Digitized by Google

9443
Jurus 8. 2 p. 737

10454 7

104547

JOANNIS LAUNOII CONSTANTIENSIS, PARISIENSIS THEOLOGI,

REGIA IN MATRIMONIUM POTESTAS:

vel

TRACTATVS

De jure ſæcularium Principum Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

PARISIIS,
Apud Viduam EDMUNDI MARTINI, via Jacobæa, ſub Sole aureo, & Sacrificio Abelis.

M. DC. LXXIV.
CUM PERMISSU.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO VIRO

ACHILLI
HARLÆO
GENERALI
IN PARISIENSI SENATU
COGNITORI REGIO.

EMINENS *magiſtratus ille, quem cum univerſis ingenii dotibus, & tanta cum integritate morum & innocentia geris, effecit,* VIR ILLUSTRISSIME, *ut meus de regia in Matrimonium poteſtate Tractatus tibi dicaretur. Vix occurrebat alius, in cujus nomine æque ac tuo poſſet convenientius apparere. Obverſabatur mihi ante oculos paterni & materni generis ac manantium ex utroque genere virtutum ſplendor, qui tibi perpetuo & ubique lucet. Athletæ fortiſſimi te hinc inde circumſtant, magnus*

ã ij

ille Achilles Harlæus, Chriſtophorus Thuanus, & Pomponius Bellevræus, tres Senatus Principes, qui optime munus obierunt ſuum, quia ex vtilitate omnium obierunt. Exemplaria ſunt plane tria, eaque non aliena, ſed domeſtica, in quibus contemplandis atque imitandis curæ & cogitationes ſemper evigilant tuæ. O te beatum, cui tot conjunctiſſima & perfectiſſima contigerunt exemplaria! Et ſi mihi liceat fateri neſcire quod neſciam, medius fidius neſcio, an ſit fueritve mortalium vllus, qui te felicitate pari ſuperet aut coæquet. Quidquid in cauſa, majores eos imitandos nactus es, quibus te natura ſimillimum eſſe voluit: nec naturæ votis eventus defuit. Res ei, prout voluit, mirifice ſucceſſit: atque ita nunc te familiæ oſtendis ampliſſimæ, cum alias tibi familiam oſtendebas ampliſſimam. Deinde mihi veniebat in mentem legum, canonum, hiſtoriarum ſcientia, quam cœpiſti ab ineunte ætate comparare, & comparatam acceſſionibus in dies novis cumulas: perſuaſus, hominem, quiſquis ille ſit, non eadem celeritate diſcere qua obliviſcitur; & quia nihil ſemper ſuo ſtatu manet, decreſcit ſcientia quæ non augetur. Ceterum ex perſuaſione illa evenit, vt cum in Senatu juſtitium edicitur, ſeu ad paucos, ſeu ad multos dies, nullum tibi remittis tempus, neque te reſpicias infinitis publicarum & forenſium diſcepta-

tionum molibus onuſtum : abſit , vt dicam oppreſſum , aut pene oppreſſum. Etenim tam robuſto & valenti es animo, vt opprimi non poſſis : recrearis , dum alii opprimerentur. Quod plerique conciliare nequeunt inter ſe , tu recte concilias , jucundum & negotioſum otium : nec miror , aut quicquam diſſimulo. Vix retineretur aliter optima illa hereditas , omnique patrimonio excellentior , quæ tibi ab avis perſonis heroicis tradita eſt , virtutis rerumque præclare geſtarum gloria. His demum acceſſit , quod Senatus de Matrimonio , & de rebus Matrimonii naturam antecedentibus , comitantibus & ſubſequentibus non ante pronuntiat , quam finiendæ cauſæ præluxeris vel per te , vel per Patronos regios , Dionyſium Talæum , Chriſtianum Franciſcum Lamonium , Guillelmi Senatus Principis filium , Hieronymi Bignonii ſucceſſorem , nomina omnia probitatis antiquæ , juriſprudentiæ ſanctioris , & eruditionis variæ , qua forum totum quantum eſt , circumfunditur , & quotidie circumſonat. Finiendæ enimvero cauſæ ita præluces , & prælucere cenſeris , vbi conceptum datur judicii ſpecimen , quod eſt legum interpretibus præjudicium , & Juſtiniano legum latori præjudicialis actio. Et ne quis ſit offenſioni veræ locus , atque vt nonnullus detur guſtus operis , rem ſic explicari neceſſe eſt. Quæ Matrimonii naturam antecedunt , ea ſunt leges ,

quas de celebrando rite Matrimonio Principes diverſis ætatibus jure ſuo condiderunt. Has leges Theologi vocant impedimenta Matrimonium dirimentia, non quod contractum jam Matrimonium reipſa dirimant vel diſſolvant, ſed quod prorſus impediant ne contrahatur reipſa Matrimonium; & niſi data immunitatis tabula contrahatur, fruſtra & inaniter contrahitur. Romana ſimplicitate diceretur magis proprie & apertius, non ſervatis, nec ſolutis legibus vir & mulier ad contrahendum Matrimonium redduntur inhabiles, ſolutis habiles redduntur: ſuus tamen eſt & arti & ſcholæ cuique loquendi modus, quem qui neſcit, vagari, vt putant, atque errare cogitur. Quæ comitantur Matrimonii naturam, in mutuo & legitimo conjugis vtriuſque conſenſu vnice poſitam, ea cenſentur formulæ pactorum, quæ inter virum & mulierem conveniunt, vt inſtabilitatis humanæ vincula, quæ abundarent alias, ſi homines eſſent cujuſmodi eſſe deberent. Tunc autem conſenſus eſt legitimus, cum ille juxta præſcriptas ad Matrimonium contrahendum leges præbetur, cum perſonæ ad Matrimonium contrahendum non ſunt inhabiles; & quia perſonæ per ſe ipſæ ſubſunt Principibus, perſonarum conſenſus per eaſdem perſonas iiſdem Principibus intelligitur neceſſaria conſecutione ſubeſſe. Illa vero ſubſequuntur naturam Matrimonii, quæ

temporis progreſſu ad pacta firmanda & exequenda, & ad hereditaria jura qualibet pertinent. Hæc autem ſunt omnino tria, quæ & naturalem tenent ordinem, & civilis prudentiæ, quæ genuina eſt Principum regula, limites non excedunt, eamque ob cauſam regiæ poteſtati non poſſunt non ſubeſſe. In hoc vno, me vide, cardo rei vertitur, & cauſa Principum tota conſiſtit. Hinc fit continuo, vt ſuperfuſa in quocunque, ſi velint, Fœdere Matrimonio ſacramenti dignitas, Matrimonii naturam haud immutet, & patiatur facile, vt quo antea jure in Matrimonium fruebantur Principes, hoc integrum poſtea & ſalvum retineant conſerventque. Capturus eſt illud ſine vllo negotio, qui tum demum capiet, aquis inditam ſacramenti, quod baptiſmus dicitur, rationem non efficere, vt quod in aquas jus obtinent Principes, id amittant: non amittunt revera, & de aquis cum in foro civili movetur controverſia, tunc perinde fertur judicium, ac ſi penitus abeſſet Sacramenti ratio. Exemplum intellectu facillimum, qui non aſſequetur, in quolibet argumenti genere futurum erit fere nihil, quod aſſequatur vnquam. Alia ſunt igitur in Matrimonio, quæ civile; alia, quæ ſacerdotale Forum attinent. Conjungenda non ſunt quæ Sacramentorum auctor ſeparari, & duplici Foro ſubjacere voluit. Penes civile Forum trium illo-

rum quæ antecedunt, comitantur & ſubſequuntur naturam Matrimonii, quatenus eſt Matrimonium, ſeu contractus civilis, judicium & poteſtas eſſe debet. Penes ſacerdotale diſceptatio & cognitio veritatis Sacramenti, quod ineſt Matrimonio, & quæcunque ad Sacramentum per ſe & directo ſpectant, materia, forma, partes, proprietates, ſpiritualis effectus, & diſpoſitiones ad eum conſequendum neceſſariæ, nuptialis benedictio. Nam ſi agitaretur quæſtio quid vice materiæ, quid vice formæ fungatur in ſacramento Matrimonii; num Matrimonium in veteri lege Sacramentum fuerit, & ſi fuit, quale fuerit; num in nova lege gratiam producat, & quam; quo in ſtatu erga Deum & Eccleſiam eſſe debeat, qui Matrimonium legitime contrahit; quæ conjugibus contra fas contrahentibus vel agentibus imponenda ſit pœnitentia: hoc totum quidquid eſt, quam multum, & quam multa circumſpectione dignum, ad Sacerdotes ut ad proprios oportet judices referri. Nec nova eſt, nec gratuita hæc meditatio, ſed vetus & certa doctrina, quam præceptores minime ſuſpecti nobis tradiderunt. Annus volvebatur octingenteſimus viceſimus ſecundus, cum univerſalis Synodus Imperii totius, & generale placitum celebrata ſunt in palatio, quod Attiniacum in pago Remenſi ad Axonam ſitum nominatur.

Legati Romanæ Sedis placito & Synodo interfuerunt. Agembertus & Northildis vir & vxor proclamando ad Ludovicum Imperatorem detulerunt connubialem cauſam, cujus arcanum vt dicatur, pudor minime ſinit. Imperator Epiſcopis judicandæ cauſæ provinciam delegat; Epiſcopi judicare cauſam detrectant: ſed illius judicium laicis tranſmittunt, vindicato ſibi tantum jure imponendæ conjugibus pœnitentiæ, ſi quid ab illis peccatum ſit. Nec mirandum eſt Epiſcopos ita ſe geſſiſſe: hi ſiquidem in ſacris inſtitutionibus eruditiores erant Imperatore, qui connubialem cauſam ab iis decidi voluerat. Tunc Sacerdotes apprime noverunt quid in ejuſmodi cauſa ſibi conceſſum, quid non conceſſum eſſet; & quanquam delegati ab Imperatore Antiſtites de re, de mutuis maritum inter & vxorem querelis cognoſcere, ſtatuere & judicare poterant: id tamen facere non ſunt auſi, ne falcem in meſſem alienam mittere viderentur. Succeſſores autem illorum, ſi ſuis ſint, vt eſſe debent, finibus contenti, nunquam niſi gratis & injuſte conquerentur de civili Magiſtratu, de te, & de duobus regiis Advocatis, triumviris æquitati ſimillimis, quibus id ſolum videtur habere rationem, quod habet juſtitiam. Hæc notiſſima ſunt, & quo notiora, eo minus noſtro (ſi quis ſit noſter) vel alieno egent ſtilo. Tractatus noſter, quem tibi

offero, VIR ILLUSTRISSIME, *patrocinio egeret tuo, niſi ad conſervandum jus regium ſemper incumberes, niſi te totum & animo & corpore ad ſalutem Reipublicæ ſic conferres, vt tuis curis ac vigiliis addi quidpiam ſit difficile, & quod vere affirmateque poſſem dicere, non dico* ἀδύνατον, *vt tollatur omnis adulandi ſuſpicio. Igitur cum jampridem ab hac parte ſecurus ſim redditus, ſecurum ab alia me reddi vehementer cupio: ſcilicet, vt per opus qualecunque noſtrum obſervantiæ erga te meæ venerationiſque fides integra conſtare poßit.*

Illuſtriſſimæ amplitudini tuæ
devinctiſſimus

JOANNES LAUNOIUS
Pariſienſis Theologus.

INDEX
ARTICULORUM
ET
CAPITUM
HUJUSCE TRACTATUS.

PRIMA PARS TRACTATUS

De jure Principum ſæcularium Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus. pagina 7

ARTICULUS PRIMUS.

Chriſtianus Princeps ſæcularis leges Matrimonium dirimentes ſtatuere poteſt. ibid.

CAPUT I. *Pariſienſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.* 7

CAP. II. *Burdigalenſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.* 16

CAP. III. *Remenſium & Muſſipontanorum Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.* 17

CAP. IV. *Lovanienſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.* 20

CAP. V. *Duacenſium Theologorum de themate propoſito judicia recenſentur.* 24

CAP. VI. *Salmanticenſium & Complutenſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.* 26

CAP. VII. *Theologorum Italiæ de propoſito themate judicia recenſentur.* 33

CAP. VIII. *Theologi variarum e Societate* JESU *nationum de propoſito themate judicia recenſentur.* 39

CAP. IX. *Synopſis rationum, quibus laudati Theologi regiam in Chriſtianorum Matrimonium poteſtatem explicant & ſtabiliunt.* 49

CAP. X. *Ponderandus ſemel atque iterum videtur nonnullorum Theologorum modus hoc in materia diſputandi.* 53

CAP. XI. *Privatæ rationes aliquot præcedentibus adduntur.* 55

CAP. XII. *Doctores quidam de jure Regum in ſanciendis impedimentis Ma-*

trimonium dirimentibus, quamvis obſcure locuti, illud reipſa tamen non negarunt. 63
Cap. XIII. Romanorum Pontificum de propoſito themate, ſeu de regio in Matrimonium jure judicia recenſentur. 67
Cap. XIV. Africanorum Præſulum de regia in Matrimonium poteſtate judicium exponitur. 77
Cap. XV. Tridentinæ Synodi de regia in Matrimonium poteſtate judicium exponitur. 79
Cap. XVI. Circa privatum hominem poteſt impedimentum dirimens Matrimonium a Principibus laicis juſta de cauſa conſtitui. 83

ARTICULUS II.

Eccleſia ſæculares Principes jure ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia hactenus non ſpoliavit, aut illud jus ſibi reſervavit. 86

Caput I. Præjudicia ſeu præmunitiones ſeptem expenuntur. 86
Cap. II. Recenſentur judicia quorumdam illuſtriorum Theologorum, qui docent non eſſe ſublatam vel reſtrictam a quoquam Principum ſæcularium poteſtatem in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus. 91
Cap. III. Quæ pro abrogata Principibus ab Eccleſia vel Romano Pontifice poteſtate objiciuntur ex Decreto & Decretalibus, diluuntur. 107
Cap. IV. Deducta quædam ex objectionibus ſuperioris capitis obſervationes explicantur. 117
Cap. V. Sumptum ex abrogatis legibus politicis argumentum objicitur & diluitur. 125
Cap. VI. Sumptum ex pontificiis diſpenſationibus argumentum objicitur & diluitur, & ſimul iis epocha adjicitur. 127
Cap. VII. Sumptum aliud ex Gregorio I. argumentum objicitur & diluitur, ſed dilutum objicientibus nocet. 134
Cap. VIII. Quædam a Bellarmino in hac quæſtione paulo involutius edita retractantur. 143
Cap. IX. Recentiores quidam Theologi novam inaniter architectati opinionem, ut deſtruant aſſertum ab aliis jus Principum, hoc ipſum jus præter mentem in Principibus confirmant. 157
Cap. X. Recentioris cujuſdam Iuriſconſulti de cauſis matrimonialibus tractatus plures excernuntur, & illorum vitia demonſtrantur. 168
Cap. XI. Retractantur dicta quorumdam auctorum, qui veteris legis Matrimonio ſacramenti nomen ac dignitatem abjudicant. 183
Cap. XII. Nonnullorum auctorum a Principum partibus ſtantium certa quædam minus conſiderate dicta retractantur. 195
Cap. XIII. Explicatur modus, quo impedimenta Matrimonii dirimant Matrimonium, ut regia in Matrimonium poteſtas magis eluceat, & prorſus conſtabiliatur. 211

ARTICULUS III.

In quo dirimentes Matrimonium leges præcipuas jam tum primum ab Imperatoribus aut Principibus inſtitutas eſſe demonſtratur. 217

Caput I. Conſanguinitatis impedimentum. 218
Cap. II. Impedimentum diſparis cultus. 227
Cap. III. Impedimentum affinitatis. 229
Cap. IV. Impedimentum cognationis legalis. 231
Cap. V. Impedimentum ſpiritualis cognationis. 232

CAP. VI. *Impedimentum publicæ honeſtatis.* 233
CAP. VII. *Impedimentum erroris.* 234
CAP. VIII. *Impedimentum raptus.* 235
CAP. IX. *Impedimentum criminis.* 237
CAP. X. *Impedimentum ligaminis.* 239
CAP. XI. *Impedimentum impotentiæ.* 240
CAP. XII. *Impedimentum voti.* 246
CAP. XIII. *Impedimentum ordinis.* 254
CAP. XIV. *Galeata præmunitio, quæ & catholica, communis univerſim antecedentibus ad Principum leges & quoſdam canones animadverſionibus.* 257

ARTICULUS IV.

Non expedit Sacerdotio ut Regnum jure ferendarum legum Matrimonia dirimentium ſpoliet : imo fieri non poteſt, ut ullus civilis ſeu regius Principatus hoc jure ſpolietur in perpetuum. 261

CAPUT I. *Non expedit Sacerdotio, ut Regnum jure ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia ſpoliet.* 262
CAP. II. *An & qua ratione Principibus abrogari poſſit jus ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.* 268
CAP. III. *Poteſtas in Matrimonium ſæcularis & ſpiritualis, ſuis utraque deſcripta finibus explicatur.* 273
CAP. IV. *Nunc Tridentinæ Synodi canones referendi ſunt duo, & cum aſſertione* VI. *præcedentis capitis conciliandi.* 291
CAP. V. *Tridentinæ Synodi de reformatione capita duo referuntur, & in ſenſum commodum nec ſuperioribus aſſertionibus repugnantem explicantur.* 297
CAP VI. *Cur diſciplina civilium legum circa Matrimonia poſt annum Chriſti milleſimum paulatim in deſuetudinem abierit, Cauſa cum rebus aliis, tum maxime Decreto Gratiani & Decretalium libris quinque tranſſcribitur.* 305

SECUNDA PARS TRACTATUS,

Seu uſus regiæ in Matrimonium poteſtatis apud Gallos. 310

ARTICULUS I.

Impedimenta & matrimonialis ejuſdem generis cauſæ, quæ ad primam Regum ſtirpem pertinent, attinguntur. 311

CAPUT I. *Jus regium in conſtituendis impedimentis Matrimonium dirimentibus proponitur, conſuetudine & ſcriptis legibus inducitur.* 311
CAP. II. *Reges Matrimonia diſſolvunt. Regiarum in omnibus matrimonialibus conſtitutionum ſpecimina.* 313

ARTICULUS II.

Impedimenta & cauſæ ejuſdem generis matrimoniales, quæ ad ſecundam Regum Galliæ ſtirpem pertinent, attinguntur. 317

CAPUT I. *Sub Pipino Rege promulgatæ quædam in conciliis Epiſcoporum circa Matrimonium leges.* 317

CAP. II *Ex recepto vepudii libello ſub Carolo Magno regia in Matrimonium poteſtas aſſeritur.* 318

CAP. III. *Carolus idem Magnus multa in libro v. Capitularium circa Matrimonium edixit.* 328

CAP. IV. *Contracti inter Balduinum Comitem & Iudith viduam Caroli Calvi filiam Matrimonii hiſtoria refertur, & inde regia in Matrimonium poteſtas aſſeritur.* 335

CAP. V. *Alia exempla pro regio in Matrimonium jure ex Nicolai Papa epiſtolis eruuntur.* 340

CAP. VI. *Caroli Calvi pro regio in Matrimonium jure edictum refertur.* 341.

CAP. VII *Exemplum pro regio in Matrimonium jure ex Ludovico Balbo quæſitum refertur* 345

CAP. VIII. *Quædam in cauſis impedimentiſque Matrimonii conſtitutionum Caroli Calvi Capitula recenſentur.* 347

CAP. IX. *Ius regium in impedimentis Matrimonium dirimentibus & divortiis, a Conciliis Epiſcoporum Galliæ agnoſcitur.* 349

ARTICULUS III.

Impedimenta & cauſæ ejuſdem generis matrimoniales, quæ ad tertiam Regum Galliæ ſtirpem pertinent, attinguntur. 352

CAPUT I. *Robertus Rex Galliæ contra Theodoſii legem ducens uxorem in cauſa fuit, cur Romanum Concilium regiam in Matrimonium poteſtatem confirmarit.* 352

CAP. II. *Vſus civilium legum in dirimendis Matrimoniis proponitur, ex quo regia in Matrimonium poteſtas elucet.* 358

CAP. III. *Regia in Matrimonia procerum poteſtas ex beato Bernardo deducitur.* 362

CAP. IV. *Sub Ludovico Craſſo regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 363

CAP. V. *Sub Philippo Auguſto regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 364

CAP VI *Ludovicus VII. legem de conſobrinis Matrimonio non jungendis ab Imperatoribus latam, & ab ordine ſacerdotali confirmatam agnoſcens, divortium cum uxore fecit.* 368

CAP. VII *Sub Ludovico VIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 370

CAP. VIII. *Sub ſancto Ludovico regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 371

CAP. IX. *Sub ſancto Ludovico Clemens IV. regiam in Matrimonium poteſtatem agnoſcit.* 373

CAP. X. *Sub Philippo Pulcro regia in Matrimonium poteſtas retenta & vindicata.* 375

CAP. XI. *Sub Philippo Pulcro Bonifacius VIII. regiam in Matrimonium poteſtatem agnoſcit.* 379

CAP. XII. *Sub Philippo Longo cum Regente, tum Rege, regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 380

CAP. XIII. *Sub Carolo Pulcro regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 381

CAP. XIV. *Sub Philippo Valeſio regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 382

CAP. XV. *Sub Ioanne Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 384

CAP. XVI. *Sub Carolo V. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 386

CAP. XVII. *Sub Carolo VI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 388

CAP. XVIII. *Sub Carolo VII, regia*

in Matrimonium poteſtas retenta 389
CAP. XIX. *Sub Ludovico XI. regia in Matrimonium poteſtas retenta* 393
CAP. XX. *Sub Carolo VIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 396
CAP. XXI. *Sub Ludovico XII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 405
CAP. XXII *Sub Franciſco I regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 406
CAP. XXIII. *Sub Henrico II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 409
CAP. XXIV. *Sub Henrico III. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 411
CAP. XXV. *Articulus Henrici III. Regis. & procerum reſponſio in Comitiis Sangermanenſibus adducitur, & in bonum ſenſum explicatur.* 419
CAP. XXVI. *Sub Henrico IV. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 422
CAP. XXVII. *Sub Ludovico XIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 423
CAP. XXVIII *Sub eodem Rege Ludovico regia in Matrimonium quod Ioannes Baptiſta Gaſto Aurelianenſis Dux cum Margareta Lotharinga contraxit, poteſtas retenta.* 426
CAP. XXIX *Hodiernus regia in Matrimonium poteſtatis uſus conſtat ex natalium reſtitutione.* 437
CAP. XXX. *Hodiernus regia in Matrimonium poteſtatis uſus conſtat ex dirimentium impedimentorum diſpenſatione cum heterodoxis.* 438
CAP. XXXI *Ad ſolutionem objectionum, quæ ſuis locis diluta ſunt, mantiſſa.* 439

TERTIA PARS TRACTATUS

De jure Principum ſæcularium Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus. 441

ARTICULUS I.

Quid in cauſis impedimentiſque Matrimonii quidam Imperatores cum Græci, tum Latini poſt diviſum Imperium egerint, attingitur. ibid.

CAPUT I. *Sub Baſilio Macedone regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 442
CAP. II. *Sub Leone VI regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 444
CAP. III. *Sub Alexio Comneno regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 446
CAP. IV *Sub Manuele Comneno regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 447
CAP. V. *Quod Matthæus Mona hus ſeu Blaſtares tradit de cauſis apud Orientales impedimentiſque matrimonialibus, refertur: ubi de divortio agitur, tum apud Orientales, cum Occidentales.* 448
CAP. VI. *Sub Ludovico Germaniæ Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta* 523
CAP. VII. *Sub Henrico III. Imperatore regia in Matrimonium poteſtas retenta.* ibid.
CAP VIII. *Sub Henrico IV. Imperatore regia in Matrimonium poteſtas retenta* 525
CAP. IX. *Sub Ludovico IV regia in Matrimonium poteſtas retenta,* 527

ARTICULUS II.

Quæ in cauſis impedimentiſque Matrimonii plerique Occidentalium partium Reges & Principes egerint, attinguntur. 534

CAPUT I. *Sub Recaredo Gothorum in Hiſpania Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 534

CAP. II. *Sub Ervigio & Egicano regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 536

CAP. III. *Sub Henrico I. Caſtellæ Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 537

CAP. IV. *Sub Ferdinando V. vel ejus ſucceſſore regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 538

CAP. V. *Sub Philippo II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 539

CAP. VI. *Sub Alemannis & Bajuvariis regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 540

CAP. VII. *Sub Longobardorum Regibus regia in Matrimonium poteſtas retenta.* ibid.

CAP. VIII. *Sub Rogerio Siculorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta* 541

CAP. IX. *Sub Frederico II. Imperatore regia apud Siculos in Matrimonium poteſtas retenta.* 545

CAP. X. *Sub Haroldo Anglorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 546

CAP. XI. *Sub Ioanne Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 547

CAP. XII. *Sub Richardo II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 548

CAP. XIII. *Sub Henrico VI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 549

CAP. XIV. *Sub Elizabetha regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 549

CAP. XV. *Aſſerta breviter in impediendis dirigendiſque procerum Matrimoniis conſuetudo Angliæ.* 551

CAP. XVI. *Sub Maccabæo Scotorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 552

CAP. XVII. *Sub Alexandro III. Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 553

CAP. XVIII. *Sub Roberto Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 554

CAP. XIX. *Apud Polonos regia in Matrimonium poteſtas retenta & vindicata.* 555

CAP. XX. *Sub Iagellone Polonorum Rege regia in Matrimonium poteſtas elucet maxime.* 556

CAP. XXI. *Apud Vngaros regia in Matrimonium poteſtas retenta, & maxime ſub ſancto Stephano primo Rege.* 557

CAP. XXII. *Sub Ladiſlao, Colomanno & Alberto regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 558

CAP. XXIII. *Certis quibuſdam exemplis apud Vngaros regia ſeu civilis in Matrimonium poteſtas retenta confirmatur.* 559

CAP. XXIV. *Apud Navarræos regia in Matrimonium poteſtas retenta.* 563

CAP. XXV. *Lotharingiæ Duces ſuam in Matrimonium auctoritatem retentam vindicarunt.* 565

CAP. XXVI. *Sabaudiæ Duces ſuam in Matrimonium ſuorum poteſtatem retentam demonſtrarunt.* ibid.

CAP. XXVII. *Apud Florentinos Duces ſuprema civilis in Matrimonium procerum auctoritas apparet.* 566

CAP. XXVIII. *Romani Pontifices ſuam in Matrimonium ſubditorum poteſtatem retentam demonſtrarunt tanquam temporales domini.* 568

Vniverſi Tractatus concluſio. 573

Addenda quibuſdam in locis ad calcem concluſionis.

JOANNIS

JOANNIS LAUNOII CONSTANTIENSIS, PARISIENSIS THEOLOGI,

REGIA IN MATRIMONIUM POTESTAS,

vel

TRACTATUS

De jure ſæcularium Principum Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

QUEM de jure Principum Chriſtianorum in ſanciendis legibus, quæ Matrimonium dirimant, tractatum aggredimur, hunc tres in partes commodum tribuemus, vt quæ res alias obſcuritatem involvere, & graves a nonnullis ſuſtinere

A

difficultates creditur, ex certa diſſerendi ratione, cum ad intelligendum lucem, tum ad capiendum facilitatem præ ſe ferat.

Prima pars commune jus omnium Chriſtianorum Principum explicabit, & hæc erit juris quæſtio. Altera explicatum jus illud apud Galliæ Reges in vſu perpetuo fuiſſe oſtendet. Tertia idem quoque jus a ceteris Regibus ac Principibus, prout vnumquodque Regnum tulit, paſſim retentum docebit. Hæc vtraque pars in facti conditione verſabitur.

Prima pars reliquarum fundamentum cum ſit, & ad quam ſubinde redeatur a Doctoribus, paulo longiorem diſputationem continebit. Enimvero hæc, ſi recte perpendatur, nulla in aliis duabus partibus, ſive in legibus, ſive in factis vel exemplis, quæ referentur, ſupereſſe poterit legitima difficultas. Quotus enim quiſque eſt, qui bonam in partem non interpretetur factum Principis, quod alioquin ex certo conſtantique jure trahitur?

Hæc igitur prima pars, quæ potiſſima eſt, quatuor concludetur articulis, qui deinde in varia capita dividentur.

Articulus primus repræſentabit Principes, qui, ſi natura rei ſpectetur, ex communi Theologorum conſenſu & invictis rationibus, leges Matrimonium dirimentes inſtituere poſſunt.

Articulus ſecundus in ea facti quæſtione verſabitur, vt probet hanc Principum poteſtatem ab Eccleſia haud imminutam fuiſſe, ac proinde quoſdam erraſſe Doctores, qui quam ex naturali jure feren-

darum legum auctoritatem concedunt Principibus, hanc Pontifices ſibi reſervaſſe ſcripſerunt; pluribus quidem, ſed nullis argumentis, & quæ ſola ſui expoſitione fatiſcunt.

Articulus tertius expediet duo: e re quidem Eccleſiæ non eſſe, vt illa poteſtate ferendarum legum, quæ Matrimonia dirimant, Principes ſpoliet; deinde hac poteſtate civilem ſpoliari non poſſe principatum in perpetuum, & ex iis, qui civilem principatum gerunt, ſiquando & ſi qua neceſſitate nonnulli ſpoliarentur, alios non continuo ſpoliari: quippe inuſitatum facinus eſſet, pari modo cum ſontibus & inſontibus agi.

Articulus quartus indagabit originem legum, quæ impediunt ne contrahatur Matrimonium, & contractum dirimunt. Rationem aperiet, qua hæ leges Matrimonium dirimunt. Hæc autem ratio multiplex non erit; ſed vnica, quæ in eo conſiſtit, vt ad contrahendum Matrimonium perſonæ reddantur inhabiles. Tum conſtabit, pleriſque iſtis legibus canones, non canonibus adjectas fuiſſe leges: quo ex ordine, ſive in hac, ſive in alia materia, Nomocanon a Græcis tractatoribus dictus eſt.

Altera pars tractatus tribus concludetur articulis, qui deinde in varia capita dividentur.

Articulus primus attinget impedimenta, & connubiales ejuſdem generis cauſas, quæ ad primam Regum Galliæ ſtirpem pertinent.

Articulus ſecundus idem in ſecunda Regum Galliæ ſtirpe perſtringet.

A ij

Articulus tertius idem quoque in tertia delibabit.

Hinc conſuetudo, inde leges; hinc exempla, inde varia inſtrumentorum genera, quibus Reges ſuis quiſque temporibus ſuam in Matrimonia ſubditorum & procerum auctoritatem aſſeruerunt, confirmarunt, vindicarunt.

Tertia pars tractatus duobus concludetur articulis, qui deinde in varia capita dividentur.

Articulus primus perſtringet quid in cauſis impedimentiſque Matrimonii Imperatores quidam cum Græci, tum Latini poſt diviſum Imperium egerint. Quid autem egerint ante diviſum Imperium, habetur in prima parte tractatus, articulo quarto qui originem legum Matrimonia dirimentium diſquirit.

Articulus ſecundus attinget, quid in iiſdem cauſis impedimentiſque Matrimonii plerique Occidentalium partium Reges & Principes egerint: Gothorum primum in Hiſpania, deinde Caſtellæ Reges, Alamanni, Bajuvarii, Longobardi, Siculi, Angli, Scoti, Poloni, Ungari Reges, Lotharingiæ, Sabaudiæ, Etruriæ Duces, ac tandem Romani Pontifices, qua ſupremum temporale dominium in Eccleſiaſtica ditione exercent. Non quod mihi ſumam, vt quæ omnia pro retinendo in Matrimonium ſubditorum & optimatum jure fecerint, adnotaverim; fieri enim qui poſſet? ſed vt ea cum primis adnotaverim, quæ, ſi cum prima tractatus parte conjungantur, ad argumentum rei conficiendum ſufficient, immo nimis multa forſitan videbuntur.

Ad methodum autem diſſerendi quod attinet,

facti potius, quam juris viam vniverſim amplector. Hoc enim ſatis liquet in ſecunda & tertia parte tractatus, vbi leges & facta quædam Principum referuntur, explicantur, vel tandem ea diluuntur, quæ incautis negotium aliquod faceſſerent. In prima vero parte tractatus non a me quidem juris quæſtio diſputatur, ſed ab aliis, quorum ſententias rationeſque certum in ordinem coegi. Quod operis mei genus facti quæſtionem attinet; vel ſiquando juris quæſtionem agito, eam ex receptiſſimis aliorum Theologorum principiis agito; & quæ ex illis recte concluduntur, aliena ſunt, non mea. Si quæ vero non recte, quod abſit, concludantur, mea ſunt omnino. Itaque & hæc & reliqua omnia non modo Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ, ſed & cuicumque erudito & cordato Theologo ſummiſſa eſſe volo.

Chriſtus apud S. Matthæum cap. XXII.

Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis JESUS : *Cujus eſt imago hæc, & ſuperſcriptio? Dicunt ei : Cæſaris. Tunc ait illis : Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo.*

Celeſtinus I. in epiſt. x. ad B. Cyrillum.

Indifficulter eſt Eccleſiarum & Catholicæ fidei ſperanda tranquillitas, quando pro hac elaborare Chriſtianiſſimos Principes ſic videmus. Non eſt enim inefficax in divinis maxime cauſis cura Regalis, quæ pertinet ad Deum, qui fideliter tenet corda Regnantium.

PRIMA PARS TRACTATUS de jure Principum ſæcularium Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

ARTICULUS I.

Chriſtianus Princeps ſæcularis leges Matrimonium dirimentes ſtatuere poteſt.

CAPUT I.

Pariſienſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.

QUONIAM nihil in Eccleſia Catholica ſalubrius fieri dicit beatus Auguſtinus, quam vt rationem præcedat autoritas, a multorum ex diverſis Academiis Theologorum auctoritate ſumendum eſſe diſputationis exordium duximus: atque imprimis ex auctoritate Pariſienſium, qui vt ceteris ætate, ſic & doctrina, vt plurimum antecelluerunt.

1. Pariſienſium igitur Theologorum agmen ducet Magiſter ſent. in IV. diſt. XXXIX. ſic Matrimonium legitimum definiens: *Matrimonium legitimum eſt, quod legali inſtitutione, vel provinciæ moribus, non contra juſſionem domini contrahitur.* Hac, vt apparet, definitione Magiſter cum legitimi Matrimonii naturam ex legum inſtitutione & provinciarum moribus repetat, Principum, quibus illa duo ſubſunt, ordinationi, vt valeat, vel non valeat, Matrimonium reliquit. Quod auctor

celebris cum ex diſciplina ſui temporis, tum ex Juſtiniano deſumpſit. *Legitimas*, inquit Imperator, *nuptias inter ſe Romani contrahunt, cum ea ſervant, quæ legibus nuptiis præcepta ſunt.* Cyrillus Alexandrinus in libri II. ſuper Joannem capite IV. Juſtiniano præivit. *Non enim*, inquit, *qui ex voluptate fit, coitus, ſed qui ſecundum legem eſt, conſenſus, & qua ex caſto amore conjunctio exiſtit, inculpatas nuptias efficiunt.*

II. Albertus Magnus in IV. ſent. diſt. XXXIV. *Matrimonium*, inquit, *licet ſit de moralibus ſecundum ſuam ſubſtantiam; tamen modus contrahendi eſt judicialis: & ideo variatur ſecundum leges contrahentium, vt dicit Nicolaus Papa.* Hæc autem quæ docet Albertus, ad ſæcularem juriſdictionem pertinere quis negaret? Sacerdotum enim non eſt varias contrahentibus leges, pro variis Regnorum adminiſtrationibus præſtituere, licet variis de Matrimonio conſultationibus reſpondeant. Illud Imperatorum eſt ac Principum, qui varias contrahentium leges publicæ ſubditorum paci ac tranquillitati admetiuntur.

III. Sanctus Thomas tribus in locis, & primo quidem in IV. ſent. diſt. XXXIV. quæſt. I. art. I. ad IV. *Ad quartum*, inquit, *dicendum, quod perſonæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur, ex eo quod ſint contra legem, qua Matrimonium conſtituitur. Matrimonium autem in quantum eſt in officium naturæ, ſtatuitur jure naturæ; in quantum eſt in officium communitatis, ſtatuitur jure civili; in quantum eſt ſacramentum, ſtatuitur jure divino: & ideo ex qualibet dictarum legum naturæ, humanæ & divinæ poteſt perſona effici ad Matrimonium illegitima.*

Deinde diſt. XXXVI. art. V. in corpore. *Dicendum*, inquit, *quod Matrimonium, cum fiat per modum contractus cujuſdam, ordinationi legis poſitivæ ſubjacet, ſicut & alii contractus.* At ſane reliqui contractus civiles ordinationi Principum ita ſubjacent, vt ab iis irriti nonnumquam reddantur.

Denique lib. IV. contra Gentes cap. LXXVIII. *Conſiderandum eſt*, inquit, *quod quando aliquid ad diverſos fines ordinatur, indiget habere diverſa dirigentia in finem, quia finis eſt proportionatus agenti: generatio autem humana ad multa ordinatur, ſcilicet ad perpetuitatem alicujus boni poſitivi, puta populi in aliqua civi-*

civitate; ordinatur etiam ad perpetuitatem Eccleſiæ, quæ in Fidelium collectione conſiſtit: unde oportet, quod hujuſmodi generatio a diverſis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturæ, quod eſt perpetuitas ſpeciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem: & ſic dicitur eſſe naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, ſubjacet ordinationi civilis legis. In quantum igitur ordinatur ad bonum Eccleſiæ, oportet quod ſubjaceat regimini Eccleſiaſtico. Ea autem, quæ populo per miniſtros Eccleſiæ diſpenſantur, Sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, ſecundum quod conſiſtit in conjunctione maris & feminæ intendentium prolem ad cultum Dei generare & educare, eſt Eccleſiæ Sacramentum. Unde & quædam benedictio nubentibus per miniſtros Eccleſiæ adhibetur, ſicut & in aliis Sacramentis per ea, quæ exterius aguntur, ſpirituale aliquid figuratur.

His omnibus, quibus nihil clarius eſt, opponi non debent, quæ idem Doctor ſcribit in IV. diſt. XLII. art. II. ad IV. *Prohibitionem* ſcilicet *legis humanæ non ſufficere ad impedimenta Matrimonii, niſi interveniret Eccleſiæ auctoritas hoc idem prohibentis.* Hæc, inquam, opponi non debent, cum hæc Eccleſiæ, de qua loquitur, auctoritas, non ad vim legis, ſed ad majorem legis ſolennitatem ab eo referenda ſit, qui noverit ſanctum Doctorem ſuperiori loco & accuratiori, non cuicunque humanæ legi, ſed civili tantum perſonam ad Matrimonium inhabilem reddendi jus concedere, nec in ſtatuendis impedimentis dirimentibus, ſed in miniſterio Matrimonii, qua ſacramentum eſt, & in impertienda nubentibus benedictione Eccleſiaſticum regimen, cui Matrimonium ſubjacere tradit, deſignare. Et vero licet in opinione beati Thomæ valeat, ſervi, non conſentiente domino, Matrimonium: tamen non ſequitur idem valere contra certam Regis voluntatem initum, cum Rex, non privatus aliquis dominus, ferendarum legum, quibus dirimatur Matrimonium, poteſtatem habeat. Quare beatus Thomas de tali mancipii conjugio loquitur, quod vel non accedente Principum lege, vel quod veteri abrogato conſentientibus Principibus civili jure tunc contraheretur. Quidquid id eſt, locus tertius, qui eſt in libro quarto contra Gentes, cum poſterior ſit commentario in quartum

Sententiarum, poteſt corrigere quidquid in eo videretur contrarium, & omnia complanare.

IV. Petrus Aureolus in IV. diſt. XXVI. art. vnico ad III. *Plus poteſt*, inquit, *Papa in materiam hujus Sacramenti, quam in aliorum, quia in eo Sacramento eſt juriſdictio admixta; Papa vero habet juriſdictionem plenariam.* Hæc Aureoli ratio, non Papæ, niſi qua dominus temporalis eſt, favet, ſed Regibus: admixtam quippe juriſdictionem vocat, ſpiritualem ſcilicet ac temporalem. At quamvis falſum, & apud Bellarminum ſacræ Scripturæ & canonibus adverſum ſit, Pontificem temporalem juriſdictionem habere præterquam in terris ditioni ſuæ ſubjectis; hacce tamen ratione ſignificat auctor temporalem juriſdictionem requiri ad ordinandam Sacramenti Matrimonii materiam, nec ſufficere ſpiritalem, quæ Matrimonium reſpicit tantum, qua Sacramentum eſt, non qua dirigitur ad bonum communitatis.

V. Petrus de Palude in IV. diſt. XXVI. art. I. concluſ. I; *Præceptum*, inquit, *vel prohibitio juris civilis, ſcripti, vel conſuetudinis nihil facit licitum vel illicitum, debitum vel neceſſarium in contractu Matrimonii, ſi eſt contra legem Evangelii vel canones ſanctorum Patrum.* Videſis quid juri civili tribuat, vbi nihil Evangelio vel canonibus contrarium decernit.

Deinde diſt. XXXVI. quæſt. I. art. III. concluſ. V. *Si alicubi ſit conſuetudo, quod contrahens cum ſervo fiat ſerva, valet. Nam ſicut jus ſcriptum potuit invenire novum modum ſervitutis, ſic jus non ſcriptum; ita vt etiam mulier alterius terræ ligetur eo ipſo quod contrahit in terra tali conſuetudine affecta.* Hoc autem ad ſæculares Principes ſpectat.

Tum diſt. XXXVII. quæſt. I. art. III. concluſ. III. *Eccleſia poteſt facere perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium carnale ſicut & ſpiritale, & ſi non ratione ſui, tamen ratione fundamenti, quia pactio & conventio in qua fundatur Matrimonium, ſubeſt ordinationi Principum & Prælatorum.* Hæc dicuntur ad mentem ſancti Thomæ, qui quatenus ad bonum politicum ordinatur Matrimonium, hoc civilibus legibus ſubjacere docet; quatenus vero ad bonum Eccleſiæ, regimini Eccleſiaſtico, hoc eſt, miniſtris Eccleſiæ, per quos Eccleſiæ Sacramenta diſpen-

ſantur. Quare cum in IV. diſt. XXVI. art. III. concl. III. ſcribit, *humanam legem non habere effectum in Matrimonio, niſi fuerit jure canonico probata:* non ita intelligendus eſt, quaſi hoc probationis genus humanæ legi vim obligandi tribuat; ſed tantum vt nihil continere, quod naturali vel poſitivo juri contrarium ſit, declaretur.

VI. Guillelmus Okam in tractatu de poteſtate Imperatoris in cauſis matrimonialibus. *Abſque dubitationis ſcrupulo,* inquit, *ad Imperatorem, qui tam fidelibus, quam infidelibus Romanis Auguſtis in pleno jure Imperii Romani ſuccedit, videtur cauſa matrimonialis, maxime quantum ad illa, de quibus ſacræ Literæ non loquuntur, pertinere. Unde & de Matrimonio, & de contrahentibus ipſum, antequam leges Eccleſiaſticæ aliquæ apparerent, Imperatores tam fideles, quam infideles leges ediderunt non paucas.*

VII. Thomas de Argentina in IV. diſt. XLII. art. IV. *Ad primum,* inquit, *dicendum, quod quamvis Matrimonium ſit de jure naturali, tamen ſine omni præjudicio juris naturalis leges poſitivæ poſſunt determinare perſonas matrimonialiter copulandas pro gentis & temporis congruitate,* &c. *Ad ſecundum dicendum, quod quamvis Sacramentum Eccleſiæ ſecundum ſe non debeat ſæcularibus legibus ſubjacere, conſideratis hujuſmodi legibus ſecundum quod ſæculares ſunt, tamen quantum ad determinationem poſſunt ſubjacere ſæcularibus legibus, ſed vt per Eccleſiæ approbationem canonizatæ ſunt.* Hoc eſt, Matrimonium, qua Sacramentum eſt, ſæcularibus legibus non ſubjacet ex ſeſe; ſed qua in officium communitatis ordinatur. Porro de eadem Eccleſiæ approbatione loquitur, de qua locutus eſt Paludanus, vt ex relatis verbis facile colligitur.

VII. Bertrandus de Trilla in IV. quæſt. I. de Matrimonio. *In Matrimonio,* inquit, *ſunt duo. Primum eſt contractus quidam, qui eſt de jure naturali & civili, quo vnus transfert ſe in poteſtatem alterius. Secundum eſt ratio Sacramenti ſuperaddita. Secundum neceſſario ſupponit primum: primum ſubeſt ſtatuto humano; ſecundum ſubeſt ſtatuto divino. Poteſt igitur facere ſtatutum humanum, quod talis non poſſit ſe transferre in poteſtatem alterius, ſicut ſervus non habet vendere ſe, nec res ſuas; nec alienatio facta a furioſo,* &c. *videtur de jure: & oppoſitum certe poſ-*

ſet eſſe de jure, ſi jus inſtitueret. Sic poſtea de humano circa contrahentes perſonas jure concludit. In his autem notanda ſunt duo. Unum, auctorem noſtrum affirmare Matrimonium, qua contractus civilis eſt, non Eccleſiaſtico, ſed civili juri ſubeſſe. Alterum, humano ſtatuto poſſe contrahentes perſonas inhabiles reddi. At ex verborum ſerie humanum ſtatutum aliud non intelligit præterquam civile. Bertrandi commentarius eſt MS. in Bibliotheca Cœnobii ſancti Victoris Pariſienſis.

VIII. Joannes Capreolus in IV. diſt. XXVI. ſic in beati Thomæ ſententiam diſcedit, vbi ſolutionem Paludani ad argumentum de ſacramentalis materiæ mutatione ſibi objectum retulit. *Hæc ille & bene concorditer ſancto Thomæ* XXXIV. *diſt. hujus quæſt.* I. *art.* I. *ad* IV. *vbi dicit: Perſonæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur, ex eo quod ſint contra legem, qua Matrimonium conſtituitur*, & cetera quæ ſupra retulimus.

IX. Guillelmus Vorillonius in IV. diſt. XXXIX. hæc ſcribit tam de ſuo, quam de Magiſtri ſenſu: *Poſtquam in diſt.* XXXVII. *determinavit de impedimento illegitimante reſpectu cujuſcumque perſonæ jure Eccleſiaſtico; & in diſt.* XXXVIII. *egit de impedimento illegitimante reſpectu cujuſcunque perſonæ jure Dei veridico: nunc tertio agit de impedimento illegitimante, non reſpectu omnis, ſed reſpectu alicujus perſonæ jure politico.* Sic ergo jus politicum perſonam efficit ad Matrimonium inhabilem. Enimvero aſſerit diſt. XXVII. art. I. *in legitimitate Matrimonii diverſas provincias in ſuis abundare ſenſibus.* Quæ verba non in aliud quam in jus civile referenda ſunt.

X. Franciſcus de Victoria relectione VII. de Matrimonio primus omnium, ni fallor, quæſtionem ampliſſime tractavit: *Utrum Princeps ſæcularis poſſit ponere impedimentum Matrimonio, hoc eſt, an perſonæ legitimæ ad Matrimonium poſſint lege civili illegitimæ reddi, ita vt ſi contrahant, factum non teneat.* Et poſt alia: *Ad hanc quæſtionem reſpondeo primum. Mihi non eſt dubium quin Princeps ſæcularis ex genere & natura ſuæ poteſtatis vim habeat & juriſdictionem ſuper Matrimonium, etiam ad prohibendum connubia inter cognatos aut affines, & poſſet leges ferre & impedimenta ponere, ſicut Eccleſia. Nec valet dicere, quod Matrimonium*

eſt Sacramentum, & ideo eximitur a quacunque poteſtate non ſpirituali. Primo, quia redibit difficultas de Matrimonio, antequam eſſet Sacramentum proprie, ſed ſolum in officium. Secundo, quia non obſtat quod ſit Sacramentum, quin privati homines leges & conditiones apponant Matrimonio, ſine quibus non eſt Sacramentum.

XI. Claudius Eſpencæus tractatu de clandeſtinis Matrimoniis, vbi cum doceat, contracta a liberis ſine parentum conſenſu conjugia nulla eſſe, ſupponit aliam ab Eccleſiaſtica poteſtatem vetare, ne illa vere contrahantur, eamque civilem eſſe ac ſupremam, cujus refert leges & edicta pro bono reipublicæ condere, & de deferendo parentibus a filiis honore providere.

XII. Claudius Guillaudus in Matthæum cap. VII. *Unde ſi diſputatur, vt aliquando ſit de Matrimoniis clandeſtinis ac furtivis, quæ contra parentum conſcientiam & voluntatem contrahuntur, num juſta ſint & valida. Habent hic legem in novo Teſtamento juxta quam interrogent ſeipſos, num velint ſibi tale quid fieri, nempe filiam ſuam ab eo ſibi fraudulenter & contra animi ſententiam ſubripi, quem nolunt habere generum. Profecto nollent.* Quibus verbis aperte ſignificat, civilem poteſtatem id habere juris, quo contracta ſine parentum conſenſu Matrimonia nulla efficiantur.

XIII. Philippus Gamachæus in tertiam partem ſancti Thomæ cap. XV. de Matrimonio. *Addimus*, inquit, *poſſe quoque Reges & Principes laicos, ſimpliciter & abſolute loquendo, Chriſtianis ſibi ſubjectis quædam impedimenta Matrimonii facere, prout opus fuerit, ad bonum communitatis & ad regni tranquillitatem, quia contractus Matrimoni eſt etiam politicus.*

XIV. Andreas Duvallius in lectionibus publicis, quas in Scholis tradidit in III. partem diſputatione poſtrema de Sacramento Matrimonii, de impedimentis ejuſdem cap. IV. & vltimo quæſt. I. *Utrum Eccleſia poſſit quædam impedimenta ſtatuere. Concl. I. tertia ratione. Tertio*, inquit, *probatur ex Imperatoribus, qui circa Matrimonii contractum quædam impedimenta ſtatuerunt, vt patet digeſtis de ritu nuptiarum, & ad legem Iuliam de adulteriis. Igitur multo magis id licebit poteſtati Eccleſiæ,*

&c. *Secunda concluſio contra Ruardum Tapperum: Nec objicias Chriſtum nihil immutaſſe de natura contractus, ſed eum reliquiſſe in ſtatu, in quo antea erat; atqui Princeps, ſeu reſpublica civilis poteſtatem habet in contractum naturalem & civilem: ergo poterit impedimenta quadam ad eum irritandum ſtatuere. Reſpondeo Principes ex ſe certa quædam impedimenta ſtatuere poſſe, ſi non eſſet illis ab Eccleſia prohibitum. Cum enim ex ſe poteſtatem habeant in contractum civilem, conſequenter poteſtatem in eum, quatenus eſt Sacramentum, habere poterunt.* Hanc autem prohibitionem factam fuiſſe dicit, non probat; ſed iſtud expendetur poſtea ſuo loco. Utut ſit, Principes in illius Doctoris opinione ſanciendi impedimenta Matrimonium dirimentia poteſtatem habuerunt & habent, niſi ablata ſit.

XV. Jacobus Hennequinmus, qui in iiſdem Scholis olim magna cum laude Theologiam docuit, cum videatur in hanc quæſtionem præ ceteris recentioribus Magiſtris Pariſienſibus incubuiſſe diligentius, operæpretium erit hoc loco inſerere, quæ in illius lectionibus præcipua judicamus de impedimentis Matrimonii.

Secunda primæ aſſertionis pars. Poteſt publica, civilis & ſæcularis poteſtas impedimenta prohibentia & dirimentia apponere contractui civili Matrimonii, ſeu Matrimonio. Poſt multas Scholaſticorum auctoritates ſubdit: *Porro accedit, tum quia ex dictis hoc libro paſſim, maxime* XIV. *immo communiter ex Theologis Chriſtus Matrimonium inſtituendo Sacramentum, nihil in illo ut contractu civili immutavit, ſed tantum illi ut prærequiſito fundamento neceſſario impoſuit, trunco inſeruit, principali annexuit, materiali affixit naturam & dignitatem Sacramenti, ita ut Matrimonium contractum civilem reliquerit hujuſmodi poſt, cujuſmodi erat ante ſui inſtitutionem & elevationem in Sacramentum. At ante ſui elevationem ſubjiciebatur: ergo & poſt ſui elevationem, ſaltem priuſquam de facto habeat ſibi impoſitam naturam & dignitatem Sacramenti, ſeu revera ſit inter baptizatos initum tanquam Sacramentum, ſubjicitur poteſtati publicæ ſæculari prohibendum ac dirimendum, ſeu impediendum ne licite & valide ineatur. Tum quia propter omnimodam humanæ ſuperioritatis, juriſdictionis, inferioritatis, ſubjectionis Eccleſiaſticæ ſpiritalis, & ſæcularis corporalis*

diverſitatem ac diſtinctionem Matth. XXII. *verſu* XXI. *Rom.* XIII. *verſu* I. *ad* VIII. *primæ Petri* II. *verſu* XIII. *ad* XVIII. *& alibi ſæpius in Scripturis inculcatam, poſſunt Principes laici independenter ab auctoritate & approbatione Principum Eccleſiaſticorum pro varietate locorum, temporum, perſonarum in ſuo, ſeu reipublicæ ſæcularis regimine ſæculari connaturaliter & relative ad ſuum finem & ſcopum proprium ac diſtinctum, videlicet ſæcularem, ferre leges civiles, id eſt, ad pacem & tranquillitatem ac bonum reipublicæ pertinentes: quibus vt alios contractus civiles, ita Matrimonium contractum civilem (cum vtrinque par ſit ratio, & vtrinque communis vtilitas ſæcularis poſtulare queat) ſuorum ſubditorum imbaptizatorum & baptizatorum, quatenus totius corporis & ſtatus civilis, membrorum, partium, civium prohibeant & dirimant; alioqui carerent poteſtate ſufficiente, qua bono ſuæ reipublicæ civilis, & ſuorum ſubjectorum communi & conſentaneo proſpicerent & conſulerent. Nec obſtat, quod Matrimonium baptizatorum ſit Sacramentum, cum etiam ſit eſſentialiter contractus civilis, qua parte & ratione eſt directe & immediate fori ac tribunalis politici, vt juſta ex cauſa vetetur & irritetur, ac ſi non eſſet Sacramentum, reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum, ideoque illegitimum & invalidum contractum; cum tamen Matrimonium Sacramentum præſupponat, & prærequirat Matrimonium contractum civilem legitimum ac validum, tanquam ſuum fundamentum, truncum, principale, materiale, intrinſecum. Et certe cum ex omnium conſenſu Principes politici Matrimonium baptizatorum Sacramentum, quatenus contractum civilem, poſſint impedire, ne contrahatur licite, ſeu ſub pœna tam corporali, exempli cauſa, mortis, quam ſpiritali, exempli cauſa, peccati, proindeque privationis gratiæ Matrimonio Sacramento propriæ, adhibendo impedimenta prohibentia; etiam poterunt impedire, ne contrahatur valide ſub pœna nullitatis, adhibendo impedimenta dirimentia: cum tam prohibitio, quam diremptio Matrimonii baptizatorum Sacramenti, in ſuo ordine, ſaltem mediate & indirecte Matrimonium Sacramentum reſpiciat & attingat.* Hæc ille, cujus vt & aliorum Pariſienſium doctrinam ſecutus, has duas aſſertiones publice in Facultate Theologiæ defendi, dum Actum Minoris Ordinariæ, vt vocamus, in Scholis noſtræ Regiæ Navarræ

celebravi anno MDCXXXIII. XXI. Junii. *Qui abſolutam habent condendi leges poteſtatem, poſſunt ſpectata natura rei inducere impedimenta Matrimonii.* At Reges & Principes talem habere poteſtatem quis negaret?

Deinde hæc alia: *Princeps juſta de cauſa poteſt ſuorum ſubditorum Matrimonia impedire, vel ad ea obligare.* Iterum alius in iiſdem Scholis hanc propoſitionem in Actu Majoris Ordinariæ ſuſtinuit anno MDCXXXIX. menſe Januario: *Licet Principi juſta de cauſa ſuorum ſubditorum Matrimonia impedire, vel ad ea obligare propter bonum publicum, vtilitatemque Imperii quod regit; quod nulla ratione lædit Matrimonium, vt Sacramentum eſt.* Iſta, ni fallor, omnia ſufficiunt, vt quænam ſit hac in parte Pariſienſium Theologorum ſententia, judicetur.

CAPUT II.

Burdigalenſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.

UNVS inſtar omnium erit Joannes Baptiſta Gonetus ex Ordine Prædicatorum Theologus, de Sacramento Matrimonii diſp. VII. de impedimentis Matrimonium dirimentibus art. vnico.

Dico 1. in Eccleſia eſſe poteſtatem conſtituendi impedimenta Matrimonium dirimentia. Probatur auctoritate Tridentini Concilii. Et paullo poſt: *Ratio ſuffragatur. Cum pax & tranquillitas reipublicæ magna ex parte ex bene initis connubiis pendeat, & contra ex male copulatis conjugibus magna in ea turbatio oriri ſoleat: in omni republica bene ordinata neceſſaria eſt poteſtas ad providendum abuſibus, quæ in Matrimoniis poſſunt contingere, & ſtatuendi Matrimonio impedimenta, quibus ſtantibus valide contrahi nequeat. Ergo talis poteſtas non debet denegari Eccleſiæ, quæ eſt reſpublica bene ordinata, ne deterioris conditionis ſit, quam reliquæ ſæculares, quæ hanc poteſtatem habent, vt ex variis earum legibus de ritu nuptiarum conſtat.* Hic notandum eſt obiter rationem

tionem, qua Gonetus vtitur, ex iis quæ reipublicæ civili propria ſunt, non ex iis, quæ Eccleſiaſticæ, procedere. Tum ſi quid pro Eccleſiaſtica republica probaret, nimis probaret, quia jus mactandi violatores ſepulcrorum vltimo ſupplicio ineſſe Eccleſiæ debere, probaret, ne deterioris conditionis ſit quam reliquæ reſpublicæ civiles. Pergendum eſt.

Dico II. *Principes fideles poteſtatem habent ſtatuendi ſuis ſubditis fidelibus impedimenta Matrimonium dirimentia. Ita ſanctus Thomas in quartum quæſtione vnica art.* 1. *ad quartum, vbi ſic ait: Matrimonium,* & cetera. quibus relatis, vt ea ſupra relata ſunt, ſubjicit: *Matrimonium enim non ſolum eſt Sacramentum in bonum Eccleſiæ, & fidelium ſanctificationem ordinatum, ſed etiam contractus civilis in bonum politicum, & in officium communitatis: ſed contractus civiles juri civili & Principum ſecularium legibus ſubjiciuntur. Ergo & Matrimonium, ſubindeque Principes fideles poteſtatem habent ſtatuendi ſuis ſubditis fidelibus impedimenta Matrimonium dirimentia: nec talem poteſtatem ab eis abſtulit Chriſtus, cum Matrimonium ad dignitatem Sacramenti evexit; ſed potius eam præſuppoſuit, non minus quam præſuppoſuit contractum valide initum, vt materiam hujus Sacramenti.* Hæc ille in libro, quem cum Burdigalenſis Academiæ Cancellarius, & plures illius Theologi comprobarunt, ſuum comprobando fecerunt.

CAPUT III.

Remenſium & Muſſipontanorum Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.

EX Remenſibus vnum dabimus, ſed qui propter ſummam eruditionem multorum inſtar eſſe poteſt. Is eſt Gentianus Hervetus oratione de clandeſtinis conjugiis tota, quam ſic nervoſe concludit: *Quod ſi clandeſtina Matrimonia veſtra ſententia ita comprobetis,* (Tridentini Patres) *vt parentum non eſſe requirendum conſenſum ſtatuatis, & eum qui contradixe-*

rit, veſtra ſententia anathemate notetis: videte, videte, inquam, & diligenter conſiderate, quanta audacia filios alioqui ſatis hodie inſolentes in parentes armetis. quos ergo nunc mihi videor audire vnumquemque ſuo patri ita dicentes: Ego te vel invito, pater, cum quo volo Matrimonium inibo; & ſi tu contradixeris, ego te non ſolum vt excommunicatum, ſed etiam vt anathemate notatum vitabo. Miſeri autem parentes hoc vnum ſolatii habebunt, quod ſi ſint anathemate notati, Evariſtum, Leonem, Baſilium, Tertullianum, Ambroſium, viros longe ſanctiſſimos, eodem anathemate ſecum comprehendi videbunt: qui omnes aperte dixerunt, in contrahendo Matrimonio parentum omnino requiri conſenſum. Quorſum vero ſic parentum conſenſus requiritur, niſi quia & naturalis ratio & civiles leges id expoſtulant?

Gentiano præluxiſſe videtur Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus, in opuſculo ſeu in epiſtola, quam de nuptiis Stephani & filiæ Regimundi Comitis ſcripſit ad Rodulfum Bituricenſem & Frotarium Burdigalenſem Archiepiſcopos, num. II. *Et quoniam qualiter debeat iniri conjugium, & vetus & nova lex edocet, Domino per Moyſen præcipiente, & Evangelio demonſtrante: Cum eſſet, inquit, deſponſata mater* JESU *Maria Ioſeph, antequam convenirent, id eſt, antequam nuptiali celebratione convenirent; ſicut in nuptiis celebratis idem oſtendit, quas ſua præſentia ſanctificare, & miraculo ibidem patrato inluſtrare dignatus eſt. Sed & ſanctus Evariſtus quartus a beato Petro Romanæ Sedis Epiſcopus, & ſanctus Siricius, & beatus Leo, atque ceteri quique Doctores oſtendunt. quæ omnia hic ponere propter pluralitatem & longitudinem devitamus. Tantum dicere neceſſarium duximus, quia inter ingenuos & inter æquales legitima fiunt conjugia, cum a parentibus, quorum intereſt, petita & legaliter deſponſata & dotata & publicis nuptiis honorata femina conjugii copulæ ſociatur, & ex duobus vnum corpus vnaque caro efficitur, ſicut ſcriptum eſt: Erunt duo in carne vna, jam non duo, ſed vna ſunt caro. &: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. De qua conjunctione Magnus Leo Papa ad Narbonenſem ſcribit Epiſcopum: Non omnis, inquiens, mulier juncta viro vxor eſt viri, quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt libera, & inter æquales.* Et paulo poſt: *Unde cum ſocietas nuptia-*

rum ita ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum, dubium non eſt, eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, in quo docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. Et nos e regione hinc etiam oſtendere poſſumus, quia non omnes nuptiæ conjugalem copulam faciunt, quas non ſequitur commixtio ſexuum: ſicut nec ſemper illius eſt filius omnis & hæres, cujus eſſe noſcitur hæres. Nec habent nuptiæ in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum, ſicut beatus Auguſtinus dicit, ſi ſe nuptialiter non vtuntur, id eſt, ſi eas non ſubſequitur commixtio ſexuum. Nec pertinere poterit illa mulier ad Matrimonium, cum qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. quod ita eſſe præfatus Leo demonſtrat, dicens: Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum. Et item idem: Igitur, inquiens, qui filiam ſuam viro habenti concubinam in Matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi eam conjugato dederit: niſi forte illa mulier & ingenua facta, & legitime dotata, & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, ſi mulieres, quæ a viris habebantur, in Matrimonio non fuerunt. Quibus ſententiis evidenter oſtendit, quia tunc eſt vera legitimi conjugii copula, quando inter ingenuos & æquales fit, & paterno arbitrio viro mulier juncta legitime dotata, & publicis nuptiis honeſtata, ſexuum commixtione conjungitur: & tunc habent nuptiæ in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum; & tunc pertinere noſcitur mulier illa ad Matrimonium, in qua & ſexuum commixtio, & nuptiale docetur fuiſſe myſterium. Hic duo ſunt; prius vnum, alterum poſterius. In priori conjugii ratio tota conſiſtit, quæ, vt apparet, ad legum civilium diſpoſitionem pertinet. In poſteriori, ratio Sacramenti, quæ conjugio ſuccreſcit, & ſuccreſcendo non efficit, vt conjugium legum civilium diſpoſitioni ſubducatur.

Ex Muſſipontanis vnum quoque dabimus, qui Academiæ ſenſum exponet. Is eſt Nicolaus Baionenſis cap. IX. de Matrimonio lectione IX. num. LI. *Poteſtne Eccleſia ſua lege impedimenta Matrimonii conſtituere? Reſpondeo poſſe: & ratio eſt, quia Matrimonium præterquam quod eſt Sacramentum, eſt etiam contractus civilis. At Eccleſia leges ſtatuere poteſt in iis, quæ*

ſpectant ad hujuſmodi contractum: ergo etiam in iis, quæ ſpectant ad Matrimonium. Unde Eccleſia Chriſtianis Principibus hanc poteſtatem circa Matrimonia fidelium eripuit occaſione Sacramenti. Sic in Chriſtianis Principibus agnoſcit ſanciendorum Matrimonii impedimentorum jus, quod ipſis Eccleſia eripuerit. An eripuerit, vel potuerit eripere, videbitur inferius.

Hic auctor poſtea indicat, Principum poteſtatem directam eſſe, ſed Eccleſiæ indirectam, vbi ait, jus ſanciendi impedimenta Matrimonium dirimentia, ad Papam & Concilium generale pertinere. *Hoc*, inquit, *ſolum pertinet ad Papam & Concilium generale, quia dum hoc fit, vtitur Eccleſia poteſtate indirecta, quam habet circa res temporales.* Hoc diſcutietur poſtea: interim quod quæritur habemus, jus in Matrimonium Principibus aſſertum.

CAPUT IV.

Lovanienſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.

I. FAMILIAM ducet Hadrianus VI. qui ex Theologo & Cancellario Lovanienſi ad ſupremum tandem Eccleſiaſticæ dignitatis apicem conſcendit. Ille igitur de Sacramento Matrimonii reſpondens ad illud argumentum, quo probatur non eſſe Sacramentum, quia mutationi foret obnoxium, hæc tradit in rem noſtram. *Non eſt*, inquit, *abſurdum per accidens mutari poſſe. Sicut ſtatutum poteſt facere, quod non valet alienatio facta per hominem de rebus ſuis, vt puta ab homine interdicto bonis quia prodigus, vel etiam a furioſo, vel minorenne quindecim annis; ita poteſt facere, quod non valet alienatio de ſeipſo. Nam ſicut ſervus non poteſt dare id quod habet, nec ſeipſum dare vel vendere ſine domini voluntate; ſic homo, qui eſt membrum communitatis, contra juſtam ordinationem rectorum univerſitatis non poteſt ſe dare in vaſallum vel ſervum, nec per conſequens in maritum.* Quibus verbis nihil eſt clarius.

II. Adriani diſcipulus Albertus Pighius controverſia XV. in fine; *Cum contractu quodam*, inquit, *celebretur Matrimo-*

nium, ille non ſolum Eccleſiaſticis, ſed etiam civilibus & politicis interdictis ſubjacet; atque adeo ſubjacet, ut etiam civilibus legibus & publica conſuetudine inter ethnicos quoque irritari interdicique poſſint quædam Matrimonia, & fieri non ſolum poſſe illicita, ſed etiam invalida, & cetera, quæ alibi referentur. Potuit validius? potuit apertius?

III. Ruardus Tapperus Lovanienſium Theologorum Decanus art. II. Lovanienſi editionis Colonienſis anni MDLXXXVII. *Quibus præmiſſis articulum noſtrum probamus hac ratione: Contractus reliqui quicunque fiunt contra leges ipſos dirimentes, ſunt irriti, inanes & nulli. Igitur neque contractus matrimonialis erit validus, ſi initus contra diſpoſitionem legis ipſum dirimentis. Antecedens patet de contractibus factis contra diſpoſitionem legis ſive Eccleſiaſticæ, ſive civilis.* Et paullo poſt: *Competit autem poteſtas condendi hujuſmodi leges Magiſtratui ſæculari & Eccleſiaſtico ex jure divino. Ex quo enim præfecti ſunt populo ad regimen, (ſicut Eccleſiaſticos Præſides præficit Dominus, & præficiendos ſæculares tam ipſe, quam naturale rationis dictamen demonſtrant) ſtatim conſequitur eſſe per media convenientia perducere ad populum, propter quem conſequendum coadjuvantur. Iſtud autem cum nequeat fieri, niſi adhibeantur variæ leges, ſtatuta, &c. mox evidens ſit, his oportere Magiſtratum uti in regendo populo ſibi commiſſo, prout viderit congruere fini, quem ſpectare dicitur, ſive is ſit naturalis tantum civilis & politicus, veluti eſt pax & concordia inter cives, & utilitas temporalis reipublicæ; ſive ſpiritualis, qui eſt, ut populus contineatur in timore, amore, & vero Dei cultu, quorum hunc ſpectat Magiſtratus Eccleſiaſticus; illum autem ſæcularis, in quantum hujuſmodi. Ex quibus liquet hos Magiſtratus habere poteſtatem diſponendi, atque adeo leges condendi, quas obſervent ſibi ſubditi in contractibus ſuis, cum ex his potiſſimum pendeat concordia communitatis.* Et poſt alia: *Quod ſi addas contractus iſtos matrimoniales in Chriſtiano populo, non naturales tantum eſſe, ſed de genere ſupernaturalium, tum propter rationem Sacramenti accedentem contractibus, tum propter finem propter quem ineatur, videlicet ut fiat multiplicatio populi Dei, perſpicue videbis ad Magiſtratum Eccleſiaſticum ſpectare leges, & canones condere, quibus ita ordinentur Matrimonia in populo, ut ſuo fini*

congruant. Ad Magiſtratum vero ſæcularem videatur dumtaxat ſpectare ea quæ concernunt finem naturalem, cui ſerviunt Matrimonia. Rem Auctor perſpicue decidit.

IV. Jacobus Latomus in tractatu de ſubſtantia Matrimonii : *Sacramentum*, ait, *Matrimonii præſupponit contractum, quo invicem poteſtas conceditur in mutua corpora. Hinc fit, vt quidquid contractum impedit, conſequenter & Sacramentum impediat: ſublato enim priori poſterius auferri neceſſe eſt. Neque iſtud eſt huic Sacramento peculiare, quia etiam aliis Sacramentis convenit, vt verbi gratia, qui facit ne corpus aqua tingnatur, facit ne homo baptizetur; & in Euchariſtia, ſi quis impediat ne Sacerdos habeat panem & vinum; & in Pænitentia, ſi quis impediat ne Sacerdoti peccator ſubjiciatur, impeditur Euchariſtia vel Pœnitentiæ Sacramentum. Non autem refert, quibus de cauſis accedat impedimentum. Nam ex æquo impeditur matrimonialis donatio & poteſtas in corpora, ſive ex penuria mutui legitimique conſenſus, ſive ex natura rei proveniat, vel in pueris, ebriis, furentibus, vel fatuis, qui naturaliter conſentire non poſſunt, ſive ex lege divina, vt inter parentes & liberos, ſive ex ordinatione humana, vt inter conſobrinos, de quibus circa tempora Auguſtini lata fuit lex, vt ipſe refert* XV. *de Civit. cap.* XVI. Et poſt relatum beati Auguſtini locum ſubdit. *Ratio prædictorum eſt, quia natura donationis & accipientis conſenſum requirit & rei donatæ facultatem. Id quod non eſt in pueris, ebriis, aut furentibus, aut morionibus per naturam. Inter parentes autem & liberos, aut inter fratres & ſorores, vbi ejuſmodi donatio rata non eſt, impedientur lege divina. In ceteris, vbi donatio & contractus eſt invalidus, illic impedimentum præſtat humana ordinatio.* Latomus hic tria legum agnoſcit genera, quibus, ne validum fiat Matrimonium, impeditur, naturalem, divinam & humanam, cujus nomine civilem intelligit, vt docet relatum ex Auguſtino teſtimonium, quod alibi referetur commodius, dum de conſanguinitatis impedimento agetur.

V. Franciſcus Sonnius Epiſcopus Antuerpienſis, in tractatu VII. de Sacramentis, cap. IX. *In Matrimonio concurrunt tria, contractus politicus, inſtitutum divinum, & Sacramentum. Quæcunque ergo excludunt & irritum faciunt valorem contractus, eadem*

porro excludunt & irritum faciunt Matrimonium. At contractus politicus ad Principes politicos ſpectat.

VI. Guillelmus Mercerus ab Atho in tertiam partem ſancti Thomæ quæſt. I. de impedimentis Matrimonii: *Quæritur*, inquit, *ſecundo an Princeps ſæcularis poſſit illa conſtituere. Reſpondetur diſtinguendo. Nam Princeps infidelis poteſt ſuis ſubditis tam infidelibus quam fidelibus conſtituere hujuſmodi impedimenta, quia ejus eſt curare ea, quæ pertinent ad tranquillitatem reipublicæ, ad quam magni intereſt, quibus legibus Matrimonia contrahantur. Confirmatur, quia Eccleſia non poteſt ejuſmodi impedimenta ſtatuere, niſi quatenus Matrimonium eſt contractus civilis: ergo ubi Princeps non eſt Eccleſiæ ſubjectus, ad ipſum pertinet de illis curare, cum hic contractus ſubſit diſpoſitioni juris civilis, & circa ea quæ civilia ſunt, directe & per ſe poteſtatem habeat Princeps ſæcularis; Pontifex autem nonniſi indirecte, quatenus ſcilicet id neceſſarium eſt ad finem ſpiritualem.*

Sic quoque Princeps fidelis, habens ſubditos infideles, poteſt pro eorum conjugiis ſtatuere impedimenta dirimentia, quia hæc conjugia ſunt contractus mere civiles, & Eccleſia non habet juriſdictionem in ſubditos infideles, & non abſtulit Principi poteſtatem ſtatuendi de ſuorum ſubditorum infidelium conjugiis. At Princeps fidelis non poteſt ea conſtituere circa Matrimonia ſuorum ſubditorum fidelium, eo quod poteſtas Eccleſiaſtica cauſas fidelium matrimoniales ſuæ cognitioni reſervarit, licet alioqui ſpectata natura poteſtatis ſæcularis præveniendo Eccleſiæ diſpoſitionem id poſſet, eo quod etſi Matrimonium fidelium ſit Sacramentum, non tamen deſinit eſſe contractus civilis. Hæc ille de jure Principum ex ſe conſiderato: hujus reſervatio ab Eccleſia facta pertinet ad facti quæſtionem, quæ ſuo poſtea diſcutietur loco. Sic Lovanienſes Theologi Regum poteſtatem in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus agnoverunt, & rationibus comprobarunt.

Caput V.

Duacenſium Theologorum de themate propoſito judicia recenſentur.

INstituta recens Academia plures ſuppeditare Theologos non poteſt; eos tamen ſuppeditat, qui & aſſertioni cumulatiſſime ſatisfacient, & reliquorum Academicorum ſenſum exhibebunt.

I. Primus eſt Matthæus Galenus Duacenſis Cancellarius catecheſi CCX. *Huc*, inquit, *adde ſaniſſimos quoſque Theologos non arbitrari tantum penes Eccleſiam jus eſſe perſonas ineptas* (ad conjugium) *decernendi; verumetiam Regibus Imperatoribuſque poteſtatem ducendarum cognatarum faciendi, quoties id rerumpublicarum vtilitas tranquillitaſque poſtularit.* Inſanos, opinor, eos Doctores intelligeret, qui quod a ſaniſſimis Theologis aſſertum eſt, negarent; nempe jus non eſſe penes Reges impedimenta dirimentia ſanciendi, & in iis pro vtilitate rerumpublicarum diſpenſandi.

II. Guillelmus Eſtius Duacenſis quoque Cancellarius in IV. diſt. XXXIV. §. I. *Quod adeo*, inquit, *negandum non eſt, Eccleſiam poſſe*, (ſtatuere impedimenta dirimentia) *cum potuerint etiam Principes infideles circa ſuorum ſubditorum Matrimonia, atque etiam poſſent fideles Principes ſæculares, quatenus ab Eccleſia permitterentur, vt fatetur Dominicus Soto, & ratio ſuadet.* Quod autem de Eccleſiæ permiſſione addit, id vel ex eo factum eſt, quod ſtatuendi impedimenta jus ab Eccleſia Principibus ablatum eſſe forte ſupponat: qua de re ſuo loco diſputabitur. Satis eſt, hunc Doctorem in Principibus jus illud agnoviſſe, & id ratione ſuaderi.

III. Matthæus Kelliſonus quæſt. L. de impedimentis Matrimonii, art. vnico, dubio vnico. *Probatur ſecundo, quia cum Matrimonium ſit contractus civilis, licet in nova lege inter baptizatos ſit etiam Sacramentum, poſſunt per ſe Principes non ſolum fideles,*

fideles, verumetiam infideles in ſuis regnis conſtituere impedimenta Matrimonii: ergo etiam Eccleſia. Probatur antecedens ex divo Thoma lib. IV. *contra Gentes cap.* LXXVIII. *& ex communi Doctorum opinione.* Et paullo poſt: *Probatur ratione, quia cum Matrimonium adhuc ſit contractus civilis, (licet etiam Sacramentum ſit ex inſtitutione Chriſti, & multum concernat rempublicam, Matrimonia recte contrahi) poteſt Princeps impedimenta ponere hujus, ſicut & aliorum contractuum; ita ut non ſolum peccent contrahentes, verumetiam & irritus ſit Matrimonii contractus, niſi fiat cum talibus & talibus conditionibus, tali vel tali ſolennitate, vel numero teſtium, tali gradu affinitatis.*

IV. His Duacenſibus Theologis adjungendus videtur Eligius Baſſæus Capucinus Gallobelgicus, in Floribus Theologiæ Moralis, Matrimonium VII. num. I. *Dupliciter poteſt Eccleſia contractus irritare, primo mediate reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium; ſecundo immediate irritando contractum Matrimonii: qua ratione poteſt etiam irritare Matrimonia infidelium, modo illa irritet, non tanquam Princeps Eccleſiaſticus, quia non habet poteſtatem ſupra infideles, ſed tanquam Princeps ſæcularis erga ſubditos.* Et paullo poſt num. III. *Secundum probabiliorem & veriorem ſententiam, Princeps ſæcularis ex genere & natura ſuæ poteſtatis poſſet impedimenta dirimentia fidelibus ſibi ſubditis ex juſta cauſa ſuis legibus indicere, niſi ſummus Pontifex hanc ſibi poteſtatem reſervaſſet, quia juxta divum Thomam in* IV. *diſt.* XXIV. *art.* I. *ad* IV. *Matrimonium in quantum contractus civilis eſt in officium communitatis inſtitutum, ſubjacet legis civilis ordinationi.* Sic explicata Duacenſium Theologorum mente, ad alios tranſeundum eſt. De reſervatione alibi tractabitur.

CAPUT VI.

Salmanticenſium & Complutenſium Theologorum de propoſito themate judicia recenſentur.

1. EX iis Theologis, quos recenſebimus, plures Concilio Tridentino interfuere. Ac imprimis Petrus Sotus lectione IV. de Matrimonio : *Poſſunt etiam poſitiva jura illegitimos aliquos reddere. Non omne itaque impedimentum inhabiles aliquos reddens eſt juris divini; nec tamen eſt juri divino contrarium. Sicut in ceteris omnibus quædam non prohibuit jus divinum, ſed gubernandi auctoritatem tradens Prælatis poteſtatem dedit ea prohibendi, cum id ratio expedire judicaverit ſaluti animarum, & divinæ gloriæ convenire: ita & in Matrimonio poteſtatem iis reliquit, quos gubernandis populis præfecit. & hæc eſt communior ratio omnium prohibitionum juris poſitivi. Eſt enim in Matrimonio ſpecialis ratio. Cum igitur ſit contractus & officium naturæ neceſſarium reipublicæ gubernandæ ac propagandæ, atque Eccleſiæ, etiam ipſi bonoque religionis Catholicæ merito, gubernantium in Eccleſia vel republica eſt; ſi quid videretur expedire, vt officium hoc Matrimonii recte agatur ad conſervationem religionis Chriſtianæ, id ſtatuere. Unde beatus Thomas ſupradicta intrepide aſſerit, jura ipſa civilia & Imperatoris leges illegitimos aliquos reddere ad contrahendum: ita videlicet, vt nullum ſit Matrimonium, neque negant hoc alii, quanquam non ita aperte aſſerant. Et certe hoc eſt ſolidiſſime fundatum in illo verbo Evangelii: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Deus enim per cauſas naturales & ordinatas humanos contractus perficit, id eſt, auctoritate legum, ſicut naturales res per cauſas naturales. Non itaque Deus conjunxit quod contra juſtas leges humanas conjungitur. Hoc dicimus, quoniam Iuriſtis multis viſum eſt; non eſſe poteſtatis ſæcularium legum Matrimonium nullum reddere, ſed tantum Eccleſiaſticarum. Et certe Iuriſtæ nulla auctoritate juris divini aut canonici hoc probant, nec etiam vlla efficaci ratione: nec advertunt nihil per hoc*

derogari auctoritati Eccleſiaſticæ, ſed potius conducere Eccleſiæ paci. Si enim jus divinum ipſum permittit prohiberi ab Eccleſia, quod ipſum non prohibet: quare non permittet ſæculari poteſtati prohibere circa Matrimonium quod ipſa non prohibet. Fatemur igitur leges civiles non poſſe licitum Matrimonium facere, quod Eccleſiaſticæ illicitum reddunt; ſic nec Eccleſiaſticas leges approbare, quod divinum jus reprobat: hoc enim eſſet, inferiorem ſuperiori contradicere. Verum quod Eccleſiaſticæ leges non prohibent, cur ſæculares prohibere non poterunt, ſicut quod non prohibet jus divinum, prohibent leges Eccleſiaſticæ? Nec debent Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium ſæculares Principes ſtatuant. Nec eſt cur illis ſe opponant, ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet: quamquam civiles leges in his omnibus ex pietate certe & voluntate Principum facile cofferint Eccleſiæ, vt jam nullum cenſeatur Matrimonium illegitimum, quod Eccleſia tale non judicat. Sed iſta ſane non aliis quam objicientibus nocebunt. Jus Principum non potuit diſtinctius explicari.

II. Dominicus Sotus, qui & Tridentino Concilio interfuit, in IV. diſt. XXXIX. quæſt. vnica art. I. ad III. *Tertio cum probabilitate poſſumus aſſerere, quod quæcunque reſpublica etiam infidelium poteſt leges condere Matrimonia irritantes, ſi ſuæ reipublicæ expedierit.* Et poſt pauca: *In hac parte infideles non ſunt fidelibus inferiores, cum fideles Principes noſtri, vt ſequenti diſt. dicemus, poſſunt hujuſmodi leges ferre, niſi ab Eccleſia cohibeantur.* Et diſt. ſequenti art. V. *Reſpublica*, inquit, *civilis & Principis poteſtas in pacem & proſperum reipublicæ ſtatum inſtituta eſt. Hujuſmodi autem pax & tranquilla felicitas plurimum ex nuptiis contrahendis pendet, imo pluſquam ex aliis civilibus contractibus: ergo poteſt legibus hujuſmodi Matrimonia definire & dirigere.*

Secundo quia rationes illæ, ob quas gradus cognationis prohibentur, lumine naturali innoteſcunt, nempe quia fœditatem habent, & quia cum conſanguinei in eadem habitant domo, in periculo inceſtuum verſarentur: quos quidem inceſtus Principi incumbit ſuæ reipublicæ cavere.

Item Principi etiam incumbit amicitias in ſua republica propagare, quod per Matrimonia diverſi ſanguinis contracta fieri ſolet: ergo de hujuſmodi conjugiis leges poteſt condere. Nec obſtat cavillus, quod cum Matrimonium jam ſit Sacramentum, non poteſt Princeps materiam ejus & ſubjectum mutare, hoc eſt, prohibere, vt ſi cognati contraherent, Matrimonium non teneret. Non, inquam, hoc obſtat, quoniam inſtitutio Sacramenti non abſtulit, quominus Matrimonium ſit civilis contractus: & qua ratione civilis contractus eſt, a poteſtate civili non eximitur. & ſæpe Matrimonia inter conſanguineos in perniciem reipublicæ vergerent. Unde divus Thomas in diſt. XXI. *quæſt.* II. *art.* I. *ait quod Matrimonium, quatenus ad civiles vtilitates, qualis eſt amicitia & mutuum obſequium, inſtitutionem habet a lege civili. Et diſt.* XXX. *art.* IV. *ad* IV. *ait, quod in quantum eſt in officium communitatis, ſtatuitur jure civili. His demum accedit, quod jure civili adoptiones filiorum inſtituuntur & approbantur, ex quibus legale vinculum contrahitur Matrimonium impediens, vt* §. I. *Inſtituta de nuptiis.* Quod autem ſubjicit, *ad Eccleſiam pertinere de Sacramentis, ac proinde de perſonis ad contrahendum Matrimonium legitimis vel illegitimis cenſere*, cavillus eſt. Nam Eccleſia ſeu Sacerdotes de Matrimonio quatenus Sacramentum eſt, cenſebunt, & reſpublica civilis ſeu Principes de Matrimonio quatenus contractus civilis eſt, cenſebunt; & quænam ſint perſonæ ad contrahendum Matrimonium habiles vel inhabiles, decernent: atque ita non erunt in eodem, ſed in diverſo genere capita duo. Et ſane mirum eſt, virum doctum & ſummum dialecticum non pervidiſſe illud quod putabat abſurdum, abſurda complexione penitus carere.

III. Michael de Palatio in IV. diſt. XIX. *Matrimonium*, ait, *contractus civilis eſt, & inter infideles verum eſt Matrimonium, & Principes infidelium poſſunt illegitimare perſonas, vt de facto illegitimant, ad hujuſmodi contractum, ſicut & ad alios.* At eadem eſt ratio de Principibus fidelium.

Idem diſt. XXVIII. diſp. III. *Sicut Eccleſia, quia Matrimonium eſt Sacramentum, illegitimat perſonas ad Matrimonia ineunda: ita Principes infidelium ſi advertant mala ſuboriri ex clandeſtino, quæ aliter curari nequeunt, niſi inhabilitando, ad clan-*

deſtina poſſent idem facere. At cum Principes infidelium id faciant qua Principes ſunt, idem Principibus fidelium ex ſe convenire poteſt.

Idem diſt. XXXIV. ſub finem diſput. I. *De impedimentis iſtis, quæ obſtant Matrimonio contrahendo, & ſolvunt contractum, quæ enumerantur quindecim, conſule, ſi juvat, leges Regni, habes lib.* XVI. *tit.* II. *part.* IV. *& lib.* X. & in margine habetur: *Quindecim impedimenta Matrimonii, ſecundum leges Regni.* Quid ſibi vult, *ſecundum leges Regni*, niſi quod Regnum Hiſpaniæ jus habeat augendi vel minuendi ea impedimenta, quæ Matrimonium dirimunt?

IV. Joſephus Angles in Floribus quæſt. de impedimento conſanguinitatis art. III. *Poteſtas civilis poteſt aliquos inhabilitare, quominus contrahant: & de facto ſi contrahatur, Matrimonium erit nullum.* Hæc ille in eo libro, qui a Complutenſis Academiæ Doctoribus comprobatus eſt.

V. Petrus Ledeſma additionibus ad tertiam partem quæſt. L. art. I. *Quamvis poteſtas conſtituendi impedimenta etiam dirimentia conveniat etiam poteſtati civili, juſte tamen illam uſurpavit poteſtas Eccleſiaſtica. Prima pars hujus concluſionis eſt communis inter Doctores. Ratio eſt, quia Matrimonium ex natura ſua ordinatur ad bonum civile & commune.*

Deinde in Theologia Morali cap. XI. de impedimentis Matrimonii: *Prima concluſio. Quamvis poteſtas conſtituens impedimenta etiam dirimentia conveniat etiam poteſtati civili, juſte tamen illam uſurpavit poteſtas Eccleſiaſtica. Prima pars hujus concluſionis eſt communis inter Doctores, & probatur: quia Matrimonium ex ſua natura ordinatur ad bonum civile & politicum; ergo poteſtas civilis poteſt conſtituere impedimenta, quando & quantum fuerit neceſſarium ad bonum naturale ejuſdem Matrimonii. Concluſionis pars ſecunda probatur: quia poteſtas Eccleſiaſtica eſt altioris ordinis, quam civilis. nam reſpicit ordinem magis elevatum & ſublimem, ſcilicet ſupernaturalem; ſed maxime expedit ad hunc finem ſupernaturalem, quod Eccleſia habeat hanc poteſtatem, maxime cum Matrimonium habeat rationem ſupernaturalem Sacramenti: ergo juſte & ſancte poteſt illud facere.* Hic primum notanda eſt partis primæ probatio, quæ in duobus conſiſtit. Eorum alte-

D iij

rum eſt communis Doctorum conſenſus; alterum vero efficax ratio, quæ rem ſecundum Principes decernit. Tum notanda eſt partis ſecundæ probatio, in qua & communis Doctorum conſenſus & efficax ratio deſiderantur. Quinetiam propoſitio, quæ probanda ſuſcipitur, nonnihil poteſtati Eccleſiaſticæ invidioſum & odioſum objicit: nempe poteſtatem Eccleſiaſticam, jus quod Principibus convenire duplici modo probavit, juſte vſurpaſſe. Deinde quid ſibi vult, juſte & ſancte vſurpaſſe, quaſi juſta & ſancta eſſet juris alieni vſurpatio? & vere Theologica ratio ſuppeteret, qua vſurpatio hæc confirmaretur. Argumentum fallax eſt, formaque & figura carens, quod ſponte ſua diſſilit. Præterea non poteſt tempus aſſignari, quo poteſtas Eccleſiaſtica jus illud Principibus aſſertum vſurpare cœpit; ſed vtrum vſurpare potuerit, ſuo poſtea loco diſputabitur.

VI. Petrus Cornejo tom. II. in III. part. tract. II. diſp. VII. dubio III. de impedimentis Matrimonii, concluſione prima: *Princeps ſæcularis ſive Chriſtianus, ſive gentilis, ex natura ſuæ poteſtatis habet poſſe hujuſmodi impedimenta apponere, quia omnes contractus civiles & humani in bonum reipublicæ ordinati debent ſubjacere poteſtati civili Principis, vt eo ipſo quo incipiant eſſe nocivi communitati, irritentur, & ſub forma & circumſtantiis, quæ magis bono communi expediant, diſponantur. Sed Matrimonium eſt contractus humanus & civilis: ergo cum maxima boni communis pars conſtet ex contractibus, vt patet, debent cadere ſub regia poteſtate. Confirmatur, quia de facto plures leges extant jure civili, quibus aliqua Matrimonia prohibentur, vt patet in lege Semper, lege Palam, l. finali, §. de ritu nuptiarum. Confirmatur ſecundo, quia poteſtas civilis Regis aut reipublicæ poteſt irritare, & de facto irritat plures contractus civiles, reddendo perſonas inhabiles ad eos celebrandos, vt patet in contractibus minorum ſine licentia tutoris, & in contractibus vxoris ſine licentia viri. Ergo ſimiliter poteſt irritum facere contractum Matrimonii, ſine hac vel illa ſolennitate.* Et poſt alia: *Ad ſecundum fundamentum reſpondeo, Matrimonium in quantum Sacramentum non cadere directe ſub poteſtate civili ſæculari, ſicut neque ſub Eccleſiaſtica Pontificis; cadere tamen ſub vtraque, vt contractus humanus, & hac ratione poſſe optime Principem ſæcularem & Eccleſiam illud*

irritare, niſi ſub certis conditionibus ſibi placitis fiat, æque bene ac ſi talis contractus Sacramentum non eſſet. Conſtat autem, quod deficiente valida ratione, contractus non poteſt fundare rationem Sacramenti. Hæc ille de jure Principum ſæcularium.

VII. Petrus de Orchagavia tractatu III. de Matrimonio quæſt. XXXVII. concluſione I. *Princeps ſæcularis ex vi & natura ſuæ poteſtatis ſæcularis bene poteſt ſuis ſubditis fidelibus impedimenta dirimentia Matrimonium ſtatuere.*

VIII. Antonius Fernandes de Moure tertia parte Examinis Theologiæ Moralis cap. XVI. *Interrogatio. Poteſtne Princeps ſæcularis aut reſpublica ſtatuere impedimenta dirimentia Matrimonium? Reſponſio. Reſpublica civilis infidelium, qui Eccleſiæ non ſubjacent, itemque reſpublica civilis Chriſtiana, ſi ſuæ ordinationi relinquatur, poteſt valida impedimenta apponere naturali ac civili contractui.* Et poſt alia: *De facto vero ita ſtatutum eſt lege Sororis, §. Si quis, lege Semper, §. Si Senatorium, lege fin. §. de ritu nuptiarum.*

IX. Henricus Villalobos in ſumma Theologiæ vernacule ſcripta de Sacramento Matrimonii tractatu IV. difficultate prima, tertia concluſione, his verbis, quæ Latine reddimus: *Spectata Principum poteſtate in ſe ſuaque natura dubium nullum eſt, quin ad ſancienda impedimenta Matrimonii dirimentia extendatur. Commune pronuntiatum eſt Doctorum id ex eo probantium, quod aliis contractibus eadem impedimenta poſſit ab iis Principibus apponi.*

His Doctoribus addo Ludovicum Caſpenſem Cæſarauguſtanum Ordinis Capucinorum, tract. XXVI. de Matrimonio diſp. IX. ſect. I. vbi ſic habetur concluſione prima: *Omnis Princeps & Magiſtratus ſæcularis potens ſubditis ſuis condere leges, poteſt & Matrimonii impedimenta dirimentia ſancire reſpectu Matrimonii, quod non eſt Sacramentum, ſive Princeps ſit infidelis, ſive fidelis. Ita communiter omnes Doctores. Et probatur: quia Principibus & Regibus data eſt a Deo poteſtas condendi leges pro ſubditis ad eorum rectam gubernationem in bonum reipublicæ; ſed quandoque expedit ad bonum reipublicæ & communitatis impedimenta dirimentia inducere: ergo valent legitime ſtatuere ea Matrimonii impedimenta. Et confirmatur, quia eodem titulo ac jure*

poſſunt alios contractus civiles irritare, has vel illas perſonas ad eos inhabiles reddere, appoſitis impedimentis eoſdem contractus dirimentibus: ergo pari ratione id poſſunt in ordine ad contractum civilem Matrimonii, ubi in eo ratio Sacramenti non invenitur.

Ex quo infero primo cum Sanchez lib. VII. *diſp.* III. *& fere communi ſententia, etiam Principes Chriſtianos idipſum poſſe etiam reſpectu Matrimonii, quod eſt Sacramentum, ſcilicet attento præciſe jure & poteſtate ſuæ dominationis regalis, niſi Eccleſia juſtas ob cauſas ſibi reſervaſſet munus & poteſtatem ſtatuendi ea impedimenta, eoque modo reſtrinxiſſet poteſtatem, quam de ſe alioquin habent Principes Chriſtiani.* Reſervatio hæc poſtea examinabitur.

x. Melchior Canus, qui Tridentino Concilio interfuit, a collegis ſuis Hiſpanis nec diſſentit, nec diſſentire poteſt ea in ſententia, quam de Matrimonio ſine miniſtris Eccleſiæ celebrato tuetur. Illius adſcribo verba e libro VIII. de locis cap. V. *Non igitur*, inquit, *Eccleſia docet, quodlibet fidelium Matrimonium Sacramentum eſſe, niſi quis adeo deſipit, ut Cajetanum damnet, qui & probabiliſſime, & me quidem judice, veriſſime Matrimonium, quod inter abſentes per literas procuratoreſque contrahitur, Sacramentum eſſe inficiatus eſt. Nam qui in hoc Cajetanum erraſſe clamant, hi non intelligunt, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quod ſi nullo idoneo & neceſſario argumento, ſed multis turbulentiſque clamoribus alienas refellere ſententias pergunt, atque adeo damnare, quæ probabiliter & vere dicta ſunt, tum nos in quiete & ſilentio taciti illorum ſtultitiam amentiamque ridebimus. Concedant illi unum pro altero Sacramentum ſumere, cum pro altero contrahit. Concedant Sacramenta Chriſti abſentibus adminiſtris, eiſdemque & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim, quoniam hæc abſurda ſunt, concedere potius volumus, ejuſmodi contractus, qui inter abſentes tranſiguntur, Matrimonia quidem veriſſima eſſe, vera Sacramenta nullo modo.* Qua ratione Matrimonium nihil habet, quo a civilibus regulis eximatur, aut eximi poſſit; immo quia tunc Matrimonium purus putus eſt civilis contractus, is totus ſæcularium Principum legibus ſubjacet, quibus rite ineatur, aut ineatur non rite, ſi leges illæ non obſerventur. Hactenus de Theo-

logis Salmanticenſibus & Complutenſibus, & aliorum Hiſpaniæ locorum.

CAPUT VII.

Theologorum Italiæ de propoſito themate judicia recenſentur.

I. EX iis Theologis, quos recenſebimus, nonnulli Tridentino Concilio interfuerunt, Ambroſius Catharinus, & Jacobus Naclantus; ſed Theologorum Italiæ primus erit Franciſcus Ferrarienſis in lib. IV. contra Gentes cap. LXXVIII. vbi de Matrimonio ſic diſputat ad mentem ſancti Thomæ: *Quando aliquid ordinatur ad diverſos fines, indiget diverſis dirigentibus in finem, cum finis proportionetur agenti. Unde quantum ad primum, oportet vt dirigatur a natura in hunc finem inclinante, & ſic dicitur quoad naturæ officium. Quantum ad ſecundum, ſubjacet ordinationi legis civilis. Quantum vero ad tertium, oportet vt regimini ſubjaceat Eccleſiaſtico.* De poteſtate Matrimonii ad diverſos fines dirigendi Ferrarienſis pronuntiat, quaſi ea de re nulla eſſet vel eſſe poſſet difficultas.

II. Hieronymus Savanarola in lib. III. de veritate fidei cap. XV. *Septimum eſt conjugalis copulæ Sacramentum ad carnalem propagationem, hoc eſt, ſobolis ordinatum, ſine qua ſpiritalis multiplicatio deficeret. Nam propagatores adminiſtratoreſque corporalis vitæ ſecundum duo conſiderantur; id eſt, ſecundum originem naturalem, quæ ad parentum genituram pertinet, & ſecundum regimen politicum, vt hominum ſocietas pacifice conſervetur: id quod ad Reges ipſos & Principes ſpectat.* At iſtud ad Reges ſpectare non poteſt, quin ad eoſdem ſtatuendi leges quaſdam Matrimonium dirimentes ſpectet auctoritas, niſi ſine hac poteſtate quis putet humanam ſocietatem conſervari pacifice poſſe.

III. Chryſoſtomus Javellus V. parte Philoſophiæ Chriſtianæ tract. VIII. cap. V. vbi cum dicit, poteſtatem ſtatuendi impedimenta dirimentia quondam a populo Chriſtiano emanaſſe in proceres Eccleſiæ, non obſcure ſignificat, jus illud

ſuam in politica congregatione originem habere. Nam quæritanti Luthero, penes quem eſſet ſtatuendi impedimenta dirimentia facultas, ſic reſpondit: *Popu'us Chriſtianus in primitiva Eccleſia vnanimi conſenſu voluit hanc poteſtatem eſſe in Majoribus & Prælatis Eccleſiæ.* Quæ autem poteſtas ferendarum legum in politica congregatione reſidet, ad illius Principem & Magiſtratum non poteſt non pertinere. Sed an hæc poteſtas a populo in proceres Eccleſiæ emanarit, alibi diſputabitur. Inpræſentiarum ſatis eſt, Javellum hanc ſtatuendorum impedimentorum poteſtatem, non in Eccleſiæ Prælatis, ſed in populo quoad originem agnoviſſe: ſic enim ex natura ſua civilis eſt.

IV. Joannes Tabiena in Summa verbo *Imp.* I. parag. II, vbi verba beati Thomæ in IV. ſent. diſt. XXXIV. art. I. ad IV. ſuppreſſo auctoris nomine ſua repetendo facit; & verbo *Matrim.* II. paragr. VI. vbi vult ex eodem ſancto Doctore notari, quod *cum Matrimonium fiat per modum cujuſdam contractus, ordinationi legis poſitivæ ſubjaceat, ſicut & alii contractus,* qui ſine dubio Principum ſæcularium auctoritate irritari poſſunt.

V. Euſtachius de Zichenis de Sacramento conjugii: *Tametſi Sacramentorum rationem humana non variat auctoritas; verumtamen contractus quoſdam deprehendimus in conjugio humanos, ac legibus humanis obnoxios, atque citra quos nullum coit conjugium: fieri poteſt, vt nonnumquam ejuſmodi humani contractus præoccupari poſſint, quominus ſint ipſius conjugii capaces.* Et poſt alia: *Adde iis, quod & aliud quoddam habet conjugium humanis legibus obnoxium, vtpote officium humanæ propagationis, quæ vere vt humanæ reipublicæ maxime ſaluberrima eſt, ita & maxime humanis legibus & ſpectanda & moderanda eſt.* Hæc ille, quæ ad ſæcularium Principum jura & leges facile referuntur.

VI. Ambroſius Catharinus Archiepiſcopus Compſæ, in quæſtione de clandeſtinis Matrimoniis inter alios ejuſdem tractatus edita Romæ anno MDLII. cum privilegio Julii III. *De his quærimus an valida ſint, & ita rata, vt dici mereantur Sacramentum. Si leges civiles attendimus Principum Chriſtianorum, certe hujuſmodi invalida ſunt.* Et poſt alia, quæ ſuo tan-

lem alio loco referentur. *Non eſt autem dubium, quin ſæcu- lares Principes ea poſſint circa Matrimonia providere ac ſtatuere, per quæ probi & civiles mores ad illum finem cuſtodiantur, atque ſerventur, ad quem ipſæ reſpublicæ conſtituuntur. Itaque quidquid non eſt contra legem Dei & legem naturæ, credo Principes poſſe circa Matrimonium tanquam circa ſuam & non alienam materiam, ſuis legibus providere.* Hæc omni luce clariora ſunt.

VII. Jacobus Naclantus Clugenſis Epiſcopus, tractatione XVI. de irritandis clandeſtinis conjugiis, ſic probat Eccleſiam poſſe Matrimonia clandeſtina reſcindere. *Ex vnico*, inquit, *argumentabor medio, quod eo erit efficacius, quo procedit ex propriis, & ſic habet: Poteſt Princeps ſeu reſpublica ſæcularis reſcindere, vel ſi contrahatur, contractum reddere nullum, qui præjudicialis eſt bono communi. Hoc eſt notum tum ex ratione politicæ poteſtatis, tum ex praxi*, &c. *Ergo poterit Princeps ſeu reſpublica Eccleſiaſtica illos reſcindere contractus*, &c.

VIII. Clemens Monilianus Cardinalis, in compendio Theologicarum Inſtitutionum cap. LXIII. ſecundæ editionis Romanæ ann. MDLXV. *Cum igitur abrogata ſit lex Moyſi de gradibus conſanguinitatis & affinitatis in* XVIII. *Levitici poſita, cum noſter eſſet pædagogus in Chriſto; (tranſlato enim ſacerdotio neceſſe erat ſecundum Apoſtolum ad Hebræos ſeptimo, & vt legis tranſlatio fieret, præcipue cum de eis nulla habeamus Dei præcepta, & jus naturale propter ſuam generabilitatem & ambiguitatem non ſufficiat ad populi Chriſtiani directionem, præcipue pro ſecunda nuptiarum honeſtate) neceſſarium fuit conſtitui Magiſtratus tam politicos quam Eccleſiaſticos: ſimiliter & leges & canones ſtatui, quibus explicarentur generalia divini & humani juris præcepta de ſupradictorum contractuum gradibus, & Matrimonii impedimentis, ac quibuſcunque aliis, quæ in præfatis rebus politicis pro illarum communi vtilitate expedire videbantur.* Et poſt alia: *Ex prædictis concludimus quod neceſſarium eſt, vt contractus conjugalis, qui Sacramentum eſt, & propagandæ Eccleſiæ officium, ſubſit ordinationi & irritationi Magiſtratus Eccleſiaſtici in ordine ad pacem Eccleſiæ, & fidelium ſalutem, quamvis etiam ſubſit ordinationibus & legibus poteſtatis civilis, ſecundum quod refertur ad pacem & bonum reipublicæ.* Viderat hic auctor, quam de-

gradibus conſanguinitatis legem tulerat olim Imperat Theodoſius, antequam de iis Eccleſia quidquam decernere. Quare ante canones legum mentionem facit, quibus de iiſdem gradibus & impedimentis Matrimonii generalia divini naturaliſque juris præcepta explicantur, & neceſſariæ ad vere contrahendum conditiones ſanciuntur. Unde concludit *conjugalem contractum, qui Sacramentum eſt, ſubeſſe legibus & ordinationibus poteſtatis civilis, ſecundum quod refertur ad bonum pacem reipublicæ.*

IX. Alexander Peſantius in Additionibus ad ſanctum Thomam III. parte quæſt. L. vbi probat Eccleſiam poſſe impedimenta dirimentia ſtatuere. *Et ratio*, inquit, *naturalis dic. etiam penes poteſtatem ſæcularem eſſe hujuſmodi facultatem, conſideratur Matrimonium, vt eſt contractus mere naturalis, quia propter bonum publicum expedit vt Princeps reddat quaſdam perſonas inhabiles Matrimonio.*

X. Martinus Bonacina in quæſtione III. de impedimentis Matrimonii puncto I. *Eccleſia poteſt ſtatuere aliqua impedimenta, non ſolum impedientia, ſed etiam dirimentia Matrimonium. Ratio eſt, quia Eccleſia poteſt irritare contractus, quando non fiunt ſub certis conditionibus & ſub certa forma: ſed Matrimonium eſt contractus. Advertendum eſt Eccleſiam poſſe dupliciter contractus irritare: primo, mediate reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium; ſecundo, immediate irritando contractus Matrimonii. qua ratione poteſt irritare contractus infidelium, non tanquam Princeps Eccleſiaſticus, (Eccleſia non habet poteſtatem ſupra infideles, juxta illud: Quid mihi de iis qui foris ſunt?) ſed tanquam Princeps ſæcularis erga ſubditos.* Hæc juris quæſtio eſt, quæ ſuo loco enucleabitur. *Secundo ſequitur Principes ſæculares poſſe ſecluſa prohibitione Eccleſiæ conſtituere impedimenta Matrimonii, quatenus Matrimonium eſt quidam contractus. Principes enim ſæculares habent poteſtatem ſupra contractus, & poſſunt præſcribere formam ſub qua celebrandi ſint: verumtamen illam poteſtatem ſuper Matrimonium illis ablatam eſſe ab Eccleſia in Caput, Eccleſiæ ſanctæ Mariæ Novæ.* Hæc ille celebris per Italiam Doctor.

XI. Vincentius Candidus Pœnitentiarius Romanus ad ſanctam Mariam Majorem, in Diſquiſitionibus Moralibus, diſqui-

ſitione XXVIII. de Matrimonio dubit. V. *Dico*, inquit, *nono: Principes ſæculares fidelium poſſunt, ſecluſa prohibitione Eccleſiæ conſtituere impedimenta Matrimonii, quatenus Matrimonium eſt quidam contractus, quia Principes ſæculares habent poteſtatem ſupra contractus, & poſſunt præſcribere formam ſub qua celebrandi ſint.* Duo paribus verbis aſſerunt Bonacina & Candidus. Alterum ſæculares Principes poſſe ex natura ſuæ poteſtatis impedimenta Matrimonium dirimentia inducere, & iſtud hoc articulo quærimus; alterum, hanc poteſtatem ab Eccleſia Principibus ablatam eſſe: atque iſtud ſuo poſtea loco examinabitur.

XII. Celeſtinus quidam apud Antoninum Dianam parte V. Reſolutionum Moralium tractatu de Immunitate Eccleſiaſtica reſolut. XVI. *An Principes laici poſſint ſtatuere impedimenta dirimentia Matrimonium.*

Ad hanc quæſtionem reſpondet noviſſime Celeſtinus in compendio Theologiæ Moralis tract. II. cap. XXXI. num. I. ubi ſic ait: Principes fideles, ſi præciſe eorum poteſtas ſpectetur, poſſunt ex juſta cauſa ſtatuere impedimenta Matrimonium dirimentia, reſpectu ſuorum ſubditorum tam fidelium quam infidelium in terris ſuis degentium. Ita divus Thomas in IV. diſt. XXXIV. quæſt. I. art. I. ad IV. & Becanus de Sacram. cap. XLIX. quæſt. III. ubi tamen recte notat hanc poteſtatem impediri poſſe a Pontifice, reſpectu ſubditorum fidelium, non autem infidelium: quia Pontifex reſervavit ſibi cauſas matrimoniales, ut patet ex gloſſ. fin. cap. Si quis ingenuus, II. quæſt. Quia vero ſtatutum hoc eſt poſitivum humanum, & potuit a primæva ſua publicatione non recipi in aliquibus provinciis & Regnis, vel ſi receptum fuit, potuit per non uſum abrogari: hinc fit ut ſi in aliquo Regno & provincia edicto cautum eſſet, ne quis contraheret Matrimonium parentibus renitentibus, vel etiam ipſomet Principe, ſub pœna nullitatis Matrimonii, edictum hujuſmodi ſervandum eſſet. Et ſi quis contra formam in illo contentam celebraret matrimonialem contractum, irritus, caſſus & nullus omnino foret, prædicti ſtatuti virtute; modo tamen ſit longo uſu confirmatum, & ab immemorabili tempore ad abrogandam legem Eccleſiaſticam requiſito ac ſufficienti receptum. Ita Celeſtinus loco citato.

Hæc de Theologis, qui per Italiam variis in locis docuerunt, & nativum jus Principum ſæcularium in ſtatuendis impedimentis Matrimonia dirimentibus agnoverunt. Ferrarienſis, Savanarola, Javellus, Tabiena, Zichenius, Catharinus, Naclantus, Candidus, ſunt omnes Theologi ex Ordine Prædicatorum.

Caput VIII.

Theologorum variarum e Societate Jesu *nationum de propoſito themate judicia recenſentur.*

Nunc veniendum eſt ad illuſtriores e Societate Jesv Theologos, qui per varias orbis Chriſtiani partes de jure ſæcularium Principum in ferendis legibus Matrimonium dirimentibus ſententiam dixerunt.

i. Agmen ducet Edmundus Augerius, qui in libri de Sacramento Matrimonii Gallice edito capite xiv. hæc tradit, quæ Latine vertimus: *Quod ſpectat ad Principes, poſſunt illi quidem inhibere, ne certa Matrimonia contraherentur, ubi inde Regnorum ſuorum periculum ſeu damnum futurum evidenter agnoſcerent, ſuiſque inhibitionibus pœnas addere graviſſimas. Nam ut res civilis ad eorum finem pertinet*, quaſi diceret, Matrimonii contractum, qui ſub pœnis graviſſimis prohiberetur, res civilis cum ſit, iis Principum ſubjacere legibus, quæ, ſi opus eſſet, invalidum illum ac nullum redderent.

ii. Joannes Azor Inſtitutionum Moralium parte ii. lib. v. cap. ii. *Item*, inquit, *objicies: Ergo pari ratione civilium Principum auctoritate poteſt conſtitui & condi lex, qua reddatur irritum Matrimonium hoc vel illo modo contractum. Reſpondeo: Poſſet id Princeps juſtis de cauſis, niſi Eccleſia prohiberet.*

iii. Joannes Maldonatus tertia parte diſputationis de impedimentis Matrimonii quæſt. i. *Quod autem poſſit hoc Eccleſia, ex eo manifeſtum eſt, quod reſpublica etiam poſſit. Nam quia Matrimonium eſt contractus quidam civilis, videmus ab Imperatore*

varias eſſe leges latas de contrahendis vel non contrahendis Matrimoniis: quibus legibus id certe efficiebatur, vt ſi Matrimonium contra leges illas contraheretur, non eſſet contractus legitimus, quia Sacramentum Matrimonii non poteſt eſſe, niſi nitatur quaſi fundamento ipſo contractu Matrimonii.

IV. Gregorius de Valentia quæſt. V. de impedimentis Matrimonii puncto I. *Non ſolum Eccleſiaſtica auctoritas, ſed etiam politica ſeu civilis poſſet Matrimonio impedimenta apponere, quatenus eſt contractus quidam ordinatus ad bonum etiam commune reipublicæ civilis.*

V. Robertus Cardinalis Bellarminus cap. XXXI. de Matrimonio: *Cauſæ matrimoniales tertii generis* (de impedimentis & aliis) *nos dicimus ad politicum Magiſtratum pertinere poſſe, ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum.* Infra: *Iam antea diximus poſſe etiam Principem politicum de impedimentis Matrimonii legem ferre, ſed Principe Eccleſiaſtico approbante.* Hæc ille, cujus rationes alibi expendentur commodius.

VI. Henricus Henriques lib. XII. Theologiæ Moralis de impedimentis Matrimonii cap. I. num. IV. *Impedimenta irritantia poſſet Princeps ſæcularis addere Matrimonio, niſi Eccleſia inter Chriſtianos eam facultatem ſuo judicio reſervaſſet.* Hæc reſervatio facti quæſtio eſt, quæ diſcutietur poſtea. Hic ſatis eſt, quod auctor jus Principum agnoſcat.

VII. Ferdinandus Rebellus in opere de obligationibus juſtitiæ lib. III. de impedimentis Matrimonii quæſt. I. II. concluſione. *Secluſo omni jure Eccleſiaſtico etiam poteſtas civilis hujuſmodi impedimenta conſtituere poteſt, quod ſit contractus civilis, qui perinde ac ceteri in bonum commune regimini Principis ſive reipublicæ ſubditus eſſe debet.*

VIII. Thomas Sanchez lib. VII. de Matrimonio diſp. III. *Abſque dubio dicendum eſt poſſe Principem ſæcularem ex genere & natura ſuæ poteſtatis Matrimonii impedimenta dirimentia fidelibus ſibi ſubditis ex juſta cauſa ſuis legibus inducere eo pacto, quo Pontifex ſummus poteſt, niſi ſibi hanc poteſtatem reſervaſſet.* Et poſt alia: *Nec obſtat Principis ſæcularis poteſtati Matrimonium eſſe Sacramentum, quia ejus materia eſt contractus civilis. Qua ratione perinde poteſt illud ex juſta cauſa irritare, acſi Sacramentum*

non eſſet, reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum, & ſic illegitimum & invalidum contractum redderet.

IX. Martinus Ledeſmius II. part. quæſt. LXI. art. II. & quæſt. LXV. art. III. eandem propoſitionem habet cum Rebello, conceptiſque verbis ſcribit, *Sacramentum non eximere Matrimonii contractum a ſæculari poteſtate; veluti ſi emptio aut venditio eſſet Sacramentum, non eximeretur a poteſtate civili, quatenus eſt contractus quidam.*

X. Luiſius Turrianus parte II. de Sacramentis dubio V. concl. I. *Principes ſæculares jam nihil poſſunt circa hæc* (impedimenta Matrimonium dirimentia) *diſponere, quia Pontifex ſibi hanc materiam reſervavit.* Reſervationis tempus requiretur poſtea.

Concluſione II. *Poſſunt Principes infideles ſuis ſubditis præcipere, vt non contrahant Matrimonium, niſi certis conditionibus, & ſtatuere impedimenta dirimentia.*

XI. Jacobus Gretſerus in ſecunda diſputatione de Judice cauſarum matrimonialium, theſi I. *Matrimonium olim quidem fuiſſe, & nunc etiam extra Eccleſiam civilem contractum: in Eccleſia autem, & apud eos, quos ſalutaris baptiſmi vnda abluit, contractum & Sacramentum ſimul eſſe, fatentur communiter orthodoxi.*

II. Et paullo poſt: *Cum autem Matrimonium contractus quidam ſit, ſequitur illud legum diſpoſitioni & ordinationi ſubjacere. Nam omni propemodum contractui commune eſt, vt pro varietate temporum & hominum aliter atque aliter iniri poſſit & debeat: ita vt ad commune reipublicæ bonum redundet, quem finem omnes contractus, & maxime matrimonialis, ſpectant. Ut ergo Magiſtratum eſſe oportet, qui aliis contractibus leges præſcribat, eoſque ad reipublicæ emolumentum dirigat: ſic neceſſario requiritur Magiſtratus, qui contractum connubialem latis legibus regat & moderetur, idque tanto magis, quanto plus commodi, ſi bene, & quanto plus incommodi, ſi male ineatur, ex hoc contractu ad hominum ſocietatem manare ſolet.*

III. *Et quidem apud non baptizatos, quorum Matrimonium neque modo eſt, neque olim fuit Sacramentum, dubitari nequit, quin ejus Magiſtratus, cujus erat alias civiles cauſas cognoſcere, fuerit etiam Matrimonium legibus temperare, declarando, qui, cum quibus,*

bus, qua via & ratione contrahere poſſent, & qui omnino non poſſent, decretis etiam pœnis, ſi qui dicto minus audientes ſiſe præberent. Nam cum omnis poteſtas a Deo ſit, vt divinæ Literæ ſæpe teſtantur, neceſſe eſt omnem Magiſtratum tantum accepiſſe poteſtatis, quantum ſatis eſt ad bonum commune reipublicæ conſervandum & amplificandum. At niſi de conjugiis ineundis leges ferre, & controverſias, ſi quæ naſcuntur, dijudicare & terminare poſſet, haud tantum poteſtatis accepiſſet, quantum ad bonum commue reipublicæ requiritur: cum maxima ex parte ſalus, tranquillitas, & pax hujus vniverſi ex Matrimoniis rite & ordine initis pendeat. quod quotus quiſque eſt, vel fuit quondam, præſertim apud infideles, qui ſine legum auſpicio & beneficio faceret?

IV. *Hinc tot leges veterum Romanorum de connubiis, quas Chriſtiani quoque Imperatores in corpus juris civilis tranſtulerunt, quarum aliæ efficiebant, ne licite; aliæ, ne licite ſimul & valide inirentur a certis, & in lege nominatis hominibus Matrimonia. Nam vt leges ad alios contractus, ita & ad hunc perſonas quaſdam certos ob fines inhabiles & minime idoneas reddere poterant. Neque enim cogitandum eſt promiſcue & indiſcriminatim, & quovis modo cuivis fas eſſe Matrimonio jungi, eo quod Matrimonium ſit juris naturalis. Licet enim quoad primam inſtitutionem juris naturalis ſit; quoad determinationem tamen modi & contrahentium a legibus pendet. Ipſa ſiquidem natura docet ſemperque docuit, non cuivis liberam arbitratu ſuo conjugii amplectendi poteſtatem relinquendam eſſe; ſed eam quæ & cum privata cujuſvis, & cum vtilitate communi omnium conjuncta eſſet.*

V. *Quare libenter ſubſcribimus ſententiæ illorum, qui cenſent Principem quempiam infidelem jam quoque habere poteſtatem faciendi legem, qua ſimpliciter invalidum faciat contractum, quo ſuæ ſectæ vel nationis perſona cum alia alterius ſectæ vel nationis contrahit, ad eum plane modum, quo olim invalidæ erant nuptiæ, cum filia Senatoris nupſiſſet liberto, aut Senator libertinam duxiſſet: tametſi libertina Senatori juſta vxor eſſe poterat, ſi Principis indulgentia libertinæ Matrimonium Senatori conceſſum eſſet.*

VI. *Iam vero Iudæorum legiſlator Moyſes, quid de Matrimonio juſſu & inſtinctu non præſcripſit, dum partim dirimentia, partim non dirimentia impedimenta conſtituit, juſque ipſum naturæ, ſic-*

F

lere & improbitate hominum nonnumquam obrui & ſepeliri ſolitum, lege poſitiva denuo ſanxit, & a tenebris & oblivione aſſeruit. Quas leges niſi ipſe ſua auctoritate non tulerit, ſed auctoritate divina; potuiſſet tamen illas ferre propria auctoritate, & ſine peculiari Dei juſſu, etiamſi ponamus poteſtatem ipſius nullo modo, quatenus erat Princeps, & caput illius populi, fuiſſe ſpiritualem, ſed tantum civilem & politicam: hoc ipſo enim, quod populi illius Dux civilis conſtitutus erat, tantum poteſtatis accepiſſe cenſeri debuit, quantum ad Hebrææ reipublicæ quietem & incolumitatem requirebatur.

Gretſerus cenſet poſtea Sacramenti rationem efficere, ne Matrimonium apud Chriſtianos politicis legibus ſubſit amplius: ſed cum id nec probet, nec probare poſſit argumento, quod ex duobus veræ Theologiæ principiis ducatur; perinde eſt ac ſi nihil omnino diceret. Quocirca rationes quibus jus Principum infidelium in ſanciendis apud infideles impedimentis Matrimonium dirimentibus confirmat, vim ſuam totam in Chriſtianos Principes derivant: ita vt id quod ethnici Principes erga Matrimonium efficiunt, Chriſtiani ſimiliter efficiant; alioqui deterior eſſet Chriſtianorum, quam ethnicorum Principum conditio. Et hoc ipſum Chriſtianam religionem in odium & invidiam ſummam adduceret, & Principes ethnicos ab illa ſuſcipienda vehementer abſterreret. Et hoc ipſum vir bonus, & propagandæ fidei noſtræ avidus, non pervidit: quod ſi pervidiſſet, convenienter aviditati ſuæ & ordinis ſui inſtituto mutaſſet ſententiam, & docuiſſet quod docendum erat.

XII. Ægidius Conink diſp. XXX. de impedimentis Matrimonii dubio I. concluſ. I. *Spectata natura rei omnes ejuſmodi impedimenta inducere poſſunt, qui alias abſolutam habent poteſtatem ferendi leges, vt ſunt ſupremi Principes ac liberæ reſpublicæ. Ita D. Thomas in* IV. *diſt.* XXXIV. *art.* I. *ad* IV. *& fere communiter Theologi. Probatur, quia Matrimonium eſt contractus vere civilis non minus quam alii, & conſequenter ſimiliter poteſtati publicæ ſubjectus eſt. Sicut igitur ſupradicti ex juſta cauſa poſſunt aliquos v. c. prodigos & pupillos reddere inhabiles ad alios contractus: ita etiam ad hunc, quia eadem plane eſt ratio. Nec*

referri, quod Matrimonium ſit Sacramentum: quia ideo non deſinit eſſe vere contractus civilis, & hac ratione ſubditus poteſtati politicæ. Quare etſi poteſtas politica directe nihil poſſit ſtatuere circa Sacramenta; poteſt tamen indirecte, impediendo valorem contractus, quem Matrimonium eſſentieliter involvit.

XIII. Adamus Tannerus diſp. VIII. de Matrimonio quæſt. IV. dubio I. aſſert. I. *Poſſunt Principes tam Chriſtiani, quam ethnici leges pro Matrimoniis infidelium ſubditorum, iiſque etiam certa impedimenta conſtituere tam dirimentia, quam prohibentia.* Aſſert. III. *Potuiſſent etiam Principes fideles ſæculares ex genere & natura ſuæ poteſtatis Matrimonii impedimenta quælibet etiam dirimentia pro ipſis quoque ſubditis ex juſta cauſa conſtituere eo modo, quo Pontifex poteſt, niſi hic poteſtatem hanc ſibi reſervaſſet.*

XIV. Martinus Becanus cap. XLIX. de Sacramento Matrimonii quæſt. II. concluſ. II. *Princeps infidelis non ſolum ſubditorum infidelium, ſed etiam fidelium poteſt talia impedimenta ſtatuere.* Infra. *Hinc ſequitur: Sicut Chriſtiani Principes habitantes ſub poteſtate Principum infidelium tenentur ſervare alias leges civiles, quæ ad pacem reipublicæ pertinent; ita etiam legem irritantem certa Matrimonia, modo non ſit injuſta.* Quæſt. III. concl. I. *Poteſt Princeps Chriſtianus, ſi præciſe hujus poteſtas ſpectetur, ſtatuere talia impedimenta, reſpectu ſuorum ſubditorum. Ratio eſt, quia non minorem habet poteſtatem quam Princeps infidelis. Si ergo hic poteſt ſtatuere impedimenta circa Matrimonium, poteſt & ille. Nec obſtat, quod Matrimonium Chriſtianorum ſit Sacramentum, quia impedimenta non ſtatuuntur circa Matrimonium, vt Sacramentum eſt, ſed ſolum vt contractus civilis eſt.*

XV. Vincentius Filliucius in ſecunda parte tractationis de Sacramento Matrimonii cap. I. *Primo ergo quæro an Princeps infidelium poſſit ſuis ſubditis impedimenta ſtatuere. Reſpondeo & dico primo, poſſe. Eſt communis Doctorum ex Sanchez lib.* VII. *diſp.* III. *num.* V. *Ratio univerſalis eſt, quia regia poteſtas eſt inſtituta ad bonum reipublicæ. Ejus ergo erit providere ea, quæ deſiderantur ad hunc finem, cujuſmodi eſt impedimenta Matrimonii. Hinc enim perſæpe pendet recta reipublicæ gubernatio. Hinc ſanctus Thomas* IV. *contra Gentes cap.* LXXVIII. *dixit Matrimonium in*

quantum civilem contractum, ſubjacere ordinationi legis civilis. Confirmatur, quia poteſt irritare alios contractus civiles: ergo etiam hunc, cum id poſſit quandoque neceſſarium eſſe ad bonum commune, vt (verbi gratia) ſi irritaret Matrimonia inter infideles diverſæ ſectæ, quia id officiat bono reipublicæ. Item præcipere certam ſolennitatem in eo ſervandam ad vitanda clandeſtina, vt agit Tridentinum.

Dico ſecundo eadem poteſtate poſſe Principes infideles ſtatuere impedimenta, tum ea quæ tantum impediunt, tum ea quæ etiam dirimunt.

Infra: *Secundo quæro, an Princeps fidelis ſæcularis poſſit ſuis ſubditis impedimenta ſtatuere. Reſpondeo & dico, eodem modo poſſe ſicut infidelem. Probatur auctoritate eorumdem Doctorum, & ratione. Non obſtat autem quod Matrimonium ſit Sacramentum, quia materia, vt diximus, eſt contractus civilis, eaque ratione poteſt illud irritum reddere; perinde ac ſi Sacramentum non eſſet.* Hæc ille in Romano Collegio docuit.

XVI. Joannes Præpoſitus quæſt. VII. de impedimentis Matrimonii dubio 1. *Utrum Eccleſia poſſit conſtituere impedimenta Matrimonium dirimentia. Reſpondeo, poſſe.* Et poſt alia: *Immo niſi Eccleſia id ad ſe revocaſſet, Principes ſæculares id poſſent; & proinde Principes ſæculares nequeunt de facto conſtituere impedimenta dirimentia Matrimonium Chriſtianis ſibi ſubditis. Poſſunt,* inquit, *de jure, non de facto.* Sed iſtud examinabitur poſtea.

XVII. Paulus Laiman IV. part. de impedimentis Matrimonii quæſt. 1. *Dico primo: Spectata natura rei, & ſecluſis Eccleſiaſticis conſtitutionibus, omnis Magiſtratus ſæcularis, qui abſolutam poteſtatem habet ferendi leges ad ſubditos ſuos, poteſt eiſdem impedimenta Matrimonii tum dirimentia, tum impedientia tantum ob juſtam cauſam decernere.* Et poſt alia: *Neque obſtat, quod Matrimonium in nova lege Sacramentum ſit, quia ratio Sacramenti ſuperveniens Matrimonio non mutat, ſed potius vt materiam ſupponit humanum contractum: quo immutato per humanam poteſtatem, conſequenter etiam deſinit eſſe materia Sacramenti.*

XVIII. Stephanus Baunius in Theologia Morali tract. XII. de Matrimonio quæſt. V. *Dico primo, ſi ſpectetur tantum*

id, quod eſt juris naturæ, poſſe Principem & alios omnes, qui ſupremam habent regendi poteſtatem impedimenta Matrimonii dirimentia ſtatuere ſuis ſubditis, quorum violatio certa ſit Matrimonii irritatio. Probatur, quia eadem poteſtate ſunt præditi Chriſtiani Principes, qua ethnici; ſed hi leges præſcribere poſſunt ſubditis ſuis de contrahendo Matrimonio, quas ſervare teneantur: ergo & Chriſtiani. Major eſt certa. Nam fides Chriſtiana poteſtatem Principum non imminuit, quod planum fit exemplo Philippi primi Chriſtianorum Principis, qui plenum jus imperii retinuit, hoc eſt, omnem illam poteſtatem ſibi vindicavit, quam exercuerat ethnicus. Minor probatur. Cum tuendæ ac promovendæ publicæ tranquillitatis gratia inſtituta ſit, poteſtas imperatoria ea vetare, præcipere, ſtatuere poſſe debet, quæ ad hunc finem utilia ſunt ac neceſſaria. At nemo ibit inficias, quin de hoc rerum genere ſæpe ſint nuptiæ: ergo ſubditis præſcribere ſuis Imperator poterit, qui, quando & quomodo nuptialia fœdera inire debeant. Confirmatur, cum contractus humani & civiles ſubjecti ſint Principi, certis illis conditionibus præſtituere poteſt, quibus non ſervatis ſint nulli ac irriti, ut patet in donationibus inter virum & uxorem, pupillorum tranſactionibus, quæ nullæ ſunt, niſi firmentur auctoritate tutoris. Sed Matrimonium non eſt tantùm Sacramentum, ſed etiam eſt contractus humanus ac civilis, qui a Deo elevatur ad eſſe Sacramenti: ergo poteſt Princeps, aut quilibet alius, poteſtatem habens ferendi leges, ſtatuere, ut Matrimonium quatenus eſt contractus, certo modo, aut cum certis circumſtantiis ineatur, quæ ſi omittantur, ratum non ſit. Confirmatur ſecundo. In Magiſtratu politico auctoritatem tantam eſſe eſt neceſſe, ut cum res temporaque reipublicæ exigunt, contractus, qui in ejus perniciem vergunt, modificare, irritare, ac determinare valeat: ergo cum Matrimonium ſit contractus Matrimonii ac civilis more aliorum contractuum, legibus certis ab eo & Principibus, quorum in terris fiet, reſtringi poterit. Quid clarius?

XIX. Thomas Camptonus in tertiam partem diſp. CIV. ſect. I. *Spectata ſola natura rei, Principes omnes & Magiſtratus, qui leges ferre poſſunt, poſſunt etiam pro ſuis ſubditis fidelibus ſtatuere impedimenta dirimentia & impedientia Matrimonium, cum ſit contractus humanus; nec per hoc mutatur, quod ſit in Sacramentum elevatus. Unde de facto hoc poſſunt tam Chriſtiani,*

quam ethnici pro Matrimoniis ſuorum ſubditorum infidelium; Eccleſia tamen hanc poteſtatem circa Matrimonia fidelium Principibus ſæcularibus ademit, ac ſibi reſervavit. Ita Sanchez, &c.

XX. Michael Rabardeus contra Optatum Gallum ſectione V. num. II. *Gravius errat adverſarius, cum dicit Eccleſiam ſolam a Deo jus habere in Matrimonium. Sapientius divus Thomas & alii Theologi, quos quiſque facile notabit apud novos ſcriptores, docent, Matrimonium eſſe natura ſua ad officium & propagationem generis humani, reipublicæ conſervationem, & ſanctæ Eccleſiæ propagationem: ex quo ſanctus Doctor probat illud rectæ rationis judicio, quod jus naturale vocamus, & diverſis legibus tum civilibus, tum Eccleſiaſticis dirigendum, vt bene, honeſte ſtudioſeque celebretur.* Infra num. III. *Multas leges de antiquorum Iuriſconſultorum libris, & anteceſſorum Imperatorum edictis traductas, Iuſtiniani Imperatoris auctoritate, ſummorum Pontificum, & ſanctiſſimorum Epiſcoporum illius temporis conſcientia publicatas reperies, in quibus Valentiniani, Gratianus, Theodoſius vterque, Arcadius, Honorius & Iuſtinianus Catholici Imperatores ſuis legibus formulas & ſolennitates quaſdam decernunt ex neceſſitate ſervandas a Chriſtianis ſubditis ſuis pro firmitate & validitate Matrimonii, ab Eccleſia Catholica nunquam prius definitas.*

Deinde in defenſione legum connubialium. *In hac controverſia de poteſtate Regum & aliorum ſummorum Principum ſæcularium pro conſtituendis & modificandis impedimentis, quibus Matrimonia ſubditorum ſuorum etiam fidelium Chriſtianorum & Catholicorum illegitima, irrita & nulla definiantur, (quæ ſane graviſſima exiſtit) non vnus; ſed, quod fatentur adverſarii, plures viri ſanctiſſimi atque prudentiſſimi in doctrina Chriſtiana, in Theologia & vtroque jure peritiſſimi, aperte docent, Imperatoribus, Regibus, & quibuſcunque ſummis Principibus ſæcularibus ex natura ſuæ dignitatis conceſſam eſſe jure quodammodo naturali vel gentium poteſtatem condendi & promulgandi leges, quibus hæc Matrimonia rata, firma, valida ſeu irrita, nulla & invalida efficiantur.*

XXI. Franciſcus Amicus in diſput. IX. de impedimentis Matrimonium dirimentibus, ſect. I. num. III. *Certum eſt I. hanc poteſtatem penes Eccleſiam eſſe.*

Infra: *Certum eſt II. hanc poteſtatem non habere Eccleſiam ſu-*

pra infideles ſibi non ſubjectos. Probatur ex Innoc. III. cap. Gaudemus de divortiis, qui docet paganos legitimum contrahere Matrimonium in gradibus ab Eccleſia prohibitis, quippe qui conſtitutionibus canonicis non arctantur.

Infra: *Certum eſt* III. *hanc poteſtatem habere Principes infideles: experientia enim conſtat apud multas barbaras nationes connubia inter alienigenas prohibita eſſe ut invalida. & hi veri ſunt Principes, omnemque poteſtatem a populo acceperunt, quæ ad bonum publicum conſervandum legeſque ferendas ad id conducentes neceſſaria eſt.*

Infra: *Certum eſt* IV. *hanc poteſtatem non eſſe Principibus ſive a Deo, ſive a populo conceſſam, niſi juſta & rationabili cauſa exigente: quia cum quiſque jus habeat a Deo & natura ad Matrimonium contrahendum, non poterit Princeps niſi juſtam ob cauſam perſonas ad Matrimonium contrahendum inhabilitare. Porro juſta exigente cauſa non ſolum poterit Princeps ad tempus, ſed etiam in perpetuum, ſi id bono publico expedire judicaverit, perſonas ad Matrimonium inhabilitare, nonobſtante quod Matrimonia ſint de jure naturæ & divino. Nam hoc jus, quod quiſque privatus a Deo & natura habet, ſubordinatur juri naturali, quod de ſe habet in ordine ad bonum publicum. Tranſlata enim ſemel in Principem poteſtate rempublicam vere gubernandi, jure naturæ conſurgit in Principe poteſtas adhibendi omnia ea media, quæ ad ipſam bene gubernandam, bonumque publicum promovendum conducunt, cum natura dictet ſemper bonum publicum præferendum eſſe privato.* Infra num. VI. *Dubitatur* I. *an Principes fideles poteſtatem habeant ſtatuendi ſuis ſubditis fidelibus impedimenta dirimentia Matrimonium. Prima ſententia negat.* Et Infra: *Secunda affirmat. Gloſſ. in can. Si quis ancillam,* XXIX. *quæſt.* II. *verbo & legibus. S. Thom. in* IV. *diſt.* XXIV. *quæſt. unica art.* I. *ad* IV. *Item contra Gentes* IV. *cap.* LXXVIII. *Victoria, Petrus Sotus, Bellarminus de Matrim. cap. penultimo fine, Henriques, Sanches, Conink, Præpoſitus, & alii apud Sanchem, qui omnes conveniunt, Principes ſæculares, quantum eſt ex vi poteſtatis quam vi muneris ſui a populo communicatam habent, poſſe impedimenta Matrimonium dirimentia ſuis ſubditis ſtatuere; de facto tamen uſum hujus poteſtatis ſibi ſoli Pontificem reſervaſſe: excipe Petrum Sotum,* &c.

Quod autem talis poteſtas de facto ſit in Principibus ſecularibus ab Eccleſia impedita, ne valide poſſit exire in actum, conſtat ex communi Doctorum ſenſu, & ex multis canonib. can. Multorum XXXV. *quæſt.* VI. *& cap. de conſang. & affinit. ſui, & cap. Accedent de exceſſib. Prælatorum. demum ex Trid. ſeſſ.* XXIV. *can. ult. ubi definit cauſas matrimoniales ſpectare ad Iudices Eccleſiaſticos.* Hæc eſt facti quæſtio, quæ poſtea expendetur.

Infra: *Quod autem Principes ſeculares vi ſui muneris hanc poteſtatem habeant ſtatuendi ſuis ſubditis fidelibus impedimenta dirimentia, nonobſtante quod Matrimonium inter Chriſtianos celebratum ſit Sacramentum, probatur ex eo, quod cum Chriſtus Matrimonium in Sacramentum evexit, non abſtulit Principibus ſecularibus, quam ipſi in illam habent ut contractus civilis eſt, ſed illam præſupponit, non minus quam præſupponit contractum valide irritum. Confirmatur ex eo, quod Chriſtus verba ex hominum placito ſignificantia evexit ad rationem Sacramenti, non abſtulit a republica poteſtatem illam quoad ſignificationem mutandi ac variandi; ſed ea ſuppoſita non minus quam ſuppoſita verborum ſignificatione ab hominum placito dependente, illa in Sacramentum evexit. Ergo pari modo*, &c.

Et poſt alia: *Ad argumenta primæ ſent. S. Thomas, ut & antiqui citati intelligendi de poteſtate impedimenta Matrimonio imponendi quatenus Sacramentum eſt, non quatenus contractus civilis. Quamquam explicari poſſunt de poteſtate proxima & expedita ad confirmationem, ea tantum probat de facto penes Iudices Eccleſiaſticos tantum eſſe de cauſis Matrimonii judicare. An autem hoc proveniat ex defectu poteſtatis in judice ſeculari, an ex prohibitione Eccleſiæ uſum hujus poteſtatis ſibi reſervantis excitata occaſio non colligitur.*

Hactenus de Theologis Societatis JESU variarum nationum, qui & cum aliis bene multis, quorum teſtimonia retulimus, aperte ſignificant, qui & qualis ſit in Eccleſia de regia in Matrimonium poteſtate ſenſus, dum ſuis illa finibus explicatur.

CAPUT

CAPUT IX.

Synopſis rationum, quibus laudati Theologi regiam in Chriſtianorum Matrimonium poteſtatem explicant & ſtabiliunt.

AD exponendas rationes, quibus Theologi regiam in Matrimonium poteſtatem explicant & ſtabiliunt, non ante mihi veniendum eſt, quam te de duobus monitum velim. Unum eſt, cur tot Magiſtrorum ſuffragia ſuperioribus capitibus retulerim. Alterum, cur Theologicarum hac in materia rationum ſynopſim inſtituerim. Cur tot igitur Theologorum ſuffragia retulerim, fecit primum rei, quam tractamus, magnitudo. Cauſam enim Regum, quibus nihil eſt in ſæculo excelſius, majori quam ceterorum hominum examinandam eſſe diligentia & accuratione quis ignorat? Deinde, vt ſi quos adverſarios habeant Reges, iis conſtet, politicam in Matrimonium poteſtatem non ab vno vel altero hujus aut illius nationis ignobili ſcriptore, ſed a quamplurimis diverſarum gentium illuſtribus Magiſtris aſſertam eſſe.

Ad ſecundum vero impulerunt me duo: tum quia vt eſſet in promptu, vnde colligendarum hinc inde rationum aſſertionis noſtræ onus levaretur; tum quia vt obſtinatorum hominum animis facilius inſinuentur repetita rationum momenta, quibus regia in Matrimonium poteſtas aſſeratur.

Expoſita igitur conſilii mei ratione, ad expeditiorem Theologicorum momentorum notitiam ponendum eſt id, quod neceſſario & cum rei veritate poni debet, in Matrimonio potiſſimum ſpectari duo. Unum, civilis contractus naturam, quæ & in veteri & in novo Teſtamento fuit eadem ſemper. Alterum Sacramenti rationem, quæ civili contractui ſupervenit, ſine vlla civilis contractus mutatione ſuperveniſſe. Qui adverſarius hanc receptiſſimam, maximeque neceſſariam diſtinctionem recipit, captus eſt, cum ad eam vt ad ſcopulum

quælibet argumenta contrariæ partis alliſa penitus concidant; qui vero rejicit, nullus, cum multo facilius ſorbere favillas poſſit, quam ſine vlla diſtinctione explicare: quo pacto immutata Sacramenti materia dirimentes Matrimonium leges a ſuis auctoribus præſcribantur.

PRIMA RATIO.

Matrimonium humanus contractus cum ſit, ſequitur illud civilium legum diſpoſitioni & ordinationi ſubjacere. Nam omni contractui commune eſt, vt pro varietate temporum & hominum aliter atque aliter iniri poſſit & debeat, ita vt ad commune reipublicæ bonum referatur: quem finem omnes tractatus, & maxime matrimonialis, ſpectant. Quemadmodum ergo Magiſtratum eſſe oportet, qui aliis contractibus leges præſcribat, eoſque ad reipublicæ vtilitatem dirigat: ſic neceſſario requiritur idem Magiſtratus, qui contractum connubialem latis legibus regat & moderetur; idque tanto magis, quanto plus commodi, ſi bene, & quanto plus incommodi, ſi male ineatur, ex hoc contractu ad hominum ſocietatem manare ſolet. Quod autem ſit Sacramentum, nihil intereſt omnino, tum quia contractus civilis, cui innititur Sacramentum, ab Regum poteſtate non eximitur per Chriſtum Sacramentorum auctorem, tum quia ratio Sacramenti Matrimonio ſuperveniens humanum contractum non mutat, ſed potius vti idoneam materiem ſupponit. Quare ſæcularis Princeps æque poteſt juſta de cauſa hunc contractum irritum facere, ac ſi non eſſet ad Sacramenti dignitatem evectum.

SECVNDA RATIO.

Uſu venire poteſt aliquando, vt in magnum alicujus Regni commodum cedat, ſive illud ſit publica honeſtas, ſive pacis inter fœderatos inita conſervatio, ſive quodlibet aliud bonum reipublicæ procurandum, vel malum avertendum, quod hæc vel illa conjugia fiant, vel non fiant. Debuerunt igitur Principes ea gaudere poteſtate, quæ ad prohibenda dirimenda-

que conjugia ſufficeret: cum præcipue hic contractus Matrimonii talis eſſe credatur, vt ſi ſemel valuerit, reſcindi non poſſit amplius. Nemo vero afferat, in libera perfectaque republica ejuſmodi contingere poſſe malum, cui nulla poteſtas Principis ex ſeſe præcurrere aut mederi queat.

Tertia ratio.

Bona pars, immo fere tota politicæ congregationis, cum ex Matrimoniis conſtet, poſſe debet Princeps illius caput, vbi Matrimonia quædam publicæ vtilitati obeſſent, leges & edicta ferre, quibus, ſi ſecus facta fuerint, irrita declarentur: quidquid enim ad pacificam vivendi rationem, communitatis hominum concordiam, & bonum reipublicæ deſtinatur, id totum regiæ vel civilis poteſtatis limitibus circumſcriptum eſt, alioquin hæc poteſtas ſibi non ſufficeret: at ſibi ſufficere debet. quod Gretſerus in cap. VIII. demonſtravit.

Quarta ratio.

Quæcumque adducuntur, adducive poſſunt, vt impedimenta Matrimonium dirimentia ſanciantur, ad civilem magis & naturalem, quam ad ſpiritualem & ſupernaturalem finem ſpectant, cum a lumine naturæ pendeant, atque intra civilis prudentiæ fines contineantur. At politicam prudentiam ſæcularium Principum regulam eſſe certum eſt. Sive igitur conſiderentur gradus conſanguinitatis, & pericula cognatorum in eadem domo commorantium, ne ſi conjugii licentia foret, inceſtus & ſtupri daretur occaſio; ſive amicitiarum & familiarum propagatio ſpectetur, ne inter eoſdem lares & parietum ambitus coerceantur neceſſitudines: totum iſtud regiam auctoritatem non excedit; & ſicut in veteri, ita & in novo Teſtamento pertinere poteſt ad civiles leges, quibus ſtupra & inceſtus ſeveriſſime vetantur & puniuntur.

Quinta ratio.

Eadem eſt ratio contractus Matrimonii, quæ venditionis aut emptionis; ſed pro bono reipublicæ Princeps ſæcularis ea ſtatuere poteſt, quibus irritetur venditio, vel emptio, ſi fiat aliter quam Princeps voluerit. Igitur & pro bono reipublicæ idem Princeps ea ſtatuere poteſt, quibus irritetur Matrimonium, ſi ſecus ac Princeps ſtatuerit, celebretur. Neque ſuperveniens Matrimonio Sacramentum obeſſe poteſt: quia dirimentes Matrimonium leges non afficiunt Matrimonium, qua Sacramentum eſt, ſed qua tantum contractus civilis. Quemadmodum ſi fingeremus rationem Sacramenti ad contractum venditionis accedere, ex eo hic contractus ſæcularium Principum poteſtati ac legibus non minus ſubeſſet.

Sexta ratio.

Inſtitutio legis civilis ad Principem ſæcularem pertinet; ſed impedimentum dirimens Matrimonium lex civilis eſt: igitur impedimenti Matrimonium dirimentis inſtitutio ad Principem ſæcularem pertinet. Major certiſſima eſt, ſed minor probatur: Quidquid ſpectata natura rei ſæcularis Princeps pro bono communi inſtituere poteſt, id legis civilis rationem ſibi vindicat; ſed ſpectata natura rei ſæcularis Princeps impedimentum dirimens Matrimonium inſtituere poteſt, vt conſentiunt omnes Theologi quos retulimus: igitur quod impedimentum dirimens Matrimonium inſtituere poteſt, legis civilis rationem ſibi vindicat. Confirmatur: Ejuſmodi eſſet impedimentum dirimens contractum Matrimonii, cujuſmodi eſſet impedimentum dirimens contractum venditionis aut emptionis; ſed impedimentum dirimens contractum venditionis aut emptionis, legis civilis rationem ſibi vindicat: igitur impedimentum dirimens Matrimonii contractum legis civilis rationem ſibi quoque vindicat.

SEPTIMA RATIO EAQUE PALMARIS.

Cum Matrimonium contractus quidam ſit, ſequitur illud legum diſpoſitioni & ordinationi ſubjacere : nam omni propemodum contractui commune eſt, vt pro varietate temporum & hominum aliter atque aliter iniri poſſit & debeat, ita vt ad commune reipublicæ bonum redundet : quem finem omnes contractus, & maxime matrimonialis, ſpectant. Ut ergo Magiſtratum eſſe oportet, qui aliis contractibus leges præſcribat, eoſque ad reipublicæ emolumentum dirigat; ſic neceſſario requiritur Magiſtratus, qui contractum connubialem latis legibus regat & moderetur: idque tanto magis, quanto plus commodi, ſi bene, & quanto plus incommodi, ſi male ineatur, ex hoc contractu ad hominum ſocietatem manare ſolet. Et certe niſi de conjugiis ineundis leges ferre, & controverſias, ſi quæ naſcuntur, dijudicare & terminare poſſet, haud tantum poteſtatis accepiſſet, quantum ad bonum commune reipublicæ requiritur, cum maxima ex parte ſalus, tranquillitas & pax hujus vniverſi ex Matrimoniis rite & ordine initis pendeat. Hoc autem animis auribuſque tam abſonum quis in ſe reciperet?

CAPUT X.

Ponderandus ſemel atque iterum videtur nonnullorum Theologorum modus hac in materia diſputandi.

CELEBRES ſunt quidam Theologi, qui quod Principes impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere poſſint, inde conficere ſe putant, eadem ab Eccleſia, vt loquuntur, ſtatui poſſe.

Sic Duvallius in articuli 1. capite 1. diſputat. *Imperatores circa Matrimonii contractum quædam impedimenta ſtatuerunt. Igitur multo magis id licebit poteſtati Eccleſiæ.*

Sic Gonetus in ejuſdem articuli capite II. diſputatur: *Cum pax & tranquillitas reipublicæ magna ex parte ex bene initis connubiis pendeat, & contra ex male copulatis conjugibus magna in ea turbatio oriri ſoleat; in omni republica bene ordinata neceſſaria eſt poteſtas ad providendum abuſibus, qui in Matrimoniis poſſunt contingere, & ſtatuendi Matrimonio impedimenta, quibus ſtantibus valide contrahi nequeat: ergo talis poteſtas non debet denegari Eccleſiæ.*

Sic Kelliſonus in ejuſdem articuli capite V. diſputat: *Poſſunt per ſe Principes non ſolum fideles, verumetiam infideles, in ſuis regnis conſtituere impedimenta Matrimonii: ergo etiam Eccleſia.*

Sic Naclantus in ejuſdem articuli capite VII. diſputat: *Poteſt Princeps ſeu reſpublica ſæcularis reſcindere, vel ſi contrahatur, contractum reddere nullum: ergo poterit Princeps ſeu reſpublica Eccleſiaſtica illos reſcindere contractus.*

Sic Maldonatus in ejuſdem articuli capite VIII. diſputat: *Quod autem poſſit hoc Eccleſia, ex eo manifeſtum eſt, quod reſpublica etiam poſſit.*

His autem ita conſtitutis & diſputatis obſervanda ſunt omnino tria, quæ veritate ſumma nituntur.

Primum eſt, argumentorum iſtorum omnium antecedens explorate percepti & cogniti principii inſtar a ſuis auctoribus haberi: quod minus prudenter ab illis haberetur, ſi antecedens aliud explicatius perceptum & cognitum aſſumi poſſet: alioqui cauſam ſuam niſi prodere, certe perperam tueri dicerentur.

Alterum, antecedens omne, quod ita principii rationem ſibi vindicat, eo quod inde colligitur, certius & magis indubitatum eſſe. Id jure ſuo poſtulat axioma commune: *Propter quod unumquodque tale & illud magis.* Sic quidquid in conſequente certum atque indubitatum eſt, id totum ex antecedente derivatur.

Hæc autem duo cum ita ſint, nec aliter eſſe poſſint, ſi dubitandum eſt de jure ferendarum legum, quæ Matrimonium dirimant, longe minus de jure Principum ſæcularium, quam de jure Eccleſiæ, ſeu potius ſacerdotalis ordinis, vel con-

ſeſſus in ferendis legibus ejuſmodi dubitandum erit.

Tertium, antecedens poſſe verum remanere conſequente falſo, cum antecedens & conſequens nec ejuſdem ſint ordinis, nec ejuſdem finis. Antecedens ad naturalem ordinem & finem, conſequens ad ſupernaturalem ordinem & finem attinet. Principes conſervando naturali ordini & fini, qui eſt pax & tranquillitas publica, incumbunt; Sacerdotes ſupernaturali ordini & fini advigilant: id executi, quod Sacramenti ratio & dignitas civili Matrimonii contractui accedens exigit. Huc autem non ſpectant leges illæ, quæ cum ad civilem Matrimonii contractum rite celebrandum referantur, civilem ipſum Matrimonii contractum præcedunt; ſed de vitio conſequentis jam dictum eſt nonnihil, dum in cap. II. relatum eſt Goneti teſtimonium; & deinceps dicetur amplius, cum ſeſe dabit occaſio.

Caput XI.

Privatæ rationes aliquot præcedentibus adduntur.

Expeditis rationibus, quas Theologi ad explicandam & ſtabiliendam regiam in Matrimonium poteſtatem adhibere ſolent, privatas aliquot alias rationes ſubjungimus.

Prima ratio est.

Quæ ratio probat, maritum ſolo ſuo jure adulteram vxorem occidere non poſſe, aut mutilare, eadem penitus convincit, hominem non poſſe vxorem ducere ſine conſenſu congregationis politicæ, aut ejus Principis, ſi ex tali Matrimonio quoddam in republica damnum timeretur. At Durandus in IV. diſt. XXVII. quæſt. II. Paludanus ibidem diſt. XXXVII. & alii Doctores aliud adferunt nihil, præterquam quod ſi vir perimeret vxorem, politica congregatio vehementer læderetur, cujus eſt videre, ne quid ſibi contingat

detrimenti : contingeret autem plurimum, ſi quis re ſua, id eſt, vxore male vteretur. Civis enim in iis, quæ ad civitatem ſpectant, non eſt homo integer, ſed pars civitatis, ad eum fere modum, quo filius eſt pars patris. Si igitur intereſt reipublicæ, ne quis re ſua, id eſt, vxore abutatur, ejus multo magis intererit, ne quis re nondum ſua, ducenda nimirum vxore, in publicum damnum vtatur. Cum ergo res illa dirimentis obſtaculi capax ſit, tale ſine dubio reſpublica vel Princeps illius conſtituere poterit : & ſi facilius impediatur acquirendum, quam tollatur jam quæſitum, facilius etiam impedietur rei acquirendæ, quam acquiſitæ abuſus.

SECVNDA RATIO.

Quæ omnia ad finem naturæ & ſalutem civilis ſocietatis referuntur, Principum ordinationi ſubjici neceſſe eſt. Cauſas Matrimonii finales ad illud vtrumque revocant Magiſtri veteres, Bandinus lib. IV. ſent. Stephanus Cantuarienſis, & Præpoſitivus in Summa tit. de Matrimonio, Petrus Pictavienſis in IV. ſent. Joannes Noviomenſis in Summa MS. diſt. V. cap. VIII. Guillelmus Autiſiodorenſis lib. IV. Summæ cap. II. Robertus de Corceon Cardinalis in Summa; Rodericus parte IV. Hiſt. Hiſp. cap. XXI. Durandus in IV. diſt. XXVII. quæſt. II. At hi Theologi cauſas finales alias faciunt neceſſarias, vti eſt liberorum procreatio ; alias vtiles & honeſtas, quales ſunt victorum vel inimicorum reconciliatio, civitatis dilatatio, bellorum ſedatio, & regnorum pacificatio. Cauſa illa prima finalis propagandos Imperii fines reſpicit ; altera pacificam illius conſervationem. Ad quem vero, amabo te, pertinent hæc duo, niſi ad eum, cui Deus concredidit Imperium, & cui publicorum mœnium jus eſt commiſſum? Itaque ſicut quod priori fini, id eſt, bono prolis obeſt, inter impedimenta dirimentia numeratur : ſic quod oberit poſteriori, ſcilicet publicæ regnorum vtilitati, cur impedimenti dirimentis vim obtinere non quiret? Sed a quo tandem obtineret, niſi ab eo, qui politicæ ſocietatis curam gerit ? Par eſt propemodum vtriuſque ratio. Sicut enim ſuſceptorum liberorum

rorum defectu regnum enervaretur ac periret; ſic & bellorum tam externorum, quam domeſticorum acerbitate & hominum ſtragibus, quæ ob connubia nonnulla poſſunt accidere, ſuſque deque verteretur. Unde recte docuit beatus Thomas, Matrimonium eſſe inſtitutum non modo in officium naturæ, ſed etiam in officium communitatis.

TERTIA RATIO.

Ex Bellarmino lib. I. de Matrimonio cap. XXXII. Baïo lib. II. Inſtitutionum Chriſtianæ religionis cap. CXLV. & aliis cauſas Matrimonii trifariam dividentibus. *Quædam*, inquiunt, *ſunt omnino politicæ, ut de dotibus, de ſucceſſionibus, de hæreditatibus*, &c. *Quædam ſunt omnino ſpirituales, ut de partibus Sacramenti, de benedictione ſacerdotali; quædam ſunt partim politicæ, partim ſpirituales, ut de gradibus cognationis, de impedimentis Matrimonii*, &c. Et poſt alia: *Cauſas primi generis non negamus ad politicum Magiſtratum ſimpliciter pertinere.*

Deinde ex Gretſero, qui loco jam citato, Bellarminum & Baium ſuo judicio correxit, eorumque diviſiones tres in duas reduxit hoc modo: *Verum ut hæc omnia planiora & clariora fiant, diligenter animadvertendum eſt, duplicis generis res partim in Matrimonio contineri, partim cum Matrimonio connexas eſſe. Quædam ſunt omnino politicæ & civiles, cujuſmodi dotes, donationes inter virum & uxorem, ſucceſſiones, hæreditates, & id genus alia jura ex Matrimonio obvenire ſolita. Quædam propius ipſum Matrimonium attingunt, ex quorum numero ſunt impedimenta Matrimonii tam dirimentia, quam non dirimentia, divortia, vel quoad thorum tantum, vel quoad cohabitationem. Res prioris generis omnium judicio pertinent ad Magiſtratum civilem*, &c. *Res poſterioris generis ſimpliciter ad Eccleſiaſticum tribunal ſpectant, neque poteſt circa illas ullus Princeps quidquam valide conſtituere, niſi Eccleſiæ approbatio accedat.*

Ex his ſic formamus argumentum. Cauſæ matrimoniales primi generis ad politicum Magiſtratum pertinent: ergo & politicus Matrimonii contractus, & quæ ad ejus conſtitutionem concurrunt, ad eundem Magiſtratum ſimpliciter pertinebunt, cum

ſane naturam cognoſcere ejuſdem ſit, cujus eſt cognoſcere effectus & proprietates, vti omnes Philoſophi docent. Ut enim effectus phyſicus ad cauſam phyſicam, ſic & moralis ad moralem refertur, niſi aliter jure ipſo caveatur. At cauſæ, quæ de dotibus, de ſucceſſionibus, de hæreditatibus inſtituuntur, ex politico contractu ſoboleſcunt, & ab eo tanquam rivus a fonte dimanant. De ſucceſſionibus enim & aliis id genus nunquam aut raro diſceptaretur in ſæculari foro, niſi contractus matrimonialis interveniſſet.

Porro ad quem ſimpliciter ſpectat contractus politicus, ad eundem quoque ſimpliciter pertinent impedimenta & leges, quibus contractus fieri, vel non fieri debet. Enimvero longe facilius concipies ſæcularem judicem de Matrimonii impedimentis agere, illæſa Sacramenti dignitate, quam de cauſis primi generis, cum Matrimonii impedimenta contractum ipſum Matrimonii, proindeque Sacramentum antecedunt: cauſæ vero de dotibus, de ſucceſſionibus, de hæreditatibus & aliis, & civilem Matrimonii contractum, atque inædificatum contractui Sacramentum ſubſequuntur. Quæ vero & Matrimonii contractum, & ſuperveniens contractui Sacramentum ſubſequuntur, plus certe poſſunt de excellentia Sacramenti, quo civilis contractus conſecratur, participare, quam impedimenta, quæ & contractum Matrimonii, & inditum contractui Sacramentum antecedunt. Cum ergo cauſæ de dotibus & aliis ad politicum Magiſtratum ſimpliciter ſpectant, potiori ratione ad eundem ſpectabunt cauſæ de impedimentis, eorumque inſtitutio.

Quidquid id eſt, duplici modo confirmatur. Et primum quidem, quod alterum diviſionis membrum ſacerdotali foro gratis attribuitur, & ſine ratione Theologica, id eſt, quæ ex duobus veræ Theologiæ principiis, ſcriptura & traditione, ducatur, ex ſolo diviſoris arbitrio & beneficio attribuitur; & proinde attribuitur, quomodo non debet attribui, vt quod civile & politicum eſt, aperte ſecernatur, & ſecretum ſine fraude dignoſcatur. Deinde, quod primum diviſionis membrum æque atque alterum ſacerdotali foro adjudicaretur, idque contra mentem eorum, qui diviſionem hujuſmodi fecerunt; ſcilicet, quia res quæ

dicuntur prioris generis, & res quæ dicuntur poſterioris, non ſunt vere diverſi, ſed vnius & ejuſdem generis, ſi ſacerdotalem benedictionem excipias. Sunt omnes naturalis ordinis & finis, atque intra civilis prudentiæ, quæ certa eſt ſæcularium Principum norma, terminos continentur: & hoc ipſum eſt verum principium, quo quæcunque ſpectant ad Matrimonium, dirigi ac dijudicari neceſſe eſt.

Si comparanda fuit rerum matrimonialium diviſio, vt dicerentur ea, quæ Matrimonium quatenus civilis contractus eſt, per ſe & proxime antecedunt & ſubſequuntur, ſæcularium Principum legibus ſubjacere; ea vero, quæ Matrimonium quatenus Sacramentum eſt, per ſe & proxime antecedunt & ſubſequuntur, ſacerdotali judicio ſubeſſe. Ad primum diviſionis hujus membrum impedimenta quæcunque, & præſertim dirimentia, dotes, hæreditates, & alia hujuſmodi: ad ſecundum quæ ſit Sacramenti materia & forma, quæ neceſſariæ ad illud recipiendum diſpoſitiones, quæ & qualis gratia conjugibus detur, & quæ ſacerdotalis ſit benedictio, & alia hujuſmodi referuntur. Ceterum Bellarmini, Baii & Gretſeri diviſio a dialecticorum regulis recedit, noſtra non recedit.

QVARTA RATIO.

Dirimentem Matrimonium legem ejus eſt condere, cujus in eadem diſpenſare. At Principes olim in ea diſpenſabant. Id primum conſtat ex Honorii & Theodoſii lege, cui titulus eſt: *Si nuptiæ ex reſcripto petantur.* & ea ſic ſe habet: *Quidam vetuſti juris, ordine prætermiſſo, obreptione precum nuptias, quas ſe intelligunt non mereri, de nobis æſtimant poſtulandas, ſe habere puellæ conſenſum confingentes: quapropter tale ſponſaliorum genus præſentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit, amiſſionem bonorum, & pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat, & amiſſo jure Matrimonii, quod prohibita vſurpatione meruerit, filios ſe juſte hac ratione ſuſceptos non habiturum, nec vnquam poſtulatæ indulgentiæ adnotationiſve Principis indulto, efficacem ſe veniæ effectum meruiſſe, exceptis his, quos conſobrinorum, hoc eſt,*

H ij

quarti gradus conjunctione lex triumphalis memoriæ patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetavit; exceptiſque his, qui parentum ſponſione de nuptiis filiarum impleri deſiderant, vel ſponſalia, hoc eſt, arrarum data nomine, reddi ſibi præcepto legum cum quadrupli pœna depoſcunt. Nos enim peti de nobis nuptias ſupplicatione prohibemus, quas decent de voluntate parentum, vel de ipſis adultis puellis aut mulieribus impetrari. Nam ſi negato conjugio, quod fuerat ante promiſſum, lis aliqua legum præcepto naſcatur, de jure nos conſuli non vetamus. Data Calendis Februarii Ravenn. DD. NN. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. Coſſ. id eſt, anno Chriſti CCCCIX. Imperatores exponunt, quando, & quibus, & qua ratione legis veniam dare volunt.

Deinde conſtat ex veniæ ſeu diſpenſationis formula, quæ extat apud Caſſiodorum lib VII. variarum cap. XLVI. *Inſtitutio divinarum legum humano juri miniſtrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adſcripta. Sacer enim Moyſes divina inſtitutione Iſraelitico populo inter alia definivit, ut concubitus ſuos a vicinitate ſanguinis abſtinerent, ne & ſe in proximitatem redeundo pollucrent, & dilationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri ſequentes exemplum longius pudicam obſervantiam poſteris tranſmiſerunt, reſervantes Principi tantum beneficium conſobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius poſſe præſumi, quod a Principe juſſerant poſtulari. Admiramur inventum, & temperiem rerum ſtupenda conſideratione laudamus, hoc ad Principum fuiſſe remiſſum judicium, ut qui populorum mores regebat, ipſe & moderata concupiſcentiæ fræna laxaret; & ideo ſupplicationum tuarum tenore permoti, ſi tibi illa tantum conſobrini ſanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, Matrimonio tuo decernimus eſſe ſociandum, nulli nullamque vobis exinde jubemus fieri quæſtionem, quando & leges noſtra permitti voluntate conſentiunt, & vota veſtra præſentis beneficio auctoritatis firmaverunt. Erunt vobis itaque, Deo favente, poſteri hæredes ſolenniter, caſtum Matrimonium, glorioſa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, neceſſe eſt ut non culpis, ſed laudibus applicetur.* Hæc eſt illa publica formula, qua diſponentibus Regibus conſobrina legitima fiebat vxor.

Porro autem ſi quid cum in Imperatorum conſtitutione, tum in relata deinde veniæ formula dictatum eſſet, quod vel Scripturæ ſacræ, Eccleſiaſticæ traditioni, & præcedentibus Conciliis œcumenicis, vel Sacerdotum juri repugnaſſet, vehementer obſtitiſſent æquales Honorii & Theodoſii Pontifices Siricius, Anaſtaſius I. Innocentius I. vehementer obſtitiſſent æquales Caſſiodori & Theodorici Regis Italiæ Pontifices Gelaſius I. Anaſtaſius II. Symmachus, Hormiſda. Non obſtiterunt athletæ de Scripturis, de traditionibus, de ſacerdotali jure armati, de generalium Conciliorum canonibus, de conſuetudine Eccleſiaſtica ſuccincti: non obſtiterunt, inquam, quia obſiſtendi cauſa nulla fuit; alioqui de ſilentio & taciturnitate ſua rei coarguerentur a Celeſtino I. dum in epiſtola ad Galliarum Epiſcopos ita ſcribit.

Quid illic ſpei eſt, ubi Magiſtris tacentibus hi loquuntur, qui ſi ita eſt, eorum diſcipuli non fuerunt? Timeo ne connivere ſit hoc tacere, timeo ne magis ipſi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus cauſis non caret ſuſpicione taciturnitas, quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret. Merito namque nos cauſa reſpicit, ſi ſilentio faveamus errori: ergo corripiantur hujuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem.

A Leone I. dum in epiſtolæ XCIII. ad Turribium Aſturicenſem Epiſcopum capite XV. ita ſcribit: *Qui alium ab errore non revocat, ſeipſum errare demonſtrat.*

Ab Hilaro, qui Romana in Synodo, cui præfuit, ſic decernit: *Nos qui potiſſimi Sacerdotis adminiſtramus officium, talium tranſgreſſionum culpa reſpiciet, ſi in cauſis Dei deſides fuerimus inventi, quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur Dominus negligentiæ Sacerdotum: ſiquidem reatu majori delinquit, qui potiori honore perfruitur, & graviora facit vitia ſublimitas perſonarum.*

A Felice III. dum in epiſtola ad Acacium Conſtantinopolitanum ita ſcribit: *Error cui non reſiſtitur, approbatur; & veritas quæ minime defenſatur, opprimitur.* Et paullo poſt: *Negligere quippe cum poſſis deturbare ſuperbos, nihil aliud eſt quam fovere. Non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui evidenter facinori deſinit obviare.*

A Gregorio I. dum in libri VII. Indict. II. epiſtola VI. ad Euſebium Theſſalonicenſem Epiſcopum ita ſcribit: *Qui non corrigit reſecanda, committit.* Et in lib. IX. epiſtola LXIV. ad Brunichildam Reginam: *Non ſunt diſſimulanda quæ dicimus, quia qui emendare poteſt & negligit, participem ſe proculdubio delicti conſtituit.*

A Leone II. dum in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ ita ſcribit: *Honorius flammam hæretici dogmatis, non vt decuit Apoſtolicam auctoritatem, incipientem non extinxit, ſed negligendo confovit.*

A Gregorio VII. dum in libri II. epiſtola V. ad plures Archiepiſcopos & Epiſcopos ita ſcribit: *Vos, fratres, in culpa eſtis, quia dum perditiſſimis factis ſacerdotali vigore non reſiſtitis, proculdubio nequitiam conſentiendo fovetis.* Iterum in libri III. epiſtola I. ad Epiſcopos, Abbates & Duces Romani Imperii: *Melius eſt nobis debitam mortem carnis per tyrannos, ſi oportuerit, ſubire, quam noſtro ſilentio, timore vel commodo, Chriſtianæ legis deſtructioni conſentire; ſanctos quippe Patres noſtros dixiſſe ſcimus: Qui pravis hominibus ſui conſideratione officii non contradicit, conſentit, & qui reſecanda non aufert, committit.*

A Paſchali II. dum in epiſtola, quæ eſt LXXIV. inter epiſtolas libri II. epiſtolarum ſancti Anſelmi: *Si vero noſtro ſilentio pateremur Eccleſiam felle amaritudinis & impietate radicis pollui, qua ratione poſſemus apud internum judicem excuſari, cum Dominus ſub ſpecie Sacerdotum dicat Prophetæ: Speculatorem te dedi domui Iſrael. Non bene cuſtodit vrbem, qui in ſpecula poſitus, dum non obſiſtit, eam hoſtibus diripiendam exponit.*

Pontifices, inquam, Siricius, Anaſtaſius & Innocentius non obſtiterunt Honorio & Theodoſio: Gelaſius, Anaſtaſius II. Symmachus, Hormiſda non obſtiterunt Theodorico vel Caſſiodoro, nec ob id in crimen, quod malorum fautoribus, Celeſtinus, Leo I. Hilarus, Felix, Gregorius I. Leo II. Gregorius VII. & Paſchalis II. denuntiant, incurrerunt. Intelligebant viri ſapientiſſimi, & rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimi, Imperatores & Reges non alieno, ſed proprio jure vſos eſſe: quod mox a Pariſienſibus, Burdigalenſibus, Remenſibus,

Muſſipontanis, Lovanienſibus, Duacenſibus, Salmanticenſibus, Complutenſibus, Italis, & variarum e Societate JESV nationum Theologis, aſſertum & omni ex parte confirmatum vidimus.

Ad Theodoricum Italiæ Regem quod attinet, hic quamvis Arianus fuerit, jus tamen ob id ſuum in civilem Matrimonii contractum non perdidit, quia illud non ſectæ, ſed regiæ dignitati convenit. Et aliunde plurimum laudatur in annalibus Eccleſiæ, quod opera Caſſiodori Regnum optime adminiſtraret, quod Catholicos bene haberet, quod Apoſtolicæ Sedis vindicem ſe præberet, & cuncta Eccleſiaſtice peragi vellet. De Theodorico ſic loquitur Romana Synodus palmaris dicta, quæ in cauſa Symmachi Papæ celebrata eſt: *Sancta Synodus apud vrbem Romam ex præcepto glorioſiſſimi Regis Theodorici ex diverſis regionibus congregata, in Chriſti nomine dixit.* Infra: *Reſpondit præfatus Rex piiſſimus bonæ converſationis affectu.* Infra: *Symmachus de evocatione ſynodali clementiſſimo Regum gratias retulit.* Infra: *Ad hæc ſereniſſimus Rex taliter, Deo aſpirante, reſpondit.*

CAPUT XII.

Doctores quidam de jure Regum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus, quamvis obſcure locuti, illud reipſa tamen non negarunt.

DE Doctoribus illis, qui ſæculum quod excurrit, anteceſſerunt, ſermo eſt. Nam recentiores ſunt maxime tres, Baſilius Pontius, Gaſpar Hurtadus, Antoninus Diana, qui negarunt vllum eſſe in Principibus Chriſtianis jus ſanciendi impedimenta Matrimonium dirimentia. Quidquid ea ſuper re ſcripſerunt, in articulo 11. examinabimus, & favere magis Regibus quam nocere oſtendemus. De Doctoribus illis hic loquimur, qui paulo ſunt antiquiores. Capitis lemma non tam probabimus, quam probatum ab aliis, qui Principibus ablatam ab Eccleſia ſanciendorum impedimentorum poteſtatem contendunt, demonſtrabimus. E pluribus ſeligimus

duos, Ægidium Conink, & Petrum Cornejo, quorum primus negantem partem ita proponit diſp. XXX. de impedimentis Matrimonii dubio I. *Dubitatur igitur, utrum Principes ſæculares habeant poteſtatem inducendi impedimenta Matrimonii. Quidam id abſolute negant. Primo, quia Matrimonium eſt Sacramentum, circa quod ſæculares nihil poſſunt conſtituere. Secundo, quia cap. Tuam III. de ordine cognationum, dicitur, cauſas matrimoniales ad ſolum forum Eccleſiaſticum pertinere. Ita Richardus in* IV. *diſt.* XLII. *art.* II. *quæſt.* II. *in corpore, & favent Paludanus ibidem quæſt.* I. *art.* II. *concluſ.* VII. *Sotus quæſt.* II. *art.* II. *ad* II. ſed hic alibi contrarium tenet. Deinde poſtea hæc ita ſolvit: *Nec refert quod Matrimonium ſit Sacramentum, quia ideo non deſinit eſſe vere contractus civilis, & hac ratione ſubditus poteſtati politicæ: quia etſi poteſtas politica directe nihil poſſit ſtatuere circa Sacramenta, poteſt tamen indirecte impediendo valorem contractus, quem Matrimonium eſſentialiter involvit. Sicut etſi lex Eccleſiaſtica non poſſit directe impedire poteſtatem ordinis, poteſt tamen id facere indirecte, ſubtrahendo nimirum Sacerdoti juriſdictionem ad abſolutionem neceſſariam. Immo nec poteſtas Eccleſiaſtica poteſt alia ratione irritare hoc Sacramentum, quam irritando indirecte contractum: & hinc patet ſolutio argumenti poſiti num.* II. *Ad ſecundum reſpondeo, illud ſolum probare concluſionem ſequentem*, quæ dicit, Eccleſiam hanc poteſtatem Chriſtianis Principibus circa Matrimonia fidelium ob Sacramenti dignitatem ademiſſe.

Secundus vero negantem partem ita quoque proponit tom. II. in III. part. tract. VI. diſp. VII. dubio III. de impedimentis Matrimonii: *Oppoſitum hujus concluſionis* (quod Princeps ex natura poteſtatis ſuæ ſancire impedimenta dirimentia queat) *videntur tenere D. Thomas hic quæſt.* LVII. *art.* II. *ad* IV. *D. Bonaventura in* IV. *diſt.* XLII. *art.* II. *quæſt.* II. *Paludanus ibidem quæſt.* II. *art.* II. *concl.* VII. *Major diſt.* XXXIX. *quæſt.* II. *concluſ.* I. *& ex Iuriſtis plures, quos refert Sanches loco citato num.* I. *Fundamentum hujus ſententiæ poſſunt eſſe duo. Primum eſt deſumptum ex deciſione Eccleſiæ. Nam in cap.* I. *de ſponſalibus, quod eſt deſumptum ex Concilio Triburienſi ſub Bonifacio III. cap.* XXXIX. *ubi decernitur, Matrimonium cum alieni-*

alienigena contractum validum eſſe, etiamſi celebratum fuerit contra leges civiles ſuæ gentis & nationis. & in cap. Tuam, de ordine cognationum decernitur, cauſas matrimoniales non ad forum ſeculare, ſed ad Eccleſiaſticum duntaxat pertinere. Secundum fundamentum ſumi poteſt ex ratione, qua Matrimonium fidelium eſt Sacramentum & res quædam ſpiritalis: ergo extra omnem poteſtatem ſæcularem. Et confirmatur, quia poteſtas ſæcularis ſolum eſt circa ea quæ pertinent ad forum contentioſum externum, & non ſe extendit ad forum conſcientiæ, quia hoc eſt Dei, ad quod pertinet Matrimonium. Confirmatur ſecundo, quia Matrimonium eſt pactum naturale obligans lege naturali: ergo non cadit ſub poteſtate civili, ſicut alii contractus civiles, emptionis & venditionis, & e contra. Confirmatur tertio, quia ad leges civiles ſolum pertinet præmiare bona, & punire mala; non vero ea quæ de ſe bona & licita ſunt, ſua prohibitione mala & illicita reddere: ergo ſi Matrimonium inter certas perſonas eſt natura ſua licitum & validum, non poterit illud illicitum & invalidum reddere; ſed ſolum poterit punire eos, quia Matrimonia de ſe illicita & invalida contraxerint. Et confirmatur vltimo, quia ex oppoſito oriri poſſet maxima perturbatio inter fideles. Nam ſi eiſdem ſubditis poſſet ex vna parte Rex, & ex alia Pontifex apponere impedimenta Matrimonii, in caſu, quo contraria ſub legibus præciperent, non eſſet certitudo, cui eorum parendum eſſet.

Hæc, inquam, ita proponit, quæ deinde ita ſolvit: *Sed his facile reſpondetur, & ad primum fundamentum ſolum probare, jam hodie non poſſe Principes Chriſtianos condere leges, quibus apponant nova aliqua impedimenta Matrimonio, quæ ab Eccleſia impoſita aut approbata non ſint: quia hoc ſibi reſervavit Eccleſia, vt dicemus concluſione ſequenti. Hoc tamen non tollit, quominus ſecluſa tali reſervatione haberent Principes Chriſtiani poteſtatem impedimenta apponendi.*

Ad ſecundum fundamentum reſpondeo, Matrimonium in quantum Sacramentum, non cadere directe ſub poteſtate civili ſæculari, ſicut neque ſub Eccleſiaſtica Pontificis; cadere tamen ſub vtraque, vt contractus humanus eſt: & hac ratione poſſe optime Principem ſæcularem & Eccleſiam illud irritare, niſi ſub certis conditionibus ſibi placitis fiat æque bene ac ſi talis contractus Sacramentum non

eſſet. Conſtat autem, quod deficiente valida ratione contractus non poteſt fundare rationem Sacramenti.

Ad primam confirmationem reſpondetur, etiam Principes ſæculares habere poteſtatem, quæ obliget in foro conſcientiæ, cum poteſtas temporalis ſit a Deo, non minus quam ſpiritualis, ex illo ad Rom. XIII. *Omnis poteſtas a Deo, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Unde etiam alii contractus jure civili, vt emptio, donatio, & ſimiles, obligant in foro conſcientiæ.*

Ad ſecundam confirmationem dico, etiam alia pacta, vt donationes, promiſſiones, & reliquæ ſtipulationes eſſe jure naturæ valida & obligatoria: & nihilominus cadunt ſub poteſtate civili.

Ad tertiam confirmationem negatur antecedens. Nam revera poteſt Princeps ſua lege conſtituere aliqua in genere vitii aut virtutis, etiam ea quæ ex ſuo objecto indifferentia aut determinate bona erunt, quando ratione alicujus circumſtantiæ id poſtulaverit expedire bono communi: alias poteſtas civilis eſſet inſufficiens ad rempublicam gubernandam, & per hoc patet reſponſio ad alteram confirmationem.

Ex iis autem, quæ auctores hi duo diſputant, apparet primum ſanctum Thomam, Bonaventuram, Paludanum, Richardum, Majorem & Juriſconſultos, cum negant, ſæculares Principes impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere poſſe, id nonniſi facta quadam ſuppoſitione negare, quod ſcilicet Eccleſia ſanciendi impedimenta dirimentia poteſtatem ſæcularibus Principibus abrogarit; non vero quod ſpectata rei natura ſæculares Principes hanc poteſtatem non habuerint. Deinde Eccleſiam ſæcularibus Principibus hanc eandem poteſtatem ademiſſe. Ex his duobus primum juris conditionem attinet, atque illud ipſum eſt, quod hoc capite quærimus: ſæculares nimirum Principes ſpectata rei natura poſſe ſtatuere impedimenta, quæ Matrimonium dirimant. Quo fit vt eam quam explicamus ſententiam, alii, vt Conink & Sanches, fere communiter a Theologis defendi, & abſque dubio tenendam eſſe dicant; alii vero, vt Sotus, ab iis Theologis, quos referunt Ægidius Conink & Petrus Cornejo, *non negari, licet non ita aperte aſſerant*, teſtentur. Et revera, ſi qui antiquiores Theologi negare videantur, non de ea ſecundum

ſe ſpectata loquuntur, ſed prout hanc ab Eccleſia Principibus ablatam eſſe ſibi perſuadent. Secundum vero facti quæſtionem attinet, in qua auctores illos errare oſtendemus.

Theologis accenſemus Juriſconſultos, de quibus ſermonem habet Baſilius Pontius lib. VI. de Matrimonio cap. II. *Huic*, inquit, *ſententiæ* (quam ſcilicet defendimus) *ſubſcripſerunt non pauci, qui exiſtimant non valere ſtatutum civitatis, quod inter homines diverſarum civitatum non contrahunt Matrimonium ſub certa pœna, dummodo poſſint honeſte contrahere inter homines ſuæ civitatis. quod docet Bartolus & Angelus, & alii quos pro hac parte refert Felinus in cap.* I. *de ſponſalium num.* XX.

Juriſconſultos adderemus alios, & inprimis Franciſcum Conanum lib. VIII. cap. V. de incœſtis nuptiis, & Antonium Contium lib. de clandeſtino Matrimonio cap. II. & VII. niſi Petrus Montius vetaret, qui cap. XXXI. de abbreviatione legum aſſerit conſtare, *quod aliquoties ſecundum divinam & naturalem legem Iuriſtæ aberrent.* At quæſtionem noſtram ad divinæ naturaliſque legis amuſſim exigendam eſſe quis neſcit?

CAPUT XIII.

Romanorum Pontificum de propoſito themate, ſeu de regio in Matrimonium jure judicia recenſentur.

COMMODUS heic viſus eſt locus, in quo quid Romani Pontifices de regia ſeu civili in Matrimonium poteſtate ſenſerint, oſtendatur: tum ut quæ hactenus a Theologis diverſarum Academiarum & nationum diſputata ſunt, ab hominibus minime ſuſpectis confirmetur amplius: tum ut explicandis, quæ in aliis tractatus noſtris partibus, occurrent, difficultatibus via quædam magnifica ſternatur. Interim memoria recolendum eſt illa Romanorum Pontificum Theodoſii utriuſque & Arcadii, necnon Theodorici Regis Italiæ æqualium taciturnitas & ſilentium, quod ſub finem capitis XI. pro-

poſuimus, & in quo præſidium ingens conſtituimus. Nunc agitur de Romanis Pontificibus, qui non tacuerunt vt alii, ſed locuti ſunt.

Primus eſt Leo Magnus in epiſtola XCII. ad Ruſticum Narbonenſem cap. IV. *Non omnis mulier juncta viro, vxor eſt viri, quia nec omnis filius heres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera, inter ingenuos ſunt legitima & inter æquales, multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium juris Romani exiſtat. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, aliud libera.* Dirimens impedimentum conditionis agnoſcit Leo, non vt ab Eccleſia, ſed ab Romano jure inſtitutum. Cum ergo, inquit Ivo epiſtola XLII. *Qui non ſunt hac lege conjuncti, non dicimus eſſe conjugium; ſed veluti contubernium male conjunctorum diſſolvimus.* Sed ante Ivonem Carolus Calvus in capitulis quæ in Piſtenſi Concilio edidit, Leonem tanquam juris ſui vindicem & aſſertorem ita laudat in capite XXXI. *Si autem de iſtis partibus in illis partibus femina maritum, aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale, neque legitimum, ſicut Leo in ſuis decretis, & ſanctus Gregorius in epiſtolis monſtrant, diſſolvatur.* Quid eſt, quæſo, conjugium legale & legitimum, niſi qui ſecundum leges eſt initum?

Alter Gelaſius apud Gratianum XXVII. quæſt. II. cap. XLIX. *Lex illa præteritorum Principum ibi raptum dixit eſſe commiſſum, vbi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum tradit, videatur adducta.* Legem de raptu a Principibus tanquam a ſuis genuinis auctoribus profectam laudat Gelaſius.

Tertius Gregorius Magnus lib. XII. epiſtola XXVII. ad Petrum Defenſorem. *Petrus*, inquit, *quem Defenſorem fecimus, quia de maſſa juris Eccleſiæ noſtræ, quæ Vitelas dicitur, oriundus ſit, experientiæ tuæ bene eſt cognitum. Et ideo, quia ita circa eum benigni debemus exiſtere, vt tamen Eccleſiæ vtilitas non lædatur, hac tibi præceptione mandamus, vt eum diſtricte debeas commonere, ne filios ſuos quolibet ingenio vel excuſatione foris alicubi in conjugio ſociare præſumat, ſed in ea maſſa, cui lege & conditione ligati ſunt, ſocientur. In qua re etiam & tuam omnino neceſſe eſt experientiam eſſe ſollicitam, atque eos terrere, vt qualibet occaſione de poſſeſſione, cui oriundo ſubjecti ſunt, exire non debeant. Nam*

ſi quis eorum exinde, quod non credimus, exire præſumpſerit, certum illi ſit, quia noſter conſenſus nunquam illi aderit; vt foris de maſſa, in qua nati ſunt, aut habitare debeant aut ſociari, ſed & ſuperſcribi terram eorum: atque tunc ſciatis, vos non leve periculum ſuſtinere, ſi vobis negligentibus quiſquam ipſorum quidquam de iis, quæ prohibemus, facile qualibet ſorte tentaverit. Luculentius teſtimonium nullum eſt, quam quod hic Gregorius de temporali jure ſuo præbuit in impediendis dirigendiſque beneficiariorum Matrimoniis. Neque vero tam ille vetat, ne Matrimonium, quo de agebatur, ſine ſuo fiat aſſenſu, quam quid ſit juris domino in vaſalli conjugium exponat.

Quartus Nicolaus I. conſultus a Bulgaris, an coronæ geſtationem, auream argenteamve ligaturam in nuptiis omittere tam grande nefas eſſet, quantum aſſerebant Græci, remoto prius ab eis hoc ſcrupulo, aliaque Romanorum perſtricta conſuetudine, cap. III. reſpondit, ſufficere *ſecundum leges eorum*, (vti legunt Bandinus, Lombardus & alii veteres) vel (vt legit Hildebertus Cenomanenſis) *ſecundum leges ſolum eorum conſenſum, de quorum conjunctionibus ageretur.* Hoc loco ad civiles leges ſpectabat Pontifex, quas ab Imperatoribus de ritu nuptiarum latas eſſe noverat.

Porro ante Nicolaum hoc ipſum ex jure civili deſumpſerat Cyrillus Alexandrinus lib. II. in Joannem cap. IV. *Non qui ex voluptate fit coitus, ſed qui ſecundum legem eſt conſenſus, & quæ caſto amore conjunctio exiſtit, inculpatas nuptias efficiunt.*

Deinde in iiſdem ad Bulgaros reſponſis cap. XXXIX. *De conſanguinitate generationum exquiritis, vt quibus vtique feminis jungi debeatis, liquido cognoſcatis. Verum quod leges hinc ſanciunt, jam meminimus, memorare ſummatim operæpretium eſſe ducimus. Aiunt enim: Ergone omnes nobis vxores ducere licet? Nam quorumdam nuptiis abſtinere debemus. Inter eas enim perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, nuptiæ contrahi non poſſunt, veluti inter patrem & filiam, vel avum vel nepotem, matrem & filium, aviam & nepotem, & vſque ad infinitum inter eas quoque perſonas, quæ ex tranſverſo gradu cognationis junguntur, eſt quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta,*

Heic Pontifex ex jure civili multa deſumit.

Quintus quidam Benedictus Papa in appendice Concilii Lateranenſis III. tit. de ſponſalibus cap. XXVIII. reſpondens huic Gradenſis Patriarchæ Gaudentii conſultationi: *Utrum ſoror illius, quæ Ioanni deſponſata ante peractas nuptias obiit, illi eidem Ioanni nubere poſſit? Cenſura Apoſtolica mandamus, hoc abſque criminis vitio poſſe fieri. Nam cur prohibeamus, quod prohibitum numquam ſacra Scriptura declaravit, ſed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quibus inter ſe nuptias contrahere non licet, de hujuſmodi aliquid dicunt negotio? Ne ergo abnegetis, quod nulla abnegandum ratione monſtratis.* Pontifex innuit duo. Unum ſæculares Principes legem, quæ ejuſmodi nuptias prohiberet, non tuliſſe quidem, ſed ferre potuiſſe. Alterum, ſe non poſſe vetare, quod ſacra Scriptura non vetat? *Cur*, inquit, *prohibeam, quod ſacra Scriptura nunquam prohibitum declaravit.* Hoc ſi ſemel concedatur, regia in Matrimonium poteſtas in tuto collocata eſt.

Sextus Alexander II. in epiſtola XXVIII. ad Conſtantinum Aretinum Epiſcopum. *Scripſiſti*, inquit, *quendam Eccleſiæ ſuæ filium concubinæ ſuæ in quarta linea conſanguineam, alterius ſcilicet deſponſatam, pro conjuge duxiſſe. Iuraverat enim eam, ut aſſeris, in Matrimonium prius ducere ſponſus.* Et paullo poſt: *Perjurio namque, quia quod obſervare legaliter non potuit, ſine judicio parentum vel judicum temere jurare præſumpſit.* Verba hæc, *quod obſervare legaliter non potuit, legaliter*, id eſt, per civiles leges. Nam poſt pauca ſacros canones alio quam ad Matrimonium refert. *Noſti*, ait, *quid ſacri canones ſuper hujuſcemodi hominem decreverunt, videlicet ſi laicus, ut non promoveatur ad clerum; ſi clericus, ulterius non abſcendat.*

Deinde in epiſtola XXXVIII. ad Epiſcopos, Clericos & Judices Italiæ. *Ad ſedem*, inquit, *Apoſtolicam perlata eſt quæſtio noviter exorta de gradibus conſanguinitatis, quam quidam legum & canonum imperiti excitantes, eoſdem propinquitatis gradus contra ſacros canones & Eccleſiaſticum morem numerare nituntur, novo & inaudito errore affirmantes, quod germani fratres, vel ſorores inter ſe ſint in ſecunda generatione, filii eorum & filiæ in quarta, nepotes vel neptes eorum in ſexta. Tali namque modo pro-*

geniem computantes, & in hujuſmodi ſexto eam gradu terminantes, dicunt, deinceps viros ac mulieres inter ſe poſſe nuptialia jura contrahere: & ad ejuſmodum profanum errorem confirmandum in argumentum aſſumunt ſeculares leges, quas Iuſtinianus Imperator promulgavit de ſucceſſionibus conſanguineorum. Quibus confiſi oſtendere moliuntur, fratres in ſecundo gradu eſſe numeratos, filios eorum in quarto, nepotes in ſexto; ſic ſeriem genealogiæ terminantes, numerationem ſanctorum Patrum & antiquam Eccleſiæ computationem ad nos vſque perductam perverſa quadam calliditate diſturbare nituntur. Nos vero, Deo annuente, hanc quæſtionem diſcutere curavimus, in Synodo habita in Lateranenſi conſiſtorio, convocatis ad hoc opus Epiſcopis & Clericis atque Iudicibus diverſarum provinciarum. Denique diu ventilatis legibus, & ſacris canonibus diſtincte invenimus ob aliam cauſam, alteram legum fieri, alteram canonum computationem. In legibus ſiquidem ob nihil aliud ipſorum graduum mentio facta eſt, niſi vt hereditas vel ſucceſſio ab vna ad alteram perſonam inter conſanguineos deferatur; in canonibus vero ob hoc progenies computatur, vt aperte monſtretur vſque ad quotam generationem a conſanguineis ſit nuptiis abſtinendum. Ibi præſcribitur vt hereditas propinquis modo legitimo conferatur; ſic vero vt recte & canonice inter fideles nuptiæ celebrentur. Et quibuſdam interpoſitis: *Hanc computationem intelligens prudentiſſimus Papa Gregorius, dum quæreretur in quota generatione conjungi fideles debeant, ipſas ſeculares leges in teſtimonium adducens, Auguſtino Anglorum Epiſcopo ſic reſcripſit: [Quædam terrena lex in Romana Republica permittit, vt ſive fratris & ſororis, ſive duorum fratrum, ſive duorum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur; ſed experimento didicimus ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Unde neceſſe eſt vt jam in tertia vel in quarta generatione copulatio fidelium licenter ſibi conjungi debeat. Nam a ſecunda, quam prædiximus, omnimodo debent abſtinere.] Ecce hic aperte monſtratur filios & filias fratrum in ſecunda generatione numerari, & ſi fratrum filii & filiæ numerantur in ſecunda, fieri non poteſt, vt ipſi fratres non ſint in prima. Quod ſi fratres computantur in prima, filii eorum in ſecunda, dubium non eſt, quin eorum nepotes ſint in tertia, pronepotes in quarta, & ſic de reliquis vſque ad ſeptimam. Sed ſunt quidam,*

qui ex his Gregorii verbis, quibus ait, vt in tertia, vel quarta generatione copulentur fideles, occaſionem accipiunt illicita Matrimonia contrahendi, dicentes ſe hic juſte poſſe facere, quod prudentiſſimus Doctor ſua ſententia diffinivit. Iſti itaque qui ſe hoc velamento defendere nituntur, advertant in ejuſdem Patris ſententiis hoc non generaliter cunctis, ſed ſpecialiter Anglorum genti mandaſſe. Nam poſtmodum a Felice Meſſanæ Siciliæ Præſule requiſitus an hoc quod Auguſtino mandaverat, generaliter cunctæ Eccleſiæ tenendum eſſet, apertiſſime firmavit, non aliis hoc quam illi genti mandaſſe, ne bonum quod cœperunt, metuendo auſteriora dcſererent; ſed & illis poſtquam in fide eſſent firma radice ſolidati, & univerſali Eccleſiæ, cenſuit ſemper eſſe tenendum, vt nullam de propria conſanguinitate vel affinitate infra ſeptimam generationem aliquis ſibi audeat conjugio copulare. Ecce aperte monſtratum eſt, & ex verbis ipſius legis & auctoritate prudentiſſimi Papæ Gregorii, quod de gradibus conſanguinitatis numerandis ſentire debeamus.

Et primo quidem Alexander leges Imperatorum agnoſcit in iis, quæ ad conſanguineorum nuptias ſpectant. Noverat Theodoſium ſeniorem conſobrinorum nuptias vetuiſſe, tanquam ſororum, vt ait Aurelius Sextus Victor. Deinde hereditas non poteſt propinquis legitimo modo conferri, niſi nuptiæ ſint legitimæ, id eſt, ſecundum leges celebratæ. Tum in ſacris canonibus decernitur, quomodo nuptiæ ſeu Matrimonium quatenus Sacramentum eſt, inter fideles celebretur.

Ceterum Alexander II. ſequitur Gregorium I. qui ad computandos generationis vel conſanguinitatis gradus ſæculares leges adhibuit.

Septimus Calliſtus II. ſeu potius Concilium Lateranenſe I. can. v. *Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibemus, quoniam has & divinæ & ſæculi prohibent leges.* Concilium verba hæc accepit ex Calliſti I. epiſtola 11. vbi canonis ratio redditur. *Leges*, inquit, *divinæ hoc agentes, & eos qui ex his prodeunt, non ſolum ejiciunt, ſed & maledictos appellant. Leges ergo ſæculi infames tales vocant, & ab hereditate repellunt. Nos vero ſequentes patres noſtros & eorum veſtigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus, quia infamiæ maculis ſunt aſper-*

ſi,

ſi; nec eos viros, nec accuſationes eorum, quæ leges ſæculi rejiciunt, ſuſcipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas rationi & honeſtati non repugnantes eſſe amplectendas, præſertim ubi publicæ conſulunt honeſtati, vel Eccleſiaſticæ dignitatis auctoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur.

Eos autem conſanguineos dicimus, quos divinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges conſanguineos appellant, & in hereditatem ſuſcipiunt, nec repellere poſſunt. Talium enim conjunctiones nec legitimæ ſunt, nec manere poſſunt; ſed ſunt repellendæ.

Hic notanda mihi tria videntur. Primum, quod epiſtola hæc Calliſto I. ſubjecta eſt, idque ſola demonſtrat lectio. Nam auctor ad annum CCXXIV. de Gallicanæ Eccleſiæ ſtatu & rebus perinde ſcribit ac ſcripſiſſet, quo tempore Gregorius Magnus Romanæ Eccleſiæ præſedit, non quo tempore Calliſtus I. eidem præſedit. Tunc enim non erant tot Epiſcopi per Gallias conſtituti, quot ſibi ſumit in epiſtolæ titulo: *Dilectiſſimis fratribus per Gallias conſtitutis univerſis Epiſcopis.* Tunc non erant conſpirationes illæ contra Epiſcopos, ut fingit: *Conſpirationum enim crimina veſtris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Epiſcopos ſuos conſpirare, nobis manifeſtatum eſt.* Et paullo poſt: *Anteceſſores vero noſtri cum plurima turba Epiſcoporum, quicunque eorum in ſacerdotali honore ſunt poſiti, aut exiſtunt clerici, honore quo utuntur, cadere præceperunt: ceteros vero communione privari, & ab Eccleſia extorres fieri juſſerunt, omneſque ſimul utriuſque ordinis viros infames eſſe cenſuerunt.* Qui hæc omnia ſub Calliſti nomine memoriæ mandarit, illum Eccleſiaſticarum rerum ignoratione ſumma laboraſſe oportuit. Pauci erant Epiſcopi per Gallias conſtituti, plebium contra Epiſcopos conſpirationes nullæ. Chriſtiana Religio Imperatorum vexationes patiebatur innumeras, & Calliſtus ipſe diuturno carcere detentus poſt longam famem, & quotidiana verbera, e feneſtra domus in qua cuſtodiebatur, in puteum præcipitatus martyrii coronam adeptus eſt. Quocirca non eſt mirum, ſi qui decretum Gratiani Romæ emendaverint, Pontificis hujus epiſtolas rejecerint, ut Antonius Auguſtinus in lib. II. dial. IV. de emendatione Gratiani teſtatur.

K

Deinde quod epiſtolæ ſuppoſtor, quid ætate ſua de latis ab Imperatoribus circa Matrimonium, & conſanguinitatis impedimentum legibus ſentiebatur in Eccleſia Dei, ſignificat, cum quidquid id eſt, ad Calliſti ætatem revocandum eſſe cenſuit, ratus hoc a nemine deprehenſum iri.*

Denique quod Calliſtus II. & Lateranenſe Concilium, pro vniverſali habitum a pluribus, epiſtolæ fragmentum approbarunt, & ex eo canonem confecerunt, nec in eo præjudicium vllum Eccleſiæ fieri judicarunt: ex quo fit, vt Calliſti & Lateranenſis Concilii fides & auctoritas tota quanta eſt, in regii circa connubiales leges juris defenſionem & confirmationem non poſſit non oppignerari.

Octavus Clemens III. lib. IV. decretalium tit. XIV. cap. III. ſic de legibus Principum ſentit: *Quod parentes, fratres, & cognati vtriuſque ſexus in teſtificatione ſuorum in Matrimonium conjungendum vel dirimendum admittantur, tam antiqua conſuetudine, quam legibus approbatur. Ideo enim maxime parentes, etſi defuerint parentes proximiores, admittuntur; quoniam vnuſquiſque ſuam genealogiam cum teſtibus & chartis, tum ex recitatione majorum ſcire laborat: qui enim melius recipi debent, quam illi, qui melius ſciunt, & quorum eſt intereſſe, ita vt ſi non interfuerint, & conſenſum non adhibuerint, ſecundum leges nullum fiat Matrimonium?* Clemens ergo in civilibus legibus vim dirimendi Matrimonium agnoſcit, nec in Regum inſtitutis, in quibus hodie quidam hæſitant, cunctatur.

Nonus Innocentius III. in cap. *Venerabilem: Inſuper cum Rex* (Galliæ) *ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine alterius juris læſione in eo juriſdictioni noſtræ ſeſe ſubjicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per ſe ipſum, non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubditis potuit diſpenſare.* Rex Galliæ nothos ſuos non qua pater, ſed qua Princeps natalibus reſtituit. Major enim poteſtas eſt Regis in filios, qua Princeps eſt, quam qua pater: ſiquidem patris conditio eo non pertingit, vt legem ferat; ſed Regis conditio id ſine dubio præſtat.

Decimus Clemens IV. in epiſtola, quam pro felici regimine Regni tranſmiſit ad Carolum Provinciæ Comitem, &

poſtea Siciliæ Regem: *Cum Matrimonia libera eſſe debeant, filias militum, qui nec ſunt Comites, nec Barones, nec caſtrorum fortium poſſeſſores, ſimiliter & Burgenſium, aut aliarum privatarum perſonarum a parentibus ſuperſtitibus libere nuptui tradi ſinas, parente vel parentibus ſublatis de medio nubunt, libere ſuo motu vel ſuorum conſilio amicorum. Sed & de filiabus Comitum & Baronum viventium ſuſtinere debes, quod eas cum pecunia tradant nuptui, quibus voluerint, qui tibi non debeant eſſe ſuſpecti: ſi vero cum terris eas maritare voluerint, decens eſt, vt tuus requiratur aſſenſus, quem negare non debes, niſi perſonæ ſuſpicio contrarium ſuadeat evidenter. Orphanæ autem filiæ Comitum & Baronum cum amicorum ſuorum conſilio & tuæ majeſtatis aſſenſu: ſic tamen quod hac occaſione non cogas eas hominibus nubere, quibus eas non deceat copulari.* Commonitorio pio declarat Pontifex quid ſit juris penes Reges in Comitum & Baronum Matrimonia, & hæc quando, & qua ratione ab Regum voluntate pendeant.

Undecimus Hadrianus VI. factus Pontifex, quod olim de regio ſeu civili in Matrimonium jure Lovanii in Academia celebri docuerat, retinuit, non mutavit in Romana editione. Res ſe habet in diſputatione de Matrimonii Sacramento. *Non eſt*, inquit, *abſurdum per accidens mutari poſſe. Sicut ſtatutum poteſt facere, quod non valet alienatio facta per hominem de rebus ſuis, vt puta ab homine interdicto bonis, quia prodigus, vel etiam a furioſo, vel minorenne quindecim annis: ita poteſt facere, quod non valet alienatio de ſeipſo. Nam ſicut ſervus non poteſt dare id quod habet, nec ſeipſum dare, vel vendere ſine Domini voluntate: ſic homo, qui eſt membrum communitatis, contra rectam ordinationem rectorum vniverſitatis non poteſt ſe dare in vaſallum vel ſervum, nec per conſequens in maritum.* Sic Theologus inſignis & Pontifex philoſophatur, vt eum philoſophari decuit.

Hæc habui quæ de regio in Matrimonium & illius impedimenta jure per Romanos Pontifices vndecim, Leonem I. Gelaſium I. Gregorium I. Nicolaum I. Benedictum in appendice Lateranenſis Concilii, cui Alexander III. præfuit, Calliſtum II. Clementem III. Innocentium III. Clementem IV. & Hadrianum VI. & per Lateranenſe illud Concilium, cui Calliſtus II. præfuit, differerem, & Romanæ Eccleſiæ

traditionem exponerem. Reliquum eſt modo, vt obſervationes aliquot ſubnectam.

Prima eſt, ab Ivone Carnotenſi recte dictum eſſe, *inſtituta legum novellarum ab Eccleſia Romana ſervari atque commendari.*

Secunda, Romanos Pontifices ita tractaſſe de Matrimonio & ejus impedimentis, vt tractatui ſuo rationem Sacramenti non immiſcuerint. Intelligebant viri prudentes Sacramenti rationem illam Matrimonio cum superveniat, poſteriorem eſſe; & prius a poſteriori non pendere. Cum illis Pontificibus commercii nihil aut parum habent cauſidici quidam, qui agere non poſſunt de Matrimonio ſeu nuptiis, ſola actionis ſuæ materia, quin Sacramentum alienam ab iis materiam toties nominent, quoties Matrimonium vel contractum Matrimonii nominare oportet: adeo difficile eſt vnumquemque ſemper ὀρθολογεῖν, & ſuis ſe finibus continere; ſed illæ ſunt ad populum phaleræ. Dum enim Sacramentum nominant, cum Matrimonium aut contractum Matrimonii nominare debent, ſe quid cauſæ maxime ſerviens ac decretorium dixiſſe arbitrantur.

Tertia, cum relati Pontifices tacito nec expreſſo Sacramenti nomine de Matrimonio & de conditis ad contrahendum rite Matrimonium legibus loquuntur, eos quæ tacenda ſunt & dicenda noviſſe; non vero quod Sacramentum non eſſe crederent. Leo I. & Innocentius III. Matrimonium & in veteri fuiſſe, & in nova lege Sacramentum eſſe ſcribunt. Hic in libri II. epiſtola CCXIX. vbi de divortio inter Mariam Aragoniæ Reginam, & Petrum Aragoniæ Regem ſcribit. Ille in epiſtola XCII. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum.

Quarta & vltima, Regum & rerumpublicarum in Matrimonii contractum, & in ea quæ contractum præcedunt impedimenta, poteſtatem ita certam eſſe, vt qui contra eam dicerent, contra Romanæ Eccleſiæ traditionem dixiſſe cenſendi ſint. Id confirmatur ex eo quod Scripturæ teſtimonia, *Quodcunque ligaveris*, *Tu es Petrus & ſuper hanc petram*, *Paſce oves meas*, & *Oravi pro te*; intellecta quemadmodum Tridentina Synodus in ſeſſione IV. & fidei profeſſio intelligi jubent, jus ſtatuendi leges quibus incatur vel non ineatur Ma-

trimonium, non importent. Hac interpretandarum Scripturarum regula ſtante, ex ea parte jus ſtabit regium, & intactum remanebit; ſed vt caderet, quis niſi Tridentinæ Synodi & profeſſionis fidei hoſtis juratiſſimus tentaret?

CAPUT XIV.

Africanorum Præſulum de regia in Matrimonium poteſtate judicium exponitur.

QUID Africani Patres, quos inter beatus eminet Auguſtinus, & doctrinæ principatum tenet, de regia in Matrimonium poteſtate ſentiant, in codice canonum Eccleſiæ ſuæ luculenter declararunt. Adſcribo verba canonis CII. *Placuit, vt ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa a marito alteri conjungatur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur. Quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur: in qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.* Hic autem canon ſeu placitum paucis multa complectitur.

I. Africani Patres non aliud agnoſcunt, quod juris ſui ſit, canonis ſeu placiti præſidium, excepta pœnitentia, ad quam qui contravenerint eos redigi volunt.

II. Africani Patres cum perſpiciunt ad exequendum omnino canonem, ſeu placitum ſuum indicendæ pœnitentiæ minas non ſufficere, non decernunt negotium iſtud tam grave ad Epiſcoporum Synodum majorem, vel ad Sedem Apoſtolicam remittendum eſſe, vt canon ſeu placitum præſidio validiori atque efficaciori communiretur.

III. Africani Patres conſiderata re non decreverunt, quod fuiſſe decernendum propoſuimus. Hinc efficitur, vt veriſimiliter credi poſſit illos eſſe perſuaſos, nec ab Epiſcoporum Synodo majori, nec a Sede Apoſtolica vltra pœnitentiæ impoſitionem procedi poſſe.

IV. Africani Patres evolutis Scripturis, replicatis Eccleſiæ

annalibus, & perpenſa traditione vniverſa, quæ ab Apoſtolorum ætate vſque ad ſuam decurrerit, non invenerunt ſe id poſſe facere, quod ab Imperatore faciendum eſſe cenſent.

v. Africanorum Patrum illa perſuaſio & diligentia, quam atteſtamur, ex illorum opere confirmatur. Ad Imperatorem confugiunt, & ab eo petendum eſſe judicant, vt quod ipſi facere nequeunt, faciat; nempe legem ferat, qua vereatur, ne dimiſſus ab vxore, nec dimiſſa a marito conjungatur alteri; ſed ita permaneant, aut ſibimet reconcilientur. Tunc Imperator ſeveriorem pœnitentia pœnam exilii vel deportationis aut mortis pro ſua prudentia decreviſſet.

vi. Africani Patres cum talem in Imperatore poteſtatem agnoſcunt, eam non poſſunt in eodem Imperatore poteſtatem non agnoſcere, qua per leges ſuas Matrimonii contractum dirigat & moderetur. Hoc autem tandiu verum erit dicere, quandiu valebit apud homines ratione præditos a majori ad minus argumentatio. Ab Imperatore eam de Matrimonio condi legem, quam Africani Patres poſtulant, majus eſſe quam eam condi legem, qua rite ineatur, vel non rite ineatur contractus Matrimonii, quis vera cum ratione dubitet? Lex prior Matrimonium, quod jam Sacramentum eſt, omnino ſupponit; poſterior non ſupponit. Sacramenti dignitas Matrimonii contractum ſubſequitur, non antecedit. Lex prior celebratum juxta Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam Matrimonium confirmat. Lex poſterior verſatur duntaxat circa perſonas, quæ ad celebrandum Matrimonium inhabiles vel habiles redduntur: quod omnibus civilis reipublicæ contractibus commune eſt. Sic lex prior majoris eſt ponderis, & ad ſupernaturalem finem propius accedens; lex poſterior minoris; nec vltra naturalem finem ex ſe protenditur. Lex prior cum Africanorum Patrum judicio Imperatoris poteſtati ſubjaceat, lex poſterior multo magis ſubjacebit. Qui diſſentiat, mente captus ſit oportet.

vii. Africani Patres in alia educati ſunt ſchola, quam qui relati ſunt in capite x. Theologi. Non enim ratiocinantur hoc modo: Imperator legem circa indiſſolubilem viri & vxoris ſocietatem poteſt condere; ergo id multo magis licebit

Eccleſiæ, ſeu potius Sacerdotum conſeſſui. Non ita ratiocinantur Africani Patres. Noverant, & cum primis Auguſtinus, dialecticæ peritiſſimus, hunc ratiocinandi modum non ſemper quadrare, & vitio inconſequentiæ plerumque ſordeſcere. Quod & facto ſuo confirmarunt. Nam quæ illis præter pœnitentiam lex viſa eſt neceſſaria, hanc non tulerunt, ſed ab Imperatore ferendam eſſe cenſuerunt.

CAPUT XV.

Tridentinæ Synodi de regia in Matrimonium poteſtate judicium exponitur.

QUID Tridentina Synodus de hoc jure ſenſerit, aperte colligitur ex iis, quæ de clandeſtinis conjugiis & eorum abuſibus diſputata ſunt in ſeſſione XXIV. Cum ibi variæ a variis Doctoribus quærerentur rationes, quibus haud mutata Sacramenti natura, clandeſtinum Matrimonium poſſe irritum fieri, declararetur: ecce Camillus Campegius Dominicanus eam invenit & propoſuit, quæ pluribus arriſit; non mutari videlicet Sacramentum, etiamſi quis efficiat, vt quod Sacramenti materia eſt, deſinat Sacramenti materia eſſe. Qui autem civilem Matrimonii contractum ſuſtulerit, perſonas ad contrahendum reddens inhabiles, continuo effecturum dixit, vt Matrimonii contractus non poſſit amplius Sacramenti ſupereſſe materia. Non ſecus ac ſi quis efficeret, vt qui liquor vera eſt aqua, aqua eſſe deſinat, non mutaturum eſſe dicit Sacramenti baptiſmi materiam, ſed effecturum dumtaxat, vt quæ nunc aqua ad baptiſmum ſufficit, ad eundem poſtea non ſufficiat. Camillo Campegio, cui difficultates omnes facile ſolventi applaudebatur a quamplurimis, Antonius Soliſius reclamavit: non quod, inquiens, Campegii vera non eſſet ſpeculatio, ſed quod eam ad inſtitutum applicari non conveniret, quia ejuſmodi contractus Matrimonii ſic irritos & nullos facere, ad ſæculares Magiſtratus pertineret. Quare,

inquiebat, cavendum erat diligentiſſime, ne dum Eccleſiæ clandeſtina Matrimonia reſcindendi auctoritatem vellent concedere, eam potius ſæculari poteſtati permitterent & aſſererent. Hæc in Tridentini Concilii hiſtoria; ſed quid inde factum eſt? Inventus a Campegio reſcindendi clandeſtini conjugii modus Tridentinis Patribus omnino placuit, inſuperhabitis quæ Soliſius contra Campegianæ ſpeculationis vſum diſſeruerat. Synodi verba adſcribo e ſeſſione XXIV. cap. I. de reformatione Matrimonii: *Qui aliter quam præſente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius Parochi ſeu ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus omnino inhabiles reddit, & hujuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit & annullat.*

I. Tridentini Patres non minus cordati atque eruditi quam Africani, malo, quod ex clandeſtinis oriebatur conjugiis, occurrere, & remedium efficax adhibere voluerunt. Ut Africani Patres ad Imperatorem confugiunt pro lege ab eo promulganda, quæ vetet, ne dimiſſus ab vxore, vel dimiſſa a marito conjungatur alteri: ſic & Tridentini Patres Africanos nonnihil imitari videntur. Dico nonnihil, quia revera neceſſe non erat, vt confugerent ad Imperatorem & alios ſupremos Principes pro lege ab iis promulganda, quæ perſonas ad contrahendum inhabiles redderet. Quid ita? Inprimis neceſſe non erat vt Romanus Pontifex aut illius legati ad Imperatorem propter id confugerent, vt ex Innocentio III. in cap. *Per venerabilem, qui ſint legitimi filii* diſcimus. Sic enim ibi ſcribit: *Id autem* (reſtitutionem natalium circa ſæculares actus) *in patrimonio beati Petri libere poteſt Apoſtolica Sedes efficere, in quo & ſummi Pontificis auctoritatem exercet, & ſummi Principis exequitur poteſtatem.* Et paullo poſt: *Super Eccleſiæ patrimonio plenam in temporalibus gerimus poteſtatem.* Sic Romanus Pontifex pro iis locis, quia ſummi Principis poteſtatem exequitur, potuit per legatos perſonas ad civilem Matrimonii contractum celebrandum inhabiles facere, & contractum illum irritum & nullum declarare.

Deinde ſi qui alii Præſules Tridentino interfuerunt Concilio, & plenam in temporalibus auctoritatem habuerunt: ii poterant

terant quoque perſonas ſubditorum ad contrahendum inhabiles reddere, & contractus in irritum mittere: quia non alieno, ſed ſuo jure fuiſſent vſi. At quia Tridentina Synodus ſeu Tridentini Patres non eo vniverſim jure vti poterant, quo Sedes Apoſtolica in beati Petri patrimonio, & quidam alii fortaſſis Præſules in terris ſuis vtebantur: neceſſe fuit, vt Imperatoris & Regum jure vterentur, vt quam hic legem tulerunt, ferre poſſent; cum ſane nihil ſit ſæculi Principibus magis obnoxium, quam perſonas ad civilem Matrimonii contractum inhabiles reddere, ſi res ex objecto, fine & circunſtantiis ſpectetur, vt ſpectari penitus debet: ex his enim tribus æſtimanda eſt natura & conditio legis quæ fertur, non ab iis præciſe qui legem ferunt. Nam ſi Sacerdotum conſeſſus legem conderet in civili materia, lex illa per ſe civilis eſſet, non ſpiritualis, nec per ſe ſupernaturalem ad finem tenderet: hoc dialecticæ & Philoſophiæ tyrones non ignorant. Id invita Minerva pervidit, qui pervidere noluiſſet Soliſius, cum non tam publicis quam privatis Tridentinæ Synodi opportunitatibus vel maxime ſervire concupiverit; ſed auditus non eſt, cum ad vitanda clandeſtini connubii mala, nullum aliud quam perſonas ad contrahendum inhabiles facere, inveniri remedium potuit efficacius ac præſentius. Utinam auctor ille Africanum legiſſet canonem, & ſuis expendiſſet momentis! turſe, opinor, dedignatus non eſſet Africanorum Patrum candorem & prudentiam æmulari, exemplumque ſimile Tridentinis Patribus palam ſuggerere. Tridentini Patres, ni fallor, Africanorum Patrum factum haud ignorarunt; ſed illud alio tractandi modo ſibi propoſuerunt ad imitandum.

111. Cum Tridentini Patres jure Principum ſic vniverſim vſos eſſe dico, id conſentientibus ſupremis rerum dominis, qui per legatos interfuerunt Synodo, geſtum eſſe intelligo. Qui enim Principes non conſenſerunt, vt Rex Galliæ, illis ad vitanda clandeſtini conjugii mala liberum fuit lege lata ſubditos ſuos ad ſic contrahendum inhabiles facere, quemadmodum Henricus III. & celebrata Bleſis Regni comitia fecerunt.

IV. Qui Tridentinos Patres vniverſim jure proprio, non alieno vſos eſſe contenderet, Africanos ſtatim experiretur adverſarios, & vtroſque inter ſe acertime commiſſos exhiberet; & ſic res eſſet, cui nunquam adſcriberetur bonum factum. Nam Africani non crediderunt ſe id poſſe facere, quod ab Imperatore fieri petierunt: & tamen lex, quam ab Imperatore promulgari petebant, non erat magis politica & civilis ea, quæ perſonas ad contrahendum inhabiles reddit.

Deinde cogeretur tantorum Antiſtitum, quanti erant Africani, & cum primis Auguſtini æquabilitatem & prudentiam ſugillare, quaſi in detrimentum Eccleſiæ eo non eſſent vſi jure quod haberent.

Tum cogeretur in ſe recipere, Tridentinos Patres non modo ſummorum Sacerdotum exercuiſſe auctoritatem, ſed etiam ſummorum Principum executos eſſe poteſtatem: quo certe in caſu non alieno, ſed proprio jure legem, quæ pura puta civilis eſt, vt mox probavimus, & ex teſtimoniis & rationibus innumerabilium Theologorum evidenter colligitur, tuliſſent. Sed quis, quæſo, lemma illud duobus veræ Theologiæ principiis Scripturarum auctoritate, & Catholicæ Eccleſiæ traditione aſſerturus eſt vnquam: aſſerendum tamen eſt, vt vere affirmateque dicatur, Tridentinam Synodum ſeu Tridentinos Patres jure ſuo, non alieno edidiſſe decretum, qua perſonæ ad contrahendum inhabiles redduntur, & quo contractus nulli & irriti declarentur. Poteſtas ſpiritualis, & quæ ſupernaturalem ad finem per ſe tendit, inſtituta non eſt, vt civiles & politicas leges ferat; ſi recens inventa & excogitata indirecta in Regum & Principum temporalia poteſtas admitteretur, fruſtra prorſus admitteretur. Nam poteſtas iſta à ſuis inventa & excogitata non eſt auctoribus, vt per eam civiles ferantur leges; (quæ ab ordinaria & directa poteſtate ferri debent) ſed vt per eam a Principibus admota ſalutis obſtacula, quæ illi ſuppliciter rogati removere nollent, Sacerdotes ſummi removerent.

V. Quæ hactenus animadvertimus & diſſeruimus, eo ſpectant, vt appareat Tridentinos Patres, cum ediderunt decretum illud quale repræſentavimus, regiam in Matrimonium

poteſtatem ſincere, prout decet, agnoviſſe: quam ne agnoſcerent, Soliſius diſſertatione longa, ſed inutili, dehortatus eſt. Dicenda ſunt cum veritate, quæ veritas ipſa geſſit. Præterea vt pax & concordia Regnum inter & Sacerdotium magis magiſque firmaretur, aſſerendo Regibus quæ ſunt Regum, & Sacerdotibus quæ ſunt Sacerdotum: ſcilicet vt ea pax & concordia in ſæculis poſterioribus perſiſteret, quæ in prioribus inconcuſſa ſtetit & claruit.

CAPUT XVI.

Circa privatum hominem poteſt impedimentum dirimens Matrimonium a Principibus laicis juſta de cauſa conſtitui.

OCCASIONEM capitis hujus dederunt nonnulli minus ſapientes, qui licet circa politicam congregationem apponi poſſe impedimenta Matrimonii conſentiant, eadem tamen circa privatum ſeu ſingularem hominem apponi poſſe eunt inficias; ſed meo judicio diſputant inconſequenter, aut de nomine dumtaxar lis erit. Eadem quippe eſt vtriuſque ratio, cum nequis privatus homo vel non abſolutus Princeps hoc aut illud Matrimonium ineat, prohibendi juſta cauſa ſubſit, cujuſmodi eſſet magna inter contrahentes diſſimilitudo, vel ingentium diſcordiarum periculum, aut gravis in republica perturbatio quæ timeretur.

Deinde quæ eſſet potior ratio omnium ex Regno, quam alicujus privatæ perſonæ, quæ ſi forte Princeps eſſet, ob initum cum hoſtibus Regni conjugium, plures in Regno quam homines alii ſexcenti turbas excitare poſſet.

Tum ſi poteſt juſta ex cauſa ſupremus Princeps irritum efficere conjugium inter duo privatarum perſonarum genera, nimirum inter conſanguineos, vti fecit Theodoſius ſenior: cur non idem poſſet inter duas nominatim perſonas, cauſa legitima ſi ſubſiſtat?

Ceterum quamvis Principis conſtitutio, qua hæc vel illa perſona ad contrahendum fiet inhabilis, dici lex nequeat, quia circa communitatem non verſabitur, præceptum tamen ſeu mandatum nominabitur, & effectum eundem ſortietur.

In Remenſi Concilio, cui Leo IX. & Henricus I. Rex Galliæ interfuerunt, Comiti Balduino Flandrenſi prohibitum eſt ne filiam Guillelmo Northanno nuptui daret, & huic ne eandem acciperet; & quia Rex præſens conſenſit, nihil juri illius derogatum eſt: deinde Matrimonium iſtud Sacerdotii minime referebat, ſed Regni.

Urbanus V. ad contrahendum Matrimonium inhabilem reddidit Bernabonem Mediolani Vice-Comitem, qui res Imperii & Eccleſiæ turbaverat; idque quomodo factum ſit, declarat Ivo, cum ait, *Inſtituta novellarum legum ab Romana Eccleſia ſervari atque commendari.*

Ivonem ſequitur Honorius II. cum in appendice Lateranenſis Concilii parte XXIII. de juramento calumniæ cap. I. convenienter inſtituto noſtro ſic philoſophatur: *Cum Imperator Iuſtinianus decreverit, vt canones Patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis canonibus reperiatur, vt jurare Clerici omnino non audeant: dignum eſt vt totus clericalis ordo a præſtando juramento immunis eſſe proculdubio cenſeatur. Præterea ſtatuti principalis tenor penes nos talis eſſe dignoſcitur. Nos itaque vtriuſque legis divinæ & humanæ intentione ſervata decernimus, & imperiali auctoritate irrefragabiliter definimus, vt non Epiſcopus, non Presbyter, non cujuſlibet ordinis Clericus, non Abbas, non Monachus, non Sanctimonialis in quacunque cauſa vel controverſia ſive criminali, ſive civili jusjurandum compellatur qualibet ratione ſubire.* Nihil ergo prohibet quominus Pontifex imperiali auctoritate quamlibet non expreſſa, qua perſonæ ad contrahendum inhabiles reddantur, vſus, id erga Bernabonem fecerit, quod eum feciſſe literis proditum eſt.

Urbanum ſecutus Paulus IV. anno MDLVI. IV. Nonas Januarii monitorio quodam denuntiavit Joannæ Arragoniæ vxori Aſcanii Columnæ, ne vllam e filiabus in Matrimonium collocaret ſine licentia ſua: quod ſi ſecus faceret, conjugium, tametſi conſummaretur, irritum foret. Hoc ita peractum fuiſſe

in Tridentino Concilio retulit Caſſadorus Barcinonenſium Epiſcopus. Dicimus quid amplius: ſæcularis Princeps aliquem poſſet perpetuo inhabilem reddere. Qui enim in graviſſimi ſceleris pœnam vita privare poteſt, cur non poſſet conceſſa vita in pœnam mitiorem quempiam connubiali jure privare?

Qui vero aſſertioni noſtræ repugnant, hoc vnicum opponunt. Juris civilis determinatio circa privatum hominem nominatim eſſe nequit, cum juris naturalis conditionem ſequi debeat. At jus naturale neminem ſpeciatim, ſed omnes ex æquo reſpicit. Reſpondemus argumentum hoc ex ignorantia interjecti civile jus inter & naturale diſcriminis procedere. Jus enim civile vel eo maxime inductum eſt, vt quod in omnibus elucet jus naturale, certis quibuſdam limitibus, prout rationi congruit, definiat. Qui hoc in ſingularum regionum & Imperiorum moribus non deprehenderit, in orbe terrarum peregrinus ſit neceſſe eſt. Differentem hac de re beatum audiamus Auguſtinum tractatu VI. in Joannem. *Vnde*, inquit, *quiſque poſſidet quod poſſidet? nonne jure humano? Nam jure divino Domini eſt terra & plenitudo ejus; jure tamen humano dicitur: Hæc villa mea eſt, hæc domus mea eſt, hic ſervus meus eſt.* Ex his igitur apparet perſpicue, & quomodo jus civile imitetur conditionem naturalis, & quomodo juris naturalis a civili determinatio proficiſcatur.

ARTICULUS II.

Eccleſia ſæculares Principes jure ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia non ſpoliavit hactenus, aut illud jus ſibi reſervavit.

CAPUT I.

Præjudicia ſeu præmunitiones ſeptem exponuntur.

PRÆMVNITIO PRIMA.

HEIC vtor Eccleſiæ nomine, quo vtuntur auctores quos examinaturi ſumus; ſed in illius vſu detegenda eſt àmphibologia. Hac in quæſtione intelligi non debet Eccleſia, quæ Patribus, Conciliis, Romanis Pontificibus & Theologis dicitur fidelium ſeu Catholicorum congregatio. Nam Eccleſia hæc de abrogando illo Principibus jure cogitationem nuſquam ſuſcepit, cum in ea fideles & Catholici comprehenduntur Principes, quos ſuo ſe jure abdicaſſe, vel etiam in ſucceſſorum detrimentum abdicare poſſe, quis vera cum ratione affirmaret?

Deinde vniverſale intelligi non debet Concilium, quod Eccleſiam, ſeu fidelium, aut Catholicorum congregationem referat. Nam tale nullum extat Concilium, quod Principes jure ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia conciliariter, vt loquuntur, id eſt, quod habitis vltro citroque, prout res poſtulat, diſputationibus, & auditis Regibus, prout audiri debuerint, privaverit. Quinetiam in ſuperioris articuli capite XIII. vniverſale fuit Concilium quod jus Principum confirmarit.

Denique ſupereſt vt Eccleſiæ nomine Romanus intelliga-

tur Pontifex, quem nonnulli ſinceriores & literatiores Theologi tacito Eccleſiæ nomine appellant. Sinceriores quîdem, quia quod alii Eccleſiæ tribuunt, colore nullo fucari poteſt; literatiores vero, quia nomen *Pontifex* ſimplex eſſe, non collectivum probe noverunt.

PRÆMVNITIO SECVNDA.

Articuli primi aſſertio in juris, ſecundi hujus in facti quæſtione verſatur: at inter vtramque juris & facti quæſtionem, hoc intercedit diſcriminis, quod juris quæſtio diſquiſitis convenienter naturæ quæſtionis rationibus probetur; facti non item. Sed quod vera, non ficta auctoritate, genuinis non ſubdititiis Pontificum decretis, & receptis Conciliorum canonibus, ſi probanda eſt, probari debeat.

PRÆMVNITIO TERTIA.

Quod veræ legum & canonum interpretationes non in cumulandis Doctorum opinionibus & commentariis, ſed in explicanda legiſlatoris mente potiſſimum conſiſtunt. Qua in re magni omnino refert diſquirere, non ſolum a quo & quo tempore, verum etiam ad quos & de quibus negotiis decreta & canones edantur. Hoc dictat communis hominum ſenſus & intelligentia, hunc tractandi modum veteres exaggeratæ ſapientiæ Theologi confirmant.

Ambroſius in libro III. de Virginibus: *Quoniam vero beati Ioannis Baptiſtæ non ſtrictim prætereunda eſt recordatio, intereſt vt quis, & a quibus, & quam ob cauſam, quomodo, & quo tempore ſit occiſus, advertere debeamus.*

Chryſoſtomus in homilia de verbis Hieremiæ cap. X. *Allatam*, inquit, *in medium propheticam hanc ſententiam diligenter expendamus: quis eam protulerit, & quorum cauſa, quo tempore, & quem alloquens, & quo in ſtatu res tum eſſent; omnia denique perveſtigemus, quæ ad inveniendum vſui eſſe poſſunt.*

Cyrillus Alexandrinus in theſauro aſſertione XX. *Primum*, inquit, *quidem oportet eum, qui ad inveſtigationem ſacrarum Scri-*

plurarum accedit, obſervare tempus, quo aliquid dicitur, & perſonam a qua dicitur, propter quid, & de quo dicitur.

Porro autem ad has inveniendi aſſerendique veri regulas, cum exigentur quæ juri Principum ex decreto & decretalibus opponuntur, illa ſtatim diffugient, & vagum in pulverem fatiſcent.

PRÆMVNITIO QVARTA.

Non eſt in eo multum nobis laborandum, quod Theologi complures doceant, jus ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia fuiſſe Principibus ſublatum ab Eccleſia, cum ſit facti quæſtio, in qua minor vel major Doctorum conſenſus, non tam ſpectatur quam rei geſtæ veritas, quæ nonnullos vel aliud agentes, vel rem ſuis non expendentes momentis, vel etiam aliena credulitate deceptos effugere potuit. Quot ſunt, Deus immortalis! auctores, qui mulierem nomine Joannam inter Leonem IV. & Benedictum III. & Pontificem nomine Cyriacum inter Pontianum & Anterum ſediſſe, & cum vndecim mille Virginibus Coloniæ martyrium feciſſe, literis prodiderint? & tamen vtrumque tam eſt falſum, quam quod falſiſſimum. Hinc Eccleſiaſticorum annalium conditor illuſtriſſimus ad annum CIX. num. LI. *Iura*, inquit, *veritatis ampliora ſunt omni antiquitate: quippe quæ nulla plurimorum ſæculorum valeant præſcriptione lædi, nec innumera teſtium multitudine obrui atque labefactari.*

Adde quod ſi plerique conſentiunt, vniverſalia ipſa Concilia in facti quæſtionibus errare poſſe, immo & erraſſe nonnunquam: quid eſt quod innumerabilium in hac facti quæſtione Magiſtrorum conſenſus reformidetur?

PRÆMVNITIO QVINTA.

Nullæ ſpecialium locorum aut regnorum leges, nullæve conſuetudines ſpeciales revocantur per Romanorum Pontificum conſtitutiones ſine expreſſa illarum mentione, vt habetur in cap. *Licet Romanus Pontifex*, in Sexto his verbis: *Licet Romanus*

Romanus Pontifex conſtitutionem condendo poſteriorem, priorem, quamvis de illa non faciat mentionem, revocare noſcatur: quia tamen ſpecialium perſonarum ſingularium conſuetudines & ſtatuta, cum ſint facti, & in facto conſiſtant, poteſt probabiliter ignorare, ipſis dum tamen ſint rationabilia per ſe, conſtitutionem a ſe noviter editam, niſi expreſſe caveatur in ipſa, non intelligitur in aliquo derogare. Hoc autem, ſi verum eſt in iis rebus, quæ hoc capite memorantur, quanto magis in iis, quæ ſpectata politici Magiſtratus natura ad Principes pro bono reipublicæ pertinent: qualis eſt poteſtas ſanciendi dirimentia Matrimonium impedimenta. Ceterum non me latet Sextum Decretalem nullam apud Gallos in auctoritatem admitti; ſed eo vtor contra exteros Doctores, qui Sextum Decretalium recipiunt.

PRÆMVNITIO SEXTA.

Quandiu ab iis, qui contrariam noſtræ ſententiam defendunt, non adferetur generalis Concilii, vel Pontificis decretum, quo jus ſtatuendi dirimentia Matrimonium impedimenta Regibus & rebuſpublicis abrogetur perſpicue: tandiu verum erit dicere, Reges & reſpublicas poſſe pro bono communitatis, quod in contractu Matrimonii tanquam totius vtilitatis, publicæque concordiæ fundamento conſiſtit, eas leges præſcribere, quibus haud ſervatis Matrimonium conſequens ſine dubio non valebit.

PRÆMVNITIO SEPTIMA.

Articuli ſecundi hujus titulum de titulo prædamnare eſt, cum titulus ſignificat fuiſſe Theologos, qui poſtquam Principibus & reipublicæ cuilibet liberæ jus ferendi leges Matrimonium dirimentes invictis aſſeruerunt rationibus, docuerunt poſtea Eccleſiam, vt quidam eorum loquuntur, vel Romanum Pontificem, vt dicunt alii, jus illud eripuiſſe Principibus & cuilibet liberæ reipublicæ, vel, quod idem eſt, ſibi reſervaſſe, idque propter rem momenti tam exigui, vt ab illuſtrioribus Theologis *cavillus* appelletur. Hoc, inquam, in

anteceſſum exponere prædamnare eſt. Nam id genus lemmatis horrorem incutit, Eccleſiam & Romanum Pontificem in odium vocat & invidiam, ac Principes ethnicos a ſuſcipienda religione Chriſtiana deterret; & revera poteſtatem jure naturæ & gentium quæſitam Principibus auferri, vel illius vſum interturbari ab Eccleſia, vel Romano Pontifice, facinus eſſet non minus deteſtabile, quam jus quoddam Eccleſiæ, vel Romano Pontifici divinitus conceſſum, a ſæculi Principibus auferri, vel illius vſum interturbari. Hic ſiſto pedem, quia diſparilis ratio quæ ſit aſſis vnius, nuſquam dabitur, quæ non ſtatim reddatur dantibus nocitura.

Ad præjudicia ſeu præmunitiones has ſeptem quidquid auctores contrariæ opinionis adducunt, non prius examinabitur, quam id velut neceſſario labefactatum motu corruat, indeque poſitæ in hoc articulo concluſionis veritas omnino conſtabiliatur. Et vero licet hæc pauca intelligentibus & cordatis viris ſufficerent; tamen quia mihi res eſt cum hominibus, qui huic rei faciles aures non accommodant, ſequenti capite adferam judicium illuſtriorum quorundam Theologorum, qui poteſtatem Principum ab Eccleſia vel a Pontifice ſublatam non eſſe tradunt. Tum alio capite ſingillatim oculis ſubjiciam, quidquid ab aliis conſuevit adferri, vt ſublatam vel reſtrictam eſſe Principum poteſtatem in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus oſtendant. His autem allatis, nec tam refutatis quam expoſitis, poteſtas illa Principum liberior adhuc atque expeditior apparebit.

CAPUT II.

Recenſentur judicia quorundam illuſtriorum Theologorum, qui docent non eſſe ſublatam vel reſtrictam a quoquam Principum ſæcularium poteſtatem in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

IN hoc capite a recentioribus ad antiquiores regrediemur. Primus erit in hac arena Joannes Baptiſta Gonetus in articuli 1. capite 11. laudatus. *Advertendum tamen, quod licet in Principibus Chriſtianis ſit poteſtas ſtatuendi ſuis ſubditis fidelibus impedimenta Matrimonium dirimentia, ea tamen non vtuntur: quia, vt ait Petrus Sotus lectione IV. de Matrimonio, ex ſua poteſtate talem vſum Eccleſiæ ſponte ceſſerunt, vel, vt alii volunt, quia Eccleſia juſtis de cauſis vſum talis poteſtatis ſibi reſervavit.* Bimembris eſt animadverſio. In priori cum dicitur: Principes poteſtate ſtatuendi ſuis ſubditis impedimenta Matrimonium dirimentia non vtuntur, ſcilicet hodie, ſed alias vſi ſunt, & quæ ſtatuerunt impedimenta Matrimonium dirimentia, nunc ad commune reipublicæ bonum ſufficiunt; voluit dicere: Ceſſerunt judicium, quod de impedimentis Matrimonium dirimentibus ferendum eſt. Sed iſtud vbique gentium verum non eſt: nam ſæculares Magiſtratus in Gallia de iis aliquando judicant. In poſteriori animadverſione vtinam auctor ſuam non feciſſet quodammodo aliorum quos laudat, ſententiam, quæ & falſa eſt, & in Eccleſiam, vel in ſacerdotalem ordinem injurioſa. Falſa quidem, quia cauſæ nullæ poſſunt aſſignari juſtæ, cur ſacerdotalis ordo vniverſos Principes eodem vel diverſis temporibus poteſtate ſanciendi impedimenta Matrimonium ſpoliaverit in perpetuum. Injurioſa vero, quia ſignificat, ſacerdotalem ordinem quæ ſunt ſæcularium Principum jura ſibi reſervaſſe. Hoc eſſet latrocinii quoddam genus, quod in ſacerdotalem ordinem, quem vocat Eccleſiam, non cadit. Satius eſſet atque honeſtius,

vt auctor in qualicunque Petri Soti opinione manſiſſet, & omiſiſſet aliorum opinionem, quæ tanta incommoda ſecum trahit. Non igitur poſterior, ſed prior fecit animadverſio, vt Gonetum hoc in capite laudarem.

Secundus Michael Rabardeus in defenſione legum connubialium. *In hac*, inquit, *controverſia de poteſtate Regum & aliorum ſummorum Principum ſæcularium pro conſtituendis & modificandis impedimentis, quibus Matrimonia ſubditorum ſuorum etiam fidelium Chriſtianorum & Catholicorum illegitima, irrita & nulla definiantur, non vnus, ſed, quod fatentur adverſarii, plures viri ſanctiſſimi atque prudentiſſimi in doctrina Chriſtiana, in Theologia, & vtroque jure peritiſſimi, aperte docent, Imperatoribus, Regibus, & quibuſcunque ſummis Principibus ſæcularibus ex natura ſuæ dignitatis conceſſam jure quodammodo naturali, vel gentium poteſtatem condendi & promulgandi leges, quibus hæc Matrimonia, rata, firma, valida, ſeu irrita, nulla & invalida efficiantur.* Sic non cenſet poteſtatem illam ab Eccleſia, vt loquuntur alii, vel a Romano Pontifice Regibus ac Principibus ſummis ademptam aut reſtrictam eſſe.

Tertius Stephanus Baunius in tractatu XII. de Matrimonio quæſt. V. *Fides Chriſtiana poteſtatem Principum non imminuit, quod planum fit, exemplo Philippi I. Chriſtiani Principis, qui plenum jus imperii retinuit, hoc eſt, omnem illam poteſtatem ſibi vindicavit, quam exercuerat ethnicus.* Et paullo poſt: *Poteſt Princeps aut quilibet alius poteſtatem habens ferendi leges, ſtatuere, vt Matrimonium quatenus eſt contractus certo modo, aut cum certis circumſtantiis ineatur, quæ ſi omittantur, ratum non ſit. Confirmatur ſecundo. In Magiſtratu politico auctoritatem tantam eſſe eſt neceſſe, vt cum res temporaque reipublicæ exigunt, contractus, qui in ejus perniciem vergunt, modificare, irritare ac determinare valeat. Ergo cum Matrimonium ſit contractus Matrimonii ac civilis, more aliorum contractuum, legibus certis Principibus, quorum in terris fiet, reſtringi poterit.* Hic de adempto vel reſtricto jure Principum ne gry quidem.

Quartus Jacobus Hennequinus in lectionibus publicis apud Pariſienſes de impedimentis Matrimonii: *Si objicias cum nonnullis, poſſe Principes ſæculares prædicta impedimenta præſcri-*

bere, niſi Eccleſia hanc poteſtatem ſibi reſervaſſet, & illis ademiſſet. Contra, tum quia auctoritates Concilii Tridentini & ſummorum Pontificum a nobis in prioris partis confirmationem allatæ, quibus ipſi vtuntur, probant tantum de Matrimonio vt Sacramento, & quoad Matrimonii ſolennitates ac impedimenta, quæ Eccleſia inſtituit, non autem de Matrimonio vt contractu civili; tum quia cum iſti auctores talem reſervationem & ademptionem, reſpectu Principum infidelium & paganorum quoad ſuos ſubditos, non tantum infideles & paganos, ſed etiam fideles & Chriſtianos factam negent: non video cur reſpectu Principum fidelium & Chriſtianorum quoad ſuos ſubditos fideles & Chriſtianos factam affirment, præſertim cum fideles & Chriſtiani quicunque Principi, ſive imbaptizato, ſive baptizato ſint ſubditi, etiam Eccleſiæ quoad Matrimonium Sacramentum ſubjiciantur; alioquin Principes ſæculares Chriſtiani eſſent deterioris conditionis, quam Principes ethnici quoad ſuos ſubditos baptizatos. Dicere autem Principes Chriſtianos tali poteſtate ſeipſos abdicaſſe quoad ſuos ſubditos baptizatos, eſt fingere, cum Principes ſæculares ſint debeantque eſſe diligentiſſimi conſervatores ſuæ poteſtatis temporalis: ita vt nec ſe illa ſpolient, nec ſpoliari permittant. Atque ſicut non debent ſpiritalibus vt ſpiritalibus ſe immiſcere: ita etiam nec temporalibus ſe privari ſinere potiſſimum, cum ejuſmodi poteſtatem a Deo obtineant, & Chriſtus, cui debet Eccleſia ejus ſponſa ſe conformare, prædictam auctoritatem illis quoad Matrimonium non abſtulerit, ſed talem qualem habebant ante Matrimonii contractus civilis inſtitutionem & elevationem ad naturam & præſtantiam Sacramenti, illæſam & integram reliquerit.

Quintus Philippus Gamachæus in tertiam partem ſancti Thomæ cap. XV. de Matrimonio. *Addimus*, inquit, *poſſe quoque Reges & Principes laicos ſimpliciter & abſolute loquendo, Chriſtianis ſibi ſubjectis quædam impedimenta Matrimonii facere, prout opus fuerit ad bonum communitatis & ad Regni tranquillitatem, quia contractus Matrimonii eſt etiam politicus.* De Principum poteſtate adempta vel reſtricta, ne verbum quidem. Liberam illam atque expeditam eſſe arbitratur.

Sextus Petrus Cornejo Theologus Salmanticenſis tom. II. in III. part. tract. VI. diſp. VII. dub. III. concluſ. III. *Et*

quamvis non adducatur ab auctoribus noſtræ concluſionis textus aliquis hoc Pontifici reſervans, neque illum invenerint; colligi tamen poteſt a poſteriori, tum primo ex ipſa Principum Chriſtianorum conſuetudine nihil de hac re ſtatuentium, &c. Duo dicit auctor. Unum, nullum ab auctoribus ſententiæ ſuæ adferri textum quo probetur, jus Principum in ſanciendis impedimentis fuiſſe ab Eccleſia Pontifici reſervatum. Alterum, hanc reſervationem a poſteriori tamen colligi poſſe. Ex his duobus primum rem noſtram conficit, alterum nihil incommodat: quinetiam ex quarta præmunitione deſtruitur.

Septimus Joannes Maldonatus III. parte diſp. de impedimentis Matrimonii quæſt. I. *Quod autem hoc poſſit Eccleſia, ex eo manifeſtum eſt, quod reſpublica etiam poſſit. Nam quia Matrimonium eſt contractus quidam civilis, videmus ab Imperatore varias eſſe leges latas de contrahendis vel non contrahendis Matrimoniis: quibus legibus id certe efficiebatur, ut ſi Matrimonium contra leges latas contraheretur, non eſſet contractus legitimus, quia Sacramentum Matrimonii non poteſt eſſe, niſi nitatur quaſi fundamento ipſo contractu Matrimonii. Quapropter ſi quod Matrimonium ſit, quod non fuit legitimus contractus, non poteſt eſſe legitimum Sacramentum. Itaque mirum eſt adverſarios Eccleſiam accuſare quod novas leges ſanciat de Matrimonio, & non accuſare Imperatores, qui jure hoc ſemper fecerunt.* Itaque ſi jure hoc ſemper fecerunt Imperatores, jure hoc faciendi privatos fuiſſe non arbitratur Maldonatus, quo etiam tendunt hæc verba: *Quod autem hoc poſſit Eccleſia, ex eo manifeſtum eſt, quod reſpublica etiam poſſit.*

Octavus Joſephus Angles in Floribus quæſt. de impedimento conſanguinitatis art. III. *Poteſtas civilis legis poteſt aliquos inhabilitare quominus contrahant; & de facto ſi contrahatur, Matrimonium erit nullum.* De rebus, prout ſunt, cum loquatur, Principes jure ſuo non eſſe privatos ſignificat.

Nonus Edmundus Augerius in tractatu de Matrimonii Sacramento Gallice edito lib. I. cap. XIV. *Quod ad Principes ſpectat, poſſunt illi quidem inhibere, ne certa Matrimonia fierent, ubi inde Regnorum ſuorum periculum ſeu damnum evidenter agnoſcerent, ſuiſque inhibitionibus pœnas addere graviſſimas: nam ut*

res civilis, ad eorum forum pertinet. Quod autem illam inhibitionem impedimenti dirimentis locum habere velit, tria ſatis declarant: publica ſalus, cui non aliter conſuleretur; petita ex re civili ratio, quam ad forum civile pertinere ait; poſtremo, quod in hocce tractatu doceat auctor, civilem Matrimonii contractum toties ſejungi a Sacramento, quoties præſto non eſt proprius conjugum Sacerdos. Præterea de Principum in Matrimonia poteſtate ſic diſſerit, vt eam integram, & nulla ſui parte imminutam ſupponat.

Decimus Matthæus Galenus catecheſi CCX. *Adde ſaniſſimos quoſque Theologos non arbitrari tantum penes Eccleſiam eſſe jus perſonas ineptas* (ad conjugium) *decernendi; verum etiam Regibus Imperatoribuſque poteſtatem ducendarum cognatarum faciendi, quoties id rerumpublicarum vtilitas tranquillitaſque poſtularit.* Hæc ille Chriſtianam doctrinam explicans, vbi jura Principum etiam in diſpenſando de impedimentis dirimentibus agnoſcit. Deinde Galeni verba æque præſentium ac præteritarum rerum conditionem ſpectant.

Undecimus Jacobus Naclantus qui Concilio Tridentino interfuit, & poſt illud ſcripſit anno MDLXVII. tractatione XIV. de Sacramento Matrimonii: *Et demum, vt & juxta legem dirigatur civilem, non modo ſervanda ſunt, quæ tradunt leges Cæſareæ, ſed & quæ propriæ vnicuique ſtatuunt reſpublicæ, & probatæ ſervant in illis conſuetudines. At petit quis: Num leges præfatæ tam mordicus ſunt retinendæ, vt ſecus attentantibus invalidum reddatur conjugium? Tria dicenda videntur. Primum eſt, quod licet non omnia de quibus leges prædictæ eſſentiam ingrediantur Matrimonii, omnia tamen ſunt conducentia, & plurima eorum maxime neceſſaria: quare eorum nullum valet ſine culpa contemni. Secundum eſt, quod licet ſimpliciter eſſentiale, definiatur conſenſus; nulli tamen, quod aliquot exigit conditiones, a quibus ipſo jure nequit abſolvi: ſiquidem cum ſatis non ſit, ſi conſenſus in ſeſe fuerit rectus; ſed & opus eſt, vt & rectus tum divino, tum Eccleſiaſtico appareat tribunali. Haud obſcurum, quod illas neceſſario exigit conditiones, quibus poſſit in vtroque conſiſtere.*

Idem tractatione XVI. de irritandis clandeſtinis conjugiis: *Certum eſt rationem contractus rationem prævenire Sacramenti,*

idque non ſolum præceſſione, vt loquuntur, naturæ, ſed & præceſſione temporis, vt palam eſt in Matrimonio per procuratorem contracto. Et poſt alia, vt probet Eccleſiam clandeſtina Matrimonia reſcindere, hæc ſubjungit: *Ex vnico argumentabor medio, quod eo erit efficacius, quo procedit ex propriis, & ſic ſe habet. Poteſt Princeps ſeu reſpublica ſæcularis reſcindere, vel ſi contrahatur, contractum reddere nullum, qui præjudicialis eſt bono communi. Hoc eſt notum, tum ex ratione politicæ poteſtatis, tum ex praxi, cum frequenter eorum legibus irritentur ſocietates, donationes & teſtamenta, quæ ad eorum præſcriptum facta non ſunt, tanquam bono communi pernicioſa, vel incommoda: ergo poterit Princeps ſeu reſpublica Eccleſiaſtica illos reſcindere contractus, qui ſine præſcripta ſibi lege ſunt attentati, & in perniciem vergunt boni totius Eccleſiæ. Conſequentia nota, quia aliter principatus hierarchicus bono non proſpiceret totius Eccleſiæ, & infirmior eſſet principatu politico, qui id pro ſua ratione promovet.* Et poſt alia: *Sed dicis, fateor, Eccleſiam poſſe irritare contractus, ſocietates & donationes, non minus quam reſpublica poſſit, quantum eſt ex parte contractus; ſed non poteſt propter annexum Sacramentum. Objectio nulla eſt, quoniam etſi illi contractui annecteretur Sacramentum, non annecteretur, niſi vt gratia naturæ & accidens ſubjecto. Unde ſicut natura ſublata & amoto ſubjecto, tollitur gratia, & amovetur accidens, non quæ fuerunt, ſed quæ fuiſſent, ſi non fuiſſent amota, ita & in propoſito. Non enim ſubſiſtit ratio contractus, nec ratio Sacramenti adderetur rationi contractus, niſi foret.* Et poſt alia: *Denique nec verum eſt Eccleſiam hactenus non irritaſſe, etſi leges irritaverint civiles, propter rationem Sacramenti, vt quidam dicunt, quam leges civiles non agnoſcunt: quoniam non ex illa factum ratione, ſed quia Eccleſia Spiritu ſancto ducta judicavit, hactenus non proficere.* Et poſt alia: *Clandeſtinis irritatis ſi quis contrahit, neque fit Matrimonium, neque Sacramentum revera, ſed tantum apparentia quædam; nec ſic in contracto ſunt eſſentialia Matrimonii & Sacramenti vere, ſed apparenter, ſicut in homine picto non ſunt partes hominis vere, ſed apparenter. Fundamentum eſt, quia irritato, vt dicebatur, contractu, ita vt ſi fiat, ſit nullus, nullum ſequitur Sacramentum. Oportet autem, ſi quis rem vellet perpendere, ſemper illud habere præ oculis, quod ſicut ratio Sacramenti*

menti ſupponit validam rationem contractus, ita & materia & forma Sacramenti, vt vere ſint materia & forma Sacramenti, ſupponunt validam materiam & formam contractus. Hæc ille, in quibus quam longiſſime abeſt ab eorum ſententia, qui jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus ab Eccleſia ſublatum finxere.

Duodecimus Clemens Monilianus Cardinalis in Compendio Theologicarum Inſtitutionum, cap. LXIII. Romanæ editionis ann. MDLXV. *Cum igitur abrogata ſit lex Moyſi de gradibus conſanguinitatis & affinitatis in* XVIII. *Levitici poſita, cum noſter eſſet pædagogus in Chriſto; (tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe erat, ſecundum Apoſtolum, & vt legis tranſlatio fieret, præcipue cum de eis nulla habeamus Dei præcepta, & jus naturale propter ſuam generalitatem & ambiguitatem non ſufficiat ad populi Chriſtiani directionem, præcipue pro ſervanda nuptiarum honeſtate) neceſſarium fuit conſtitui Magiſtratus tam politicos, quam Eccleſiaſticos; ſimiliter & leges & canones ſtatui, quibus explicarentur generalia divini & naturalis juris præcepta de ſupradictorum contractuum gradibus & Matrimonii impedimentis ac quibuſcunque aliis, quæ in præfatis rebus politicis pro illarum communi vtilitate expedire videbantur.* Et poſt alia: *Ex prædictis concludimus, quod neceſſarium eſt, vt contractus conjugalis, qui Sacramentum eſt, & propagandæ Eccleſiæ officium, ſubſit ordinationi & irritationi Magiſtratus Eccleſiaſtici in ordine ad pacem Eccleſiæ, & fidelium ſalutem, quamvis ſimul etiam ſubſit ordinationibus & legibus poteſtatis civilis, ſecundum quod refertur ad pacem & bonum reipublicæ.* At ita non loqueretur Clemens Monilianus, ſi perſuaſum haberet, civilem in contractum Matrimonii poteſtatem ab Eccleſia eſſe abrogatam.

Decimus-tertius Franciſcus Sonnius Antuerpienſis Epiſcopus tractatu VII. de Sacramentis, cap. IX. *In Matrimonio concurrunt tria, contractus politicus, inſtitutum divinum, & Sacramentum; quæcunque ergo excludunt, & irritum faciunt valorem contractus, eadem porro excludunt, & irritum faciunt Matrimonium.* Hæc non ſupponunt ademptam ab Eccleſia Principibus in Matrimonium poteſtatem. Hactenus Theologi qui poſt Tridentinum Concilium ſcripſerunt, quique non exiſtima-

runt, vllo Tridentini Concilii canone, vllo Pontificum decreto imminutam eſſe regiam in Matrimonium auctoritatem: immo vero ſunt, qui ex ea vtpote illæſa & integra Eccleſiaſticam in Matrimonium poteſtatem probare contendant. Nunc aliquot alios producamus, qui Tridentini Concilii tempore ea ſuper re ſcripſerunt.

Decimus-quartus Ambroſius Catharinus, qui Concilio interfuit, in quæſt. de clandeſtinis Matrimoniis: *De his quærimus, an valida ſint & ita rata, vt dici mereantur Sacramentum; ſi leges civiles attendimus, etiam Chriſtianorum Principum, certe hujuſmodi invalida ſunt. Reperiuntur autem qui dicunt, civiles leges non eſſe ſequendas, cum eis canones adverſentur. Quo in loco videndum eſt, (hoc interim dato, nimirum canones contra ſtatuere) qua ratione confecti ſint iſti canones ad ſtatuendum contra jus civile. Oportet enim canones civilem aliquam legem irritantes ab aliqua ſolida ratione proficiſci; nulla vero poteſt eſſe ratio alia, niſi quia forte viderint, quod a lege civili conſtitutum erat, vel contra jus divinum eſſe, vel contra jus naturale. Dicent ergo aliqui, legem civilem prohibentem Matrimonii contractum a filiis familias ſine conſenſu parentum, eſſe contra jus divinum: quod manifeſte ſtatuit, hac in re non eſſe requirendum patris aut matris conſenſum, dicente Domino: Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam; elicientes inde hunc ſenſum, quod homo in cauſa debet requirere conſenſum patris aut matris. Quid hic dicam? Nonne miſerum eſt prorſus & indignum iſta proſequi tam inepta tamque inconſiderate pronuntiata. Mitto illis verbis non tradi legem ineundi Matrimonii, ſed quantarum ſit virium conditio Matrimonii jam contracti declarari.* Et poſt alia: *Verum innituntur alii alio argumento, quod lex illa civilis erat contra jus naturæ, quoniam contra ipſam Matrimonii naturam, quæ ſolo conjugum conſenſu contenta eſt, vt ſit verum & ratum Matrimonium. quod ſi natura hæc & lex Matrimonii debet ſervari: ergo pater & filia, mater & filius legitime copulabuntur, ſi conſentiant, &c. Idcirco perperam fuiſſe prohibita lege hominum, cum de jure divino conſenſus viri & mulieris ſatis ſit, vt conſtituatur verum ac ratum Matrimonium. Dicet fortaſſe quis perſonas illas eſſe diſtincte notatas, ne poſſint conſenſum præſtare legitimum: idque magna ex*

cauſa, vel propter honorem illum, quem ſibi invicem debent, & honeſtatem. Cur non valuerint leges civiles etiam has perſonas notare in parentum poteſtate exiſtentes, vt non ſit legitimus eorum conſenſus propter honorem, quem jure ſuo ſuis parentibus debent? An non hæc eſt maxima cauſa? quis id non videt, qui videt? Audi nunc, obſecro, prudens lector, officium legis civilis, quam diſponi a ſapientibus oportet, eſt, vt quæ ratio naturalis & jus naturale ipſum poſcit, illud determinet vel declaret. Educitur ergo jus civile ex ipſius juris civilis principiis. Non eſt autem dubium per has clandeſtinas nuptias non parum violari jus paternum, & illam patriam poteſtatem, & honorem debitum, quem ratio naturalis cunctos docet: ergo jure optimo & meritiſſimo lex civilis ejuſmodi Matrimonia habenda irrita ſanxit, vtpote contra jus paternum, & honorem parentibus debitum, idque ſi in quavis deliberatione, in hac vna præcipue. Eſt enim magnus parentum contemptus, ſi in hoc contractu, qui eoſdem magnopere tangit, eorum conſilium & beneplacitum, immo etiam auctoritas deſpiciatur, &c. *Recte igitur factum eſt, & prudenter declaratum per jus civile, ne talia Matrimonia vera ſint & rata, cum nec legitimæ perſonæ fuerint contrahentes, nec eorum conſenſus fuerit legitimus.* Et paullo poſt: *Quamobrem ſi hujus rei deciſio, aut reformatio ad me pertineret, irrita continuo velim eſſe hæc Matrimonia, nec vere eſſe Matrimonia, declarare aut ſtatuere, quæ contra legem civilem naturalem manifeſte, contra bonos mores, contra legem Moyſis, contra decreta canonum ineuntur.* Et poſt alia: *Scio gloſſas Doctorum & Magiſtrorum objici ſolitas. Sed ab iis quæro, vtrum leges civiles, quæ a Chriſtianis conditæ fuerunt vel probatæ, & in vſum receptæ, quæ talia Matrimonia inhibuerunt, & nulla eſſe, ſi forte contraherentur, declararunt: quæro, inquam, an hujuſmodi leges bonæ fuerunt, an malæ? Potueruntne Principes condere eorum legem, an non? Si potuerunt, cur reprobatur? Si dicat quis non potuiſſe: cur ergo nemine contradicente condiderunt? Cur ſervabatur inter Chriſtianos? Cur ſummi Pontifices & Eccleſiarum Antiſtites non reprehendebant, immo potius tacite commendabant?* Et poſt alia: *Quæ ratio adducitur, cur illi Principes non potuerunt talem legem condere? Lex enim quæ honorem debitum parentibus a filiis ſervari præcipit, & quæ ſcandalis multis ne veniant, occurrit, &*

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON

ad civium & familiarum concordiam ſpectat, qua cauſa; quove nomine poteſt improbari? quo jure damnari? Dicet quis: Hæc eſt materia circa quam ſæculares Principes non habent cognoſcendi aut ſtatuendi poteſtatem, quoniam ſacra & propria, circa quam verſentur, & de qua ſtatuant ſoli Pontifices. Reſpondeo verum eſſe, quatenus Matrimonium eſt Sacramentum; ſed quatenus eſt in officium naturæ, pertinet etiam ad Principes circa illud animadvertere, & leges condere propter honeſtatem & pacem domeſticam, modo ſervetur verbum Dei. Fateor tamen, ſi in dubitationem veniat, an hæc quæſtio pertineat ad cauſam Sacramenti, remittendam eſſe cognitionem ejus ad pontificium tribunal. Non eſt autem dubium, quin ea poſſint ſæculares Principes circa Matrimonia providere ac ſtatuere, per quæ probi & civiles mores ad illum finem cuſtodiantur atque ſerventur, ad quæ ipſæ reſpublicæ conſtituuntur. Itaque quidquid non eſt contra legem Dei ac legem naturæ, credo Principes poſſe circa Matrimonium, tanquam circa ſuam & non alienam materiam ſuis legibus providere: & ita latam ab eis legem valuiſſe puto, qua irritabantur Matrimonia non conſultis parentibus contracta. Conſiderate tandem quanta cum libertate Chriſtiana Catharinus diſputet; quid eſſe juris penes Chriſtianos ſæculi Principes in impediendis pro bono reipublicæ Matrimoniis aſſeveret; quid canones adverſus leges Principum Matrimonia dirimentes poſſint.

Decimus-quintus Petrus Sotus, qui Tridentino Concilio ex parte Romani Pontificis interfuit, lectione IV. de Matrimonio: *Poſſunt etiam poſitiva jura illegitimos aliquos reddere; non omne itaque impedimentum ad quos inhabiles reddens, eſt juris divini, nec tamen eſt juri divino contrarium. Sicut in ceteris omnibus quædam non prohibuit jus divinum, ſed gubernandi auctoritatem tradens Prælatis poteſtatem dedit ea prohibendi, cum id ratio expedire judicaverit ſaluti animarum, & divinæ gloriæ convenire: ita & in Matrimonio poteſtatem reliquit his, quos gubernandis populis præfecit. & hæc eſt communior ratio omnium prohibitionum juris poſitivi; eſt enim in Matrimonio ſpecialis ratio. Cum igitur ſit contractus & officium naturæ neceſſarium reipublicæ gubernandæ ac propagandæ Eccleſiæ, etiam ipſi bonoque religionis catholicæ, merito gubernantium in Eccleſia vel republica eſt, ſi quid*

videretur expedire, vt officium hoc Matrimonii recte agatur ad conſervationem religionis Chriſtianæ, id ſtatuere. Unde beatus Thomas ſupradicta intrepide aſſerit, jura ipſa civilia, & Imperatoris leges illegitimos aliquos reddere ad contrahendum: ita videlicet, vt nullum ſit Matrimonium. Neque negant hoc alii, quanquam non ita aperte aſſerant: & certe hoc eſt ſolidiſſime fundatum in illo verbo Evangelii: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Deus enim per cauſas naturales & ordinatas humanos contractus perficit, id eſt, auctoritate legum, ſicut naturales res per cauſas naturales. Non itaque Deus conjunxit quod contra juſtas leges humanas conjungitur. Hoc dicimus, quoniam Iuriſtis multis viſum eſt, non eſſe poteſtatis ſæcularium legum Matrimonium nullum reddere, ſed tantum Eccleſiaſticarum. Et certe Iuriſtæ nulla auctoritate juris divini aut canonici hoc probant, nec etiam efficaci vlla ratione. Nec advertunt nihil per hoc derogari auctoritati Eccleſiaſticæ, ſed potius conducere Eccleſiæ paci. Si enim jus divinum ipſum permittit prohiberi ab Eccleſia, quod ipſum non prohibet: quare non permittet ſæculari poteſtati prohibere circa Matrimonium quod ipſa non prohibet? Fatemur igitur leges civiles non poſſe licitum Matrimonium facere, quod Eccleſiaſticæ illicitum reddunt: ſic nec Eccleſiaſticas leges approbare, quod divinum jus reprobat. Hoc enim eſſet inferiorem ſuperiori contradicere. Verum quod Eccleſiaſticæ leges non prohibent, cur ſæculares prohibere non poterunt: ſicut quod non prohibet jus divinum, prohibent Eccleſiaſticæ? Nec debent Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium, ſæculares Principes ſtatuant. Nec eſt cur illis ſe opponant, ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit, & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet. Quanquam civiles leges in his omnibus ex pietate certe & voluntate Principum facile ceſſerint Eccleſiæ, vt jam nullum cenſeatur Matrimonium illegitimum, quod Eccleſia tale non judicat: non eſt tamen vel legi vel conſuetudini reipublicæ auferendum, vt illegitimos aliquos reddere, ſi velint, poſſint; ſed potius, ſi opus foret, confirmandum eſſet ab Eccleſia. Civilia jura illegitimum Matrimonium judicant inter tutorem vel curatorem, &c. Sed derogatum videtur his conſuetudinibus per contrariam conſuetudinem, quæ tamen non videtur minima ratione

& neceſſitate hoc ſtatuiſſe. Si itaque denuo hoc videretur ſtatuendum, non eſt cur hæc auctoritas auferatur a Principibus, qui de Matrimonio quidem, vt officium eſt reipublicæ neceſſarium, ſtatuunt, quod tamen Sacramentum prærequirit. Quot apud hunc auctorem lineæ, tot invictæ probationum moles, quibus Chriſtianorum Principum obarmatur auctoritas in ſanciendis legibus, quæ Matrimonium dirimant. Erit forte qui objicienda confeſtim arripient hæc paucula verba: *Quanquam civiles leges in his omnibus ex pietate certe & voluntate Principum facile ceſſerint Eccleſiæ, vt jam nullum cenſeatur illegitimum Matrimonium, quod Eccleſia tale non judicat.* Sed iſta ſane non aliis quam objicientibus nocent. Tria quippe in his advertenda ſunt. Unum eſt quæſtio juris, quod penes Principes eſſe & aſſerit & probat. Alterum quæſtio facti, quod auctorem latere potuit, nec illud inſuper Principibus illis, quorum ceſſio ſcripta non comparet, incommodabit: quemadmodum & auctor ipſe adjacentibus verbis non obſcure ſignificat. Tertium, quod ſicubi Eccleſia ſeu Sacerdotium illegitimum Matrimonium judicat, id ex conceſſione ſæcularium Principum judicat.

Decimus-ſextus Claudius Guillaudus in Matth. cap. VII. *Unde ſi diſputatur, vt aliquando fit, de Matrimoniis clandeſtinis ac furtivis, quæ contra parentum conſcientiam & voluntatem contrahuntur, num juſta ſint & valida. Habeant hi legem in novo Teſtamento, juxta quam interrogent ſeipſos, num velint ſibi tale quid fieri, nempe filiam ſuam ab eo ſibi fraudulenter & contra animi ſententiam ſubripi, quem nolunt habere generum: pr f cto nollent.* Conſentientem Catharino & Naclanto Guillaudum habemus, licet pauca de clandeſtinis Matrimoniis ediſſerat.

Decimus-ſeptimus Jacobus Latomus in tractatu de ſubſtantia Matrimonii: *Sacramentum Matrimonii ſupponit contractum, quo invicem poteſtas conceditur in mutua corpora; hinc fit, vt quidquid contractum impedit, conſequenter & Sacramentum impediat: ſublato enim priori, poſterius auferri neceſſe eſt. Neque iſtud eſt huic Sacramento peculiare, quia etiam aliis Sacramentis convenit, vt verbi gratia, qui facit ne corpus aqua tingatur, facit ne homo baptizetur. & in Euchariſtia, ſi quis impediat ne Sacerdos habeat panem & vinum; & in Pœnitentia, ſi quis im-*

pediat ne Sacerdoti peccator ſubjiciatur; impeditur Euchariſtiæ vel Pœnitentiæ Sacramentum. Non autem refert, quibus de cauſis accidat impedimentum. Nam ex æquo impeditur matrimonialis donatio, & poteſtas in corpora, ſive ex penuria mutui legitimique conſenſus, ſive ex natura rei proveniat, vt in pueris, ebriis, furentibus vel fatuis, qui naturaliter conſentire non poſſunt; ſive ex lege divina, vt inter parentes & liberos; ſive ex ordinatione humana, vt inter conſobrinos, de quibus circa tempora Auguſtini lata fuit lex, vt ipſe refert XV. *de Civit. cap.* XVI. Et poſt relatum a Latomo beati Auguſtini locum ſubdit: *Ratio prædictorum eſt, quia natura donationis & accipientis conſenſum requirit; & rei donatæ facultatem; id quod non eſt in pueris, ebriis, aut furentibus, aut morionibus per naturam. Inter parentes autem & liberos, aut inter fratres, aut ſorores, vbi ejuſmodi donatio rata non eſt, impediente lege divina. In ceteris, vbi donatio & contractus eſt invalidus, illic impedimentum præſtat humana ordinatio.* Latomus hic tria legum genera agnoſcit, quibus impediatur, ne validum Matrimonium fiat, naturalem, divinam & humanam, quam civilem ab eo intelligi docet relatum ab Auguſtino teſtimonium.

Decimus-octavus Ruardus Tapperus Lovanienſium Theologorum Decanus art. XX. *Quibus præmiſſis articulum noſtrum probamus hac ratione: Contractus reliqui, quicunque ſunt contra leges ipſos dirimentes, ſunt irriti, inanes & nulli. Igitur neque contractus matrimonialis erit validus, ſi initus contra diſpoſitionem legis ipſum dirimentis. Antecedens patet de contractibus factis contra diſpoſitionem legis ſive Eccleſiaſticæ, ſive civilis.* Et paullo poſt: *Competit autem poteſtas condendi hujuſmodi leges Magiſtratui ſæculari & Eccleſiaſtico ex jure divino; ex quo enim præfecti ſunt populo ad regimen, (ſicut Eccleſiaſticos Præſides præfixit Dominus, & præficiendos ſæculares tam ipſe, quam naturale rationis dictamen demonſtrant) ſtatim conſequitur eſſe per media convenientia perducendum populum ad finem propter quem conſequendum coadjuvantur. Iſtud autem cum nequeat fieri, niſi adhibeantur variæ leges, ſtatuta,* &c. *mox evidens fit his oportere Magiſtratum vti in regendo populo ſibi commiſſo, prout viderit congruere fini, quem ſpectare dicitur, ſive is ſit naturalis tantum, civilis & po-*

liticus, veluti eſt pax & concordia inter cives, & vtilitas temporalis reipublicæ; ſive ſpiritualis, qui eſt, vt populus contineatur in timore, amore, & vero Dei cultu; quorum hunc ſpectat Magiſtratus ſpiritualis; illum autem ſæcularis, in quantum hujuſmodi. Ex quibus liquet, hos Magiſtratus habere poteſtatem diſponendi, atque adeo leges condendi, quas obſervent ſubditi in contractibus ſuis, cum ex his potiſſimum pendeat concordia communitatis. Et poſt alia: *Quod ſi addas contractus iſtos matrimoniales in Chriſtiano populo non naturales tantum eſſe, ſed de genere ſupernaturalium, tum propter rationem Sacramenti accedentem contractibus, tum propter finem propter quem ineatur, videlicet vt fiat multiplicatio populi Dei; perſpicue videbis ad Magiſtratum Eccleſiaſticum ſpectare leges & canones condere, quibus ita ordinentur Matrimonia in populo, vt ſuo fini congruant. Ad Magiſtratum vero ſæcularem videntur duntaxat ſpectare ea, quæ concernunt finem naturalem, cui ſerviunt Matrimonia.*

Hactenus de Theologis, qui tempore Tridentini Concilii de jure Principum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus ſcripſerunt: reliquum eſt modo, vt nonnulli qui ante Concilium ea de re ſcripſerunt, audiantur.

Decimus-nonus Albertus Pighius controverſia XV. in fine: *Cum contractu quodam celebretur Matrimonium, ille non ſolum Eccleſiaſticis, ſed etiam civilibus & politicis interdictis ſubjacet, atque adeo ſubjacet, vt etiam civilibus legibus & publica conſuetudine inter ethnicos quoque irritari interdicique poſſint quædam Matrimonia, & fieri non ſolum illicita, ſed etiam invalida, quæ ſublatis ejuſmodi legibus & conſuetudine ſecundum limites juris naturæ forent licita & valida: proinde non quovis conſenſu, ſed legitimo, & inter perſonas legitimas contrahuntur nuptiarum fœdera & conjugalis ſocietas.* Hic auctor tacitus rejicit eam opinionem, quæ jus Principum ab Eccleſia reſtrictum eſſe affirmat.

Vigeſimus Guillelmus Okamus in tractatu de cauſis matrimonialibus: *Abſque dubitationis ſcrupulo ad Imperatorem, qui tam fidelibus quam infidelibus Romanis Auguſtis in pleno jure Imperii Romani ſuccedit, videtur cauſa matrimonialis quantum ad illa, de quibus ſacræ literæ non loquuntur, pertinere. Unde & de Matrimonio*

trimonio & de contingentibus ipſum, antequam leges Eccleſiaſticæ aliquæ apparerent, Imperatores tam fideles, quam infideles, leges ediderunt non paucas. Et poſt alia: *In ſpecie autem de Matrimonii Sacramento, quod etiam Decretales Romanorum Pontificum dicunt apud fideles & infideles exiſtere, extra. de divortiis, Gaudemus. Dicitur, quod ad Imperatorem in quantum ſolummodo eſt Imperator, eo quod pluries extitit Imperator infidelis, cauſa Matrimonialis quantum ad illa, quæ ſpecialiter vltra legem naturæ, & jus gentium, & leges civiles, ſunt in Scripturis ſacris prohibita vel præcepta, minime ſpectat.* Et poſt alia: *Canones aſſerentes cauſam matrimonialem ad Eccleſiam quantum ad ea, quæ in lege Dei ſingulariter & ſolummodo exprimuntur, juxta prædicta poſſunt intelligi, quin nihilominus intelligi poſſint quantum ad alia, non quidem vt cauſa matrimonialis quantum ad illa, de quibus in lege Dei mentio non habetur: ſic ad Eccleſiam, id eſt, ad Clericos ſpectent. quod ipſi auctoritate eis ſpecialiter a Chriſto conceſſa valeant eas, præſertim judice ſæculari prohibente, tractare; ſed quod auctoritate Principis introductæ eas valeant definire.* Ceterum inde magnum de veritate habeatur præjudicium, quod hi duo Doctores Okamus & Pighius, qui in multis inter ſe tam hoſtiliter diſſident, in hoc momento tam amice conveniant.

Vigeſimus primus ſanctus Thomas ſenior factus, & longe eruditior in Summa contra Gentes, quam in Commentariis ſuper IV. ſententiarum accuratius examinata, quæſtionem iis rationum momentis adornat, vt Principes jure ſuo privari non poſſe videantur: tantum abeſt, vt eo privatos jam eſſe meminerit, vel meminiſſe rurſus voluerit. Ipſum igitur audiamus iterum, & ſecundis cogitationibus differentem expendamus. *Conſiderandum eſt*, inquit lib. IV. cap. LXXVIII. *quod quando aliquid ad diverſos fines ordinatur, indiget habere diverſa dirigentia in finem, quia finis eſt proportionatus agenti. Generatio autem humana ad multa ordinatur, ſcilicet ad perpetuitatem ſpeciei, & ad perpetuitatem alicujus boni poſitivi, puta populi in aliqua civitate; ordinatur etiam ad perpetuitatem Eccleſiæ, quæ in fidelium collectione conſiſtit: vnde oportet, quod hujuſmodi generatio a diverſis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturæ, quod eſt perpetuitas ſpeciei, dirigitur in finem a natura inclinante in*

hunc finem, & ſic dicitur eſſe naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, ſubjacet ordinationi civilis legis. In quantum igitur ordinatur ad bonum Eccleſiæ, oportet quod ſubjaceat regimini Eccleſiaſtico; ea autem, quæ populo per miniſtros Eccleſiæ diſpenſantur, Sacramenta dicuntur.

Hos ergo ſcriptores legat ac relegat Gaſpar Hurtadus ante citatus, & adhuc citandus poſtea: videat ille, num verum ſit quod ait, convenire Doctores de facto in Principe ſæculari baptizato non eſſe regiam in Matrimonium expeditam poteſtatem: tum conſideret, num aliquid ſcripſerit Petrus Sotus contra communem ſententiam.

His auctoribus adjungendi ſunt trecenti Epiſcopi, qui Concilium Lateranenſe primum generale dictum conflarunt, can. V. *Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinæ & ſæculi prohibent leges. Leges enim divinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolum ejiciunt, ſed maledictos appellant; leges vero ſæculi infames tales eos vocant, & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres noſtros ſequentes, infamia eos notamus, & infames eos eſſe cenſemus.* Id ſibi vindicat Concilium, quod antea Principes ſæculares occuparant; infamiæ quippe nota ad forum civile ſpectat. Nunc veniendum eſt ad illos Theologos ſat multos, qui ſibi ſumunt regiam in Matrimonium poteſtatem ab Eccleſia vel a Romano Pontifice abrogatam eſſe. Monumenta examinabimus, quæ pro confirmanda tali abrogatione in medium adducunt.

CAPUT III.

Quæ pro abrogata Principibus ab Eccleſia vel Romano Pontifice poteſtate objiciuntur ex Decreto & Decretalibus, diluuntur.

NE quis vero nos ullius κρύψεως inſimulet, integra ipſa Decretorum & Decretalium capita, quæ objiciuntur, repræſentamus.

Caput Euphemium *objicitur, & diluitur.*

Itaque primo Sanchez & alii quidam proponunt Cap. *Euphemium* 11. quæſt. III. *Quod eſt*, inquit ille, *divi Gregorii lib.* IV. *epiſtolarum epiſtola* L. *ad Ioannem Epiſcopum Corinthiorum, cum divus Gregorius aſſeruiſſet non effici infames, quos tales lex civilis reputat, eo quod ad ſecundas nuptias ſe transferunt, cum Matrimonia hodie reguntur jure poli, non jure fori.*

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis aut infidelibus Regibus adimatur, quod vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Matrimonia hodie reguntur jure poli, non jure fori?* ergo Eccleſia Chriſtianos Principes ſpoliavit illa ſanciendi leges Matrimonium dirimentes poteſtate, quam articulo ſuperiori illis tam multiplici & auctoritate & ratione aſſeruimus, & quam præcedenti capite liberam atque expeditam demonſtravimus. Ex ſancto Thoma, atque ex rei veritate Matrimonia quatenus Sacramenta, jure poli, ſed qua contractus civiles, quibus acceſſit Sacramenti ratio, jure fori reguntur.

Deinde reſpondemus hoc caput, præter Euphemii nomen, cum tam non reperiatur apud Gregorium, quam non reperitur apud Homerum vel Virgilium, Gregorio tribui non debere; multo minus ex eo regiam auctoritatem elevari.

Porro gloſſema illud, *Matrimonia hodie reguntur jure poli, non jure fori*, quod olim e margine in Decreti textum irrepſerat, non ita pridem Romani correctores expunxerunt. An autem his verbis ſtatuendi leges Matrimonium dirimentes poteſtas auferatur Principibus, judicium ſit ex ſermone XLIX. de communi vita Clericorum apud Auguſtinum cap. VI vnde deſumpta ſunt: *Quidam cum filios non haberet, neque ſperaret, res ſuas omnes, retento ſibi vſufructu, donavit Eccleſiæ. Nati ſunt illi filii, & reddidit Epiſcopus nec opinanti, quæ illi donaverat: In poteſtate habebat Epiſcopus non reddere, ſed jure fori, non jure poli.* Quæ poſtrema verba ad Matrimonium tranſtulerunt, ſi quo

ſenſu tranſtulerint, attendatur. Sic Recitatis Decretis attentatur regia in Matrimonium poteſtas.

Tum reſpondemus, quærendo quid ſibi vult adverbium *hodie*. Fuitne tempus, quo Matrimonia jure poli non regerentur? Fuit procul dubio in Sanchis & aliorum ſententia, qui vt probent quod probandum ſuſcipiunt, Caput *Euphemium* aſſumunt. Nam fateri debent Matrimonia jure poli recta non eſſe vſque ad Gregorium Magnum, cui Caput illud tribuant; & ſi loquantur conſequenter, id dicendum erit. Sed cum dicetur, nihil dici poterit abſurdius, & viris Theologis indignius.

Caput De Francia *objicitur, & diluitur.*

Secundo adferunt Cap. *De Francia*, quod ita legitur lib. IV. Decretalium tit. I. cap. I. *De Francia quidam nobilem mulierem de Saxonia, lege Saxonum duxit in vxorem: verum quia non vtuntur iiſdem legibus Saxones & Francigenæ, cauſatus eſt, quod eam non ſua, id eſt, Francorum lege, deſponſaverat; dimiſſaque illa, aliam ſuperduxit. Definivit ſuper hoc ſancta Synodus, vt ille tranſgreſſor Evangelicæ legis ſubjiciatur pœnitentiæ; & a ſecunda conjuge ſeparetur, & ad priorem redire cogatur.*

Reſpondemus primo in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis aut infidelibus Regibus adimatur: quod vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Sancta Synodus definivit, vt Francus quidam Evangelicæ legis tranſgreſſor in connubio, quod cum Saxonica muliere contraxit, ſubjiciatur pœnitentiæ, ab hac ſecunda conjuge ſeparetur, & ad priorem redire cogatur*: ergo Eccleſia Chriſtianos Principes ſpoliavit illa ſanciendi leges Matrimonium dirimentes poteſtate, quam illis articulo ſuperiori tam multiplici & auctoritate & ratione aſſeruimus, & quam ſuperiori capite liberam atque expeditam demonſtravimus.

Reſpondemus ſecundo, Triburienſe Concilium, quod anno DCCCXCV. Præſules viginti duo tantum celebrarunt, dici non poteſt Eccleſia, quia Eccleſiam vniverſam non repræ-

ſentabat, nec repræſentare poterat.

Reſpondemus tertio hoc Caput ex Tribirienſi Concilio non tam depromptum, quam miſere depravatum eſſe, nec, quod magis dolendum, hominum corruptione abutentium cauſam juvare. Triburienſis canon feminæ conditionem omiſit; at Caput iſtud nobilem facit. Canon loquitur de iis *alienigenis, qui conſultu propinquorum legitime vel ſua, vel mulieris lege acquiſitam feminam in vxorem duxerunt.* At Caput ex canone hæc omnia detraxit, quæ civilem in Matrimonium poteſtatem declarant: tantum abeſt, vt de ea imminuenda Concilium cogitarit. Canon habet tantum, *vt tranſgreſſor canonice arguatur.* At Caput canonem ſic auget, *vt tranſgreſſor ſubjiciatur pœnitentiæ, a ſecunda femina ſeparetur, & ad priorem redire cogatur.* Et licet interpretatio canonis in partem canonis venerit, inde tamen non læditur regia in contractum Matrimonii poteſtas. Canones enim, ad quorum amuſſim tranſgreſſor arguendus erat, & qui Triburienſe Concilium præceſſerant, de ordinando Matrimonii contractu, vel de dirimentibus Matrimonium impedimentis nihil caverant. Sed eos, qui ſecundum naturalem, divinam, vel civilem legem non contraxerant, Eccleſiaſtica pœna coercebat.

Porro autem qui vtuntur hoc canone, vt probent quod probandum ſuſcipiunt, ſemel iterum & tertio peccant. Semel quidem peccant in ſe, quid ſit hac in facti quæſtione diſputare, neſcire ſe luculenter oſtendunt. Iterum in cauſam ſuam, quæ Triburienſi canone deſtruitur, non ædificatur. Tertio peccant in Triburienſis Concilii Epiſcopos XXII. quibus quod non fecerint, perperam imponunt; ſcilicet regiæ in civilem Matrimonii contractum poteſtatis abrogationem, quod majoris abollæ crimen eſt.

Caput Multorum relatione cognovimus *objicitur, & diluitur.*

Tertio proferunt Cap. *Multorum relatione cognovimus* ex Decreti II. part. cauſ. XXXV. quæſt. VI. cap. X. ſic illud ſe habet: *Multorum relatione cognovimus, te propriam velle abjicere vxorem, & adhærere alteri, prætendentem conſanguinitatis occa-*

ſionem ; vnde Apoſtolica auctoritate interdicendo mandamus tibi, vt hanc, quam nunc habes vxorem, nullatenus præſumas dimittere, vel aliam ducere, donec Epiſcoporum religioſorum Concilium cauſam iſtam examinarit. Hæc Alexander II. ad Guillelmum de Monſtrolio.

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis aut infidelibus Regibus adimatur: quod vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Alexander Pontifex II. mandat Guillelmo Monſtrolienſi, ne abjecta priori vxore aliam ſuperducat?* ergo Alexander II. Chriſtianos Principes ſpoliavit illa ſanciendi leges Matrimonium dirimentes poteſtate, quam illis articulo ſuperiori tam multiplici & auctoritate & ratione aſſeruimus, & quam ſuperiori capite liberam atque expeditam demonſtravimus.

Reſpondemus ſecundo, ſi qui primi leges & edicta de conſobrinorum Matrimonio fecerint, & de iis diſpenſaverint, quæratur, hanc forte, de qua agitur, cauſam ab Epiſcopis examinandam fuiſſe ad civilium legum normam comperietur: quo vel vno regia in Matrimonium poteſtas appareret, adeo non abrogaretur. Unde præclare Ivo Carnotenſis ait, *Inſtituta novellarum legum ab Eccleſia Romana ſervari atque mandari.* Sic Pontifex, ſic Epiſcopi, quibus ille cauſam de conſanguinitatis impedimento quod objiciebat, qui vxorem dimittere voluit, examinandam commiſit, Theodoſii vtriuſque & Arcadii Imperatorum legis executores ſe præbent, tantum abeſt vt illam abrogent. Caput iſtud non legerunt qui objiciunt, aut qui eo ad aſſertionis falſæ confirmationem vtuntur. Caput aſſertionem infirmat, non confirmat.

Caput Ex literis. de conſanguinitate *objicitur, & diluitur.*

Quarto proferunt Caput de conſanguinitate & affinitate, quod habet titulus XIV. Decretalium, vbi Alexander III. Caſſinenſi Abbati ſic ſcribit: *Ex literis tuis accepimus, quod cum quidam ſecreto quandam viduam ſubarraſſet, & carnaliter cognoviſſet.* Et infra: *Tandem cum vir paratus eſſet eam in con-*

ſpectu Eccleſiæ ſubarrare, ſurrexerunt duo proponentes, quod iſte, qui eam ſubarrare volebat, priorem virum quarto conſanguinitatis gradu attingit. Vnus autem ita ſe audiviſſe juravit; alius noluit id juramento firmare. Et infra: *Nunc quæſtio I. revixit, & juraverunt duo coram Archipresbytero Plumbarellæ, quod primus vir fuit ſuperſtiti quinto conſanguinitatis gradu conjunctus: quocirca mandamus, quatenus vtramque partem ante tuam præſentiam convoces, & facias teſtes coram ſe jurare.* Et infra: *Inquiſita vero diligentius veritate, ſi per teſtes circumſpectos omni exceptione majores inveneris, quod primus vir ſuperſtitem quarto gradu conſanguinitatis attingit, non differas divortii ſententiam promulgare. Æque enim, vt canones dicunt, abſtinendum eſt a conſanguineis vxoribus ac propriis. Ceterum tuam prudentiam volumus non latere, quod non ſint cauſæ Matrimonii tractandæ per quoſlibet, ſed per judices diſcretos, qui poteſtatem habeant judicandi, & ſtatuta canonum non ignorent.*

Reſpondemus primo, his in verbis nihil eſſe, quod jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Chriſtianis aut infidelibus Regibus adimatur: quod vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Atque ita argumentum dilutum eſt. Sed quæ tandem conſecutio hæc: *Cauſæ Matrimonii non ſunt per quoſlibet, ſed per diſcretos judices tranctandæ?* igitur Alexander III. Regum poteſtatem ea parte minuit, quæ in ferendis circa Matrimonium legibus verſatur. otioſe omnino ac ridicule.

Reſpondemus ſecundo, Pontificem leges ſupponere, quæ de gradibus conſanguinitatis inſtitutæ ſunt, & ad earum normam velle Matrimonium, quo de agitur, dijudicari. At leges illæ ſuam ab Imperatore Theodoſio repetunt originem; & illas ſic agendo confirmat. In omnibus conſanguinitatis gradibus eadem eſt ponendi impedimenti ratio, quæ tota ad politicum finem refertur.

Reſpondemus tertio, qui ſint illi judices cauſarum matrimonialium, definite diſtincteque non deſignari; non quoſlibet, ſed eos tantum qui diſcreti ſint, deſignari. At qui vtuntur hoc Capite contra Reges, per diſcretos judices, ſacerdotalis ordinis judices intelligunt, quaſi ſæculi judices diſcreti non

eſſent, aut eſſe non poſſent. In diſcretis judicibus hinc judicandi poteſtas, inde canonum notitia requiritur. Utrumque ad ſæculi & ſacerdotalis ordinis judicem diverſa ratione ſpectari poteſt. Ad ſæculi judicem, vt videat num ſecundum leges contractus ſit Matrimonium: ad ſacerdotalis ordinis judicem, vt pro violatis in contrahendo contra leges Matrimonio, canonicam & convenientem delicto pœnitentiam imponat. Sic vtrique foro, ſæculari & ſacerdotali, quod ſuum eſt, reddetur, & inter vtrumque concordia ſervabitur.

Ceterum Alexander in ſuis Reſponſionibus ad leges paſſim reſpectum habet, quas vel ſequatur vel interpretetur. Hinc in parte I. appendicis ad Lateranenſe Concilium capite VI. *Manifeſtum eſt eum puberem eſſe, qui de geſticulatione ſui corporis talis eſt, vt jam procreare poſſit, licet ad metas legibus definitas non pervenerit.* Deinde in part. IX. cap. II. *Super illa quæſtione, qua quæſitum an ſcilicet mulier poſſit ſine infamia nubere infra tempus ſecundum leges definitum; ſollicitudini ſuæ reſpondemus, quod cum Apoſtolus dicat: Mulier viro ſuo mortuo ſoluta eſt a lege viri ſui, in Domino nubat cui voluerit; per licentiam ejus & auctoritatem infamia aboletur.* Sic conſultus Pontifex reſpondet ſæculi leges proponendo vel interpretando, & Doctorem privatim agit: tantum abeſt, vt de abrogandis ſæcularium Principum legibus cogitationem vllam ſuſcipiat.

Caput Accedentibus *de exceſſibus Prælatorum objicitur, & diluitur.*

Quinto producunt Cap. *Accedentibus* de exceſſibus Prælatorum ex lib. V. Decretalium tit. XXXI. cap. XII. illud autem ſic ſe habet: *Accedentibus ad nos de diverſis mundi partibus Epiſcoporum querelis, intelleximus graves & grandes quorundam Abbatum exceſſus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea, quæ ſunt epiſcopalis dignitatis, extendunt, de cauſis matrimonialibus cognoſcendo, injungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & ſimilia præſumendo; vnde contingat, quod vileſcit epiſcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his & Epiſcoporum dignitati, & Abbatum providere*

dere ſaluti præſenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia ſe præſumat extendere, ſi proprium voluerit periculum evitare, niſi forſan quiſquam eorum ſpeciali conceſſione, vel alia legitima cauſa ſuper hujuſmodi valeat ſe tueri.

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis, aut infidelibus Regibus adimatur: quod vel vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus.

Reſpondemus ſecundo, adduci neminem poſſe vt credat, Innocentium III. dum Abbatum exceſſus corrigit, velle civilem in Matrimonium auctoritatem imminuere, qua tunc Principes non abutebantur: quæ ſola cauſa, ſi tamen cauſa, Innocentium merito commovere potuiſſet.

Reſpondemus tertio, de iis matrimonialibus cauſis Abbates judicare, de quibus ſpeciali conceſſione, vel alia legitima ratione cognoſcere poterant. Atqui conſtituendi dirimentia Matrimonium impedimenta, vel de iis diſpenſandi Abbatibus nunquam communicata eſt auctoritas.

Reſpondemus quarto, ex capite ſine controverſia vlla colligi, qua in re ſita erat cauſarum matrimonialium cognitio, quam Abbates ſibi ſumebant in Epiſcopalis dignitatis præjudicium, *injungendo pœnitentias publicas*; iis nempe qui divinas & civiles in contrahendo Matrimonio leges violaverant aut neglexerant: Epiſcoporum erat pœnitentias illas injungere, vt Africani canone ſuo CII. injunxerunt: deinde concedendo indulgentiarum literas, quibus pœnitentiarum injunctarum partem aliquam relaxabant; & hæc relaxatio ad Epiſcopos, non ad Abbates jure pertinebat. Hoc agitur tantum, non abrogatio poteſtatis, quam Principes in Matrimonia ſuorum ſubditorum habent.

Caput Eccleſia ſanctæ Mariæ Novæ *objicitur & diluitur.*

Sexto objiciunt Cap. *Eccleſia ſanctæ Mariæ Novæ*, ex lib. I. Decretalium tit. II. de Conſtitutionibus cap. X. Audiamus illud: *Nos attendentes, quod laicis, etiam religioſis, ſuper Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis nulla ſit attributa facultas, quos obſe-*

quendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi, & cetera quæ piget referre.

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis, aut infidelibus Regibus adimatur: quod vel vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Laicis, etiam religioſis, ſuper Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis nulla eſt attributa facultas?* ergo Pontifex Chriſtianos Principes ſpoliavit illa ſanciendi leges Matrimonium dirimentes poteſtate, quam illis articulo ſuperiori tam multiplici & auctoritate & ratione aſſeruimus, & quam præcedenti capite liberam atque expeditam demonſtravimus.

Reſpondemus ſecundo, Abbati & religioſis laicis, de quibus loquitur Pontifex, cum Regibus, opinor, commune nihil eſſe in ferendis legibus Matrimonium dirimentibus.

Reſpondemus tertio, verba hæc deſumpta eſſe ex Romano Concilio, quod Gelaſius habuit de bonis Eccleſiæ conceſſis, nec illa verba deſumpta tantum, ſed inſuper interpolata: *Laurentius Mediolanenſis Eccleſiæ dixit: Iſta ſcriptura nullum Romanæ civitatis potuit obligare Pontificem, quia non licuit laicis ſtatuendi in Eccleſia præter Papam Romanum habere aliquam poteſtatem, quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi.* Et paullo poſt: *Contra Patrum regulas a laicis, quamvis religioſis, quibus nulla de Eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi legitur vnquam attributa facultas, facta videtur;* ſcilicet ſcriptura, qua de agitur. Quid autem cum impedimentis Matrimonium dirimentibus, quæ Reges ſtatuere poſſunt vel non poſſunt, hæc habent commercii?

Caput Tuam de ordine cognationis *objicitur & diluitur.*

Septimo opponunt Cap. *Tuam de ordine cognationis*, ex lib. II. Decretalium tit. x. cap. IV. Illud autem ſic ſe habet: *Tuam non credimus latere prudentiam, cauſam natalium Reginæ Cypri ad examen noſtrum, vtpote quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinet, eſſe delatam.* Et infra: *Quia vero antequam natalium cauſa terminata eſſet, dependentem ex illa ſucceſſione cauſam incipere ni-*

hil aliud eſſet, quam diverſis proceſſibus intricare negotium, & ordinem perturbare, ſi forte ab ipſa Regina fueris ſuper hoc requiſitus, donec jam dicta cauſa natalium Apoſtolico judicio finem acceperit, patienter exſpectes. Hæc Honorius III. Ludovico Regi Francorum.

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis, aut infidelibus Regibus adimatur: quod vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Cauſa natalium Reginæ Cypri ad forum Eccleſiaſticum pertinet?* ergo Honorius Chriſtianos Principes ſpoliavit illa ſanciendi dirimentes Matrimonium leges poteſtate, quam illis articulo ſuperiori tam multiplici & auctoritate & ratione aſſeruimus, & quam præcedenti capite liberam atque expeditam demonſtravimus.

Reſpondemus ſecundo, cauſam natalium non alibi, quam apud ſæculares judices in Gallia ventilari. Hac quidem de re ſic diſſerit Durandus in IV. ſent. diſt. XLI. quæſt. III. *Alii dicunt, quod in terris non ſubjectis temporali dominio Papæ legitimatio facta per eum non valet quoad ſucceſſionem, quæ eſt prejudicialis legitimo heredi, licet valeat quoad actus ſpiritales & dignitates Eccleſiæ; & hoc de facto tenuit in regno Franciæ. Quin primogenitus Comitiſſæ Flandriæ legitimatus per Papam non ſucceſſit in Comitatu, ſed alius minor, qui erat legitimus.* Quo autem jure cauſa natalium in terris Eccleſiæ non ſubjectis ad Eccleſiaſticum forum pertinuerit, proprio, an adſcititio, atque ex voluntaria ſubjectione alterius, nunc non diſputo; diſputat vero Innocentius III. Honorii deceſſor in Cap. *Per venerabilem. qui ſunt legitimi filii.* Igitur ad Eccleſiæ forum pertinere aliquid poteſt, vel qua ſpiritualem, vel qua temporalem juriſdictionem exercet. At natalium reſtitutio, ſi quando ſpectat ad forum Eccleſiæ, qua temporalem juriſdictionem exercet, ſpectat. Regina Cypri potuit ſe foro Romanæ curiæ ſubjicere; ſed inde non concluditur, quod reſtituere aliquem natalibus, vel ſpurium ingenuitatis jure donare ad forum Eccleſiaſticum ex ſe pertineat, niſi Eccleſia, de qua eſt quæſtio, ſit totius orbis Chriſtiani domina. Quo in caſu

de ingenuitate, de ſucceſſionibus, & de hereditatibus judicaret. Sed quis hoc vniverſim Romanæ curiæ tribuat?

Canon XII. *ſeſſionis* XXIV. *Conc. Tridentini objicitur, & diluitur.*

Octavo proponunt ex Concilio Tridentino canonem XII. ſeſſ. XXIV. *Si quis dixerit cauſas matrimoniales non ſpectare ad judices Eccleſiaſticos, anathema ſit.*

Reſpondemus primo, in his verbis nihil eſſe, quo jus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonii Chriſtianis aut infidelibus Regibus adimatur: quod vel vnicum, ſed diſertis expreſſum verbis quærimus, nec invenimus. Sed quæ conſecutio hæc: *Ex Tridentino Concilio cauſæ matrimoniales ſpectant ad judices Eccleſiaſticos?* ergo hoc Concilium vel Eccleſia, vt aiunt, Chriſtianos Principes ſpoliavit illa poteſtate, quam & communis Doctorum opinio, & Pontifices ipſi tam neceſſariam in Principibus exiſtimarunt, vt articulo ſuperiori oſtendimus.

Reſpondemus ſecundo, ex Adamo Tannero diſp. VIII. de Matrimonio, quæſt. VII. *Non plus definiri hoc canone, quam Capite* Tuam de ordine cognationis. Tum ex Joanne Sotheallo Theologo, & Horatio Lucio Juriſconſulto, eadem hoc canone definiri, quæ Capite *Multorum.* XXXV. *quæſt.* VI. *cap.* I. & Capite *Accedentibus, de exceſſibus Prælatorum.* At in tribus iſtis Capitibus nihil omnino contra regiam in Matrimonium poteſtatem definiri mox vidimus; & certe de abroganda Principibus ſanciendi dirimentes Matrimonium leges auctoritate nulla propoſitio, nulla conſultatio habita eſt in Concilio. Quod obſervaſſe, ductam ex hoc canone objectionem diluiſſe eſt.

Reſpondemus tertio, ex Bellarmino & aliis matrimoniales cauſas tria in genera dividentibus ſequi, hoc canone nihil eſſe definire definitum, cum quaſdam matrimoniales cauſas ad Magiſtratum politicum pertinere concedant, de quibus tamen judices Eccleſiaſticos alias judicaſſe Decretalium libri docent. Quo fit, vt data matrimoniales cauſas in diverſa genera partiendi libertate, alius poterit illas in duo tantum genera diſtribuere; in politicas ſcilicet, & ſpiritales. Politicæ ſunt, quæ ad diſponendum contractus matrimonialis valorem

concurrunt, quæque eædem ſemper eſſent, tametſi Sacramenti ratio nulla contractui Matrimonii ſuperadderetur: cujuſmodi ſunt cauſæ, quæ ad dirimentia impedimenta, ad dotes, ſucceſſiones & hereditates ſpectant. Spiritales vero ſunt quæ vel ad Matrimonium, qua Sacramentum eſt, pertinent, vel quæ ex legum ad contrahendum inſtitutarum violatione ſequuntur. Siquidem peccata, quæ ex violatis legibus civilibus emergunt, in foro conſcientiæ Eccleſiaſticos judices reſpectant: illorum enim eſt in eo foro pro tali peccatorum genere pœnitentiam imponere, & ſi neceſſe eſt, Sacramentorum communione privare. At hæc ſpiritalium cauſarum genera duo ad Eccleſiaſticum tribunal ſpectant. De matrimonialibus autem his cauſis, non de aliis, & ipſa rei natura, & rerum quæ ad fidem pertinent, definiendarum conditio canonem eſſe intelligendum declarant. Quæ omnia confirmantur ex ſuperiori capite, vbi declaratur quid de jure Principum in ſanciendis impedimentis Matrimonii ſentiant ii Doctores, qui Tridentino Concilio interfuerunt.

CAPUT IV.

Deductæ quædam ex objectionibus ſuperioris capitis obſervationes explicantur.

AD illuſtriorem ſuperioris capitis notitiam neceſſarium, nedum ad veritatem vtile viſum eſt, obſervationes nonnullas ex objectionibus, quas præcedenti capite propoſuerunt adverſarii, deducere, & apertam in lucem prodere.

OBSERVATIO PRIMA EST.

Auctores illi, quos in hac facti quæſtione ex ipſa rei geſtæ ignorantia lapſos eſſe vidimus, inter ſe non conveniunt de tempore, quo jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus ab Eccleſia, vt loquuntur, vel a Romano Pontifice fuiſſe

ademptum docent. Etenim alii tam grande facinus in Gregorium I. rejiciunt; & ſic per annos a Chriſto ſexcentos, Reges & Principes ſuo, nec alieno, proprio, nec aliunde per ſacerdotale privilegium accepto jure vſos fuiſſe concedunt. Alii in Alexandrum II. & ſic per annos a Chriſto mille & eo amplius, Reges & Principes ſuo, nec alieno, proprio, nec aliunde per ſacerdotale privilegium accepto jure vſos fuiſſe concedunt. Alii in Innocentium III. & Honorium Innocentii ſucceſſorem, & ſic per annos a Chriſto mille & ducentos & eo amplius, Reges & Principes ſuo, nec alieno, proprio, nec aliunde per ſacerdotale privilegium accepto jure vſos fuiſſe concedunt. Hæc autem cum ita ſint, ex objectionibus ſuperioris capitis, licet illæ ad arbitrium adverſariorum concluderent, apparet inprimis Reges & Principes, qui jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum ſibi nunc vendicarent, ſuum profecto, & ad retinendam inter ſubditos pacem neceſſariam, ſibique a Chriſto Sacramentorum auctore, Apoſtolis, Apoſtolicíſque viris relictum jus vendicare: tum & apud primos Eccleſiarum Magiſtros, & apud eos, quos impugnamus, Theologos tanti non fuiſſe, ſi capiant, inditam a Chriſto in Matrimonium Sacramenti dignitatem, vt ad auferendam Regum poteſtatem ſola ſufficeret.

OBSERVATIO SECVNDA.

Qui vtuntur Capite *Euphemium* ad ſuam aſſertionem, ſic diſputant: Lex civilis infamiæ notat eos, qui ad ſecundas nuptias tranſeunt, ſeu, vt alii objiciunt, mulieres, quæ nondum expleto poſt viri mortem anno nubunt alteri: ergo cum Gregorius I. eos non effici infames decernat, jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum aufert Regibus, non infidelibus quidem, ſed Chriſtianis.

Qui vtuntur Capite *De Francia*, ſic quoque diſputant: Triburienſis Synodus decernit, vt qui dimiſſa vxore, quod non ſua, ſed illius lege eandem duxerat, aliam ſuperduxit, vti Evangelicæ legis tranſgreſſor pœnitentiæ legibus ſubjiciatur, a ſecunda femina ſeparetur, & ad priorem redire cogatur:

ergo Eccleſia, vt dicunt, ſeu Triburienſe Concilium Chriſtianis Principibus jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum abrogavit. O ridicula collectio!

Qui vtuntur Capite *Multorum*, ſic etiam diſputant: Alexander II. Guillelmo de Monſtrolio mandat, vt quam habet vxorem nullatenus præſumat dimittere, vel aliam ducere, donec Epiſcoporum religioſorum Concilium cauſam iſtam examinarit: ergo Pontifex iſte jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum abſtulit Principibus omnibus, præterquam ethnicis. O miſerrima collectio!

Qui vtuntur Capite *Accedentibus*, ſic quoque diſputant: Pontifex vetat, ne Abbates de cauſis matrimonialibus cognoſcant, niſi ex ſpeciali conceſſione, vel alia juſta de cauſa: ergo Pontifex jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Regibus omnibus Chriſtianis in perſona vnius privati hominis ademit. O abſurda collectio!

Qui vtuntur Capite *Eccleſia ſanctæ Mariæ novæ*, ſic diſputant: Laicis etiam religioſis ſuper Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis nulla eſt attributa facultas, quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi: ergo Innocentius III. dum ſic ad Abbatem ſancti Silveſtri de Urbe, ſuper rebus & poſſeſſionibus Monaſterii ſcribit, jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Regibus omnibus eripuit, niſi forte paganos excipias. O perverſa collectio!

Qui vtuntur Capite *Tuam*, ſic argumentantur: Cauſa natalium Reginæ Cypri Honorii III. judicio terminata eſt, vel ad forum Eccleſiaſticum pertinet: ergo vniverſa per hunc Pontificem Eccleſia jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus, & cuilibet politicæ ſocietati abrogavit, idque cum ad vnicum Galliæ Regem ſuper cauſa natalium Reginæ Cypri ſcriberet. Quam otioſe!

Qui vtuntur Canone XII. ſeſſ. XXIV. Trid. Conc. ſic quoque argumentantur: Concilium anathema decernit in eos, qui dicunt cauſas matrimoniales ad judices Eccleſiaſticos non pertinere: ergo Concilium jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Chriſtianis Regibus abſtulit, ſed non ethnicis. Sed cur Chriſtianis potius quam ethnicis; licet Conci-

lium inter eos non diſtinguat? quia vnum placet, aliud vero non placet. Deinde anathema decernitur in Bellarminum & alios qui matrimoniales cauſas de dotibus, de ſucceſſionibus, & de hereditatibus ad politicos Magiſtratus ſpectare concludunt. Tum idem quoque anathema decernitur in eoſdem, qui matrimoniales cauſas de impedimentis Matrimonii ad politicos Magiſtratus cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticos aſſerunt pertinere poſſe. Harum porro ratiocinationum quanta ſit vanitas, dici non poteſt; ſed poſt ſingulas recte quis cum Hieronymo non exclamaret? *O epicitharisma poſt fabulam!* Tot abſurdas animis, & tot abſonas auribus complexiones, nemo vidit, aut viſurus eſt vnquam.

OBSERVATIO TERTIA.

Ex vna vnius Honorii III. Papæ ad vnum Ludovicum Francorum Regem epiſtola, verborum potius officiis, quam decretorio ſtilo exarata, & in alieno ab ea, quæ nunc movetur cauſa, negotio conſcripta colligunt, non vnum tantum Galliæ Regem, ſed Angliæ, Hiſpaniæ, immo Europæ, Aſiæ, Africæ, & novi, ſi vultis, orbis Reges, ſi Chriſtiani forent, omnes jure ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum ſpoliatos eſſe; ſicque tam ſontes, quam inſontes Principes pari pœna puniri concludunt. Aut toti theatris nihil explodetur vnquam, niſi concluſio hæc explodatur.

OBSERVATIO QVARTA.

Cum delectu capienda ſunt ea, quæ ad epiſcopalem dignitatem aliquando pertinere dicuntur. Neque enim omnia ſemper credenda ſunt primigeniæ & jure divino vel Apoſtolico ſancitæ dignitatis. Fecit olim Epiſcoporum dignitas, vt Principes multa ipſis exequenda commiſerint: vnde poſtea dici aliqua ratione potuerint ad epiſcopalem dignitatem attinere. *Omnes cauſæ*, inquit Theodoſius, *quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuo ſtabilitatis jure firmentur, nec liceat vlterius retractari negotium,*

gotium, quod Epiſcoporum ſententia deciderit. Certum eſt Epiſcopos vel Eccleſiaſticos judices de dotibus quondam, de ſucceſſionibus, & de hereditatibus judicaſſe; nec minus certum, de his rebus judicium ad illos jure divino vel Apoſtolico non ſpectaſſe. Hæc ſi bene capiatur obſervatio, difficultatibus permultis finem imponet, & obſtabit, quominus conceſſæ quædam a Principibus ſacerdotali ordini prærogativæ Principum auctoritati noceant.

OBSERVATIO QVINTA.

Dum legitur in Decreto aut in Decretalium libris cauſam aliquam ad forum Eccleſiaſticum pertinere, non eſt continuo concludendum, eam ex ſe ſuaque natura referri ad illud forum. Sed videndum, an ex ſe, vel ex Principum conceſſione tacita vel expreſſa referatur. Alioqui tres jam laudati Pontifices, Alexander, Honorius & Innocentius, fœda inter ſe contradictione pugnarent, dum illi duo cauſam Reginæ Cypri & matris Regis Anglorum ad forum Eccleſiaſticum ſpectare pronuntiant; hic vero definit, ſe non poſſe, niſi in terris Romanæ Eccleſiæ ſubjectis, quemquam natalibus jure proprio reſtituere.

OBSERVATIO SEXTA.

Qui tam futilibus, vt viſum eſt, argumentis jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus ab Eccleſia, vt loquuntur, vel ab Romano Pontifice ſublatum eſſe tradunt, graviſſimam Regno & Sacerdotio injuriam faciunt. Regno quidem, cum jure naturæ & gentium quæſitam Regibus poteſtatem, & omnino ad tegendum populum neceſſariam gratis & ſine vera & ſolida ratione adimunt: Sacerdotio vero, cum Romano Pontifici, vel Eccleſiæ, qua primi & ſecundi ordinis Sacerdotum & Clericorum cœtus eſt, facinus execratione omni dignum attribuant. Primum, quia nonnullis Pontificum reſcriptis, quæ ad privatos, vt plurimum, & proletarios homines ſpectant, Chriſtianorum Regum omnium au-

ctoritatem in Matrimonia nunc reſtrictam & truncatam, nunc ademptam eſſe docent. Deinde, quia Chriſtianos Reges omnes inauditos jure ſuo privatos eſſe affirmare audent. Notum eſt illud Senecæ in Medea:

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet ſtatuerit, haud æquus fuit.

Atque hoc ab Eccleſia, quam appellant, vel a Romano Pontifice inſuperhabitum eſſe fateremur, neceſſe eſt. Tum quia Chriſtianorum Regum omnium conditionem faciunt miſeriorem conditione lixarum & calonum, qui indicta cauſa non condemnarentur. Denique, quia exemplum Chriſti ſpernitur, qui Sacramentorum auctor cum fuerit, Principum auctoritatem non minuit; de quo canit Eccleſia: *Non eripit mortalia qui regna dat cæleſtia.*

OBSERVATIO SEPTIMA.

Qui Theologi hac in re certa quædam Pontificum reſcripta objiciunt, non objeciſſent, ſi eos aluiſſet ſchola Romanæ Eccleſiæ. Nimirum illius Pontifices, Sixtus III. Leo I. & Silveſter II. qui quæ Romanorum Pontificum Decreta in auctoritatem recipienda ſint, ita docent:

Primus in epiſtola ad Illyrici Epiſcopos: *A canonum præceptis veſtrum nemo diſcedat, quæ juxta regularum ordinem frequens ad vos directa Sedis Apoſtolicæ decrevit auctoritas.* In collectione Romana bipartita.

Alter in epiſtolæ I. ad Epiſcopos Campaniæ, capite V. *Ne quid vero ſit, quod prætermiſſum a nobis forte credatur, omnia decretalia conſtituta tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium prædeceſſorum noſtrorum, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita veſtram dilectionem cuſtodire debere mandamus, ut ſi quis illa contempſerit, veniam ſibi deinceps noverit denegari.*

Tertius in epiſtola ad Seguinum Senonenſem Archiepiſcopum: *Sit lex communis Eccleſiæ Catholicæ, Evangelium, Apoſtoli, Prophetæ, canones ſpiritu Dei conſtituti, & totius mundi reverentia conſecrati, & Decreta Sedis Apoſtolicæ ab his non diſ-*

cordantia. Eundem ad finem ſpectant decretalia conſtituta de Eccleſiaſticis ordinibus, & canonum promulgata diſciplinis, & Decreta Sedis Apoſtolicæ a canonibus ſpiritu Dei conſtitutis non diſcordantia, de quibus fit ſermo in Romano Pontificali, cum ordinandus Epiſcopus ſic interrogatur: *Vis traditiones ſanctorum Patrum, ac decretales ſanctæ & Apoſtolicæ Sedis conſtitutiones veneranter ſuſcipere, docere ac ſervare.* De quibus, inquam, fit ſermo, non de iis quæ canonibus ſpiritu Dei conſtitutis derogarent in perpetuum, ſi quæ tales, quod non credimus, invenirentur. At Caput *Euphemium*, etiamſi ſubdititium non eſſet, quod Gregorio I. tribuitur: Caput *Multorum relatione cognovimus*, quod Alexandro II. Caput *Accedentibus, de exceſſibus Prælatorum*, quod Innocentio III. Caput *Eccleſiæ ſanctæ Mariæ novæ*, quod eidem Innocentio III. Caput *Tuam de ordine cognationis*, quod Honorio III. Decreta cum non ſint ex ſacris promulgata canonibus, in certam auctoritatem recipi neceſſe non eſt, Sixto III. Leone I. & Silveſtro II. decernentibus. Hoc animadvertimus in opinione eorum Theologorum, qui putant Gregorium I. Alexandrum II. Innocentium III. & Honorium III. in ſuis ad varias conſultationes reſponſionibus, vel, vt volunt, Decretis ſcopum ferire, quem reipſa non feriunt: hoc eſt, jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus auferre.

OBSERVATIO OCTAVA.

Bene ac ſapienter monet Joannes Chryſoſtomus in homilia de verbis Hieremiæ, cap. x. prætermittendum nihil eſſe, quod ad indagationem veritatis vſui eſſe poſſit. Monitioni huic obſequimur, & relata ex Decreto Gratiani, & Decretalibus Gregorii IX. capita ad regulam, quam Bellarminus auctor minime ſuſpectus poſuit in libri IV. de Romano Pontifice capite V. *Summus Pontifex errare non poteſt in Decretis morum, quæ toti Eccleſiæ præſcribuntur, & quæ in rebus neceſſariis ad ſalutem, vel etiam in iis, quæ per ſe bona vel mala ſunt, verſantur. Dicimus primum non poſſe errare Pontificem in iis præceptis, quæ toti Eccleſiæ præſcribuntur, quia, vt ſupra diximus, in*

præceptis & judiciis particularibus non eſt abſurdum Pontificem errare. Addimus ſecundo, quæ in rebus neceſſariis ad ſalutem, vel per ſe bonis aut malis verſantur, quia non eſt erroneum dicere, Pontificem in aliis legibus poſſe errare, nimirum ſuperfluam legem condendo, vel minus diſcretam. At Pontifices, Gregotius I. Alexander II. Innocentius III. & Honorius III. in telatis capitibus ſeu veris ſeu falſis nihil toti præſcribunt Eccleſiæ, vt ex lectione capitum apparet; & eam ob cauſam Gregotius I. ſcribens ad Joannem Corinthiorum Epiſcopum; Alexander II. ſcribens ad Guillelmum Monſtrolienſem; Innocentius III. ſcribens ad Eccleſiam ſanctæ Mariæ novæ; & Honotius ſcribens ad Ludovicum Regem Galliæ, cum errare potuetint: non eſt quod eorum ſtetur judicio, tametſi feciſſent quod non fecerunt; ſcilicet quod jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum Principibus abſtuliſſent. Deinde ad ſalutem non eſt neceſſarium, quod Principes illo jure priventur. Quæro, ſi Pontifices illi legem de privandis jure ſuo Principibus tuliſſent, non eſſet erroneum dicere, Pontifices in condenda lege iſta erraſſe, vel quia ſuperflua, vel quia minus diſcreta etat. Bellarmini verba ſunt. Porro autem cum Bellarmini propoſitione, tanquam certa regula vtor, ad hominem & curiæ Doctores vtor; cum illa nova ſit, & antiquis Eccleſiæ Patribus incognita, nec vllo nitatur Scripturæ teſtimonio, quod juxta vnanimem conſenſum Patrum intelligatur, vt intelligi debet, decernente Tridentino Concilio in ſeſſ. IV. cujus verba in juramentum profeſſionis fidei ſic tranſierunt. *Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu, & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, niſi juxta vnanimem conſenſum Patrum accipiam & interpretabor.*

CAPUT V.

Sumptum ex abrogatis legibus politicis argumentum objicitur & diluitur.

SUNT vero qui vt probent, nullum amplius penes Reges reſidere jus ſanciendarum legum, quæ Matrimonia dirimant, tale contra eos comparant argumentum. Multæ leges civiles, quæ ab Imperatoribus & Regibus de cauſis matrimonialibus latæ ſunt, per canonicas abrogatæ reperiuntur. Igitur ſæculares Principes non poſſunt ſtatuere leges Matrimonia dirimentes. Catharinus ad antecedens reſpondet, *videndum eſſe, qua ratione confecti ſint iſti canones, quibus civile jus abrogetur. Oportet enim canones civilem legem aliquam irritantes ab aliqua ſolida ratione proficiſci; nulla vero poteſt eſſe alia ratio, niſi quia forte viderint, quod a lege civili conſtitutum erat, vel contra jus divinum eſſe, vel contra jus naturale.* At profecto nullus eſt, qui canonem ea de cauſa conditum proponat. Antecedens fictum eſt, & in academia volatica formatum.

Deinde *abrogatas eſſe leges per canones*, ponitur pro arbitrio; non probatur, ſic abrogata lex nulla in medium editur: & quamvis aliqua ederetur, quærendum tunc eſſet diligenter, num conſentientibus vel diſſentientibus Chriſtianis Principibus abrogata eſſet. Nam ſi Chriſtiani Principes abrogationi conſenſiſſent, enervis & caſſa foret objectio: ſi vero diſſenſiſſent, captu non erit facile, quo modo Chriſtiani Principes dici poterunt hinc cuſtodes canonum, inde defenſores Eccleſiæ, vt a Patribus & Conciliis dicuntur? Eruntne cuſtodes canonum, per quos illorum leges abrogarentur? Eruntne defenſores Eccleſiæ, in qua tam inciviliter tractarentur? Hoc, Deus immortalis! maximum & cuſtodiæ canonum incitamentum eſt & defenſionis Eccleſiæ! Dedignati ſunt ad hoc oculos adjicere, qui argumentum depromunt ex abrogatis legibus Principum Chriſtianorum.

Ad conſequens autem quod attinet, reſpondemus illud nullum penitus eſſe, immo indignum, quod vel ab infantiſſimo dialectico deducatur. Et revera quamvis concederetur, leges Principum, ſi quæ ſint in perniciem naturalis & divini juris latas poſſe per canones abrogari; indene continuo removetur a Principibus auctoritas juſtam in eadem etiam materia, vbi peccatum eſt, legem ferendi? Sic tamen argutantur, qui ex lib. V. Decretalium tit. XVII. cap. VII. Caput *Accedens, de raptoribus*, opponunt, ſi modo Innocentium III. id eo capite quod volunt efficere conſentiremus; ſcilicet Pontificem ſtatuere, inter raptorem & raptam valere Matrimonium, quod legibus civilibus non valere decernitur. Verum opponentium ἀβλεψίας redarguet ipſa capitis lectio: *Accedens ad Apoſtolicam Sedem.* Infra: *Rapta puella legitime contrahet cum raptore. Si prior diſſenſio poſtmodum tranſeat in conſenſum, & quod ante diſplicuit, tandem incipiat complacere; dummodo ad contrahendum legitimæ ſint perſonæ.* Pontifex in reſpondendo, conſultoris potius quam judicis perſonam gerit, vt apparet. Lex civilis edicit Matrimonium raptorem inter & raptam initum nullum eſſe; Pontifex vero reſpondet id conjugii genus valere poſſe, & raptam puellam legitime cum raptore contrahere, ſi modo prior diſſenſio tranſeat in conſenſum, & quod antea diſplicuit, tandem incipiat placere. At iſtud quid aliud eſt, quam civilem legem adverſus raptores confirmare, & nova, ſi opus foret, declaratione munire?

Noverat quippe Innocentius labentium temporum curſu, & tacita Principum voluntate antiquum politicarum legum rigorem ita ætate ſua remiſſum eſſe, vt non amplius in perpetuum raptori cum rapta conjugium interdiceretur.

Caput VI.

Sumptum ex Pontificiis diſpenſationibus argumentum objicitur & diluitur, & ſimul iis epocha deſignatur.

HOc aliud alii proponunt argumentum, vt putant, validiſſimum: *Non Reges & Principes, ſed Pontifices de inſtitutis humano jure impedimentis diſpenſant. Igitur non Reges vel Principes, ſed Pontifices jus habent ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.*

Reſpondemus primo, retorta in adverſarios ratiocinatione pari: Non Pontifices olim, ſed Reges ſeu Principes diſpenſabant de impedimento conſanguinitatis. Igitur non Pontifices, ſed Reges ſeu Principes jus habent ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, cum non ſit potior ratio impedimenti vnius, quod eſt conſanguinitas, quam alterius. Quod autem Reges olim ſeu Principes de impedimento conſanguinitatis diſpenſaverint, diſpenſandi formulæ docent, quas articulo ſuperiori cap. XI. retulimus. Hæc autem ratiocinatio eo eſt validior, quo ex antiquiori doctrina & diſciplina, quæ a nullo Pontifice reprehenſa fuit, repetitur; & revera antiquitas inter præcipuas Eccleſiæ, ac proinde doctrinæ & diſciplinæ notas a Catholicis Doctoribus collocatur.

Reſpondemus ſecundo, ejus eſſe aliquam legem ſolvere, cujus eſt eandem legem conſtituere; ſed ex illis Theologis, quorum teſtimonia in articulo I. per plura capita deſcripſimus, Principes impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere ſaltem poterant, antequam illorum judicio poteſtas conſtituendi hæc impedimenta Principibus auferretur: igitur & tunc impedimentorum lege ſolvere poterant. Hac autem re nihil eſt evidentius.

Reſpondemus tertio, ex mente illorum Theologorum, quorum auctoritates & rationum momenta in articuli II. cap. II. recenſuimus: Reges, inquiunt, hodieque poſſunt

impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere: igitur & hodieque talem impedimentorum immunitatem dare poſſunt. Hac quoque re nihil eſt evidentius: *Saniſſimi quique Theologi*, inquit Matthæus Galenus, *non arbitrantur tantum penes Eccleſiam eſſe jus perſonas ineptas* (ad conjugium) *decernendi, verumetiam Regibus Imperatoribuſque poteſtatem ducendarum cognatarum faciendi, quoties id rerumpublicarum utilitas tranquillitaſque poſtularit.*

Non debent, inquit Petrus Sotus, *Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium, ſeculares Principes ſtatuant, nec eſt cur illis ſe opponant; ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet, quanquam civiles leges in his omnibus ex pietate certe, & voluntate Principum ceſſerint Eccleſiæ. Non eſt tamen vel legi, vel conſuetudini Reipublicæ auferendum, ut illegitimos aliquos reddere, ſi velint, poſſint; ſed potius, ſi opus foret, confirmandum eſſet ab Eccleſia.*

Reſpondemus quarto, rara eſſe Pontificiæ in vetitis conſanguinitatis gradibus ante annos ſexcentos diſpenſationis exempla, immo nulla, ſi Joanni Marianæ non ignobili Hiſpanorum hiſtorico credamus. *Alfonſus*, inquit libro x. hiſt. cap. VIII. *Vrracam uxorem a patre tertio propinquitatis gradu attingebat. Nondum moribus receptum erat, ut Pontificum Romanorum venia lege cognationis ſoluta, conjugia inter cognatos coirent: itaque paſſim conſideramus per hæc tempora connubia Principum dirempta eſſe cognatione inter conjuges illegitima injuſtaque. Hanc unam arbitror eſſe cauſam; cur Alfonſus hic in nullo Caſtellæ Regum numero ponatur apud veteres ſcriptores.* Deinde in libro XI. cap. XI. *Vrraca ipſa quod cognatione devincta eſſet, a viro repudiata: hæc via diſſolvendis conjugiis inventa erat, offenſione inter conjuges nata. Nondum enim interpretando ſibi quiſque leges de Matrimoniis aptas faciebat; neque enim venia Pontificum ſolvebantur.*

Quam epocham Mariana huic Pontificum veniæ fixit, Petrus Cellenſis Abbas illuſtrat, dum in libri VI. epiſtola III. ad

ad vnum e Cardinalibus ita ſcribit: *Vna ſua Chriſtus ampliſſima & generaliſſima regula omnes tam præcedentium quam ſubſequentium Catholicorum Patrum ſanctiſſimas ſanctiones compendioſe includit, dicens de dilectione Dei & proximi: In his duobus tota lex pendet & Prophetæ. Revocanda igitur omnia, quæ fiunt in Eccleſia Dei, ad hanc ornatiſſimam regulam: quia quidquid ab ea diſcordat, a ſpiritu pacis & caritatis non manat. Inde eſt, Pater vene ande, quod diſpenſationes quarundam inſtitutionum non indigne admittantur pro majori & meliori recompenſatione. Volumus igitur vobis notificare quanta mala & quanta hominum ſtrages in terra noſtra ex guerris quorundam nobilium hominum, videlicet Comitis Wiſchardi de Ruzeio, & Comitis Rccenſis, atque Hugonis de Petri-Ponte, diebus noſtris & anteceſſorum noſtrorum acciderunt. Homines innumerabiles tam occiſi, quam capti & redempti ſunt, & noviſſima damna ſuſtinuerunt: religioſæ domus deprædatæ ſunt, & multa alia mala provenerunt; interventu tandem bonorum & ſapientum & religioſorum Matrimonia inter ſe contrahere diſpoſuerunt, vt ſaltem iſto nexu confœderati inter ſe pacem tenerent & haberent. Penſet itaque veſtra diſcretio, vt ſi quid de gradu conſanguinitatis obſtat, pro bono pacis, & pro tantorum malorum recompenſatione, quæcunque fieri poteſt, a domino Papa non recenſetur diſpenſatio.* Hæc ille beato Bernardo æqualis; ſed illi multum ſupervixit. Ex verbis igitur epiſtolæ ſatis apparet, nondum vſu receptum eſſe, vt Romanus Pontifex daret veniam, qua conſanguinei Matrimonium inter ſe contraherent. Quorſum enim Cellenſis eas adhiberet rationes quas adhibet tanto cum ſtudio, & tanta cum diligentia? Quorſum adferret generalem illam Chriſti regulam, qua Catholicorum Patrum omnium conſtitutiones ſanctiſſimæ quæque ſummatim includuntur? *Diliges Dominum Deum tuum & proximum tuum. In his duobus mandatis vniverſa lex pendet & Prophetæ.* Quorſum ex illa regula colligeret diſpenſationes *quarundam inſtitutionum admitti non indigne pro majori & meliori recompenſatione?* Quorſum adduceret diuturna bella, deprædationes, & alia id genus mala, quæ ex bellis naſcuntur? Quorſum hæc omnia, niſi vt Romanum Pontificem ad dandam contrahendi inter conſanguineos Matrimonii veniam incli-

net, quem difficile inclinari videbat, niſi quod tunc veniæ hujuſmodi non eſſet vſus, qui poſtea fuit, & nunc eſt vſus? Quare, ſi vera eſt epocha hæc, quæ Pontificiis in hoc genere diſpenſationibus ponitur: quæro nunc, quis ante illam dabat veniam, vt conſobrina legitima fieret vxor? Ii ſcilicet, qui Theodoſio legiſlatori ſucceſſerant. In Italia veniam dediſſe Reges, docet ipſa veniæ dandæ formula, quam ex Caſſiodoro retulimus in articuli I. capite XI. Et ſane Gregorius cum annis poſt Caſſiodori exceſſum fere quadraginta paſſus eſt, vt Anglorum natio lege *Celebrandis* vteretur, in vetitis gradibus veniam nullam dedit: quia lex *Celebrandis* vetitos per Theodoſii legem gradus abrogaverat. Quid ergo fecit, non moror. Uſum legis *Celebrandis*, vſui Theodoſianæ legis duntaxat antepoſuit: quod facti genus veræ propriæque diſpenſationis notionem haud importat.

Zacharias annis poſt exceſſum Gregorii centum triginta quinque aut ſex ea ſcribit ad Bonifacium Epiſcopum, quibus data omnis venia rejicitur: *De illo namque qui viduam avunculi ſui, quæ & ipſa fuit vxor conſobrini ſui, & ſacrum velamen habere monſtrata eſt, & a beatæ memoriæ prædeceſſore noſtro ſibi licentiam conceſſam eſſe divulgavit, vt eam in pernicioſo Matrimonio aſſumere debuiſſet: abſit, vt hoc prædeceſſor noſter ita credatur præcepiſſe. Non enim ab hac Apoſtolica Sede illa diriguntur, quæ contraria eſſe Patrum ſeu canonum inſtitutis invenirentur.*

Gregorius VII. Zachariam ſequitur, & annis poſt hujus exceſſum trecentis decem & octo paria ſcribit in libri II. epiſtola L. ad Sancium Aragoniæ Regem: *Et quia venerandi canones ad Sacerdotii gradum tales provehi contradicunt, probare eos non ſatis cautum fore putavimus, ne quidquam a nobis contrarium ſanctis Patribus in exemplum & auctoritatem poſteris relinquatur. Solet enim ſancta & Apoſtolica Sedes pleraque conſiderata ratione tolerare; ſed nunquam in ſuis decretis & conſtitutionibus a concordia canonicæ traditionis diſcedere.* Ex poſtrema periodo colliguntur veniæ dandæ genera duo, quibus aliquid fieri permittatur. Unum eſt, venia legis infractæ, quæ his verbis deſignatur: *Solet ſancta & Apoſtolica Sedes pleraque conſiderata ratione tolerare;* quia quod perperam factum eſt, neceſſario to-

ſerari debet. ſed illud pœnitentia indicta purgandum eſt ab eo, qui legem infregit. Hoc autem veniæ dandæ genus ſemper viguit in Eccleſia : quia, qui leges violarent, nullo vnquam tempore defuerunt. Alterum, venia legis infringendæ, & hoc genus Gregorius perinde vt Zacharias Sedi Apoſtolicæ abjudicat, cum ait : *Sed nunquam in ſuis decretis & conſtitutionibus ſolet a concordia canonicæ traditionis diſcedere ;* & ſiquando, & ſicubi diſceſſum eſſet ab aliquo deceſſore Pontifice, id Gregorius ſubreptioni deputaret. Sic in libri I. epiſtola XXXIII. ad Fratres Monaſterii ſanctæ Mariæ in diœceſi Dordonenſi. *Veniens*, inquit, *ad noſtram præſentiam frater Benedictus, quem poſt obitum Patris Vberti religio veſtra ſibi prælegit in Abbatem, detulit nobis quoddam privilegium, quod beatæ recordationis prædeceſſoris noſtri Alexandri nomine titulatum invenimus, quod ratum non eſſe manifeſtiſſimis deprehendimus indiciis, corruptione videlicet Latinitatis, & diverſitate canonicæ auctoritatis.* Ratum igitur non erat, & proinde ſubreptitium, quia ſacris canonibus adverſabatur.

Sic in libri VII. epiſtola XXIV. ad Guillelmum Hirſaugienſem Abbatem : *Privilegium autem quod bonæ memoriæ prædeceſſor noſter Alexander contra ſanctorum Patrum ſtatuta aliqua ſubreptione vel deceptione inductus eidem loco fecit, nos canonicæ correctionis ſententia per Apoſtolicam functionem vtentes infirmamus.* Sic Gregorius aſſerta per ſeipſum veniæ dandæ genera duo confirmat, vt ea nullus alius, niſi me mea fallit opinio, labefactet.

Atqui hæc ſunt, quæ pertinent ad rei hiſtoriam, quæ corrigenda eſſet, ſi Pontificiarum in gradibus vetitis diſpenſationum vſus eo, quem Mariana deſignat apud idoneos auctores, vetuſtior oſtenderetur.

Nunc ad propoſitum initio argumentum revertimur. Reſpondemus quinto, Pontificiæ veniæ vſum habuiſſe præterpropter initium, quo tempore Romana Curia de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus, de reſtitutione natalium, de donationibus inter virum & vxorem, deque rebus aliis, quarum beatus Bernardus meminit, ſcribens de Conſideratione ad Eugenium III. judicavit, & varia ad varias conſultationes

reſponſa dedit. Sub illud tempus Rex Galliæ Philippus Auguſtus ad Romanam Curiam confugit, vt ea nothos quoſdam ſuos natalibus reſtitueret. ſine mora reſtituit. Quo autem id jure factum ſit, Innocentius III. in cap. *Per venerabilem. Qui ſint legitimi filii?* declarat. *Inſuper cum Rex* (Galliæ) *ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine juris alterius læſione, in eo ſe juriſdictioni noſtræ ſubjicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per ſeipſum, non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubditis ſuis potuit diſpenſare.* Sic potuit Alfonſus Rex Hiſpaniæ facere, cum id fecit, quod Mariana literis prodidit: nec dubito quin ſapiens hiſtoricus ingenuam Innocentii III. confeſſionem ſibi ante oculos ſtatuit, cum novum diſciplinæ genus in Alfonſo notari voluit.

Ceterum, vt dicam quod ſentire debeo, hodiernus Pontificiarum diſpenſationum vſus in tantum laudandus mihi videtur, in quantum integritas & innocentia ſingularis intelligi poſſunt. Adſcribo Tridentinæ Synodi Decreta, quæ hoc modo Romana exequitur Curia, ex ſeſſione XXIV. in Decreto de reformatione Matrimonii: *In contrahendis Matrimoniis vel nulla omnino detur diſpenſatio, vel raro, idque ex cauſa, & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam.* Deinde ex ſeſſione XXV. de reformatione, cap. XVIII. *Sicuti publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, vt plenius evenientibus caſibus & neceſſitatibus pro communi vtilitate ſatisfiat: ſic frequentius legem ſolvere, exemploque potius, quam certo perſonarum rerumque delectu petentibus indulgere, nihil aliud eſt quam vnicuique ad leges tranſgrediendas aditum aperire. Quapropter ſciant univerſi, ſacratiſſimos canones exacte ab omnibus, & quoad ejus fieri poterit indiſtincte obſervandos; quod ſi vrgens juſtaque ratio, & major quandoque vtilitas poſtulaverit, cum aliquibus diſpenſandum eſſe. Id cauſa cognita, ac ſumma maturitate, atque gratis a quibuſcunque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum, aliterque facta diſpenſatio* SVBREPTITIA *cenſeatur.* Cum Tridentini Patres, & cum primis Sedis Apoſtolicæ legati decernunt hæc omnia, reſpectum habent ſine dubio ad id, quod Concilium delectorum Cardinalium Paulo III. ita ſuggeſſerat: *Illud vero ante om-*

nia, beatiſſime Pater, putamus ſtatuendum eſſe, ut dicit Ariſtoteles in Politicis: Sicut in vnaquaque republica, ita & in hac Eccleſiaſtica gubernatione Eccleſiæ Chriſti, hanc præ omnibus legem habendam, vt quantum fieri poteſt leges ſerventur; nec putemus nobis licere diſpenſare in legibus, niſi vrgenti de cauſa & neceſſaria. Nulla namque pernicioſior conſuetudo in quavis republica induci poteſt, quam hæc legum inobſervantia, quas ſanctas majores noſtri eſſe voluerunt, earumque poteſtatem venerandam & divinam appellarunt. Scis tu hæc omnia, optime Pontifex; legiſti jamprid m apud Philoſophos & Theologos; illud vero non tantum, huic proximum, ſed prius & potius ſuperiore putamus, non licere Pontifici & Chriſti vicario in vſu poteſtatis, clavium poteſtatis, inquimus, a Chriſto ei collatæ, lucrum aliquod comparare: hoc enim eſt Chriſti mandatum: Gratis accepiſtis, gratis date. Quæ cum ita ſint, nemini mirum videri debet, ſi Romana Curia in mandandis ſinceræ executioni Decretis Tridentinæ Synodi, ad nihil aliud magis attendat, quam ad Gelaſium I. Pontificem, dum in epiſtola XIII. ad Dardaniæ Epiſcopos ita ſcribit: *Quibus convenienter ex paterna traditione perpenſis, confidimus, quod nullus jam veraciter ignoret Chriſtianus vniuſcujuſque Synodi conſtitutum, quod vniverſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus, non aliquam magis exequi ſedem præ ceteris oportere, quam primam, quæ & vnamquamque Synodum ſua auctoritate confirmat, & continuata moderatione cuſtodit, pro ſuo ſcilicet principatu, quem beatus Petrus Apoſtolus Domini voce perceptum, Eccleſia nihilominus ſubſequente, & tenuit ſemper & retinet.* Romana igitur Curia, cui compertum atque exploratum eſt, quantæ ſit apud Chriſtianos neceſſitatis principatum retinere hujuſmodi, relatos Tridentinæ Synodi, ea pietate & religione, qua decreti ſunt, canones exequitur, & mirificum exequendi ſacerdotalibus Curiis aliis exemplum præbet, remoto omni compendio, quod ipſa Curia vt Romanæ Eccleſiæ traditioni contrarium abominatur.

CAPUT VII.

Sumptum aliud ex Gregorio I. argumentum objicitur & diluitur, ſed dilutum objicientibus nocet.

ARGUMENTUM aliud eſt, quod ita proponunt: Gregorius I. in vetitis gradibus diſpenſavit: ergo Pontificia diſpenſandi conſuetudo quæſita jure optimo videri poteſt. Gratianus in cauſa XXV. cap. XX. materiam hujus objectionis, qualiſcunque ea ſit, ſuppeditat. *Quædam lex*, inquit, *terrena in Romana Republica permittit, ut ſive fratris & ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur; ſed experimento didicimus ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere, & ſacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde neceſſe eſt, ut in quarta, vel in quinta generatione fidelium licenter ſibi conjungantur. Sed idem humillimus Pater Gregorius poſt multum temporis a Felice Meſſanæ Siciliæ civitatis Præſule, requiſitus, utrum Auguſtino ſcripſerit, ut Anglorum in quarta generatione contracta Matrimonia minime ſolverentur; inter cetera talem reſponſionem reddidit: Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de ſanguinis conjunctione, ipſi & Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono, quod cœperat, metuendo auſteriora recederet, ſpecialiter & generaliter, ceteris me certiſſime ſcripſiſſe cognoſcas. Unde & mihi omnis Romana civitas teſtis exiſtit, nec ea intentione hæc illis ſcriptis mandavi, ut poſtquam firma radice in fide fuerint radicati, ſi intra propriam conſanguinitatis lineam inventi fuerint, non ſeparentur, aut intra affinitatis lineam, id eſt, uſque ad ſeptimam generationem jungantur; ſed adhuc illos neophytos exiſtentes ſæpiſſime eos prius illicita docere vitare, & verbis ac exemplis inſtruere, & quæ poſt de talibus egerint, rationabiliter & fideliter excludere oportet. Nam juxta Apoſtolum, qui ait: Lac dedi vobis potum, non eſcam; iſta illis modo, non poſteris, ut præfixum eſt, temporibus, tenenda indulſimus, ne bonum quod infirma adhuc*

radice plantatum erat, eradicaretur, ſed aliquantulum firmaretur, & vſque ad perfectionem cuſtodiretur. Hæc apud Gratianum. Sed operæpretium eſt ea quæ continuo ſequuntur, referre: *Immo ſi in his ſecus quam debuimus, aliquid egimus, non propter ipſam, ſed commiſerando actum eſſe cognoſcas. Vnde & teſtem invoco Deum, qui cogitationes omnium hominum novit, cujus etiam oculis omnia nuda ſunt & aperta. Nam ſi ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed everſor eſſe juſte comprobarer, teſtante veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in ſe diviſum non ſtabit, & omnis ſcientia & lex adverſus ſe diviſa deſtruetur. ideoque neceſſe eſt, vt omnes concorditer ſtatuta ſanctorum Patrum noſtrorum teneamus; nihil videlicet per contentionem agentes, ſed ad omne ſtudium bonæ devotionis vnanimes divinis & Apoſtolicis conſtitutionibus, auxiliante Domino, pareamus. O quam bona eſt charitas, quæ abſentia per imaginem præſentia ſilimetipſis exhibet, per amorem diviſa vnit, confuſa ordinat, inæqualia ſociat, imperfecta conſummat! Quam recte Prædicator egregius vinculum perfectionis vocat! quia virtutes quidem ceteræ perfectionem generant; ſed tamen eas ita charitas ligat, vt ab amantis mente diſſolvi jam nequeant. His rite perpenſis, charitati tuæ jam dictis indulſi, nec præceptum dedi, ſed conſilium, nec regulam in his poſteris vllis tenendam tradidi; ſed de duobus periculis quod facilius ſit vitandum oſtendi.* Et quibuſdam interpoſitis: *Ideo nolumus nos in hac re a vobis, ſive a ceteris fidelibus reprehendi, quia quod in his Anglorum genti indulſimus, non formam dando, ſed conſideratione, ne Chriſtianitatis bonum, quod cœperant, imperfectum omitterent, egimus.*

Nunc referenda eſt lex illa terrena, de qua ſcribens ad Auguſtinum Gregorius mentionem facit. Hæc igitur ita ſe habet in libro V. cod. Juſtinianæi, tit. IV. lege XIX. *Celebrandis inter conſobrinos Matrimoniis licentia legis hujus ſalubritate indulta eſt, vt revocata priſci juris auctoritate, reſtinctiſque calumniarum fomentis, Matrimonium inter conſobrinos habeatur legitimum, ſive ex duobus fratribus, ſive ex duabus ſororibus, ſive ex fratre & ſorore nati ſunt; & ex eo Matrimonio editi legitimi, & ſuis patribus ſucceſſores habeantur. Datum Stilicone & Antemio Coſſ.*

His autem omnibus rite perpenſis, manifeſtum eſt Pontificem, dum Felici Meſſanæ Epiſcopo reſpondet, vna reſpondere objectioni, quam nonnulli Doctores ex cauſa XXXV. cap. XX. imperite proponunt, vt ſacerdotalem cum in ferendis legibus Matrimonium dirimentibus, tum in iis relaxandis auctoritatem confirment.

Verum quo res iſta intelligatur plenius, notanda ſunt duo. Primum, quod Theodoſius ſenior legem tulit, qua conſobrinarum Matrimonium vetuit, tanquam ſororum, vt ſcribit Sextus Aurelius Victor. Hæc autem lex cum in aliis Imperii partibus, tum in Italia maxime ſervabatur, vt teſtis eſt Caſſiodori formula, qua *conſobrina legitima fiat vxor.* Deinde, quod Juſtinianæus codex annis ante Gregorium plus minus quinquaginta vulgari cœpit. In eo relata *Celebrandis* extat conſtitutio, qua Theodoſiana lex revocatur, & priſcum jus de licentia Matrimonii conſobrinarum reſtituitur. Ad illam reſpectum habet, ſcribens Auguſtino Anglorum Præſuli, & Felici Meſſanæ Epiſcopo. Sed cum illa nondum invaluerat, nec, opinor, poſtea invaluit, hujus vſum Gregorius Anglorum genti optima fultus ratione permiſit. Ceterum in legem *Celebrandis* non inquiſivit altius, vt noſtra ætate a duobus præſtantiſſimis viris inquiſitum eſt.

Hic omittere non poſſum, Baſilium Pontium in libro VI. de Matrim. cap. 11. præfidenter ſcripſiſſe quæ ſequuntur: *Capite quodam lex* XXXV. *cap.* XX. *rejicitur a Gregorio I. lex Honorii & Iuſtiniani Imperatorum, quæ decernebat valida Matrimonia inter conſobrinos.* Hic auctor nec Gregorium legit, nec Juſtinianæum codicem, in quo lex illa non Juſtiniano, ſed Arcadio & Honorio tribuitur. Nam ſi legiſſet Gregorium, inprimis vidiſſet ſe falſum dicere. Deinde animadvertiſſet, quanta cum reverentia Mauricii Imperatoris conſtitutionem exceperit, quæ alias iniqua ſibi videbatur.

Sic autem ſe res habet in libri II. epiſtola LXII. ad Mauricium Imperatorem: *Omnipotenti Deo reus eſt, qui ſereniſſimis dominis in omne quod agit & loquitur, purus non eſt; ego autem indignus pietatis veſtræ famulus in hac ſuggeſtione, neque vt Epiſcopus, neque vt ſervus jure reipublicæ, ſed jure privato loquor:*

quor: quia, ſereniſſime Domine, ex illo jam tempore Dominus meus fuiſti, quando adhuc Dominus omnium non eras. Longino viro clariſſimo Stratore veniente Dominorum legem ſuſcepi, ad quam fatigatus tunc ægritudine corporis reſpondere nil valui, in qua Dominorum pietas ſanxit, vt quiſquis publicis adminiſtrationibus fuerit implicatus, ei ad Eccleſiaſticum officium venire non liceat. Quod valde laudavi, evidentiſſime ſciens, quia qui ſecularem habitum deſerens, ad Eccleſiaſtica officia venire feſtinat, mutare vult ſæculum, non relinquere. Quod vero in eadem lege dicitur, vt ei in monaſterio converti non liceat, omnino miratus ſum, dum & rationes ejus poſſint per monaſterium fieri, & agi poteſt, vt ab eo loco in quo ſuſcipitur, ejus quoque debita ſolvantur. Nam etſi quiſquam devota mente converti voluiſſet, prius res male ablatas redderet, & de ſua anima tanto verius, quanto expeditior cogitaret: in qua lege ſubjunctum eſt, vt nulli qui in manu ſignatus eſt, converti liceat. Quam conſtitutionem, ego fateor Dominis meis, vehementer expavi, quia per eam cælorum via multis clauditur, & quod nuncuſque licuit, ne liceat, prohibetur: multi enim ſunt, qui poſſunt religioſam vitam etiam cum ſeculari habitu ducere; & plerique ſunt, qui niſi omnia reliquerint, ſalvari apud Deum nullatenus poſſunt. Ego vero hæc Dominis meis loquens, quid ſum niſi pulvis & vermis? ſed tamen quia contra auctorem omnium Deum hanc intendere conſtitutionem ſentio, Dominis tacere non poſſum. Ad hoc enim poteſtas Dominorum meorum pietati cælitus data eſt ſuper omnes homines, vt qui bona appetunt, adjuventur, vt cælorum via largius pateat, vt terreſtre regnum cæleſti regno famuletur. Et ecce aperta voce dicitur, vt ei qui ſemel in terrena militia ſignatus fuerit, niſi aut expleta militia, aut pro debilitate corporis repulſus, Domino JESV CHRISTO *militare non liceat. Ad hæc, ecce per me ſervum vltimum ſuum & veſtrum, reſpondebit Chriſtus, dicens: Ego te de notario comitem excubitorum; de comite excubitorum Cæſarem, de Cæſare Imperatorem; nec ſolum hoc, ſed etiam patrem Imperatorum feci: ego Sacerdotes meos tuæ manui commiſi, & tu a meo ſervitio milites tuos ſubtrahis? Reſponde, rogo, piiſſime Domine, ſervo tuo, quid venienti, & hæc dicenti reſponſurus es in judicio Domino tuo? Sed fortaſſe creditur, quia nullus eorum puro animo convertatur. Ego indignus famulus veſter*

ſcio quanti his diebus meis in monaſterio milites converſi, miracula fecerunt, ſigna & virtutes operati ſunt: ſed per hanc legem jam ne quiſquam talium converti valeat, prohibetur. Requirat, rogo, Dominus meus piiſſimus quis prior Imperatorum talem legem dederit, & ſubtilius æſtimet, ſi debuit dari. Et quidem conſiderandum valde eſt, quia eo jam tempore prohibentur quique relinquere ſæculum, quo appropinquat finis ipſe ſæculorum. Ecce enim mora non erit, & ardente cælo, ardente terra, coruſcantibus elementis, cum Angelis & Archangelis, cum Thronis & Dominationibus, cum Principatibus & Poteſtatibus tremendus judex apparebit. Si omnia peccata dimiſerit, & ſolam hanc legem contra ſe dixerit eſſe prolatam: quæ, rogo, erit excuſatio? Vnde per eundem tremendum judicem deprecor, ne illæ tantæ lacrymæ, tantæ orationes, tanta jejunia, tantæque eleemoſynæ Domini mei ex qualibet occaſione apud omnipotentis Dei oculos fuſcentur; ſed aut temperando pietas veſtra, aut immutando vigorem ejuſdem legis inflectat, quia tunc magis Dominorum exercitus contra hoſtes creſcit, quanto Dei exercitus ad orationem creverit. Ego quidem juſſioni ſubjectus eandem legem per diverſas terrarum partes tranſmitti feci; & quia lex ipſa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam ſereniſſimis Dominis nunciavi: vtrobique ergo quæ debui, exolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod ſenſi, minime tacui.

Imperator a Gregorio ſic monitus legem temperavit nonnihil, vt ipſe Pontifex in libri VII. Indict. I. epiſtola XI. ſic ſcribit ad Macedoniæ & Siciliæ Epiſcopos: *Legem, quam piiſſimus Imperator dedit, ne fortaſſe hi, qui militiæ vel rationibus ſunt publicis obligati, dum cauſarum ſuarum periculum fugiunt, ad Eccleſiaſticum habitum veniant, vel in Monaſteriis convertantur, veſtræ ſtudui fraternitati tranſmittere, hoc maxime exhortans, quod hi qui ſæculi actionibus implicati ſunt, in Clero Eccleſiæ præpropere ſuſcipiendi non ſunt, quia dum in Eccleſiaſtico habitu non diſſimiliter quam vixerant, vivunt, nequaquam ſtudent ſæculum fugere, ſed mutare. Quod ſi etiam tales quoque Monaſterium petunt, ſuſcipiendi nullo modo ſunt, niſi prius rationibus publicis abſoluti fuerint. Si qui vero ex militaribus numeris in monaſteriis converti feſtinant, non ſunt temere ſuſcipiendi, niſi eorum vita*

fuerit ſubtiliter inquiſita, & juxta normam regularem debent in ſuo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum, Deo auctore, ſuſcipere. Qui ſi ita ſint prolati atque ſuſcepti, & pro anima ſua pœnitentiam de perpetratis culpis agere ſtudent, pro eorum vita & lucro cælesti non eſt eorum converſio renuenda. Qua de re etiam ſereniſſimus & Chriſtianiſſimus Imperator, mihi credite, omni modo placatur, & libenter eorum converſionem ſuſcipit, quos in rationibus publicis implicatos non eſſe cognoſcit.

Impulerunt me cauſæ numero tres, vt excellentes duas Gregorii epiſtolas referrem.

Prima eſt, vt qui ad minuendam regiam in Matrimonium poteſtatem vtuntur auctoritate Gregorii, tum demum intelligant, quomodo Imperatorum leges ſanctiſſimus Pontifex obſervet ac veneretur.

Secunda, Imperator legem tulerat, quæ duabus partibus conſtabat: priori ſanxit, *vt quiſquis publicis adminiſtrationibus fuerit occupatus, ei ad Eccleſiaſticum officium venire non liceat.* Id laudavit Gregorius: tantum abeſt, vt graviter reprehenderit; attamen lex illa magis, vt ita dicam, Eccleſiaſtica & ſpiritualis eſt, & ad ſupernaturalem finem propius accedit, quam lex illa, qua Theodoſius ſenior conſobrinarum Matrimonium, tanquam ſororum prohibuit. Poſteriori quoque ſanxit, *vt ei, qui publicis adminiſtrationibus implicatus eſſet, in monaſterio converti non liceat.* Et quamvis lex iſta Gregorio viſa ſit injuſta, & omnipotenti Deo injurioſa; hanc tamen per Macedoniæ & Siciliæ Epiſcopos publicari curavit, vt Imperatori morem gereret: tantum quoque abeſt, vt eam rejiceret & abrogaret, etiamſi lex iſta magis Eccleſiaſtica & ſpiritualis ſit, & ad ſupernaturalem finem propius accedat, quam conſanguinitatis impedimentum, quod Theodoſius Magnus conſtituit. At certum eſt, legem *Celebrandis*, quam Baſilius Pontius & alii a Gregorio rejectam eſſe temere volunt, nec injuſtam, nec Chriſto injurioſam eſſe. Nam lex illa cujuſcunque tandem illa ſit, antiquum celebrandi conſobrinos inter & conſobrinas conjugii jus, quod ab Apoſtolicis temporibus vſque ad Theodoſium viguerat, aſſeruit, & abrogata Theodoſii lege reſtituit.

Tertia, Gregorius tam ſuis viro tanto dignis admonitionibus, quam medici, quo Mauricius vtebatur, ſtudio & opera perfecit, vt Imperator legem, ſeu poſteriorem legis partem nonnihil temperaret. Temperavit, vt Gregorius in altera epiſtola quam retulimus, teſtatur. Lex, ſeu poſterior legis pars prius edita ſic ſe habet: *Ei qui militiæ ſeu publicis adminiſtrationibus implicatur, in monaſterio converti non liceat. Lex poſterius edita & temperata eſt ejuſmodi: Qui ſæculi actionibus implicati ſunt, ſi monaſterium petunt, nullo modo ſuſcipiendi ſunt, niſi prius rationibus publicis abſoluti fuerint. Si qui vero ex militaribus numeris in monaſteriis converti feſtinant, non ſunt temere ſuſcipiendi, niſi eorum vita fuerit ſubtiliter inquiſita, & juxta normam regularem debeat in ſuo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum, Deo auctore, ſuſcipere.* Sic temperata lex Gregorio placuit, & ſuam ab Imperatore vim obtinuit. Quantum vero Pontifex reverentiæ & auctoritatis politicis legibus, vel mandatis Principum detulerit, ſuis in epiſtolis identidem docet.

I. In libri I. epiſtola XVI. ad Severum Aquileienſem Epiſcopum: *Pro qua re imminente latore præſentium juxta Chriſtianiſſimi & sereniſſimi rerum Domini juſſionem ad beati Petri Apoſtoli limina cum tuis ſequacibus venire te volumus, vt auctore Deo aggregata Synodo, de ea, quæ inter vos vertitur dubietate, quod juſtum fuerit, judicetur.* Gregorius vt Epiſcopum ad reddendam fidei ſuæ rationem compellat, Imperatoris mandato indigere ſe non obſcure ſignificat.

II. In libri II. Indict. XI. epiſtola VIII. ad Natalem Epiſcopum Salonitanum: *Executionem vero antefati negotii Antonino Subdiacono noſtro ex noſtra præceptione mandavimus, quatenus & ejus inſtantia, & quæ ſunt legibus canonibuſque placita decernantur.* Legibus quidem quas ſæculi Principes tulerunt; canonibus vero, quas condidit ſacerdotalis ordinis conſeſſus.

III. In libri V. epiſtola I. ad Marinianum Ravennatem Epiſcopum: *Illa, quæ in damnum dari vel fieri per teſtamentum ſuæ decrevit Eccleſiæ, nullam prohibente nempe lege, obtineat firmitatem.* De civili lege Gregorium loqui manifeſtum eſt.

IV. In libri VI. epiſtola XX. ad Fortunatum Epiſcopum: *Et quia Decreta legalia deſponſatam, ſi converti voluerit,* (in monaſterio) *nullo omnino cenſuerunt damno mulctari, fraternitas tua una cum Antehemio Subdiacono veritatem diligenti curioſitate ſtudeat perſcrutari.* Gregorius, non quid opus facto ſit ex juris Pontificii regulis; ſed quid faciendum ſit ex præſcripto juris civilis, exponit.

V. In epiſtola XXXV. ad Bonum Meſſanenſem Epiſcopum: *Et ſacrorum canonum & legalia ſtatuta permittunt miniſteria Eccleſiæ pro captivorum redemptione eſſe vendenda.* Per legalia ſtatuta *leges intelligit, quæ ad captivorum redemptionem pertinent.* Reſpicit ad librum I. Juſtinianæi codicis, ubi lex iſta legitur num. XXI. *Sancimus nemini licere ſacratiſſima atque arcana vaſa, vel veſtes ceteraque donaria, quæ ad divinam religionem neceſſaria ſunt, vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere.* Et paullo poſt: *Si neceſſitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum & hypothecam & pignorationes fieri concedimus*, &c.

VI. In libri VII. Indict. II. epiſtola VII. ad Januarium Caralitanum Epiſcopum: *Alia igitur omnia quæ ex teſtamento prænominatæ Siricæ detinentur: quippe quod nullum eſſe legali ſanctione permittitur: neceſſe eſt, ut juri Monaſterii fraternitatis veſtræ ſollicitudine ſacerdotali per omnia ſtudio reparentur, quia imperiali conſtitutione aperte ſancitum eſt, ut ea quæ contra leges fiunt, non ſolum inutilia, ſed etiam pro infectis habenda ſint.*

VII. In libri & Indict. ejuſdem epiſtola XIV. ad Demetrianum & Valerianum Firmanos Clericos: *Et ſacrorum canonum ſtatuta & legalis permittit auctoritas, licite res Eccleſiaſticas in redemptione captivorum impendi.*

VIII. In ejuſdem & libri & Indict. epiſtola LXVII. ad Januarium Caralitanum Epiſcopum: *Et quidquid in eis fuerit fraudis inventum, cum pœna legibus ſtatuta reddere compellantur.*

IX. In libri VIII. epiſtola VI. ad Sabinum Subdiaconum: *Sacrilegium & contra leges eſt, ſi quis quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis ſtudiis, ſuis tentaverit compendiis retinere.*

x. In ejuſdem libri epiſtola xxiv. ad Fortunatum Neapolitanum Epiſcopum: *Eis eſt liberum, in quolibet loco voluerint, cauſæ ſuæ negotium contra eos legaliter propoſitum terminare. Legaliter*, id eſt, per leges.

xi. In libri xi. epiſtola lvi. continetur capitulare ſeu collectio multarum legum imperialium, quibus Clericorum immunitas ſancitur. Collectionem hanc dedit Joanni defenſori, cum in Hiſpaniam proficiſceretur.

xii. In libri xii. epiſtola iii. ad Bonifacium Diaconum: *Sententiam noſtram* (de juriſdictione Corcyritanæ Eccleſiæ) *nulli dare prævidimus, ne contra juſſionem clementiſſimi Domini Imperatoris, vel, quod abſit, in deſpectum ipſius aliquid facere videremur.* Et paullo poſt: *Qua in re omnino danda opera eſt, vt ſi fieri poteſt, etiam juſſionem ſuam ipſe* (Imperator) *tribuat, in qua, quæ a nobis definita ſunt, ſervare præcipiat. Nam hoc facto omnis de cetero ſubreptionis locus obſtruetur.*

De pluribus hæc pauca, quibus aperte conſtant duo. Unum eſt, Gregorium civiles leges quaſcunque, & Imperatorum mandata vehementer obſervaſſe. Alterum, eundem Pontificem in recipienda lege *Celebrandis*, nuſquam cunctatum eſſe, vt cunctatus videtur, niſi ea lege, quæ per illam revocatur, Romana occupata fuiſſet Eccleſia. Quidquid id eſt vtrobique, non de Sacerdotum canonibus, ſed de Imperatorum legibus agitur.

Supereſt vt ad legis, quam Theodoſius ſenior de non jungendis Matrimonio conſobrinis tulerat, & ad rerum quas Gregorius ad Felicem Meſſanæ Epiſcopum ſcribit, intelligentiam pleniorem notetur, hanc legem a deceſſoribus Gregorii per annos plus minus ducentos ita diligenter obſervatam eſſe, vt deceſſores illam fixiſſe credere videatur. Sic enim dicit: *Nam ſi ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed everſor eſſe juſte comprobarer, teſtante Veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in ſeipſum diviſum non ſtabit; & omnis ſcientia & lex adverſus ſe diviſa, deſtruetur. Ideoque neceſſe eſt, vt omnes concorditer ſtatuta ſanctorum Patrum noſtrorum teneamus; nihil videlicet per contentionem agentes, ſed ad omne ſtudium bonæ voluntatis, vnanimes divinis & Apoſto-*

licis conſtitutionibus, auxiliante Domino, pareamus. Hinc accidit, vt cum de conceſſo Anglorum genti legis contrariæ vſu loquitur, tanta cum religione & modeſtia loquatur.

CAPUT VIII.

Quædam a Bellarmino in hac quæſtione paulo involutius edita retractantur.

HOC loco operæpretium erit examinare, quæ de regio in ſanciendis legibus, quæ Matrimonium dirimant, jure Bellarminus edidit. Is ergo lib. I. de Matrimonio cap. XXXII. controverſiam inſtituit, cujus ſumma eſt: *Cauſas matrimoniales ad Eccleſiæ judicium pertinere;* atque vt viam expeditiorem ſuis aſſertionibus ſternat, a matrimonialium cauſarum diviſione orditur, quæ ſic ſe habet: *Catholici diſtinguunt de cauſis matrimonialibus. Quædam enim ſunt omnino politicæ, vt de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus, &c. Quædam ſunt omnino ſpirituales, vt de partibus Sacramenti, de benedictione ſacerdotali, &c. Quædam ſunt partim politicæ partim ſpirituales, vt de gradibus cognationis, de divortiis, de impedimentis: quatenus enim contractus Matrimonii naturalis eſt, materia eſt politica; quatenus idem contractus eſt fundamentum Sacramenti, & res conſcientiæ, ſpiritualis eſt.* Inprimis excedit Bellarminus, cum quæ ſua diviſio eſt, eam Catholicis tribuat: vix enim apud antiquiores Bellarmino Theologos reperias, immo cur reperiretur, nihil, opinor, fuit. Ex Tridentino Concilio Bellarminus cœpit hujus diviſionis argumentum, vbi de matrimonialibus cauſis editus eſt canon, revera indefinitus, & ab aliis quibuſdam non probe acceptus, vt art. II. cap. III. multipliciter oſtenſum eſt: tum diviſio hæc legitima non eſt. Matrimoniales ſiquidem cauſæ tertii generis nonniſi ex accidenti ſpirituales ſunt, puta quæ ad impedimenta humano jure ſancita pertinent, cum hæc aliquando non fuerint, & fuerit Matrimonium verum ac inte-

grum, & in ratione politici contractus, & in ratione Sacramenti. Deinde cauſæ primi generis non minus ſpirituales ſunt ac ſacramentales, quàm cauſæ tertii generis, cum Matrimonium, inditumque Matrimonio Sacramentum ſequantur; illæ vero quæ ad impedimenta pertinent, antecedant.

Hac autem ſuppoſita matrimonialium cauſarum diviſione, quæ a diviſionis bonæ legibus deficit, ſic auctor concludit: *Cauſas primi generis non negamus ad politicum Magiſtratum pertinere.* Hic a Principibus referendæ ſunt Bellarmino gratiæ, quod iſtud propter ſuam bonitatem minime neget: nam ſi negaret, continuo (cur negaret?) rationes optimas ſuppeditaret. Hinc labori ſuo pepercit; inde curandis Regum ſeu Magiſtratuum politicorum opportunitatibus indulgendum cenſuit.

Cauſas ſecundi generis nemo negare poteſt ad ſolam Eccleſiam pertinere. Dicendum fuiſſet rectius, ad ſolum Sacerdotium, quam ad ſolam Eccleſiam, vt Sacerdotium a Regno ſeu Magiſtratibus contradiſtingueretur. Nam Eccleſia Chriſtianos & Catholicos Principes & Magiſtratus publicos in ſua definitione continet, ſive communem ab initio religionis veræ apud Patres, Synodos, Romanos Pontifices, & illuſtriores Theologos definitionem, quæ eſt *fidelium ſeu Catholicorum congregatio;* ſive privatam Bellarmini definitionem, quæ eſt *cœtus hominum ejuſdem Chriſtianæ fidei profeſſione, & eorundem Sacramentorum communione colligatam ſub regimine legitimorum Paſtorum, & præcipue vnius Chriſti in terris vicarii Romani Pontificis*, conſideres.

Cauſas tertii generis nos dicimus ad politicum Magiſtratum pertinere poſſe, ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum; ſimpliciter autem ad Principem Eccleſiaſticum pertinere. Bellarminus hic contra ſuam diviſionem in tertio cauſarum genere concludit. Cauſæ enim tertii generis cum ſint partim politicæ, partim ſpirituales, partim ad politicum Magiſtratum, partim ad Eccleſiaſticum pertinent. Qui ſic agit, non ſincere, ſed fraudulenter agit, pace viri tanti dixerim.

Deinde cauſas primi generis hoc ſolum vult differre a cauſis tertii generis, quod illæ ad politicum Magiſtratum ſimpliciter.

citer pertineant; hæ pertinere poſſint, ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum. Sed aſſertio iſta nulla eſt, cum & propter peccata, quæ in dijudicandis cauſis primi generis admitti poſſunt, & propter vltimi finis ſubordinationem, cauſæ primi generis, non minus quam tertii, cum tali ſubordinatione pertineant ad ſacerdotalem Magiſtratum. Propoſitio hæc vniverſim ſumpta ambiguo ſenſu laborat.

Quod ſi per hanc ſubordinationem Bellarminus intelligat factam ab Eccleſia conceſſionem, repugnabit Petrus Sotus, qui vere affirmateque dicit, *civiles leges in cauſis matrimonialibus, & potiſſimum in impedimentis, ex pietate certe & voluntate Principum ceſſiſſe Eccleſiæ, vt jam nullum cenſeatur Matrimonium illegitimum, quod Eccleſia tale non judicat.* Repugnabit Catharinus, qui pronuntiat intrepide, *Principes poſſe circa Matrimonium tanquam circa ſuam & non alienam materiam ſuis legibus providere. quidquid non eſt contra legem Dei & legem naturæ.* Hi Theologi duo Tridentinæ Synodo interfuerunt, Bellarminus non interfuit. Repugnabit Okamus, qui profitetur, *ad Imperatorem quantum ad illa, de quibus ſacræ literæ non loquuntur, cauſam matrimonialem pertinere.* Repugnabunt quotquot Theologi dixere, vel Gregorium I. vel Alexandrum II. vel Innocentium III. vel Honorium III. ſæcularibus Principibus jus ſtatuendorum Matrimonii impedimentorum ademiſſe: quandiu enim in eorum ſententia non fuit ademptum, tandiu ad illos ſimpliciter pertinuit.

Enimvero qua ratione Bellarminus cauſas primi generis ad politicum Magiſtratum ſimpliciter pertinere probat, eadem & nos probamus, cauſas tertii generis ad eundem ſimpliciter pertinere: *Quia*, inquit, *quotidie intra Eccleſiam Catholicam coram judice ſæculari cauſæ illæ aguntur.* quia etiam, inquimus, cauſæ iſtæ olim quotidie coram judice ſæculari agebantur. Teſtantur hoc leges Matrimonii omnes ab Imperatoribus conditæ; teſtantur judicia a ſæcularibus Magiſtratibus exercita, quoad Romanæ leges viguerunt; teſtantur codices Theodoſii & Juſtiniani; teſtantur Caſſiodori formulæ, quibus vſi ſunt Reges, cum de prohibitis conſobrinorum gradibus & impedimentis diſpenſarunt. Ceterum in verbo, *Ec-*

cleſia Catholica, Bellarminus ludit; mox verbum illud pro ſolo Sacerdorio, vt oſtendimus, accepit, nunc pro fidelium ſeu Catholicorum cœtu, cum ait: *Quotidie intra Eccleſiam Catholicam coram judice ſæculari cauſæ illæ aguntur.* Hic tractandi modus captione non vacat, ſed ab ea cavendum eſt.

Excutitur tertia Bellarmini diviſio.

Bellarminus tertiam aſſertionem in duas partes diſtribuit hoc modo: *Nos dicimus ad politicum Magiſtratum pertinere poſſe cauſas tertii generis, ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum; ſimpliciter autem ad Principem Eccleſiaſticum pertinere.*

Aſſertionis primam partem non probavit, quæ tamen probari debere ob ſui gravitatem videbatur. Periti ſiquidem & cordati Theologi eſt, nihil ſine vera probatione affirmare. Timuit forte, vti par erat, ne primæ partis argumenta Principibus nimium faverent, aut ſecundam partem deſtruerent. Nam in me recipio, Bellarminum ſecundam partem iis funditus everſurum eſſe rationum momentis, quibus ad plenum & perfectum prima pars aſſereretur. Quæ enim in Bellarmini propoſitione apparet diviſio, vera non eſt diviſio, cum in oppoſita membra non ſit; & ſic prima pars vere aſtrui non poteſt, quin ſecunda deſtruatur. Diviſio igitur hæc aliud nihil eſt quam miſera quædam captio, nec ſatis ingenioſa cavillario.

Secundam partem his rationibus confirmat, quarum prima eſt ex canone XII. ſeſſ. XXIV. Trid. Concilii: *Si quis dixerit cauſas matrimoniales ad judices Eccleſiaſticos non ſpectare, anathema ſit.* At cum hoc canone non magis altera pars aſſertionis, quam prima probetur, Bellarminus videat, quid definite probetur. Non repeto hic quid ad hunc canonem diximus art. II. cap. III. Quod hac in propoſitione Bellarminus peccavit, illi condonandum eſt. Nam ſi legiſſet canonem Africanum hunc: *Placuit vt ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa a marito alteri conjungatur; ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur. Quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. in qua cauſa*

legem imperialem petendam promulgari. Propoſitionem correxiſſet ſuam, & ſic adornaſſet: Si Princeps ſæcularis poteſt judicibus Africanis Epiſcopis de Matrimonio jam contracto non diſſolvendo legem ferre ſimpliciter, multo magis poterit de contrahendo Matrimonio legem ſimpliciter & ſine ſubordinatione vlla ad Magiſtratum Eccleſiaſticum ferre, niſi forſan vt Antiſtitum id poſtulantium votis obſecundet.

Altera ratio ſic ſe habet: *Matrimonium eſt Eccleſiæ Sacramentum: ergo cauſa matrimonialis tertii generis ad judices Eccleſiaſticos ſpectat.* Reſpondemus, Theologos, quorum teſtimonia art. I. cap. I. II. III. IV. V. VI. VII. & art. II. cap. II. recenſentur, hanc conſecutionem negare, illudque argumentum a Dominico Soto *cavillum* appellari; de jure autem Principum cavillari mihi non videtur æquum. Deinde ex illo antecedente non minus recte concluderetur: ergo cauſa matrimonialis primi generis ad Eccleſiaſticos judices ſpectat, cum ſic a non diſtributo ad diſtributum concluderetur, quemadmodum in argumento Bellarmini concluditur. Ubique fallaciæ. Hic theologicam rationem nullam reperio, quæ vt materiæ gravitas poſtulat, Scriptura & derivata ab initio traditione Eccleſiæ depromatur: vitioſam argumentationem reperio, & nihil præterea.

Tertia ratio hæc eſt: *Apud Chriſtianos non ſeparatur contractus legitimus Matrimonii a Sacramento Matrimonii, cum omnis contractus legitimus Matrimonii hoc ipſo ſit Sacramentum Matrimonii: ergo judicare, an contractus aliquis Matrimonii ſit legitimus, eſt judicare, an ille contractus ſit Sacramentum. Sed de Sacramentis judicare ad Eccleſiam ſpectat: igitur & de tali contractu judicare ad Eccleſiam ſpectat.* Reſpondemus inprimis hanc ratiocinationem pſeudographi ſyllogiſmi vitio laborare. Etenim in antecedente, quod dubium eſt inter Theologos, pro comperto ſupponitur, contractum ſcilicet Matrimonii inter Chriſtianos non ſeparari a Sacramento Matrimonii. At ſeparari affirmant illi omnes, qui non contrahentes, ſed Preſbyterum faciunt Sacramenti Matrimonii miniſtrum. At quinam ſunt, inquies, viri? nec in parvo numero & pretio, Guillelmus Pariſienſis tractatu de Sacramentis cap. IX. de Sacra-

mento Matrimonii, Judocus Clichtoveus ſermone didactico de Sacramento Matrimonii, Joannes Gropperus cum Patribus Concilii provincialis Colonienſis, in Inſtitutione Chriſtiana, Synodus Cameracenſis ann. MDLXVII. Laurentius Petrus in epitome Sacramentorum de Matrimonio. Sed toti in hoc ac multi, Canus lib. VIII. de locis cap. V. vbi aſſerit, *opinionem contrariam eſſe fa'ſam & commentitiam, quamque juniores Theologi confinxere, vt civilem hunc humanumque contractum Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum eſſe tuerentur.* Edmundus Augerus lib. II. de Sacramento Matrimonii cap. II. & III. idque probat ex Tridentino Concilio Joannes Benedictus lib. IV. Summæ cap. V. per Avenionenſes Theologos approbatæ, Guillelmus Eſtius in IV. diſt. XXVI. §. X. Franciſcus Silvius in tertiam partem, qui hanc opinionem veriorem judicat, Joannes Scribonius in Theoſemia diſp. IX. de Matrimonio quæſt. V. Bellarminum ita redarguens : *Sed pace tanti viri dixerim, hanc, quam tuetur, non eſſe communem opinionem, ſed potius opinionem Cani eſſe communem.*

Præterea hoc ipſum affirmant, qui cum a contrahentibus abeſt neceſſaria conficiendi Sacramenti intentio, valere quidem Matrimonium dicunt *in ratione contractus*, *non autem in ratione Sacramenti.* Ad horum opinionem, vti probabiliorem, & Rebello judice in I. tom. de obligat. juſtitiæ part. II. lib. II. quæſt. V. concl. V. communiorem, accedit Baſilius Pontius lib. I. de Matrimonio cap. IX. quod cum ita ſit, iniquo certe animo ferimus, Bellarminum hujus theologicæ diſceptationis hiſtotiam ignoraſſe, cum diſſimulaſſe dicere non auderem: ſed ignorantia vel diſſimulatio veritati nocere non debet.

Quod autem ad conſequens attinet, illud collapſo antecedente, vt concidat, neceſſarium eſt. Verum quia pleraque cum ad Sacerdotium, tum ad Regnum ſpectantia involvat, in eo paulo diutius hærendum eſt, vt iis, quæ involuta ſunt, explicatis, appareat, quæ ſint Sacerdotii; quæ vero ſint Regni. Ergo involutum conſequens : quia duplex eſt, explicemus. Unum eſt ejuſmodi : *Ergo judicare, an aliquis contractus Matrimonii ſit legitimus, eſt judicare, an ille contractus*

ſit Sacramentum. Hic Bellarminus ex duobus diverſis ac diſtinctis propoſitionem unam facit. Aliud enim eſt judicare, an aliquis contractus Matrimonii ſit legitimus; aliud, an aliquis contractus jam legitime factus ſit Sacramentum, aut potius Sacramenti materia: ſicut aliud judicare, an aliquis liquor ſit aqua naturalis; aliud, an liquor, qui aqua naturalis judicatur, ſit a Chriſto ad Sacramenti dignitatem evectus. Porro autem quod in Matrimonio poſterius eſt, Sacramenti nempe dignitas, & quæ ad eam attinent, quia ad Eccleſiaſticos judices ſpectant, prius ad eoſdem ſpectare concludit Bellarminus. Qua in re plerique alii falluntur aut fallunt; quaſi vero ejuſmodi fallaciis accidentis Eccleſia Chriſti indigeret. Nam judicare, an Matrimonii contractus ſit legitimus, cum judicare ſit, illi convenire, vel non convenire hanc legitimi Matrimonii definitionem, *quod legali inſtitutione, vel moribus provinciæ contrahitur;* iſtud judicii genus ad politicum Magiſtratum ſpectat, quemadmodum *ex ſcriptis legibus*, ut ait Imperator, *oritur, ut alii ſint filii naturales, alii legitimi: ſic ex iiſdem legibus ortum eſt, ut alius eſſet legitimus Matrimonii contractus, alius illegitimus.* Et vero quamvis ad Eccleſiam, qua Clericorum ſocietas eſt, judicare ſpectet, an aqua naturalis ſit Sacramenti Baptiſmi materia: tamen ad eam judicare non ſpectat, utrum hic liquor, de quo an ſit aqua, dubitaretur, aqua naturalis eſſet, necne. Ad phyſicorum tunc, non ad Sacerdotum judicium dubitatio illa remitteretur.

Alterum conſequens iſtud eſt: *De Sacramentis judicare ad Eccleſiam ſpectat; igitur & de tali contractu judicare ad Eccleſiam ſpectat.* Dicere noluit, (quod tamen dicere debuit) ad Eccleſiam, quam ipſe definivit: quia definita ab illo Eccleſia ſæculares Magiſtratus Chriſtianos includit; ſic a non diſtributo ad diſtributum optime concluditur. Rem explicemus. In rebus ad hanc Matrimonii quæſtionem ſpectantibus duplex integrum ac perfectum judicium invenitur; civile unum, alterum Eccleſiaſticum. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt, ad perfectum judicium requiri duo, & ſatis eſſe, diſcutiendi facultatem, & judicandi poteſtatem, ſignificandique ſubditis

judicatum. Ad ſæculares autem & politicos Magiſtratus ſpectat judicium matrimonialis contractus; num ſcilicet juſtis Principum legibus, quas de contrahendo ſanxerunt, conſentiat, vel repugnet: ſi conſentiat, validum contractum; ſi repugnet, invalidum pronuntient. Sic conſequenter & de rebus aliis, quæ Matrimonium in ratione veri validique contractus ſupponunt, quæque contractum veluti naturales proprietates ſequuntur.

Ad Eccleſiaſticos vero judices pertinet Matrimonium, quà Sacramentum eſt: quippe judicare debent, an inter infideles æque ac Chriſtianos Matrimonium ſit Sacramentum; an producat gratiam; quo in ſtatu conjuges eſſe debeant, vt congruentem huic Sacramento gratiam conſequantur; vtrum idem ſit a Chriſto inſtitutus Sacramenti miniſter, qui contractus civilis, necne; vtrum contractus civilis legitime factus ſit evectus ad Sacramentum novæ legis; & ceteræ ejuſmodi egregiæ cum primis & Eccleſiaſticis hominibus dignæ quæſtiones & judicia, quæ a ſæcularibus Magiſtratibus attentari nefas eſſet.

Ceterum duo hæc judiciorum genera, quorum civile neceſſario antecedit Eccleſiaſticum, ab Hincmaro & Epiſcopis Galliæ graphice depinguntur in cauſa non diſſimili, hoc eſt, in negotio divortii HLotarii & Terbergæ Reginæ. Audiamus, ſi placet, Hincmarum in opuſculi, quod ea de re compoſuit, interrog. V. *Femina quædam non ignobilis genere, nomine Northildis, de quibuſdam inhoneſtis inter ſe & virum ſuum vocabulo Agembertum ad Imperatorem publice proclamavit: quam Imperator ad Synodum deſtinavit, vt inde epiſcopalis auctoritas quid agendum eſſet, decerneret. Sed Epiſcoporum generalitas ad laicorum & conjugatorum eam remiſit judicium, vt ipſi inter illam & ſuum conjugem judicarent, qui de talibus negotiis erant cogniti, & legibus ſeculi ſufficientiſſime prediti, eorumque legalibus judiciis, eadem femina ſe ſubjiceret, & quod de quæſtione ſua decreviſſent, ſine repetitione teneret. Si verò crimen aliquod eſſet, inde pænitentiæ modum poſt illorum judicium ab epiſcopali auctoritate depoſceret, ſecundum quod ſacri canones præfixerunt, ei imponere non negarent: nobilibus autem laicis ſacerdotalis diſcretio placuit, quia*

de ſuis conjugibus eis non tollebatur judicium, nec a ſacerdotali ordine inferebatur legibus civilibus præjudicium, & legem proclamationi feminæ protulerunt, ac legali judicio quæſtioni terminum contulerunt. O illuſtriſſimum exemplum, quo Galliarum Antiſtites, & quæ ſua ſunt, & quæ aliena, declarant. Non exaggero, ſola lectione opus eſt.

Si Bellarminus veterem iſtam Gallicanorum Antiſtitum diſciplinam vidiſſet, ſine dubio placita ſua variaſſet aliter ac diſtinxiſſet. Sed miror cur ea non viderit, quæ geſta ſunt in Tridentina Synodo, cum de clandeſtinis Matrimoniis reſcindendis ageretur: nam ſi vidiſſet, multa dixit, quæ non dixiſſet. Hæc ergo geſta ſunt, cum variæ ibi a variis Doctoribus quærerentur rationes, quibus haud mutata Sacramenti natura, clandeſtinum Matrimonium poſſe irritum fieri declararetur. Ecce Camillus Campegius Dominicanus eam invenit & propoſuit, quæ pluribus arriſit, non mutari videlicet Sacramentum, etiamſi quis efficiat, vt quod Sacramenti materia eſt, deſinat materia Sacramenti eſſe. Qui autem civilem Matrimonii contractum ſuſtulerit, perſonas ad contrahendum reddens inhabiles, continuo effecturum dixit, vt Matrimonii contractus non poſſit amplius Sacramenti ſupereſſe materiæ. Non ſecus ac ſi quis efficeret, vt qui liquor vera eſt aqua, aqua eſſe deſinat, non mutaturum eſſe dixit Sacramenti Baptiſmi materiam, ſed effecturum duntaxat, vt quæ nunc aqua ad Baptiſmi ſufficit, ad eundem poſtea non ſufficiat. Camillo Campegio, cui difficultates omnes facile ſolventi applaudebatur a quamplurimis, Antonius Soliſius reclamavit, non quod, inquiens, Campegii vera non eſſet ſpeculatio, ſed quod eam ad inſtitutum applicari non conveniret, quia ejuſmodi contractus ſic irritos & nullos facere ad ſæculares Magiſtratus pertineret. Quare, inquiebat, cavendum erat diligentiſſime, ne dum Eccleſiæ (dicere voluit Sacerdotio) clandeſtina Matrimonia reſcindendi facultatem vellent concedere, eam ſæculari poteſtati permitterent & aſſererent. Hæc in Tridentini Concilii Hiſtoria Paulus Servita, cui Sforza Pallavicinus non contradixit; & quia non contradixit, Servitam vera narraſſe credendum eſt. Sed quid ſecu-

tum eſt poſtea? Inventus a Campegio reſcindendi clandeſtini Matrimonii modus Tridentinis Patribus omnino placuit, inſuperhabitis quæ Soliſius contra Campegianæ ſpeculationis vſum diſſeruerat. Tridentini Patres, cum, vt apparet, voluerunt frequentibus clandeſtini conjugii malis abſolute & ſimpliciter occurrere, Sacerdotii dignitati perſpicere ſe ſatis crediderunt, ſi intermedio jure Principum occurrerent, vt reipſa occurrerunt. Intelligebant ſinceri & egregie cordati homines Sacerdotium non eſſe gratia ſui, ſed ſalutis fidelium, cui a Sacerdotibus non habito ad vllam ſui propriam opportunitatem reſpectu providendum eſt. Quo fit, vt Tridentini Patres, cum non alius efficacior reſcindendi clandeſtini conjugii modus inveniri potuit, eum qui a Campegio inventus & propoſitus fuit, amplexi ſint, etiamſi matrimonialis contractus reſciſſionem ſæculi Magiſtratibus ſubjiceret. Noverant Principes & ſæculares Magiſtratus computari inter partes nobiliores Eccleſiæ, quæ in fidelium ſeu Catholicorum cœtu veriſſime conſiſtit. In iſto cœtu frater a fratre adjuvatur, & Eccleſia corpus vnum eſt, in quo multa ſunt membra, quæ eundem actum non habent, & membrum vnum facit, quod alterum non facit; id facere nihilominus corpus & dicitur & intelligitur. Ad hæc omnia, ſi Bellarminus attendiſſet, minus ſinceram diſputandi, & tam varie diſtinguendi rationem prætermiſiſſet, & magis æquabilem inter Regnum & Sacerdotium tributionem ſervaſſet.

Quarta ratio ſic ſe habet: *Etiamſi Matrimonium Sacramentum non eſſet, tamen quia res eſt conſcientiæ ex legibus divinis pendens, ad paſtores animarum ſine dubio pertineret: quemadmodum quæſtiones de cambiis, de cenſibus, aliiſque contractibus, in quibus interdum abſconduntur vſuræ, ab Eccleſia judicantur: ergo* (ſic enim concludendum eſt) *cauſæ matrimoniales tertii generis ad judices Eccleſiaſticos pertinent.* Reſpondemus hoc argumentum a jure poli ad jus fori migrare, quod fallaciæ genus viro tam ſincero indignum eſt. Quamobrem licet Sacerdotes ſeu paſtores animarum judicent de peccatis, quæ in his omnibus contractibus committuntur; illorum tamen non eſt, cambiorum, cenſuum, & aliorum contractuum leges inſtituere,

tuere, nec de illorum contractuum natura cognoſcere. An autem ſic ratiocinentur Epiſcopi apud Hincmarum, Bellarminus videat, qui & inſuper matrimoniales cauſas primi generis ad politicum Magiſtratum ſimpliciter pertinere aſſerit, quamvis iis perinde ac in connubiis & cenſibus fraudes & peccata latere poſſint. Hic auctor, vbi cum dialecticorum legibus non pugnat, ſecum pugnat. Sic egregium eſt ſpectaculum, in quo Andabatarum certamen repræſentat.

Quinta ex praxi totius Eccleſiæ petitur: *Inprimis Chriſtus cauſam de divortio, & repudio non remiſit ad politicum Magiſtratum, ſed ipſe judicavit Matth.* V. *&* XIX. *Deinde Apoſtolus* I. *Corinthiorum* VII. *cauſam conjugii inter fidelem & infidelem ſimiliter cognovit, neque ad Magiſtratum eam rejecit.* Reſpondemus primo, illa quæ Chriſtus fecit, & Paulus docuit, ad praxim totius Eccleſiæ referenda non eſſe, vti conſtat; ſed quæ Antiſtites in cauſa HLotarii & Tetbergæ fecerunt. Deinde reſpondemus, quod ſi quis ſerio expendat, exemplum Chriſti, & factum Pauli, nihil cum matrimonialibus cauſis tertii generis commune habere comperiet. Tum reſpondemus, deductam ex facto Chriſti & Pauli exemplo conſecutionem nulla vnquam Eccleſiæ traditione confirmatum iri.

Sed ſubjungit Bellarminus: *Plena ſunt Concilia & Pontificum reſcripta legibus & ſententiis in cauſas Matrimonii, ſiquidem ex epiſtolis decretalibus cognoſci poteſt; ſemper in Eccleſia hæc fuit conſuetudo, vt de ejuſmodi non Reges, ſed Pontifices conſulerentur.* Reſpondemus hoc argumento non alium quam Bellarminum offendi, cum plena ſint Pontificum reſcripta legibus & ſententiis in matrimoniales cauſas, quæ ab eo primi generis dicuntur, quales ſunt de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus, de donationibus inter virum & vxorem, & aliis. Atqui de his cauſis differens Bellarminus, ſic concludit: *Cauſas matrimoniales primi generis non negamus ad politicum Magiſtratum ſimpliciter pertinere.* Quonam igitur pacto expoſitum a Bellarmino diſcrimen inter cauſas matrimoniales primi & ſecundi generis, vt vocat, reperiemus in praxi, cum Eccleſiaſticos Magiſtratus de vtriſque judicaſſe videamus?

Ex Bellarmini profecto & ſequacium aſſertionibus ſic ali-

quis apud ſe ratiocinari poteſt: Video ex vna parte plena eſſe Pontificum reſponſa legibus & ſententiis in cauſas Matrimonii, quæ a Bellarmino & aliis quibuſdam primi generis vocantur. Ex altera reperio Bellarminum eundem & alios aſſerere, quod hæ cauſæ primi generis ad politicum Magiſtratum ſimpliciter pertineant, & quod eadem poteſtas ad duo diverſa tribunalia æque immediate & proprie ſpectare non poſſit, lib. 1. de Matrim. cap. XXI. Inde colligo Pontifices de matrimonialibus cauſis primi generis judicaſſe, vel per liberam partium ſubjectionem ac compromiſſum, vel per tacitam Principum ceſſionem, vel demum per vſurpatam in eas cauſas juriſdictionem. Ceterum hæc collectio cum plane conſentanea ſit, qui ex praxi concludam cauſas matrimoniales tertii generis aliter pertinere ad Pontifices?

Sic vero Bellarminus inſtat: *Cur non potius ad homines doctos quam apud Pontifices iſtæ cauſæ referebantur, ſi conſultoris ſapientia, non judicis auctoritas in Sacerdotibus quæratur.* At huic interrogationi non minus eſt Bellarmino, quam nobis neceſſarie reſpondendum. Matrimoniales enim cauſæ, quæ ab illo primi generis appellantur, ad Pontifices aliquando relatæ ſunt; ad quos tamen pertinere ſimpliciter non poſſe aſſerit, cum eadem res ad duo diverſa tribunalia *æque immediate* ſpectare nequeat. Oculos Bellarminus, ſi lubet, flectat in titulum de donationibus inter virum & vxorem in appendice Concilii Lateranenſis tertii cap. VII. vbi Pontifex de ſucceſſionibus, de natalium reſtitutione, deque aliis id genus infinitis decernit. Quæ dabitur huic interrogationi reſponſio, eadem & ſuis auctoribus reddetur: ſi tamen ego primus reſpondere cogerer, non reſponderem quidem; ſed vt Pontifices reſponderent, non invitus efficerem. Expendamus igitur, an in Pontificum reſcriptis conſultoris ſapientia, vel judicis auctoritas quæratur. Atque eam ob rem conſulamus in appendice Lateranenſis Concilii lemma de ſponſalibus, de Matrimonio contrahendo & contracto, cap. I. *Conſultationi tuæ reſpondemus*, &c. cap. II. *Super hoc vtique conſultationi tuæ taliter reſpondemus*, &c. cap. VIII. *Licet præter ſolitum & amplius ſolito multis ſimus & variis negotiis præpediti, ita quod non*

ſit nobis facile aliquorum conſultationibus reſpondere. Et paullo poſt: *Conſuluiſti nos*, &c. *Super hoc inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus*, &c. cap. IX. *Super hoc utique duximus reſpondendum*, cap. X. *Ita nos conſuluiſti, taliter reſpondemus.* cap. XIV. *Quia nos conſuluiſti, fraternitati tuæ reſpondemus.* cap. XV. *Ad noſtras aures perlatum eſt.* Infra: *Super quo prudentiæ tuæ reſpondemus.* cap. XVI. *Tuæ ſollicitudini duximus reſpondendum.* cap. XVIII. *Super eo nos conſuluit dilectio tua.* Infra: *Sollicitudini tuæ taliter reſpondemus.* cap. XXIV. *Super eo vero, quod de illo nobis ſignificaſti, qui cum procreare vellet filios, uxori ſuæ nunquam carnis debitum reddidit, vel reddere potuit: inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod diverſa ſunt inde Decreta, diverſæ ſententiæ; ſed conſuetudo eſt Romanæ Eccleſiæ in ſimilibus taliter tenere, quod ſi non poteſt eam ſicut uxorem habere, ipſam habeat ſicut ſororem.* cap. XXXII. *Unde quia diverſi diverſa ſentiunt, quid agendum ſit in hoc caſu, meis quæris literis edoceri.* Hæc Bellarminus ſuis expendat momentis. Dicet vero nunc quis, ex his reſponſionibus omnino liquere, qua ratione plerumque ad Pontifices itum ſit, & utrum conſultationibus iſtis reſpondentes, conſultorum, vel judicum perſonam ſuſtinuerint. Sed cum alia loquendi formula uſi ſint, aperi nobis quid ſentiendum. Optime ſane. Id eſſe tibi reſpondeo ſentiendum, quod ſentiendum Bellarminus reſponderet, ſi quæreres ex eo, cur in cauſis plane civilibus ita loquatur Pontifex in appendice Lateranenſis ejuſdem Concilii cap. VII. *Mandamus, quatenus cognita veritate Matrimonium inter Guillelmum & matrem puellæ celebratum præcipias inviolabiliter obſervari, & earundem proles denunties eſſe legitimas.* Et poſt alia: *Filii autem, quos ab ipſa ſuſcepit, ſi eam tolerante Eccleſia duxit in uxorem, a ſucceſſione non poſſunt paternæ & maternæ hereditatis prohiberi.* Hic Bellarminus conſideret, quid reſpondeat quærenti, num Pontifex conſultoris, vel judicis perſonam ſuſtineat. Si perſonam conſultoris Pontificem ſuſtinere reſpondet, idipſum eſt, quod in argumento negat, & quod hoc tamen loco ex principiis ſuis reſpondere debet, cum de matrimonialibus cauſis primi generis reſpondeat Papa: has autem cauſas ad civilem Magiſtratum ſimpliciter pertinere Bellarminus aſſerit. Si vero perſonam judicis

ſuſtinere Pontificem reſpondet, contra ſe reſpondet, cum in matrimonialibus cauſis primi generis, quæ ex ſe non ſunt fori Eccleſiaſtici, judicet Pontifex.

Rurſus dicet quis: Nolo tecum amplius ea de re certare; ſed doce me, cur hæ cauſæ ad Pontifices potius, quam ad doctos homines delatæ fuerint. Vellem tibi vtique ex Bellarmini ſententia reſpondere, qui hac interrogatione ſua & tua modo conſtringitur. Sed illius reſponſionem præſtolatus, dico primum, tuam & Bellarmini interrogationem id ſupponere, quod in Pontificibus vitio & crimine vix vacaret; eos nimirum haud eſſe viros doctrina & eruditione præſtantes, cum inter homines doctos & Pontifices diſtinguas, inter quos diſtinguendum non eſſe jubet ſanctus Paulus, jubent ſacri canones. Quod cum noviſſet apprime Gregorius XIII. *literarum ſtudia nunquam intermittebat, etſi gravibus curis diſtentus, illaque non ſemel ex ejus ore audita ſententia eſt; nullum magis decere, plura ſcire quam Romanum Pontificem*, vt ſcribit Dominicus Tempeſta Romanus in ejus vita. Deinde dico, non improbabiliter dici poſſe, id eam ob cauſam factum, quod facilior detur aſſenſus iis, qui ſummam cum pari doctrina poteſtatem tenent. Adde quod ſummo Pontifici fere ſemper adhærerent peritiſſimi quique Doctores, quorum opera & ſtudio in ſuis reſponſionibus & Synodis vtebantur.

Hæc habui, quæ de Bellarmini propoſitionibus diſſererem, qui licet jus ferendarum legum Matrimonia dirimentium Principibus concedat, & ab aliis concedi non plane diſſimulet; indigere tamen mihi viſus eſt hac diſcuſſione, qua quidquid de regia in Matrimonium poteſtate hactenus diſputavimus, magis ac magis confirmaretur.

CAPUT IX.

Recentiores quidam Theologi novam inaniter architectati opinionem, vt deſtruant aſſertum ab aliis jus Principum, hoc ipſum jus præter mentem in Principibus confirmant.

RECENTIORES intelligo Theologos, qui ætate noſtra ſcripſerunt, Baſilium Pontium in libro VI. de Matrimonio cap. II. Gaſparum Hurtadum in diſput. XII. de Matrimonio, difficultate I. Antoninum Dianam in parte V. Reſolutionum Moralium tractatu de Immunitate Eccleſiaſtica, reſolutione XVI. Sed cum Hurtadus & Diana Pontii rationes deſcribant, confutato Pontio, Hurtadus & Diana confutati cenſebuntur.

Hi autem Theologi numero tres, quidquid eſt juris Principum in Matrimonium funditus evertere cogitarunt. Quod vti perficiant, ſibi ſumunt contra ceteros Theologos Chriſtum, vbi Matrimonium ad Sacramenti dignitatem evexit, jus omne in Matrimonium Principibus ademiſſe. Neque hoc fere aliter ſtabiliunt quam vitioſo diſputandi modo, qui in manifeſta principii petitione conſiſtit.

Sed referenda ſunt Pontii verba, quæ ſic ſe habent loco jam citato. *Dico* I. *Nequaquam poteſt Princeps ſæcularis fidelis legem aliquam ſtatuere ad ſubſtantiam Matrimonii directe vel indirecte pertinentem, quæ vim habeat, niſi ab Eccleſia tacite vel expreſſe probetur, ex defectu poteſtatis: ſentiunt nobiſcum non pauci ex Theologis.* id eſt, plures Theologi cum auctore iſto ſentiunt. Sed plures Theologos nec laudat, nec laudare poteſt; & ſic non paucis Theologis imponit, ne ſibi ſoli ſapere videatur.

Cum hic auctor dicit, *niſi ab Eccleſia tacite vel expreſſe probetur, ex defectu poteſtatis*, reſpectum habet ad id, quod initio capitis notaverat, *nullas civilium Magiſtratuum leges circa con-*

tractum Matrimonii validas eſſe, niſi probentur ab Eccleſia. Conſtat ex cap. *Cum ſecundum Apoſtolum de ſecundis nuptiis*, vbi ea lex *Cæſarum, quæ infamiam irrogat viduis nubentibus intra annum luctus, abrogatur. In iis, inquit, ſæculares leges non dedignantur Eccleſiaſticas imitari.* Pontius ex hoc cap. non colligeret, quod colligere ſe dicit, ſi primum legem Cæſarum; deinde, ſi legem, quam vocat Eccleſiaſticam, perlegiſſet & intellexiſſet. quod vt clarius appareat.

Nunc referenda eſt lex Cæſarum, quæ ſic ſe habet in libro VI. codicis Juſtinianæi titulo IX. de ſecundis nuptiis. *Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius Eutropio Præfecto Prætorio: Si qua ex feminis perdito marito intra anni ſpatium, alteri feſtinaverit nubere, (parum enim tempus poſt decem menſes ſervandum adjicimus, tametſi idipſum exiguum putamus) probroſis inuſta notis, honeſtioris nobiliſque perſonæ decore & jure privetur; atque omnia, quæ de prioris mariti bonis vel jure ſponſalium, vel judicio defuncti conjugis conſecuta fuerat, amittat. Datum* IV. *Calend. Iunii Conſtantinopoli, Euchario & Siagrio Coſſ.* anno ſcilicet Chriſti CCCLXXXI. quo tempore Damaſus Romanam adminiſtrabat Eccleſiam, & Conſtantinopoli celebrabatur œcumenica Synodus ſecunda. Sed tunc nec Synodus quæ legem vidit, nec Damaſus qui legem videre potuit, eam gravate tulit, nec in ea quidquam Scripturæ & traditioni Eccleſiaſticæ adverſum deprehendit. Id genus ſilentii haud iniquam eſſe legem demonſtrat. Id relati in capite XI. Romani Pontifices, Celeſtinus I. Leo I. Hilarus, Felix III. Gregorius I. Leo II. Gregorius VII. & Paſchalis II. vehementer admodum confirmant.

Relata trium Imperatorum lege, referendum eſt caput *Cum ſecundum Apoſtolum*, quod in libri IV. Decretalium titulo XXI. de ſecundis nuptiis eſt ejuſmodi: *Cum ſecundum Apoſtolum mulier mortuo viro ſuo ab ejus ſit lege ſoluta, & nubendi cui vult tantum in Domino liberam habeat facultatem, non debet legalis infamiæ ſuſtinere jacturam, quæ licet poſt viri obitum intra tempus luctus* (ſcilicet vnius anni ſpatium) *nubat, conceſſa ſibi ab Apoſtolo vtitur poteſtate, cum in his præſertim ſæculares leges non dedignentur ſacros canones imitari.* Alexander III. qui ad

ann. MCLX. Romanus creatus eſt Pontifex, Innocentio III. præivit in appendice ad Lateranenſe Concilium, part. IX. cap. II. *Super illa quæſtione, qua quæſitum eſt, an ſcilicet mulier poſſit ſine infamia nubere inter tempus ſecundum leges definitum; ſollicitudini tuæ reſpondemus, quod cum Apoſtolus dicat: Mulier viro ſuo mortuo ſoluta eſt a lege viri ſui, in Domino nubat cui voluerit; per licentiam ejus & auctoritatem infamiæ aboletur.*

Et primum quidem auctor tribuit Eccleſiæ, quod Innocentio III. tribuendum eſt: itaque Eccleſiam cum Romano Pontifice confundit. quod erroris genus eſt minime ferendum.

Deinde cum ſibi ſumit nullas civilium Magiſtratuum leges circa Matrimonii contractum validas eſſe, niſi probentur ab Eccleſia, id eſt, a Romano Pontifice, continuo debet ſibi ſumere Gratiani, Valentiniani & Theodoſii legem de ſecundis nuptiis valuiſſe nuſquam, quia ab Eccleſia, id eſt, a Romanis Pontificibus, in ſenſu auctoris nunquam probata eſt ab anno CCCLXXXI. vſque ad annum MCXCVIII. quo Innocentius ſedere cœpit.

Tum Alexander III. & Innocentius III. ad mentem auctoris non reſpondiſſent: nam ſi reſpondiſſent, dixiſſent vtique Imperatorum legem non valere, quia probata non fuerat ab Eccleſia, quam ille Romanum Pontificem appellat.

Quarto, quod ſecundarum nuptiarum tempus non definierat Apoſtolus, Imperatores definierunt lege ſua, cui nullus per annos plus minus ſeptingentos contradixerat: hanc obſervatam tunc non fuiſſe, quis exemplo notabili confirmaret?

Quinto, poſt obſervationem Imperatoriæ legis adeo longam ſuper eadem movetur quæſtio, & conſuluntur identidem Pontifices duo, qui ex beati Pauli auctoritate non ſua reſpondent mulierem viro ſuo mortuo poſſe nubere cui voluerit in Domino, & liberatum iri ab infamia, quam lex Imperatorum viduæ non expleto luctus tempore nubenti inuſſerat. Hocne ſignificat, nullas civilium Magiſtratuum leges circa Matrimonii contractum validas eſſe, niſi probentur ab Eccleſia, Romano nimirum Pontifice?

Sexto, quidquid hac in re dici poſſet veriſimilius, additio

III. ad librum VII. Capitularium videtur proponere, cum in num. IX. dicitur: *Lex Imperatorum non eſt ſupra legem Dei, ſed ſubtus*. Sic lex Imperatorum de ſecundis nuptiis non eſt ſupra legem, ſeu potius conſilium beati Pauli. Sed indene ſequitur Principes non poſſe vllam circa Matrimonii contractum ferre legem, quæ abſolute valeat; vel nullas civilium Magiſtratuum leges circa Matrimonii contractum validas eſſe, niſi probentur ab Eccleſia, quam Pontius pro Romano Pontifice aſſumit?

Septimo, cum Innocentius III. dicit, quod *ſæculares leges non dedignentur ſacros canones imitari*, ſatis innuit leges illas ex ſe vim obligandi habere, niſi Pontius velit ſacros canones vim obligandi non habere, aut alio ſacrorum canonum imitationem ſpectare.

Octavo, ſi pontificiæ reſponſionis verba cohibeantur intra illius limites, vt ſane cohiberi debent, ne incerta & vaga ſit reſponſio, non erit facile oſtendere quinam ſint illi ſacri canones, quos lex Imperatorum Gratiani, Valentiniani & Theodoſii ſubſequi & imitari potuit, cum ante annum Chriſti CCCLXXXI. nullos Eccleſia de ſecundis nuptiis canones ediderit, quos imitari lex Impp. non dedignaretur.

Nono, Alexander & Innocentius reſpondent viduis, quæ fortaſſe per vnius anni ſpatium continere ſe non poterant, & hi tunc ad vitandum incontinentiæ peccatum reſponſum illis tale dederunt, quod alias non dediſſent.

Decimo, crederem ego Innocentium beati Pauli verba pro ſacris canonibus accepiſſe, cum dixit, quod *ſæculares leges*, de quibus erat quæſtio, *non dedignentur ſacros canones imitari*. Et ſane ad Pauli verba Gratianus, Valentinianus & Theodoſius in condendis de ritu ſecundarum nuptiarum legibus reſpectum aliquem habuerunt. Conjectura hæc diſplicebit mihi, cum alia dabitur melior, quæ Pontificem rectiora & ſaniora docentem oſtendet. Quidquid id eſt, Pontius in citando capite *Cum ſecundum Apoſtolum*, oleum & operam perdidit, & hallucinatione ſua de jure Principum male meritus eſt.

Pergit paullo poſt Pontius. *Moveor ea tantum conſideratione, quia Matrimonium, quamvis ex ſe contractus quidam ſit ſubjectus*

jectus etiam Principi ſæculari; attamen per Chriſti intentionem elevatum eſt ad rationem Sacramenti, itaque res ſacra eſt: ergo non ſubditur ex eo tempore poteſtati Principis ſæcularis etiam fidelis. Hoc argumenti genere probaret, putealem & fluvialem aquam, ex quo tempore aqua per Chriſti inſtitutionem elevata eſt ad rationem Sacramenti, non ſubdi amplius poteſtati Principis ſæcularis, etiam fidelis; quo nihil eſt abſurdius.

Pergit: *Quod enim materia hujus Sacramenti contractus ſit, non ſatis eſt, vt poſſit Princeps ſæcularis leges condere, cum ex quo ea materia per Chriſtum ſacra facta eſt, jam extra ejus juriſdictionem & poteſtatem ſit.* & hæc eſt manifeſta petitio principii.

Hac in quæſtione Pontius nec verum Theologum, nec verum juris canonici profeſſorem agit. Non agit verum Theologum, quia quod ſibi ſumit lemma, (videlicet Chriſtum per Sacramentum Matrimonii, Matrimonium ipſum extra Principum ſæcularium juriſdictionem & poteſtatem collocaſſe) duobus veræ Theologiæ principiis, Scripturæ auctoritate, & Catholicæ Eccleſiæ traditione derivata ab initio non probat. Non agit verum juris canonici profeſſorem, quia ſuum illud lemma ſacris canonibus & Decretis Sedis Apoſtolicæ ex iiſdem canonibus promulgatis non confirmat. Hoc autem notaſſe, Pontium & illius ſectatores, Hurtadum & Dianam confutaſſe eſt.

Pergit continuo Pontius: *Sicut licet homo ante ordinationem ſit materia ſubjecta juriſdictioni ſæculari, & ſimiliter bona alia & prædia; attamen poſt ordinationem, vel poſtquam donatione ſacra, vel Eccleſiaſtica ſacra ſunt, extrahuntur a dominio ſæcularis Principis, & nullam neque in perſonas, neque in bona juriſdictionem habet.* Hoc ſimpliciter enuntiat, nec vt Theologus, nec vt juris canonici profeſſor vllo modo confirmat. Deinde homo poſtquam ordinatus eſt Preſbyter, remanet Principi ſuo ſubjectus, vt antea, tam quoad perſonam, quam quoad bona, niſi Princeps illum ab omni juriſdictione ſua (ſi tamen id poſſit facere) immunem reddiderit. Dico, ſi tamen id poſſit facere: nam licet poſſit non judicare actu de ſubditis ſuis, tamen facere non poteſt, vt quandiu remanebit Princeps ac dominus, de iis judicare non poſſit. Pater poteſt quidem de-

X

linquentes liberos non corrigere; ſed non poteſt jure, quod ex ſe habet eos corrigendi, ſeſe abdicare.

Deinde Pontius cum in libro VI. de Matrimonii impedimentis ſcribebat, non recordabatur eorum, quæ in libri II. cap. XVI. ita ſcripſerat: *Matrimonium non exigit exprimi ſimul conſenſum, neque qua Sacramentum eſt, neque qua contractus eſt. Non quia Sacramentum, tum quia ſi illud non exigit vt contractus, vt ſtatim oſtendam, neque vt Sacramentum exigit: nam ad conferendam gratiam elevatus eſt à Chriſto contractus Matrimonii ſuæ diſpoſitioni relictus, & non immutatus*, &c. Quid eſt Matrimonii contractus ſuæ diſpoſitioni relictus, niſi cauſis Matrimonii contractum diſponentibus relictus? At diſponentes illæ cauſæ ſunt Principes, & leges ab iis de conjugiis inſtitutæ. Addit, contractus Matrimonii *non immutatus*: quo loquendi genere ſignificat Chriſtum, vbi Matrimonium ad Sacramenti dignitatem evexit, in eo nihil quicquam mutaſſe. Quæ omnia cum iis quæ hoc in loco dicit Pontius, vehementer pugnant.

Tum non recordabatur eorum, quæ in libro V. cap. IV. ſic ſcripſerat: *Quamvis autem id certum ſit inter Doctores Catholicos pro omni Sacramento, etiam Matrimonii; (Eccleſiam nihil poſſe immutare de materia & forma Sacramentorum) addendum tamen eſt, Matrimonii inſtitutionem ſic in vniverſum à Chriſto factam eſſe, vt legitimus contractus Matrimonii deinceps ſacer eſſet ſignum videlicet & cauſa gratiæ, nulla quidem mutatione facta in materia Matrimonii, quatenus contractus eſt; ſed itaut maneret in genere contractus civilis: & tamen eodem modo permanenti Sacramenti ratio adderetur. Quare Chriſtus nullam ſpecialem materiam & formam & miniſtrum præſcripſit; ſed eandem materiam & formam & miniſtrum Matrimonii eſſe voluit in genere Sacramenti, atque erant in genere contractus.* Et poſt pauca: *Verum quia Matrimonium quatenus civilis quidam contractus, eſt ſuapte natura ſubditus imperio Principis, ſicut alii contractus, vt vel ex parte formæ, vel ex parte materiæ ab eis variari poſſet: ideo hac ratione ex parte materiæ & formæ irritari poteſt Matrimonium, aliquid materiæ mutando, vel aliquid formæ addendo. Hac ratione materia, quæ ſunt corpora contrahentium, vt dixi ſupra lib. I. multis de*

cauſis impediri poſſint, quominus ſint materia apta & habilis, & reipſa jure humano in multis caſibus ita factum eſt. Et quia in his caſibus jure humano eſt irritus contractus Matrimonii, conſequenter effectum eſt, vt non ſit Sacramentum. Sublato enim priori, tollitur poſterius ab ipſo dependens: jam enim eo jure non manet verus contractus, & mutata fuit materia Matrimonii, vt contractus eſt, quia perſonæ quæ alias jure naturali aptæ & habiles erant ad Matrimonium verum & firmum contrahendum, redditæ ſunt inhabiles. Quæ omnia convenire non poſſunt cum iis, quæ hoc in loco ſcripſit, vt meditanti & inter ſeſe conferenti facile conſtabit. Itaque cùm Pontius in libri II. capite XVI. & in libri V. capite IV. de Matrimonio ſcribit, de rebus Matrimonii loquitur, vt loquuntur Theologi omnes, qui docent Chriſtum per inſtitutionem Sacramenti hujus non ſpoliaſſe Principes eo jure, quo ante illam inſtitutionem in Matrimonium potiebantur. Cum vero in libri VI. de impedimentis Matrimonii ſcribit, loquitur aliter, cum docet Chriſtum per inſtitutionem Sacramenti hujus ſpoliaſſe Principes eo jure, quod ante in Matrimonium habebant; atque ita pugnantia loquitur, in vitium hominis inconſequenter diſſerentis incurrit, & ſcriptis ſuis auctoritatem omnem detrahit. Quod ſolet iis contingere, quos aliis contradicendi libido & ſtudia partium in tranſverſum agunt, & de recta tractandi methodo deturbant.

Præterea comparatum a ſimili argumentum manifeſtam principii petitionem involvit, & pro vero aſſumit, quod probandum eſt. Nam id a pluribus Theologis vt falſum rejicitur, nimirùm Clericorum immunitatem & quoad perſonas & quoàd bona jure divino ſancitam eſſe. Tum conceſſa illius probabilitate melioris notæ Theologi diſparilem aſſignant rationem Sacramenti Matrimonii, & aliarum rerum ſacrarum, quæ cum per ſeſe etiam ſacræ ſint, & pro materiali, vt aiunt, ſupponunt aliquid ab humana auctoritate dependens: atque eam ob cauſam ex natura ſua, adeoque divino & humano jure cenſentur a civili poteſtate exemptæ. Sed Matrimonium aliter ſe habet: per inſtitutionem enim Chriſti Matrimonium, in quantum civilis contractus Sacramento ſub-

ſtratus, a politica juriſdictione non eximitur. atque hoc ſufficit ad rejiciendam comparationem, quæ rem factam minime probat, ſed tantum declarat, aut faciendam ex certa quadam decentia rei ad ſimilitudinem adhibitæ proponit. Hæc autem reſponſio non tam Theologorum noſtræ partis eſt, quam ipſius Pontii, qui ſecum ipſe non ſemper habitat. Nam in libri I. de Matrimonio capite VII. tradit quæ ſequuntur: *Tertio colligitur, hanc eandem eſſe materiam & formam Matrimonii, quatenus eſt Sacramentum. Chriſtus enim in nullo penitus immutavit naturam contractus; ſed illam ſub Principum diſpoſitione relinquens id quod fuerat legitimus contractus Matrimonii, elevavit vt eſſet Sacramentum, & conferret gratiam.* Et poſt alia: *Ultimo colligitur, quia contractus Matrimonii alias & ex natura ſua civilis fuit a Chriſto Domino elevatus ad rationem Sacramenti, licet ex natura ſua ſæcularium Principum poteſtati ſubjectus eſſet, vt circa inſtabilitates contrahentium eodem modo poſſent diſponere ac in aliis contractibus: ideo jam ſolius Eccleſiæ poteſtati credimus reſervatum.* Collectiones hæ duæ id omne confirmant, quod confirmandum ante ſuſcepimus. Deinde per verba hæc: *Ideo merito jam ſolius Eccleſiæ poteſtati credimus reſervatum;* Pontius ſeipſum deſtruit. Nam ſi connubialis contractus diſpoſitioni ſolius Eccleſiæ jam reſervatus ſit, fuit aliquando tempus, quo ſolius Eccleſiæ, id eſt, ſacerdotalis ordinis diſpoſitioni contractum illum reſervatum non fuiſſe dicendum eſt. At ſi fuit tempus quo contractus illius diſpoſitio ſacerdotali ordini reſervata non fuit, diſpoſitionem illam Chriſtus ſæculari poteſtati non ademit per inſtitutionem Sacramenti. quod nihilominus in libri VI. capite II. dixit, & contra ſe luculenter dixit. Interim moneo fieri non poſſe, vt tempus illud certo aſſignetur, vt ex ſuperiori capite colligi poteſt: quod enim factum non eſt ea ratione qua fieri debuit, qui fieret, vt factum certo aſſignaretur? Et certe non memini legere me Theologum, qui minus quam iſte conſequenter loqueretur, & quæſtionem aliquam tractaret.

Pergit Pontius: *Præterea ſi Matrimonium etiam poſt Chriſti inſtitutionem, quia contractus eſt, ſubjectus eſſet Principum ſæcularium diſpoſitioni, nequaquam invitis Principibus fidelibus poſſit*

Eccleſia ab illis auferre eam poteſtatem leges condendi, & ſibi reſervare. Quo enim jure id poſſit? ſicut neque hominem ſubditum ſæculari Principi poſſet Pontifex eximere a juriſdictione illius, neque interdicere etiam, ne circa contractus alios leges ſtatueret. Egregiam porro rationem, ſed quæ ſponte ſua diſſilit! Quaſi vero gravis & miſerabilis caſus immineret Eccleſiæ, vt loquitur; ſi quæ propria eſt Principum poteſtas, hanc Eccleſia non poſſet Principibus auferre? Quaſi vero vt vitetur incommodum quod fingitur, gratis & ſine ratione Theologica dicendum eſſet, Matrimonii contractum ſtatim atque ei acceſſit Sacramenti dignitas, juriſdictioni ſæcularium Principum non ſubeſſe. Quidquid fingitur incommodi, quo nova inter Theologos aſſertio probetur; per id Chriſtiana religio Principibus laicis odioſa redditur: quippe quæ illos re ad hominum ſocietatem optime regendam, & ad conſervandam inter ſubditos pacem neceſſaria privet. Sed, Deus immortalis! ab hoc ſenſu quam aliena eſt Eccleſia, in qua decantatur, *Chriſtum non eripere mortalia, qui regna dat cæleſtia!* Porro autem Pontius hoc argumenti genere oppugnat illos Theologos, qui Eccleſiam poſſe Principibus jus condendi leges Matrimonium dirimentes auferre, aut ſibi reſervare docent, poſtquam docuerunt Sacramenti rationem non obſtare, quominus Matrimonii contractus Principum juriſdictioni ſubjectum vt ante remaneat.

Pergit Pontius: *Quare niſi ea poteſtate abuterentur Principes, & aliquid ſtatuerent, quod ſpiritualem Sacramenti Matrimonii rationem læderet, non poſſent a Pontifice pro indirecta poteſtate, quam habet in temporalia, coerceri.* Quid inde, quæſo, calamitatis in Eccleſiam Dei inveheretur? Deinde propter poteſtatis abuſum poteſtas non ſemper tollitur, ſed corrigitur, & ad ſuos fines revocatur. Tum indirecta illa poteſtas quam Romano Pontifici tribuit, probari non poteſt quomodo probanda eſt: Scripturis videlicet, *Paſce oves, Tu es Petrus, Quodcunque ligaveris*, quæ juxta vnanimem conſenſum Patrum intelligantur, vt in Tridentini Concilii ſeſſ. IV. & in formula profeſſionis fidei præſcribitur. At veterum Patrum nullus eſt, tantum abeſt vt omnes aut magna pars illorum,

Scripturas illas de indirecta, vt ſibi ſumit Pontius, in temporalia poteſtate Romani Pontificis intellexerit.

Pontio adjungendus eſt Franciſcus Silvius Duacenſis Theologus, qui ſuos in Summam beati Thomæ commentarios anno MDCXLV. typis mandari curavit. Hic auctor dum quærit, qui poſſint impedimenta Matrimonii conſtituere, id in reſponſione per varias concluſiones recurrentibus in ſeſe dictis materiam involvit. Verba ſunt: *Reſpondeo, quod ſi res ſecundum ſe ſuamque naturam præciſe conſideretur, omnes illi poſſunt conſtituere impedimenta Matrimonii, ſive ſolum impedientia, ſive etiam dirimentia, qui abſolutam habent poteſtatem ferendi leges, cujuſmodi ſunt Reges & Principes abſoluti, & reſpublicæ liberæ, quia conſtitutio impedimentorum eſt lex quædam præſcribens modum & conditionem ſecundum quam contractus matrimonialis ſit ineundus. Sed quoniam Matrimonium præter hoc quod ſit contractus, eſt etiam verum legis novæ Sacramentum, aliquot concluſionibus poteſt reſponſio explicari.*

In primis concluſionibus veri & abſoluti Principes, qui Chriſtiana religione imbuti non ſunt, impedimenta Matrimonium dirimentia ſuis ſubditis, etiam Chriſtianis, poſſunt conſtituere; ſed in concluſione quarta Chriſtiani Reges non poſſunt. *Reges*, inquit, *Chriſtiani non poſſunt fidelibus ſuis ſubditis vllum impedimentum Matrimonii conſtituere, idque, vel quia (licet eam facultatem habeant jure poteſtatis regalis, Eccleſia ipſos ab ejus vſu impedit illam ſibi reſervando, vel quia ſæcularis poteſtas revera non habet ejuſmodi poteſtatem, neque poteſt vllam legem ſtatuere ad ſubſtantiam Matrimonii Chriſtianorum directe vel indirecte pertinentem, quæ robur habeat, niſi ab Eccleſia tacite vel expreſſe probetur.* Bimembris eſt concluſio. Pro priori membro laudat Caput *Tuam de ordine cognationis*, Caput *de Francia*, & Caput *Euphemium:* quæ tria diſperſa & diſſipata ſunt ſupra in articuli II. capite III. Pro poſteriori rationes Pontii adhibet, quas ante diſcuſſimus, & vt invalidas elidimus.

In priori membro, quominus Principes jure poteſtatis ſuæ impedimenta Matrimonium dirimentia fidelibus ſubditis conſtituant, Sacramenti dignitas non impedit: in poſteriori membro prorſus impedit. Quæ & qualis diſputandi metho-

dus! In priori membro ætates ſunt duæ, quarum vna Principes jure ſuo vtentes ſumma cum libertate vidit, altera non vidit. Nimirum Eccleſia juris illius vſum cohibuit, & ſibi ſoli reſervavit, etiamſi Principes apud auctorem hunc imminuendæ poteſtatis ſuæ cauſam nullam dederint. Quæ & qualis in Eccleſia æquitas & juſtitia! non multum certe ab illa diſſentiens, qua Principes Christiani ſacerdotalis poteſtatis vſum cohiberent, & eum ſibi ſoli reſervarent. In poſteriori membro Chriſtiani Principes nec habent, nec habuerunt vnquam jus ferendi leges, quibus Matrimonia ſubditorum ad commune reipublicæ bonum dirigerent, & ea vllis de cauſis dirimerent: & ſi quando ferrent, leges ejuſmodi carerent robore, niſi tacite vel expreſſe probarentur ab Eccleſia; tametſi jus ferendarum legum illarum Principibus proprium foret, nec ad ſupernaturalem ordinem pertineret, vt Silvius in Reſponſione ſua probavit. Quod & quale diſputandi genus, non diſſentiens ab illo vtique! quo quis in ſe reciperet, ſacerdotalis ordinis conſenſum non poſſe vllum de rebus ſactis, & ad ſupernaturalem finem ſpectantibus canonem condere qui robur habeat, niſi tacite vel expreſſe probetur a Principibus. Et quamvis nomen *Eccleſia* ſignificatus plures importet; Silvius tamen ad eos non attendit: ratus, opinor, ſe non ita ſcripſiſſe quæ ſcripſit, ſi attendiſſet, vt videre eſt in articuli 11. capite 11.

Reliquum eſt modo, vt ex principiis doctrinæ hujus mirificæ ſincera fiat ad Regem ethnicum, qui Chriſtianæ religioni nomen dare vellet, admonitio. Sic ergo breviter fiet, ſi Principi competenti dicatur: Scire debes, Princeps optime, te craſtina die poſtquam baptiſmum ſuſceperis, & Chriſtum ſervatorem tuum ac noſtrum indueris, ſine culpa vlla tua amiſſurum certam quandam poteſtatem, quæ ad continendos in officio populos, & ad conſervandam regni tui pacem ac tranquillitatem tibi hactenus neceſſaria fuit. Hæc autem poteſtas, quæ politicæ adminiſtrationis pars eſt maxima, in ferendis circa ſubditorum tuorum Matrimonia legibus conſiſtit, dum alii ad illa contrahenda habiles, alii inhabiles, prout communi bono expedit, redduntur. Hæc admonitio ad

confutationem doctrinæ recentium Theologorum, vt cumulus accedit. Et ſane dubito, an Pontius, Hurtadus, Diana & Silvius ſatis attenderint, quo doctinæ ſuæ novitas pertineat; cum eo ſit periculoſior, quo ſub ſpecie ſacerdotalis auctoritatis & amplitudinis incautos decipere poterit; ſed cautos & prudentes non decipiet, cum probe ſcierint doctrinæ novitatem a Patribus nunquam vocatam eſſe Catholicam, ſed non raro hæreticam vocatam eſſe.

CAPUT X.

Recentioris cujuſdam Juriſconſulti de cauſis matrimonialibus tractatus plures excernuntur, & illorum vitia demonſtrantur.

HENRICVS Caniſius, quem juris vtriuſque profeſſorem Ingolſtadienſis habuit Academia, tractatus plures edidit de cauſis matrimonialibus, & in iis jus omne circa connubiales leges Principibus abjudicare conatur. Conatui jam occurrimus, cum in articuli hujus II. capite III. quæſitam ex Tridentino canone: *Si quis dixerit matrimoniales cauſas non ſpectare ad judices Eccleſiaſticos, anathema ſit;* objectionem diluimus, & canonis ſenſum ex Theologorum ſententia, & traditione Eccleſiæ apertam in lucem emiſimus. Nam ſi quid profert ſolidi Caniſius, huic canoni totum inniti videtur. Sed vt quæ ibi diſſeruimus magis ac magis confirmentur, adnoto nonnulla e Caniſii tractatibus loca, in quibus nunc principium petit, nunc falſis momentis vtitur, nunc alia in diſputando vitia committit.

I. In pagina II. Ingolſtadienſis editionis anni MDC. ſcribit: *Ubi de jure Matrimonii contrahendi vel diſtrahendi agitur, nullus, opinor, interpretum eſt, qui quæſtionem hanc ad tribunal ſæculare referendam exiſtimet, vt vel hinc diſcamus non immerito eos anathemate perſtringi a Concilio Tridentino, qui aſſerunt cauſas matrimoniales non ſpectare ad judices Eccleſiaſticos.* Nempe

pe perſtringuntur anathemate; qui matrimoniales de dotibus, de ſucceſſionibus, de donationibus inter virum & vxorem cauſas ad ſæculare tribunal referunt. Qui ſic diſputat, ſecum habitare dicendus non eſt. Matrimoniales cauſæ, quæ ad Matrimonium, quatenus Sacramentum eſt, ad Eccleſiaſticos judices referendæ ſunt, vt illæ quæ ad idem Matrimonium, quatenus civilis contractus eſt, ad ſæculares judices referendæ ſunt. Sicut cauſæ quæ de pane, quatenus panis eſt, moverentur, ad ſæculares judices referri debent, & cauſæ quæ de eodem pane, quatenus Euchariſtici Sacramenti materia eſt, ad Eccleſiaſticos judices referri debent.

II. In pagina V. dicit: *Catholica Eccleſia perpetuo Matrimonium pro Sacramento habuit, ſicut ex ſanctis Patribus præter alia ſacræ Scripturæ loca & rationes luculenter probant illuſtriſſimus Cardinalis Bellarminus, & clariſſimus Theologus Gregorius de Valentia, ad quos lectorem brevitatis cauſa remittimus.* A conjunctis ad diviſa philoſophatur; & quia Matrimonium, quatenus Sacramentum ſacerdotalis eſt juris, contendit idem Matrimonium, quatenus civilis contractus eſt Sacramento ſubſtratus, ſacerdotalis quoque juris eſſe; perinde ac ſi ſic philoſopharetur: Euchariſticus panis Sacramentum eſt: igitur illius cognitio ad Sacerdotes pertinet; & quia ſic pertinet, ad eoſdem pertinere quoque debet panis, quatenus panis eſt, cognitio. Sed vt quam ſincero ſit animo Caniſius appareat, videndum eſt quid Bellarminus & Valentia de Principum in Matrimonii contractus jure ſentiunt. Ille cap. XXXII. de Matrimonio: *Cauſæ*, inquit, *matrimoniales tertii generis* (de impedimentis) *nos dicimus ad politicum Magiſtratum pertinere poſſe, ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum.* Hic vero in quæſtione V. de impedimentis Matrimonii puncto I. *Non ſolum Eccleſiaſtica auctoritas, ſed etiam politica, ſeu civilis poſſet Matrimonio impedimenta apponere, quatenus eſt contractus quidam ordinatus ad bonum etiam commune reipublicæ civilis.*

III. In pagina VI. dicit, *Theodoſium cum collegis Imperatoribus, & Iuſtinianum de Matrimonio leges condiſſe contra præſcriptum ſacrorum canonum:* & hoc mera eſt impoſtura. Neque enim adferri poteſt lex vlla de Matrimonio, quam Theodo-

ſius contra præſcriptum ſacrorum canonum ediderit. Cum Imperator ille conſobrinarum tanquam ſororum Matrimonia prohibuit, quinam, quæſo, ſunt ſacri canones, qui ante vetuerant, ne conſobrinarum Matrimonium iniretur?

IV. In pagina VII. dicit: *Fatemur quidem, Matrimonium non minus eſſe juris gentium, quod ab omnibus gentibus receptum ſit: at juris civilis negamus inter Chriſtianos, qui Catholicæ Eccleſiæ legibus vivunt. Quod enim quidam legiſlatores politici apud Chriſtianos tentaverint certam formam Matrimonio præſcribere, ſine jure fecerunt, falcem in meſſem alienam mittendo.* Cur ergo qui ſacerdotale tunc adminiſtrarunt officium, vſurpationem tantam paſſi ſunt? Hoc in loco, vt & alibi paſſim, petit principium, ſibi ſumens Matrimonium civilem contractum non eſſe amplius, ex quo illi Sacramenti ratio ſuccrevit. Caniſius profecto ad inſtituendam de Matrimonio tractationem illotis & pedibus & manibus venit. Theologorum, qui de Matrimonio ſcripſerunt, commentarios nullos perlegit, aut temere contempſit.

V. In pagina VIII. *Quod Iudæi Romanis moribus, non Iudaicis Matrimonia inire jubeantur, nihil officit cauſæ noſtræ: ſi quidem extra Eccleſiam ſunt Iudæi, ac proinde eorum Matrimonia non Sacramentum, ſed contractus civilis eſt. Unde recte Princeps ſæcularis legem in contrahendo Matrimonio illis præſcribere poteſt, non obſtante lege Moſaica, quæ per mentem Chriſti abolita eſt.* Sic Sacramenti dignitas, quæ civili contractu poſterior eſt, civilis contractus naturam funditus evertit, & facit vt contra philoſophicum axioma prius a poſteriori pendeat. Sed hoc auctore quid fiet, cum in ſequenti capite patebit Matrimonium tam in veteri quam in novo Teſtamento Sacramenti nomine donatum fuiſſe: & eam ob cauſam ſæcularis Princeps leges in contrahendo Matrimonio, vt Judæis, ita & Chriſtianis præſcribere potuit. Hoc autem ita poſito, concidit quidquid Caniſius contra jura Principum in ſuos jecit commentarios.

VI. In pagina XI. & XII. dicit: *Quis enim credat nonnulla, quæ Juſtinianus ſanxit circa Matrimonium juri divino & ſacris canonibus adverſa, Epiſcoporum conſenſu promulgata, probata & firmata*

fuiſſe? qui repudium inter conjuges non modo toleravit & permiſit tanquam minus malum; ſed & certas cauſas conſtituit, ob quas repudium alter alteri conjugum mittere poſſet, miſſoque repudio Matrimonium vere diſſolvi credidit: ut ſi maritus contra Imperium conſilium captaverit, vel captantibus aliis Imperatori non prodiderit; ſi uxoris vitæ inſidiatus fuerit, vel etiam caſtitati, alteri videlicet eam adulterandam tradendo; ſi de adulterio inſcripſerit uxorem, ſed probatione defecerit; ſi cum alia muliere domi vel foris rem habuerit, & monitus non deſtiterit. Ex his enim cauſis mulieri a marito divertere licebat ex lege Juſtiniani. Idem jus erat marito in uxorem ſuam, ſi ipſa vel adultera eſſet, vel conſcia eorum, qui contra Imperium aliquid moliebantur, & marito non indicaſſet, vel vitæ mariti inſidias ſtruxiſſet, vel invito marito convivia inſtituiſſet, ſive foris pernoctaſſet, aut ludis circenſibus ſive theatralibus interfuiſſet. Et licet ante Juſtinianum plures hujuſmodi cauſas repudii induxerint Theodoſius & Valentinianus Imperatores, nemo tamen non videt, quin hæ omnes cum lege Evangelica pugnent. Ut ergo rem paucis abſolvam, fateor me non invitum ire in illorum ſententiam qui dicunt, Juſtinianum in legibus Eccleſiaſticis condendis nimium fuiſſe, & terminos juriſdictionis ſuæ exceſſiſſe, dum tulit hujuſmodi leges. Et primum quidem quod auctor iſte credi nolit, credere omnino poterit, qui nec diſſentientes Juſtiniani legibus Epiſcopos, & præſertim Romanum, reperiet, nec eos pro lege Evangelica opponentes ſe tanquam murum aheneum tunc inveniet. Hic ad hominem diſputamus: quinetiam Pontifices Juſtinianum multis laudibus affecerunt.

Deinde quid auctor dicet de Gregorio II. qui quæ ſequuntur Bonifacio Moguntinenſi Epiſcopo reſpondit? *Quod propoſuiſti, quod ſi mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum eſſet ſi ſic permaneret, ut abſtinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum eſt, ille qui ſe non poterit continere, nubat magis; non tamen ſubſidii opem ſubtrahat ab illa, cui infirmitas præpedit, & non culpa deteſtabilis excludit.* Qua ratione Gregorii reſponſum iſtud cum Evangelica lege conciliaturus eſt Caniſius, eadem & Juſtiniani leges cum lege Evangelica, ni fallor, conciliare poterit.

Tum vnum ex iis capitibus quæ auctor in Juſtiniano coarguit, in Pœnitentiale Romanum illud quod Antonius Auguſtinus edidit, ſic tranſivit : *Contigit tibi vt vxor tua, te conſcio & hortante, cum alio viro, illa autem nolente, adulterium perpetraret; ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & ſeptem annos, vnum ex his in pane & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia. Si autem vxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa & tuo juſſu, ſe renuente & luctante, adulterata ſit; ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit tantum in Domino: tu autem ſine vxoria ſpe in perpetuo maneas. Illa ſi conſentiens fuerat, eadem jejunet, quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Qua vero ratione Pœnitentiale Romanum hac in re cum Evangelica lege conciliaturus eſt Caniſius, eadem & alias Juſtiniani leges cum Evangelica lege conciliare poterit.

Hinc qui dicunt, Juſtinianum juriſdictionis ſuæ terminos exceſſiſſe, non fuerunt Juſtiniano æquales, vel ætate ſuppares, ſed qui longo poſt illum tempore vixerunt. Verum ita ſit, in indicatis legibus Imperatorem juriſdictionis ſuæ terminos exceſſiſſe : quid inde? Imperatorem fortaſſe certas quaſdam de Matrimonio leges quæ non pugnabunt cum Evangelio, ferre non poſſe. Quæ conſecutio? Hadrianus VI. in commonitorio, quod Franciſco Cheregato eunti in Germaniam dedit, ſcribere non veretur : *Scimus aliquot jam annis in hac ſancta Sede multa abominanda fuiſſe, exceſſus in mandatis, abuſus in ſpiritualibus, & omnia demum in perverſum mutata.* Quis inde conficiet, Romanos Pontifices ea præſtare non poſſe, quæ abominanda non ſunt; mandata dare non poſſe, in quibus exceſſus nullus fiat; ſpiritualia tractare non poſſe, quæ omni abuſu careant, & eadem exequi non poſſe, in quibus ordo & modus ſervetur. Hic Caniſio aqua hærebit.

Denique ratio qua probat, Theodoſium & Juſtinianum in condendis circa Matrimonium jam contractum juriſdictionis ſuæ terminos exceſſiſſe, non probat, eoſdem Imperatores in condendis circa Matrimonium contrahendum legibus juriſdictionis ſuæ fines tranſiliiſſe. In conditis circa Matrimonium jam contractum legibus cum lege Evangelica pugnari poteſt, in condendis circa Matrimonium contrahendum legibus cum

lege Evangelica pugnari raro poteſt. Exemplum ſit in conſanguinitatis impedimentum, quod Theodoſius lege lata poſuit. Imperatores de ſua in Matrimonium hoc vel illo modo contrahendum poteſtate ſecuri eam ad contractum Matrimonium hoc vel illo modo diſſolvendum produxerunt, libenter, & hoc libentius, quod ab Epiſcopis, & a Conciliis minime coarguerentur. Huc omnino ſpectant, quæ in articuli I. cap. XI. Celeſtinus I. Leo I. Hilarus, Felix III. Gregorius I. Leo II. Gregorius VII. & Paſchalis II. de pertinaci in rebus hujuſmodi ſilentio pronunciarunt. Hic Caniſius adverſa venatur Delia: inde regalis confirmatur poteſtas, vnde eam infirmari voluit. Conſilium malum ſemper fuit conſultori peſſimum.

VII. In pagina XV. cum ſæculi Principes de matrimonialibus cauſis judicaſſe objicitur, reſpondet id probare tantum, *quid Principes fecerint de facto, non quid de jure. At in ea quæſtione verſamur, quid de jure poſſint Principes.* Sed auctor iſtud nec probat, nec probare poteſt; niſi manifeſta petitione principii, quæ vitioſa prorſus eſt diſputandi ratio. Id autem de jure poſſunt Principes, quod illis laudati in articuli I. cap. I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. & in articuli II. capite II. Theologi vindicarunt. Quæ ad Matrimonii impedimenta & contractum pertinent, naturalis ex ſe ſunt ordinis, & eam ob cauſam materia civilium legum, quas tulerunt olim, hodieque Principes ferre poſſunt.

VIII. In pagina XVII. dicit: *Quod vero Eccleſia nonnullas Principum leges ſive conſtitutiones in cauſis Matrimoniorum retineat, velut in cognatione legali, id non auctoritate Principum fit, ſed ex benignitate & approbatione Eccleſiæ, cum videat eas a Chriſtianis moribus non abhorrere.* Perpetua eſt principii petitio, & ludus præterea in nomine Eccleſiæ, quod ſignificatus complures habet. Eccleſia, qua Clericorum cœtus eſt, Principum conſtitutiones in cauſis Matrimoniorum retinet, vt in cauſis venditionis & emptionis retinet, non dando vim illis conſtitutionibus, ſed iis vtendo, cum vti neceſſe eſt ad finem imponendum cauſis, quæ de Matrimoniis occurrunt, vt vidimus in articuli I. capite XIII. & in articuli II. capite VIII. Aut

neſcit auctor quid argutatur, aut ſibi ſumit, Eccleſiam, quæ Clericorum cœtus eſt, directam in temporalia poteſtatem habere. Quod ſi ſibi ſumat, falſum ſibi ſumit. Id tamen ſignificat, cum ait, legalem cognationem, quæ impedimentum eſt dirimens, non ex Principum auctoritate, ſed ex benignitate & approbatione Eccleſiæ dirimentis Matrimonium impedimenti vim habere. Sed iſtud nec probat, nec probare poteſt, etiamſi politico ſtatui injurioſa videatur & ſit aſſertio. Quid enim magis ad civilem ſtatum pertinet, quam impedimentum legalis cognationis, quæ ab ipſis Principum legibus ſortitur nomen, & legalis appellatur? Id tamen non obſtat quominus hic auctor ſcribat legalis cognationis impedimentum ſuam non a regno, ſed a Sacerdotio vim repetere. Confidentiorem in ſcribendo & audaciorem vidi neminem.

IX. In pagina XIX. dicit: *Principes de connubiali contractu tulerunt olim leges; quid tum? ſed jure eos tuliſſe demonſtrandum eſt.* Demonſtrant Theologi in articuli I. capite I. & ſequentibus, & in articuli II. capite II. laudati, & iis demonſtrant rationibus quas debuit Caniſius diluere, ſed non diluit; & nihilominus audet ſcribere, *demonſtrandum eſt.* Quæ diſſimulatio? quæ confidentia?

X. In pagina eadem dicit: *Antiquiſſimi Pontifices vſque ad illos, qui tempore Caroli Magni Gothorum & Longobardorum Eccleſiam adminiſtrarunt, reſponderunt de cauſis matrimonialibus vt judices, & Decreta ediderunt, vt legiſlatores. Ad illos igitur potius cenſendum eſt hanc curam pertinere, quam ad Principes politicos. Antecedens probatur ex divo Paulo I. Corinth. VII. & ex canone Apoſtolorum quinto ſupra a me citato, ex canone De propinquis, can. Quo propriam XXXV. q. II. ex can. Conſanguineos XXXV. q. VI. qui omnes ſunt Fabiani S. Pontificis in re matrimoniali, ex canone Presbyter diſt. XXVIII. ex canone De his XXXI. q. I. qui ſunt Concilii Neocæſarienſis; ex canone Aliter XXX. q. V. qui canon eſt Evariſti Papæ: quæ benevolus lector inveniet fuſe apud Gratianum.* Caniſius matrimoniales cauſas omnes hinc confundit; inde nullum veri ac falſi diſcrimen gerit, vt niſi cuncta; certe aliquid ad propoſitum dixiſſe videatur. Expendamus ſingula.

Et primo quidem, ad matrimoniales cauſas, de quibus agitur, quid beati Pauli epiſtolæ prioris ad Corinthios caput VII. attinet? *De quibus autem ſcripſiſti mihi: Bonum eſt homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat*, & cetera, quæ nec ad Matrimonii contractum, nec ad leges, quibus Matrimonii contractum dirigitur, referri poſſunt. Hoc exponere, Caniſium neſcire quid ſcribat, oſtendiſſe eſt.

Deinde idem dicendum eſt de Apoſtolorum canone V. qui ſic ſe habet: *Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Epiſcopo & Presbyteris dirigantur, nec offerantur in altari. Certum eſt autem, quod Epiſcopis & Presbyteris dividant & Diaconis & reliquis Clericis.* An major dari poſſet ἀπροσεξία? Citare forſan voluit canonem VI. qui eſt ejuſmodi: *Epiſcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abjiciat; ſi vero rejecerit, excommunicetur; ſed etſi perſeveraverit, dejiciatur.* Siccine hoc canone tanguntur vel matrimoniales contractus, vel impedimenta, quibus illi dirimantur? Caniſius ſimilis eſt illi Athenienſi viro credenti ſuas eſſe naves illas omnes quæ ad Piræum appellebant.

Tum laudatur canon *De propinquis: De propinquis qui ad affinitatem per virum & uxorem veniunt, defuncta uxore vel viro, in quinta generatione conjunguntur; in quarta, ſi inventi fuerint, non ſeparentur; in tertia vero propinquitate non licet uxorem alterius recipere poſt obitum ejus: æqualiter vir conjungatur in Matrimonio ei quæ ſibi conſanguinea, & uxoris ſuæ conſanguineis poſt mortem ſuæ uxoris.* Gratianus verba hæc vel Fabiano ſubjecit, vel ab eo, qui ſubjecerit, accepit, cum in nulla trium epiſtolarum, quæ huic Pontifici ſuppoſitæ ſunt, reperiantur. ſic & de ceteris quæ Fabiano attribuit. Porro autem noſſe debuerat ea quæ ad conſanguinitatis gradus pertinent longe poſteriora eſſe Theodoſio ſeniore, qui primus legem de conſobrinis non jungendis Matrimonio tulit. Fabianus anno CCLII. vitam depoſuit, & Theodoſius cœpit anno CCCLXXIX. Imperii habenas tenere.

Hinc laudantur canones duo Neocæſarienſis Concilii, qui

ſic ſe habent: *Presbyter ſi uxorem acceperit, ab ordine deponatur; ſi vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli poteſt, & ad pœnitentiam redigi.*

De his qui in plurimas nuptias inciderunt, & tempus quidem præfinitum manifeſtum, ſed conſolatio eorum & fides tempus abbreviat.

In canone *Presbyter* contractum a Preſbytero conjugium non reſcinditur, quia Preſbyterium nondum erat impedimentum, quo Preſbyter ad contrahendum Matrimonium inhabilis redditur; at inhabilitas hujuſmodi ex objecto fine & circunſtantiis juri Principum deputatur. Sic Neocæſarienſis Synodus Preſbyteri Matrimonium minime reſcindit; ſed Preſbyterum ab ordine ſuo removendum eſſe cenſet. Quo pacto Synodus cauſæ Caniſii nocet, ſi quod capiendum eſt, caperet.

Canon *De his* ad rem minime ſpectat, cum ibi de latis ad incundum conjugium legibus, aut de impedimentis non agatur. Agitur de obſervanda converſatione eorum, qui plures ſubinde nuptias inierunt.

Poſtremo laudatur canon Evariſti, & ita ſe habet: *Aliter non ſit conjugium, niſi ab his qui ſuper ipſam feminam dominationem videntur habere, & a quibus cuſtoditur; uxor petatur, & a parentibus aut propinquioribus ſponſetur, legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & conſociata, a proximis tempore congruo petita legibus dotetur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant.* Hæc deſumpta ſunt ex Evariſti epiſtola prima, quæ omnino ſubdititia eſt. Impoſtoris ignorantiam prodit conſularis nota hæc: *Data* IX. *Calend. Aprilis, Valente & Vetere viris clariſſ. Coſſ.* Nam in Evariſti Pontificatu toto nuſquam comparent Valens & Vetus Conſules; reperitur quidem Vetus, ſed Æliano junctus. In Eccleſiaſticis annalibus Clementis annum ſextum conſignant Valens & antiſtius Vetus Conſules, quos impoſtor ad Evariſti annum VII. devocavit.

Deinde Gratianus detraxit membrum unum, quod fraudem

dem omnium oculis ſubjecit; reſtituendum eſt ita: *Similiter cuſtoditum & traditum habemus, vt uxor legitime jungatur. Aliter enim legitimum, vt a Patribus accepimus, & a ſanctis Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus, non ſit conjugium*, & cetera, vt ſupra. Siccine locutum credemus Evariſtum, qui anno Chriſti CXX. exceſſit? Quinam ſunt illi Patres, quinam Apoſtoli, quinam Apoſtolorum ſucceſſores id tradiderunt? Et ſane non miror, Joannem Contium in cap. *Aliter* notaſſe Evariſti decreta ſibi videri ſuppoſititia. Sed miror, cur Caniſius non obſervaverit, Evariſtum in epiſtola ſua, quid ex præſcripto juris civilis, non quid ex juris Pontificii regulis factum vel faciendum ſit, exponere: quo nihil eſt præjudiciis Caniſii magis contrarium. Hic auctor arma contra ſe ſubminiſtrat.

Præterea non ſatis accurate loquitur, cum Decreta Pontificum canones appellat, non appellaturus, ſi legiſſet Photiani Nomocanonis caput IV. *Quod non ab vno Epiſcopo, ſed a communi Epiſcoporum cœtu canones promulgentur. Baſilii canon* XLVII. *circa finem, & Gregorii Nyſſæi* VI. *circa medium.* Id Facundus Hermianenſis Epiſcopus confirmat in libri XII. pro defenſione trium capitulorum capite III. *Canones*, inquit, *conſtituere, nonniſi multis & in vnum congregatis primi ordinis Sacerdotibus, non licet.* Hæc ille, qui medius inter Baſilium & Photium vixit.

XI. In pagina XXII. & XXIII. *Quod autem ſanctus Auguſtinus citat & probat legem quandam Antonini Imperatoris, qua vetat, ne maritus adulter adulteram vxorem accuſet, vel, vt ambo damnentur, ſi ambos pariter impudices conflictus ipſe convicerit, id non indicio eſt, Epiſcopos Imperatori conſiliarios aut aſſeſſores eſſe; ſed recte Epiſcopos hujuſmodi leges comprobare. Nec enim inviti fatemur poſſe Principem ſæcularem in re ſpirituali & Eccleſiaſtica ad coercendum ejus abuſum, & retinendam civilem diſciplinam, juxta diſpoſitionem canonum, pœnam adjicere.* Nunc inſpiciendum eſt paullo diligentius, num Eccleſiarum magiſter Imperatorem Antoninum vſurpatæ in Matrimonium juriſdictionis accuſet, & omnem ei circa Matrimonium, *quia Sacramentum eſt, quia res ſacra eſt*, poteſtatem abjudicet. Beati Augu-

ſtini adſcribo verba e libri II. de adulterinis conjugiis capite VIII. *Sed cum hæc eis dicimus, non ſolum nihil volunt detrahere ſe veritati, ſed iraſcuntur inſuper veritati, & loquuntur atque reſpondent: Sed nos viri ſumus. An vero ſexus noſtri dignitas hanc ſuſtinebit injuriam, ut cum aliis feminis præter uxores noſtras ſi quid admittimus, in luendis pœnis mulieribus comparemur? Quaſi non propterea magis debeant illicitas concupiſcentias viriliter frenare, quia viri ſunt: quaſi non propterea magis debeant mulieribus ſuis ad virtutis hujus exemplum ſe præbere, quia viri ſunt: quaſi non propterea minus debeant a libidine ſuperari, quia viri ſunt: quaſi non propterea minus debeant laſcivienti carni ſervire, quia viri ſunt? & tamen indignantur, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris feminis pœnas, cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet virtute vincere, & exemplo regere feminas. Chriſtianis equidem loquor, qui fideliter audiunt, caput mulieris vir, ubi ſe agnoſcunt duces, illas autem comites eſſe debere: & ideo cavendum eſt viro illac ire vivendo, qui timet ne uxor ſequatur imitando. Sed iſti quibus diſplicet, ut inter virum & uxorem par pudicitiæ forma ſervetur, & potius eligunt, maximeque in hac cauſa, mundi legibus ſubditi eſſe quam Chriſti, quoniam jura forenſia, non eiſdem quibus feminas pudicitiæ nexibus viros videntur obſtringere. Legant quid Imperator Antoninus, non utique Chriſtianus, de hac re conſtituerit, ubi maritus uxorem de adulterii crimine accuſare non ſinitur, cui moribus ſuis non præbuit caſtitatis exemplum, ita ut ambo damnentur, ſi ambos pariter impudicos conflictus convicerit. nam ſupradicti Imperatoris verba ſunt, quæ apud Gregorianum leguntur: Sane, inquit, meæ literæ nulla parte cauſæ præjudicabunt. Neque enim, ſi penes te culpa fuit, ut Matrimonium ſolveretur, & ſecundum legem Iuliam Eupaſia uxor tua nuberet, propter hoc reſcriptum meum adulterii damnata erit, niſi conſtet eſſe commiſſum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice vivere, illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti: periniquum enim mihi videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet. Quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel cauſam facti tollere, ſi hæc obſervanda ſunt propter decus terrenæ*

civitatis, quanto caſtiores quærit cæleſtis patria & ſocietas angelorum? Hic beatus Auguſtinus non tergiverſatur, vt eum tergiverſari vellet Caniſius. Imperatoris quamlibet ethnici legem non repudiat, ſed honorifice laudat, & ad regendos Chriſtianorum mores aſſumit. Quod ſi verum eſt in iis, quæ Matrimonii contractum ſequuntur; multo verius erit in iis, quæ & antecedunt eundem Matrimonii contractum, quales ſunt leges, quæ Matrimonium vel dirimunt, vel quæ etiam Matrimonium in ratione civilis contractus, conſtabiliunt.

XII. In pagina LXIV. *Poteſtas Imperatorum ethnicorum ideo extendebat ſe etiam ad Matrimonium ethnicorum, quod apud eos Matrimonium nonniſi contractus quidam civilis eſſet, non aliter quam exemptio, venditio,* &c. *At apud Chriſtianos Matrimonium Sacramentum eſt ex inſtitutione Chriſti; vnde ad aliud tribunal recte tranſlatum eſt: quo quidem ipſo imminuta nonnihil remanſit poteſtas ſucceſſorum reſpectu anteceſſorum; ſiquidem hi habuerunt aliquid juris in contractum Matrimonii, in quem poſterioribus propter Sacramentum nihil relictum eſt.* Hoc gratis enunciatur, & ſine ratione, quæ ex duobus veræ Theologiæ principiis, Scripturarum auctoritate, & Catholicæ Eccleſiæ traditione, vel ſaltem ex duobus ſacerdotalis juris principiis, ſacris nimirum canonibus, & Sedis Apoſtolicæ decretis ex iiſdem canonibus promulgatis comparanda eſſet. Caniſius de neutro cogitat, ratus, opinor, ſuam ſibi ad præſidium aſſertionis auctoritatem ſufficere. Sed quidquid tam confidenter ſibi ſumit, ab omnibus diſſipatum eſt Theologis, quorum ſententias & ſententiarum rationes in articuli I. capite I. & inſequentibus, & in articuli II. capite II. protulimus.

XIII. In eadem pagina: *Duas poteſtates complectitur fides ſeu religio Chriſtiana; alteram politicam, alteram Eccleſiaſticam: illa rebus profanis & civilibus, hæc ſacris & ſpiritualibus præeſt. Cum ergo ea res, quæ antea profana erat, ex Chriſti inſtituto relata eſt in claſſem ſpiritualium, neceſſe eſt, deceſſerit aliquid poteſtati politicæ, & ad anguſtiores terminos, quam antea, redacta ſit: & eatenus poteſtas imminuta aliquo modo cenſetur, dum Matrimonii diſpoſitio & judicium illi ſubtrahitur, & Eccleſiaſtico Magiſtratui applicatur.* Recte quidem dicit politicam poteſtatem rebus

profanis & civilibus præeſſe. At Matrimonium priuſquam intelligatur Sacramentum, debet exiſtere vt civilis contractus: non poteſt autem vt civilis contractus exiſtere, niſi convenienter latis de contrahendo Matrimonio legibus fiat. quo in eventu Matrimonium, qua civilis contractus eſt, totum Principum auctoritati ſubjicitur, nec contractus civilis naturam mutat accedens Sacramenti ratio. Recte quoque dicit Eccleſiaſticam ſeu ſacerdotalem poteſtatem rebus ſacris & ſpiritualibus præeſſe; ſic præeſt Matrimonio qua Sacramentum eſt, & controverſiis omnibus, quæ ex Sacramento tali progerminant. Judicat de partibus Sacramenti, materia & forma; judicat de diſpoſitionibus, quæ ad Sacramentum digne ſuſcipiendum requiruntur; judicat num Matrimonium, vt in nova, ſic & antiqua lege Sacramentum habitum fuerit. In ſumma, vt politica poteſtas de Matrimonii contractu, & de iis quæ Matrimonii contractum civilem antecedunt, comitantur per ſe & ſubſequuntur, judicat: ſic & ſacerdotalis poteſtas de Matrimonio, quatenus Sacramentum eſt, & de rebus, quæ ad Sacramentum tale ſpectant, judicat.

Quidquid vero ſubjungit Caniſius, antiquitati ignotum eſt vniverſæ. Tractator Eccleſiæ nullus eſt, qui per annos a Chriſto pluſquam mille ſimilia iis quæ heic ille dicit, in ſe receperit: & ſic qua facilitate aſſeruntur, eadem & negantur.

XIV. In pagina LXIV. & LXV. *Falſum eſt vel Philippum, vel Conſtantinum plenum jus imperii retinuiſſe, hoc eſt, omnem illam poteſtatem ſibi vendicaſſe, quam exercuerunt ethnici Imperatores. Extant quidem de Matrimonio duæ conſtitutiones Philippi ſub tit. Cod. de interdicto Matrimonio; ſed quas ipſe tulit, cum nondum Chriſtianus eſſet, vel ad rogationem ethnicorum, de quorum Matrimonio agebatur: argumento eſt, quod is imperaverit tempore Fabiani Pontificis, cujus Decreta de Matrimonio extant apud Gratianum, quæ vtique non tuliſſet Fabianus vir ſanctus, ſi jus condendi leges matrimoniales pertinere ad Imperatorem exiſtimaſſet.* Quod falſum eſſe dicit auctor, falſum eſſe definit, cum idonea non ſuppetit probatio, quam nec objiciunt, nec poſſunt objicere ſuppoſititia Fabiani Papæ Decreta.

Hæc ſi extent apud Gratianum, ſatis eſſe putat ille, vt pro veris ducantur.

XV. In pagina LXXVII. *Poteſt ſummus Pontifex inconſulto Magiſtratu politico ordinare aliqua circa Matrimonium præter illa, quæ jus naturæ aut Chriſtus tradidit, quia illi in beato Petro dictum eſt: Quodcunque ſolveris ſuper terram.* At Benedictus quidam Papa in appendice Lateranenſis Concilii III. titulo de ſponſalibus cap. XXVIII. Caniſio ſic contradicit: *Cur prohibeam,* inquit, *quod prohibitum nunquam ſacra Scriptura declaravit; ſed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quibus inter ſe nuptias contrahere non licet, de hujuſmodi aliquid dicunt negotio?* Hæc laudantur in articuli I. capite XIII. Deinde cum Scripturæ verba transfert ad ferendas leges de contractu Matrimonii obſequium tacitus detrectat Tridentinæ Synodo, quæ contra ſimiles Scripturæ interpretes ſic decernit in ſeſſ. IV. *Præterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione Scripturarum ſanctarum; aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi hujuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contravenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis a jure ſtatutis puniantur.* Profecto cenſendus eſt auctor ſuum ad ſenſum contorquere Scripturæ verba, quæ nullus vnquam ſanctorum Patrum de ferendis a Romano Pontifice circa Matrimonii contractum legibus intellexit. Auctoris crimen ex eo augetur, quod ſeſſionis illius Decretum in formulam profeſſionis fidei tranſierit. *Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, niſi juxta vnanimem conſenſum Patrum, accipiam & interpretabor.* Hunc articulum profeſſionis fidei Caniſius neglexit.

Tum demum Sophiſticem exercet, dum vſus illis Scripturæ verbis fallaciam accidentis committit, a non diſtributo

ſcilicet ad diſtributum concludens: quo fallaciæ genere nec Romanus Pontifex, nec vniverſus ordo Sacerdotum indiget, vel indigebit vnquam; & qui indigere pugnaret, de Romano Pontifice, & de vniverſo ordine Sacerdotum tam male mereretur, quam qui maxime. Id autem vitii genus, vt vitetur, ſervanda eſt regula Tridentini Concilii.

XVI. In pagina LXXVII. & LXXVIII. viam aperit funditus evertendi quidquid in opere ſuo toto ſcripſit, reſpondens argumento ſequenti: *Principes poſſunt ferre leges de bonis moribus & virtutibus, item de vitiis & peccatis oppoſitis: ergo etiam de Matrimonio. Probatur conſequentia. Quia virtutes & peccata virtutibus oppoſita, ſunt res ſpirituales, imo magis videntur ſpirituales, quam aliæ nonullæ, quarum notionem Eccleſiaſtici ſibi vindicant: ergo quod Matrimonium ſpirituale ſit, non obſtabit quominus ſæcularis Princeps de eo poſſit cognoſcere. Reſpondetur: Matrimonium, vt Sacramentum, eſt res ſpiritualis, quia gratiam confert, ad id a Chriſto inſtitutum, quamvis & ſignificet ſpiritualem illam conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, juxta illud divi Pauli: Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia; virtutes vero & vitia res natura ſua ſpirituales ſunt, & eatenus conſiderantur a politico Magiſtratu, quatenus principaliter conſervant vel deſtruunt bonum civile, cujus ille adminiſter eſt; non vero vt ſunt res quatenus promovent vel impediunt æternam beatitudinem.* Sic dicimus de Matrimonio. Nam illud eatenus conſideratur a politico Magiſtratu, quatenus principaliter conſervat bonum civile, ſi rite contrahatur; vel deſtruit bonum civile, ſi non rite contrahatur. Civilis autem boni adminiſtrum eſſe politicum Magiſtratum quis ignorat? Sed Matrimonium non conſideratur a politico Magiſtratu, quatenus Sacramentum eſt, & quatenus promovet æternam beatitudinem, ſi dum celebratur contra leges non peccetur; vel quatenus impedit æternam beatitudinem, ſi dum celebratur contra leges, peccetur. Cum autem Caniſius ſubjungit: *At gratia illa, quæ Matrimonio ineſt, cum ſupernaturalis ſit, merito efficit, vt Matrimonii diſpoſitio & controverſiæ ad Eccleſiæ* (id eſt, Sacerdotum) *judicium ſpectent.* Ad ſolitum ſe recipit perfugium, quod in manifeſta principii petitione conſiſtit. Præ-

terea ignoranter contendit, vt prius a poſteriori pendeat; nempe vt Matrimonii, quod eſt civilis contractus, diſpoſitio pendeat a gratia, quæ a Matrimonio, quatenus Sacramentum eſt, proficiſcitur.

Hæc habui, quæ ad Henrici Caniſii de cauſis matrimonialibus commentarios diſſererem, etiamſi tam multa diſſerere neceſſarium non eſſet. Nam quidquid habet ſolidi vel expreſſi, (ſi quid tamen habeat) extat apud Pontium, Hurtadum, Dianam & Silvium, quorum ſcripta ſuperiori capite excuſſimus & confutavimus. Verum quia plerique juris anteceſſores parum ſunt æqui hac in materia, manus cum Caniſio conſerere volui, ne quis illorum de me quereretur. Libenter tamen dicam quod ſentio, quæſtionem hanc, cum de jure agitur, ad Theologos multo magis quam ad Juriſconſultos pertinere.

CAPUT XI.

Retractantur dicta quorundam auctorum, qui veteris legis Matrimonio Sacramenti nomen ac dignitatem abjudicant.

CAVSÆ ſunt omnino mihi tres, cur id aggrediar, quod capitis titulus importat. Primum, vt rei hujus ſua qualiſcunque ea ſit, ex traditione Patrum conſtet veritas. Deinde, vt erraſſe ſe agnoſcant, qui docent Principes potuiſſe ante novam legem impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere; non potuiſſe vero ex quo lex nova a Chriſto inſtituta eſt, & Matrimonium cœpit Eccleſiæ Sacramentis adnumerari. Denique, vt lectores moneam me ſupra quibuſdam in locis diſputaſſe ad hominem, dum nonnullos auctores ex ſuis principiis redargui, & cum illis ponere volui, quod volebant; nempe Matrimonium jamjam primum in nova lege Sacramenti nomen & dignitatem habuiſſe. Sic cum aliis pugnans, mecum ipſe pugnare non videbor.

Hic neceſſe non eſt repetere illorum auctorum verba, quæ cum in aliis, tum præſertim in tribus proximis capitibus legi facile poſſunt. Sed nunc expedienda eſt traditio Patrum, qui veteris legis Matrimonium Sacramenti nomine dignantur.

Tertullianus traditionis initium dabit in libri de anima, capite XI. *Nam etſi Adam ſtatim prophetavit magnum illud Sacramentum in Chriſtum & Eccleſiam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit ſe uxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.*

Deinde in ejuſdem libri capite XXI. *Si quia prophetavit* (Adam) *magnum illud Sacramentum in Chriſtum & Eccleſiam: Hoc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit ſe vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.*

Tum in libri V. contra Marcionem capite XVIII. *Habet ſimilitudo cum veritate honoris conſortium. Laborabo ego nunc eundem Deum probare maſculi & Chriſti, mulieris & Eccleſiæ, carnis & ſpiritus; ipſo Apoſtolo ſententiam Creatoris adhibente, immo & diſſerente: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in carnem vnam. Sacramentum hoc magnum eſt. Sufficit inter iſta, ſi Creatoris magna ſunt apud Apoſtolum Sacramenta; minima apud hæreticos. Sed ego autem dico, inquit, in Chriſtum & Eccleſiam. Habet interpretationem, non ſeparationem Sacramenti. Oſtendit figuram Sacramenti ab eo præminiſtratam, cujus erat vtique Sacramentum.*

Denique in libri de exhortatione caſtitatis capite V. *Denique, Erunt duo, inquit, in carne vna; non tres, neque quatuor: alioquin jam non vna caro, nec duo in vnam carnem. Tunc erunt, ſi conjunctio & concretio in vnitatem ſemel fiat; ſi vero rurſus aut ſæpius, jam vna eſſe deſiit, & erunt non duo in vnam carnem, ſed vna plane coſta in plures. At quam Apoſtolus in Eccleſiam & Chriſtum interpretatur: Erunt duo in vnam carnem; ſecundum ſpiritales nuptias Eccleſiæ & Chriſti. Unus enim Chriſtus, & vna ejus Eccleſia: agnoſcere debemus duplicatam & exaggeratam eſſe nobis vnius Matrimonii legem tam ſecundum generis fundamentum, quam ſecundum Chriſti Sacramentum. De vno Matrimonio*

trimonio cenſemur vtrubique, & carnaliter in Adam, & ſpiritualiter in Chriſto. Tertullianus aperte frequenter & perſeveranter veteris legis Matrimonium Sacramentum appellat, & cur appellet, exponit.

Beatus Hieronymus in caput V. epiſtolæ ad Epheſios: *Sacramentum hoc magnum in præſenti loco ponitur, id eſt, propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Primus enim homo, & primus vates Adam, hic de Chriſto & de Eccleſia prophetavit, quod reliquerit Dominus noſter atque Salvator patrem ſuum Deum, & matrem ſuam cæleſtem, & venerit ad terras propter ſuum corpus Eccleſiam, & de ſuo eam latere fabricatus ſit, & propter illam Verbum caro factum ſit. Et quia non omnia æqualia Sacramenta ſunt, ſed eſt aliud Sacramentum majus, & aliud minus; propterea nunc dicit: Sacramentum hoc magnum eſt.* De veteris Teſtamenti Matrimonio loquitur, quod Sacramentum nominat.

Sanctus Auguſtinus in libri de bono conjugali capite XIII. *Illis vero temporibus cum ad hoc propheticis Sacramentis ſalutis noſtræ myſterium velabatur, etiam qui ante nuptias tales erant, officio propagandi nuptias copulabant, non victi libidine, ſed ducti pietate.*

Deinde in ejuſdem libri capite XVIII. *Ergo ſicut Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis ſignificavit futuram multitudinem Deo ſubjectam in terrenis omnibus gentibus; ſic Sacramentum nuptiarum ſingularum noſtri temporis ſignificat vnitatem omnium noſtrum ſubjectam Deo futuram in vna cæleſti civitate.* Hæc autem comparatio Sacramenti nomen & honorem ita defigit in veteris Teſtamenti Matrimonio, vt inde refigi non poſſit.

Deinde in ejuſdem libri capite XXIV. *Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in cauſa generandi eſt, & in fide caſtitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in ſanctitate Sacramenti, per quam nefas eſt etiam repudio diſcedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit, nec ſaltem ipſa cauſa pariendi.*

Tum in libri IX. de Geneſi ad literam capite VII. *Neque*

enim quia incontinentia malum eſt, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non eſt bonum: imo vero non propter illud malum, culpabile eſt hoc bonum; ſed propter hoc bonum, veniale eſt illud malum: quoniam id quod bonum habent nuptiæ, & quod bonæ ſint nuptiæ, peccatum eſſe nunquam poteſt. Hoc autem tripartitum eſt, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole, vt amanter ſuſcipiatur, benigne nutriatur, & religioſe educetur. In Sacramento autem, vt conjugium non ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa, nec cauſa prolis, alteri conjungatur. Tria hæc in omni Matrimonio ſive antiquæ, ſive novæ legis reperiuntur.

Leo I. in epiſtola XCII. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum, capite IV. *Non omnis mulier juncta viro uxor eſt viri, quia nec omnis filius heres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima & inter æquales, multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud eſt uxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem teſtimonium ponit ex Geneſi, vbi dicitur Abrahæ: Ejice ancillam & filium ejus. Non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum: dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuiſſe myſterium.* Quod Matrimonium ab initio Sacramentum fuerit, id perinde tradit Pontifex, quaſi nulla tunc temporis inter Eccleſiaſticos tractatores foret dubitatio.

Hincmarus Remenſis Epiſcopus Leonem ſequitur, dum in opuſculo de divortio Lotharii & Tetbergæ Leonis teſtimonium in epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum deſcribit, & deſcribendo ac probando ſuum facit: *Quia vero*, inquit, *ſecundas nuptias non damnamus, immo recipimus, aliud genus conjugii, & Apoſtolo docente ſuſcipimus, & ſancto Leone Papa in Decretis ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum, qualiter iniri debeant monſtrante cognoſcimus. Ait enim capite* XVIII. *Non omnis, inquiens, mulier viro conjuncta, vxor eſt viri, quia nec*

omnis filius heres eſt patris : nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima , & inter æquales , multo prius hoc ipſum Domino conſtituente , quam initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud eſt uxor , aliud concubina : ſicut aliud eſt ancilla , aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem teſtimonium ponit ex Geneſi , ubi dicitur Abrahæ : Ejice ancillam & filium ejus. Non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit , ut præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum : dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad Matrimonium , in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium.

Magiſter ſententiarum in libri IV. diſt. XXVI. *Cum alia ,* inquit , *Sacramenta poſt peccatum & propter peccatum exordium ſumpſerint , Matrimonii Sacramentum etiam ante peccatum legitur inſtitutum a Domino , non tamen ad remedium , ſed ad officium. Refert enim Scriptura , Geneſ. in Adam miſſo ſopore , atque una de coſtis ejus ſumpta , & exinde muliere formata virum in ſpiritu intelligentem , ad quem uſum mulier facta eſſet , poſt ecſtaſim prophetice dixiſſe : Hoc nunc os ex oſſibus meis , & caro de carne mea ; propter hoc relinquet homo patrem & matrem , & adhærebit uxori ſuæ , & erunt duo in carne una.* Et quibuſdam interpoſitis : *Cum ergo conjugium Sacramentum ſit , & ſacrum ſignum eſt & ſacræ rei , ſcilicet conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ , ſicut ait Apoſtolus. Scriptum eſt , inquit : Relinquet homo patrem & matrem , & adhærebit uxori ſuæ , & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt : ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*

Hugo Rotomagenſis Epiſcopus in libri III. contra hæreticos ſui temporis capite IV. *Eſt etiam in conjugio Sacramentum , ſi ſingulare manſerit , quod eſt unum. Sacramentum hoc , dicit Apoſtolus , quia magnum eſt in Chriſto & in Eccleſia unitate ſingulari atque perpetua. Conjugium namque Chriſti & Eccleſiæ unum & ſingulare cœpit quidem ex tempore , ſed permanet in æternitate. Ab exordio rerum , ab origine temporum formata legitur mulier de viri coſta.* Et poſt pauca : *Data eſt in paradiſo lex iſta conjugii , quod extra paradiſum etiam poſt peccatum rata permanſit.* Et poſt alia : *Lex iſta conjugii tam juſta & tam ſancta eſt ,*

vt etiam ipſe mundi conditor, ipſe humani generis redemptor, cum caro fieret, non ex virgine ſimplici, ſed ex ſponſata concipi & naſci voluerit. Hæc lumine ſuo ſplendeſcunt.

Alanus inſignis Theologus in libro I. contra Waldenſes: *Sacramentum conjugii in paradiſo inſtitutum eſt a Deo, quando formavit mulierem de coſta viri, inſtituens vnam eſſe vnius. Unde ipſe ait: Creſcite & multiplicamini. Ad Sacramentum conjugii etiam commendandum Chriſtus voluit de conjugata naſci, & ad idem commendandum interfuit nuptiis.* Et paullo poſt: *In hoc maxime apparet miſericordiæ Dei effectus, quod Sacramento conjugii juſti Deus ad hoc, vt qui continentes eſſe non poterant, a peccato continentiæ excuſarentur.*

Innocentius III. in libri II. epiſtola CCXIX. vbi de divortio inter Mariam Aragoniæ Reginam, & Petrum Aragoniæ Regem: *Licet igitur inter alios mundi Principes prædictum Regem, ſicut opera ipſa declarant, amplectamur ſpecialis dilectionis affectu, & ad perſonæ ipſius honorem & commodum aſpiremus: vbi tamen ad judicii pervenitur examen, in quo nec reſpicere pauperem, nec potentis vultum honorare permittitur, nullam ei vel alii gratiam facere poſſumus aut debemus, maxime vbi agitur de Matrimonii Sacramento, quod ante peccatum in paradiſo a Domino inſtitutum, præter propagationis humani generis fructum, illud ineffabile Sacramentum, conjunctionis Chriſti videlicet ad ſanctam Eccleſiam, Dei ad fidelem animam, & ipſius Verbi ad humanam naturam noſcitur figurare, Apoſtolo teſtante, qui de bono Matrimonii agens, inquit: Ego autem dico magnum in Chriſto & Eccleſia Sacramentum.*

Deinde in lib. IV. Decretalium tit. XIX. de divortiis cap. VIII. *Tiberiadenſi Epiſcopo:* Gaudemus in Domino. & infra: *Utrum pagani vxores accipientes in ſecundo vel tertio vel vlteriori gradu ſibi conjunctas, ſic conjuncti debeant propter converſionem ſuam inſimul remanere, vel ab invicem ſeparari, edoceri per Sedem Apoſtolicam poſtulaſti. Super quo taliter reſpondemus, quod cum Sacramentum conjugii apud fideles & infideles exiſtat, quemadmodum oſtendit Apoſtolus: Si quis frater infidelem habet vxorem,* &c. Innocentius aperte & perſeveranter aſſerit Matrimonii Sacramentum non ſolum in paradiſo inſtitutum eſſe a

Deo, ſed etiam inter fideles atque infideles exiſtere, idque Apoſtoli teſtimonio confirmat.

Honorius III. in compilatione v. Decretalium tit. xx. de tranſactionibus cap. 1. ad Joannem ſanctæ Praxedis Preſbyterum Card. & Sedis Apoſtolicæ Legatum : *Utpote conjugii Sacramentum, quod cum non ſolum apud Latinos & Græcos, ſed etiam apud fideles & infideles exiſtat, circa illud a ſeveritate canonica recedere non licebit.*

Lucius III. quem potuerunt Innocentius III. & Honorius III. videre, in cap. *Ad abolendam de hæreticis* decernit, non licere de Sacramentis aliter ſentire vel docere, quam quod Romana ſentit & docet Eccleſia. Quo fit, vt quæ Pontifices hi duo de Matrimonii Sacramento docent & ſentiunt, Romanæ non immerito tribui poteſt Eccleſiæ. Adſcribo verba Lucii : *Univerſos qui de Matrimonio vel reliquis Eccleſiaſticis Sacramentis aliter docere aut ſentire non metuunt, quam ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſervat, eos vinculo perpetui anathematis innodamus.*

Sanctus Bonaventura Innocentii & Honorii Pontificum doctrinam amplectitur in parte vi. Breviloquii, cap. xiii. *De Sacramento Matrimonii hoc in ſumma tenendum eſt, quod Matrimonium eſt legitima conjunctio maris & feminæ individuam vitæ conſuetudinem retinens. Hæc autem conjunctio non ſolum fuit poſt peccatum, verum & ante peccatum; ſed prius fuit conſtitutum Sacramentum conjugii in officium, nunc autem non ſolum in officium, verumetiam in remedium contra libidinis morbum: prius ſignificat conjunctionem Dei & Eccleſiæ, nunc autem præter hæc ſignificat conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ, & duarum naturarum in vnitate perſonæ.*

Richardus de Media-Villa in quartum diſt. xxvi. art. iv. quæſt. ii. *Reſpondeo quod Sacramentum aliquod poteſt dici novæ legis dupliciter. Uno modo, quia primo in nova lege inſtitutum fuit, ſicut baptiſmus; & ſic Matrimonium non eſt Sacramentum novæ legis: fuit enim inſtitutum ante novam legem. Alio modo, quia quamvis fuerit inſtitutum ante novam legem, tunc non habens vim conferendi gratiam, in nova lege non eſt evacuatum, ſed confirmatum & factum gratiæ cauſativum; & ſic Sacramentum eſt novæ legis.*

Petrus de Palude in quartum diſt. XXVI. quæſt. IV. *Juriſtæ & Magiſter ſententiarum qui dicunt, quod in Matrimonio non confertur gratia, dicunt tamen quod eſt Sacramentum, & ſacratiſſimæ rei ſignum; imo quod excedat alia in ratione ſigni.*

Eugenius IV. in decreto vnionis Armenorum: *Septimum Sacramentum eſt Matrimonii, quod eſt ſignum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundum Apoſtolum.*

Joannes Raguſius ex Ordine Prædicatorum Theologus, in oratione quam de communione ſub vtraque ſpecie habuit in Baſilienſi Concilio. *Quamvis*, inquit, *Deus in lege naturæ, quando hoc Matrimonii Sacramentum inſtituebatur, ſtatuiſſet, quod vnius viri tantummodo eſſet vna vxor, & e converſo, prout patet Geneſis* II. *quando Spiritus ſanctus dixit per Adam: Relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ; ſequitur: Et erunt duo in carne vna. Nihilominus hæc lex mutata fuit in ſanctis Patriarchis, vt patet in Lameth, qui primus duas ſimul vxores habuit: in Abraham ſimiliter & Iacob: in aliis etiam ſub lege conſtitutis, in quibus lex vetus vxorum pluralitatem videtur approbaſſe. Sed adveniente lege nova, in qua perfectio Evangelica exprimitur, mutata eſt lex nuptiarum atque Matrimonii, & reducta ad priorem inſtitutionem & honeſtiorem, vt vnus vni, & e converſo tantummodo conjungantur in figura Chriſti & Eccleſiæ vnicæ ſponſæ, de quo Matrimonio ait Apoſtolus ad Epheſios* V. *Sacramentum hoc* (Matrimonii) *magnum eſt, dico in Chriſto & in Eccleſia.*

Felix Hemmerlinus Thuricenſis Cantor, & in Decretis Doctor Bononienſis, in tractatu de Matrimonio, quem anno MCCCCLVI. edidit. *Hoc*, inquit, *Matrimonii Sacramentum multis eſt figuris divinitus & humanitus tam multipliciter glorificatum, vt videatur in glorioſiſſima virgine Maria cum Ioſeph ſuo curatore, & Elizabeth cum Zacharia, & pluribus ſanctis hominibus, & cum timore Domini contractum & ſolennizatum.*

Atrebatenſis Diœceſana Synodus, quæ anno MCCCCXC. habita eſt. *Matrimonii*, inquit, *vinculum ab ipſo Eccleſiæ & rerum omnium conditore ipſum in paradiſo & ſtatu innocentiæ inſtituente, vnionem & indiſſolubilitatem accepit; & idcirco palam & publice celebretur, ne contractum vinculum inficiari valeat aut negari.*

Pariſienſis Synodus quæ ad annum MDXV. habita eſt, de Sacramento Matrimonii: *Antequam peccatum eſſet, fuit inſtitutum, & cauſa multiplicandæ prolis ad evitandum fornicationem, quam noluit propter Matrimonium hujuſmodi reputari inter primos; ſed tantum honorari voluit Dominus, quod in conjugio naſci voluit, & in Cana Galilea intereſſe, & magno miraculo decorari, & aquam in vinum converti. Quapropter juxta ſcripta ſancta dicimus hominem relinquere patrem & matrem, & adhærere vxori ſuæ; & e converſo cum duo ſint in carne vna. Item cum conveniat rationi ad Eccleſiam accedere, ſuaque illic recipere Sacramenta, Matrimonium Sacramentum ſacræ rei ſignum, conjunctionis ſcilicet Chriſti & Eccleſiæ, & divinitatis & humanitatis deſignans perpetuam caritatem, prohibemus*, &c.

Henricus VIII. Angliæ Rex, ſeu Joannes Roffenſis Epiſcopus ſub illius nomine, in aſſertione ſeptem Sacramentorum, de Sacramento Matrimonii: *Matrimonium Sacramentum omnium primum inter primos homines celebratum, primo Chriſti miraculo cohoneſtatum, quod propter Sacramenti nomen ipſum tam diu, tam religioſe cultum eſt. Lutherus nunc demum negat eſſe Sacramentum vllum.* Et paullo poſt: *Matrimonium, inquit Lutherus, erat apud antiquos Patres, erat apud gentiles, & tamen apud neutros Matrimonium erat Sacramentum; cum tamen apud vtroſque Matrimonium fuerit, æque verum atque apud nos de Patribus, qui ſub lege erant & ante legem. Non accedo Luthero, imo plane cenſeo Matrimonium fuiſſe illis Sacramentum, ſicut fuit & Circunciſio. De Gentibus alia quæſtio eſt*, &c.

Senonenſis Synodus, quæ anno MDXXIV. celebrata eſt, de Matrimonio: *Cum Matrimonium ab ipſo Eccleſiæ capite rerum omnium conditore ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtituente, vnionem & indiſſolubilitatem acceperit, ſitque magnum & honorabile Sacramentum; omnibus Matrimonium contrahere volentibus præcipimus, vt ad illius ſolenniſationem cum magno honore & reverentia jejuni accedant & confeſſi.*

Carnotenſis Synodus, quæ anno MDXXVI. celebrata eſt, de Matrimonio: *Sacramento Matrimonii ab ipſo Deo in ſignum vnionis divinæ naturæ & humanæ in perſona ſui Filii, conjunctioniſque ipſius Chriſti & Eccleſiæ, ab initio mundi inſtituti,*

reverentia & honeſtas maxima certe debetur.

Colonienſe Concilium I. quod anno MDXXXVI. celebratum eſt, in part. VII. can. XL. *Dum Matrimonio jungunt Parochi virum & mulierem, docebunt, Matrimonium inſtitutum eſſe a Deo, confirmatum per Chriſtum, vt Geneſ.* II. *& Matthæi* XIX. *legimus. Quod Sacramentum ſi quis, ſicut decet, acceperit accedente ſacerdotali precatione, confert donum ſpiritus, quo vir diligat vxorem amore caſto, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam; mulier viciſſim propter Chriſtum amet revereaturque virum ſuum vti dominum.*

Lemovicenſis Synodus, quæ anno MDLVII. habita eſt, de Sacramentis: *Matrimonium primo inſtitutum eſt ab initio in paradiſo, Geneſis* I. & II. *& Matthæi* XIX.

Manuale Cameracenſis Eccleſiæ quod anno MDLXII. editum eſt, de Sacramento Matrimonii: *Matrimonium a Deo ab initio cum adhuc primi noſtri parentes in ſtatu eſſent innocentiæ, inſtitutum. Deinde poſt diluvium iterum ab eo confirmatum, & a Chriſto in novo Teſtamento approbatum, tria nobis repræſentat excellentiſſima myſteria.*

Aurelianenſis Synodus, quæ anno MDLXXXVII. habita eſt, de Sacramento Matrimonii: *Cum rerum opifex omnium Deus optimus maximus, hominem ex luto finxiſſet, adjutorium ſibi ſimile (id eſt) vxorem ex ejus latere formatam dedit, ſicque Matrimonium condidit & inſtituit, vt hoc medio genus humanum, alioquin ad interitum tendens, repararetur ac propagaretur in dies, & hilarem ſimul vitam ducerent, tanto amoris nexu conſtituti, alter ab altero extractus, duo erunt in carne vna: quod Spiritu Dei cognoſcens primus omnium ille parens; Hoc nunc os, inquit, ex oſſibus meis, & caro ex carne mea; propterea relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Ideo ante legem hoc Sacramentum a Deo inſtitutum, in lege Moſaica confirmatum, & in lege Evangelica prædicatum fuiſſe teſtatur.*

Alfonſus a Caſtro Theologus in paucis nominatiſſimus, libro XI. adverſus hæreſes, verbo *nuptiæ*: *Falſum eſt Matrimonium ſanctorum Patriarcharum non eſſe noſtro judicio Sacramentum. Omnes enim Theologi Catholici concordi ſententia docent Matrimonium illorum ſanctorum virorum, qui in lege naturæ aut Moyſi vixerunt, fuiſſe verum Sacramentum: quia cum illi Deo revelante habuerunt fidem Chriſti incarnandi, Matrimonium illorum fuit Sacramentum*

cramentum conjunctionis, qua Chriſtus & Eccleſia tanquam cum ſponſa ſua conjungendus erat; ſicut Matrimonium quod nunc cum fide incarnati Verbi Chriſti contrahitur, Sacramentum eſt illius conjunctionis, qua Chriſtus jam conjunctus eſt cum Eccleſia.

Bellarminus in libri de Matrimonio capite v. *Non deſunt*, inquit, *Catholici qui admittant Matrimonium non eſſe Sacramentum proprium novæ legis, ſed fuiſſe in lege veteri, etiam apud Iudæos, & a Chriſto non tam inſtitutum, quam confirmatum. Ita enim docet Alfonſus a Caſtro lib.* XI. *contra hæreſes, verbo* nuptiæ, *hæreſi* III. *Petrus a Soto lect.* II. *de Matrimonio, & alii quidam, quorum rationes ſunt præcipue tres. Prima, quia Apoſtolus ad Epheſ. de conjugio Adam & Evæ dicit: Sacramentum hoc magnum eſt,* &c. *Secunda, quia Geneſ.* I. *Deus benedixit conjugio Adami & Evæ: ex quo videtur gratiam ſigno adjunxiſſe. Tertia, quia Leo epiſt.* XCII. *ad Ruſticum dicit nuptias ab initio ſic inſtitutas, ut haberent in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum.* Sed poſtquam Bellarminus teſtimonium hiſtoricæ veritati dedit, continuo ſubnectit, non videri ſibi quod iſta ſententia defendere tuto poſſit, propter Florentinum Concilium, quod Matrimonium Sacramentis novæ legis connumerat, & propter Tridentinam Synodum, quæ & idem facit: quaſi vero Bellarminus qui Tridentinæ non interfuit Synodo, Synodi mentem melius cognoverit, quam Alfonſus Synodo æqualis, & Sotus, qui ei magna cum eruditionis fama interfuit. Ad Florentinum Concilium quod attinet, Bellarminus in duobus peccat; & primum quidem, quod Florentinum Concilium dicendum non fuit, ſed Eugenius IV. in decreto pro vnione Armenorum. Finitum erat Concilium, vbi decretum editum eſt. Deinde Matrimonium potuit eſſe vtriuſque legis Sacramentum, licet in nova lege perfectius quam in veteri: quod neque Eugenius, neque Tridentini Patres negarunt vnquam. Porro autem Bellarminus non videtur ſatis verſatum fuiſſe in traditione, quæ Sacramenti Matrimonii doctrinam complectitur.

Narbonenſia Concilia duo. Unum habitum anno MDLI. alterum anno MDCIX. idem tradunt. Prius ſic loquitur in can.

L. *De Sacramento Matrimonii : Cum Matrimonium magnum ſit in Chriſto Ieſu & Eccleſia Sacramentum, in cujus & inſtitutionis illius maximum dedecus, permulta quotidie divortia fiant, quod generale Concilium non obſervetur.*

Poſterius vero ſic : *Matrimonium a Deo inſtitutum vnionem Chriſti & Eccleſiæ perfecte ſignificans ; vnde magnum Sacramentum eſt appellatum, licet puritatem denotet.*

Sacerdotale Venetenſis Eccleſiæ, quod anno MDLV. editum eſt. *Matrimonium*, ait, *eſt Sacramentum Eccleſiæ.* Et paullo poſt: *Inſtitutum autem fuit in paradiſo Matrimonium ante peccatum propter ſuſceptionem prolis.*

Reginaldus Polus Cardinalis in oratione de reformatione Angliæ: *Septimum eſt Sacramentum Matrimonii, quod eſt ſignum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundum Apoſtolum dicentem: Sacramentum hoc magnum eſt ; ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*

Huc ſpectant rituales multarum Eccleſiarum libri, in quibus Miſſa de ſponſalitiis ſeu nuptiis habetur. Præfatio verba hæc : *Deus, qui tam excellenti myſterio conjugalem copulam conſecraſti, vt Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum præſignares in fœdere nuptiarum ;* continet, quæ non minus ad vetus quam ad novum Teſtamentum pertinent.

De pluribus paucos notabo.

Ritualem librum Lugdunenſis Eccleſiæ, qui anno MDXLII. & MDLXX. editus eſt. Præterea in eo qui editus eſt anno MDXLII. tractatus ſecundus eſt, vbi de *Sacramento Matrimonii* ſic traditur : *Matrimonium inſtitutum fuit in paradiſo terreſtri ante peccatum.*

Ritualem librum Rotomagenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDXLIV.

Ritualem librum Turonenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDLXX.

Ritualem librum Senonenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDLV.

Ritualem librum Viennenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MD. & MDLXXVII.

Ritualem librum Pariſienſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno

MDIV. MDXLII. MDLXXXI. & MDCI.

Ritualem librum Remenſis Eccleſiæ, qui ad vſum provinciæ editus eſt anno MDLXXXV.

Rirualem librum Bituricenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDLXIX. & MDLXXXVIII.

Ritualem librum Toloſanenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDXXXVIII. & MDLIII.

Ritualem librum Aquenſis Eccleſiæ, qui editus eſt anno MDLXXVII.

Ritualem librum Urgellitanæ Eccleſiæ, qui anno MDXLVIII. edirus eſt.

Miſſale Romanum, quod anno MDL. editum eſt, relata verba ſemel atque iterum repræſentat. Semel in oratione, quæ poſt introitum dicitur. Irerum in præfatione Miſſæ de nuptiis.

Hæc habui, quæ adverſus nonnullos auctores, & cum primis Pontium, Hurtadum, Dianam, Silvium & Caniſium referrem. Igitur petſpicue conſtat illos non ſatis eruditos in tradirione Eccleſiæ, & cum primis Romanæ, cum veteris Teſtamenti Matrimonio Sacramenti nomen & dignitatem abjudicaverint: deinde cum ante legem Evangelicam in Principibus ſtatuendorum impedimentorum Matrimonia dirimenrium jus agnoverint; poſt illam legem non agnoverint, ſed imperite & otioſe, vt vidimus.

Caput XII.

Nonnullorum auctorum a Principum partibus ſtantium certa quædam minus conſiderate dicta retractantur.

IN articuli 1. capite 1. & ſequentibus laudantur nonnulli auctores, qui poſtquam jus Principum in ferendis legibus Matrimonium dirimenribus confirmarunt, hoc progreſſu temporis amiſiſſe Principes, ſcribere ſunt auſi: & hæc

ſunt ſcripta, quæ nunc retractanda ſuſcipio, vt jus Principum liberum nec imminutum appareat. In retractatu ſequar ordinem, quo auctores locis jam citatis in medium eduntur.

I. In articuli I. capite I. Andreas Duvallius dicit, *Principes ex ſe certa quædam impedimenta ſtatuere poſſe, ſi non eſſet illis ab Eccleſia prohibitum: cum enim ex ſe poteſtatem habeant in contractum civilem, conſequenter in eum, quatenus eſt Sacramentum, habere potuerunt.* Et primo quidem quærendum eſt quid Eccleſiæ nomine vult intelligere: nam ſi intelligit Eccleſiam, quæ ab eo in ſecundam ſecundæ tractatu de fide art. I. definita eſt, prohibitio ab Eccleſia facta non quadrabit; ſic igitur definita eſt. *Generaliter*, inquit, *& latiſſime definitur ſocietas creaturæ rationalis ſupernaturali cognitioni Deo adhærens, ejuſque vero cultu inter ſe communicans*. Et paullo poſt: *Preſſior & anguſtior Eccleſiæ definitio Eccleſiæ hæc eſt: Societas fidelium in vero Dei cultu inter ſe communicantium. quæ definitio deprompta eſt ex Lateranenſi Concilio.* Eſtne Eccleſia hæc, quæ ne Principes impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituant, prohibuerit? Minime vero, quia ſic definita Eccleſia comprehendit Chriſtianos Principes, quos ne talia impedimenta conſtituerent, prohibuiſſe ſibimetipſis quis crederet? quis probaret? Deinde ſi divinemus, quia certe divinandum eſt, per Eccleſiam a Duvallio intelligi ſacerdotalis ordinis conſeſſum ſeu Romanum Pontificem, nihil conſequetur Duvallius, quia minime deſignat tempus, quo facta fuerit prohibitio. Nam *inſtar religionis eſt*, vt ait Tertullianus, *fidem de temporibus aſſerere*. Fortaſſe id ab aliis dictum reperit, nec in dicti veritatem inquiſivit altius. Negligentia hæc in materia tam gravi culpanda eſt maxime, nec aliunde juri Principum nocere debet: quinetiam exceptio illa quæ non probatur, nec probari poteſt, jus Principum confirmat.

II. In ejuſdem articuli capite III. Nicolaus Baionenſis dicit: *Eccleſia Chriſtianis Principibus hanc poteſtatem circa Matrimonium fidelium eripuit occaſione Sacramenti.* Hic præter ea, quæ de nomine Eccleſiæ diſſeruimus contra Duvallium, nihil

contra Baionenſem differendum ſupereſt, niſi quod vtatur verbo *eripuit*, quod ignominioſum aliquid importat; quaſi vero Sacerdotium debeat & jure poſſit regno eripere, quid Regni proprium eſt. Deinde res eſſet exempli peſſimi, cum eripere eſt vi *tollere* & *auferre*, vt Pomponius Juriſconſultus interpretatur.

Tum eripiendi cauſa ex Sacramenti occaſione repetitur: quod eſt ſumme abſurdum & minime tolerabile. Quaſi vero Sacramenti dignitas, quæ ab initio adverſari Principum auctoritati credita non eſt, ævi progreſſione adverſari credita fuerit, eoque res devenerit, vt Principes ſuo in Matrimonium jure privari debuerint, etiamſi eo abuſi non fuerint. Qua in re neſcit auctor quis & qualis ſit vſus indirectæ poteſtatis, quam Papæ vel Concilio generali in Regum temporalia attribuit. Nam apud eos qui indirectam poteſtatem illam recenti memoria finxerunt, indirectæ poteſtatis vſus nullus eſt, niſi cum Principes poteſtate ſua ſunt enormiter abuſi, nec ſuppliciter rogati corrigi nolunt. At quis Princeps poteſtate ſua in ferendis legibus Matrimonium dirimentibus perperam vſus eſt, & deinceps monitus emendari noluerit? Cum hic de indirecta poteſtate loquor, ad hominem diſputo. Poteſtas hæc nullo Scripturæ ſtabilitur loco, qui juxta vnanimem conſenſum Patrum intelligatur, ſicubi intelligendus eſſet, vt Tridentinæ Synodi ſeſſioni IV. & profeſſioni fidei mos geratur.

III. In ejuſdem articuli capite IV. num. VI. Guillelmus Mercerus ab Atho dicit: *Princeps fidelis non poteſt impedimenta conſtituere circa Matrimonia ſuorum ſubditorum fidelium, eo quod poteſtas Eccleſiaſtica cauſas fidelium matrimoniales ſuæ cognitioni reſervarit.* Et primum quidem Mercerus ſibi canit, dum ſcribit poteſtatem Eccleſiaſticam, id eſt, eos qui ſacerdotale adminiſtrant officium, Matrimonia fidelium potius quam infidelium cognitioni ſuæ reſervaſſe. Id comparatione inter matrimoniales fidelium & infidelium cauſas facta apud antiquos reperiet nuſquam. Deinde cum matrimoniales cauſæ ſint variæ & diverſi generis, dicendum fuit, quod Mercerus non dixit, vel omnes, vel e numero omnium certas quaſdam ſuæ

cognitioni reſervaſſe. Tum vbi facta eſt illa reſervatio, docendum fuit, vtrum Principes, quorum intererat maxime, vocati ſint, necne. Nam ſi vocati non fuerint, ſtare non poteſt reſervatio. ſic enim Sacerdotium, quod Regni proprium eſt, ſibi reſervare poſſet. Hoc autem de Sacerdotio quis ſine Sacerdotii dedecore ſuſpicaretur?

IV. In ejuſdem articuli capite V. num. II. Guillelmus Eſtius dicit: *Poſſent Principes fideles impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere, quatenus ab Eccleſia permitterentur.* Si Eſtius eam intelligit Eccleſiam quam in annotationibus ad caput XVIII. Matthæi definivit *ſocietatem eorum, qui per rectam fidem & Sacramenta ſibi mutuo cohærent;* non eſt, cur Principes timeant. Cum enim illi ſint pars illius ſocietatis non minima, poteſtatem ſtatuendorum impedimentorum Matrimonia dirimentium ſibi non denegabunt; & ſi cum aliis de ſocietate illa diſceptandum ſit, ſerio diſceptabunt. Deinde, ſi per Eccleſiam aliud quid intelligat, pugnabit ſecum, & ambiguo ſenſu locutum ſe neceſſario fatebitur: quod a docto & illuſtri Theologo, qualis fuit Eſtius, abhorret. Tum neque in antiquis canonibus, neque in vniverſalium Conciliorum actis legitur neceſſe eſſe, vt dum Chriſtiani Principes impedimenta Matrimonium dirimentia ferunt, ſacerdotalem conſenſum requirant & obtineant. Poſtremo abſurdum eſt, vt cum quis jure ſuo vtitur, alterius permiſſione indigeat. Quemadmodum vt Sacerdotium judicet, an Matrimonium in veteri lege Sacramentum fuerit, necne; Regni permiſſione non eget: quia materies tota ex ſe Sacerdotii judicio ſubjacet; ſic & Regnum vt judicet, an contractus Matrimonii ſit legitimus, necne, vtrum conſanguinitatis fieri poſſit impedimentum dirimens, necne; Sacerdotii permiſſione non eget: quia materies tota ex ſe Principibus ſubjecta eſt. Dicam brevius: Permiſſio hæc gratis & inutiliter fingetur ſemper, quia certum tempus nuſquam aſſignabitur, quo jamjam primum requirenda fuit. Eamne requiſivit magnus ille Theodoſius, cum nuptias conſobrinarum tanquam ſororum vetuit?

V. In ejuſdem articuli capite V. num IV. Eligius Baſſæus dicit: *Princeps ſæcularis ex genere & natura ſuæ poteſtatis poſſet*

impedimenta dirimentia fidelibus ſibi ſubditis ex juſta cauſa ſuis legibus indicere, niſi ſummus Pontifex hanc ſibi poteſtatem reſervaſſet. Iſtud *niſi*, & quæ ſequuntur, exigunt tria, quæ addenda neceſſario fuere, & quæ non adduntur. Appellandus fuit de nomine Romanus ille Pontifex, qui convenientem ex genere & natura ſua Principi ſæculari poteſtatem ſibi reſervavit, id eſt, qui jus alienum vſurpavit. Individuum vagum ponitur, cum certum ac determinatum poni non potuit. Vitioſa hæc eſt tractandi methodus, quam Chriſtianæ religionis & Theologiæ profeſſor omni ſtudio vitare debet. Aſſignanda fuit cauſa, eaque juſtiſſima, cur Pontifex Principes omnes, quotquot ſunt in orbe Chriſtiano, jure ſuo ſpoliaverit: notandus fuit annus & dies, quo eventus tam admirabilis acciderit. Ceterum vt conſtet quanta cum injuſtitia Romanus Pontifex poteſtatem illam ſeu jus alienum ſibi reſervaverit, ſubjungit continuo: *Quia juxta divum Thomam in* I V. *diſt.* XXIV. *art.* I. *ad* I V. *Matrimonium in quantum contractus civilis eſt in officium communitatis inſtitutus, ſubjacet legis civilis ordinationi*; & tamen hoc ipſum eſt, quod judice Baſſæo ſummus Pontifex ſibi reſervavit. Sic auctor de Romano Pontifice tam male meretur quam qui peſſime; hunc publici latrocinii reum facit, quia qui alienum aufert, eo aufert conſilio, vt id, niſi deprehenſus fuerit, ſibi reſervet.

VI. In ejuſdem articuli capite VI. Dominicus Sotus dicit: *Fideles Principes noſtri, vt ſequenti diſtinctione dicemus, poſſunt hujuſmodi leges* (quæ Matrimonium dirimunt) *ferre, niſi ab Eccleſia cohibeantur.* Et primo quidem verba hæc, *niſi ab Eccleſia cohibeantur*, præteritum tempus non appellant, ſed præſens aut futurum. Eapropter cum Dominicus annis illis, quibus Tridenti habitum eſt Concilium, decurrentibus, in quartum librum ſententiarum commentarios ediderit, perſuaſus erat, Eccleſiam qua de loquitur, Principes a ferendis legibus Matrimonium dirimentibus nondum cohibuiſſe. Perſuaderi ſine difficultate vlla potuit, quia nuſquam in ſacris canonibus vel in actis vniverſalium Conciliorum talis apparet cohibitio. Hæc autem ſic apparere deberet, ſi per Eccleſiam ſacerdotalis ordinis conſeſſus intelligatur. Nam ſi intel-

ligeretur Eccleſia, vt a ſancto Thoma, cujus auctor diſcipulus erat, definitur, & ſedente Concilio Tridentino definiebatur, aliter philoſophandum eſſet. Nam in *fidelium congregatione*, quæ vera eſt Eccleſiæ definitio, Chriſtiani Principes continentur. Hi enim, vt par eſt credere, in poteſtate ad bonum publicum tam neceſſaria conſervanda ſibi non deeſſent, ſiqui alii ex illa congregatione poteſtatem illam vſurpare tentaſſent. Ad hominem diſputamus: nam inter Regnum & Sacerdotium talem aliquando excitatum iri controverſiam minime cenſemus. Deinde auctor oblitus eſt cauſam adferre, cur Principes a ferendis legibus, quæ Matrimonium dirimunt, cohiberentur vel ad tempus, vel in perpetuum. Cauſa adferri nulla poteſt, præter abuſum maxime enormem, qui ab omnibus Chriſtianis Principibus ſimul & ſemel committi nequit.

VII. In ejuſdem articuli capite VI. num. V. Petrus Ledeſma dicit: *Quamvis poteſtas conſtituendi impedimenta etiam dirimentia conveniat etiam poteſtati civili, juſte tamen illam vſurpavit poteſtas Eccleſiaſtica.* Hic non repetam, quæ loco mox citato ad Ledeſmæ teſtimonium animadvertet neceſſaria veluti de cauſa occupavi. Grammatici & literati docent adverbium verbo adjacere in bono ſenſu; ſed hic adverbium verbo adjacet in malo & perverſo ſenſu. Quid ſibi vult juſte quod alienum eſt tollere & auferre, niſi juſte furari? Verba ſunt, quæ mutuo inter ſe dimicant, & quod volunt aſtruere, deſtruunt. Sed mirificus eſt Ledeſma, cum vſurpationis juſtæ cauſam transfert in Sacramenti dignitatem, quæ Matrimonii contractui accedit. Quaſi vero quod ex ſe ſanctum eſt & honorabile, imminuendæ Principum poteſtatis occaſionem præbuerit, ſine vlla illorum culpa, quæ notetur? aut deſignari poſſit tempus, quo contigerit talis & tanta vſurpatio? in eo tamen cardo rei verſatur.

VIII. In ejuſdem articuli capite VI. num. X. Ludovicus Caſpenſis dicit: *Principes Chriſtiani poſſunt etiam reſpectu Matrimonii, quod eſt Sacramentum, impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere, ſcilicet attento jure & poteſtate ſuæ dominationis regalis, niſi Eccleſia juſtas ob cauſas ſibi reſervaſſet munus & poteſtatem ſtatuendi ea impedimenta, eoque modo reſtrinxiſſet poteſtatem,*

teſtatem, quam de ſe alioquin habent Principes Chriſtiani. I. Sermo totus hic ita comparatus eſt, vt non ſolum oppido quam ridiculus appareat, ſed etiam funditus deſtruat quod vult aſtruere. Sermonem exponere, vt expoſuimus, confutaſſe eſt. II. Ponit, ſed non probat, quod certo probandum fuit, cauſas fuiſſe juſtas, cur *Eccleſia ſibi reſervaverit ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia munus & poteſtatem, quam alioqui habent Chriſtiani Principes.* III. Si per Eccleſiam fidelium ſeu Catholicorum cœtus intelligitur, id non fecit Eccleſia, vt jam oſtendimus non ſemel. Si per Eccleſiam ſacerdotalis ordinis conſeſſus intelligitur, id non fecit Eccleſia, quod a ſacerdotalis ordinis conſeſſu factum minime reperitur, etiamſi quanta poſſit diligentia, quæratur. Si per Eccleſiam Romanus Pontifex intelligitur, id non fecit, quod a Romano Pontifice factum nuſquam invenitur. Nominandus eſſet Pontifex, qui facinus tam grande attentaſſet: non nominatur nec nominari poteſt. IV. Hic auctor Eccleſiæ quoquo modo acceptæ imponit, & immortalem inter Regnum & Sacerdotium, ſciens, ſed minime prudens, ferit diſcordiam, quod majoris abollæ crimen eſt.

IX. In ejuſdem articuli capite VII. num. III. Chryſoſtomus Javellus dicit: *Populus Chriſtianus in primitiva Eccleſia vnanimi conſenſu voluit hanc ſtatuendi impedimenta* (Matrimonium dirimentia) *poteſtatem eſſe in majoribus & Prælatis Eccleſiæ.* Quod ſpectat ad originem juriſdictionis civilis, qua hæc ſtatuuntur impedimenta, Javellus cum iis convenit, qui de origine juriſdictionis hujus ſcripſerunt. Quod vero pertinet ad poteſtatis hujus tranſlationem in majores & Prælatos Eccleſiæ factam ab initio, Javellus fallitur: quippe res eſt, quam nec probat, nec probare poteſt. Deceptus eſt a ſuppoſititiis quibuſdam apud Gratianum decretis, quæ ſupra diſcuſſimus & diſploſimus. Decretorum iſtiuſmodi ſuppoſitionem confirmabimus in articuli ſequentis capite I.

X. In ejuſdem articuli capite VII. num. X. Martinus Bonacina dicit: *Principes ſeculares habent poteſtatem ſupra contractus, & poſſunt præſcribere formam, qua celebrandi ſint: verumtamen illam poteſtatem illis ablatam eſſe ab Eccleſia in cap. Eccle-*

ſia ſanctæ Mariæ novæ. Fieri vix poteſt, vt a quoquam ſcriptore erretur gravius, quam hic a Bonacina erratur. Quod ne videatur incredibile, refero Caput *Eccleſia ſanctæ Mariæ novæ:* eſt autem ejuſmodi in libro I. Decretalium, art. II. de conſtitutionibus cap. X. *Nos attendentes, quod laicis etiam religioſis ſuper Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis nulla ſit attributa facultas, quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi: a quibus ſi quid motu proprio ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum etiam reſpiciat commodum & favorem, nullius firmitatis exiſtit, niſi ab Eccleſia fuerit approbatum. Unde ſtatutum Baſilii de non alienandis prædiis ruſticis, vel vrbanis miniſteriis, & ornamentis Eccleſiarum, illa reprobatum fuit potiſſima ratione, quod auctoritate non fuit Romani Pontificis roboratum. Quod a Senatore factum fuerat in prajudicium monaſterii, non conventi, nec confeſſi vel convicti in irritum revocantes, eaſdem poſſeſſiones reſtituendas tibi ſententialiter definimus.*

I. Bonacina tribuit Eccleſiæ quod ei tribuendum non eſt, niſi Romanus Pontifex Innocentius III. dicatur Eccleſia, quæ illius ævo definiebatur, fidelium ſeu Catholicorum cœtus. Id autem quam abſurdum foret, nemo eſt qui non facile perſpiciat.

II. Hoc in capite ſermo nullus inſtituitur vel de Matrimonii contractu, vel de poteſtate quam in eum Principes habere Bonacina ſcribit; & tamen ſi credatur auctori huic, poteſtas illa ab Eccleſia Principibus ablata eſt. Quæ & qualis hallucinatio!

III. Bonacina cum per *laicos religioſos* ſæculares Principes, *quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi;* intelligit, ab antiquarum rerum cognitione mirum quantum aberrat. Calchedonenſis Concilii actionem duodecimam non legerat, in qua ſic habetur: *Glorioſiſſimi judices* (quos Imperator ad Concilium miſerat) *dixerunt: Quoniam vobis ſæpe interloquentibus & poſcentibus proferri ſententiam de Epiſcopatu ſanctæ Eccleſiæ in Epheſo conſtitutæ, perfecta reſponſio ab omnibus non eſt data, venerabile & immaculatum Evangelium in medio proferatur. Et allato ſanctiſſimo Evangelio in medio, glorioſiſſimi judices dixerunt: Similem petitionem ſanctæ Synodo rurſus offeri-*

mus, propoſitis ſanctis Evangeliis, adhortantes vos, neque duorum quemquam lædere, ſi forte quiſquam eorum dignus eſt, vt in memorata ſanctiſſima Eccleſia Epiſcopatum debeat obtinere, ſive ſi vterque indignus eſt, declarare. Unde ſecundum Deum, & ſecundum quod dignum eſt atque decens atque vtile ſanctæ Eccleſiæ, quæ juſta ſunt decernite. Anatolius reverendiſſimus Epiſcopus Conſtantinopolitanus dixit, &c cetera. *Paſchaſinus reverendiſſimus Epiſcopus obtinens locum Sedis Apoſtolicæ antiquioris Romæ dixit*, &c.

Relatis aliorum Epiſcoporum ſententiis ſubnectitur: *Glorioſiſſimi judices dixerunt: Placet ſancto Concilio interlocutio Dei amantiſſimi Archiepiſcopi Anatolii, & reverendiſſimi Epiſcopi Paſchaſini obtinentis locum Romanæ Apoſtolicæ Sedis; qua declaratum eſt amlos quidem eſſe removendos, tanquam præter regulas factos; alterum vero ordinari debere: prædictos autem habere Epiſcopi dignitatem, & a ſanctiſſima Epheſina Eccleſia nutriendos. Sancta Synodus exclamavit: Hæc pia interlocutio, hæc ſecundum regulas eſt.*

Non legerat Synodi VI. actionem VIII. in qua Imperatori Conſtantino ſic acclamatur: *Sancta Synodus Conſtantino magno Imperatori multos annos, conſervatori orthodoxæ fidei multos annos, pacifico Imperatori multos annos, novo magno Conſtantino Imperatori multos annos, novo Theodoſio Imperatori multos annos, novo Imperatori Marciano multos annos, novo Iuſtiniano Imperatori multos annos. Nos famuli Imperatoris, Agathoni orthodoxo Papæ Romano multos annos*, &c.

Non legerat ejuſdem Synodi actionem XVIII. vbi poſtquam Conſtantinus Imperator ita ſubſcripſit: *Conſtantinus in Chriſto Rex & Imperator Romanorum legimus & conſenſimus.* Illi acclamatur hoc pacto: *Multos annos Imperatori. Integritatem duarum naturarum Chriſti Dei noſtri tu declaraſti, luminarium pacis, Domine, conſerva. Marciano novo Conſtantino æterna memoria, novo Iuſtiniano Conſtantino æterna memoria. Omnes hæreticos tu effugaſti, dejectorem hæreticorum, Domine, conſerva; vita tua orthodoxorum vita eſt, cæleſtis Rex terreſtrem conſerva; per te vniverſalis Eccleſia pacificata eſt.* Approbavit hæc omnia ſucceſſor Agathonis Leo II. qui Synodum Græce ſcriptam

Latinitate donavit. Hic Pontifex, quia Siculus erat, linguam Græcam optime callebat.

Non legerat ejuſdem Synodi actionem VIII. IX. X. & XI. vbi habetur: *Piiſſimus Imperator Conſtantinus & ſancta Synodus dixerunt.*

Non legerat actionem XII. vbi quoque abſente Conſtantino habetur: *Glorioſiſſimi judices & ſancta Synodus dixerunt.*

Non legerat ſecundam Gregorii II. ad Leonem Iſaurum epiſtolam, in qua ſic loquitur: *Scripſiſti, Imperator: ſum & Sacerdos: Enimvero qui ante te fuerunt Imperatores, hoc opere ac ſermone demonſtraverunt, qui curam geſſerunt Eccleſiarum vna cum Pontificibus, & cupiditate zeloque incenſi, rectæque fidei veritatem perveſtigantes, Conſtantinus magnus, Theodoſius magnus, Valentinianus magnus, & Conſtantinus Iuſtiniani pater, qui ſextæ Synodo interfuit: Imperatores iſti religioſe imperarunt, & cum Pontificibus vno conſilio ac ſententia Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum requirentes, ſanctas Eccleſias conſtituerunt & ornarunt. Hi ſunt Sacerdotes & Imperatores, qui id opere demonſtrarunt.*

Non legerat Francofordienſis Synodi canones, in quibus ſic habetur. In can. IV. *Statuit piiſſimus noſter, conſentiente ſancta Synodo, vt nullus homo, ſive Eccleſiaſticus, ſive laicus ſit, vnquam carius vendat annonam*, &c. In can. VI. *Statutum eſt a domino Rege & ſancta Synodo, vt Epiſcopi juſtitias faciant in ſuis parochiis.* In can. VII. *Definitum eſt a Domino Rege & ſancta Synodo, vt Epiſcopus non migret de civitate in civitatem, ſed curam habeat Eccleſiæ ſuæ.* In can. IX. *Definitum eſt ab eodem Domino noſtro Rege ſive a ſancta Synodo, vt Petrus Epiſcopus conteſtans coram Deo & angelis ejus juraret*, &c. In can. X. *Definitum quoque a Domino Rege & ſancta Synodo eſſe dignoſcitur, vt Gerbodus, qui ſe Epiſcopum eſſe probat*, &c.

Non legerat octavæ Synodi actionem VIII. in qua *ſanctiſſimi Vicarii ſenioris Romæ dixerunt: Deus conſervet Chriſti amiciſſimum Imperatorem per multos annos, qui gubernat Eccleſiam ejus.*

Non legerat proœmii Florentinæ Synodi de purgatorio antiquæ editionis, in quo *aiebat Pontifex: Vbi ego ſum cum Im-*

peratore & Patriarcha, ibi eſt vniverſa Chriſtianorum Synodus, præſertim cum adſunt Patriarchæ omnes & Cardinales noſtri.

Hæc autem ſi legiſſet omnia, de Principibus Chriſtianis paulo honorificentius verba feciſſet, nec eos inſtar laicorum etiam religioſorum habuiſſet; & ſane mirum eſt virum in Italia tam celebrem tanta laborare ignorantia, quanta laborare debuit, vt laicorum religioſorum nomine Imperatores & Reges intellexerit, quibus poſtea jus ferendarum legum Matrimonia dirimentium per Caput *Eccleſiæ ſanctæ Mariæ novæ* auferret.

IV. Quomodo quæ mox retulimus legiſſet, qui Caput *Eccleſiæ ſanctæ Mariæ novæ* minime legit? nam ſi legiſſet, & Latine intellexiſſet, ibi nec de Principibus, nec de Matrimonii contractu, nec de Principum in Matrimonii contractum poteſtate agi ſine difficultate vlla deprehendiſſet. Bonacina gratias agat Thomæ Sanches, quo præeunte ad caſum ita horribilem & miſerum deductus eſt. Ceterum hoc Caput *Eccleſiæ ſanctæ Mariæ novæ* integrum retuli, quia Bonacina eo duntaxat vtitur, vt probet, ſæcularibus Principibus poteſtatem ſanciendi impedimenta Matrimonium dirimentia ablatam eſſe ab Eccleſia in Caput *Eccleſiæ ſanctæ Mariæ novæ.*

XI. In ejuſdem articuli capite VII. num. XI. Vincentius Candidus dicit: *Principes ſæculares fidelium poſſunt ſecluſa prohibitione Eccleſiæ conſtituere impedimenta Matrimonii.* Hoc facile dicitur, ſed difficile explicatur: tantum abeſt, vt Theologicis rationibus probetur. Theologicis dico, quæ ſcilicet ex Scripturæ auctoritate & Catholicæ Eccleſiæ traditione comparentur. Non prohibebit Eccleſia, quæ in fidelium collectione conſiſtit: quia Principes, qui ad eam fidelium collectionem pertinent, ſibi non prohibebunt, quod ab Eccleſia prohibendum eſſe ſtatuitur. Non prohibebit Eccleſia, quæ in ſacerdotalis ordinis conſeſſu verſaretur: quia ſacerdotalis ordinis conſeſſus jus non habet prohibere, quominus Principes jure ſuo quod ab auctore ponitur, vtantur. Admonere quidem poteſt Principes ne jure ſuo in perniciem boni communis abutantur; ſed prohibere non poteſt ne jure ſuo pro

bono communi vtantur. Nam poteſtas eorum, qui ſacerdotale adminiſtrant officium, illis data eſt in ædificationem, non in deſtructionem. Non prohiberet Romanus Pontifex, qui ſi dici poſſet, Eccleſia diceretur. Jus prohibendi quærendum eſſet vel ex verbis, *Tu es Petrus*; vel ex verbis, *Paſce oves meas*; vel ex verbis, *Quodcunque ligaveris & ſolveris*. At nunquam quæretur & invenietur ab iis, qui Tridentinæ fidei profeſſionem emittunt. Unus hic eſt articulus: *Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum quem tenet & tenuit ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, niſi juxta vnanimem conſenſum Patrum, accipiam & interpretabor.*

XII. In ejuſdem articuli capite VIII. num. II. Joannes Azor dicit: *Poſſet Princeps juſtis de cauſis legem condere, qua Matrimonium hoc vel illo modo contractum reſcinderetur, niſi Eccleſia prohiberet.* Non dicit, vt quidam alii dixerunt, niſi ab Eccleſia prohibitum eſſet, vel Eccleſia prohibuiſſet; ſed, *niſi Eccleſia prohiberet*. Hic auctor aliis doctior ea in parte noverat, id quo de agitur nondum prohibuiſſe Eccleſiam, quia nullum Eccleſiæ vel repræſentantis Eccleſiam Concilii decretum legerat, in quo clara & perſpicua extaret prohibitio. Verumtamen ſibi ſumit id ab Eccleſia prohiberi poſſe, & cum id ſibi ſumit, perinde eſt ac ſi ſibi ſumeret ab Eccleſia prohiberi poſſe, ne Princeps legem conderet, qua venditionis vel emptionis contractum hoc vel illo factum reſcinderet. Et ſane, niſi putet Azorius Eccleſiam totius orbis Chriſtiani dominam eſſe, dicendi quod dixit rationem nullam habet, alioquin inconſequenter admodum diſſereret: ſi autem putat Eccleſiam totius orbis Chriſtiani dominio potiri, enormiter fallitur. Porro autem cum dixit, *niſi Eccleſia prohiberet*, rei tantæ adjungenda erat probatio, quæ non adjungitur, nec, vt oportet, ex Scriptura & traditione adjungi poteſt.

XIII. In ejuſdem articuli capite VIII. num. VI. Henricus Henriquez dicit: *Impedimenta irritantia poſſet Princeps ſecularis addere Matrimonio, niſi Eccleſia inter Chriſtianos eam facultatem ſuo judicio reſervaſſet.* Henriquez ponit factum, quod eſt falſo falſius. Nam neque vniverſalis Eccleſia per orbem diſperſa,

neque vniverſale Concilium illam repræſentans Eccleſiam, vnquam coaluit, in quo quod ponit ab Eccleſia factum, id factum vllo modo legatur; & ita luculenter imponit Eccleſiæ, & continuo in pœnas adverſus impoſtores iſtiuſmodi latas incurrit. Nonne notari debuit & locus & tempus in quo talis acciderit reſervatio? Nonne exponi debuit cauſa, cur Chriſtiani Principes jure ſuo ſpoliati ſint ab Eccleſia? Sufficitne allegaſſe facinus tam grande, quod nec publicis inſtrumentis, nec idoneis teſtibus confirmetur?

XIV. In ejuſdem articuli capite VIII. num. VIII. Thomas Sanchez dicit: *Abſque dubio poteſt Princeps ſæcularis ex genere & natura ſuæ poteſtatis Matrimonii impedimenta dirimentia fidelibus ſibi ſubditis inducere, niſi ſummus Pontifex hanc poteſtatem ſibi reſervaſſet.* Perinde eſt ac ſi diceret: Poteſt Princeps ſæcularis ex genere & natura ſuæ poteſtatis contractum venditionis & emptionis impedimenta dirimentia ſubditis ſuis inducere, niſi ſummus Pontifex hanc ſibi poteſtatem reſervaſſet. Et ſi quis reſponderet, venditionis & emptionis contractus Sacramenta non eſſe; Matrimonium vero Sacramentum eſſe; eum ita reſpondiſſe pœniteret, dum legeret auctorem reſponſioni huic ſic occurriſſe loco citato: *Nec obſtat Principis ſæcularis poteſtati Matrimonium eſſe Sacramentum, quia ejus materia eſt contractus civilis; qua ratione perinde poteſt illud ex juſta cauſa irritare, ac ſi Sacramentum non eſſet.* Labyrinthus hic eſt, ex quo Sanchem nemo educet vnquam, niſi quis præ ſe ferat, Chriſtianos Principes in ferendis circa Matrimonii, venditionis & emptionis contractus legibus Romani Pontificis vicarios eſſe: quo in caſu labyrintho exibit, ſecus non exibit; exire tamen aliter poſſet, ſi quis Pontifex Romanus Principes Chriſtianos ex orbe toto vocatos & præſentes paterna benignitate ſic affatus eſſet: Bene veneritis, cariſſimi filii. Multi ſunt anni, quod poteſtate ferendarum circa matrimoniales contractus legum laudabiliter, vt decebat, fruimini. Non poſſum non ſatis laudare obſequium veſtrum; ſed haud morabor vos diutius. Jam tempus eſt, vt vacetis otio, & ab illo labore deſiſtatis: ego conſiderata re & motu proprio ſtatui, de poteſtate illa mihi deinceps ac-

commodare, & vos onere tanto levare. Chriſtiani Principes audito ſermone tam blando conſenſerunt, gratias egerunt, & accepta benedictione & indulgentiis, reverſi ſunt vnuſquiſque in regionem ſuam. Actum die N. menſe & anno N.

XV. In eodem articulo & capite num. X. Luiſius Turrianus dicit: *Principes ſæculares jam nihil poſſunt circa hæc* (impedimenta Matrimonia dirimentia) *diſponere, quia Pontifex ſibi hanc materiam reſervavit.* Cum dicit, jam nihil poſſunt, ſignificat fuiſſe tempus quo poſſent; ſed in medium edenda fuit ratio, cur Pontifex hanc ſibi materiam reſervavit. Qui enim aſſereret Pontificem ſibi materiam illam reſervaſſe ſine ratione optima, Pontificem injuria non mediocri afficeret. Vix enim fingi poteſt, quanta & quam firma & conſtans debet eſſe ratio, quæ Romanum Pontificem ad poteſtatem illam conſervando communi bono reipublicæ tam neceſſariam ſibi reſervandam impulerit, & Chriſtianorum Principum nationem totam jure ſuo privaverit in perpetuum. Audax facinus, in quo ſontes & inſontes æqualiter puniuntur.

XVI. In eodem articulo & capite num. XIII. Adamus Tannerus dicit: *Potuiſſent etiam Principes ſæculares ex genere & natura ſuæ poteſtatis Matrimonii impedimenta qualibet etiam dirimentia conſtituere pro ſuis ſubditis, niſi Pontifex hanc ſibi poteſtatem reſervaſſet.* Thomæ Sanchis verba ſunt ipſamet, quæ transſcripſit, & ſua faciendo meretur in eas conjici anguſtias & fauces, in quas Sanches conjectus eſt, & vnde neuter eripietur vnquam.

XVII. In eodem art. & cap. num. XVI. Joannes Præpoſitus dicit: *Niſi Eccleſia impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituendi poteſtatem ad ſe revocaſſet, Principes ſæculares ea poſſent conſtituere.* Tannerus facinoris tanti auctorem facit Pontificem, Præpoſitus Eccleſiam. Cui credemus? neutri, quia neuter id quod ſibi ſumit probare poteſt, aſſignato tempore quo id acciderit. Quæſtio facti eſt, & in facto conſiſtit: qui dicit id factum eſſe quod non factum, egregie mentitur.

Deinde qua facilitate Præpoſitus aſſerit Eccleſiam, id eſt, Sacerdotium ad ſe regiæ poteſtatis effectum revocaſſe, eadem aſſereret quis Regnum Pontificiæ poteſtatis effectum ad

ſe

ſe revocaſſe. Et ſane, vt nemo Chriſtianus patienter audiret, Regnum quod Sacerdotii eſt, ad ſe revocare: ita nemo quoque Chriſtanus patienter audiret, Sacerdotium quod Regni eſt, ad ſe revocare.

XVIII. In eodem art. & cap. num. XXI. Franciſcus Amicus dicit, laudatis quibuſdam Theologis: *Qui omnes conveniunt, Principes ſæculares, quantum eſt ex vi poteſtatis quam vi muneris ſui a Populo communicatam habent, poſſe impedimenta Matrimonium dirimentia ſuis ſubditis ſtatuere: de facto tamen vſum hujus poteſtatis ſibi ſoli Pontificem reſervaſſe. Excipe Petrum Sotum.*

Et primo quidem Petrus Sotus excipiendus non eſt ſolus. Nam & plures alii excipiendi ſunt, & cum primis ii omnes, quorum teſtimonia retulimus in articuli II. capite II. & ſic Amicus in facti quæſtione mirum quantum aberravit.

Deinde dicere non ſufficit, poteſtatis hujus vſum ſibi ſoli reſervaſſe Pontificem, niſi quis ille fuerit Pontifex, deſignetur. Hæc enim indefinita diſputandi methodus fraude non caret.

Tum cauſæ profert nihil, cur Pontifex ſua non contentus poteſtate, alienæ poteſtatis, quæ non qualiſcunque eſt, ſed regia, vſum in ſe tranſtulerit. At nemo prudens & attentus eſt, qui non videat in re tanti ponderis, aliquid cauſæ proferendum fuiſſe.

Quarto Amicus notare debuit, num Chriſtiani Principes vniverſi Romam tunc vocati fuerint, cum Pontifex poteſtatis illorum vſum ſibi ſoli reſervavit. Nam ſi vocati non fuerint, nec conſenſerint, iniqua prorſus eſſet illa reſervatio.

Præterea neſcire me fateor vtrum Amicus poſſet reſervationem hujuſmodi a latrocinio defendere.

Quinto ſi vocati fuerint & conſenſerint, pro ſe fortaſſis potuerunt conſentire, ſed pro ſucceſſoribus conſentire non potuerunt; ſcilicet poteſtas illa ad conſervandum bonum commune, & retinendam inter ſubditos pacem & tranquillitatem penitus neceſſaria eſt.

Sexto, ſi impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituendi jus quod Chriſtiani Principes habent, ſibi reſervavit

Pontifex, per poteſtatem directam vel indirectam ſibi reſervavit. Non per directam, quia nullam habet in Principum temporalia, vt Bellarminus in libri V. de Rom. Pont. capite II. III. IV. & V. demonſtrat. Non per poteſtatem indirectam, quia, vt mox dicebat Pontius, *niſi poteſtate ſua abuterentur Principes, & aliquid ſtatuerent, quod ſpiritualem Sacramenti Matrimonii rationem læderet; non poſſent a Pontifice pro indirecta poteſtate, quam habet in temporalia, coerceri.* Hinc efficitur, vt ab Amico deſignandi neceſſario forent Principes, qui poteſtate ſua fuiſſent abuſi, & ſtatuiſſent aliquid, quo ſpiritualis Sacramenti Matrimonii ratio & dignitas læderetur. At non eſt facile deſignare Principes, qui ita ſe geſſerint, vt a Pontifice pro indirecta poteſtate illa coerceri meruerint.

Septimo, quia fieri vix poteſt, vt Chriſtiani Principes vniverſi ſimul & ſemel abutantur poteſtate ſua, & ſtatuant aliquid, quo ſpiritualis Sacramenti Matrimonii ratio lædatur; nihilominus tamen contigiſſet, vt ſonres & inſontes pari pœna caſtigati fuiſſent, ſcilicet amiſſione vſus poteſtatis, quo leges Matrimonium dirimentes conſtituerent: quod eſt non ſolum dictu, ſed etiam cogitatu horribile. Amicus paullo poſt tempus indicat, quo Pontifex regiæ in Matrimonium poteſtatis vſum ſibi ſoli reſervavit. *Quod autem*, inquit, *talis poteſtas de facto ſit in Principibus ſæcularibus ab Eccleſia impedita; ne valide poſſit exire in actum, conſtat ex multis canonibus, can. Multorum* XXXV. *quæſt.* V. *& cap. De conſanguinitate & affinitate ſui, & cap. Accedentes de exceſſ. Prælatorum. Demum ex Tridentino ſeſſ.* XXIV. *can. vltimo, vbi definit cauſas matrimoniales ſpectare ad judices Eccleſiaſticos.* Impeditæ hic ab Eccleſia poteſtatis Regum epochas numero quatuor aſſignat: vnam ſub Alexandro II. alteram ſub Alexandro III. tertiam ſub Innocentio III. quartam ſub Tridentino Concilio. At in epochis quatuor, ne fideles quidem vel infideles nominantur Principes: tantum abeſt vt ibi agatur de impediendo illorum jure, quo poſſint impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere.

In can. ſeu potius cap. *Multorum*, privati cujuſdam hominis, qui Guillelmus de Monſtrolio vocatur, res agitur. Vo-

lebat propriam vxorem dimittere conſanguinitatis prætextu, & aliam ducere. Id cum reſciit Alexander II. Guillelmo reſcribit, ne id faciat, vſque dum collecta ex Epiſcopis Synodus cauſam iſtam examinaſſet.

In Cap. *De conſanguinitate*, Alexander III. Caſſinenſi Abbati reſcribit, vt diligenter inquireret in Matrimonium, cui objiciebatur impedimentum conſanguinitatis. Agiturne ibi de tollenda Principibus poteſtate, qua leges Matrimonium dirimentes ferre poſſunt?

In Cap. *Accedentes de exceſſ. Prælatorum*, Innocentius III. multorum Antiſtitum querelis, quas illi de certis quibuſdam Abbatibus inſtituerunt, reſpondet. Abbates in officio continet, & vetat ne de cauſis matrimonialibus judicent, reſervato Epiſcopis illarum judicio. Agebatur de tali judicio, quod Epiſcopi ad leges Principum non raro inſtituerent: non de auferenda Principibus poteſtate, qua illi Matrimonia ſubditorum ad bonum commune reipublicæ dirigebant.

In canone demum Tridentini Concilii mota nulla eſt de jure Principum quæſtio. Id & Concilii acta, & hiſtorici duo, Frater Paulus & Sforza Pallavicinus, confirmant: igitur fruſtra torquetur ad minuendam Principum in Matrimonii contractum poteſtatem. Si Principes jure ſuo tantum fuiſſent abuſi, quantum auctor iſte otio abutitur & literis, ei non repugnarem. Ceterum, quæ Amicus laudat capita & canones, pertractata ſunt latius in art. II. capite III. & IV.

Reliquum eſt modo, vt id quod ſentio, ingenue fatear, nonnullos e Schola Theologos, quorum certa quædam minus conſiderate dicta recenſui & expendi, ad ineptiſſimas quaſque complexiones deduxi, idque cum ex aliis, tum ex eo quoque, quod iſta diſputandi ratio ad inveniendam & aſſerendam veritatem plurimum conducit: voluiſſem quidem aliter tractare, ſed non potui. Agebatur Regum & Principum cauſa, quæ ab illis ſupra quam dici poſſit, negligenter curata eſt. Neſcio an plebeiorum hominum res curata eſſet negligentius. Hi poſtquam regiam in Matrimonium poteſtatem candide agnoverunt, & eam vbi politico Magiſtratui ſumme neceſſariam variis aſſeruerunt modis, continuo gratis

& ſine ratione pronuntiant, Romanum Pontificem poteſtatem illam ademiſſe Regibus, & ſibi ſoli reſervaſſe. Quis cum hæc perſpicit, ſibi temperare poſſet?

Nunc meridiana luce clarius, quidquid de jure Principum in ſanciendis impedimentis, quæ Matrimonium dirimant, diſputatum eſt, in hoc poſſe mitti compendium. Si Reges & Principes jus illud habuerunt ab initio Chriſtianæ religionis, nec eo ſpoliati ſunt, etiamnum habent: habuiſſe ab initio conſentiunt Theologi, quos magno in numero per varias claſſes & gentes diſtribuimus. Qui ſcribunt Romanum Pontificem jus illud regium ſeu civile ſibi ſoli reſervaſſe, eos in quæſtione facti pariter erraſſe vidimus. Ad paucos & novos Theologos & Juriſconſultos, qui Reges & Principes jure ferendarum legum quæ Matrimonia dirimunt, caruiſſe ab initio ſtatuunt, quod pertinet, ὀψιμαθίας illos accuſavimus, & in probatione omnino defeciſſe oſtendimus. His autem ita conſtitutis, regia in Matrimonium poteſtas in perfectiorem adhuc libertatem aſſeritur & vindicatur.

CAPUT XIII.

Explicatur modus, quo impedimenta Matrimonii dirimant Matrimonium, ut regia in Matrimonium poteſtas magis eluceat, & prorſus conſtabiliatur.

OBSERVATUM eſt in articuli I. capite XV. quantus fuerit apud Tridentinos Patres diſquiſitionis labor in quærenda & aſſerenda ratione, qua perciperetur, impedimenta Matrimonii dirimere Matrimonium ipſum poſſe. Hæc autem inventa & aſſerta ratio, cum repetatur ex civili prudentia, Principum regula, atque ex rebus ordinis mere naturalis, impedimenta Matrimonii, & Matrimonium ipſum Principibus omnino ſubjicit. Operæpretium eſt retexere, quæ hoc in argumenti genere laudati ſupra quidam Theologi ſcripſerunt.

1. Sanctus Thomas in IV. diſt. XXXIV. quæſt. 1. art. 1. ad IV. *Dicendum quod perſonæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur, ex eo quod ſint contra legem, qua Matrimonium conſtituitur. Matrimonium autem in quantum eſt in officium naturæ, ſtatuitur jure naturæ; in quantum eſt in officium communitatis, ſtatuitur jure civili.* Et paullo poſt: *Ideo ex qualibet dictarum legum naturæ & humanæ poteſt perſona effici ad Matrimonium illegitima*, id eſt, inhabilis. Hæc vt intelligantur, lectione ſola opus eſt.

Petrus de Palude in IV. diſt. XXXVII. quæſt. 1. art. III. concluſ. III. *Eccleſia poteſt facere perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium carnale, ſicut & ſpiritale; & ſi non ratione ſui, tamen ratione fundamenti: quia pactio & conventio, in qua fundatur Matrimonium, ſubeſt ordinationi Principum & Prælatorum.* Cum ſic loquitur de Eccleſia, a parte, nimirum a Principibus, totum intelligit, nimirum Eccleſiam, quæ cum ſit fidelium congregatio, Chriſtianos Principes comprehendit. Hæc autem vt ita dicantur & intelligantur, ipſa verborum ſeries exigit, niſi quis velit Paludanum in ea eſſe ſententia, vt putet Eccleſiam Chriſtiani orbis dominio potiri: quo in caſu ſynecdoche locum nullum haberet. Sed a Paludano abſit tam ſtulta opinio.

Joannes Capreolus in IV. diſt. XXVI. *Perſonæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur, ex eo quod ſint contra legem qua Matrimonium conſtituitur.* At Matrimonium civili legi conſtituitur.

Guillelmus Vorillonius in IV. diſt. XXVII. art. 1. *In legitimitate Matrimonii diverſas provincias in ſuis abundare ſenſibus*, quia in diverſis provinciis diverſæ ſunt leges politicæ vel conſuetudines.

Eligius Baſſæus in Floribus Theologiæ Moralis, Matrim. VII. num. 1. *Dupliciter poteſt Eccleſia contractus irritare. Primo mediate reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium. Secundo immediate irritando contractum Matrimonii: qua ratione poteſt etiam irritare Matrimonium infidelium, modo illa irritet, non tanquam Princeps Eccleſiaſticus, quia non habet poteſtatem ſupra infideles, ſed tanquam Princeps ſecularis erga ſub-*

ditos. Secundus modus reſcindendi Matrimonium, nec intelligi, nec explicari poteſt, niſi reducatur ad primum. Si Matrimonium juxta leges contractum eſt, qua via per ſe & immediate reſcindetur, niſi Matrimonio legitime contracto vis aperta inferatur? Si Matrimonium contra leges contractum eſt, reſciſſioni non exponitur: quia Matrimonium haud legitime contractum ex ſe nullum eſt, & ita ſe habet ac ſi contractum non eſſet. Supereſt primus, iſque vnicus, reſcindendi contractum Matrimonii modus, quo ſcilicet perſonæ ad contrahendum Matrimonium redduntur inhabiles; & neſcio an dari poſſit aliquid ex objecto, ſine & circunſtantiis civilius.

Ceterum demus, illum ſecundum reſcindendi Matrimonii modum intelligi commode, & vere a primo diſtingui: hic æque ac primus, quia naturalis eſt ordinis, & vniverſis contractibus convenit, Principum ordinationi ſubjacebit. Agitur de re, cui politicæ adminiſtrationis moles tota incumbit; ſcilicet per Matrimonium propagatur natura hominum, & retinetur optimo in ſtatu communitas. At hæ ſunt duæ Matrimonii partes præcipuæ, in quibus nihil per ſe ac proxime ad ſupernaturalem finem tendit. Quidquid id eſt, in ordine mere naturali ac politico conquieſcit. Quare Baſſæus per Eccleſiam a parte ſolum debet intelligere, vt mox diximus. Quod ſi per Eccleſiam ſacerdotalis ordinis conſeſſum intelligat, in ſe debet recipere Eccleſiam hanc totius orbis Chriſtiani ſupremam in temporalibus dominam eſſe: quod abſurdum & ridiculum eſſet.

Joſephus Angles in Floribus quæſtione de impedimentis Matrimonii art. III. *Poteſtas civilis poteſt aliquos inhabilitare, quominus contrahant; & de facto ſi contrahatur, Matrimonium erit nullum.* Interpretatione opus non eſt, perſpicue loquitur. Sed quod majus eſt, per auctorem loqui cenſenda eſt Compluţenſis Academia, quæ librum illum approbando ſuum fecit.

Alexander Peſantius in Additionibus ad ſanctum Thomam: *Propter bonum commune expedit, vt Princeps reddat quaſdam perſonas inhabiles Matrimonio.* Hæc Romæ docuit, & ſine difficultate vlla docuit; nec aliud docere potuit, niſi Regni & Sacerdotii officia, quæ Chriſtus diſtinxit, permiſceret.

Martinus Bonacina in quæſt. 111. de impedimentis Matrimonii puncto 1. *Advertendum eſt Eccleſiam poſſe dupliciter contractus irritare. Primo mediate reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium. Secundo immediate irritando contractum Matrimonii.* Hic auctor, quia Italus erat, Eccleſiæ nomine Romanam intelligere potuit: quo in caſu Romana Eccleſia id præſtare jure ſuo poterit, quod ab Eccleſia præſtari poſſe contendit. Cauſam adfert Innocentius III. tit. *Qui ſint legitimi filii* Cap. *Per venerabilem. Id autem in patrimonio beati Petri libere poteſt Apoſtolica Sedes efficere, in quo & ſummi Pontificis auctoritatem exercet, & ſummi Principis exequitur poteſtatem.* Sic Romana Eccleſia vel Sedes Apoſtolica perſonas ad contrahendum Matrimonium reddit inhabiles, in quantum ſummi Principis poteſtatem exequitur. Si nomine Eccleſiæ vniverſam intelligit Eccleſiam, quæ definitur cœtus fidelium, reddendi perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles munus ſingulis Eccleſiæ partibus non conveniet, ſed tantum Principibus, qui ſupremam in temporalibus juriſdictionem exercent. Si Eccleſiæ nomine eos intelligit, qui ſacerdotale adminiſtrant officium, his id tribuit, quod Principibus ex genere & natura ſuæ poteſtatis tribuendum erat: atque hoc injuſtitia non vacaret.

Thomas Sanchez lib. VIII. de Matrimonio diſp. III. *Nec obſtat Principis ſæcularis poteſtati Matrimonium eſſe Sacramentum, quia ejus materia eſt contractus civilis. Qua ratione perinde poteſt illud ex juſta cauſa irritare, ac ſi Sacramentum non eſſet, reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum, & ſic illegitimum & invalidum contractum redderet.* Hæc explicatione non egent, quia perſpicua ſunt, & jus Principum omni ex parte conſtabiliunt.

Ægidius Coninck diſp. XXX. de impedimento Matrimonii dub. 1. concluſ. 1. *Sicut igitur ſupradicti* (ſupremi Principes) *ex juſta cauſa poſſunt aliquos, verbi gratia prodigos & pupillos, reddere inhabiles ad alios contractus; ita etiam ad hunc, quia eadem plane eſt ratio. Nec refert quod Matrimonium ſit Sacramentum, quia ideo non deſinit eſſe vere contractus civilis, & hac ratione ſubditus poteſtati politicæ. Quare etſi poteſtas politica directe nihil*

poſſit ſtatuere circa Sacramenta: poteſt tamen indirecte impediendo valorem contractus, quem Matrimonium eſſentialiter involvit. Hic Theologus nihil relinquit quod ad firmamentum juris Principum in matrimoniales contractus adjici queat. Jus autem iſtud eminet in reddendis lege lata perſonis ad contrahendum Matrimonium inhabilibus.

Vincentius Filliucius in ſecunda parte tractationis de Sacramento Matrimonii cap. 1. *Nonobſtat autem quod Matrimonium ſit Sacramentum, quia materia, vt diximus, eſt contractus civilis, eaque ratione poteſt* (Princeps fidelis) *illud irritum reddere, ac ſi Sacramentum non eſſet.* Eandem ſerram reciprocat, atque ita jus Principum exponit & confirmat.

Stephanus Baunius in Theologia morali tract. XII. de Matrimonio quæſtione V. *Poteſt Princeps aut quilibet alius poteſtatem habens ferendi leges, ſtatuere, vt Matrimonium quatenus eſt contractus, certo modo aut cum certis circunſtantiis ineatur; quæ ſi omittantur, ratum non ſit. In Magiſtratu politico auctoritatem tantam eſſe eſt neceſſe, vt cum res temporaque reipublicæ exigunt, contractus, qui in ejus perniciem vergunt, modificare, irritare ac determinare valeat: ergo cum Matrimonium ſit contractus civilis, more aliorum contractuum legibus certis ab eo & Principibus, quorum in terris fiet, reſtringi poterit.* Quæ omnia eo ſpectant, vt politici Magiſtratus & Principes, cum id expedire videbitur, perſonas ſubditorum reddant ad contrahendum Matrimonium inhabiles; & ſi deinceps Matrimonium contrahatur, illud nullum & invalidum denuntient.

Ex his autem omnibus, quæ cum auctoribus ſuis diſſeruimus, colliguntur res quatuor. Primum, quod facere perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles, politicum quid eſt, & ordinis mere naturalis, & eam cauſam ad ſupremos Principes duntaxat attinere. Deinde, quod hæc loquendi formula ſuppeditat argumentum efficax, quo regia ſeu civilis in Matrimonium poteſtas certo dignoſcatur, & ſeparetur a ſpirituali, quæ ex ſe ſuiſque principiis ſimilem loquendi formulam vſurpare non poteſt. Tum quod qui non ſunt ſæculi Principes, & hac vel pari formula loquendi vtuntur, non ſuo, ſed Principum jure vtuntur. Denique quod

impe-

impedimentum dirimens quodcunque hoc loquendi genere, indiget vt idonea reddatur ratio, cur conſanguinitas, verbi gratia ordo ſacer, votum Matrimonium ſubſequens dirimat Matrimonium. Qui Preſbyterium aſſumit, aut votum emittit, ex ſe non poteſt ſeipſum reddere inhabilem ad contrahendum Matrimonium, quod & ad officium naturæ & ad officium communitatis inſtitutum eſt. Id genus poteſtatis ad communitatem & ſocietatem civilem pertinet, vel ad eum qui communitati & civili ſocietati præſidet. Communitas autem & civilis ſocietas, aut illius Præſes cenſetur ſciens & prudens permittere, vt ſubditi quidam fiant in Eccleſiis, putà Diaconi & Preſbyteri: quidam alii vota emittant in monaſteriis, & reddantur ad Matrimonia & civilia munera inhabiles. Nam qui partes & membra ſunt communitatis, non poſſunt ſine illius aut Præſidis conſenſu abalienare a ſe communitatis officia, inter quæ primas tenet Matrimonium. Sed de his adhuc poſtea.

ARTICULUS III.

In quo dirimentes Matrimonium leges præcipuas jam tum primum ab Imperatoribus aut Principibus inſtitutas eſſe demonſtratur.

QUI ferendarum legum Matrimonia dirimentium poteſtatem a Gregorio I. Triburienſi Concilio, Alexandro II. Alexandro III. Innocentio III. vel Honorio III. Principibus ablatam eſſe tradunt; neceſſaria conſecutione docere debent, præcipua impedimenta hujuſmodi jamjam primum ab Imperatoribus, non a Pontificibus aut Conciliis inſtituta eſſe, cum illa ante Gregorii I. tempus inſtituta reperiantur. Gregorium autem Triburienſe Concilium, Alexandrum II. Alexandrum III. Innocentium & Honorium III. non feciſſe quod illi feciſſe volunt, articulo ſuperiori demonſtratum eſt. Nunc igitur primam præcipuorum impedimentorum Ma-

trimonia dirimentium inſtitutionem, quoad licuerit, perſequamur.

CAPUT I.

Conſanguinitatis impedimentum.

INTER omnia impedimenta Matrimonii, quæ humano jure ſancita ſunt, primum occurrit conſanguinitas, de qua quid ab Imperatore Theodoſio ſeniore conſtitutum ſit, memoriæ prodiderunt Sextus Aurelius Victor, Ambroſius & Auguſtinus. Primus in epitome hiſt. ſub finem: *Vinolentiam ſcilicet & cupiditatem triumphandi vſque eo deteſtatus eſt, vt bella non moverit, ſed invenerit, prohibueritque lege miniſteria laſciva pſaltriaſque comeſſationibus adhiberi, tantum pudori tribuens & continentiæ, vt conſobrinarum nuptias vetuerit tanquam ſororum.*

Secundus in epiſtola XLVIII. ad Paternum: *Hic eſt tertius gradus, qui etiam civili jure a conſortio conjugii exceptus videtur.* Et poſt alia: *Si divina te prætereunt, ſaltem Imperatorum præcepta, a quibus ampliſſimum accepiſti honorem, haud quaquam te præterire debuerunt. Nam Theodoſius Imperator etiam fratres patrueles & conſobrinos vetuit inter ſe conjugii convenire nomine, & ſeveriſſimam pœnam ſtatuit, ſi quis temerare auſus eſſet fratrum pia pignora; & tamen illi invicem ſibi æquales ſunt: tantummodo quia propinquitatis neceſſitudine & fraternæ ſocietatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere quod nati ſunt.*

Tertius in lib. XV. de Civit. Dei cap. XVI. *Experti autem ſumus in connubiis conſobrinarum etiam noſtris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana: verumtamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti, & quod fiebat cum conſobrina, pene cum ſorore fieri videbatur: quia & ipſi inter ſe propter tam propinquam conſanguinitatem fratres vocantur,*

& pene germani ſunt. Et poſt pauca : *Verumtamen quis dubites honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe conjugia, nec ſolum ſecundum ea quæ diſputavimus propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas neceſſitudines vna perſona, cum duæ poſſint eas habere, & numerus propinquitatis augeri; ſed etiam quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubeſcere videmus etiam ipſam pudicitiam conjugalem.*

Hæc autem cum ita ſint, ſequitur primo ante Theodoſium conſobrinarum nuptias licuiſſe: quia, vt ait Auguſtinus, *id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana*, id eſt, Imperatoris; deinde ſubditia eſſe illa decreta omnia, quæ in hanc rem a Gratiano quibuſdam Pontificibus, Evariſto, Calliſto I. & Fabiano affinguntur: & hæc meridiana luce clarior eſt ſuppoſitionis decretorum iſtorum confirmatio. Quo autem in pretio haberemus id, quod de conſanguineorum conjunctionibus Evariſto, Calliſto I. tribuitur, non obſcure ſignificavimus in art. I. cap. XII. & in art. II. cap. X. vbi manus cum Caniſio conſeruimus. Non legerat, opinor, Ambroſium & Auguſtinum Caniſius: hic non vituperaſſet, quod illi prædicant: non dixiſſet, Imperatorem falcem in meſſem alienam miſiſſe, quod Patres ſanctiſſimi non dicunt, nec dici poſſe ſignificant.

Sed placet hic referre V. Cl. Jacobi Sirmondi de hac lege judicium, quod initium eſt libelli, cui titulus eſt, *Quæſtio triplex. Conſobrinarum nuptias primus omnium, vt Aurelius Victor tradit, pudoris & continentiæ amans, Princeps vetuit Theodoſius. Lex qua vetuit, non extat; ſed patris legem ſecuti Arcadius & Honorius proximo poſt ejus mortem anno inter inceſtas & prohibitas nuptias conſobrinarum conjugia retulerunt lege* III. *codicis Theodoſiani de inceſtis nuptiis. & mortuo Arcadio, idem Honorius cum Theodoſio fratris filio nuptias ex reſcripto peti vetans, conſobrinarum Matrimonia excepit, in quibus juxta patris legem Principis reſcriptum expetere liceret, lege vnica, Cod. eodem, Si nuptiæ ex reſcripto petantur. Denique perſeveraſſe deinceps annos amplius centum, & viguiſſe legem Theodoſii, fidem facit formula,*

qua conſobrina legitima fiebat uxor, apud Caſſiodorum Senatorem lib VII. *cap.* XLVI. *ex qua liquet, reſervatum etiam tum Principi fuiſſe hoc beneficium, nec legitimas inter conſobrinos habitas eſſe nuptias, niſi Principis auctoritate firmarentur.*

Theodoſiani codicis leges illæ duæ, quas Sirmondus laudat, hæ ſunt. Una in libri III. tit. XII. *de inceſtis nuptiis: Imperatores Arcadius & Honorius Auguſti Eutychiano P. P. manente circa eos ſententia poſthac, qui conſobrinæ ſuæ, vel ſororis aut fratris filiæ uxoriſve, poſtremo cujus vetitum damnatumque conjugium eſt, ſeſe nuptiis funeſtarit: deſignato quidem legis ſupplicio, hoc eſt, ignium & proſcriptionis careat; proprias etiam, quandiu vixerit, teneat facultates. Sed neque vxorem, neque filios ex ea editos habere credatur, vt nihil prorſus prædictis, ne per interpoſitam perſonam vel donet ſuperſtes, vel mortuus derelinquat. Dos ſi qua forte ſolenniter aut data aut dicta, aut promiſſa fuerit, juxta jus antiquum fiſci noſtri commodis cedat: teſtamento ſuo extraneis nihil derelinquat, ſive teſtato, ſive inteſtato legibus ei & jure ſuccedat. Qui ſi forte ex juſto & legitimo Matrimonio editi fuerint, hoc eſt, de deſcendentibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis; de aſcendentibus, pater, mater, avus, aviæ; de latere, frater, ſoror, patruus, amita: teſtandi ſane ita demum habeat facultatem, vt his tantum perſonis pro juris ac legum quod voluerit, arbitrio relinquat, quas ſuccedere imperialis præcepti tenorem mandavimus; ita tamen vt hereditate diem functi penitus arceatur. Si quis ex his, quos memoravimus, in contrahendis inceſtis nuptiis participatum atque conſilium iniiſſe monſtrabitur, ſucceſſuro in locum illius, qui poſt eum gradum proximum invenitur: id ſane quod de viris cavimus, etiam de feminis, quæ prædictorum ſe conſortio commaculaverint, cuſtodiatur: memoratis vero perſonis non extantibus fiſco locus pateat. Ad cujus legis nexum & conditionem pertinere jubemus. Si qui forte jamdudum ante promulgationem hujuſce legis illicitis memoratarum nuptiarum ſceleribus commaculati, quoquo modo latere potuerunt. Dat.* V. *Id. Decemb. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conſſ. hoc eſt, anno Chriſti* CCCXCVI.

Altera eſt in ejuſdem libri tit. X. *Si nuptiæ ex reſcripto petantur: Imperatores Honorius & Theodoſius AA. Theod. P. P.*

Quidam vetuſti juris ordine prætermiſſo, obreptione precum nuptias, quas ſe intelligunt non mereri, de nobis æſtimant poſtulandas, ſe habere puellæ conſenſum confingentes: quapropter ſponſaliorum genus præſentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit, amiſſionem bonorum & pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat; & amiſſo jure Matrimonii, quod prohibita vſurpatione meruerit, filios ſe juſte hac ratione ſuſceptos non habiturum, nec vnquam poſtulatæ indulgentiæ adnotationiſve Principis indulto efficacem ſe veniæ effectum meruiſſe: exceptis his, qui conſobrinorum, hoc eſt, quarti gradus conjunctione; lex triumphalis memoriæ patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetavit: exceptiſque his qui parentum ſponſione de nuptiis filiarum impleri deſiderant vel ſponſalia, hoc eſt, arrarum data nomine reddi ſibi præcepto legum cum quadrupli pœna depoſcunt. Nos enim peti de nobis nuptias ſupplicatione prohibemus, quas deceat de voluntate parentum, vel de ipſis adultis puellis aut mulieribus impetrari. Nam ſi negato conjugio, quod fuerat ante promiſſum, lis aliqua legum præcepto naſcatur, de jure nos conſuli non vetamus. Dat. Cal. Febr. Ravennæ DD. NN. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. Conſſ. hoc eſt, anno Chriſti CCCCIX.

In vtraque lege confirmatur Theodoſii Magni lex, qua primus vetuit, ne conſobrinæ & conſobrini Matrimonio jungerentur.

An autem Arcadius & Honorius Theodoſii legem reſciderint, & lege *Celebrandis* conſobrinorum Matrimonia permiſerint, aut non permiſerint; ſed an eorum lex depravata fuerit ab editoribus codicis, vel an Juſtinianus in inſtitutionibus, paragrapho *Duorum autem fratrum*, eadem conſobrinorum Matrimonia permiſerit, vel non permiſerit, ſed hic paragraphus corruptus fuerit: quæſtio eſt, quæ nuper commiſſos tenuit duos celeberrimos viros, Sirmondum & Gothofredum; ſed hujus quæſtionis deciſio noſtrum vix attinet inſtitutum. Utrum enim aſſeretur tanquam verum, in eo civilis ſuper impedimenta Matrimonii poteſtas eluceſcet: quoniam quidquid factum eſt tunc circa conſobrinorum nuptias, Imperatorum auctoritate factum eſt. Si enim poſt Theodo-

lium ſeniorem conſobrinorum nuptiæ licuerint, Arcadii, Honorii & Juſtiniani auctoritate licuerunt; ſi vero non licuerint, Theodoſii & horum Imperatorum auctoritate non licuerunt.

Et quamvis deciſio hæc noſtrum ad inſtitutum nihil aut parum attineat; de re ipſa tamen dicam obiter quod ſentio. Lex *Celebrandis*, qualis extat in libro v. codicis Juſtinianæi, art. IV. *de nuptiis*, Arcadio & Honorio ſubjecta mihi videtur. Sic autem illa ſe habet: *Celebrandis inter conſobrinos Matrimoniis licentia legis hujus ſalubritate indulta eſt, vt revocata priſci juris auctoritate, reſtinctiſque calumniarum fomentis, Matrimonium inter conſobrinos habeatur legitimum, ſive ex duobus fratribus, ſive ex duabus ſororibus, ſive ex fratre & ſorore nati, & ex Matrimonio editi legitimi, & ſuis patribus ſucceſſores habeantur. Datum Stilicone II. & Anthemio Conſſ.* qui anno Chriſti CCCCV. reſpondent.

I. In Arcadii & Honorii legibus *Manente*, & *Si nuptiæ*, certa ſunt veritatis indicia, quæ legi *Celebrandis* omnino deſunt. In illis duabus legibus dies, menſis & vrbs adſcribuntur. In lege *Manente* ſic: *Dat. V. Id. Decembris Conſtantinop.* In lege *Si nuptiæ* ſic: *Dat. Calend. Febr. Raven.* At in lege *Celebrandis* nec dies, nec menſis, nec vrbs adſcribuntur.

II. Affectatio eſt in legis anno CCCCV. in quo Arcadius & Honorius Conſules non erant. Imperatorum Arcadii & Honorii auctoritatem majorem conciliaſſet legi *Celebrandis*, ſi eam illi tuliſſent: quis dubitat?

III. Si Arcadius & Honorius legem patris revocaſſent, ſuam quoque, qua lex patris confirmatur, revocaſſent. At quis prudens & attentus crederet, Arcadium & Honorium vtramque revocaſſe legem, nulla vtriuſque legis mentione facta?

IV. Si anno Chriſti CCCCV. Arcadius & Honorius per legem *Celebrandis* voluiſſent ſuam & patris revocare legem: quid prodeſt lex *Si nuptiæ* lata anno CCCCIX. quæ a lege *Celebrandis* diſcordat, & cum lege *Manente* concordat?

V. Si Arcadius & Honorius patris & ſuam legem revocaſſent anno CCCCV. ſanctus Auguſtinus nunquam ſcripſiſſet

anno CCCCX. vel CCCCXI. quæ in libri XV. de Civitate Dei cap. XVI. ſcripſit in hunc modum: *Experti autem ſumus in connubiis conſobrinarum etiam noſtris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana.* Scripſiſſetne hæc, inquam, poſt legem *Celebrandis*, qua revocatur priſci juris auctoritas, & conſobrinorum & conſobrinarum Matrimonia permittuntur? Cur Auguſtinum legis latæ revocatio minus quam lex lata fugiſſet?

VI. Nulli ſunt auctores Arcadio & Honorio æquales, qui lege *Celebrandis* teſtimonium vllum tribuant: hæc lex pertinaci omnium obruitur ſilentio.

VII. Lex iſta nondum ſubjecta erat Arcadio & Honorio, cum ſæculo plus minus vno poſt Imperatores illos Caſſiodorus varias conſcripſit formulas, & eam maxime, qua diſponentibus Regibus conſobrina legitima fiebat vxor. Quid, quæſo, neceſſe erat dare veniam ineundi inter conſobrinos Matrimonii, ſi quæ lex Matrimonium vetabat hujuſmodi, ab Imperatoribus abrogata fuerat? Hanc autem formulam ſic tradit Caſſiodorus lib. VII. variarum cap. XLVI. *Inſtitutio divinarum legum humano juri miniſtrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adſcripta. Sacer enim Moyſes divina inſtitutione formatus, Iſraelitico populo inter alia definivit, vt concubitus ſuos a vicinitate ſanguinis abſtinerent, ne & ſe in proximitatem redeundo polluerent, & dilationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri ſequentes exemplum, longius pudicam obſervantiam poſteris tranſmiſerunt, reſervantes Principi tantum beneficium conſobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius poſſe præſumi, quod a Principe juſſerant poſtulari. Admiramur inventum, & temperiem rerum ſtupenda conſideratione laudamus, hoc ad Principum fuiſſe remiſſum judicium, vt qui populorum mores regebat, ipſe & moderata concupiſcentiæ fræna laxaret. Et ideo ſupplicationum tuarum tenore permoti, ſi tibi illa tandem conſobrini ſanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, Matrimonio tuo decernimus eſſe ſociandam, nulli nul-*

Lamque vobis exinde jubemus fieri quæſtionem, quando & leges noſtra permitti voluntate conſentiunt, & vota veſtra præſentis beneficio auctoritatis firmaverunt. Erunt vobis itaque Deo favente poſteri heredes ſolenniter, caſtum Matrimonium, glorioſa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, neceſſe eſt, vt non culpis, ſed laudibus applicetur. De hac formula ſic loquitur V. Cl. Jacobus Sirmondus in notis ad epiſtolam XXIV. libri V. Ennodii Ticinenſis Epiſcopi: *Imperatores Chriſtiani etiam conſobrinas jungi vetuerunt, vt Theodoſius. Quare ſine Principis venia duci non licebat. quod declarat Caſſiodori formula, qua conſobrina legitima fiat vxor.*

Quo autem ferme tempore edita eſt formula hæc, ſervandam eſſe omnino in danda alii nuptiarum generi venia ſeveritatem præcepit Imperator Zeno lege, quæ in Juſtinianæi cod. libro V. tit. VIII. *Si nuptiæ ex reſcripto petantur*, ita refertur: *Nefandiſſimum ſcelus fratris ſororiſve nuptiarum, quod ſacratiſſimis conſtitutionibus ſub graviſſimæ pœnæ interminatione damnatum eſt, iterato præſentis divinæ ſanctionis tenore, modis omnibus prohibemus: precandi quoque inpoſterum ſuper tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus, vt vnuſquiſque cognoſcat impetrationem quoque rei, cujus denegata eſt petitio, nec ſi per ſubreptionem poſt hanc diem obtinuerit, ſibimet profuturam.*

Ceterum ad relatas ſupra leges accedit lex Anaſtaſii Imperatoris, quæ in lib. V. Juſtinianæi cod. tit. V. *de inceſtis & inutilibus nuptiis*, vltima habetur: *Ab inceſtis nuptiis vniverſi, qui noſtro reguntur imperio, noverint temperandum. Nam reſcripta quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut conſtitutiones impias, quæ quibuſdam perſonis tyrannidis tempore permiſerunt, ſceleſto contubernio Matrimonii nomen imponere, vt fratris filiam vel ſororis, vel eam quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, vxorem legitimam turpiſſimo conſortio liceret amplecti, aut vt alia hujuſmodi committerentur, viribus carere decernimus, ne diſſimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.*

Agatenſis, Epaunenſis, Aurelianenſis III. Turonenſis II. & Matiſconenſis II. Gallicanæ Synodi quinque ad harum legum normam canones quoſdam ſuos exegerunt. Prima,

quæ

quæ habita eſt anno D V I. canonem hunc L X I. *De inceſtis conjunctionibus nihil prorſus veniæ reſervamus, niſi cum adulterium ſeparatione ſanaverint. Inceſtos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam deſignare funeſtum eſt, hos cenſemus eſſe. Si quis relictam fratris, quæ pene prius ſoror exstiterat, carnali conjunctione polluerit; ſi quis frater germanam vxoris acceperit; ſi quis novercam duxerit; ſi quis conſobrinæ ſuæ ſe ſociaverit; ſi quis relictæ vel filiæ avunculi miſceatur, aut patrui filiæ, vel privignæ ſuæ; aut qui ex propria conſanguinitate aliquam, aut quam conſanguineus habuit, concubitu polluerit, aut duxerit vxorem. Quos omnes & olim, atque ſub hac conſtitutione inceſtos eſſe non dubitamus, & inter catechumenos vſque ad legitimam ſatisfactionem manere & orare præcipimus. Quod ita præſenti tempore prohibemus, vt ea quæ ſunt hactenus inſtituta, non diſſolvamus. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris connubii libertatem.* Synodus Principum conſtitutiones deſcribit, & iis adjicit, quæ quo ſerventur diligentius, neceſſaria eſſe judicat.

Altera anno D X V I I. habita canonem hunc X X I I. *Relicta Presbyteri ſive Diaconi, ſi cuicunque renupſerit, catenus ab Eccleſia pellatur, donec a conjunctione illicita ſeparetur; marito quoque ejus ſimili vſque ad correctionem ſeveritate plectendo.* Sic & relicta & relictæ maritus nonniſi pœna ſpirituali plectuntur.

Tertia habita anno D X X X V I I I. canonem hunc X. *De inceſtis conjunctionibus, ita quæ ſunt ſtatuta ſerventur, ∴. vt contracta hucuſque hujuſmodi Matrimonia non ſolvantur; ſed in futurum quod de inceſtis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum eſt, obſervetur; id eſt, ne quis ſub conjugii nomine ſociare præſumat relictam patris, filiam vxoris, relictam fratris, ſororem vxoris conſobrinam, relictam avunculi vel patrui. Quod ſi qui in hoc inceſti adulterio potius quam conjugio fuerint ſociati, quandiu ſe non ſeparaverint, a communione Eccleſiaſtica repellantur.* Sic Principum leges Eccleſiaſticæ communionis privatione communiendas eſſe cenſet.

Deinde canonem hunc X I I I. *Chriſtianis quoque omnibus interdicimus, ne Iudæorum conjugiis miſceantur.*

Quarta anno DLXVII. celebrata canonem hunc XXI. *Item ait ſacra ſententia legum, quæ in hac explanatione omni homini tam docto quam indocto aperta eſt, vt quiſquis aut ſororis aut fratris filiam, aut certe gradu conſobrinam, aut fratris vxorem ſceleratis ſibi nuptiis junxerit, huic pœnæ ſubjaceat, vt de tali conſortio ſeparetur, & reliqua. Item alia: Quæcunque mulier ſororis ſuæ maritum poſt mortem illius acceperit, vel ſi quis ex viris, mortua vxore, ſororem ejus aliis nuptiis ſibi conjunxerit, noverit tali conſortio eſſe notabilem.* Deſcribit ſacram legum ſententiam.

Quinta anno DLXXXV. habita canonem hunc XVIII. vbi Theodoſianam legem ſic exequitur: *Inceſtam copulationem, in qua nec conjuges, nec nuptias recte appellari leges ſanxerunt, Catholica omnis deteſtatur atque abominatur Eccleſia, & gravioribus pœnis eos afficere promittit, qui nativitatis ſuæ gradus libidinoſi ardore contemnentes, in merda, quod nefas eſt, ſua, vt ſues teterrimi, convolvuntur.* In cod. Theodoſiani libro III. tit. XII. *de inceſtis nuptiis.*

Ceterum quando temporis progreſſu hic ſerius, alibi citius conjugalis copulæ prohibitio vſque ad ſeptimum gradum admiſſa eſt, non abnuerunt Principes, immo ſuis ſæpe edictis firmarunt. At cum non potuit amplius ſervari propter publicam vtilitatem & pacem, quæ variis in tam multiplici vetito gradu contractis nuptiis turbabatur, Concilium Lateranenſe quartum impedimenta conſanguinitatis ad quartum gradum revocavit, cui rei Chriſtiani Principes facilem aſſenſum dederunt; in ea nimirum materia, quæ civilis juris metas non excedit. Quibus enim probantibus ſanctiſſimis Eccleſiæ Patribus, Ambroſio & Auguſtino, conſobrinorum gradus vindicatur, poſteriores gradus iiſdem non poſſunt ex ſe non vindicari.

Caput II.

Impedimentum diſparis cultus.

Disparis cultus impedimentum longe antiquius eſt, quam Bellarminus lib. 1. de Matrimonio cap. xxiii. tradidit, vbi docet nulla vniverſali lege irritum eſſe Matrimonium, quod cum infidelibus a Chriſtianis contrahitur, ſed tantum vniverſali conſuetudine, quæ quingentis circiter abhinc annis vim & auctoritatem legis obtinet. Sed modo cujus ſit antiquitatis, videamus.

In lib. iii. codicis Theodoſiani tit. xiv. *de nuptiis gentilium*, lege 1. *Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Theod. Magiſtrum Equitum. Nulli provincialium cujuſcunque ordinis aut loci fuerit, cum barbara ſit vxore conjugium, nec vlli gentilium provincialis feminæ copuletur, niſi quæ inter provinciales atque g ntiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterunt: quod in iis ſuſpectum vel noxium detegitur, capitaliter expietur. Dat.* v. *Calend. Iunii, Valentiniano & Valente AA. Conſſ.* id eſt, anno Chriſti ccclxv.

Deinde lib. ix. tit. iv. leg. v. *Imperatores Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AA. Cynegio P. P.* legem tulerunt, qua ne Judæus cum Chriſtiana, vel Chriſtianus cum Judæa Matrimonium ineat, vetatur: *Ne quis Chriſtianam mulierem in Matrimonium Iudæus accipiat, neque Iudææ Chriſtianus conjugium ſortiatur. Nam ſi quis aliquid hujuſmodi admiſerit, adulterii vicem commiſſi hujus crimen obtinebit, libertate in accuſandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. prid. Id. Mart. Theſſal. Theod.* xii. *& Cynegio Conſulibus*, id eſt, anno Chriſti ccclxxxviii. Impedimentum dirimens eſt, vbi qui violat illud, vt adulter punitur.

His autem Imperatoribus adjungitur Conſtantinus Magnus legem ferens, qua Chriſtianorum Mattimonium cum quibuſdam populis infidelibus prohibuit. Illam repetimus ex Conſtantini

Porphyrogenneti libro, quem de adminiſtrando Imperio ſcripſit ad Romanum Porphyrogennetum filium: *Si vnquam gens quæpiam ex infidelibus & inhonoratis Borealibus affinitatem contrahere cum Romano Imperatore voluerit, vel filiam ejus ſponſam accipere, vel ſuam illi elocare, vel Imperatoris, aut ejus filii vxorem capere, hujuſmodi te verbis indecoram hanc petitionem propulſare oportet, etiamſi de hac re interdictum, conſtitutionemque metuendam, immutabilemque a magno & ſancto Conſtantino ſcriptam eſſe in ſacra menſa Chriſtianorum Eccleſiæ ſanctæ Sophiæ, ne vnquam Imperator Romanus affinitatem contrahat cum gente, quæ peregrinis, & a Romano ſtatu diverſis moribus vtatur, maxime quæ ſit fidei alterius, & baptizata non ſit, exceptis duntaxat Francis. Hos enim ſolos excepit magnus ille vir ſanctus Conſtantinus, cum quod ex illis partibus ipſe oriundus, tum quod propinquitas iſti genti, & commercia magna eſſent cum Romanis. Quapropter etiam cum his ſolis valere contractus matrimoniales permiſit, propter partium illarum gentiumque ſplendorem ac nobilitatem, quam jam annotavi; cum autem quocunque populo omnino prohibuit. Quod vero ſi quis facere auſus fuerit, tanquam patriarum conſtitutionum imperialiumque legum tranſgreſſor, & inter Chriſtianos cenſeri indignus, diris devoveatur.* Hæc ille de Conſtantino Magno, quæ, quia nec in illius vita, nec in codice reperiuntur, vide, an rejeceris, & ſoli Conſtantino Porphyrogenneto, vel alicui alii, qui in ſacra menſa Chriſtianorum Eccleſiæ ſanctæ Sophiæ deſcripſerit, tribueris. Utut ſit, hæc conſtitutio ſuam non poterit non habere a Porphyrogenneto auctoritatem.

Bellarminus cum videret antiquos canones, nonniſi ſpirituali pœna animadvertere in eos, qui cum Judæis vel infidelibus Matrimonia contraherent, diſparis cultus impedimentum dirimens ad conſuetudinem reduxit, quæ quingentis abhinc annis vim dirimentis impedimenti ſortita eſt. Sed vt ſit hoc verum, illa tamen conſuetudo ſine Principum ſæcularium aſſenſu inducta non eſt. Id enim Matrimonii genus non minus quam quodlibet aliud ad publicam Imperii pacem & tranquillitatem refertur.

CAPUT III.

Impedimentum affinitatis.

AFFINITAS cum duplex ſit: vna quæ ex conjugali nexu, altera, quæ ex fornicario trahit originem; duplici quoque lege in impedimentum dirimens inſtituta eſt. Ad primam affinitatem quod attinet, de ea ſic codex Theodoſianus lib. III. tit. XII. *Imperatores Conſtantinus & Conſtans Auguſti, & Iulianus Cæſar, ad Voluſianum Vicarium vrbis. Etſi licitum veteres crediderunt, nuptiis fratris ſolutis ducere fratris vxorem, licitum etiam poſt mortem mulieris aut divortium contrahere cum ejuſdem ſorore conjugium; abſtineant hujuſmodi nuptiis vniverſi, nec æſtiment poſſe legitimos liberos ex hoc conſortio procreari. Nam ſpurios eſſe convenit qui naſcentur. Dat. prid. Calend. Mai. Romæ, Arbitione & Lolliano Conſulibus*, id eſt anno Chriſti CCCLV.

Deinde in eodem lib. leg. III. *Imperatores Honorius & Theodoſius Auguſti Aureliano P. P. Tanquam inceſtum commiſerit, habeatur, qui poſt prioris conjugis amiſſionem, ſororem ejus in Matrimonium proprium crediderit ſociandam: pari ac ſimili ratione etiam, ſi qua poſt interitum mariti in germani ejus nuptias crediderit aſpirandum, illo ſine dubio inſecuturo, quod ex hoc contubernio nec filii legitimi habebuntur, nec in ſacris patris erunt, nec paternam vt ſui ſuſcipient hereditatem. Dat.* XVII. *Calend. Ian. Conſtantino* X. *& Theod.* VI. *Auguſtis Conſulibus*, id eſt anno Chriſti CCCCXV. Ex his duabus legibus primam qui legit, primos auctores fuiſſe hujus impedimenti dirimentis Imperatores facile judicabit.

Tum in lib. V. cod. Juſtinianæi leg. XIX. *Nemini liceat contrahere Matrimonium cum filia, nepte vel pronepte: itaque cum matre, avia vel proavia, & ex latere amita, ac matertera, ſorore, ſororis filia, & ex ea nepte; præterea fratris tui filia, & ex ea nepte: itemque ex affinibus privigna, noverca, nuru, ſocru, ceteriſ-*

quæ quæ jure antiquo prohibentur, a quibus cunctos volumus ſe abſtinere. Er quamvis ſingula legis puncta non pertineant ad affinitatem, malui ramen legem integram quam dimidiam afferre: quæ enim abundant, non nocent.

Denique in lib. v. codicis Juſtinianæi tit. v. leg. v. *Fratris vxorem ducendi, vel duabus ſororibus conjungendi, penitus licentiam ſummovemus, nec diſſoluto quocunque modo conjugio.* Deinde leg. VIII. *Licet quidam Ægyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi conjuges Matrimonio copulaverint, quod poſt illorum mortem manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet quod certis legum conditoribus placuit, cum corpore non convenerint, nuptias non videri re eſſe contractas, & hujuſmodi connubia tunc temporis celebrata firmata ſunt: tamen præſenti lege ſancimus, ſi quæ hujuſmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos antiquarum legum tenori ſubjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum, de quibus ſupra dictum eſt, eas videri fuiſſe firmas, vel eſſe firmandas.* Sed videamus modo, an Nicolaus Papa deceſſoribus ſuis, vel Principibus hoc impedimentum affinitatis acceptum referat cap. XXXIX. reſponſionis ad conſulta Bulgarorum: *De conſanguinitate generationum exquiritis, vt quibus vtique feminis jungi debeatis, liquide cognoſcatis. Verum quod leges hinc ſanciunt jam meminimus, & denuo memorare ſummatim operæpretium ducimus. Aiunt enim, ergo non omnes nobis vxores ducere licet. Nam quarundam nuptiis abſtinere debemus. Inter eas enim perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, nuptiæ contrahi non poſſunt, veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, matrem & filium, aviam & nepotem, & vſque ad infinitum. Inter eas quoque perſonas, quæ ex tranſverſo gradu cognationis junguntur, eſt quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta.* Expende nunc, quæſo, cur qui Papa ſolet majorum Decreta præ legibus Imperatorum citare, tria illa, quæ apud Grarianum, Hygino vnum, alterum Fabiano, tertium Julio tribuuntur, non citet, ſed potius Imperatorum leges, quibus apud Bulgaros neophytorum Matrimonia inſtituuntur: intelligebat quippe vir prudens Nicolaus in negotiis, quæ politicam rationem omnino atrinent, ea potiſſimum adducenda eſſe, quæ certiſſimam in auctoritatem

admittuntur. Porro tria illa Decreta, quorum meminimus, ſubdititia eſſe cum ex aliis conſtat, tum ex lege, quam primo propoſuimus.

Alterum vero genus affinitatis ſic perſtringitur lib. v. codicis Juſtinianæi tit. IV. leg. IV. *Liberi concubinas parentum ſuorum vxores ducere non poſſunt, quia minus religioſam & probabilem rem facere videntur: qui ſi contra hoc fecerint, crimen ſtupri committunt.* Hactenus de impedimento vtriuſque affinitatis.

CAPUT IV.

Impedimentum cognationis legalis.

QUÆ ferme rationum momenta ad conſanguinitatis, eadem & ad cognationis legalis ſtatuendum impedimentum excitarunt. Hoc probamus partim ex Digeſtorum lib. XXXVIII. tit. XVI. vbi ſic habetur: *Non ſolum autem naturales filii, verumetiam adoptivi quoque jura conſanguinitatis habebunt cum iis, qui ſunt in familia, vel in vtero, vel poſt mortem patris nati.* Partim ex Inſtit. lib. I. tit. XI. *In plurimis cauſis adſimilatur is, qui adoptatus vel adrogatus eſt ei, qui ex legitimo Matrimonio natus eſt.* Quo fit, vt Digeſtorum lib. XXIII. tit. II. *de ritu nuptiarum*, proponatur iſtud impedimentum: *Adoptivus filius, ſi emancipetur, eam, quæ patris adoptivi vxor fuit, ducere non poteſt, quia novercæ locum habet. Item ſi quis filium adoptaverit, vxorem ejuſdem, quæ nurus loco eſt, nequidem poſt emancipationem filii ducere poterit, quoniam aliquando ei nurus fuit.* Hæc de cognationis legalis impedimento, quod ex jure civili profectum eſt, neque vllus, opinor, eſt qui merito negare poſſit.

CAPUT V.

Impedimentum ſpiritualis cognationis.

SPIRITUALIS cognatio in impedimentum dirimens inſtituta æmulatur cognationis legalis rationem, quæ & in ipſa lege Imperatoris exprimitur lib. V. cod. Juſtinianæi tit. IV. cap. XXVI. *Ea perſona omnino ad nuptias venit prohibenda, quam aliquis ſive alumna ſit, ſive a ſacroſancto ſuſcepit baptiſmate, cum nihil aliud ſic inducere poteſt paternam affectionem, & juſtam nuptiarum prohibitionem, quam hujuſmodi nexus, per quem, Deo mediante, animæ eorum copulatæ ſunt.* Sed de vtraque cognatione legali & ſpiritali differentem Nicolaum I. audire juvat; ſed continuo notandum eſt, vtrum a majoribus ſuis, vel a Principibus hæc impedimenta Matrimonii repetat ad conſulta Bulgarorum reſpondens cap. II. *Unde inter eos* (compatres) *non arbitramur eſſe quodlibet poſſe conjugale connubium, quandoquidem nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filii ſunt, venerandæ Romanæ leges Matrimonium contrahi permittunt. Siquidem primus inſtitutionum liber cum de nuptiis loqueretur inter cetera: Inter eas, inquit, perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, nuptiæ contrahi non poſſunt, veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & vſque ad infinitum; & ſi tales perſonæ inter ſe coierint, nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicantur; & hæc adeo ſunt, vt quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe Matrimonio jungi: itaque eam, quæ mihi per adoptionem filia, aut neptis eſſe cœperit, non potero vxorem ducere.* [*Et infra: Si quis per adoptionem ſoror eſſe cœperit, quandiu quidem conſtat adoptio, ſane inter me & eam nuptiæ conſiſtere non poſſunt.*] *Si ergo inter eos non contrahitur Matrimonium, quos adoptio jungit: quanto potius a carnali oportet inter ſe contubernio ceſſare, quos per cæleſte Sacramentum regeneratio ſancti Spiritus vincit?* Sic ergo Nicolaus ad Bulgarorum conſulta reſpondet, vt Principum leges tanquam matrimo-

trimonialis inter Chriſtianos contractus regulas ſequatur, & Bulgaris ſequendas proponat. Hic non moror aliquot canones Arabicos, quorum editionem neque Nicolaus Papa novit, neque ætas Juſtiniani vidit, neque certa ratio hactenus probavit. Canones igitur Eccleſiaſticos hæc cognationis vtriuſque impedimenta anteceſſerunt.

CAPUT VI.

Impedimentum publicæ honeſtatis.

DE impedimento publicæ honeſtatis, quæ oritur ex ſponſalibus de futuro, vel ex Matrimonio rato nondum conſummato, lex extat in digeſtorum lib. XXIII. de ritu nuptiarum: *Inter me & ſponſam patris mei nuptiæ contrahi non poſſunt, quanquam noverca mea non proprie dicatur; ſed & per contrarium ſponſa mea patri meo nubere non poterit, quamvis nurus non proprie dicatur.* Sed lubet expendere, quæ Alexander III. retulit in appendice Lateranenſis Concilii ex quodam Pontifice Benedicto, qui Gradenſi Patriarchæ reſcripſit in hæc verba, huic conſultationi reſpondens: *Utrum ſoror illius, quæ Ioanni deſponſata ante peractas nuptias obiit, illi eidem Ioanni nubere poſſit? Cenſura Apoſtolica mandamus, hoc abſque criminis vitio poſſe. Nam cur prohibeam, quod prohibitum nunquam ſacra Scriptura declaravit; ſed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quibus inter ſe nuptias contrahere non licet, de hujuſmodi aliquid dicunt negotio.* Hæc ſi vera ſunt, primum ſpuria eſſe oportet, aut ſaltem extra vſum Romanæ Eccleſiæ decreta illa, quæ Gratianus in hanc rem Julio I. & Gregorio I. tribuit cauſa XXVII. Deinde Benedictum ignoraſſe, quid mundanæ leges ſuper hac quæſtione edicerent, cum quæ ex legibus modo relata ſunt, hunc Benedictum anteceſſerint: Tum in impedimentis dirimentibus mundanas leges antevertere canones, cum, vt ait Catharinus, *in materia propria verſentur.* *Cur*, inquit iſte Benedictus, *prohibeam, quod pro-*

hibitum nunquam ſacra Scriptura declaravit; ſed neque mundanæ leges connumeratis perſonis, quibus inter ſe nuptias contrahere non licet, de hujuſmodi aliquid dicunt negotio?

CAPUT VII.

Impedimentum erroris.

ERROR ſive perſonæ, ſive ſervilis conditionis, Matrimonium cum impediat & dirimat jure naturæ, id primum a politicis Magiſtratibus declaratum fuiſſe docent antiquæ Imperatorum leges, quæ Eccleſiaſticos canones præceſſerunt. Quinetiam hac in re nobis conveniunt recentiores Theologi, Silveſter, Viguerius, Sanchez, & alii, qui, vt probent conjugium, in quo error perſonæ intervenit, nullum eſſe, non canones, ſed has leges adducunt ex codice Juſtinianæo, lib. 1. tit. XVIII. vbi leg. VIII. & leg. IX. *errantis nullam eſſe voluntatem, nullum errantis eſſe conſenſum* decernitur. Tum ex Digeſtorum lib. 11. tit. 1. vbi Juriſconſultus dicit: *Non conſentiunt qui errant. quid enim tam contrarium conſenſui eſt, quam error, qui imperitiam detegit?*

Quod autem ſpectat ad ſervilem conditionem, præſto eſt novella XXII. de nuptiis cap. x. in Authent. collat. IV. tit. 1. *Si vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi perſonæ, illa vero famula poſtea declaretur exiſtens; non dicimus ſolvi Matrimonium; ſed ab ipſo initio neque Matrimonium fieri ſecundum prius a nobis dictam cauſam propter inæqualitatem fortunæ. Unde neque lucrum ex Matrimonio contemplandum eſſe, neque aliud tale, ſed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. Hæc autem decernimus, & tale non eſſe dicimus Matrimonium, ſi cauſam animus incertus diſponat ſolum, neque conſenſu domini, neque malignitate ejus aliqua, neque negligentia convicta.*

Porro Matrimonium ſervi ſine conſenſu domini contractum non valuiſſe quondam tradit Petrus Ledeſma his verbis: *Advertendum eſt*, inquit, *quod talia Matrimonia irrita erant per jus*

civile. Quod autem varius in variis temporibus hujus impedimenti fuerit vſus & varie temperatus, ad noſtrum nihil refert inſtitutum, in quo primas impedimentorum dirimentium origines diſquirimus. Deinde varie temperari non potuit diſſentientibus iis, qui ſpectata poteſtatis ſuæ natura & fine, hæc impedimenta primum inſtituerunt, & ſoli potuerunt inſtituere.

CAPUT VIII.

Impedimentum raptus.

IMPEDIMENTVM raptus ſeu vis illud eſt, quod obſtat legitimo conſenſui, qui ad Matrimonium requiritur. De hoc impedimento inſignem tulit legem Juſtinianus lib. IX. cod. tit. XIII. *Raptores*, inquit, *virginum honeſtarum vel ingenuarum, ſive jam deſponſatæ fuerint, ſive non, vel quarumlibet viduarum feminarum, licet libertinæ vel ſervæ alienæ ſint, peſſima criminum peccantes capitis ſupplicio plectendos decernimus, & maxime ſi Deo fuerint virgines vel viduæ dedicatæ.* Et poſt alia: *Nec ſit facultas raptæ virgini vel viduæ vel cuilibet mulieri ſibi maritum expoſcere; ſed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent Matrimonio, quoniam nullo modo nulloque tempore datur a noſtra ſerenitate licentia eis conſentire, qui hoſtili more in noſtra republica ſtudent Matrimonia ſibi conjungere. Oportet enim, vt quicunque vxorem ducere voluerit ſive ingenuam, ſive libertinam, ſecundum noſtras leges & antiquam conſuetudinem parentes vel alios, quos decet, petat, vt cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.* Et poſt alia: *Omnibus legis Iuliæ capitulis, quæ de raptu virginum ſive viduarum ſive ſanctimonialium, ſive in antiquis legum libris, ſive in ſacris conſtitutionibus poſita ſunt, de cetero abolitis, vt hæc lex in hoc capite pro omnibus ſufficiat, quam de ſanctimonialibus etiam virginibus & viduis locum habere ſancimus.* Hac autem lege impedimentum dirimens ſtatui quis neget?

At enim dices Juſtiniano præiviſſe Calchedonenſe Concilium, quod ſic de puellarum raptoribus decernit can. XVII.

Eos qui rapiunt mulieres ſub nomine ſimul habitandi cooperantes; aut conviventes raptoribus, decrevit ſancta Synodus, vt ſiquidem Clerici ſunt, decidant gradu proprio; ſive vero laici, anathematizentur. At inprimis negamus in ſtatuenda lege Matrimonium dirimente ob cauſam raptus Juſtiniano Calchedonenſe præiviſſe Concilium, cum in hoc canone non ſanciatur impedimentum dirimens; ſed ſpiritalis tantum pœna, quæ Clericos & laicos a raptu virginum deterreat. Quod ita intellexit Carolus Magnus lib. VI. Capitularium num. XCV. *Si quis,* ait, *alterius ſponſam, virginem & viduam, necdum deſponſatam rapuerit vel furatus fuerit: placuit vt ſive eam poſtea ſponſaverit, ſive dotaverit, ſeu non, ſive cum parentum ejus voluntate quocunque commento ipſam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam vxorem habeat, ſed raptori aut furi auferatur, & proximis ſuis alii viro tempore congruo, ſi ipſa hoc malum conſenſerit, nuptura, legibuſque acceptura reddatur. Raptor vero ſive fur, omneſque eis conſentientes publica pœnitentia juxta canonicam auctoritatem mulctetur, & proximi illius, quidquid injuſte in tam nefando ſcelere egerunt, in triplo componant, & vnamquamque rem ſemotim legibus in triplo reſtituant. Ipſa namque quæ rapitur, ſi aut primo, aut poſtmodum tam nefario ſceleri libens conſenſerit, nunquam poſtea nubat, ſed publica pœnitentia mulctetur, & ſub tali cuſtodia ponatur, vt ei nullatenus luxuriari cum quoquam liceat. Taliter enim memorata flagitia puniantur, vt omnes cognoſcant, quoniam nec ſæculi leges tam nefandis conjunctionibus conſentiant, nec ſacri canones conſilium vllum præbeant. Sed tales ſæculi leges cooperatoreſque eorum capite feriri præcipiunt, & ſacri canones ſpiritu Dei conditi, non ſolum raptores, ſed etiam omnes eorum cooperatores, eiſque conſentientes, anathemate feriunt: ſicut in Calchedonenſi Concilio, in quo DCXXX. Patres adfuerunt, capitulo XXVII. cunctis legentibus patet.* Quinetiam ante hoc Concilium fuerunt Principes, atque inprimis Jovianus, qui nuptias virginum Deo dicatarum prohibuit, & earum raptores capitali pœna percuſſit. Quare Concilia & Patres id fecerunt, quod faciendum eſſe longo poſt tempore cenſuit Petrus Sotus, qui ex parte Pontificis Tridentino Concilio interfuit. *Nec debent,* inquit, *Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere,*

ſi quid temporali paci viderint neceſſarium, ſæculares Principes ſtatuant. Nec eſt cur illis ſe opponant; ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit, & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet. Sic poſt civiles leges, quæ jungendi Matrimonii cauſa raptum prohibuerunt, raptores ejuſmodi anathemate feriendos eſſe judicarunt.

Caput IX.

Impedimentum criminis.

Criminis impedimentum, cum ex homicidio & adulterio generatim oriatur, non poteſt non ſubjacere Principum legibus, quæ reos afficiunt infamia vel ſupplicio extremo. At cum ſæculares Principes pro ſua clementia, vel pro aliqua politica ratione mortis pœnam in aliud levioris ſupplicii genus mutare poſſunt, cur non poſſent homicidii aut adulterii ſontes ſpoliare libertate contrahendi cum hac aut illa muliere Matrimonii, quod hinc publicæ pacis ac tranquillitatis fundamentum eſt, inde vt naturæ & ſocietatis officium legibus ſæcularium Principum ſubjicitur? Enimvero ex hoc crimine, quod machinatio in mortem proprii vel alieni conjugis, & adulterium illi machinationi ſeu ſpei futuri conjugii conjunctum definiri ſolet, non ante impedimentum dirimens ſtatui poteſt, (niſi in nullum rei vſum ſtatuatur) quam Principis reo vitam liberaliter concedentis gratia intelligatur. Neque enim pro hominibus morte mulctatis decernitur impedimentum dirimens.

Non ignoro quidem ſanctum Thomam quodlibeto v. art. xv. aſſerere ſolum ſummum Pontificem ſtatuere poſſe, ne vxoricidæ Matrimonium valide contrahant. Sed illud aſſeruit ea præventus opinione, quæ ſacerdotalem ordinem ſibi reſervaſſe jus ſtatuendorum impedimentorum ait, quamquam iſtud nec probare poſſit, & aliud ſupra docuerit.

Quod autem iſtud impedimenti genus Principum edictis ſubſit, Nicolaus I. ſignificat epiſtola XLVII. *Illud*, inquit, *quod Waldradæ perhibes teſtimonium, dicens eam fuiſſe legitimam vxorem Lotharii, fruſtra conaris aſtruere, quandoquidem tuo nullo prorſus hinc teſtimonio quis indigeat, cum magis nos ita ſentiamus quod juſtum eſt, & ita intelligamus quod æquum exiſtit, vt te etiam reprobata, etiam mortua, Lotharius nullis legibus, nullis ſine ſui diſcrimine regulis Waldradam mœcham in vxorem vnquam permitteretur aſſumere.* Cum ergo Nicolaus dicat, nullis legibus permitti Lotario, vt & repudiata, immo & mortua Theutperga, quam prius legitime duxiſſet, Waldradam retineret, quam poſtea legitimæ ſuperduxerat vxori, non obſcure docet, id ex juſtis Principum legibus pendere. Quorſum enim legitima vxore repudiata ſeu mortua, mœchæ *contra leges* (non ait contra canones) copularetur Lotarius: aut, vt idem Papa loquitur epiſtola LIII. hanc cauſam *legaliter* agere non poſſet, niſi juſtæ nuptiæ ad civilium legum pertinerent inſtitutionem?

Triburienſis Concilii Patres non prius de hoc criminis impedimento, & de aliis capitibus ad Eccleſiæ diſciplinam ſpectantibus quidquam ſtatuerunt, quam Regem Arnulphum ſic in præfatione alloquerentur. *Inter alia namque, quibus divina & humana tractaturi erant,* (Sacerdotes) *communi voto & pari conſenſu de collegio ſanctorum Sacerdotum gnaros & idoneos direxerunt mediatores ad præfatum pium Regem, inquirentes, quo ſtudio & quali benignitate ſecundum ſapientiam & poſſibilitatem ab ipſo Deo ſibi datam Eccleſiam Chriſti, illi per regalem poteſtatem, ipſis per ſacerdotalem eminentiam commiſſam defendere, miniſterium illorum amplificare & ſublimare dignaretur.* Secundum iſta canonem ediderunt LI. qui ſic ſe habet: *Illud vero communi Decreto ſecundum canonum inſtituta definimus, vt ſi quis cum vxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito ſynodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne vlterius ei conjungatur Matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim nec Chriſtianæ religioni convenit, vt vllus ducat in conjugium quam prius polluit per adulterium.* Triburienſe Concilium cum hujus impedimenti materiam civilem eſſe agnoſceret, juſtam

habuit cauſam, cur Regem Arnulphum memorata præfatione alloqueretur; & huic ac paribus canonibus regalem accommodari poteſtatem concupiſceret.

CAPUT X.

Impedimentum ligaminis.

LIGAMINIS impedimentum eſt prioris ſive conſummati, ſive rati tantum conjugii vinculum, quo ſequens Matrimonium etiam conſummatum dirimitur. Hoc impedimentum non ad Principes ſpectat, ſed ad Deum ipſum, a quo in Scriptura ſancitum eſt: Principes tamen illud ſuis edictis declararunt, & populis ſervandum denuntiarunt. Hoc inprimis præſtitit Juſtinianus lib. v. cod. ſui tit. IV. cap. II. *Neminem, qui ſub ditione ſit Romani nominis, binas uxores habere poſſe vulgo patet, cum etiam in edicto Prætoris hujuſmodi viri infamia notati ſint, quam rem competens judex inultam eſſe non patietur.* Hoc autem impedimentum, quod divino & humano jure Matrimonium irritum efficit, ſolo humano ſeu civili efficeret, quamvis illa lex ab ethnicis Imperatoribus, Diocletiano & Maximiano, ſtatuatur. Unde poſt alios plures Theologos recte docet Becanus, *Chriſtianos habitantes ſub poteſtate Principum infidelium teneri ſervare legem irritantem Matrimonia, modo non ſit injuſta.* Nicolaus I. longo poſt civiles leges tempore jus divinum declaravit, reſpondens ad conſulta Bulgarorum cap. v. *Duas tempore uno habere uxores, nec ipſa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Chriſtianorum ulla permittit. Nam Deus qui fecit hominem ab initio, maſculum unum fecit, & unam feminam tantum, cui potuit utique, ſi vellet, duas uxores tribuere; ſed noluit. Scriptum quippe eſt: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ; non dixit uxoribus. Et iterum: Erunt duo in carne una; maſculus ſcilicet & femina in carne una, & non tres aut plures.* Quibus verbis non novam fert legem, ſed divinam declarat. Cete-

rum impedimenti, quod naturali divinoque jure ſtatuitur, declarationem, primum ad ſæculares, tum ad Eccleſiaſticos Magiſtratus retulit poſt Tridentinum Concilium Clemens Cardinalis Monilianus in compendio Theologicarum Inſtitutionum cap. LXIII. *Cum abrogata ſit lex Moyſi de gradibus conſanguinitatis & affinitatis in* XVIII. *Levitici poſita, cum noſter eſſet pædagogus in Chriſto, neceſſarium fuit conſtitui tam politicos quam Eccleſiaſticos Magiſtratus: ſimiliter & leges & canones, quibus explicarentur generalia divini & naturalis juris præcepta de ſupradictorum contractuum gradibus, & Matrimonii impedimentis, ac quibuſcunque aliis, quæ in præfatis rebus politicis pro illarum communi vtilitate expedire videbantur.* Unde ex eo ordine, quo leges præcedunt canones, Nomocanon a Græcis dictus eſt.

Caput XI.

Impedimentum impotentiæ.

IMPEDIMENTVM hoc, quod Matrimonium cenſetur dirimere, natura præter ipſius naturæ ordinem ſtatuit; verum quia non omnes ſciunt illud per ætates varias varie temperatum eſſe, quidquid id eſt, non erit inutile vnicuique ſigillatim attribuere. Tum obſervationes in rei geſtæ narrationem nonnullas ſubjiciam.

Ordior ab Juſtiniano, qui Imperii habenas ab anno DXXVII. vſque ad annum DLXV. tenuit. Sic autem impotentiam, qua de agimus, temperandam eſſe duxit in novella XXII. *de nuptiis* cap. VI. *Per occaſionem quoque neceſſariam & non irrationabilem diſtrahitur Matrimonium, quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere quæ a natura viris data ſunt: ſi biennium quidem ſecundum de hoc a nobis pridem ſcriptam legem, tranſcurrat ex nuptiarum tempore; ille vero quia pro veritate eſt vir, non oſtendat. Licebit enim mulieri, aut ejus patribus disjungere Matrimonium & mittere repudium, vel ſi noluerit hoc maritus, & hic quidem dos (ſi quæ omnino data ſit) ſequetur mulierem, & reddet*

reddet hanc vir, ſi contigit eam accipi: propter nuptias autem ſeu ante nuptias donatio manet ad virum nihil de ſuo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus; brevi quidem adjectione. Non enim biennium numerari ſolum ex ipſo tempore copulationis, ſed triennium volumus; edocti namque ſumus ex iis, quæ ante hæc provenerunt, quoſdam amplius quam biennium tempus non valentes, poſtea potentes oſtenſos miniſtrare filiorum procreationi.

Tunc Antiſtes primi vel ſecundi ordinis nullus fuit, qui Imperatorem redargueric, conqueſtus illum tuliſſe legem, quam ſpectato jure ſuo ferre non potuerit. Quid ita? Creditum eſt in Eccleſia Dei Juſtinianum ſuo &c. non alieno jure vſum fuiſſe. Id omnium contumaci ſilentio confirmatur.

11. Juſtinianum Gregorius ſequitur, ſi ſcripſit quod eum ſcripſiſſe Ivo Carnotenſis in part. VIII. cap. CLXXXII. & Gratianus cap. *Requiſiſti* XXXIII. quæſt. x. referunt. *De his requiſiſti qui ob cauſam frigidæ naturæ ſe dicunt non poſſe invicem operam carnis dantes commiſceri: iſte vero ſi non poteſt ea vti pro vxore, habeat quaſi ſororem: quod ſi retinaculum jugale volunt reſcindere, manebunt vtrique innupti. Nam ſi huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conveniet: igitur ſi vir aliam vult accipere vxorem, manifeſta ratio patet, quia ſuccendente diabolo odii fomitem, exoſam eam habuit; & idcirco illam dimittere mendacii falſitate molitur. Quod ſi mulier cauſatur & dicit: Volo mater eſſe & filios procreare; vterque eorum ſeptima manu propinquorum tactis ſacroſanctis reliquiis jurejurando dicat, vt nunquam per commixtionem carnis conjuncti, vna caro effecti fuiſſent. Tunc videtur mulierem ſecundas poſſe contrahere nuptias: humanum dico propter infirmitatem carnis eorum; vir autem qui frigidæ natura eſt, maneat ſine conjuge. Quod ſi & ille aliam copulam acceperit, tunc qui juraverint, perjurii crimine rei teneantur, & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia.* Apud Ivonem titulus capitis eſt, *Ex epiſtola Gregorii*; apud Gratianum vero titulus eſt, *Ex epiſtola Gregorii ad Ioannem Ravennatem Epiſcopum.*

Initio dixi: Juſtinianum Gregorius ſequitur, ſi ſcripſit quod

eum ſcripſiſſe Ivo & Gratianus referunt. Nam rationes ſunt multæ, quibus caput totum iſtud Gregorio ſubjectum eſſe comprobatur.

I. Gregorius in libri I. epiſtola XXXV. in libri II. epiſtola XXII. XXXII. & LIV. & in libri IV. epiſtola XV. ſcribit ad Joannem Ravennatem Epiſcopum, & in epiſtolis illis quinque nihil ſimile comparet.

II. Joannes Ravennas Epiſcopus in libri II. Indict. XI. ſcribit epiſtolam LV. ad Gregorium, & eum de Matrimonio non conſulit, ſed de vſu pallii & mappulis, & de diverſis ornatibus cum eo tractat.

III. Gregorius in libri IV. epiſtola LIV. & in libri V. epiſtola I. ſcribit ad Marinianum Ravennatem Epiſcopum & Joannis ſucceſſorem, & in duabus illis epiſtolis de Matrimonio vel de hominibus frigidæ naturæ ne verbum quidem vllum habet.

IV. In ceteris aliis epiſtolis, quas continent libri duodecim, par eſt ſilentium.

V. Capitis hujus contextus a Gregorii Papæ ſtilo mirum quantum abhorret, & hoc ad probandam rei falſitatem ſufficeret.

VI. Doctrina capitis hujus diſſentit a Romanæ Eccleſiæ doctrina, quam tradit Gregorius II. ſeu junior, cum ad varias Bonifacii Moguntini Præſulis interrogationes reſpondet anno DCCXXVI. id eſt, anno poſt Gregorii I. exceſſum centeſimo viceſimo ſecundo. Reſponſionibus ſuis ita præfatur: *In iiſdem literis quædam ſubnexuiſti capitula ſciſcitando qualiter teneat vel doceat hæc Apoſtolica Romana Eccleſia. Bene ſatis, quia beatus Petrus Apoſtolus & Apoſtolatus & Epiſcopatus principium extitit, & conſulenti tibi de ſtatu Eccleſiæ, non ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ejus gratia, qui aperit os mutorum, & linguas infantium facit diſertas, qualiter teneas Apoſtolici vigoris doctrinam dicimus.* Et poſt alia cap. II. *Nam quod propoſuiſti, quod ſi mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum eſſet, ſi ſic permaneret, vt abſtinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum eſt, ille qui ſe non poterit continere, nubat magis, non tamen ſubſidii opem ſubtrahat ab illa, cui*

infirmitas præpedit, & non deteſtabilis culpa excludit. In tom. I. Conciliorum Galliæ. Hoc Ivo vidit & retulit part. VIII. decreti ſui cap. LXXVIII.

Animadvertenda hic occurrunt duo. Primum, quod credibile non eſt, Romanam Eccleſiam ſub duobus illis Pontificibus tam diverſa in tam brevi temporis intercapedine de Matrimonio ſenſiſſe & docuiſſe. Quare cum reſponſa Bonifacio data idoneis rationibus abjudicari Gregorio juniori non poſſint, relatum ab Ivone & Gratiano caput abjudicari Gregorio ſeniori debet.

Deinde, quod apud Romanam Eccleſiam, cum ſuccedens Matrimonio impotentia Matrimonium dirimat, dubium nullum eſt, quin antecedens Matrimonium impotentia dirimere Matrimonium ipſum poſſit.

III. Stephanus II. anno DCCLIV. venit in Galliam, & cum eſſet in villa Cariſiaco, inter alia ad plures quæſtiones reſponſa, hoc vnum dedit cap. II. *Si quis ſe in conjugio copulaverit, & vni eorum contigerit, vt debitum reddere non poſſit, non liceat eos ſeparare, nec pro alia infirmitate, excepto ſi dæmonii infirmitas, aut lepræ macula ſuperveniret. Ceterum ſi ab his duabus infirmitatibus liberi fuerint invicem conjuncti, vnus alteri ſervitium exhibeat.*

Hic incertum vnum eſt, certum alterum: incertum quidem, num Stephanus II. probe tenuerit, quid Gregorio II. Pontifice Romana hac de re docebat Eccleſia; certum vero, Stephanum II. interrogantibus Galliæ Epiſcopis reſpondiſſe aliter quam Gregorius II. ſciſcitanti Bonifacio Moguntiæ Epiſcopo reſponderat. In reſponſo Stephani non quæcunque infirmitas impediens ne vir & vxor mutuum ſibi debitum reddant, vt ſeparentur, ſufficit; ſed requiritur vt infirmitati τὸ ἐνέργημα, ſeu dæmonum vexatio, vel lepræ macula ſuperveniat.

IV. Carolus Magnus in libri VI. Capitularium num. LV. de hoc impedimento ſic decernit: *Si vir & mulier conjunxerint ſe in Matrimonium, & poſtea dixerit mulier de viro, non poſſe nubere cum eo: ſi poterit probare, quod verum ſit, accipiat alium, eo quod juxta Apoſtolum non potuit illi reddere ſuum de-*

Hh ij

bitum. Imperator decretum ſuum auctoritate beati Pauli confirmat, & Gregorio II. conſentit; ſed Stephani II. reſponſo derogat nonnihil, vt Stephanus II. Gregorii II. reſponſo derogaverat.

v. Leo & Conſtantinus Juſtinianum ſequuti ſunt, & illius conſtitutionem conſtitutione nova confirmarunt: *Uxor a marito propter has cauſas, ſi maritus a tempore matrimonialis contractus cum vxore ſua triennio coire nequiverit, &c.* Hæc inter cauſas, quæ Matrimonium diſſolvunt, in delectu compendiario legum tomo II. juris Græco-Romani tit. XIII.

vi. Excerptum ex epiſtola Gregorii ad Joannem Ravennatem Epiſcopum, quod Gregorio ſubjectum fuiſſe oſtendimus, ad mediam inter Gregorium II. & Alexandrum III. ætatem pertinet. An ſuppoſtor propius Gregorio quam Alexandro, vel contra acceſſerit, vix ſciri poteſt. Quidquid id eſt, in Romana Eccleſia, cum eam regendum ſuſcepit Alexander III. invaluerat conſuetudo non diſſolvendi propter impotentiam Matrimonii; ſed in diſſolvendi propter impotentiam Matrimonii conſuetudine Gallicana perſeverabat Eccleſia. Alexander vtrumque docet in epiſtola ad Ambianenſem Epiſcopum, quæ in parte vltima appendicis ad Lateranenſe Concilium refertur. Res ibi ſic ſe habet: *Quod Sedem Apoſtolicam conſulis ſuper his, quæ dubia tibi exiſtunt, gratum gerimus & acceptum, & tua exinde fraternitas non parum commendanda omnibus videtur. Ex tua ſiquidem parte nobis eſt intimatum, quod quædam mulier tui Epiſcopatus cuidam viro nupſit, ignorans, quod propter vtriuſque inguinis rupturam genitalia ejus eſſent abſciſſa, nec ab eo cognita fuiſſet. Qui vtique modo factus leproſus, ſe pariter & ſua domui dedit infirmorum: mulier vero ad domum paternam reverſa, ſicut juvenis, alii viro deſiderat nubere, & conjugali fœdere conjungi. Verum licet Romana Eccleſia non conſueverit propter naturalem frigiditatem, aut propter alia maleficia legitime conjunctos dividere: ſi tamen conſuetudo Gallicanæ Eccleſiæ habet, vt ejuſmodi Matrimonia diſſolvantur, nos patienter tolerabimus, ſi ſecundum illam conſuetudinem eidem mulieri, cui voluerit, in Domino conceſſeris nubendi facultatem. Sicut enim puer qui non poteſt reddere debitum, non eſt aptus conju-*

gio; ſic quoque qui impotentes ſunt, minime apti ad contrahenda Matrimonia reputantur.

VII. Lucius III. Alexandri III. ſucceſſor proximus convenienter Romanæ conſuetudini, quam Alexander laudat, conſultationi cuidam reſpondet tit. *de frigidis & maleficiatis* cap. IV. *Conſultationi tuæ, qua nos conſuluiſti, vtrum fœminæ clauſæ impotentes commiſceri maribus, Matrimonium poſſint contrahere, & ſi contraxerint, an debeat reſcindi: taliter reſpondemus, quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus contrahat Matrimonium; Romana tamen Eccleſia conſuevit in conſimilibus judicare, vt quas tanquam vxores habere non poſſunt, habeant vt vxores.*

VIII. Celeſtinus III. Lucii ſucceſſor aliter reſpondit ibidem cap. V. *Laudabilem.* Et infra: *Requiſiſti quantum temporis indulgendum ſit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis. & infra. Nos vero in præſenti conſultatione ſentimus, vt a tempore celebrati conjugii, ſi frigiditas prius probari non poſſit, cohabitent per triennium: quo elapſo, ſi nec tunc cohabitare voluerint, & juxta Decretum Gregorii mulier per juſtum judicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non poſſit, accipiat alium; ſi autem ille acceperit aliam, ſeparentur: quod ſi ambo conſentiant ſimul eſſe, vir eam, & ſi non vt vxorem, ſaltem vt ſororem habeat.* Quis autem Lucium III. quis Celeſtinum III. conſuluerit, neſcitur, nec ſciri poteſt ex Lucii & Celeſtini epiſtolis, quæ cum in Bullario, tum in tomis Conciliorum editæ ſunt: nulla enim ibi extat, in qua de hoc impedimenti genere tractetur. Deinde Lucius III. & Celeſtinus III. in ſuis reſcriptis pugnant inter ſeſe in iis, quæ ad Romanæ Eccleſiæ diſciplinam attinent. Hinc efficitur, vt quæ in titulo *de frigidis & maleficiatis* tribuuntur Lucio III. & Celeſtino III. in ſuſpicionem falſi non poſſent non venire.

Nunc reſtat vt ad ea, quæ juxta doctrinam temporum ſincere retulimus, nonnulla obſervemus.

I. Imperatores primi omnium de coeundi impotentia, quæ Matrimonium dirimit vel poteſt dirimere, leges ediderunt, nec iis Pontifices vlli præiverunt.

II. Pontifices Juſtiniano, Carolo Magno, Leoni & Con-

ſtantino Impp. æquales de iis conqueſti ſunt nunquam, quod poteſtatem ſacerdotali juri convenientem vſurpaverint.

III. Sæculares illi Principes ſibi conſentiunt in ſuis conſtitutionibus, nec alius alii repugnat, quod, vt apparet, de Romana Eccleſia vere affirmateque dici non poteſt. Loquor hic ad ſenſum eorum, qui quæ de Gregorio I. de Alexandro III. de Lucio III. & Celeſtino III. commemoravimus, in dubium minime revocant, ſed omnia vt vera recipiunt.

IV. Ut omittam decretum, quod Gregorio Papæ ſubjectum eſſe probavi, religio mihi eſt Lucio & Celeſtino attribuere quæ mox retuli; & primo quidem propter certa veritatis indicia, quæ in illorum decretis ſeu reſponſis deſiderantur: deinde propter res ſacerdotali ordini indecoras, quæ in iis continentur. Hæc laicis & medicorum ſcholis relinquenda ſunt, & a Sacerdotum labiis, oculis & auribus procul abſcedant.

V. Celeſtinus III. quæ de triennali cohabitatione ſtatuit, ex Imperatorum legibus promulgat, qua ratione rem ad Imperatorum auctoritatem pertinere ſignificat. Et recte: nam quidquid illud eſt, intra naturalis finis & civilis prudentiæ limites continetur, & ibi ſupernaturali fini locus per ſe nullus eſt.

Ceterum Romana Eccleſia conſuetudinem, cujus Alexander III. meminit, jamdudum deſeruit, & Gallicanæ Eccleſiæ conſuetudinem, cujus idem Pontifex meminit, approbando ſuam fecit. Sed id inſtitutum noſtrum nihil attinet.

CAPUT XII.

Impedimentum voti.

QUO præſertim tempore Monachorum & Monacharum votum impedimentum dirimens eſſe cœperit, non parva eſt inter Doctores contentio, quæ necdum finem accepit. Sed vt noſtrum perſequamur inſtitutum, in quo jura Princi-

pum diſquirimus, ſciendum eſt inptimis Turonenſem Synodum alteram, quæ habita eſt anno DLXVII. latas ab Imperatoribus contra virginum connubia leges executam eſſe can. XXI. *Nos ergo hoc ſequentes, quod vel Apoſtolus Paulus, vel Papa Innocentius ſtatuit, in canonibus noſtris inſerentes ſtatuamus obſervandum, vt nullus ſacratam Deo virginem, quæ in honorem Chriſti veſtem mutavit, aut rapere, aut competere, aut ſibi conjugem ſociare præſumat: quia etiam lex Romana conſtituit, vt quicunque ſacratam Deo virginem vel viduam fortaſſe rapuerit, ſi poſtea eis de conjunctione convenerit, capitis ſententia feriantur. Item ſi quis, non dicam rapere, ſed attrectare Matrimonii jungendi cauſa ſacram virginem auſus fuerit, capitis ſententia feriatur.* Ecce tibi pluſquam, vt ita loquar, dirimens impedimentum, quod ab Imperatore ſancitum eſt. Neque dubitandum eſt quin qui capitali ſupplicio puniuntur ob attentatum ejuſmodi Matrimonium, a legiſlatore potuerint mitius haberi, hoc eſt, contracti Matrimonii reſciſſione tantum puniri, quod accideret, cum qui votum caſtitatis emiſit, redditus eſſet ad contrahendum Matrimonium inhabilis. Porro Synodus Imperatorias leges quoad ejus fieri licet, exequitur. Sic loquor, quia leges ſunt duæ, quibus ſupplicium vltimum iis qui contravenerint, decernitur. A Synodo haud decerneretur: Epiſcoporum Synodi neminem morti addicunt.

Deinde ſciendum eſt votorum eſſe genera duo: alterum, quod cum civilis communitatis muneribus cohæret; alterum, quod non cohæret. Ficta non eſt diſtinctio, ſed vera & neceſſaria. Nam votum quod ſimplex dicitur, impedit quidem ne contrahatur Matrimonium, ſed non dirimit contractum; votum vero quod non ſimplex tantum dicitur, Matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum. Beatus Auguſtinus prius illud eleganter & ſubtiliter explicat in libri de bono viduitatis capite IX. & X. *Sed quoniam, ſicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc: Quæ* (femina) *poteſt ergo capere, capiat, & quæ ſe non continet, nubat; quæ non cœpit, deliberet; quæ aggreſſa eſt, perſeveret; nulla adverſario detur occaſio, nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In conjugali quippe vinculo, ſi pudicitia conſervetur, damnatio non timetur; ſed in viduali &*

virginali continentia excellentia muneris amplioris expetitur, quæ expetita & electa & voti debito oblata, jam non ſolum non capeſſere nuptias, ſed etiamſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nam vt hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait: Cum in deliciis egerint, in Chriſto nubunt, ſed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, ſed tamen volendo, non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio a bono inferiore, ſed ruina ex bono ſuperiore. Poſtremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem poſterius ineunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod vt breviter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationem, quia poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt, non quia non damnentur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixiſſet, nubere volunt, continuo addidit, habentes damnationem, & dixit quare: quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſive ſubſequantur nuptiæ, ſive deſint. Proinde qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur acute ac diligenter conſiderare quid dicant. Fallit eos quippe ſimilitudo veritatis. Quia enim conjugium Chriſti dicuntur eligere, quæ Chriſtiana ſanctitate non nubunt; hinc argumentantur quidam dicentes: Si viro ſuo vivo, quæ alteri nubit, adultera eſt, ſicut ipſe Dominus in Evangelio definivit: Vivo ergo Chriſto, cui mors vltra non dominatur, quæ conjugium ejus elegerat, ſi homini nubit, adultera eſt. Qui hoc dicunt, acute quidem moventur, ſed parum attendunt, hanc argumentationem quanta rerum ſequatur abſurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro ex ejus conſenſu continentiam femina Chriſto voveat, jam ſecundum iſtorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipſum Chriſtum, quod ſentire nefas eſt, adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris ſint meriti quam ſecundæ, abſit, vt ſanctarum viduarum iſte ſit ſenſus, vt Chriſtus eis videatur quaſi ſecundus maritus: ipſum enim habebant vt antea, quando viris ſuis fideliter ſerviebant, ſubditæ non carnaliter, ſed ſpiritualiter, virum cui ipſa Eccleſia, cujus membra ſunt, conjunx eſt, quæ fidei, ſpei, caritatis integritate,

tate, non in ſolis virginibus ſanctis, ſed etiam in viduis & conjugatis fidelibus tota virgo eſt. Univerſæ quippe Eccleſiæ, cujus illæ membra ſunt, Apoſtolus dicit: Aptavi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Novit autem ille conjugem virginem ſine corruptione fœtare, quem in ipſa etiam carne potuit mater ſine corruptione procreare. Fit autem per hanc minus conſideratam opinionem, qua putant lapſarum a ſancto propoſito feminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut a maritis ſeparentur uxores, quaſi adulteræ ſint non uxores; & cum volunt eas ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros viros, cum ſuis uxoribus vivis alteras duxerint. Quapropter non poſſum quidem dicere a propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, feminas, adulteria eſſe, non conjugia: ſed plane non dubitaverim dicere, lapſus & ruinas a caſtitate ſanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis pejores eſſe.

Sic beati Auguſtini tempore fuerunt, qui nuptias virginum quæ Deo caſtitatem voverunt, non conjugia, ſed adulteria eſſe dicerent; fuerunt qui negarent. Auguſtinus ab iſtorum ſtat partibus, & eas tuetur egregie. Nuptias nempe virginum, quæ Deo caſtitatem voverant, non licere quidem propter rationes quas exponit, ſed valere propter rationes, quibus ſuam confirmat ſententiam: atque ita votum quo ſeſe virgines obſtrinxerant, cum officio naturæ & politicæ communitatis adhuc cohærere.

Hæc autem ſententia, ſi non ubique, ſaltem in Gallia diu multumque duravit. Id colligimus ex epiſtola, quam beatus Bernardus ad Artaldum Pulterienſem Abbatem ſcribit hoc modo: *Unde placuit tuæ dignationi fratrem hunc noſtram parvitatem conſulere, ſic nos quod nobis viſum fuit, noveris conſilium dediſſe, ut ſaniori non præjudicaverimus. Ne ergo rerum quas ſcis, ſuperflua narratione te gravemus, hæc eſt ſumma conſilii: Periculoſum quidem eſt, & fortaſſis illicitum, hominem poſt diutinam in domo & habitu religionis converſationem ad ſæculum rediſſe, quique prius, & adhuc priore uxore vivente ac conſentiente, fortiſſime ac diutiſſime continentiam tenuit, ſecundis rurſus amplexibus ſe ineptiſſime atque inhoneſtiſſime implicuiſſe. Quia tamen publice ac ſolenniter juxta morem cæterorum hominum & ſine querela vel calumnia ipſum qua-*

lecumque conjugium celebratum fuit, non nobis videtur tutum, illum illam non conſentientem dimittere, niſi prius epiſcopalis auctoritatis vel Concilio fretum vel imperio, aut certe Eccleſiaſtico canonicoque judicio. Quoniam vero hoc tam grande hominis periculum ad te nimirum non minima ex parte reſpicere credimus, (ex eo quod volentem ſuum confirmare propoſitum nimis ſuſcipere diſtuliſti, occaſione ſumpta diabolus in hæc eum mala præcipitavit) omnino ex caritate conſulimus, vt quacunque ex induſtria potes, omnino ſatagas liberare, conveniendo ſcilicet aut mulierem, vt illum ſponte dimittat, & continentiam promittat; aut Epiſcopum, vt ambos vocari jubeat, & quod recto poſſe fieri credimus judicio, ſeparet. Baſilius Pontius hac epiſtola in libri VII. de impedimentis Matrimonii capite XVII. vtitur, vt probet votum beati Bernardi tempore impedimentum dirimens nondum fuiſſe. Verba ſunt Pontii: *Denique adhuc temporibus Bernardi, qui obiit anno* ML. (dicere voluit MCLIII.) *eandem extitiſſe litem, pluresque ſenſiſſe etiam poſt vota valere hujuſmodi connubium: Probo ex epiſtola* LXXVI. *Bernardus enim ab Abbate Pultarienſi hac ſuper re conſulitur. Quidam Monachus jam profeſſus inſtitutum, deſeruerat, nupſerat. Quæritur a divo Bernardo quid faciendum? Ille autem, quamvis illicitam fateatur habitus dimiſſionem, Matrimonii copulam, inquit, tamen non nobis videtur tutum etiam illum illam non conſentientem dimittere, niſi prius Epiſcopalis auctoritatis acceſſerit vel Concilium, vel imperium. Addit tamen in fine epiſtolæ, poſſe Epiſcopum recte judicare, vt ſeparentur. Conſtat ergo tempore Bernardi adhuc ſub dubio eſſe, an valerent hujuſmodi conjugia; & Bernardum tutius exiſtimaſſe, ne proprio conſenſu ſepararentur poſt ſemel initum Matrimonium. Senſit ergo valere: alias ſi adulterium aut ſcortatio eſſet, non exſpectaret Bernardus judicium Eccleſiaſticum. Nec dici poteſt illum, de quo erat ſermo, non fuiſſe religioſum votis aſtrictum. Si enim votis ſolutus eſſet, quæ poſſet ſuboriri dubitatio de veritate Matrimonii? Nec vero dici poteſt teneri illum voto caſtitatis, extra religionem tamen emiſſo: tum quia planum eſt ſermonem eſſe de Monacho, tum nequaquam diceret Bernardus; recte fieri poſſet vt ſepararetur vinculum, cum votum continentiæ extra religionem emiſſum non dirimat Matrimonium ex antiqua certaque ſententia, quam non eſt*

veriſimile ignoraſſe Bernardum. Hæc ille, & ſane parentheſis hæc Bernardi, *ex eo quod volentem ſuum confirmare propoſitum ſuſcipere nimis diſtuliſti*, ſufficere non poteſt, vt dicatur, Monachum non emiſiſſe votum, quia verba quæ ſequuntur, impediunt, ne illud vere dicatur: *Quia tamen publice ac ſolenniter juxta morem ceterorum hominum & ſine calumnia ipſum qualecunque conjugium celebratum fuit, non nobis videtur tutum, illum illam non conſentientem dimittere.* Quorſum hæc ſcriberet, niſi Monachus votum emiſiſſet.

Porro autem, vt libere dicam quod ſentio, difficile prorſus eſt Pontii ſententiam monumentis, quæ beati Bernardi tempus antecedunt, refellere. Id confirmo ex Tridentina Synodo, quæ de clandeſtinis Matrimoniis in ſeſſ. XXIV. capite I. de reformatione ſic ſtatuit: *Iure damnandi ſunt illi, vt eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea* (clandeſtina Matrimonia) *vera ac rata eſſe negant, quique falſo affirmant Matrimonia a filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe; nihilominus ſancta Eccleſia ex juſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit.* Quamvis igitur ſancta Eccleſia ſemper deteſtata ſit atque prohibuerit clandeſtina Matrimonia, non tamen ſequitur hæc vera ac rata non fuiſſe: ſic quamvis olim ſancta Eccleſia Monachorum nuptias ſemper deteſtata ſit atque prohibuerit, non tamen ſequitur has veras ac ratas non fuiſſe. Illicitæ fuerunt, invalidæ non fuerunt, vt ex relatis beati Auguſtini verbis colligitur.

Sunt ergo, vt præmiſimus, votorum genera duo: alterum non impediens, quominus initum poſt illud Matrimonium ratum ſit ac verum; alterum impediens, quominus initum poſt illud Matrimonium ratum ſit ac verum: quærenda nunc eſt ratio, cur certum quoddam votum impediat, quominus votum ſubſequens Matrimonium valeat.

Et primum quidem idonea ratio quæri non poteſt ex voto ſecundum ſe ſumpto. Id eleganter perſequitur Pontius in libri VII. de impedimentis Matrimonii capite XVII. extremo. *Supereſt*, inquit, *vt oſtendamus ratione, voto caſtitatis in religione emiſſo ex natura ſua non reddi voventem inhabilem ad Matrimonium. Quia traditio quæ fit per Matrimonium conjugi,*

& per votum religioni, ſunt diverſæ rationis, atque adeo ſe mutuo non impediunt. Sicut cum quis jure ſervitutis vni traditur, alteri vero in Matrimonio; & iſta duo vincula non pugnare inter ſe poteſt oſtendi a poſteriori, quia ſi quis poſt conſummatum Matrimonium ad religionem tranſit, manet vinculum Matrimonii cum religionis vinculo, nec vnum altero enervatur atque diſſolvitur: ergo neque votum caſtitatis in religione emiſſum impedit ex ſui natura vinculum conjugii. Quam etiam rationem reddiderunt Gabriel Vaſquez diſp. CLXV. *cap.* VII. *Ferdinandus Rebellus lib.* III. *quæſt.* IV. *ſect.* III. *Azor tom.* I. *lib:* XII. *cap.* VI. *quæſt.* III. *& alii.*

Deinde idonea ratio quæri non poteſt ex voluntate voventis, quaſi ipſe poſſit ſe per ſeipſum ad Matrimonium inhabilem reddere. Non poteſt, ſui non eſt juris: quicunque enim vovet, membrum eſt communitatis, a qua ſicut pars a toto dependet neceſſario. Quæ perſona ad faciendos quoſcunque contractus redditur inhabilis, non ab alio quam ab eo, qui ſuperior eſt, redditur, aut reddi poteſt inhabilis: at nemo ſeipſo vel ſuperior vel inferior eſt.

Tum idonea ratio quæri non poteſt ab iis, qui ſacerdotale munus adminiſtrant, & qui Eccleſia minus proprie vocantur, niſi totum pro parte capiatur. Sacerdotalis ordo, quatenus talis, nec civilis communitas eſt, nec civili communitati præſidet in iis, quæ per ſe cum ad officium naturæ, tum ad officium communitatis pertinent; & ſic jus non habet reddendi perſonas inhabiles ad vtrumque officium, quod ordinis mere naturalis eſt, nec de ſeipſo ad ſupernaturalem finem tendit.

Denique idonea eaque ſola ratio quæri poteſt ex civili communitate, vel ex eo qui communitati huic præſidet. Civilis ergo communitas, vel communitatis præſes poteſt certa quædam membra ſua, id eſt, perſonas caſtitatem voventes ad Matrimonium inhabiles reddere, ita vt Matrimonium quod poſt tale votum contrahitur, caſſum atque irritum ſit. Quidquid id eſt, duabus quæ ſequuntur rationum momentis, confirmatur. Prima hæc eſt, ex diſciplina quæ in monaſteriis obſervatur: Si quis ibi profitetur, & tota vel major communitatis pars, aut qui ei præeſt, profeſſionem rejicit; is non cen-

ſetur voviſſe, aut legitimam profeſſionem emiſiſſe. Quo ita conſtituto, philoſophari quis ita poteſt, vt v. g. Petrus cœnobiticæ communitatis membrum eſſe incipiat, neceſſe prorſus eſt, vt vel tota communitas, vel illius pars major, vel certe præſes conſentiat: ſic vt Petrus civilis communitatis membrum eſſe deſinat, neceſſe quoque eſt, vt vel tota communitas, vel illius pars major, vel certe præſes conſentiat. Splendore ſuo lucet vis conſequentiæ, quæ in juſtiſſima comparatione verſatur. Deinde ſingulæ perſonæ civilis communitatis a nativitate ſua cum ad ſpeciei, tum ad communitatis conſervationem deſtinatæ ſunt. Nam Matrimonium per quod lucis vſura fruuntur, inſtitutum eſt in officium naturæ & in officium communitatis.

Altera inter Petrum, qui cœnobiticæ communitatis membrum eſſe cupit, & cœnobiticam communitatem, eſt certa quædam ſpecies contractus, ſine quo Petrus cœnobiticæ communitatis membrum eſſe nunquam eſſe poterit: ſic inter Paulum, qui civilis communitatis membrum non vult eſſe amplius, & civilem communitatem, intervenire debet certa quædam ſpecies contractus, ſine quo membrum illius nunquam eſſe deſinet. Diſparilis ratio nuſquam dabitur.

Ex his autem quæ hactenus differuimus, apparet, conjunctam voto ad contrahendum Matrimonium inhabilitatem, a civili communitate, vel ab eo qui civili communitati præſidet, neceſſario pendere; deinde eam eſſe ordinis pure naturalis ex objecto, fine & circunſtantiis, nec de ſe ad ſupernaturalem finem ſpectare. Qui hæc non capit, Philoſophiæ elementis imbutus non eſt, & neſcit vnde res vnaquæque naturam ac ſpeciem ſuam ac diſtinctionem repetat.

Non igitur gratis & ſine ratione ab initio poſuimus votorum genera eſſe duo. Alterum, quod cum civilis communitatis ſeu reipublicæ muneribus cohæret; alterum quod non cohæret, ſed habet adjunctam ad illa munera, & præſertim ad Matrimonium, inhabilitatem. Votorum prioris generis cognitio ad ſacerdotalis ordinis judices ſpectat, qui voti hujuſmodi violatoribus pœnitentiam imponent, quando & quomodo expedire judicaverint. Votorum vero poſterioris ge-

neris cognitio, ad civiles Magiſtratus. Nam ex voto dirimi non poteſt Matrimonium ſine conſenſu & auctoritate illius, cujus eſt videre ne quid detrimenti reſpublica capiat: at caperet ſine dubio, ſi omnes promiſcue voverent, & vnuſquiſque ex voto per ſe inhabilis ad Matrimonium, id eſt, ad officium naturæ & officium communitatis, duplicem naturalis & publici muneris functionem, redderetur. Hæc autem inhabilitas voventem & votum poteſtati Principum ita ſubjicit, vt qui poſt votum contrahit Matrimonium, id Matrimonii genus caſſum atque irritum, & liberi ex eo nati ſpurii & non legitimi denuntiari merito poſſint: ſic tam Eccleſiaſtici quam ſæculares, ſi ſuis contenti eſſent finibus, vtrique haberent, quo ſuam quique concorditer exercerent poteſtatem.

Caput XIII.

Impedimentum ordinis.

Quod de impedimento voti diſſeruimus & aſſeruimus, id de impedimento ordinis diſſerendum plane & aſſerendum eſt. Neque enim ordo ex ſe, aut ex voto continentiæ, quod ordini annexum eſt, Matrimonium dirimit; ſed ex eo, quod qui ſuſcipit ordinem, inhabilis ad contrahendum Matrimonium efficitur. Perſonas autem politicæ communitatis ad contrahendum inhabiles reddere nemo poteſt, niſi communitas ipſa, vel qui curam habet communitatis. Hoc autem validiſſime confirmatur ex iis, quæ in Tridentino Concilio de clandeſtinis Matrimoniis diſputata ſunt, vt in art. 1. capite XV. retulimus & vidimus, perſonam ad contrahendum inhabilem reddere, politici juris eſſe, aut certe ſine conſenſu civilis Magiſtratus perſonam ad contrahendum inhabilem reddi non poſſe. Sed quod de vno efficiendæ inhabilitatis genere dicitur, de alio dici poſſe æqualibus rationum momentis perſuadetur. Ad politici enim ſtatus munia quempiam ineptum tradere ſpectat ad eum qui politicum

Principatum tenet, nec id abſque illius tacito vel expreſſo conſenſu attentari poteſt. Quod optime pervidit Baſilius Pontius lib. VI. de Matrimonio cap. II. vbi novam ſententiam aſſerere conatur: *Si Matrimonium etiam poſt Chriſti inſtitutionem, quia contractus eſt, ſubjectus eſſet Principum ſæcularium diſpoſitioni, nequaquam invitis Principibus fidelibus poſſet Eccleſia ab illis auferre eam poteſtatem leges condendi, & ſibi reſervare. Quo etiam jure id poſſet: ſicut neque ſubditum hominem ſæculari Principi poſſet Pontifex eximere a juriſdictione illius.* Hæc autem omnia neque Reges, neque Præſides Eccleſiæ videntur ignoraſſe.

Concilium Aurelianenſe primum de ordinationibus obſervandum eſſe decernit can. IV. *Ut nullus ſæcularium ad Clericatus officium præſumatur, niſi aut Regis juſſione, aut judicis auctoritate.* Sic & ipſi Epiſcopi non crediderunt, quemquam a ſæculari ſtatu ad Clerum tranſire poſſe ſine Regis juſſione, vel judicis auctoritate. Hoc ipſum Clodoveus Rex Concilio præſcripſerat, vt ex his ſynodicæ epiſtolæ ad Clodoveum verbis conſtat: *Quia tanta ad religionis Catholicæ cultum glorioſæ fidei cura vos excitat, vt ſacerdotalis mentis affectu Sacerdotes de rebus neceſſariis tractaturos in vnum colligi juſſeritis, ſecundum voluntatis veſtræ conſultationem & titulos quos dediſtis, ea quæ nobis viſum eſt, reſpondimus: ita vt & quæ nos ſtatuimus, etiam veſtro recta eſſe judicio comprobantur, tanti conſenſus Regis ac Domini majori auctoritate ſervandum firmet ſententia Sacerdotum.* Sic edendorum canonum, & illius cum primis quem laudavimus, argumenta Rex dederat.

Juſtinianus dum Clericis nuptias prohibet, cum Matrimonio retinendi Sacerdotii licentiam aufert, novella XXII. cap. XLII. collat. IV. tit. I. *Si quis inter reverendiſſimos conſtitutus Clericos (vltra Cantorem & Lectorem dicimus) omnino contraxerit nuptias, hunc ex noſtra conſtitutione cadere Sacerdotio conſtituimus atque volumus.*

Carolus Magnus id confirmat lib. I. Capitul. num. CXX. *De liberis*, inquit, *hominibus, qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, vt prius hoc non faciant, quam a nobis licentiam poſtulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis hoc feciſſe, quam pro exercitu ſeu alia functione regali*

fugienda; quoſdam vero cupiditatis cauſa ab his, qui res illorum concupiſcunt, circumventos audivimus, & hoc ideo fieri prohibemus. Quibus verbis Carolus ſua conſtitutione inſtaurare videtur, quod ab Aurelianenſi Concilio ſancitum fuerat: & ſuæ conſtitutionis eam reddit rationem, quæ ad gerendæ reipublicæ momenta pertinet.

Ceterum regiæ conceſſionis formulam exhibet Marculfus lib. 1. cap. XIX. *Si eis, qui ſe ad onus Clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia ſcriptum eſt: Noli prohibere benefacere ei, qui poteſt; ſi vales, & ipſe benefac. Ille ad noſtram veniens præſentiam, petiit ſerenitati noſtræ, vt ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis ſui ad onus Clericatus deponere deberet, & ad baſilicam illam aut monaſterium deſervire deberet, quod nos propter nomen Domini, hoc eidem gratante animo præſtitiſſe cognoſcite: præcipientes ergo jubemus, vt ſi memoratus ille de capite ſuo bene ingenuus videtur eſſe, & in puletico publico cenſitus non eſt, licentiam habeat comam capitis ſui tonſurare, & ad ſupraſcriptam baſilicam vel monaſterium deſervire, vel pro nobis Domini miſericordiam attentius exorare.* Ex eo autem Clericos ordinandi more, qui ex canone IV. Aurelianenſis Concilii primi, ex Caroli Magni conſtitutione, & ex formula Marculfi colligitur, perſpicue conſtat, ad communitatis officium, quale eſt Matrimonium, vel ad alia ejuſdem communitatis munia, neminem reddi poſſe inhabilem ſine Principum conſenſu atque auctoritate: quinetiam ipſi ſunt Principes, qui jure ſuo Clericos ad contrahendum Matrimonium inhabiles efficiunt. Nam, vt dictum eſt ſæpius, ad publicam naturalis muneris functionem perſonas reddere inhabiles, ſolius eſt civilis poteſtatis, quia ex genere & natura ſua talis eſt & naturalis ordinis: in quocunque tandem poteſtas illa reſideat, hoc obſervo propter Romanum Pontificem, qui in patrimonio beati Petri auctoritatem ſummi Principis exercet, vt loquitur Innocentius III. & hac ratione perſonas ditionis ſuæ ad contrahendum Matrimonium reddit inhabiles, prout retinendæ inter ſubditos paci expedire cenſuerit. Hoc ipſum facere poſſet ſacerdotalis ordo vniverſus, ſi ſumma rerum per orbem Chriſtianum poti-

tiretur.

tiretur. Quo autem tempore inhabilitas ad contrahendum Matrimonium ordini acceſſerit, vix ſtatui poteſt, & quominus certo ſtatuatur, impedit id quod Tridentina Synodus de clandeſtinis Matrimoniis decrevit, vt ſuperiori capite vidimus atque expoſuimus. Pro cauſa Principum ſufficit, vt cum primum inhabilitas ad contrahendum Matrimonium acceſſit ordini, illorum voluntate certa acceſſerit. Ex qua re Matrimonium civilium Magiſtratuum cognitioni ſubjacet: habilitas aut non habilitas perſonarum ad contrahendum Matrimonium, res eſt in qua, tanquam in materia propria, tota civilium Magiſtratuum conquieſcit juriſdictio. Id vidit Tridentina Synodus, & facto ſuo comprobavit.

Caput XIV.

Galeata præmunitio, quæ & catholica, communis univerſim antecedentibus ad Principum leges & quoſdam canones animadverſionibus.

Sunt Theologi, ſunt Juriſconſulti, ſunt & quidam alii, qui ſimul atque Conciliorum canones & decreta Pontificum de re quapiam edita reperiunt, non altius inquiſita re ſtatim colligunt, canonum & decretorum materiam ad ſacerdotalem ordinem primo & per ſe pertinere, eamque a civili Magiſtratu abalienandam prorſus eſſe. Id autem hominum genus falli atque errare demonſtrandum eſt: demonſtro breviter. Quin manumiſſiones juris ſint Principum, nemo ſane dubitare poteſt. Conſtantinus tamen manumittendi poteſtatem Epiſcopis conceſſit, vt in libri 1. Juſtinianæi cod. tit. XIII. traditur: *De his qui in Eccleſiis manumittuntur. Imp. Conſtantinus A. ad Protogenem Epiſcopum.*

Iamdudum placuit, vt in Eccleſia Catholica libertatem domini ſuis famulis præſtare poſſint, ſi ſub aſpectu plebis, adſiſtentibus Chriſtianorum Antiſtitibus, id faciant, vt propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiſcunque ſcriptura, in qua ipſi vice teſtium ſignent. Unde a vobis quoque ipſis non immerito danda

& relinquendæ ſunt libertates, quo quiſque veſtrum pacto voluerit, dummodo veſtræ voluntatis evidens appareat teſtimonium. Datum VI. *Idus Iunias, Sabino & Rufino Conſſ.*

Idem A. Oſio. Qui religioſa mente in Eccleſiæ gremio ſervis ſuis meritam conceſſerint libertatem, eandem eodem jure donaſſe videantur, quo civitas Romana ſolennitatibus decurſis dari conſuevit; ſed hoc duntaxat his qui ſub aſpectu Antiſtitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, vt cum ſuis famulis tribuunt libertatem, non ſolum in conſpectu Eccleſiæ ac religioſi populi plenum fructum libertatis conceſſiſſe dicantur; verumetiam cum poſtremo judicio dederint libertates, ſeu quibuſlibet verbis dari præceperint, ita vt ex die publicatæ voluntatis ſine aliquo juris teſte vel interprete competat directa libertas. Datum Calend. Maii, Criſpo II. *& Conſtantino* II. *Conſſ.*

Sozomenus teſtimonium præbet his legibus in libri I. hiſtoriæ cap. IX. *Conſtantinus tres leges tulit, quibus decrevit vt omnes, qui in Eccleſiis eſſent teſtimonio Sacerdotum libertate donati, in rempublicam Romanam adſcriberentur.* Juſtinianus vnam ex illis tribus legibus prætermiſit. At Epiſcopi poſt jus manumittendi ab Imperatore ſibi conceſſum, de manumiſſionibus perinde ſanxerunt canones, ac ſi manumittendi poteſtas ſibi jure proprio quæſita, vel divinitus data eſſet. Id teſtantur Synodi, quarum canones ſequuntur.

Arauſicana Synodus I. in can. VII. *In Eccleſia manumiſſos, vel per teſtamentum Eccleſiæ commendatos, ſi quis in ſervitutem vel obſequium, vel ad colonariam conditionem imprimere tentaverit, animadverſione Eccleſiaſtica coerceatur.*

Arelatenſis Synodus II. in can. XXXIII. *Si quis per teſtamentum manumiſſum in ſervitute vel obſequio, vel in colonariæ conditione imprimere tentaverit, animadverſione Eccleſiaſtica coerceatur.* Deinde in can. XXXIV. *Si quis in Eccleſia manumiſſum crediderit ingrati titulo revocandum, non aliter liceat, niſi cum geſtis apud acta municipum reum eſſe ante probaverit.*

Aurelianenſis Synodus V. in can. VII. *Et quia plurimorum ſuggeſtione comperimus, eos qui in Eccleſiis juxta patrioticam conſuetudinem a ſervitio fuerint abſoluti, pro libito quorumcunque iterum ad ſervitium revocari, impium eſſe tractavimus, vt*

quod in Eccleſia, Dei conſideratione, a vinculo ſervitutis abſolvitur, irritum habeatur. Ideo pietatis cauſa communi conſilio placuit obſervandum, vt quæcunque mancipia ab ingenuis dominis ſervitute laxantur, in ea libertate maneant, quam tunc a dominis perceperunt: hujuſmodi quoque libertas ſi a quocunque pulſata fuerit, cum juſtitia ab Eccleſiis defendatur, præter eas culpas, pro quibus leges collatas ſervis revocare juſſerunt libertates.

Matiſconenſis Synodus II. in can. VII. *Quæ dum poſtea vniverſo cœtui ſecundum conſuetudinem recitata innoteſcerent, Prætextatus & Pappulus viri beatiſſimi dixerunt: Decernat itaque & de miſeris libertis veſtræ auctoritatis vigor inſignis, qui ideo plus a judicibus affliguntur, quia ſacris ſunt commendati Eccleſiis: vt ſi quas quiſpiam dixerit contra eos actiones habere, non audeat eos Magiſtratui contradere; ſed in Epiſcopi tantum judicio, in cujus præſentia litem conteſtans, quæ ſunt juſtitiæ ac veritatis audiat. Indignum enim eſt, vt hi qui in ſacroſancta Eccleſia jure noſcuntur legitimo manumiſſi, aut per epiſtolam, aut per teſtamentum, aut per longinquitatem temporis libertatis jure fruuntur, a quolibet injuſtiſſime inquietentur. Univerſa ſacerdotalis congregatio dixit: Iuſtum eſt vt contra calumniatorum omnium verſutias defendantur, qui patrocinium immortalis Eccleſiæ concupiſcunt; & quicunque a nobis de libertis latum decretum ſuperbiæ auſu prævaricare tentaverit, irreparabili damnationis ſuæ ſententia feriatur. Sed ſi placuerit Epiſcopo ordinarium judicem, aut quemlibet alium ſæcularem in audientiam eorum accerſiri, cum libuerit fiat, & nullus alius audeat cauſas pertractare libertorum, niſi Epiſcopus, cujus intereſt, aut is cui idem audiendum tradiderit.* En Conciliorum plurium canones, quorum materia in jure civili plane conſiſtit: inædificantur legibus, quas Conſtantinus Imperator tulit. Quid enim magis ad jus illud pertinet, quam vindicatio in libertatem, & cauſæ quæ ex ea naſcuntur? Quid minus, quam aſſertio hæc & manumiſſio, ſupernaturalem ad finem de ſeipſo refertur? & tamen quidquid id eſt totum ſacris Conciliorum canonibus communitur. Hæc autem cum ita ſint, viri ſapientis eſt prius expendere, qua in materia ſanciti ſint canones, quam iis vti continuo ad comprobandum quidlibet ſeorſim a legibus, quas ſæculi Principes tulerunt.

Faciendus eſt canonum delectus ex objecto & fine, quem illi ſpectant; hinc oportet perſpicere, num ſanciti ſint in materia ſpirituali vel civili canones, num vere Eccleſiaſtici ſint ex ſeipſis, aut habito ſolum reſpectu ad eos, qui canones condiderunt, vel ad civiles Magiſtratus, qui condendorum canonum materiam ſacerdotali ordini ſubminiſtrarunt.

Atenim vt vere affirmateque dici nequit, relatos de manumiſſione Arauſicani, Arelatenſis, Aurelianenſis & Matiſconenſis Concilii canones ex ſeipſis ſpirituales eſſe, vel ab Imperatorum legibus non pendere: ſic & vere affirmateque dici nequit, relatos ſupra Agathenſis, Epaunenſis & Aurelianenſis Concilii canones de matrimonialibus impedimentis ex ſeipſis ſpirituales eſſe, vel ab Imperatorum legibus non pendere. Nimirum horum perinde atque illorum materia ex genere & natura ſua civilis eſt, & in civilis negotii fundo conſiſtit, quicunque tandem canones decernat; & huc ſine dubio ſpectat veteris iſtius monetæ ſpectator oculatiſſimus Sirmondus, cum in notis ad Ennodii epiſtolas ait: *Qui de ea re* (inceſtis nuptiis) *canones erant, intra vetitos ſacris literis & Principum legibus gradus fere conſiſtebant.* Neque enim Agathenſis, Epaunenſis & Aurelianenſis Concilii canones de connubialibus impedimentis expreſſius loquuntur ac diſertius, quam Arauſicani, Arelatenſis, Aurelianenſis & Matiſconenſis Concilii canones de ſervorum manumiſſionibus loquantur. Hanc comparationem premimus & vrgemus, in hac habitamus & quieſcimus. Igitur abſcedant procul, qui certa quædam rerum diſcrimina contemnunt, vel qui conſtitutas a Philoſophis internoſcendarum actionum quarumcumque regulas diſſimulant, vt Regni & Sacerdotii jura permiſceant, vt quod Regni eſt Regno abjudicent, & quod Sacerdotii non eſt Sacerdotio adjudicent: niſi fortaſſis qua ratione jus manumittendi ſervos, ita & jus certis de cauſis impediendi & reſcindendi Matrimonia adjudicare volunt, vt tandem, velint nolint, Regnum & Sacerdotium inter ſe committant.

Hæc eſt galeata præmunitio, qua quicquid hoc in articulo III. hinc inde ad Principum leges & certos quoſdam canones obſervatur, circumdandum eſſe duximus.

ARTICULUS IV.

Non expedit Sacerdotio vt Regnum jure ferendarum legum Matrimonia dirimentium ſpoliet: imo fieri non poteſt, vt vllus civilis ſeu regius Principatus hoc jure ſpolietur in perpetuum.

IN articulis jam tribus confecimus tria. In primo regiam ſeu civilem in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus poteſtatem oſtendimus; & ea profecto ratione oſtendimus, vt quæ principia doctrinæ veræ tradi ſolent; in argumento hujus articuli facile dignoſcantur, vniverſitas & conſenſio. Univerſitas quidem, cum de hoc Principum jure quid diverſi in diverſis Academiis Magiſtri ac Doctores ſenſerint, propoſuimus. Conſenſio vero, cum in Magiſtrorum ſententiis, quas ſincere retulimus, diverſum nihil ſit; ſed in idem omnes illorum definitiones conſpirent. In ſecundo, retractata facti quæſtione vidimus, Theologos complures nonnihil eſſe paſſos humani, cum a ſacerdotali ordine jus ſanciendi dirimentes Matrimonium leges Principibus ademptum eſſe ſcripſerunt. Hæc autem diſcuſſio tantum abeſt vt incommodet Principum juri, vt illud magis ac magis confirmet. In tertio planum fecimus, præcipua impedimenta Matrimonium dirimentia jam tum primum inſtituta fuiſſe a Principibus, eaque lubenter amplexos eſſe eos, qui ſacerdotale officium vbique adminiſtrarunt, adeo non repugnarunt. Tunc ſæculares Principes & Eccleſiæ Præpoſiti præſtabant id, quod ab iiſdem modo præſtari vult Petrus Sotus: *Nec debent Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium, ſæculares Principes ſtatuant: nec eſt cur illis ſe opponant, ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit, & addant poſtea ipſi, ſi videbitur,*

quod ad bonum religionis pertinet. Ex iis vero, quæ hoc articulo diſputavimus, factum eſt, vt vniverſitati & conſenſioni acceſſerit in eadem doctrina & vſu doctrinæ antiquitas. Ceterum hi tres articuli ſunt illius, quem meditamur, quarti velut præludium, ni melius dicam, decretoria ratio.

CAPUT I.

Non expedit Sacerdotio, vt Regnum jure ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia ſpoliet.

SAPIENTER quidem omnia beatus gentium Apoſtolus Paulus, ſed illud, cum in primis aſſeruit, multa ſæpenumero licere, quæ non expediunt. Quod Apoſtolicum effatum ne de propoſito themate dictum quis abs re putet, aliquot proponam rationes, quibus ſuaderi cordato viro poterit, ſacerdotali ordini, quem appellant Eccleſiam, non expedire, vt Chriſtianos Principes jure ſtatuendi leges, quæ Matrimonium dirimant, privet, quantumvis id licere probaretur.

RATIO PRIMA.

Chriſtianos Principes jure ferendi leges Matrimonium dirimentes hactenus non ſpoliavit ſacerdotalis ordo, licet vix vlla ſpoliandi hodie contingeret cauſa, quæ per annos mille ſexcentos & amplius non contigerit. Igitur non expedit ſacerdotali ordini, vt Chriſtianos Principes eo quo de agimus jure ſpoliet: immo ſacerdotalis ordo ſemper judicaſſe viſus eſt id non expedire, cum omni retro ætate & qualibet oblata occaſione facinus ejuſmodi aggreſſus non ſit. Enimvero ſi quo tempore omnes cauſæ matrimoniales deferebantur ad Eccleſiaſticos judices, & ab iis de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus & de donationibus inter virum & vxorem exercebantur judicia, de ſpoliandis jure ſuo Principibus nullum ſacerdotalis ordo decretum edidit; vt alio

tempore ederetur, bono ſacerdotalis ordinis quis expedire cenſeret?

RATIO SECVNDA.

Non expediret, vt quo jure per ſacerdotale privilegium accepto tandiu vſi fuiſſent Principes, eoſdem privaret ſacerdotalis ordo. Igitur multo minus privandi ſunt eo jure, quod illis naturali divinaque conceſſione datur.

RATIO TERTIA.

Si quod eſt Principum, ſacerdotalis ordo Principibus auferret, periculum eſſet, ne quod eſt ſacerdotalis ordinis, Principes lege talionis vſurparent; & ſic moto Regnum inter & Sacerdotium bello, plura perderet ſacerdotalis ordo, quam lucraretur. At illud prudentiæ, qua Eccleſiam regi vult Deus, adverſatur, ac proinde non expedit.

RATIO QVARTA.

Cum adverterent Principes ſe proprio jure ſpoliari a ſacerdotali ordine, cui tot privilegia & immunitates liberaliter conceſſerunt; inde revocandi non injuſtam, vt ſibi videretur, cauſam arriperent: quis ergo non videt e re non eſſe ſacerdotalis ordinis, vt Principes jure ſuo priventur?

RATIO QVINTA.

Sacerdotalis ordo adverſus hæreticos & Chriſtianæ pacis turbatores Principum ſæcularium opem quotidie implorat, & conſequitur: ergo non expedit, vt quorum tantis in rebus auxilium quærit & obtinet, eorum jura tam inſigniter imminuat.

RATIO SEXTA.

Non expedit jus illud a ſuis legitimis poſſeſſoribus remo-

vere, quod publicæ regnorum ac provinciarum tranquillitati plurimum inſervit, quia vbi publica pax turbatur, tunc nullum boni ac veri diſcrimen geritur, orthodoxa fides pluribus in locis perit, aut certe magnum in periculum adducitur, probati mores, ſine quibus parum prodeſt fides, corrumpuntur, & omnis tandem Eccleſiaſticæ diſciplinæ nervus diſſolvitur.

RATIO SEPTIMA.

Chriſtiani Principes obſervationi legum, quæ cum propter morum honeſtatem, tum propter aſſerendam inter cives pacem, ad certa quædam vetânda conjugia feruntur, invigilabunt diligentius; ſi tum demum cognoſcant ſeſe jure ſuo illas tuliſſe leges, quam ſi ab aliis latas tantum arbitrentur. Hoc cum ita ſit, ſacerdotali ordini injuriam facit is, qui jus Principum auferendi cogitationem Pontificibus ſuggerit.

RATIO OCTAVA.

Sacerdotalis ordo ſemper adhortatus eſt Principes ad ea ſtatuenda, quæ ad ſervandam morum honeſtatem, augendam hominum in Deum caritatem, ſtatuendam proximi pacem, atque ad amplificandam fidelium vtilitatem conducunt: quare idem ſacerdotalis ordo vetaret, ne Principes impedimenta Matrimonii ſtatuerent, quibus illa omnia bona procurantur?

RATIO NONA.

Hæc ratio petitur ex his Petri a Soto verbis: *Iuriſtæ non advertunt, nihil per jus Principum derogari auctoritati Eccleſiaſticæ, ſed potius conducere Eccleſiæ paci. Si cum jus divinum ipſum permittit prohiberi ab Eccleſia, quod ipſum non prohibet; quare non permittet ſæculari poteſtati prohibere circa Matrimonium, quod ipſa non prohibet? Nec eſt cur Principibus ſe opponant, ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum aſſicium*

cium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet: non eſt legi vel conſuetudini auferendum, vt illegitimos aliquos, ſi velint, reddere poſſint; ſed potius, ſi opus foret, confirmandum eſt ab Eccleſia. Quare in hujus rationis auctarium dicimus, imitandam eſſe prudentiam Papæ, quiſquis ille fuerit, qui Longobardorum Regem pia quondam admonitione cohortatus eſt, vt quam legem pro interdicendis quibuſdam conjugiis noverat eſſe proficuam, Rex ſuis ipſe ſubditis imponeret.

RATIO DECIMA.

Quamvis ſubdubitaretur, an Chriſtiani Principes ex officio poſſent impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere, & illud tamen ex ſententia plurimorum Theologorum ſibi vendicarent; non expediret adhuc, vt ſacerdotalis ordo habito apud multos probabili jure eoſdem Principes ſpoliaret: quippe potior eſt pacis & dilectionis inter Regnum & Sacerdotium concordia, quam legum aliquarum Matrimonium dirimentium inſtitutio, cum hac facilius quam illa Chriſtiana religio careret.

RATIO VNDECIMA ET VLTIMA.

Talis poteſtatis abrogatione nihil eſſe poteſt Chriſtianæ religioni odioſius, nihil ab Eccleſiaſtici regiminis moderatione alienius, nihil ethnicos Principes ab amplexanda Chriſti fide magis deterrens, quam ſi judicaretur expedire, vt Chriſtiani Principes jure ſanciendi impedimenta Matrimonium dirimentia, id eſt, jure conſervandæ inter ſubditos pacis nudarentur. Etenim finge tibi, ſic ethnicum Regem ab aliquo Theologo de Chriſti religione, deque Eccleſiæ diſciplina doceri. Complures Theologiæ & juris Pontificii Doctores graviter aſſerunt, quod pro bono pacis, pro publicæ tranquillitatis ſecuritate, pro Regni ſalute ex jure divino potuiſti, olim hodieque potes impedire tuis legibus, ne hi aut illi ſubditi tui, etiam Chriſtiani, cum his aut illis mulieribus vere

copulentur. Sed quando cras baptiſmum ſuſceperis, & Chriſtum Dominum indueris, ſine vlla tua culpa hujus auctoritatis jacturam certiſſimam facies, aut certe facere poteris, ſive quia cauſam natalium Reginæ Cypri Honorius III. *ad ſuum revocavit examen:* ſive quia Innocentius III. ad Abbatem ſancti Silveſtri de Urbe ſcribens aſſeruit, *laicis religioſis ſuper Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis nullam eſſe attributam facultatem:* ſive quia Pontifex alius vetuit, *ne Abbates ſine ſpeciali conceſſione, aliave legitima de cauſa matrimoniales cauſas judicarent:* ſive quia Pontifices & Eccleſiaſtici judices ad auferendam Regum poteſtatem, ea impulſi ſunt ratione, qua neque Chriſtus, neque Apoſtoli, neque Apoſtolici viri, neque ſucceſſores optimi quique impulſi ſunt, *decentia* ſcilicet *Sacramenti* ac *dignitate*, ad quam inter Chriſtianos ſublatum eſt Matrimonium.

Qui tandem ſic ageret cum infideli Principe, quemadmodum ex quorundam Theologorum principiis reipſa agendum eſſet, nonne de Chriſti religione, de veterum Pontificum prudentia, de Sacramenti Matrimonii veritate ac præſtantia, de Chriſtianorum Principum moribus peſſime omnino mereretur? De Chriſti quidem religione, quæ neminem jure ſuo privat, aut certe, ſi privat, non ſine admiſſo grandi piaculo privat. De veterum Pontificum prudentia, cum ii Eccleſiaſticorum Sacramentorum præſtantiam ex divina Apoſtolicaque traditione edocti civilem poteſtatem reliquerint intactam, nec id ſuum fecerint, quod quandiu foret alienum, Sacramenti Matrimonii reverentiam & honorem læderet. De Sacramentorum veritate, cum occaſionem novatoribus tribuant ſuſpicandi, ea omnia, quæ de Sacramento Matrimonii prædicamus, antiquæ Eccleſiæ incognita fuiſſe. De Chriſtianorum Principum ac civilium Magiſtratuum moribus, cum illos id ſceleris in Deum & Eccleſiam admiſiſſe dicendum ſit, cujus gratia tanto tamque neceſſario jure privari meruerint ipſi, & quotquot futuri ſunt illorum impoſterum ſucceſſores.

Ceterum hoc caput quod rationibus vndecim abſolvitur, non inſcripſiſſem, vt inſcripſi: immo penitus omiſiſſem, niſi me vel invitum coegiſſent nonnulli e Schola Theologi,

quorum certa quædam placita in articuli II. capite XII. retractavi, & retractatu procul abjeci, ac ludibrio virorum prudentium expoſui. Sed cum omnia omnibus in locis non diſcutiuntur ad plenum & perfectum, tunc miſſum feci, vtrum expediret id fieri, quod Doctores illi factum eſſe & falſo & fallaciter tradiderant. Exſpectabam tempus aliud, quo res ad ordinis &, vt ita dicam, decentiæ ſtatum revocata ponderaretur magis magiſque, & jura Principum ſalva & ab omni detrimento incolumia remanerent. Attamen ſatis proſpiciebam animo capitis titulum id importare, quod ſponte ſua diſſilit, quod Reges, quibus nihil eſt in ſæculo excelſius, vniverſos poteſt offendere, quod eorum qui ſacerdotale adminiſtrant officium, moribus non convenit, quod omnium animis atque auribus abſonum videtur, quod hominibus non Chriſtiana modo religione, ſed etiam gentili ſuperſtitione imbutis horrorem incutit. Nam tangitur principium illud cuilibet a natura inſitum: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.* Quo & ſpectant plures Romani Pontifices Gregorius I. Gregorius VII. Innocentius II. & Innocentius III. Qui & quales viri?

Gregorius I. in libri II. Indict. XI. epiſtola XXIX. ad Presbyteros & Diaconos Mediolanenſis Eccleſiæ: *Sicut ab aliis noſtra exigimus, ita ſingulis ſua jura ſervamus.*

Gregorius VII. in libri I. epiſtola XXIV. ad Brunonem Veronenſem Epiſcopum: *Sicut Romanæ Eccleſiæ debitum honorem impendi a ceteris Eccleſiis, ita vnicuique Eccleſiæ proprium jus ſervare deſideramus.* Deinde in ejuſdem libri epiſtola LXX. ad Geuſam Ungarorum Ducem: *Si officii noſtri eſt omnibus ſua jura defendere, ac inter eos componere pacem, & ſtabilire concordiam: multo magis ratio exigit, & vſus vtilitatis expoſcit, vt ſeminemus caritatem inter majores, quorum pax aut odium redundat in plurimos.*

Innocentius II. in epiſtola VII. ad Radulfum Patriarcham Antiochenum: *Sanctorum canonum inſtitutionibus continetur, vt vnuſquiſque ſuis terminis contentus exiſtat, nec in jura aliena irrepat. Ea enim quæ nobis fieri nolumus, tam divinis quam humanis legibus proximis noſtris facere prohibemur.*

Innocentius III. in libri 1. epiſtola ad rectores Thuſciæ: *Sicut jura noſtra nobis volumus ſervari, ſic aliorum jura volumus illibata ſervare.*

Hæc autem cum ita ſint, excuſarem me, ſi gratis & ſine ratione diſſeruiſſem, quæ hoc in capite diſſerui; ſed excuſatos eſſe Doctores illos cupio, qui me ad diſſerendum & ſcribendum impulerunt.

CAPUT II.

An & qua ratione Principibus abrogari poſſit jus ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.

HANC quæſtionem, quæ male affectis in mutuam Regni & Sacerdotii concordiam hominibus invidiæ plena videretur & periculi, ea Chriſtiana moderatione & ſimplicitate tractabimus, vt præcipuam diſputandi legem ſumpturi ſimus, cum a nonnullis, qui nullum vnquam in Chriſtianis Principibus hæc impedimenta ſanciendi jus admiſerunt: tum ex omnibus, qui admiſerunt quidem, ſed ab ordine ſacerdotali deinceps ademptum tradiderunt: tum etiam maxime ex Bellarmino, qua parte indirectam in temporalia Principum dominia poteſtatem tutatus eſt, licet eam cum quibuſdam aliis, ſi rejiceremus, noſtra quæſtio longe facilius abſolveretur. Illam ergo aggredimur, ſed plenam variis aſſertionibus, quæ rem totam explicabunt.

Aſſertio prima. Civilis Principatus ſecundum ſe conſideratus jure diſponendi politicum Matrimonii contractum, qui vt materia Sacramenti, Sacramentum ipſum antecedit, & ſanciendi quædam impedimenta dirimentia, privari nunquam poteſt. Probatur. Suprema poteſtas civilis per ſe ſpectata deſtrui non poteſt ab ordine ſacerdotali: quippe quæ hominibus in perfectam ſocietatem congregatis a Deo conceſſa ſit. Igitur nec aſſerto jure privari, quod vti potiſſima maximeque neceſſaria pars ſupremam poteſtatem civilem componit.

Quod autem potiſſima maximeque neceſſaria pars ſit ſupremæ poteſtatis civilis, & naturali lumine conſtat, & momentis confirmatur omnibus, quæ art. I. cap. I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. & XII. art. II. cap. II. retulimus.

Aſſertio ſecunda, quæ quibuſdam aliis præſupponitur. Duobus præſertim modis Principes Sacramenti Matrimonii ſpiritalem rationem poſſunt lædere. Uno, ſi vel ſtatuerent, opus non eſſe, vt Sacramentum Matrimonii contrahentes ſint in ſtatu gratiæ, vel de Matrimonii, qua Sacramentum eſt, forma vel miniſtro nonnihil decernerent, contra quam a Chriſto inſtitutum, & ab vniverſalibus Conciliis definitum ſit. Altero, ſi vel Matrimonium ipſum, quod Sacramenti fundamentum eſt, deſtruerent, vel aliquid adverſus naturalem divinamque legem, qua inſtituitur, definirent; & licet horum vtrumque diſputandi cauſa ſupponatur, neutrum tamen a Chriſtianis Principibus timendum eſt: non primum quidem, tum quia qui ſuos fines vix ſervant in hoc negotio, cur alienos invaderent? tum quia facinus iſtud non in Catholicos, ſed in hæreticos quadraret. Non vero ſecundum, cum Principes civilis Matrimonii contractus exitium moliri non poſſint, quin ſimul de politicorum ſtatuum vaſtitate cogitent: nempe pereunte Matrimonio, pereunt cives: at pereuntibus civibus, quomodo Principes ipſi vel politici ſtatus perſeverarent? Quis, quæſo, ne conficeretur Sacramentum Euchariſtiæ, crederet, vel vnum Principem imperaturum aliquando, vt omne Regni ſui triticum ac vinum in mare projiceretur?

Ceterum hæc a nobis ex ſenſu pietatis in Chriſtianos Principes dicuntur, nec quod, vt in Pontificibus, ſic & in iis Principibus errante clave contingeret, defendimus.

Aſſertio tertia. Uſus ſupremæ poteſtatis civilis in diſponendis Matrimoniis, & ſanciendis legibus Matrimonium dirimentibus, ſpectata natura rei, jure poſſet a ſacerdotali ordine in omnibus Principibus ſimul ſumptis coerceri. Probatur, quia nihil vetat abſolute, &, vt loquuntur, metaphyſice, quominus Principes ſimul convenirent omnes, vt ſua poteſtate in Matrimonium, & qua eſt officium naturæ & ſocietatis civilis,

& qua eſt Sacramentum, graviter abuterentur.

Aſſertio quarta. Uſus ſupremæ poteſtatis civilis in diſponendis Matrimoniis, & ſanciendis legibus Matrimonium dirimentibus, nunquam jure poterit, ſpectatis hominum moribus, a ſacerdotali ordine in omnibus Chriſtianis Principibus ſimul ſumptis coerceri vel interdici. Probatur, quia cum Sacerdotii poteſtas data ſit in ædificationem, non in deſtructionem, vſum illum ſupremæ poteſtatis civilis impedire merito nequit, ſine graviſſima in Matrimonium offenſione ac culpa. Sed prout hominum mores ferunt, in Matrimonii perniciem Chriſtiani Principes nunquam vna conſpiraturi ſunt vniverſi. Deinde vſum hunc interdici non poſſe ſine culpa, docet ipſe interdicendi modus: vel enim ſacerdotalis ordo Principibus hoc vſu interdiceret per poteſtatem ſpiritalem, vel per directam in temporalia poteſtatem, vel per indirectam: non per ſpiritalem, quæ per ſe non ſpectat interdictum rei temporalis ac civilis, cujuſmodi eſt vſus politicæ poteſtatis in ſanciendis legibus Matrimonium dirimentibus: non per directam, quam Bellarminus, Suares & alii veriſſimis rationibus abjudicant Sacerdotio; non denique per indirectam, cui nullus eſt locus, vbi nulla culpa. Siquidem indirecta poteſtas aſſertoribus ſuis, Bellarmino, Franciſco Suari, & aliis, cum ſalutis animarum & boni cujuſdam ſpiritalis obſtaculum removeat interjectum, quod removeatur, obſtaculum neceſſario ſupponit. Id ſpeciatim confirmatur ex Baſilio Pontio Legionenſi, qui lib. VI. de Matrimonio cap. 11. ſic diſputat adverſus receptam Theologorum, quos articulo 1. laudavimus, opinionem. *Si Matrimonium*, inquit, *etiam poſt Chriſti inſtitutionem, quia contractus eſt, ſubjectum eſſet Principum ſæcularium diſpoſitioni, nequaquam invitis Principibus fidelibus poſſet Eccleſia ab illis auferre eam poteſtatem leges condendi & ſibi reſervare: quo enim jure id poſſet? Sicut neque hominem ſubditum ſæculari Principi poſſet Pontifex eximere a juriſdictione illius, neque interdicere etiam, ne circa alios contractus leges ſtatueret. Quare niſi ea poteſtate abuterentur Principes, & aliquid ſtatuerent, quod ſpiritualem Sacramenti Matrimonii rationem læderet, non poſſent a Pontifice pro indirecta poteſtate, quam habet in temporalia, coerceri.*

Quibus verbis explicat, quæ ſit natura poteſtatis indirectæ, quis finis, ſitum demum admitteretur.

Aſſertio quinta. Si quis Chriſtianus Princeps ſpiritalem Sacramenti Matrimonii rationem læderet eo quo dictum eſt modo in aſſertione II. nec ille ſæpius a ſacerdotali ordine monitus, cum debita reverentia & honore ſuas leges emendare vellet; non repugnarem, quin vſus poteſtatis civilis in eo ſuper Matrimonium cohiberi tunc poſſet. Probatur primo ex auctoritate Ambroſii Catharini in quæſtione de clandeſtinis Matrimoniis. *Oportet*, inquit, *canones civilem aliquam legem irritantes ab aliqua ſolida ratione proficiſci; nulla vero poteſt eſſe alia ratio, niſi quia forte viderint, quod a lege civili conſtitutum erat, vel contra jus divinum eſſe, vel contra jus naturale.* Probatur ſecundo ex præſuppoſita veritate indirectæ poteſtatis, vt videant adverſarii, ſi qui ſint, me nullam aſſerendæ veritatis viam aſpernari.

An autem de facto Princeps ille cohibendus eſſet, vel, vtut ferendus, Sacerdotii eſt, non meum judicare. Mihi tamen in tam abominatiſſima neceſſitate conſulendus videretur Ambroſius epiſtola LVIII. de criminoſo Magiſtratu ſcribens: *Majores*, inquit, *maluerunt indulgentiores eſſe circa judices, vt dum gladius eorum timeretur & reprimeretur, ſcelerum furor non incitaretur.* In eam quoque rem conſulendus videretur beatus Gregorius Papa, cujus in quadam Imperatoris corrigenda lege exemplum omnino dignum eſt, quod hic recenſeatur. Mauritius hanc legem tulerat, ne cui in publicis adminiſtrationibus implicato ad Eccleſiaſticum officium venire liceret, & ne milites in monaſterio ſuſciperentur, eamque poſtea ad Gregorium miſit, vt promulgaret. Gregorius acceptam legem, tametſi quoad alteram partem iniqua videretur; inemendatam tamen promulgavit: narranti Pontifici fidem habeamus. *Ego quidem*, inquit lib. II. epiſt. LXII. *juſſioni ſubjectus eandem legem per diverſas terrarum partes tranſmitti feci; & quia lex omnipotenti Deo minime concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam ſereniſſimis Dominis nuntiavi: vtrobique ergo, quod debui, exolvi, vt qui Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod ſenſi, minime tacui.* Quid vero deinde factum?

vnus præteriit annus, quo Imperator ſuam non temperaverat legem, vti Gregorius epiſt. LXV. ejuſdem lib. conqueritur apud Imperatoris medicum, huncque, vt moneat Dominum, precatur, ac poſt explicatam legis injuſtitiam ſubdit: *Hæc quia mihi valde dolent, eidem Domino ſuggeſſi; ſed veſtra gloria opportuno tempore ſecrete ſuggeſtionem meam ei offerat. Nolo enim a reſponſali meo publice dari, quia vos, qui ei familiarius ſervitis, loqui ei liberius & apertius poteſtis, quæ pro ejus ſunt anima, quoniam in multis eſt occupatus, & vix animus ejus invenitur a curis majoribus vacuus. Tu quidem, glorioſe fili, pro Chriſto loquere; ſi auditus fueris, lucrum operatus es animæ prædicti Domini tui & tuæ; ſi vero auditus non fueris, lucrum ſolummodo tuæ feciſti.*

Aſſertio ſexta. In vno Principe, qui peccaſſet id genus peccati quod indicavimus, vſus poteſtatis civilis etſi coerceretur, in ceteris tamen qui non peccaſſent, non coerceretur. Probatur, quia talis vſus non coerceretur, niſi per indirectam poteſtatem, quæ culpam ſupponit: quod lumine naturæ notum videtur eſſe.

Aſſertio ſeptima. Interdictum vſus poteſtatis civilis in vno Principe non tranſiret in ejus ſucceſſorem. Probatur, quia tale interdictum graviſſima foret pœna; ſed pœna non alterius quam rei & ſontis eſt, cujuſmodi non eſſet ſucceſſor, qui poteſtate ſibi a Deo conceſſa legitime vteretur. Deinde vſus poteſtatis, qua ſanciuntur impedimenta dirimentia Matrimonium, ad reipublicæ ſalutem & tranquillitatem neceſſarius eſt, ac proinde in ſucceſſore liber eſſe debet atque expeditus. Porro autem poteſtatis hujus neceſſitatem art. I. toto & II. demonſtravimus.

CAPUT

CAPUT III.

Poteſtas in Matrimonium ſæcularis & ſpiritualis, ſuis vtraque deſcripta finibus explicatur.

QUOMODO ſæcularis & ſpiritualis in Matrimonium poteſtas a ſe invicem pendeant, quæ ſint vtriuſque jura, qui fines, proximis aſſertionibus exponemus, eandem amplexi præmunitionem, quæ initio ſuperioris capitis facta eſt. Hoc enim amuletum omnem, opinor, criminandi cauſam repellet.

Aſſertio prima. Spiritualis poteſtas ab ſæculari pendet quoad naturam civilis contractus Matrimonii, cui jam legitime facto divinitus accedit Sacramenti ratio. Probatur inprimis ex beato Thoma lib. IV. contra gentes cap. LXXVIII. *Matrimonium in quantum ordinatur ad bonum politicum, ſubjacet ordinationi civilis legis; in quantum ordinatur ad bonum Eccleſiæ, oportet quod ſubjaceat regimini Eccleſiaſtico.* Hæc autem ſecunda Matrimonii conſideratio pendet a prima, vt conſtat. Deinde probatur ex recenſitorum art. I. & II. Theologorum conſenſu, qui docent Matrimonium per Sacramentum ab ſæculari juriſdictione non eximi, vel Principem poſſe Matrimonium perinde caſſum reddere, ac ſi non eſſet Sacramentum. Igitur ſi Sacramentum ab ſæculari juriſdictione Matrimonii contractum non eximat, vel ſi Princeps poſſit Matrimonium perinde caſſum reddere, ac ſi Sacramentum non eſſet, Matrimonii contractus talis ſine dubio remanet accedente Sacramento, qualis ante acceſſum illius erat: ac proinde ſi antequam Sacramentum accederet Matrimonio, nullus Matrimonio vti poterat, niſi a civili penderet poteſtate, quæ Matrimonii contractum diſponeret; ſic & poſtquam Sacramentum acceſſit Matrimonio, nullus Matrimonio vti poterit, niſi a civili quoque pendeat poteſtate, quæ Matrimonii contractum diſponat. Confirmatur. Si emptio vel venditio Sacra-

mentum eſſet, cum a civili poteſtate non eximeretur, quatenus eſt contractus quidam, ſpiritualis poteſtas a politicis emptionis vel venditionis legibus non minus penderet, quam modo pendet; ſic & de Matrimonii contractu ratiocinandum docet illorum Theologorum hypotheſis, quam de emptione vel venditione inſtituendam eſſe duxerunt.

Aſſertio ſecunda. Sæcularis poteſtas a ſpirituali pendet quoad miniſterium Sacramenti Matrimonii, qua Sacramentum eſt. Probatur ex beato Thoma loco citato. *Matrimonium*, inquit, *in quantum ordinatur ad bonum Eccleſiæ, oportet quod ſubjaceat regimini Eccleſiaſtico: ea autem, quæ populo per miniſtros Eccleſiæ diſpenſantur, Sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur ſecundum quod conſiſtit in conjunctione maris & feminæ intendentium prolem ad cultum Dei generare & educare, eſt Eccleſiæ Sacramentum; unde & quædam benedictio nubentibus per miniſtros Eccleſiæ adhibetur, &, ſicut in aliis Sacramentis, per ea, quæ exterius aguntur, ſpirituale aliquid figuratur.* In his ergo quæ ad Sacramenti rationem pertinent, & ſequuntur in Matrimonio, ſæcularis ſeu civilis poteſtas a ſpirituali pendet. Deinde probatur ex praxi Eccleſiæ, in qua Sacramentum Matrimonii, ſicut & alia Sacramenta, celebratur, ſive alias contrahentes ſint miniſtri Sacramenti Matrimonii, ſive Sacerdotes. Hujus enim quæſtionis deciſio ad inſtitutum noſtrum nihil ſpectat, quamvis ea opinio, qua contrahentes dicuntur Matrimonii miniſtri, quoad contractum quidem, beato Thomæ & multis aliis Theologis, necnon Tridentino Concilio conformior, & ſolidioribus niti rationibus videatur.

Aſſertio tertia. Hæc mutua civilis & ſpiritualis poteſtatis ſubordinatio nemini diſplicere debet. Probatur hoc ex ſanctiſſimis juxta & doctiſſimis hominibus, qui parem ſubordinationem docuerunt. Et primum quidem ex Gelaſio Papa in epiſtola VIII. ad Anaſtaſium Imperatorem: *Duo ſunt, quibus principaliter mundus hic regitur; auctoritas ſacra Pontificum, & regalis poteſtas.* Et poſt alia: *Si enim, quantum ad ordinem pertinet publicæ diſciplinæ, cognoſcentes imperium tibi ſuperna diſpoſitione collatum, legibus tuis ipſi quoque parent religionis Antiſtites, ne vel in rebus mundanis excluſæ videantur obviare ſen-*

tentiæ : Quo, rogo, te decet affectu eis obedire, qui prærogandis venerabilibus attributi ſunt myſteriis.

Deinde ex Nicolao Papa in epiſtola VIII. ad Michaelem Imperatorem: *Sed cum ad verum ventum eſt, eundem Regem atque Pontificem, vltra ſibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum vſurpavit, quoniam idem mediator Dei & hominum homo Chriſtus* IESVS *ſic actibus propriis & dignitatibus diſtinctis officia vtriuſque poteſtatis diſcrevit .·.·. vt & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur.*

Tertio ex Concilio Troſleiano, & altero apud ſanctam Maceram, vbi Gallicanæ Eccleſiæ Antiſtites ex Gelaſii dictis ita concludunt: *Ergo quia & Rex pro æterna vita indiget Pontificibus, & Pontifices pro temporalium rerum curſu regali indigent diſpoſitione; a Rege obediendum eſt Pontificibus recta, ſancta & juſta ſuadentibus; & viciſſim a Pontificibus obediendum eſt Regi, pietati, cultui religione, jure & ſolatio ſervienti.* Sic igitur in Sacramento Matrimonii, quia Chriſtus officia vtriuſque, civilis ſcilicet contractus Matrimonii, & ei ſuperadditi Sacramenti, actibus propriis diſcrevit, & Pontifices indigent Regibus, qui certas leges contractui Matrimonii, qua contractus eſt, præſcribant, & Reges indigent Pontificibus, per quos idem Matrimonii contractus, qua ſublatus in Sacramentum diſpenſetur, & *quædam*, vt ait beatus Thomas, *benedictio nubentibus concedatur.*

Aſſertio quarta. Impedimentum Matrimonia dirimens ex ſe ſuoque genere civile eſt, non ſpirituale. Aſſertionis prior pars probatur ex iis omnibus rationibus, quas art. I. c. VIII. & IX. deduximus, & maxime ex VI. & vlt. c. VIII.

Deinde probatur, quia cum impedimenta Matrimonii ſint certæ quædam neceſſario ſervandæ ad contractum Matrimonii prius ineundum, quam Sacramentum ei ſuperveniens intelligatur, diſpoſitiones ad civilem, quem habet ipſe contractus Matrimonii, ordinem ſpectant. *Permittant*, inquit Sotus, *Prælati Eccleſiæ Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet.*

Tum probatur. Contractus Matrimonii cum ad civile reipublicæ bonum ordinetur, neceſſe eſt, vt impedimenta, quæ pro decore & honeſtate ejuſdem contractus ſanciuntur, eundem cum contractu ipſo civilem ordinem habeant.

Quarto probatur. Cum Chriſtus Matrimonii contractum ſine vlla ſui mutatione Sacramentum fecerit, vt plures Theologi docent, impedimenta Matrimonium dirimentia ejuſmodi remanent poſt inſtitutionem Chriſti, cujuſmodi fuerunt vel potuerunt eſſe ante inſtitutionem Chriſti; ſed nemo negare poteſt, quin ante Chriſti inſtitutionem impedimenta Matrimonium dirimentia ad civilem & politicum ordinem pertinerent.

Quinto probatur. Si venditio vel emptio Sacramentum eſſet, in civili adhuc ordine remanerent conditiones venditionis vel emptionis, quatenus ſunt contractus quidam ad hominum ſocietatem ordinati: ergo & leges contrahendi Matrimonii poſt inditam Matrimonio Sacramenti dignitatem intra civilis ordinis limites perſeverabunt, cum non minus contractus Matrimonii quam reliqui omnes ad hominum ſocietatem & commodum referatur, & ſæculari juriſdictioni ſubmittatur, vti communis Theologorum Schola tradit art. 1. per varia capita.

Sexto probatur ex auctoritate Ambroſii Catharini, qui Concilio Tridentino interfuit, & cujus opuſculum de clandeſtinis conjugiis editum eſt Romæ anno MDLII. cum privilegio Julii III. *Quidquid non eſt*, inquit, *contra legem Dei ac legem naturæ, credo Principes poſſe circa Matrimonium tanquam circa ſuam, & non alienam materiam ſuis legibus providere, & ita latam ab eis legem valuiſſe puto, qua irritabantur Matrimonia non conſultis parentibus contracta.* Debuit itaque vir doctiſſimus credere impedimentorum dirimentium inſtitutionem ex ſe ſuaque natura inter Chriſtianos civilis ordinis eſſe, nec inſuper repugnarunt, qui opuſculum Catharini Romæ probarunt, & Pontificis privilegio munierunt.

Septimo probatur ex ſententia illorum Theologorum, qui docent Principes ſpectata natura rei poſſe legem condere, quæ Matrimonium dirimat; ſed Pontifices ſibi reſervaſſe hanc

poteſtatem: hæc ergo poteſtas, quam Principibus ablatam ſibi reſervarunt Pontifices, vel eſt ſacerdotalis & ſpiritualis, vel ſæcularis & temporalis. Primum dici nequit, cum quæ poteſtas ſpectata natura rei Principibus convenit, eam ſacerdotalem eſſe ac ſpiritualem repugnet: ergo ſecundum dicatur neceſſe eſt, cum quæ poteſtas ſpectara narura rei Principibus convenit, ea non poteſt non eſſe ſæcularis & temporalis: itaque poteſtas ferendi legem, quæ Matrimonium dirimat, ex natura ſua civilis eſt. Neque vero ſi hæc poteſtas ſacerdotali ordini vel Pontificibus reſervara poneretur, in ſacerdotalem & ſpiritualem evaderet, quia inprimis juriſdictio ſacerdotalis, & ſæcularis manens ſæcularis in eandem perſonam concurrere poſſunt, quemadmodum vtramque Romanus Pontifex habet ſæculis abhinc pluribus in beati Petri patrimonio. Deinde poteſtas illa vel ſacerdotalis aut ſpiritualis fieret ratione cauſæ ex qua derivatur, vel ratione ſubjecti recipientis: non primum, quia derivatur a ſæculari Principe, vt ſupponunt, qui docenr eam Principibus ablatam ſibi reſervaſſe Pontifices; non ſecundum, quia, vt diximus modo, poteſtas ſæcularis cum ſpirituali in eadem perſona recte conjungirur.

Aſſertionis pars altera probatur primo ex iis omnibus, quæ in prima parte aſſertionis expoſuimus, cum, vt air Bellarminus lib. I. de Matrimonio cap. XXI. *eadem poteſtas ad duo diverſa tribunalia æque immediate & proprie pertinere non poſſit.* Cum igitur ex priori aſſertionis parte impedimentum dirimens ſit ex natura ſua lex civilis, lex ſpiritualis ex ſe eſſe non poteſt.

Secundo probatur. Si impedimentum dirimens ex ſe ſuaque natura ſacerdotalis ſeu ſpirirualis lex eſſet, illud vel ex ſubjecto ſuo, vel ex principio, vel objecto, quæ rebus ſpeciem rribuunt, haberer. Non ex ſubjecto, cum impedimenti dirimenris ſubjectum ſit perſona conrrahens, vel contractus ipſe; ſed ſive ſir perſona contrahens, quæ reddatur inhabilis, ſive contractus, vtrumque ad poliricum ſtarum & ordinem ſpectar: deinde ſubjectum accidenri, a quo afficirur, nec ordinem, nec ſpeciem ex ſe tribuit. Non ex principio, cum principium a quo eſſe poteſt impedimentum dirimens,

ſæcularis Princeps eſſe poſſit, vt communis docet Theologorum ſententia. Non ex objecto, cum impedimenti dirimentis objectum nec lumen naturæ, nec politicam regnorum prudentiam excedat, vt vidimus art. I. cap. I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. & IX. art. II. cap. II. Inſtar omnium eſſe poteſt Franciſcus de Victoria relectione VII. de Matrim. argumento II. *Omnes*, inquit, *rationes; quæ a Doctoribus ponuntur, vt Eccleſia* (ſacerdotalis ordo, dixiſſet rectius) *aliquos gradus conſanguinitatis arceat a Matrimonio, procedunt in lumine naturali, & intra prudentiam politicam: ergo cum prudentia politica ſit regula Principum & gubernatorum rerumpublicarum, vt Ariſtoteles ponit in Ethicis, ſequitur, quod hoc ſpectabit ad humanam & civilem poteſtatem.*

Deinde qui dicunt, Eccleſiam vel Pontificem ſtatuere poſſe impedimenta dirimentia, id ex naturali, non ex ſupernaturali objecto repetunt. Sic Franciſcus de Victoria loco citato: *Papa non habet poteſtatem ſuper Matrimonium, niſi ſolum in quantum eſt contractus quidam: ergo per hoc quod eſt Sacramentum, non excluditur a poteſtate ſæculari, ſicut ſi emptio eſſet Sacramentum.* Ægidius Conink diſp. XXX. de impedimentis Matrim. dubio I. *Immo*, inquit, *nec poteſtas Eccleſiaſtica poteſt alia ratione irritare hoc Sacramentum, quam irritando indirecte contractum.* Petrus Cornejo tom. II. in III. part. tract. II. diſp. VII. dub. III. *Ad ſecundum fundamentum reſpondeo, Matrimonium in quantum Sacramentum non cadere directe ſub poteſtate ſæculari & civili, ſicut neque ſub Eccleſiaſtica Pontificis; cadere tamen ſub vtraque, vt contractus humanus.* Guillelmus Mercerus in III. part. quæſt. L. *Eccleſia non poteſt ejuſmodi impedimenta ſtatuere, niſi quatenus Matrimonium eſt contractus civilis.*

Tum qui dicunt, impedimentum dirimens idcirco Matrimonium ſolvere, quia per illud impedimentum conjuges ad contrahendum inhabiles redduntur, Matrimonii ſolutionem in aliquid pure naturale ac politicum transferunt. Sanctus Thomas quæſt. LIII. art. I. ad II. *Præceptum*, inquit, *prohibens Matrimonium inter conſanguineos non habet, in quantum eſt præceptum Dei vel Eccleſiæ, quod dirimat; ſed in quantum facit, quod conſanguineæ corpus non poſſit tranſire in poteſtatem conſan-*

guinei. Idem art. II. in corpore: *Votum ſolenne non propter ſtatutum Eccleſiæ dirimit Matrimonium contractum; ſed in quantum per ipſum homo ſui corporis amittit poteſtatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens.* Sancto Thomæ in eandem rem adjungimus Scotum & hujus acutiſſimos ſectatores, qui omnes cum idem doceant iiſdem fere verbis, referemus tantum id quod Petrus Tartaretus Pariſ. Theologus, ait: *Dico igitur, quod nec propter votum continentiæ proprie dictum annexum ordini ſacro, nec annexum ex præcepto Eccleſiæ præcipientis tali non contrahere; ſed ex hoc, quod Eccleſia facit talem perſonam ſimpliciter illegitimam.* Michael de Palatio in IV. ſent. diſt. XXXVIII. *Solennitas voti caſtitatis ſolum eſt inhabilitas ad ducendam uxorem. Hæc autem inhabilitas non contingit ex voti natura, quia votum ſimplex non facit inhabilem ad Matrimonium: igitur eſt ex conſtitutione Eccleſiæ inhabilitantis Monachos & ordinatos ex ſacris ad celebranda Matrimonia.* Petrus de Palude in IV. diſt. XXXVII. quæſt. I. art. III. concl. III. *Eccleſia poteſt facere perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium carnale, ſicut & ſpiritale; & ſi non ratione ſui, tamen ratione fundamenti, quia pactio & conventio, in qua fundatur Matrimonium, ſubeſt ordinationi Principum & Prælatorum.* Matthæus Galenus catecheſi CCX. *Huc adde ſaniſſimos quoſque Theologos non arbitrari tantum penes Eccleſiam jus eſſe perſonas ineptas* (ad conjugium) *decernendi, verumetiam Regibus*, &c. Eligius Baſſæus in Floribus Theologiæ Moralis: *Dupliciter poteſt Eccleſia contractus irritare. Primo mediate, reddendo perſonas inhabiles ad contrahendum Matrimonium; ſecundo immediate, irritando contractum Matrimonii.* Ex horum ergo Doctorum opinione quis non videt impedimenti dirimentis objectum in aliquid naturale ac politicum reſolvi, hoc eſt, in contractum, vel in perſonas contrahentes, quibus ad ineundum conjugium habilitas aufertur? Porro vt auctores iſti conſequenter diſputent, debent ſibi ſumere ſacerdotalem ordinem, vt perſonas ad contrahendum Matrimonium reddat inhabiles, de conſenſu Principum, quorum eſt perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles reddere, ſecurum eſſe, vel totius orbis Chriſtiani dominio potiri, & hac ſola ratione perſonas ad contrahendum Matrimonium

inhabiles reddere. Hoc autem totum plane confirmatur ex iis, quæ in articuli II. capite XIII. & in articuli III. capite XII. & XIII. docuimus.

Tertio probatur. Si impedimentum Matrimonia dirimens aliquid eſſet ex ſe, ſuaque natura ſacerdotale ſeu ſpirituale, ad politicum Magiſtratum pertinere non poſſet, etiam cum ſubordinatione ad ſacerdotalem ſeu ſpiritualem: atqui ex Bellarmino lib. I. de Matrimonio cap. XXXII. *Cauſæ matrimoniales tertii generis* (de impedimentis, &c.) *ad politicum Magiſtratum pertinere poſſunt; ſed cum ſubordinatione ad Eccleſiaſticum.* Dixiſſet rectius ſacerdotalem ſeu ſpiritualem ordinem. Igitur impedimentum Matrimonia dirimens non eſt aliquid ex ſe ſuaque natura ſacerdotale ſeu ſpirituale. Quod enim ex genere & natura ſua tale eſſet, ad politicum tribunal ſpectare non poſſet, etiam cum ſubordinatione ad ſacerdotale. Quis enim ſanus aſſereret, judicium de partibus Sacramenti Matrimonii, qua Sacramentum eſt, aut de ſacerdotali benedictione, quæ nubentibus datur, aut de illius efficacitate, aut de gratia, quæ in hoc Sacramento confertur, ad politicum Magiſtratum pertinere poſſe, etiam cum ſubordinatione ad ſacerdotalem? Ceterum, vt hanc quæſtionem Bellarminus convolvat, gratis & ſine ratione fingit matrimoniales cauſas de impedimentis mixti eſſe fori, cum non ex ſe, ſed omnino ex accidenti conjunguntur rei ſpirituali, quemadmodum probavimus art. I. per plura capita, & art. II. cap. VIII. vbi quædam Bellarmini dicta retractamus.

Aſſertio quinta. Sæculares Principes impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere poſſunt, ſecluſo ſacerdotalis ordinis conſenſu, qui ſæcularium Principum legibus obediendi neceſſitatem addat, quaſi leges illæ ex ſe non idoneam, ſed tantum imperfectam obligandi vim haberent. His ſuppoſitis, probatur aſſertio ex teſtimonio Jacobi Hennequini Pariſienſis Theologi & Profeſſoris, qui art. I. cap. I. jam citato hac de re ita diſſerit: *Propter omnimodam humanæ ſuperioritatis, juriſdictionis, inferioritatis, ſubjectionis, Eccleſiaſticæ, ſpiritalis & ſæcularis corporalis diverſitatem ac diſtinctionem, Matth.* XXII. *verſ.* XXI. *Rom.* XIII. *verſ.* I. *ad* VIII. I. *Petri verſ.* XIII.

ad

ad XVIII. *& alibi ſæpius in Scripturis inculcatam, poſſunt Principes laici independenter ab auctoritate & approbatione Principum Eccleſiaſticorum pro varietate locorum, temporum, perſonarum in ſuo ſeu reipublicæ ſæcularis regimine ſæculari connaturaliter & relative ad ſuum finem & ſcopum proprium ac diſtinctum, videlicet ſæcularem ferre leges civiles, id eſt, ad pacem & tranquillitatem ac bonum reipublicæ pertinentes, quibus vt alios contractus civiles, ita & Matrimonium contractum civilem (cum vtrinque ſit par ratio, & vtrinque communis vtilitas ſæcularis poſtulare queat) ſuorum ſubditorum imbaptizatorum & baptizatorum, quatenus totius corporis & ſtatus civilis membrorum, partium, civium prohibeant & dirimant: alioquin carerent poteſtate ſufficiente, qua bono ſuæ reipublicæ civilis & ſuorum ſubditorum communi & conſentaneo proſpicerent & conſulerent.* Quibus verbis pro aſſertione noſtra nihil poteſt eſſe clarius. Huc ſpectat Stephanus Baunius e Societate JESV Theologus, cum in articuli I. capite VIII. ait: *In Magiſtratu politico auctoritatem tantam neceſſe eſt eſſe, vt cum res temporaque reipublicæ exigunt, contractus qui in ejus perniciem vergunt, modificare, irritare ac determinare valeat: ergo cum Matrimonium ſit contractus Matrimonii ac civilis, more aliorum contractuum legibus certis ab eo & Principibus, quorum in terris fiet, reſtringi poterit.*

Deinde probatur ex Ambroſio Catharino in opere, quod jam laudavimus: *Reperiuntur autem qui dicant, civiles leges non eſſe ſequendas, cum eis canones adverſentur: quo in loco videndum eſt, qua ratione confecti ſunt iſti canones ad ſtatuendum contra jus civile. Oportet enim canones civilem aliquam legem irritantes ab aliqua ſolida ratione proficiſci. Nulla vero poteſt eſſe alia ratio, niſi quia forte viderint, quod a lege civili conſtitutum erat, vel contra jus divinum eſſe, vel contra jus naturale.* Et poſt alia: *Non eſt autem dubium quin ſæculares Principes ea poſſint circa Matrimonia providere ac ſtatuere, per quæ probi & civiles mores ad illum finem cuſtodiantur atque ſerventur, ad quem ipſæ reſpublicæ conſtituuntur. Itaque quidquid non eſt contra legem Dei ac legem naturæ, credo Principes poſſe circa Matrimonium, tanquam circa ſuam & non alienam materiam ſuis legibus providere.* Ut autem ſæcularis Princeps circa ſuam materiam leges ſtatuat,

alterius poteſtatis conſenſum exſpectare neceſſe non eſt: alioquin ille Princeps ſibi non ſufficeret.

Tum probatur ex Petro Soto, qui ex parte Romani Pontificis Tridentino Concilio interfuit. *Nec advertunt* (Juriſtæ) *nihil per hoc* (inſtitutionem impedimentorum dirimentium) *derogari auctoritati Eccleſiaſticæ, ſed potius conducere Eccleſiæ paci.* Et poſt alia: *Non eſt vel legi vel conſuetudini reipublicæ auferendum, vt illegitimos aliquos reddere, ſi velint, poſſint; ſed potius, ſi opus foret, confirmandum eſſet ab Eccleſia.* Et poſt alia: *Non eſt cur hæc auctoritas auferatur a Principibus ſæcularibus, qui de Matrimonio quidem, vt officium eſt reipublicæ neceſſarium, ſtatuunt, quod tamen Sacramentum prærequirit.* Perfectam in Principibus ferendæ legis Matrimonium dirimentis poteſtatem agnoſcit.

Quarto probatur ex communi conſenſu Theologorum, qui ſæculares Principes poſſe ex ſe atque ex natura civilis poteſtatis impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere docent art. I. de quibus ſic ſentit Baſilius Pontius Legionenſis in perſona Petri a Soto. *Quare recte* (inquit ille lib. VI. de Matrim. cap. I.) *& conſequenter Petrus Soto lectione* IV. *de Matrim. in fine, cum falſo exiſtimaret eam poteſtatem habere Principes ſæculares, docuit leges civiles ex pietate quadam ceſſiſſe in hac parte legibus pontificiis, atque adeo hodie, etiamſi vellent, poſſe ſtatuere leges irritantes contractum Matrimonii; & merito quidem falſo illo principio admiſſo docuit non eſſe penes Pontificem poteſtatem prohibendi ſæcularibus Principibus, ne leges ferant irritantes, quæ Matrimonium irritent, & nullum omnino reddant.* Hæc ille de noſtris hominibus ſecundum aſſertionem noſtram; ſed principium quo nititur, & a communi Theologorum Schola, & a Chriſtiana veritate abhorrere, alibi docuimus.

Quinto probatur. Lex Matrimonium dirimens ex ſe ſuaque natura civilis eſt, non ſacerdotalis ſeu ſpiritualis. Igitur illam ſæcularis Princeps ferre poteſt, ſecluſo ſacerdotalis ordinis conſenſu, cum, vt docet Suares lib. III. defenſionis fidei contra Regem Angliæ cap. V. *Reges Chriſtiani habent poteſtatem in ſuo ordine ſupremam, nullumque alium recognoſcunt directe*

ſuperiorem intra eundem temporalem ſeu civilem ordinem, a quo in actibus ſuæ poteſtatis pendeant. Quod autem ſpectat ad antecedens, illud ſuperiori aſſertione probatum eſt.

Sexto probatur. Suppoſita philoſophandi ratione, qua docetur a Theologis, Chriſtum Sacramentorum inſtitutione non mutaſſe naturam Matrimonii; ſed ei tantum Sacramenti dignitatem addidiſſe, proindeque Matrimonium juxta illos Principibus æque ſubjectum eſſe, ac ſi Sacramentum non eſſet. Sic igitur diſputo. Si Matrimonium Sacramentum non eſſet, Principes poſſent, ſecluſo ſacerdotalis ordinis conſenſu, dirimentes Matrimonium leges condere; ergo etiamſi Matrimonium Sacramentum ſit, dirimentes Matrimonium leges condere poterit, ſecluſo ſacerdotalis ordinis conſenſu: quandoquidem accedente Matrimonio Sacramenti ratione, Matrimonium Principibus æque ſubjectum remanſit, ac ſi Matrimonio nulla acceſſiſſet Sacramenti ratio. Confirmatur. Mutata eſſet Matrimonii ratio, ſi accedente Matrimonio Sacramenti ratione, Princeps non poſſet amplius impedimenta dirimentia ſtatuere, quin ſacerdotalis ordo conſentiat: quod plane abſurdum videretur.

Aſſertio ſexta. Sacerdotalis ordo, ſeu ſacra Pontificum auctoritas, non poteſt ſine conſenſu Principum impedimenta dirimentia ſtatuere. Hic in memoriam revocandum eſt, quod initio capitis præmonui, me, vt meum in agendo candorem & ſincerum erga ſacerdotalem ordinem, ſeu ſacram Pontificum auctoritatem affectum omnes agnoſcant, certam quondam diſputandi cauſa ſupponere Bellarmini, Suares & aliorum quorundam de indirecta in Reges poteſtate ſententiam, de qua quid reipſa ſentiendum ſit, non ſemel docuimus.

Inprimis probatur ex aſſertione quarta & quinta; vnde neceſſario ſequitur. Nam ſi impedimentum dirimens ex ſe ſuaque natura lex civilis ſit, non ſacerdotalis ſeu ſpiritualis: Sacerdotalis ordo, ſeu ſacra Pontificum auctoritas, non poterit illud ſine conſenſu Principum inſtituere, quia, vt ait Bellarminus lib. V. de Pontifice cap. VI. *Non poteſt Papa, vt Papa, ordinarie condere legem civilem, vel confirmare aut infirmare leges Principum, quia non eſt ipſe Princeps Eccleſiæ politicus;*

Nn 3

tamen poteſt illa omnia facere, ſi aliqua lex civilis ſit neceſſaria ad ſalutem animarum, & tamen Reges non velint eam condere; aut ſi alia ſit noxia animarum ſaluti, & tamen non velint eam abrogare. Ex his autem Bellarmini verbis colliguntur tria. Unum, civilem legem a Papa ordinario jure ferri non poſſe. Itaque cum impedimentum dirimens ex ſe ſuaque natura ſit lex civilis, non poterit a Papa ordinario jure ſtatui; vnde ſi ab eo ſtatuatur, ſine conſenſu Principum ſtatui non poteſt, cum Principum ſit ordinario jure civilem legem ſtatuere.

Alterum, civilem legem animarum ſaluti neceſſariam a Papa ferri poſſe, ſi ab Eccleſia rogati Principes Chriſtiani illam ferre nollent. Sed quia nullus Chriſtianus Princeps rogatus a ſacerdotali ordine, vt ejuſmodi dirimens impedimentum ſtatuat, ſtatuere nunquam recuſabit. Bellarmini placitum nulli Chriſtiano Principi, opinor, incommodabit.

Tertium, contrariam animarum ſaluti legem a Papa tolli poſſe, quam Chriſtianus Princeps tollere recuſaret. Sed cum nullus, ni fallor, Chriſtianus Princeps a ſacerdotali ordine monitus, pernicioſi dirimentis impedimenti abrogationem detrectabit, quod eventurum extraordinarie fingitur, eveniet nunquam. Hic metaphyſicus caſus timendus non eſt, quia malum non eſt, quod non nocet.

Deinde ſi Principes ſæculares impedimentum dirimens, ſecluſo Prælatorum Eccleſiæ conſenſu ſtatuere poſſint, Eccleſiæ Prælati ſine Principum conſenſu impedimentum dirimens ſtatuere non poterunt, cum, vt ait Bellarminus lib. 1. de Matrimonio cap. XXI. *eadem poteſtas ad duo diverſa tribunalia æque immediate & proprie pertinere non poſſit.* At pertineret, ſi vt impedimentum dirimens ſtatuerent Principes. neceſſarius foret Prælatorum Eccleſiæ conſenſus, qui impedimento dirimenti vim obligandi tribueret.

Tertio probatur ex auctoritate Chryſoſtomi Javelli & Petri a Soto: *Populus Chriſtianus*, inquit Javellus v. part. Phil. tract. VIII. cap. V. *in primitiva Eccleſia vnanimi conſenſu voluit hanc poteſtatem* (ſanciendi impedimenta dirimentia) *eſſe in majoribus & Prælatis Eccleſiæ. Leges civiles*, inquit

Sotus, *ex pietate certe & voluntate Principum facile ceſſerunt Eccleſiæ, vt jam nullum cenſeatur illegitimum Matrimonium, quod Eccleſia tale non judicat.* Hæc ſi vera ſunt, ſine primigenio Principum conſenſu impedimentum dirimens a ſacra Pontificum auctoritate non poteſt inſtitui.

Quarto probatur ex rebus in Concilio Tridentino geſtis, dum quæſtio de clandeſtinis Matrimoniis agitaretur. Ibi ab Antonio Soliſio Matrimonii contractus nullos facere, ad civiles Magiſtratus attinere dictum eſt, nec a Tridentino Concilio reclamatum. His autem poſitis, omnino ſequitur impedimentum dirimens a ſacerdotali ordine ſine conſenſu Principum ſtatui non poſſe; nempe contractus Matrimonii, cum civilis ſit, nemo eum reddere invalidum poteſt ſine conſenſu Principis, qui ſumma rerum civilium potitur; at ſacerdotalis ordo minime potitur.

Quinto probatur ex iis auctoribus, qui matrimoniales cauſas trifariam dividunt, Bellarmino, Baio, Suare, Becano. Bellarminus enim lib. I. de Matrim. cap. XXXII. matrimoniales cauſas ita dividit. *Quædam*, inquit, *ſunt omnino politicæ, vt de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus*, &c. *quædam ſunt omnino ſpirituales, vt de partibus Sacramenti, de benedictione ſacerdotali*, &c. *Quædam ſunt partim politicæ, partim ſpirituales, vt de gradibus cognationis, de divortiis, de impedimentis: quatenus enim contractus Matrimonii naturalis eſt, materia eſt politica; quatenus idem contractus eſt fundamentum Sacramenti & res conſcientiæ, ſpiritualis eſt.*

Jacobus Baius lib. II. Inſtitutionum Chriſtianæ religionis cap. CXLV. *Cauſæ matrimoniales mere politicæ, quales ſunt de dotibus, de ſucceſſione, de hereditatibus, Magiſtratui politico ſubſunt; mixtæ vero eidem ſubſunt, cum ſubordinatione tamen ad Eccleſiaſticum judicem.*

Franciſcus Suares lib. III. defenſionis fidei adverſus Regem Angliæ cap. XVI. num. XI. *Eſt autem*, inquit, *advertendum, materiam proximam legis civilis interdum eſſe per ſe ac directe omnino diſtinctam a canonica, vt quando eſt pure temporalis, & nullo modo ſacra, nec ad finem ſpiritualem de ſe ordinata, vt eſt, verbi gratia, definire pretium mercium, ordinem judiciorum civilium*

diſponere, & cetera: aliquando vero communicare aliquo modo cum materia legis canonicæ ratione rei ſubſtratæ vtrique legi, vt leges circa Matrimonia, circa funera, circa legata pia, & ſimiles. Et poſt alia, materiam harum legum vocat *mixti fori.*

Martinus Becanus cap. I. de Matrimonio dub. I. num. II. *Cauſæ matrimoniales ſunt triplices. Primo, quædam ſunt omnino politicæ, vt de dotibus, ſucceſſionibus, hereditatibus. Secundo, quædam ſunt omnino ſpirituales, vt de materia, forma & miniſtro Sacramenti, de benedictione ſacerdotali. Tertio, quædam ſunt partim politica, partim ſpirituales, vt de gradibus conſanguinitatis, de divortiis, de repudio, de impedimentis, & de aliis ad contractum Matrimonii pertinentibus. Nam hic contractus partim ſpectatur vt civilis, partim vt in eo fundatur ratio Sacramenti: priori modo eſt materia politica; poſteriori, ſpiritualis ſeu Eccleſiaſtica.* In hac autem ſententia matrimoniales cauſæ de impedimentis cum mixti ſint fori, impedimentum dirimens a ſacerdotali ordine ſtatui non poteſt ſine conſenſu Principum. Huc accedit, quod impedimentum dirimens afficiat Matrimonium, non qua Sacramentum eſt, ſed qua contractus civilis, quem ſubeſſe Principum legibus concedunt. At manifeſtum eſt, nihil quod ſit alicujus momenti circa materiam politicam effici poſſe, quin Principes conſentiant. Porro hæc ad hominem dicta ſint, vt Dialectici loqui conſuerunt. Illam Bellarmini diviſionem art. II. cap. VIII. diſploſimus, oſtendimuſque impedimentum dirimens non eſſe, niſi per accidens, materiam pontificiam ſeu ſpiritualem; ſed nunc quibus poſſumus modis, veritatem ab adverſariis extundimus.

Sexto probatur ex auctoritate Guillelmi Okami in tractatu de poteſtate Imperatoris in cauſis matrimonialibus: *Abſque dubitationis ſcrupulo ad Imperatorem, qui tam fidelibus quam infidelibus Romanis Auguſtis in pleno jure Imperii Romani ſuccedit, videtur cauſa matrimonialis, maxime quantum ad illa, de quibus ſacræ literæ non loquuntur, pertinere. Unde & de Matrimonio & de contingentibus ipſum, antequam leges Eccleſiaſticæ aliquæ apparerent, tam fideles quam infideles leges ediderunt non paucas.* Sed impedimentum dirimens cum ejuſmodi cauſa matrimonialis ſit, de qua loquitur auctor noſter, a Pontificibus de-

cerni non poteſt ſine conſenſu Principum, ad quos cauſa illa matrimonialis pertinet.

Atenim dicet quis, nonnullos ex illis Theologis, quorum alibi recenſita ſunt teſtimonia, ſic argumentari. Sæculares Principes ſtatuere poſſunt impedimenta Matrimonium dirimentia: ergo & Eccleſia. Et primum quidem reſpondeo, conſecutionem hujuſmodi jam ſemel atque iterum examinatam eſſe: ſemel in articuli 1. capite 11. iterum in ejuſdem articuli capite x. Deinde reſpondeo eos, ſi nomine Eccleſiæ ſacerdotalem dumtaxat ordinem intelligunt, vt debent intelligere, ex certo & vero principio, vt ſibi ſumunt, vitioſe concludere, quemadmodum ſi quis ita philoſopharetur: Sæculares Principes ſtatuere poſſunt impedimenta contractus venditionis & emptionis dirimentia: ergo & Eccleſia: Sacerdotes poſſunt hæreticos Eccleſiaſtica communione privare: ergo & civili, quia Eccleſiaſtica communio civili longe eſt præſtantior: item Sacerdotes poſſunt hæreticos vita ſpirituali privare: igitur & corporali, quia ſpiritualis vita corporali potior eſt ac nobilior; vitioſe concluderet, quia ſic ab vno ordine ad alium ordinem, ab vno genere ad aliud genus tranſitur. Mutatur terminorum ſuppoſitio: quod mutationis genus argumentationem vitioſam efficit. Sunt artis verba illa, quæ qui neſcit, falli poteſt: qui diſſimulat, vult fallere: vtrumque reipſa veritati nocet, ſed conditione diſpari. Ex eo autem quod regia poteſtas civilem legem poſſit ſtatuere, non ſequitur ſacram Pontificum auctoritatem eandem poſſe ſimilem legem ſtatuere: impedimentum autem Matrimonium dirimens in iſtorum Theologorum ſententia, vt apparet, civilis lex eſt, & ea civilis ratione qua civilis foret, etiamſi Matrimonio Sacramenti dignitas haud ineſſet. id ſupra demonſtratum eſt. Quod ſi nomine Eccleſiæ, Eccleſiam prout eſt fidelium ſeu Catholicorum congregatio intelligunt, vitioſius adhuc concluderent, qua parte Chriſtiani Reges & Principes ad fidelium ſeu Catholicorum congregationem pertinerent, & ſic idem per idem, ſaltem ex parte probaretur. At ſacerdotalis ordo ſeu ſacra Pontificum auctoritas, his fraudibus & offuciis non eget. De ſacra Pontificum auctoritate, peſſime quis mereretur, ſi pro-

pter illius amplitudinem, violandas eſſe Dialecticæ & ſenſus communis regulas exiſtimaret?

Septimo probatur ratione. Si ſacerdotalis ordo ſine conſenſu Principum dirimens impedimentum ſtatuere poſſet, vel illud ſtatueret per directam poteſtatem, vel per indirectam. Non per directam, quia & ex rei veritate, & ex aſſertoribus poteſtatis indirectæ Bellarmino, Suare & aliis, ſacerdotalis ordo nullam habet. Non per indirectam, quia hæc poteſtas non legis inſtitutionem, ſed abrogationem reſpicit; aut ſi reſpiciat, non vltra quam ex accidenti reſpicit, hoc eſt, in abominatiſſimæ neceſſitatis caſu, quo, vt Bellarminus docet, Chriſtiani Principes aliquam civilem legem ferre nollent, quæ animarum ſaluti neceſſaria foret. An autem tale impedimentum dirimens, quod Chriſtianus Princeps inſtituere recuſaret, quis invenire poſſit, nunc non quæro.

Ceterum, ſi quando ſacerdotalis ordo impedimentum dirimens ſtatueret, nonniſi per poteſtatem indirectam ſtatueret, vt tradunt Theologi, qui hanc rem curioſius indagarunt: atque inprimis Nicolaus Baionenſis in Decalogum cap. IX. ſect. IX. de Matrimonio. *Papa*, inquit, *vel Concilium generale, dum ſtatuit impedimenta, vtitur poteſtate indirecta, quam habet circa res temporales in ordine ad bonum ſpirituale fidelium.* Indirectæ autem poteſtatis vſus ex natura ſua non eſt ordinarius, ſed tantum extraordinarius: cum ſcilicet Principes nollent eam ferre legem, qua ſpirituale quoddam fidelium bonum procuraretur, aut eam abrogare legem, quæ fidelium ſaluti noceret. Sed ſi caſus iſte metaphyſicus circunſcribatur, ſacerdotalis ordo ſine conſenſu Principum impedimentum dirimens ſtatuere non poterit, cum impedimenti dirimentis materia legis civilis materia ſit.

Quæcunque autem hactenus probavimus, hæc confirmantur ex Concilio Milevitano, quod canonem de re ad Matrimonium ſpectante ſine conſenſu Principum ſanciendum ſibi non eſſe credidit: *Placuit, vt ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa a marito, alteri conjungatur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur. Quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur: in qua cauſa legem impe-*

imperialem petendam promulgari. In negotio autem, quod Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam attinet, ſi petendam ab Imperatore legem exiſtimarunt Milevitani Concilii Patres, in impedimentis dirimentibus, quæ nec Evangelicam nec Apoſtolicam diſciplinam attinent, ab Imperatore quid non petiiſſent? Quidquid id eſt, latius perſequimur in articuli I. capite XIV.

Africanis Patribus adjungimus Gallicanos, qui in cauſa celebris cujuſdam divortii ita ſe geſſerunt apud Hincmarum, qui in opuſculo de divortio Lotharii & Tetbergæ ea de re ſic ſcripſit: *Et quoniam ſcriptum eſt: Ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui, quorum imitanda exempla nobis ſunt vera doctrina; ad memoriam revocare neceſſarium duximus: quoniam quidam noſtrum tempore ſanctæ memoriæ Ludovici Pii Auguſti in Attiniaco palatio tunc fuerunt, quando in univerſali Synodo totius Imperii, etiam cum Sedis Romanæ legatis, & in generali placito, femina*, inquit, *quædam non ignobilis genere, nomine Northildis, de quibuſdam inhoneſtis inter ſe & virum ſuum, vocabulo Agembertum, ad Imperatorem publice proclamavit, quam Imperator ad Synodum deſtinavit; ut inde epiſcopalis auctoritas quid agendum eſſet, decerneret. Sed Epiſcoporum generalitas ad laicorum & conjugatorum eam remiſit judicium, ut ipſi inter illam & ſuum conjugem judicarent, qui de talibus negotiis erant cogniti, & legibus ſeculi ſufficientiſſime præditi, eorumque legalibus judiciis eadem femina ſe ſubjiceret, & quod de quæſtione ſua decreviſſent, ſine repetitione teneret; ſi vero crimen aliquod eſſet, unde pœnitentiæ modum poſt illorum judicium ab epiſcopali auctoritate depoſceret, ſecundum quod ſacri canones præfixerunt, eam imponere non negarent. Nobilibus autem laicis ſacerdotalis diſcretio placuit, quia de ſuis conjugibus eis non tollebatur judicium, nec a ſacerdotali ordine inferebatur legibus civilibus præjudicium, & legem proclamationi feminæ protulerunt, & legali judicio quæſtioni terminum contulerunt.* Hoc negotium in quo de divortio vel alia ſimili cauſa agebatur, ad ſæculares Magiſtratus remiſerunt, cum ex aliis, tum ex hoc quoque, quod nullum civilibus legibus præjudicium inferre nollent. Unde ſequitur illud negotium ab Epiſcopis tractati non potuiſſe, quin ſæcu-

lares Magiſtratus conſentirent.

Aſſertio ſeptima. Principes plus habent poteſtatis in Matrimonium, qua contractus civilis eſt, quam ſacra Pontificum auctoritas; ſed ſacra Pontificum auctoritas plus habet poteſtatis in Matrimonium, qua Sacramentum eſt, quam Principes. Ex dictis pars vtraque aſſertionis probatur. Prior quidem, quia Principes directam in perſonas contrahentes, & in civilem Matrimonii contractum poteſtatem habent, & circa hoc vtrumque tanquam circa ſuam & non alienam materiam verſantur. Sacra Pontificum auctoritas ad ſummum non habet niſi indirectam poteſtatem, ſi quam habet, & ſi recte explicetur ſecundum principia eorum, qui hanc in Pontifice vel in ſacerdotali ordine poteſtatem admittunt.

Deinde Principes impedimenta dirimentia ſtatuere poſſunt citra ſacerdotalis ordinis conſenſum; ſacerdotalis ordo non poteſt citra Principum conſenſum: atqui, vt vidimus, impedimenta dirimentia directe cadunt in perſonas contrahentes, vel in ipſum Matrimonii contractum. quæ duo ad civilis juris adminiſtrationem pertinent.

Tum ſi quam ſacerdotalis ordo poteſtatem habet, eo habet modo, quem ſuperiori aſſertione Javellus & Petrus Sotus ſignificant. Hujus aſſertionis pars vtraque difficultate caret.

Poſterior aſſertionis pars probatur, quia ſacerdotalis ordo ex principiis, quibus conſtituitur, ſolus poteſt & Matrimonii Sacramentum adminiſtrare, & de rebus, quæ Matrimonium, qua Sacramentum eſt, attinent & conſequuntur, nullo requiſito Principum conſenſu judicare: at Principes non niſi indirecte & conſequenter in Matrimonium, qua Sacramentum, poteſtatem ſortiuntur. Quod laudatus art. 1. cap. 1. Andreas Duvallius ſic exponit: *Reſpondeo Principes ex ſe certa quædam impedimenta ſtatuere poſſe, ſi non eſſet illis ab Eccleſia prohibitum. Cum enim ex ſe poteſtatem habeant in contractum civilem, conſequenter poteſtatem in eum quatenus eſt Sacramentum, habere poterunt.* Quæ ratiocinatio veriſſima eſt.

Aſſertio octava. Nullum eſt de facto impedimentum dirimens a Principibus inſtitutum, quod ſacerdotalis ordo in eam quam habet, auctoritatem non receperit. Probatur, quia nullum aſſi-

gnari poteſt impedimentum ab antiquis Principibus inſtitutum, quod ii, qui ſacerdotale adminiſtrant officium, reſpuerint: & hoc eſt argumentum non vſurpatæ ab illis hac in re auctoritatis certiſſimum. Intelligebant profecto id quod eſt ſemper repetendum, infigendum & inculcandum, leges quæ Matrimonium dirimunt, ex genere & natura ſua civiles eſſe & ordinis mere naturalis. Intelligebant deinde modum, quo leges illæ Matrimonium dirimunt, reſciſſionem Matrimonii Principibus ſubjicere; nimirum redditione perſonarum ad contrahenda Matrimonia inhabilium.

CAPUT IV.

Nunc Tridentinæ Synodi canones referendi ſunt duo, & cum aſſertione VI. *præcedentis capitis conciliandi.*

TRIDENTINÆ Synodi canones ſunt duo, qui a nonnullis Theologis Patrum ſenſum haud percipientibus, & impedimentorum Matrimonia dirimentium hiſtoriam ignorantibus poſſent objici; ſed quam inutiliter videndum eſt. Canones autem hi ſunt ex ſeſſ. XXIV.

Si quis dixerit, eos tantum conſanguinitatis ſeu affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, poſſe impedire Matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec poſſe Eccleſiam in nonnullis illorum diſpenſare aut conſtituere, vt plures impediant & dirimant; anathema ſit.

Si quis dixerit non potuiſſe Eccleſiam conſtituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis errare; anathema ſit. At cur ſanciti fuerint canones iſti duo, in cauſa fuit Lutherus, qui quæ ſequuntur in libro de captivitate Babylonica ſcribit: *Conjunctio viri & mulieris tenet, quocunque modo contra leges hominum contigerit: debent Sacerdotes ea omnia Matrimonia confirmare, quæ contra Eccleſiaſticas vel Pontificias leges fuerunt contracta, in quibus Papa diſpenſat, & quæ non ſunt in ſacra Scriptura expreſſa.* Has propoſitiones duas cum pluri-

bus aliis Facultas noſtra Theologiæ Pariſienſis olim damnavit. Sed ex illis relatos canones cognoſcendi ſumenda eſt ratio. Lutherus impedimenta dirimentia, & cum primis conſanguinitatis & affinitatis, quæ olim ſæcularium Principum auctoritate laudabiliter, vt vidimus, inſtituta, Eccleſiaſticis poſtea conſtitutionibus inſerta & variis modis confirmata fuerant, cum reprehendat, vel ex hoc vnico capite manifeſtum eſt, quid definierit Synodus, & quam ad interpretationis lineam exponendi ſint illius canones. Quæ igitur impedimenta Matrimonia dirimentia novator ille rejicienda eſſe cenſuit, hæc Concilium retinuit, & retenta duplici anathemate communiit. Sic Tridentini Præſules & illorum Theologi, qui repetitam ab initio impedimentorum Matrimonii dirimentium hiſtoriam probe noverant, Theodoſii Magni, & aliorum Principum leges a nobis ſupra deſcriptas adverſus Lutherum vindicarunt.

Hinc efficitur, vt Eccleſiæ nomen, quod vtrique canoni inſerunt, ſecundum naturam actus & communem loquendi vſum hac in materia Synodus prudenter accipiat, vt omnis Luthero tergiverſandi tollatur occaſio. Eccleſia vero a Romanis Pontificibus, a Conciliis, a Patribus & a Theologis, quo tempore Tridentina fiebat Synodus, definitur *fidelium ſeu Catholicorum congregatio.*

Præterea definitio hæc locum habet, maxime cum agitur de Matrimonio, vt Synodus ipſa fidem facit certiſſimam in cap. I. de reformatione Matrimonii. *Factis*, inquit, *denuntiationibus, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Eccleſiæ procedatur.* Quid eſt autem in facie Eccleſiæ, niſi coram fidelibus, ſive laici ſint, ſive Clerici. Id quoque teſtantur novæ Tridentini Concilii declarationes, quæ ex Cardinalis Bellarmini Bibliotheca Lugduni prodierunt anno MDCXXXIV. in cap. I. de reformatione Matrimonii: *In facie Eccleſiæ, Eccleſiæ nomen ſumi pro collectione fidelium.* Bellarminus iſtud confirmat amplius in libro V. de Rom. Pont. cap. VII. vbi ſic diſputat: *Reges & Pontifices, Clerici & laici non faciunt duas reſpublicas, ſed vnam, id eſt, vnam Eccleſiam: ſumus enim omnes vnum cor-*

pus, Rom. XII. *&* I. *Corinth.* XII.

Huc etiam referri poſſunt Gelaſii I. & Nicolai I. & duorum Galliæ Conciliorum, vnius apud Troſleium, alterius apud ſanctam Macram habitorum teſtimonia, quæ mox cap. III. aſſert. III. retulimus. Addenda ſunt, quæ Carolus Magnus & Lupus Ferrarienſis Abbas in eundem ſenſum tradunt. Ille in libro V. Capitularium num. CLXVII. *Principaliter itaque totius ſanctæ Dei Eccleſiæ corpus in duas eximias perſonas, in ſacerdotalem videlicet & regalem, ſicut a ſanctis Patribus traditum accepimus, diviſum eſſe novimus.* Hic in epiſtola LXXXI. ad Amulum Epiſcopum. *Idem*, inquit, *Rex & Sacerdos Sacerdotum, qui ſolus potuit Eccleſiam regere, quam redemit, poſtquam humanitatem ſuam in cœlum evexit, ſemper cum ſuis futurus divinitate poteſtatem ſuam ad eandem gubernandam Eccleſiam in Sacerdotes diviſit & Reges.*

His autem ita conſtitutis, non minus facile quam recte intelligitur, quo modo Eccleſia potuerit impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere, & reipſa conſtituerit; nempe per Reges alteram Eccleſiæ perſonam illa potuit conſtituere & conſtituit, vt in art. III. abunde oſtenſum eſt. Sic igitur ad perſonam regalem, flexo Eccleſiæ nomine, Tridentinis canonibus ſua conſtat veritas, & contra imperitum novatorem impedimentorum Matrimonii diſciplina retinetur & aſſeritur. Exemplum ſit in conſanguinitatis impedimento, quod novator ille vexandum præ ceteris ſuſcepit. Theodoſius Magnus impedimentum iſtud lege lata conſtituit. Hanc legem præſtantiſſimi Eccleſiarum Magiſtri duo, Ambroſius & Auguſtinus, laudarunt, Antiſtitum nemo reprehendit, approbarunt omnes. Gregorius junior legem illam anathemate circundedit in Rom. Concilio, quod anno DCCXXI. habitum eſt: *Si quis conſobrinam ſuam duxerit in conjugio, anathema ſit.* Gregorius vt Theodoſii legem de non conjungendis Matrimonio conſobrinis, ſic & Juſtiniani legem de non ducenda in vxorem commatre, anathematis pœna corroborandam eſſe cenſuit. Jam ſemel atque iterum Theodoſii lex citata eſt. Juſtiniani vero lex ita ſe habet lib. V. Cod. tit. IV. de nuptiis leg. XXVI. *Ea videlicet perſona omnimodo ad nuptias venire prohibenda,*

quam aliquis ſive alumna ſit, ſive non, a ſacroſancto ſuſcepit baptiſmate, cum nihil aliud ſic inducere poteſt paternam affectionem, & juſtam nuptiarum prohibitionem, quam hujuſmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ ſunt. Lateranenſe Concilium primum rem abſolvit, dicens in can. V. *Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas divinæ & ſæculi prohibent leges.* Sacerdotalis perſona conſanguineorum Matrimonia prohibet, quia regalis perſona jam prohibuerat. Unde Gelaſius I. ad Anaſtaſium Imperatorem ſcite ſcribit: *Duo ſunt, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regia poteſtas.* Et quibuſdam interpoſitis: *Si enim quantum ad ordinem pertinent publicæ diſciplinæ cognoſcentes imperium tibi ſuperna diſpoſitione collatum, legibus ipſi quoque parent religionis Antiſtites, ne vel in rebus mundanis excluſæ videantur obviare ſententiæ.* At res illæ mundanæ ſunt leges, quas ſæculi Principes tulerunt.

Nunc plana ſunt omnia & integra, cum Tridentinum Concilium Eccleſiæ tribuit, quod ad alteram Eccleſiæ partem attinet. Caietanus id in alia materia exponit, cum in Apologia ſua de comparata auctoritate Papæ & Concilii ſcribit cap. V. *Sciendum igitur eſt, quod dupliciter poteſt intelligi Eccleſia ad literam, cui peccatum fratris peccantis dicendum mandat Dominus habere poteſtatem juriſdictionis in foro exteriori, de quo eſt ſermo juxta duos modos, quibus de Eccleſia, quæ quoddam totum ſignificat, aliquid verificatur. Primo ratione partis; ſecundo ratione ipſius totalitatis, ſeu totius; ſicut de homine, qui etiam quoddam totum eſt, & dicimus quod vidit, quod audit,* &c. *Et verificatur ratione partis, quia vidit per oculum, audit per aurem,* &c. *Et rurſus dicimus de eodem: Quod perfectiſſimum eſt animalium, quod eſt animal politicum & hujuſmodi, & verificatur ratione ipſius totius, vt patet.* Sic quod de Eccleſia dicitur in relatis Tridentini Concilii canonibus, id non ratione totius, ſed ratione partis comprobatur, ſeu, vt Caietanus barbare & opice ſtatuit, verificatur.

Reliqua prætermitto impedimenta, quorum originem ex legibus Principum ante repetivimus.

Porro non ante tollam manum de tabula, quam obſerva-

verim eos falli graviter, qui propter dictum anathema, Tridentinos canones non ad diſciplinam tantum, ſed etiam ad fidem pertinere docent: quaſi vero canon in diſciplinæ cauſa editus anathemate muniri non poſſit. Neſcierunt Gregorium juniorem cum quaſdam circa Matrimonium leges negligi perſpiceret, vt illa diligentius cuſtodirentur quam antea, in Romano Concilio decreta hæc condidiſſe: *Si quis commatrem ſpiritualem duxerit in conjugio, anathema ſit; ſi quis conſobrinam ſuam duxerit in conjugio, anathema ſit.* Quis autem propter denuntiatum anathema duplex, dogma fidei duplex a Gregorio conſtitutum aſſereret? Spectandum eſt inprimis, vtrum canonis materia fidei dogma ferat: non enim poteſt quidlibet in dogma Catholicum evadere. Utinam legiſſent Vincentium Lirinenſem, & ab eo didiciſſent quid ad Catholicum fidei dogma conſtituendum requiratur. Hoc vir ille doctus in commonitorii 1. capite III. ſic tradit: *In ipſa item Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, vt id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt etenim vere proprieque Catholicum, quod ipſa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia vere vniverſaliter comprehendit; ſed hoc ita demum ſit, ſi ſequamur vniverſitatem, antiquitatem, conſenſionem.* Utinam legiſſent Irenæum, Tertullianum & Hilarium, & cum ab iis didiciſſent qua ratione conſtituatur hæreſis, didiciſſent continuo qua ratione conſtituatur dogma fidei.

Irenæus in libri 1. contra hæreſes præfatione ſcribit de hæreticis: *Interpretatores mali eorum, quæ bene dicta ſunt, effecti.* Sic fons & origo hæreſeos eſt interpretatio mala Scripturarum, quæ bene dictæ ſunt.

Tertullianus in libri de præſcriptione hæreticorum capite XXXIX. *Nec periclitor dicere, ipſas quoque Scripturas ſic eſſe ex Dei voluntate diſpoſitas, vt hæreticis materiam ſubminiſtrarent, cum legam: Oportet hæreſes eſſe, quæ ſine Scripturis eſſe non poſſunt. Sequetur a quo intellectus interpretetur eorum quæ ad hæreſes faciant; a diabolo ſcilicet, cujus partes ſunt intervertendi veritatem.* Sic hæreſis eſt, dum Scripturæ bonæ non bene intelliguntur.

Hilarius in libro II. de Trinitate: *De intelligentia hæreſis,*

non de Scriptura eſt; & ſenſus, non ſermo, ſit crimen. Hilarius eo ſpectat, quo Irenæus & Tertullianus ſpectant, vt hæreſis, vel hæreſeos origo ſit, cum Scripturæ bonæ non bene, ſed perperam explicantur. Didiciſſent igitur qua ratione dogma fidei conſtituitur, ſi noviſſent, quod Dialectici non ignoranr, contrariorum contrariam eſſe conſequentiam: quæ tandem Scriprura de humanis legibus Matrimonium dirimentibus non bene intelligitur, aut contra vnanimem conſenſum Patrum exponitur?

Præterea derogandum fuiſſet veteri & perpetuo Romanæ Eccleſiæ inſtituto, cui ſummus Sacerdos teſtimonium præbet ampliſſimum, Nicolaus I. in epiſtola v. ad Michaelem Imperatorem. *Romana*, inquit, *Eccleſia ſemper ſanctorum Patrum ſinceriſſimas auctoritates in omnibus ſuis actibus ſequitur.* Hoc probe noverant Cardinales Sedis Apoſtolicæ legati, qui Tridentino Concilio non interfuerunt ſolum, verumetiam magna cum eruditionis fama præfuerunt. Derogandum, inquam, veteri & perpetuo inſtituto huic fuiſſet, cum ſanctorum Patrum nullus ſanciendo dogmati præſto eſſe potuiſſet. Nam ſi promiſiſſent vadimonium, deſeruiſſent vtique inter Latinos Tertullianus, Cyprianus, Optatus, Pacianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Leo I. Gennadius, Chryſologus, Fulgentius, Gregorius Papa primus. Inrer Græcos Juſtinus, Irenæus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Euſebius Cæſarienſis, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Gregorius Nazianzenus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theodoretus: ceteri cum inter Latinos, tum inter Græcos Eccleſiaſtici tractatores. At quis tam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ conſuetudini derogandum eſſe vel expreſſe vel tacite reciperet? Expreſſe dico vel tacite, cum *par ſit virtus taciti & expreſſi, L. Cum quid ſi cert. pet.*

Ceterum ex iis quæ in articuli III. capite XIV. de manumiſſione diſſeruimus, formari poteſt ſimilis Tridentino canoni canon hic: *Si quis dixerit Eccleſiam non potuiſſe ſervos manumittere, vel in iis manumittendis errare, anathema ſit;* & ſic formatus canon homines loquaciter litigioſos comprimet, & in officio diſputationis juſtæ continebit.

CAPVT

CAPUT V.

Tridentinæ Synodi de reformatione capita duo referuntur, & in ſenſum commodum nec ſuperioribus aſſertionibus repugnantem explicantur.

E Tridentina Synodo ſuperſunt capita duo, quæ nonnulli quidam cum Theologi, tum Juriſperiti aliter intelligunt, quam & natura rei quæ tractatur, & ſacra Pontificum auctoritas intelligi poſtulant.

Primum eſt in ſeſſionis XXIV. capite 1. de reformatione: *Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina Matrimonia, libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe Matrimonia, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit; & proinde jure damnandi ſint illi, ut eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant, quique falſò affirmant, Matrimonia a filiis-familias ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe; nihilominus ſancta Eccleſia ex juſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt atque prohibuit: verum cum ſancta Synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodeſſe, & gravia peccata perpendat, quæ ex eiſdem clandeſtinis conjugiis ortum habent; præſertim vero eorum, qui in ſtatu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt. Cui malo cum ab Eccleſia, quæ de occultis non judicat, ſuccurri non poſſit, niſi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcirco ſacri Lateranenſis Concilii ſub Innocentio III. celebrati veſtigiis inhærendo præcipit, ut impoſterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolennia publice denuntietur, inter quos Matrimonium ſit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Eccleſiæ procedatur, ubi Parochus viro & muliere interrogatis, &*

eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat: Ego vos in Matrimonium conjungo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti; vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuſcujuſque provinciæ ritum. Quod ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, Matrimonium malitioſe impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel ſaltem Parocho, & duobus vel tribus teſtibus præſentibus Matrimonium celebretur. Deinde ante illius conſummationem denuntiationes in Eccleſia fiant, ut ſi aliqua ſubſint impedimenta, facilius detegantur, niſi Ordinarius ipſe expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur: quod illius prudentia & judicio ſancta Synodus relinquit. Qui aliter quam præſente Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi ſeu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus, Matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnes inhabiles reddit; & hujuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit & annullat. Inſuper Parochum, vel alium Sacerdotem, qui cum minore teſtium numero, & teſtes qui ſine Parocho vel Sacerdote hujuſmodi contractui interfuerint, necnon ipſos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri præcipit.

Nunc operæpretium eſſe duxi ſubjungere quæ Sforza Cardinalis Pallavicinus in libri XXII. de Tridentini Concilii hiſtoria capite I. in hanc rem tradit num. XVI. & XVII. *Inter articulos*, inquit, *de duobus magis ardue diſputatum eſt. Alter fuit de irritis declarandis Matrimoniis clandeſtinis. Agnoſcebantur immenſa detrimenta, quæ inde naſcebantur.* Quibus expoſitis ſic pergit: *Idcirco oratores Galli, quorum regna fortaſſis hoc incommodum frequentius nocentiuſque patiebantur, vigeſimo quarto Iulii a Concilio Regis nomine ſolenniter petierunt, ut hujuſmodi Matrimonia impoſterum irrita decernerentur, renovatis antiquis nuptiarum ritibus: quod ſi gravi de cauſa interdum aliter fieri opportunum cenſeretur, ſaltem Matrimonia pro non legitimis haberentur, quoties non adeſſet Sacerdos cum tribus aut pluribus teſtibus; ſimul etiam redderentur irrita Matrimonia contracta a filiis abſque parentum conſenſu: quippe plerumque noxia ac familiis indecora, & odiorum potius quam amoris fomes inter conjuges. Verum quo ſimul remedium adhiberetur parentum ſocordiæ in filiorum ſtatu curando,*

certus annorum numerus præſcriberetur: quo abſoluto, ſi nondum filius a parentibus in Matrimonio fuiſſet collocatus, fas illi eſſet per ſeipſum vxorem ducere.

Hoc poſtulatum Gallorum, quorum certe ſolenne fuit & in acta relatum, omnino mutilatur a Suavi, dum ſilentio præteriit, eos petiiſſe vt irrita declararentur conjugia clandeſtina: narrat eoſdem quæſiſſe, vt eſſet liberum parentibus irrita aut non irrita reddere filiorum Matrimonia, & omittit limitationem temporis ab illis appoſitum: hac in re non modica efferbuit diſputatio tum de Eccleſiæ poteſtate, tum de opportunitate illius legis.

Deinde in libri ejuſdem capite IV. num. I. *Plurimum ſupra reliqua diſputatum & concertatum eſt, irrita necne declaranda eſſent Matrimonia clandeſtina; & quanquam Suavis aliter recenſeat numerum ſententiarum innixus literis Vice-Comitis ad Borromæum, tamen legati ſcripſerunt, centum ſupra quadraginta quatuor voluiſſe, vt ea irrita redderentur, aut aliquid conſimile, cujuſmodi fuiſſet, ad hac ratione contrahendum, reliquos antiquæ conſuetudini inhæſiſſe.* Et paullo poſt: *Verum nec patribus novam legem promoventibus ſatisfecerat exemplum canonis a ſelectis ejus formatoribus confectum: quare injunctum illis fuit, vt illud mutarent, ac poſtea publicæ trutinæ rurſus expoſitum.*

Tum num. II. *Etenim ſicut alibi animadvertimus, conſuetum non erat, vt in Synodo vllum dogma ſtatueretur, vbi complures diſſentirent: at vero ad reparationem morum ſanciendam nonniſi plura ſuffragia quærebantur. Quapropter legati jam vſque a ſuffragatione primo habita, quaſi per præſagium, nuntiarunt Romæ, ſi decretum per modum novæ legis proponeretur, bene progreſſurum; ſi per modum dogmatis, in obices incurſurum: atque hinc poſtea effectum, vt in conventu nova controverſia coorta fuerit de ipſius controverſiæ ſtatu, an ejuſmodi decretum complecteretur dogma, necne. De quo diutius diſputatum eſt.*

Decretum ſæpius ad limam revocatum, ac initio erat ejuſmodi: vt tres teſtes fide dignos præſentes poſtularet abſque Sacerdotis præſentis neceſſitate: quod poſtmodum, antequam finis inveniretur dicendis ſententiis, Galli flagitarint. Decretum quod primo ſelecti patres formarunt, ſic habebat: Sacroſancta Dei Eccleſia Spiritu ſancto afflata, animadvertens magna incommoda & gravia peccata

Pp. ij.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON

quæ ex clandeſtinis conjugiis ortum habent : præſertim vero eorum qui in ſtatu damnationis permanerent, dum ſæpe priori vxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt, alias graviſſimis pœnis ea prohibuit, eademque tamen irrita non fecit; ſed hæc ſacroſancta Synodus cum animadvertat, remedium illud propter hominum inobedientiam hucuſque parum profuiſſe, decernit, vt impoſterum Matrimonia illa, quæ clam contrahuntur abſque tribus teſtibus, irrita ſint, quemadmodum præſenti decreto irrita facit. Præterea eadem Synodus irrita facit ea Matrimonia, quæ contrahuntur a filiis-familias ante annum decimum octavum completum, & a filiabus ante decimum-ſextum completum, abſque genitorum conſenſu, remanentibus tamen in ſuo robore aliis legibus circa Matrimonia clandeſtina promulgatis.

Poſtea die ſeptima Auguſti idem decretum aliam in formam ita redactum conventui propoſitum eſt. Præcepit ſancta Synodus, vt cunctæ perſonæ, quæ impoſterum audebunt contrahere Matrimonium aut ſponſalia abſque præſentia ſaltem trium teſtium, ſint inhabiles ad ejuſmodi Matrimonia aut ſponſalia contrahenda, adeoque cuncta ab ipſis geſta ad Matrimonium aut ſponſalia contrahenda, irrita ſint, ſicut præſenti decreto irrita redduntur.

De filiis-familias ita variatum eſt, vt marium conjugium abſque conſenſu parentum eſſet irritum ante annum vigeſimum; feminarum vero ante decimum-octavum completum, niſi vbi parentes rogati conſenſum ad nuptias honeſte expetitas filiis iniquo judicio diſſentirent: filii vero obtenta a Præſule facultate Matrimonium contraherent.

Sequuntur apud Pallavicinum plures redactæ in compendium orationes Epiſcoporum quæ in hoc vno ſatis concordant, quod ex clandeſtinis Matrimoniis permulta & mala & incommoda naſcantur; in ceteris vero diſcordant. Alii dubitant de poteſtate Eccleſiæ in ſtatuenda lege, qua clandeſtina Matrimonia irrita reddantur : alii non dubitant de poteſtate Eccleſiæ. ii forſitan qui philoſophabantur quomodo nonnullos Theologos in ✱ articuli 1. capite x. philoſophari vidimus; nempe Eccleſiam, vt loquuntur, poſſe impedimenta Matrimonium dirimentia conſtituere, quia ſummi Principes id

facere poſſunt; vel qui putabant ſacerdotalem ordinem jus conſtituendi impedimenta Matrimonium dirimentia Principibus ademiſſe & ſibi reſervaſſe; vel qui neutrum factum eſſe probe noverant; vel qui credebant Romanum Pontificem totius orbis Chriſtiani dominum eſſe: alii tum demum volebant antiquæ circa clandeſtina Matrimonia conſuetudini adhærere: interim tamen corrigenda eſſe quoad fieri poterat, mala quæ ex illis Matrimoniis proficiſcebantur. Huc ſpectant compendioſæ Antiſtitum orationes, quas Pallavicinus deſcribit.

Adjungo quæ Petrus Juſtinianus & Alfonſus Salmeron in hanc rem ſcribunt: ille in libro XV. Hiſtoriæ Venetorum: *Declaratum in ſancta œcumenica Synodo decretumque, quod clandeſtina Matrimonia & fraude contracta ſine legitimo parentum ac propinquorum conſenſu pro nullis haberentur.* Hic in tomo XIV. operum diſp. XIV. *Cum in Tridentino Concilio ageretur de clandeſtinis conjugiis, & nonnulli inſtanter poſtularent, vt Matrimonium quodcunque celebratum ſine conſenſu parentum irritum eſſet & nullum, non ſunt auſi Patres quidquam de ea re ſtatuere, non ignorantes quanta libertate & poteſtate filii ipſi fungantur, & quanta janua tyrannidis aperiretur parentibus in filios, aut cuſtodibus, vt cum ſervis ſuis aut conſanguineis aut amicis nuberent: quod eſſet ſumme abſurdum & minime tolerabile. Satiſque fuit ſanctæ Synodo definire, ne quod conjugium validum haberetur & firmum, cui Parochus Sacerdos ſimul cum tribus teſtibus non adfuiſſet.* Hæc ille qui Synodo interfuit, & in diſputationibus vltro citroque habitis multum enituit.

Ad Juſtinianum quod attinet, is ex monumentis ad ſe Tridento miſſis Venetias Hiſtoriam conſcripſit, nec ab his Petrus Suavis omnino diſſentit in Hiſtoria Tridentini Concilii. Nam in libro VIII. ait, *viſum eſſe Concilio, vt Matrimonia ſine conſenſu parentum contracta nulla forent, ſed Concilium ſuam hanc ſententiam poſtea mutaſſe.*

Hæc autem cum ita ſe habeant, nemini mirum videri debet, illud decretum, quod eſt in Tridentino Concilio, & decreta duo quæ extant in Pallavicini Hiſtoria, non tam perfecte, vt apparet, convenire inter ſeſe, & mutationes admittere, non admiſſura ſine dubio, ſi de re idem vniverſis Patribus viſum eſt,

Utinam tunc illis in mentem veniſſent Milevitani Concilii Patres, & horum conſilio atque conditione Princeps Auguſtinus, qui ab Imperatore contra divortium legem petierunt. Nam ſi Tridentini Patres petiiſſent a ſummis Principibus legem, qua clandeſtina Matrimonia redderentur caſſa & irrita, occurriſſent facile malis, quæ Matrimonia hujuſmodi pariunt, & ſe a tanta ſententiarum varietate, in qua verſabantur, liberaſſent. Qua de re jam egimus in articuli I. capite XIV. & XV.

Porro autem qui ex hoc capite probare nituntur, ſacerdotalem ordinem, quem vocant Eccleſiam, poſſe ſtatuere impedimenta Matrimonium dirimentia, nihil efficient, niſi prius tam varias, & minus inter ſe cohærentes vnius & ejuſdem decreti editiones concoquant aut devorent. Diſſimulabunt, ni fallor, hæc omnia, & ſpe atque animo vincendi incubabunt inſiſtentque Tridentino vni decreto quod retulimus. Homines id genus quod ſibi fingunt maxime volunt, & adjuncta quæ inveniendæ & aſſerendæ veritati ſerviunt, averſis in ſiniſtrum palmis abominantur. Sed quia veritatis indagationem refugiunt, eos tota errare via facile patimur.

Interim revocandum in memoriam eſt id, quod, vt cardinem rei ſæpe inculcandum eſſe duxi, impedimenta omnia quæ Matrimonium dirimunt, ex ſe ſuoque genere & natura civiles leges eſſe, & ſacerdotalem ordinem, qua ſacerdotalis ordo eſt, ferendarum legum civilium poteſtate omnino carere: deinde impedimenta Matrimonium dirimentia tunc id efficere cenſeri, cum per illa perſonæ viri & mulieris ad contrahendum inhabiles redduntur: tum perſonas ad contrahendum inhabiles reddi, aliquid eſſe maxime politicum & mere naturalis ordinis, quod ad ſupernaturalem finem per ſe & proxime non tendit. His autem ita poſitis, vt ex rei veritate poni debent, certum eſt clandeſtinum Matrimonium non poſſe ab ordine ſacerdotali, qua ſacerdotalis ordo eſt, quem nominant Eccleſiam, caſſum atque irritum reddi ſine conſenſu Principum, qui ſacerdotalis ordinis decretum in auctoritatem admittant, eique vim legis tribuant. Qui ſecus Concilii verba acceperit, ſe & Concilium ad defendendum ejuſdem Concilii factum rationibus exuet, Novatoribus calumniandi anſam dabit, & ex-

citandæ Regnum inter & Sacerdotium diſcordiæ viam ſternet.

Henricus III. Galliæ Rex maluit in Bleſenſibus Conciliis legem ſtatuere, qua clandeſtina Matrimonia declararentur irrita, quam Tridentino decreto vim legis tribuere. Tunc temporis cum per vniverſum regnum clandeſtina Matrimonia cœperunt dirimi, querelæ juſtæ nullus fuit locus: ſiquidem id mali genus, de quo conqueritur Synodus, ſublatum eſt, & id boni genus, quod Synodus procurare voluit, commoda ratione procuratur.

Ceterum cum Synodus anathema decernit in eos qui penes parentes eſſe, vt filiorum Matrimonia ſine illorum conſenſu facta rata vel irrita facere, aſſerebant, rectiſſime decernit: atque illud ipſum oratores Galli petierunt. Cujus rei ratio eſt evidens. Parentes condere non poſſunt legem, qua filiorum Matrimonia ſine ſuo conſenſu facta ſolvantur, cum legis condendæ poteſtate careant. Sed condendæ legis materiam, paternum obſequium & reverentiam ſuppeditant Principibus, qui legem ea de re ferre ſine dubio poſſunt. Princeps ipſe, non qua pater, ſed qua Princeps eſt, fert legem, qua contracta a filiis ſuis ſine ſuo conſenſu Matrimonia reſcindantur. Quid ita? Princeps vt pater privatam gerit perſonam; Princeps, vt Princeps eſt, publicam. At ferre legem perſonæ eſt publicæ, non privatæ; alioquin quot in regno privati eſſent homines, tot eſſent legumlatores. Quo nihil eſt inſulſius.

Alterum Tridentini Concilii caput eſt in eadem ſeſſione nonum, & ſic ſe habet: *Ita plerumque temporalium dominorum ac Magiſtratuum mentis oculos terreni affectus atque cupiditates excæcant, vt viros & mulieres ſub eorum juriſdictione degentes, maxime divites, vel ſpem magnæ hereditatis habentes, minis & pœnis adigant, cum iis Matrimonium invitos contrahere, quos ipſi domini vel Magiſtratus illis præſcripſerunt: quare cum maxime nefarium ſit, Matrimonii libertatem violare, & ab eis injurias naſci, a quibus jura expectantur, præcipit ſancta Synodus omnibus cujuſcunque gradus, dignitatis & conditionis exiſtant, ſub anathematis pœna, quam ipſo facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte ſubditos ſuos, vel quoſcunque alios cogant,*

quominus libere Matrimonia contrahant. In hujus capitis materia peccari poteſt & contra naturalem legem, & contra Tridentinam, quæ hic ſpeciatim ſancitur. Nec de naturali lege, nec de iis qui hanc violarent, ſed de Tridentina & de iis, qui in eam impingerent, hic agitur. Nunc dicimus adverſus Tridentinam legem non peccari iis in locis, vbi lex iſta in diſciplinam & auctoritatem admiſſa non eſt. Sic de illius obligatione indigenæ Doctores ſentiunt.

Henricus Henriquez in libri XI. Theologiæ Moralis cap. VI. num. VII. *Poteſt Rex ſubditos cogere ad Matrimonium cum tali femina contrahendum pro communi pace regni, cum Princeps ſit cuſtos boni communis, & executor præceptorum, quæ non tam ſingulis, quam communitati imponuntur.* Hic auctor non modo excepit Reges ab obligatione Tridentini decreti, ſed docet eos inſuper poſſe id facere, quod iſto prohiberi decreto videtur.

Thomas Sanches in libri IV. de Matrimonio diſputatione XXII. num IX. *Utrum parentes injuſte impedientes Matrimonium filiorum incurrant eam excommunicationem,* (de qua fit mentio in hoc capite) *non conſtat inter Doctores. Quidam dicunt incurrere, quia Tridentinum eodem cap. IX. generaliter de omnibus perſonis loquitur. Ibi præcepit ſancta Synodus, &c. Sed dicendum eſt non incurrere, quia decretum illud loquitur de dominis temporalibus, & aliis juriſdictionem in foro externo habentibus.* Et paullo poſt: *Eſt communis ſententia.* Et poſt alia: *Nec Regem, nec Imperatorem,* (incurrere excommunicationem) *quia oporteret exprimi, vt expreſſit idem Tridentinum ſeſſ.* XXII. *cap.* XI. *de reformatione. & exprimit Bulla.*

Baſilius Pontius in libri IV. de Matrimonio capite XIX. *Licet Principi ſuorum ſubditorum Matrimonia impedire, vel eos etiam ad Matrimonium cogere: quando namque juſta cauſa adeſt, recte poſſunt Principes ſubditum aliquem ad Matrimonium cogere: neque id pugnat cum Tridentino decreto ſeſſ.* XXII. *de reformatione, cap.* IX. *Id enim probant ſuperiora omnia, & Tridentinum intelligendum eſſe de vi injuſta, eſt communis ſenſus: alias nunquam poſſet quis juſte adigi ad Matrimonium, quod abſurdum eſt: atque de vi injuſta ſermonem eſſe tantum indicant illa verba decreti:*

Cum

Cum maxime nefarium ſit ab iis injuriam naſci, a quibus jura expectantur. Adde Tridentini decreto ab excommunicatione ibi lata, non ligari Reges & Imperatores, ſed tantum temporales quoſdam dominos, & publicam forenſem juriſdictionem habentes, vt judices & Epiſcopos.

Auguſtinus Barboſa in declarationibus Tridentini Concilii, capite IX. de reformatione Matrimonii aſſerit: *Hoc decreto non comprehendi Regem, Reginam, Imperatorem, parentem, nec illum, qui a Matrimonio hoc aut illo retrahit.*

Deinde in collectaneis Doctorum ſuper caput IX. ſeſſ. XXIV. num. V. *Neque Regem, Reginam, Imperatorem, Imperatricem hoc decreto comprehendi, quia iſtæ perſonæ videntur ſpeciali nota dignæ, tum quia Papa dum intendit has ligare, ſolet eas exprimere.*

Hæc ad decretum illud; etiamſi nihil aut parum ad inſtitutum noſtrum conducat, intactum tamen relinquendum non fuit, ne videremur difficultates ſubterfugiſſe. Præterea vnicuique ſatisfaciendum eſt ne ſperni ſe putet.

CAPUT VI.

Cur diſciplina civilium legum circa Matrimonia poſt annum Chriſti milleſimum paulatim in deſuetudinem abierit, cauſa cum rebus aliis, tum maxime decreto Gratiani & decretalium libris quinque tranſſcribitur.

HACTENUS de civilium legum diſciplina, quæ a primis Eccleſiæ ſæculis in deciſione cauſarum matrimonialium viguit, & quæ nec ab vniverſalibus Conciliis, nec a Romanis, Alexandrinis & Antiochenis, Conſtantinopolitanis, Hieroſolymitanis, & aliis illuſtrioribus Epiſcopis coarguta fuit vnquam. Et ſi quis diceret, quod ſine gravi ſacerdotalis ordinis totius injuria dici non poteſt, Concilia & Pontifices illos omnes diſſimulaſſe hanc per tot annos civilium legum diſciplinam; non animadverteret ſe ſacerdotalem or-

dinem vniverſum ludibrio & contemptui exponere, a quo is nunquam liberaretur. Tum jure merito reſponderetur, quod diſciplina illa Conciliorum & Pontificum diſſimulatione culpabili invaluiſſet & irroboraſſet, etiamſi daretur, connubiales leges, de quibus agitur, in materia Principibus non plane obnoxia latas fuiſſe. Id vero dandum non eſſe, niſi diſputandi gratia, innumerabiles Magiſtri in articulo I. & II. demonſtrant.

Verumenimvero vt nihil eſt in rebus humanis firmum ac ſtabile, civilium circa Matrimonia legum diſciplina poſt annum Chriſti milleſimum paulatim in deſuetudinem abiit, & alia ei ſucceſſit prognata partim ex adulterinis veterum Romanorum Pontificum epiſtolis, partim ex certis quibuſdam decretis Pontificibus aliis ſubjectis, partim ex nonnullis Conciliorum canonibus perperam intellectis, partim ex variis recentium Pontificum ad varias conſultationes reſponſionibus, quas & quidam Theologi & Juris Anteceſſores ſacrorum canonum inſtar habuerunt. Rem apertius oſtendo & latius.

Prima, vt ita dicam, mali labes eſt Iſidorus Mercator in collectione epiſtolarum, quas neſcio quis fabulator Romanis antiquis ſubjecit Pontificibus, dum Carolus Magnus regnabat. Conati ſunt ab initio viri graves & docti has epiſtolas vt prioribus ſæculis inauditas & minime convenientes ac proinde ſuppoſititias rejicere: ſed conatus inanis fuit. nam ævi progreſſione ab incautis & credulis hominibus in auctoritatem admiſſæ ſunt, etiamſi auctoritatis nihil mererentur, quia, vt ait Facundus, *Eccleſia non eſt indiga falſitatis*. Interea dum hæc aguntur poſt annum Chriſti milleſimum, Burchardus, Ivo, Gratianus, ſuo quiſque tempore, Conciliorum canones & Pontificum decreta corpus in vnum compingunt. Primus ad annum MXX. in Germania; ſecundus ad annum MCX. in Gallia; tertius ad annum MCL. in Italia. Uniuſcujuſque opus de collectoris ſui nomine ſortitum eſt nomen, & Burchardi, Ivonis & Gratiani decretum appellatum, hodieque appellatur. Non me latet fuiſſe tempus, quo Burchardi opus vocabatur magnum volumen canonum, Ivonis, Panormia; & Gra-

tiani, diſcordantium canonum concordantia. Sed illud præteritum eſt. Igitur quibus in locis apud Burchardum, Ivonem & Gratianum ſermo eſt de Matrimonio, & de rebus ad Matrimonium ſpectantibus, referuntur quidem civiles aliquot leges; ſed principatum tenent ſubdititia Evariſti, Calliſti, Fabiani, & quorundam aliorum Pontificum decreta, quæ partim ex Iſidori Mercatoris collectione, partim ex aliis fontibus impuris derivantur. Sic quæ relatis ante Principum legibus debebatur fides, hanc decretis iſtiuſmodi dederunt. Exinde quia Gratiani decretum refertius erat quam Burchardi & Ivonis decreta, commendationem ac celebritatem iis in vrbibus, vbi florebant literarum ſtudia, majorem obtinuit, & continuo vſuvenit vt Gratiani decretum cauſis matrimonialibus dijudicandis ſufficere creditum ſit pene ab omnibus. Hæ ſunt vices rerum, fata & infortunia. Ad præpoſteri & tenebricoſi temporis iſtius decurſum habuit reſpectum celebris Hiſtoricus Hiſpaniæ, cum in libri XI. Hiſtoriæ capite VIII. ita ſcribit: *Alfonſus Urracam vxorem a patre tertio propinquitatis gradu attingebat. Nondum moribus receptum erat, vt Pontificum Romanorum venia lege cognationis ſoluta conjugia inter cognatos coirent: itaque paſſim conſideramus per hæc tempora, connubia Principum dirempta eſſe cognatione inter conjuges illegitima injuſtaque. Hanc vnam arbitror eſſe cauſam cur Alfonſus hic in nullo Caſtellæ Regum numero ponatur apud veteres ſcriptores.* Tum in libri XI. capite XI. *Urraca ipſa, quod cognatione devincta eſſet a viro repudiata; hac venia diſſolvendis conjugiis inventa non erat, offenſione inter conjuges nata. Nondum enim interpretando ſibi quiſque leges de Matrimoniis aptas faciebat: neque enim venia Pontificum ſolvebantur.* Profecto difficile prorſus eſſet oſtendere Joannem Marianam errare in notanda epocha, quam hic veniæ Romanorum Pontificum defigit. Unde ſi retroactis ſæculis conſobrinæ jungendæ eſſent nuptiis, beneficio Principum jungebantur. Id quoque antiquitatis Eccleſiaſticæ peritiſſimus Jacobus Sirmondus in ſuis ad Ennodii epiſtolas notis ſic obſervat: *Imperatores Chriſtiani etiam conſobrinas jungi vetuerunt, vt Theodoſius, tantum, vt Sexti Victoris verbis vtar, pudori tribuens & continentiæ, vt conſobrinarum nuptias vetuerit*

tanquam ſororum. Quare ſine Principis venia duci non licebat quod declarat Caſſiodori formula, qua conſobrina legitima fia uxor. Sirmondus veterem in danda infringendæ legis venia diſciplinam, quæ Principum erat; Mariana, quæ Pontificum eſt, oſtendit.

Joannes Sareſberienſis, Carnutum Epiſcopus, Gratiani æqualis & ſuperſtes, ad Alexandrum III. ſcribit epiſtolam, in qua certam quandam Matrimonii cauſam recitat, vbi potior decretorum, quæ adulterina, quam legum civilium quæ genuinæ ſunt, habetur ratio. Adſcribo verba ex epiſtola LXXXIX. ad illum Pontificem: *Sponſam non eſſe conjugem tam leges Principum, quam decreta Pontificum oſtendunt, cum deſponſata puella poſſit monaſterium præeligere, viro diſſentiente: ſicut Euſebius auctor eſt, & leges, teſte Gregorio, nullam infligunt pœnam ſponſæ, ſi ad collegium evolaverit puellare. Præterea conjugium non eſſe perfectum, quod non confirmat & perficit commixtio corporalis, licet a prima deſponſationis fide initium ſortiatur. Si ergo initiatis perfecta præjudicant, omnino iniquum eſt, vt ſponſalitiorum pactio vero dicatur præjudicaſſe conjugio. Nam & Wariſtus Papa cum formam Matrimonii contrahendi & ſacrum ritum, qui in Eccleſia eſt, permiſerit nuptiarum, ita ſubjiciens: Ita peracta legitima ſcitote eſſe connubia; aliter vero præſumpta non conjugia, ſed adulteria & ſtupra & contubernia, aut fornicationes potius quam legitima conjugia eſſe non dubitatur, niſi voluntas propria ſuffragata fuerit.* Et paullo poſt: *Replicabat & multa de privilegio perſonarum, & ignorantia juris, cum parentibus aut propter militiæ cingulum, aut ſexus infirmitatem liceret ignorare, illud habere vim conjugii, quod conjugii præcedit initium; quod ex auctoritate legum & canonum non ad nexum Matrimonii convaluit, quod priſca conſuetudo apud nos hactenus in conſummatione Matrimonii non agnovit.* Et paullo poſt: *Sed in eos rigor legum & canonum exercetur, qui inceſtuoſe aut illicite coeunt, ſcienter, jure divino & humano pariter prohibente.* Sareſberienſis canones vocat ſubdititia Evariſti, Calliſti & Fabiani decreta, quæ libro ſuo intulit Gratianus, qui nondum obtinuerat, vt Imperatoriæ leges in cauſis matrimonialibus omitterentur: ſed deinceps obtinuit, idque confirmant decretalium libri quinque, in quibus Imperatorum

leges non comparent amplius, niſi fortaſſis vt Evariſti, Calliſti & Fabiani decretis, & aliis hujuſmodi cedant, tametſi non deberent cedere, quia, vt ait Tertullianus, *veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non privilegium regionum; & curſus temporis non mutat ſubſtantiam veritatis. l. Sicut falſi. c.* ad Cornel. de fal. Audio qui dicat ex veteri proverbio, *Malum bene conditum ne moveris:* movere non intendo, (eſt qui moveat quemadmodum moveri poteſt vtiliter) ſed hiſtoricum in modum narrare dumtaxat, quæ ab anno Chriſti milleſimo de initio & progreſſu receptæ in cauſis matrimonialibus diſciplinæ Eccleſiaſticum & ſæculare forum occupavit, & poſtea ſæculare forum occupare deſiit; ſed annis abhinc centum plus minus noſtra Gallia antequam civilium legum diſciplinam pedetentim reſumpſit, atque ita vt pleriſque in locis, & maxime Lutetiæ Matrimonium nullum tum demum cenſeatur illegitimum, id eſt, contra leges initum, quod regia poteſtas vel regiæ poteſtatis adminiſtri tale non judicent. Præterea quo jure olim Principes ſupremi erga ſubditos omnes ſuos vtebantur, eodem & nunc Rex erga eos vtitur, qui in regno ſuo ſeorſum a Catholicis per religionem ſentiunt. Hos enim vbi neceſſe eſt, cognationis legibus ſolvit, permittitque vt juſtæ conſobrinos inter & conſobrinas nuptiæ contrahantur.

SECUNDA PARS TRACTATUS,

SEU

Uſus regiæ in Matrimonium poteſtatis apud Gallos.

HANC ſecundam vel tertiam quæ ſequetur, tractatus partem non ante legas, quæſo, quam primam legeris; aut ſi legere placet, in rebus, quæ ſubobſcuræ vel paullo duriores occurrerent, judicium ne feras: ſecus, mallem ego quidquid in his duabus partibus tractaverim, relinqueres incompertum. Hujus autem rei certa eſt ratio, quod ſecunda & tertia tractatus pars a prima ſic pendeat, vt eorum fere omnium, quæ adferuntur in vtraque, juſtiſſimam expeditiſſimamque cauſam contineat, & nonnulla, quæ neutram in partem, civilem vel Eccleſiaſticam, moveri forte viderentur, in civilem nullo negotio flectat.

ARTICULUS I.

Impedimenta & matrimoniales ejuſdem generis cauſæ, quæ ad primam Regum ſtirpem pertinent, attinguntur.

CAPUT I.

Jus regium in conſtituendis impedimentis Matrimonium dirimentibus proponitur, conſuetudine & ſcriptis legibus inducitur.

QUOD auctor ſupremæ poteſtatis civilis Deus matrimoniales contractus diſponendi jus ad optimum finem Principibus conceſſit, imminutumque reipſa Principes retinuerunt hactenus, duplici via, conſuetudine & ſcriptis legibus Galliæ regnum ſenſim occupavit. Conſuetudine primum, quæ ad Principes regnique proceres maxime ſpectat; legibus deinde, quæ ad omnes omnino cives & ſubditos ſeſe extendunt. Quanquam hoc non ita neceſſarium fuit, cum natum ex diſtractione imperii Romani regnum Romanas leges ad ſe accerſeret. Illa vero conſuetudo non tam conſuetudo eſt, quam jus regium factis & exemplis declaratum: quare cum in proprio fundo verſetur, libera eſt omnibus difficultatum nodis, quibus quæ in alieno jus præſcribit, exponitur. Longe igitur alia eſt hujus, alia aliarum conſuetudinum ratio. Etenim vt ea conſuetudo, qua de agimus, vim legis habeat, vnum aut alterum exemplum, quo voluntas Regis idonee declararetur, poſſet ſufficere, quod multoties repetitum in aliis conſuetudinibus deſideratur, quibus vel abrogatur conſuetudo contraria, vel jus contra proprium dominum præſcribi conſuevit.

Ceterum hanc noſtram conſuetudinem in priſcorum monimentis diſquiremus, & exempla ſingula, quæ occurrunt in tribus Regum Galliæ ſtirpibus, expendemus. Verum hic ea tantum exequemur, quæ ad primam ſpectant: atque inprimis exempla duo; vnum ſanctæ Godebertæ virginis, alterum ſanctæ Salabergæ.

Ex vita ſanctæ Godebertæ. *Porro a parentibus accurate educata, cum ad nubiles perveniſſet annos, permulti nobiles eam ex nobilibus nobiliter natam ſibi ſponſam expetebant: parentes autem ejus cum eſſent Regis beneficiarii, non audebant inconſulto Rege cuiquam eam in Matrimonium collocare. Cum autem hæc res apud Regem Clotarium ageretur, omneſque ad Regis voluntatem animis intenderent, in medium illorum non ſine cultu Dei beatus Eligius ſe ingeſſit, & virginem illam aureo ſuo annulo tanquam arrhabone Chriſto ſponſam coram Rege & parentibus ejus fidentiſſime deſpondit.* Hæc narratio plane conſentit cum veteri manuſcripto Noviomenſis Eccleſiæ codice, quem Laurentius Martignius non ita pridem vernacula lingua donavit.

Noſtram ergo conſuetudinem in his verbis deprehendimus: *Parentes Godebertæ cum eſſent Regis beneficiarii, non audebant inconſulto Rege cuiquam eam in Matrimonium collocare.* Quæ verba receptum jam vſum ſignificant. Deinde quanti res eſſet ponderis, oſtendunt quæ ſequuntur: *Apud Regem Clotarium hæc res acta eſt, omneſque ad Regis voluntatem animis intenderunt.* Tunc ſane Rex non potuit ſuam in ſubditorum connubia poteſtatem explicare apertius, quam futurum Godebertæ conjugium ad ſuum judicium revocare. Cum ergo parentes filiam nuptui dare non auderent, inconſulto Rege, quod Regis eſſent beneficiarii, inducta ob rationem beneficiariorum conſuetudine impeditos fuiſſe dicimus. Cujuſmodi autem impedimentum foret, cum ex ipſa conſuetudine, quæ jam tunc vim habuit legis, tum ex rei gravitate, tum etiam ex regni commodis metiendum eſt. De rebus autem, non de verborum apicibus diſputo, dum maxime veterum revolvuntur monimenta, in quibus recentioris Scholæ verba, verborumque diſtinctiones plerumque deſiderantur.

Alterum exemplum præbet vita ſanctæ Salabergæ tom. 1. Hiſt..

Hiſt. Francorum: *Metuens Conduinus, ne ob filiam* (Salabergam) *iram Regis* (Dagoberti) *ſævitiamque incurreret, eam a calle, quo ire ſponte decreverat, pedetentim retraxit. Iam ejus opinio ad aures regias pervenerat. Morabatur denique iiſdem temporibus in aula prædicti Principis vir quidam ſtrenuus, conſiliis Regis gratus, inter ſuos fama celeber, nomine Blandinus, qui cognomen Baſo acceperat, qui utpote & ipſe ex Sicambrorum proſapia ſpectabili ortus eſt. Mox prædictam Salabergam non ejus ſponte, quia jamdudum divinis ſe præceptis implicare voverat, licet invitis parentibus, regio tamen juſſu ob liberorum procurandorum cauſam, prædictus vir ad ſuum adſcivit conjugium.* Eadem eſt Matrimonia impediendi, quæ ad ea cogendi ratio, cum id expedire reipublicæ judicatur. Tunc actionem involuntariam non efficit juſtus timor, neque natura, neque jus ullum poſitivum iis reclamat conjugiis, quæ ex metu juſte incuſſo fiant. Ex tali enim metu non dicitur agere, qui illum a ſe depellere, ſi vult, poteſt.

Quid autem Rex poſſit in ſuis ſubditis ad Matrimonium cogendis prima parte tract. art. I. cap. I. ſub finem, & art. IV. cap. IV. Doctores definiunt.

Caput II.

Reges Matrimonia diſſolvunt. Regiarum in cauſis matrimonialibus conſtitutionum ſpecimina.

Exempla nunc referimus duo, quibus quanta fuerit Regum Galliæ in diſſolvendis ſubditorum conjugiis auctoritas, conſtabit. Unum ſuggerit Gregorius Turonenſis lib. V. hiſt. cap. II. *Meroveus*, inquit, *ſimulans ad matrem ſuam ire velle, Rotomagum petiit, & ibi Brunechildi Reginæ conjungitur. Eam quoque ſibi in Matrimonio ſociavit. Hæc audiens Chilpericus* (pater Merovei) *quod ſcilicet contra fas legemque canonicam uxorem patrui* (Sigeberti) *accepiſſet, valde amarus dicto citius ad ſupra memoratum oppidum dirigit. At illi cum hæc cognoviſ-*

ſent, quod eoſdem ſeparare decerneret, ad baſilicam ſancti Martini, quæ ſuper muros civitatis ligneis tabulis fabricata eſt, confugiunt. Rex vero adveniens cum in multis ingeniis eos exinde auferre niteretur, & illi doloſe eum putantes facere non crederet, juravit eis dicens: Si, inquit, Dei voluntas fuerit, ipſe vos ſeparare non conarer, vel, vt habet alia editio, *ipſe vos ſeparare non conaretur.* Deinde cap. III. *Quæ poſtquam acta ſunt, Rex propter conjugationem Brunechildis ſuſpectum habere cœpit Meroveum filium ſuum, dicens, hoc prælium ejus nequitia ſurrexiſſe, ſpoliatumque armis, datis cuſtodibus, libere cuſtodiri præcepit, tractans quid de eo impoſterum ordinaret.* Tum cap. XIV. *Poſt hæc Meroveus cum in cuſtodia a patre retineretur, tonſoratus eſt, mutataque veſte, qua Clericis uti mos eſt, Presbyter ordinatur, & ad monaſterium Cenomannicum, quod vocatur Aninſula, dirigitur, vt ibi ſacerdotali erudiretur regula.* Inceſtas nuptias, quibus ſeſe Meroveus funeſtaverat, Chilpericus Rex Merovei pater diſſolvit, eique Sacerdotium impingi voluit.

Alterum exemplum ſuppeditat vita ſancti Wlmari apud Moſandrum. *Sanctus Wlmarus tempore juventutis ſuæ conjugem duxit, nomine Hiſtoraldem, quæ prius erat deſponſata alteri viro, nomine Wlmaro, ac propterea apud Francorum Regem* (Clotarium) *graviter Dei famulus accuſabatur, cujus imperio & juſſu priori ſponſo Hiſtoralda reddita eſt. Sanctus vero Wlmarus poſtquam reliquit conjugium, petiit monaſterium, quod in pago Hannonienſi ad Sambram fluvium ſitum eſt, diciturque Altimontis.* Sic male contractum ab Wlmaro conjugium Clotarius diſſolvit. In neutro caſu vſurpatam ab Regibus auctoritatem queruntur Gallicani Præſules, qui cum omni tempore, tum vel iſto potiſſimum vindicandæ Sacramentorum diſciplinæ invigilarunt.

Quod autem ad regias de Matrimoniis conſtitutiones ſpectat, Clotarius in generali conſtitutione hanc legem tulit: *Nullus per auctoritatem noſtram Matrimonium viduæ vel puellæ ſine ipſarum voluntate præſumat expetere, neque per ſuggeſtiones ſubreptitias rapiantur injuſte. Item Sanctimoniales nullus ſibi in conjugium audeat ſociare.* Inde lex ortum habuit, vnde cœptum eſt a quibuſdam legitima poteſtate ſeu facultate abuti:

quod pro reipublicæ commodis aliquando fieri viderant, ad Matrimonium nempe nonnullos compelli, iſtud in privata ſtudia & commoda derivaverant. Hinc factum, vt tribus ante annis Pariſienſe Concilium hominem, qui Regis auctoritate ſic abuſus fuerat, anathemate perculerit. Ita & Reges & Sacerdotes communi quidem conſilio, ſed non vna eademque inter ſe ratione publicæ vtilitati providerant: Reges nunc ſola prohibitione, nunc temporali pœna; Sacerdores vero Eccleſiaſtico anathemate. *Et quia*, inquit Concilium Pariſienſe, *vtilium rerum cœpit cauſa tractari, hoc vniverſitas præcavere quoque debet, tam Sacerdotes quam Principes, omniſque populus, vt nullus res alienas competere a Regis audeat poteſtate. Nullus viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum, aut recipere præſumat, aut Regis beneficio æſtimet poſtulandum: quod ſi fecerit, ab Eccleſiæ communione ſemotus anathematis damnatione plectatur.* Hic omnino faciunt Præſules, quod ſuo tempore faciendum conſulit Petrus Sotus, qui pro Pontifice Tridentino Concilio interfuit. *Nec debent*, inquit, *Prælati Eccleſiæ gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium ſæculares Principes ſtatuant: nec eſt cur illis ſe opponant; ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet.* Legibus ergo ſæculi, quibus Matrimonium viduæ vel filiæ extra voluntatem parentum vetatur, anathematis vinculum addunt, quo ab illis violandis potentius quiliber arceatur.

Poſt Clotarii conſtitutionem quid alii Reges in eandem rem egerint, teſtatur Concilium Turonenſe II. can. XX. *Non ſolum domini gloriosæ memoriæ Childebertus & Clotarius Reges conſtitutionem de hac re cuſtodiverint & ſervaverint, quam Charibertus Rex ſucceſſor eorum præcepto ſuo roboravit, vt nullus vnquam puellam abſque parentum voluntate rapere aut accipere præſumat. Quæcunque ergo timet violentiam, & non vult habere manſum, refugiat ad Eccleſiam, donec propinqui poſſint eam Principis imperio aut Sacerdotis vel Eccleſiæ beneficio liberare & defenſare, ac condigno ſociare marito.* Sic conditas ab Romanis Imperatoribus de celebrandis Matrimoniis leges Childeber-

tus, Clotarius & Charibertus ſuas faciunt, & ſuis in auctoritatem præceptis admittunt; ac deinde vt ſerventur Epiſcopi, diligenter incumbunt.

Hoc loco prætermittendum non eſt ſingulare exemplum, quo conſanguinitatis impedimentum a Concilio Lugdunenſi primo vindicatur. Sic ergo loquuntur Patres Concilii ſub Sigiſmundo Rege celebrati contra quendam Stephanum, qui cognatæ ſuæ auſu temerario ſeſe ſociaverat. *Domini glorioſiſſimi Regis ſententiam ſecuti, id temperamenti præſtitimus, vt Stephano prædicto vel Palladiæ vſque ad orationem plebis, quæ poſt Evangelia legeretur, orandi in locis ſanctis ſpatium præſtaremus, par videbatur, vt qui in leges Principum peccaverat, de ſententia Principum puniretur, aut ei indulgentia concederetur.* Tria hic colligere eſt. Unum, impedimenta conſanguinitatis Principum leges appellari ab Epiſcopis, quemadmodum reipſa debent appellari. Alterum, ab Stephano contra leges Principum peccatum eſſe: contra leges autem, quæ non obligant, haud peccatur. Tertium, de Principis ſententia Concilium Stephano pœnitentiam indixiſſe. An autem jura Principum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus Epiſcopi potuerint vindicare & aſſerere validius, neſcio.

ARTICULUS II.

Impedimenta & cauſæ ejuſdem generis matrimoniales, quæ ad ſecundam Regum Galliæ ſtirpem pertinent, attinguntur.

CAPUT I.

Sub Pipino Rege promulgatæ quædam in Conciliis Epiſcoporum circa Matrimonium leges.

AGENTE Pipino Rege celebrata ſunt Concilia duo in Gallia, Vermerienſe vnum anno DCCLII. Compendienſe alterum anno DCCLVII. In vtroque multi ſunt canones, qui promulgantur ex legibus. Prætermitto eos, in quibus Theodoſii lex de non jungendis Matrimonio conſobrinis, explicatur; hoc eſt omnibus notum ac perſpicuum. Canones duos attingo, in quibus id peragitur. Juſtinianus in novellæ CXVII. capite VIII. *de juſtis divortiorum cauſis marito permiſſis*, ſtatuit: *Si quolibet modo mulier vitæ viri ſui fuerit inſidiata, aut hoc facientibus conſentiens viro non indicaverit.* In Vermerienſi Concilio ſic habetur can. V. *Si qua mulier mortem viri ſui cum aliis hominibus conſiliavit, & ipſe vir ipſius hominem ſe defendendo occiderit, & hoc probare poteſt; ille vir poteſt vxorem ſuam dimittere, & ſi voluerit, aliam accipere.*

Deinde in Digeſtorum libro XXII. tit. II. de divortiis & repudiis leg. I. *Dirimitur Matrimonium divortio, morte, captivitate, vel alia contingente ſervitute vtrius eorum.* In Vermerienſi Concilio ſic decernitur can. XI. *Si quis neceſſitate inevitabili cogente in alium ducatum ſeu provinciam fugerit, aut ſeniorem ſuum, cui fidem mentiri non poterat, ſecutus fuerit, & vxor ejus cum valet & poteſt, amore parentum, aut rerum ſuarum eum ſequi noluerit, ipſa omni tempore, quandiu vir ejus quem ſecuta non fuit, vivit, ſemper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui ne-*

ceſſitate cogente in alium locum fugit, ſi ſe abſtinere non poteſt, aliam uxorem cum pœnitentia poteſt accipere.

In Compendienſi ſic decernitur can. VIII. *Si quis homo habet mulierem legitimam, & frater ejus adulteravit cum ea; ille frater, vel illa femina, qui adulterium perpetraverunt, interim quo vivunt, nunquam habeant conjugium. Ille cujus uxor fuit, ſi vult, poteſtatem habeat accipere aliam.*

CAPUT II.

Ex recepto repudii libello ſub Carolo Magno regia in Matrimonium poteſtas aſſeritur.

REGNANTE Carolo Magno viguiſſe inter Chriſtianos morem, quo libellus repudii daretur, illius dandi formula docet apud Marculfum in libro formularum ſecundo cap. XXX. Eſt autem hujuſmodi : *Dum & inter illum, & conjugem ſuam illam non caritas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & ob hoc pariter converſare minime poſſunt : placuit utriuſque voluntate, ut ſe a conſortio ſeparare deberent. quod ita & fecerunt. Propterea has epiſtolas inter ſe uno tenore conſcriptas fieri & adfirmare decreverunt, ut unuſquiſque ex ipſis, ſive ad ſervitium Dei in monaſterio, aut copulæ Matrimonii ſociare ſe voluerit, licentiam habeat, & nullam requiſitionem ex hoc de parte proximi ſui habere non debeat. Si quis vero aut aliqua pars ex ipſis hoc emutare, aut contra parem ſuum repetere voluerit, inferat paci ſuo auri libram* I. *& ut decreverunt, a proprio conſortio ſequeſtrati, in ea quam elegerint, parte permaneant.*

Adjectæ ſunt formularum Marculfi libris duobus formulæ veteres, quæ ſecundum legem Romanam dicuntur. In iis eſt decima nona, quæ libellum repudii ſic definit cap. XIX. *Certis rebus & probatis cauſis inter maritum & uxorem repudiandi locus patet. Idcirco quia inter illum & conjugem ſuam illam non caritas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & illorum nulla eſt voluntas pariter converſandi : placuit utriuſque voluntatibus, ut ſe a conſortio conjugali ſeparare deberent. quod ita & fecerunt. Propterea has epiſtolas uno tenore conſcriptas inter ſe fieri & ad-*

firmare decreverunt, ut quidquid unuſquiſque ex ipſis de ſemetipſo facere voluerit, abſque repetitione ſocii ſui liberam habeat poteſtatem, & nullam requiſitionem, neque ipſius in caput, neque ulla qualibet perſona, exinde habere pertimeſcat. Quod qui contra parem ſuum, vel contra alium quemcumque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, partibus illius contra cui litem intulerit, ſol. tantos componat, & ſua repetitio nullum obtineat effectum; ſed unus quis ex ipſis per hunc libellum repudii eorum manibus roboratum, omnique tempore quieti valeant reſidere.

Hic autem mos quo regnante Carolo Magno dabatur inter Chriſtianos libellus repudii, ortum habet ex Conſtantini Magni lege, quæ ita ſe habet in libro III. cod. Theod. tit. XVI. de repudiis.

I. *Imperator Conſtantinus A. ad Ablavium P. P. Placet mulieri non licere propter ſuas pravas cupiditates marito repudium mittere exquiſita cauſa, velut ebrioſo, aut aleatori, aut mulierculario; nec vero maritis per quaſcunque occaſiones uxores ſuas dimittere; ſed in repudio mittendo a femina, hæc ſola crimina inquiri, ſi homicidam vel medicamentarium, vel ſepulcrorum diſſolutorem maritum ſuum eſſe probaverit, ut ita demum laudata omnem ſuam dotem recipiat. Nam ſi præter hæc tria crimina repudium marito miſerit, oportet eam uſque ad aciculam capitis in domo mariti deponere, & pro tam magna ſui confidentia in inſulam deportari. In maſculis etiamſi repudium mittant, hæc tria crimina inquiri conveniet; ſi mœcham vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiare voluerit. Nam ſi ab his criminibus liberam ejecerit, omnem dotem reſtituere debet, & aliam non ducere: quod ſi fecerit, priori conjugi facultas dabitur domum ejus invadere, & omnem dotem poſterioris uxoris ad ſemetipſam transferre pro injuria ſibi illata. Dat. III. Non. Maii* (alias III. Cal. Julii) *Baſſo & Ablavio Conſſ.* id eſt, anno Chriſti CCCXXXI. imperii anno XXVI.

Juſtinianus qui anno poſt Conſtantini mortem ducenteſimo circiter decimo ad Romanum acceſſit Imperium, cauſarum repudii numerum auxit novella CXVII. *De juſtis divortiorum cauſis marito permiſſis cap.* VIII. *Quia vero plurimas in veteribus & noſtris legibus invenimus cauſas, ex quibus facile nuptiarum ſolutiones fiunt, ea cauſa proſpeximus ex his abſcindere ali-*

quas, quæ nobis indignæ ad ſolvendas nuptias viſæ ſunt, & eas ſolvendo nominatim præſenti inſerere legi, pro quibus rationabiliter poteſt ſive vir ſive mulier repudium mittere. Nunc autem cauſas ex quibus maritus repudium mittere ſine periculo poteſt, & dotem vxoris lucrari, ſervato in ea dominio ex eodem Matrimonio filiis aut filiabus, quibus non extantibus, frui etiam proprietate, has eſſe decernimus; ſi contra Imperium cogitantibus aliquibus conſcia eſt mulier, aut etiam viro ſuo non indicet: ſi autem vir hoc a muliere denuntiatum tacuerit, liceat mulieri per quamcunque perſonam hoc declarare Imperio, vt vir nullam ex hac cauſa repudii inveniat occaſionem. Si de adulterio maritus putaverit poſſe ſuam vxorem convinci, oportet prius virum inſcribere mulierem, aut etiam adulterum; & ſi hujuſmodi accuſatio verax eſſe oſtenditur, tunc repudio miſſo habere virum ſuper ante nuptias donationem, etiam dotem, & ad hoc, ſi filios non habet, tantum accipere ex alia vxoris ſubſtantia, quantum dotis tertia pars eſſe cognoſcitur, vt ejus proprietati & dos, & a nobis definita pæna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem Matrimonio, jubemus etiam dotem (ſecundum quod de hoc cenſent leges) aliamque mulieris ſubſtantiam filiis conſervari; & ita adulterum legitime convictum vna cum vxore puniri: & ſiquidem habeat vxorem adulter, accipere eam & dotem propriam, & propter nuptias donationem; & ſi filios habeat, ſolo vſu mulier fruatur, donationis proprietate ſecundum leges filiis ſervanda: aliam vero mariti ſubſtantiam ejus filiis ex noſtra largitate donamus. Filiis autem non exiſtentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere ſancimus; aliam vero mariti ſubſtantiam omnem fiſco ſecundum antiquas applicamus leges. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit inſidiata, aut aliis hoc facientibus conſentiens viro non indicaverit.

Si cum viris extraneis nolente viro convivatur, aut cum eis lavatur, ſi nolente viro foris domum manſerit, niſi forſan apud proprios parentes. Si circenſibus aut theatris, aut amphiteatris interfuerit ad ſpectandum ignorante aut prohibente viro: ſi vero contigerit aliquam circa vnam prædictarum cauſarum vxorem ſuam a domo propria expellere, & illa non habens parentes, apud quos poſſit manere, ex neceſſitate foris habitet nocte. Jubemus nullam

eſſe

eſſe marito licentiam propter cauſam hanc repudium mittere vxori, eo quod ipſe hujus rei auctor exiſtat.

Deinde *de juſtis divortii cauſis mulieri premiſſis* cap. IX. *Cauſas autem pro quibus rationabiliter poteſt viro à muliere mitti repudium, ex quibus poteſt & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, ſimiliter filiis ſervanda donationis proprietate, aut filiis non extantibus, habere etiam hujuſmodi dominium, has eſſe ſolas diſponimus; ſi contra Imperium aut ipſe cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conſcius non indicaverit Imperio, aut per ſe, aut per quamcunque perſonam; ſi quolibet modo vir inſidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus ſciens non manifeſtaverit vxori, & ſtuduerit ſecundum leges vlciſci; ſi maritus vxoris caſtitati inſidiatus, aliis etiam eam adulterandam tentaverit tradere; ſi vir de adulterio inſcripſerit vxorem, & adulterium non probaverit, licere mulieri volenti etiam pro hac cauſa repudium deſtinare viro, & recipere quidem propriam dotem: lucrari autem & antenuptialem donationem & pro hujuſmodi calumnia; ſi filios non habuerit ex eodem Matrimonio, tantum ſecundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri ſubſtantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars eſſe cognoſcitur. Si autem filios habuerit, jubemus omnem viri ſubſtantiam filiis conſervari, firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur: ita tamen vt etiam propter illatam adulterii accuſationem & non probatam, illis quoque maritus ſubdatur ſuppliciis, quæ eſſet paſſura mulier, ſi hujuſmodi fuiſſet accuſatio comprobata.*

Si quis in ſua domo, in qua cum ſua conjuge commanet, contemnens eam, cum aliis inveniatur in ea domo manens, aut in eadem civitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, & ſemel & ſecundo culpatus, aut per ſuos parentes, aut per mulierem, aut per alias aliquas fide dignas perſonas hujuſmodi luxuria non abſtinuerit, licere mulieri pro hac cauſa ſolvere Matrimonium, & recipere datam dotem & antenuptialem donationem, & pro tali injuria tertiam partem æſtimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex ejus ſubſtantia percipere: ita tamen, vt ſi filios habuerit, vſu ſolo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione, & pœna tertiæ portionis mariti ſubſtantiæ acceperit, dominio communibus filiis conſervando.

Si autem filios non habuerit ex eodem Matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus. Infra: *Datum* XV. *Calend. Ian. Dom. Iuſtin. Auguſt. anno* XV. *Baſilio v. cl. Conſ.* id eſt, anno Chriſti DXLI.

Nunc Conſtantini Magni lege & Juſtiniani novella relatis, obſervo quæ ſequuntur. Et primum quidem illuſtrium & de religione vera bene meritorum Principum edicta continere originem & progreſſum repudii, quod multas ob cauſas fiebat olim, & vſum inter Chriſtianos Occidentis & Orientis obtinuerat: Occidentis quidem, vt Marculfi & aliæ veteres formulæ teſtantur; Orientis vero, quia Juſtiniani novella Græce & Latine in lucem prodiit.

Deinde argumenta eſſe plura quæ impediunt, ne Conſtantini & Juſtiniani leges tam facile damnentur, vt a nonnullis ſeu Juriſconſultis, ſeu Theologis damnantur.

Unum eſt, quod œcumenica Synodus nulla apud Orientem vel Occidentem habita conſtitutiones illas revocavit ad examen, & ne ſervarentur, vetuit.

Alterum, quod Antiſtes nullus, Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Conſtantinopolitanus, Hieroſolymitanus, Conſtantino & Juſtiniano æqualis, vel tempore proximus, de illis conſtitutionibus querelam inſtituit, ac ſi Evangelio manifeſte repugnarent.

Tertium, quod Antiſtites illi omnes, & alii quotquot in orbe Chriſtiano fuerint, videntur conſtitutiones ſuo ſilentio comprobaſſe, aut violati reos eſſe Evangelii, ſi Celeſtinus I. in epiſtolæ ad Galliarum Epiſcopos capite I. Leo I. in epiſtolæ XCIII. ad Turribium Aſturicenſem Epiſcopum capite XV. Hilarus in Romana Synodo cui præfuit, Felix III. in epiſtola ad Acacium Conſtantinopolitanum Epiſcopum Gregorius I. in libri VII. Indict. II. epiſtola VI. ad Euſebium Theſſalonicenſem Epiſcopum, & in libri IX. epiſtola LXIV. ad Brunichildam Reginam, Leo II. in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, Gregorius VII. in libri II. epiſtola V. ad plures Archiepiſcopos & Epiſcopos, & in libri III. epiſtola I. ad Epiſcopos, Abbates & Duces Romani Imperii, Paſchalis II. in epiſtola, quæ eſt LXXIV. inter epiſtolas libri II. epiſto-

larum ſancti Anſelmi, audiantur. Non refero tot Pontificum verba, quæ in articuli I. capite XI. legi & ponderari poſſunt. Huc pertinent juris civilis axiomata: *Paria ſunt facere vel facienti conſentire.* L. *Utrum*, & L. ſequent. ad legem Pomp. de parricid. *Paria ſunt delinquere vel delinquenti non reſiſtere.* L. III. §. *Tantumdem. de adminiſt. tutor.*

Quartum, quod Romanum Pœnitentiale ab Antonio Auguſtino editum ad Juſtiniani novellam acceſſit, cum ita ſtatuit: *Contigit tibi vt vxor tua te conſcio & hortante cum alio viro, illa autem nolente, adulterium perpetraret: ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & ſeptem annos, vnum ex his in pane & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia. Si autem vxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa & tuo juſſu, ſe renuente & luctante, adulterata ſit; ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem ſine vxoria ſpe in perpetuo maneas. Illa, ſi conſentiens fuerit, eadem jejunet quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.*

Quintum, quod Conſtantinus & Juſtinianus in generalibus Conciliis vt Chriſtianæ fidei conſervatores acclamantur. In Synodi VI. actione VIII. *Sancta Synodus Conſtantino Magno Imperatori multos annos, conſervatori orthodoxæ fidei multos annos, pacifico Imperatori multos annos, novo magno Conſtantino Imperatori multos annos, novo Theodoſio Imperatori multos annos, novo Imperatori Marciano multos annos, novo Iuſtiniano Imperatori multos annos.* Et in actione XVIII. *Novo Iuſtiniano Conſtantino æterna memoria.*

Sextum, quod Gregorius Magnus *piæ memoriæ* Juſtinianum appellat in libri II. Indict. II. epiſtola X. ad Savinum Subdiaconum, & in libri XI. epiſtola LVI. conficitur Capitulare legum Imperialium pro immunitate Clericorum, vbi Juſtinianus Auguſtus familiam ducit.

Tum in libri IX. epiſtola LX. ad Adilbertum Regem Anglorum, Imperatorem Conſtantinum mirifice prædicat: *Conſtantinus quondam piiſſimus Imperator Romanam rempublicam a perverſis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Domino Deo noſtro* JESV CHRISTO *ſecum ſubdidit, ſeque cum ſubjectis populis tota ad Deum mente convertit; vnde factum eſt, vt antiquorum*

nomen Principum ſuis ille vir laudibus vinceret, & tanto in opinione prædeceſſores ſuos, quanto & in bono opere ſuperaret.

Septimum, quod *Eccleſia Catholica non ſolum non poteſt incidere in hæreſim, verumetiam nec poteſt errare ſive per ignorantiam, ſive quocunque alio modo in aliquo dogmate, in quo tanquam in veritate a Deo revelata & ab omnibus fidelibus credenda vniverſa Eccleſia conſpirat, docet & proponit.* Id Franciſcus Suares ſibi ſumit & probat in libro I. defenſionis fidei Catholicæ, cap. IV. Et ſane negari jure merito non poteſt, quin lex Conſtantini & novella Juſtiniani, & veteres de libello repudii formulæ, diu multumque per Occidentem & Orientem invaluerint & irroboraverint, & regiam in Matrimonium poteſtatem oſtenderint, haud diſſentientibus per ſacros canones Conciliis vniverſalibus, nec repugnantibus Romanis per decreta Sedis Apoſtolicæ ex iiſdem canonibus promulgata Pontificibus.

Res tamen tanti eſt, vt circa hæc omnia cohibeam aſſenſum, & alius me doctioris judicium exſpectem.

Interim Origenem propono melioris ætatis ſcriptorem, qui ad conciliandas Conſtantini & Juſtiniani leges cum Evangelio, & ad liberandum a culpa Sacerdotum quotquot in orbe fuerunt ſilentium, receptiſſimum conſenſus indicium, poſſet inſervire. Hæc autem celebris Doctor ille ſcribit tractatu VII. in Matthæum: *Poſt hoc autem Dominus non permittit propter aliam aliquam culpam vxorem dimittere, niſi propter ſolam cauſam fornicationis, dicens: Quicunque dimiſerit vxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Quærendum autem eſt, ſi propter ſolam cauſam fornicationis dimittere jubet vxorem: quod ſi mulier non fuerit fornicata, ſed aliud quid gravius fecerit, vt puta venefica inveniatur, aut interfectrix communis infantis nati, aut in quocunque homicidio, aut exportans domum, & male diſpergens ſubſtantiam viri, aut furta viro faciens: ſi mulier hujuſmodi dimittatur, cum Dominus, excepta cauſa fornicationis, dimittere vetet? Ex vtraque enim parte aliquid inhoneſtum videtur; neſcio autem ſi vere inhoneſtum. Talia enim mulieris ſuſtinere peccata, quæ pejora ſunt adulteriis & fornicationibus, irrationabile eſſe videbitur. Item facere contra volun-*

tatem doctrinæ Salvatoris, omnis confitebitur impium eſſe. Diſputo ergo, quia non præceptive mandavit, ut nemo dimittat uxorem, excepta cauſa fornicationis; ſed quaſi exponens rem dixit: Qui dimiſerit uxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari; & vere quidem quantum ad ſe facit illam mœchari, dimittens eam non mœchantem: ſi enim illa vivente viro adultera vocatur, ſi facta fuerit alteri viro, ſine dubio qui dimittit, dat ei occaſionem ſecundarum nuptiarum, & propter hoc facit eam mœchari. Sed vir, qui quantum ad ſe uxorem dimittens fecit mœchari, ut puta veneficam vel homicidam, aut aliquid aliud conſtitutam, ſi juſtam excuſationem habet apud Deum, tractabis. Poteſt autem & citra dimiſſionem propter alias cauſas facere vir, ut uxor ejus mœchetur, ut puta, qui ſupra menſuram permittit uxorem ſuam agere quod vult, & in amicitiam deſcendere virorum, quorum vult: frequenter enim ex ſimplicitate virorum hujuſmodi vitia nutriuntur in mulieribus. Sed ſi eſt excuſationis locus viris talibus in hujuſmodi caſibus, diligenter requirens pronuntia. Item & qui abſtinet ſe a muliere ſua, frequenter facit eam mœchari, non adimplens aviditatem ipſius, forſitan ſpe irrationabili ſanctitatis & caſtitatis ductus: & forſitan iſte amplius reprehenſionis dignus quam ille, qui quantum ad ſe facit eam mœchari, dimittens non quidem fornicantem, in veneficio autem, vel in homicidio, vel in quibuſcunque aliis gravioribus peccatis inventam. Qua enim ratione adultera eſt mulier, quamvis legitime nubere videatur viro vivente: eadem ratione & vir, quamvis legitime accipere videatur dimiſſam ab aliquo viro, non accipit legitime ſecundum ſententiam Chriſti; ſed magis mœchatur quaſi alienam accipiens. Poſt hæc intelligentes Apoſtoli quanti ſint caſus inter conjuges, quos debet vir ſuſtinere, & propterea tenere quidem interitum eſſe: dimittere autem peccatum eſſe in Domino: reſponderunt ei quaſi ad rem facilem refugientes ad caſtitatem & magis utilem, & dixerunt: Ergo non oportet nubere, ſi ita eſt cauſa viri cum muliere. Ad hæc autem Chriſtus reſpondit dicens, gratiam eſſe donatam a Deo continentibus ſe omnino. Hæc ille qui annis quinquaginta duobus antequam Conſtantinus Romanum capeſſeret Imperium, e vivis exceſſit.

Et primum quidem Origenes in diſputatione ſua ponit,

quod neceſſario ponendum eſt, Chriſtum Dominum nihil aut dixiſſe, aut feciſſe, quod rectæ rationi non conveniat. Deinde ſibi ſumit, marito licere vxorem dimittere, vt propter adulterium, ſic & propter veneficium & homicidium: veneficium quod marito ab vxore paratetur, homicidium quo communis marito & vxori filius perimeretur. Quid ita? Veneficium & homicidium ejuſmodi, niſi pejora ſint adulterio crimina, ei certe coæquantur. Tum rectæ rationi haud putat auctor congruere, ſi marito liceat vxorem propter adulterium dimittere, non liceat propter veneficium & homicidium.

Denique vt vitetur iniqua juris diſpoſitio, proponit Chriſtum Phariſæis ſubdole & per inſidias interrogantibus rem exponendo, non præcipiendo reſpondiſſe, atque ex tribus illis, vel aliis gravioribus vel æque gravibus flagitiis nominaſſe adulterium, quippe quod contra finem Matrimonii directe pugnet. Atqui hæc ſunt quæ ſibi vult Origenes. Viderint alii; nam quæ tam illuſtris Doctor diſputans deſiderandæ conciliationi poſuit, prodeſſe ſine dubio poſſunt, obeſſe non poſſunt. Omittere nequeo, recentiores eſſe ſcriptores duos, qui ad illuſtrandam & reddendam plauſibiliorem Origenis ſententiam, plurimum conducunt, Deſiderium Eraſmum, & Hugonem Grotium. Illum in annotationibus ſuper prioris ad Corinthios epiſtolæ caput VII. Hunc in annotationibus ſuper caput V. Matthæi. Ad Eraſmum quod attinet, ſciendum eſt Antonium Poſſevinum in apparatu ſacro indicare quæ in illius annotationibus corrigenda ſunt, nec ea quæ ad Origenis ſententiam pertinent, attingere. Grotius in caput V. Matthæi multus eſt; ſed quæ ſequuntur, ſcopum maxime feriunt. *Notat Origenes verba hæc (excepta cauſa fornicationis) poni magis enuntiando quam jubendo. Neque rarum eſt vt in tali ſermone, id quod ex occaſione dicitur, exempli magis quam aſtringendi vim habet: non enim in humanis tantum, ſed & in Dei legibus ſolitum eſt ſæpe facti aliquam ſpeciem frequentiorem exprimi, ex qua deinde cetera colligi debeant, vt Exod.* XXI *v.* XVIII. XIX. XX. XXVI. *Deut.ron.* XIX. *v.* V. Et paullo poſt: *Similes locutiones ſpeciem facti declarant magis quam ſtrictam exceptio-*

nem; ſed etſi ponamus eſſe exceptionem, poteſt eadem manere ſententia. In omnibus enim legibus, etiam maxime odioſis, quales ſunt, quæ pœnam irrogant, receptum eſt, vt vbi eadem eſt ratio, jus idem valeat: in benignioribus autem legibus, etiam a paribus ad paria procedit interpretatio. Hæc autem omnia diſputationem Origenis adjuvant, quæ ſi admittantur, locus erit conciliandi tria, quæ in initio concilianda propoſui; ſi rejiciantur, nullus apparet locus conciliandi tria illa, quæ in initio concilianda propoſui: interim ἐπέχω περὶ τούτου, vt jam præmonui.

Ceterum de bona gratia nonnihil dicendum eſt, hæc differt a libello repudii: nam bona gratia divortii cauſas habet nullas, habet libellus repudii: bonæ gratiæ hiſtoria duobus conſtat, lege qua primum ſtabilitur, & lege qua deinde tollitur. Prius eſt hujuſmodi in digeſtorum libro XXIV. leg. XII. *Hermogenianus libro* II. *juris epitomatum; & ideo bona gratia Matrimonium diſſolvitur.*

Deinde in digeſtorum libro XXIV. tit. II. de *divortiis & repudiis* L. VI. an dirimatur Matrimonium captivitate: *Tunc ſi quinquennium a tempore captivitatis exceſſerit, licentiam habeat mulier ad alias migrare nuptias: ita tamen vt bona gratia diſſolutum videatur priſtinum Matrimonium.* Poſterius in laudata Juſtiniani novella CXVII. *Ut non liceat conſenſu Matrimonium diſſolvere, niſi ex cauſa probabili*, cap. X.

Quia vero ex conſenſu aliqui vſque ad præſens alterna Matrimonia ſolvebant, hoc de cetero fieri nullo ſinimus modo, niſi forte quidam caſtitatis concupiſcentia hoc fecerint: ſi autem hujuſmodi perſonæ filios habuerint, tam dotem quam antenuptialem donationem eorum filiis conſervari diſponimus. Si quis autem horum aut maritus forſan, aut vxor, poſtquam propter caſtitatem ex conſenſu ſolverit Matrimonium, inveniatur alias contrahens nuptias aut luxurioſe vivens: jubemus, ſi quidem (ſicut dictum eſt) filii fuerint ex memorato conjugio, ſuper dotem & propter nuptias donationem eis tradi, & proprietatem pene ſubſtantiæ illius, quæ convincitur deliquiſſe, perſonæ: ſi vero filii minoris ſint ætatis, gubernari eos & paſci ab illo parente præcipimus, qui nihil præſenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in hujuſmodi vitium incidant,

tunc vtriuſque parentis ſubſtantiam filiis applicari. Diſpenſatorem autem iis, qui in minori ſint ætate conſtituti, ordinari providentia competentis judicis, & aliorum, quibus hæc ex noſtris legibus ſunt commiſſa: ſi autem filii non ſint, vtriuſque perſonæ ſubſtantiam fiſci rationibus applicari, & eos qui talia deliquerunt, legitimis ſubdi ſuppliciis. Aliter enim ſeparationem Matrimoniorum fieri ex conſenſu nulla ratione permittimus.

Ex hac autem lege colliguntur tria. Unum eſt, fuiſſe nonnullos, qui Matrimonium bona gratia, nimirum ex mutuo conſenſu, diſſolverent. Chriſtianine fuerint, an ethnici, vel vtrique, Juſtinianus haud ſignificat. Ac proinde ea ſuper re difficile prorſus eſt certum aliquid pronuntiare. Quidquid id eſt, non memini legere me verum extitiſſe Concilium, vllumve Pontificem, qui ante Juſtiniani tempus ſolutum bona gratia Matrimonium canone vel decreto confixerit. Alterum, Juſtinianum primum omnium, quod ſciam, lege lata vetuiſſe, ne deinceps bona gratia, ſeu conſenſu mutuo ſolveretur. Tertium, regiam in Matrimonium poteſtatem tunc eminuiſſe ſemper, nec vſurpatæ in ſacram Antiſtitum auctoritatem juriſdictionis accuſatum eſſe Juſtinianum, quod legem illam tulerit. Porro autem cur hic de bona gratia tractaverim, non effecit Carolus Magnus, quia bona gratia ad eum non proprie pertinet, ſed aliqua doctrinæ conſanguinitas, quæ inter bonam gratiam & libellum repudii intercedit.

CAPUT III.

Carolus idem Magnus multa in libro V. *Capitularium circa Matrimonium edixit.*

AD inſtitutum noſtrum pertinet ea referre, quæ Rex & Imperator circa Matrimonium decrevit in libro V. Capitularium.

Num V. *Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad*

ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & alter non accipiat; ſimiliter & mulier alterum non accipiat. Gregorius ſenſit, Romanæ, ni fallor, provinciæ Epiſcopus.

Num. VI. *Qui propter faidam* (inimicitiam, apertam ſimultatem) *fugiunt in alias patrias, & admittunt uxores ſuas, nec ille vir, nec illa femina accipiat alterum conjugium. Gregorius ſenſit.*

Num. VII. *Si homo inceſtum commiſerit cum Deo ſacrata, aut matre ſua, aut cum matrina ſua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum matris filia, aut cum ſororis filia, aut cum nepte, aut cum conſobrina, aut cum amitta vel matertera, aut cum his quibus canones prohibent copulare: de iſtis criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habuerit; & ſi hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet; & ſi fecerit, LX. ſolidos componat Domino Regi uſque dum ipſe homo ſe correxerit; & ſi pecuniam non habuerit, ſi liber eſt, mittatur in carcerem uſque ad ſatisfactionem: ſi autem ſervus & libertus eſt, vapuletur plagis multis; & ſi dominus ſuus eum permiſerit amplius in talem lapſum cadere, ipſe LX. ſolidos Domino Regi componat. De reliquis vero propinquis juxta conſtituta ſanctorum Patrum & juxta decreta canonum judicetur.*

In hoc capite alia ſunt quæ divinis, alia quæ humanis legibus prohibentur, & in eos qui leges illas violant, pœnæ decernuntur. Humanæ leges hic nominatæ partim ex Theodoſiani cod. lib. III. tit. XII. *de inceſtis nuptiis, L. Manente:* partim ex Juſtiniani cod. libro V. tit. V. *de inceſtis nuptiis, L.* VI. *Si quis*, repetuntur, & ſupra in articulo III. Partis I. deſcribuntur. Canones, quorum mentio fit, leges illas ſubſequuntur, non antecedunt: ſpirituales pœnas continent, quibus in legum violatores animadvertitur. Hæc notanda ſunt, ne quis ſeipſum in tranſverſum agat.

Num. XVI. *Mulier ſi ſine comiato* (licentia) *viri ſui velum in caput ſuum miſerit, ſi viro ſuo placet, recipiat eam iterum in conjugium.*

Num. XVII. *Si quis homo filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut Eccleſiaſtico vel ſervo, & illa noluerit habere ipſum, & reliquerit eum; poteſtatem habeant parentes illius dare illi alium maritum; & ſi*

jam maritum habet, non ſeparetur.

Num. XVIII. *Si ingenua femina accipit ſervum, ſciens quod ſervus eſſet, habeat eum: vna enim lex erit & viro & femina.* Imperator hic explicat, quæ in articuli III. capite III. ex digeſtis, ex Juſtinianæo cod. atque ex novella XXII. arceſſimus.

Num. XIX. *Si quis homo habens mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina, qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant amplius conjugium: ille vero, cujus vxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet vxorem accipere aliam.*

Num. C. *Nullus igitur proprium filium vel filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat, nec filiolam, nec commatrem ducat vxorem, nec illam, cujus filium vel filiam ad confirmationem tenuerit: vbi autem factum fuerit, ſeparentur.* Ex Juſtiniani novella CXVII. cap. XI.

Num. CI. *Si quis viduam vxorem duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu duabus ſororibus nupſerit, ſeu cum patre & filio tales copulationes anathematizari, nec vnquam amplius conjugio ſub magna diſtrictione copulari.*

Num. CXIX. *Contradicimus quoque vt in quarta vel quinta generatione nullus amplius conjugio copuletur: vbi prius interdictum factum inventum fuerit, ſeparetur.* In digeſtorum libro XXIII. tit. II. de ritu nuptiarum LIII. *Nuptiæ conſiſtere non poſſunt inter eas perſonas, quæ in numero parentum liberorumve ſunt, ſive proximi, ſive vlterioris gradus, ſive vſque ad infinitum.*

Num. CXLIX. *Quicunque propria vxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis publicam habeat pœnitentiam; & ſi contumax fuerit, comprehendatur a comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodiam mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur.*

Num. CLVIII. *Nuptias prohibemus inceſtas, id eſt, vſque adfinitatis lineam, vel quandiu inter ſe hereditare potuerint, non conjungantur, quia hæc potius inceſtiva, quam conjugia ſunt judicanda.* In digeſtorum libro & lege mox laudatis.

Ex libro VI. num. CXXIII. *Chriſtiani ex propinquitate ſui*

ſanguinis vſque ad ſeptimum gradum connubia non ducant, neque ſine benedictione Sacerdotis, qui ante innupti erant, nubere audeant. Theodoſii legem amplificat ex digeſtorum libro & lege mox citatis.

Num. CCVI. *In quarta propinquitate carnis, quinta ſextaque, non licet nubere, ſicut ſcriptum eſt: Omnis homo ad propinquum ſanguinis ſui non accedat, vt revelet turpitudinem ejus, id eſt, vſque ad ſeptimum gradum. Legitimum conjugium non licet ſeparari ſine conſenſu amborum: ita tamen vt ambo ſerviant innupti; poteſt autem alter alteri licentiam dare, accedere ad ſervitutem Dei, ſi ipſe tamen innuptus vel innupta permanſerit.*

Num. CCCVII. ex libro Theodoſii III. cap. XII. de inceſtis: *Quod inceſti non ſint legitimi heredes, ſed infamia ſint notatæ vtræque perſonæ.*

Num. CCCVIII. *Ut deinceps, ſicut canones Eccleſiaſtici prohibent, nullus Deo devotam virginem, nullus ſub religionis habitu conſiſtentem, ſive viduitatis continentiam profeſſam, vel ſui proximam generis, aut etiam de cujus ammixtione inceſtivæ notam poſſit ſubire infamiæ, illicito connubio aut vi, aut conſenſu accipiat conjugem: quia nec verum poterit eſſe conjugium, quod a majori propoſito deducatur ad deterius, & ſub falſi nominis copula, inceſtiva pollutione & fornicationis immunditia perpetratur: hoc vero nefas, ſi agere amodo cujuſlibet gentis homines ſexus vtriuſque tentaverint.* Eccleſiaſtici canones excipiunt Imperatorum leges quæ connubia hujuſmodi prohibuerunt. Deinde illi canones convenientibus Sacerdotum ordini pœnis caſtigant eos, qui memoratum hic flagitium perpetrant: ſed non reddunt perſonas ad contrahendum inhabiles, quia id pœnæ genus Imperatorum eſt, non Pontificum, vt multoties vidimus.

Num. CCCXIV. *Præcipimus vt juxta decreta canonum adulteria & inceſta Matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur, & Epiſcoporum judicio emendentur.* Imperator qui ex vi & natura poteſtatis ſuæ judex eſt Matrimoniorum quæ ſunt illegitima, id eſt, contra leges inita, horum judices conſtituit Epiſcopos, vt juxta decreta canonum prohibeantur & emendentur.

Num. CCCXVI. *Sciendum eſt omnibus, quod conjunctio ſpiritalis commatris maximum peccatum ſit, & divortio ſeparandum, atque capitali ſententia multandum, vel peregrinatione perpetua delendum.* Juſtinianææ legi pœnam addit mortis vel exilii.

Ex libro VII. num. CLXXXV. *Ut inceſtum nullum ſibi vnquam ſociet conjugium: quod ſi contigerit, ab Epiſcopo loci illius ſeparentur, & publicam ſeptem annorum juxta canonicos gradus agant pœnitentiam.*

Ex eodem libro num. CCCXI. *Placuit vt hi qui rapiunt feminas vel furantur aut ſeducunt, vt eas nullatenus habeant vxores, quamvis eis poſtmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum acceperint. Si quis autem vxorem habere voluerit, canonice & legaliter eam accipiat & non rapiat: qui vero eam rapuerit vel furatus fuerit aut ſeduxerit, nunquam eam vxorem habeat; ſed propinquis ſuis eam legibus reddat, & in triplo plenum banum dominicum componat, & inſuper canonicam pœnitentiam gerat.*

Ex eodem libro num. CCCXXXV. *Nullus fidelium vſque affinitatis lineam, id eſt, vſque in ſeptimam progeniem conſanguineam ſuam ducat vxorem, vel eam quoque modo inceſti macula polluat. Si quis vero hoc ſcienter temerare præſumpſerit, ſi liber eſt, banum noſtrum, id eſt,* LX. *ſolidos, fiſco noſtro perſolvat, & inſuper canonice vt inceſtus luat, ac publice juxta canonicos gradus pœniteat: ſi autem ſervus vel Eccleſiaſticus fuerit, publice flagelletur ac decalvetur, & juxta proprii Epiſcopi juſſionem pœnitentiam publice & canonice gerat. Quod ſi aliquis, tam liber quam ſervus aut Eccleſiaſticus, vel fiſcalium proprio Epiſcopo, vel ſuo Sacerdoti aut Archidiacono inobediens vel contumax, ſive de hoc, ſive de alio quolibet ſcelere extiterit: omnes res ejus a comite & a miſſo Epiſcopi ei contendantur, vſque dum Epiſcopo ſuo obediat, aut canonice pœniteat. Quod ſi nec ſe ita correxerit, & ad Epiſcopum & canonicam pœnitentiam venire diſtulerit, a comite comprehendatur, & in carcerem ſub magna ærumna retruſus teneatur, nec rerum ſuarum poteſtatem habeat, quouſque Epiſcopus juſſerit. Quod ſi comes vel ejus miniſtri hæc adimplere diſtulerint, canonice ab Epiſcopo vel a ſuo miniſtro excommunicetur, & vſque dum hæc pleniter adimpleat, ſemper communione Catholicorum ca-*

reat, vſque dum ipſi Epiſcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit. Si vero, quod non optamus, ipſe comes, aut de prædictis cauſis, aut de ipſa excommunicatione inobediens aut negligens apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat, vſque dum ambo in noſtram præſentiam veniant, vt nos illum Epiſcopali auctoritate Imperiali metu ita corrigamus, vt ceteri timorem habeant, ne deinceps talia committere vllatenus audeant. Hic in eos qui Matrimonium in vetitis affinitatis gradibus Imperator quantum ſibi ſumit poteſtatis, ſive in iis quæ ad ſuam, ſive in iis quæ ad Epiſcopalem auctoritatem pertinent edicti hujus lectio declarat.

Nunc ſi quis vt elevet auctoritatem rerum, quas a Carolo Magno decretas objicimus, Imperatorem hunc in nonnullis modum exceſſiſſe dicat: illi non ego, ſed Gallicanæ Synodi quatuor reſpondebunt, Arelatenſis, Moguntiaca, Turonenſis & Cabilonenſis, quæ omnes anno DCCCXIII. celebratæ ſunt.

Arelatenſis ad calcem canone XXVI. *Hæc igitur*, inquit, *ſub brevitate, quæ emendatione digna perſpeximus, quam breviſſime adnotavimus, & Domino Imperatori præſentanda decrevimus, poſcentes ejus clementiam, vt ſi quid hic minus eſt, ejus prudentia ſuppleatur; ſi quid ſecus quam ſe ratio habet, ejus judicio emendetur; ſi quid rationabiliter taxatum eſt, ejus adjutorio divina opitulante clementia perficiatur.*

Inter canones vndecimus eſt ejuſmodi: *De inceſtis conjunctionibus, ſicut a ſanctis Patribus inſtitutum eſt, nihil prorſus veniæ reſervamus, niſi cum adulterium ſeparatione ſanaverint: inceſtos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam deſignare funeſtum eſt, hos eſſe cenſemus. Si quis relictam fratris, quæ pene ejus ſoror extiterat, carnali conjunctione violaverit; ſi quis fratris germanam vxorem acceperit; ſi quis novercam duxerit; ſi quis conſobrinæ ſuæ ſe ſociet; ſi quis relictæ, vel filiæ avunculi miſceatur, aut patris filiæ, vel privignæ ſuæ concubitu polluatur, vel ſi quid eſt hujuſmodi; quod & huc adnotare longum eſt, & in exitii barathrum negligentem quemlibet immergit.* Hæc ex memoratis ſupra Imperatorum legibus deprompta ſunt.

Moguntiaca in præfatione ad Carolum Imperatorem: *De*

his omnibus valde indigemus veſtro adjutorio atque ſana doctrina, quæ & nos jugiter admoneat, atque clementer erudiat, quatenus ea, quæ paucis ſubter perſtrinximus capitulis, a veſtra auctoritate firmentur. Si tamen veſtra pietas ita dignum eſſe judicaverit, & quidquid in eis emendatione dignum reperitur, veſtra magnifica & imperialis dignitas jubeat emendare, vt ita emendata nobis omnibus & cunctæ Chriſtianæ plebi ac poſteris noſtris proficiant ad vitam, ſalutem, & ad gloriam ſempiternam, vobiſque inde merces, honor & laus & benedictio ac beatitudo permaneat in omnes æternitates ſæculi.

Turonenſis in præfatione : *Diffinitum itaque de locis & tempore, quando & vbi coadunari fuerit opus, & quod a tanto Principe nobis injunctum eſt, ad ſtatuta loca convenimus : ſiquidem in vrbe Turonis congregati Epiſcopi, Abbates & venerabilis Clerus pro parvitate noſtra, quæ ad tantum opus pertinent, animadvertimus, & quæ ſecundum canonicam regulam emendatione indigent, diſtricte per capitula adnotamus ſereniſſimo Imperatori noſtro oſtendenda.* Deinde poſt canonem LI. ſubjicit : *Hæc nos in conventu noſtro ita ventilavimus : ſed quomodo deinceps piiſſimo Principi noſtro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli libenti animo ad nutum & voluntatem ejus parati ſumus.*

Cabilonenſis in præfatione ad eundem Imperatorem : *Quædam capitula, quæ ſubter inſerta ſunt, eidem Domino Imperatori præſentanda, & ad ejus ſacratiſſimum judicium referenda adnotavimus, quatenus ejus prudenti examine ea quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur : ſic vbi minus aliquid egimus, illius ſapientia ſuppleatur.* Deinde poſt LXVI. canonem ſubnectit. *Hæc itaque pauca de pluribus, quæ neceſſaria perſpeximus cum magna brevitate, Domini Imperatoris prudenti judicio præſentanda adnotavimus.*

Hæc autem quæ ex Gallicanis Synodis quatuor retulimus, non modicam habent levationem ægritudinum, quas difficiles quidam ac moroſi homines poſſent ex Caroli Capitulis accipere ; & ſane non auro contra charum emerim inſperatum, nec opinatum id genus levationis, quod ab hominibus minime ſuſpectis offertur, ab omnibus nempe Conciliorum Arelatenſis, Moguntiaci, Turonenſis & Cabilonenſis Anti-

ſtitibus : id quoque ab iis liberalitate ſumma, æquitate pari, & conſtantia non minore oblatum exhibuimus.

CAPUT IV.

Contracti inter Balduinum Comitem & Judith viduam Caroli Calvi filiam Matrimonii hiſtoria refertur, & inde regia in Matrimonium poteſtas aſſeritur.

HIC facienda nobis incumbunt duo. Unum contracti inter Balduinum & Judith conjugii hiſtoriam ex ſuis auctoribus referre. Alterum ex hac hiſtoria regiam in Matrimonium poteſtatem declarare. Conjugii hiſtoriam dabunt Carolus Calvus, Flodoardus, Nicolaus Papa & Hincmarus. Carolus quidem in Capitulis Capitul. XXX. cap. V. Flodoardus lib. III. hiſt. Remenſis cap. XII. Nicolaus in tribus epiſtolis, quarum vna ad Synodi Silvanectenſis Epiſcopos, duæ aliæ ad Carolum mittuntur. Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum loco apud Flodoardum citato. Carolum igitur & Flodoardum audiamus; deinde tres Nicolai epiſtolas, tum Hincmari epiſtolam expendemus, ex quibus omnibus illius conjugii hiſtoria conſtabit.

Filiam noſtram, inquit Carolus, *Iudith viduam ſecundum leges divinas & mundanas ſub tuitione Eccleſiaſtica, & regio mundeburdo conſtitutam, Balduinus ſibi furatus eſt in vxorem, quem poſt legale judicium Epiſcopi regni noſtri excommunicaverunt, ſecundum ſacros canones & definitionem ſancti Gregorii Papæ, qui dicit: Si quis viduam furatus fuerit in vxorem, & conſentientes ei, anathema ſit. Quæ verbis & literis nos & Epiſcopi regni noſtri nepoti noſtro Lotario innotuimus. Nos etiam, ſicut ſcitis, conſilio & conſenſu fidelium noſtrorum communiter confirmavimus, vt nemo noſtrum hujuſmodi hominem in regno ſuo recipiat, neque immorari permittat; ſed ad rectam rationem reddendam, & ad pænitentiam agendam, ſicut ſtatutum eſt, illum redire cogat.* Hæc Carolus.

De conjunctione, inquit Flodoardus, *Balduini Comitis & Iudith indebita, quæ ſcilicet Iudith Caroli Regis filia Edinulpho Regi Anglorum, qui & Edeboldus, dudum fuerat in Matrimonium copulata, & Reginæ decore ac benedictione inſignita, poſt cujus obitum venditis, quas in Anglorum obtinuerat regno, poſſeſſionibus, ad patrem revertitur quæ ſub regali tutela decernitur; ſed illa Balduinum Comitem, ipſo lenocinante, & fratre ſuo Ludovico conſentiente, ſecuta eſt. Unde Rex Carolus Epiſcopos ac ceteros regni Primates conſulens poſt mundanæ legis judicium canonicam in jam dictum Balduinum & Iudith ſecundum edicta beati Gregorii depromi ſententiam fecit.* Apud Carolum & Flodoardum duobus Balduini contra duo genera legum peccatis, duæ quoque judicum ſententiæ reſpondent. Balduinus inprimis peccaverat adverſus leges civiles, quibus, ne vidua rapiatur, aut citra parentum voluntatem nubat, interdicitur. Deinde peccaverat contra ſacros canones, quibus civiles leges anathemate communiuntur, vt interim omittamus regiam & Eccleſiaſticam tuitionem, cui viduæ peculiariter concreduntur: quod vtrumque Balduini ſcelus graviter auxerat. Quia vero civiles illæ leges ſacros anteverterant canones, prima ſententia lata eſt ab ſæculi judicibus, eaque Eccleſiaſticam antecesſit. *Balduinum*, inquit Carolus, *poſt legale judicium Epiſcopi regni noſtri excommunicaverunt.* Legale ſeu civile judicium Matrimonii contractum & impedimentum dirimens reſpicit; Eccleſiaſticum vero canonum violationem vlciſcitur, quibus, ne ſæculi leges infringerentur, cautum erat ſub anathematis pœna.

Quorſum vero Galliæ Præſules propter Sacramenti rationem, judicium de civili Matrimonii contractu non revocarunt ad ſe? Quorſum Eccleſiaſticæ libertatis aſſertores vſurpatam a laicis hominibus juriſdictionem non conqueſti ſunt? Intelligebant ſane viri prudentes, & nobis ſacrorum rituum multo peritiores, Sacramenti rationem, quæ civili Matrimonii contractui ſuccrevit, ad illum contractum ſeu conſtituendum, ſeu reſcindendum nihil quidquam conducere, ſed ad vtrumque civiles leges ſatis eſſe. Quod Gregorius II. cum videret, viduarum raptores, id eſt, qui civilibus hac in parte legibus

legibus vim intulerant, fidelium cœtu & communione ſummovendos decrevit. Tunc Magiſtratus civilis & Eccleſiaſticus ſuos quiſque agnovit poteſtatis fines, agnitoſque retulit ad publicam regni ſalutem.

Sed reliquam ex Nicolao Papa perſequamur hiſtoriam. Sic igitur ille ſcribit in epiſtola IX. ad Carolum Calvum: *Idcirco ad beatiſſima ſanctorum Apoſtolorum Principum confugere limina, noſtrumque pontificium Balduinus vaſallus veſter ardenti animo accedere ſtuduit, qui veſtram ſe habere indignationem, eo quod Iudith filiam veſtram illam præ ceteris diligentem ſine veſtræ voluntatis conſenſu in conjugium elegerit, eamque volentem acceperit, ore proprio retulit.* Deinde in epiſtola XXI. ad Synodi Silvanectenſis Epiſcopos: *Ceterum de quo jam tam multa ſcripſiſtis, ſciat beatitudo veſtra, non nos regulas & ſancta decreta velle corrumpere. Sed quia ad limina Apoſtolorum veniens a nobis ſe petiit adjuvari, quanquam noſſemus, quod filius noſter Carolus glorioſus Rex legaliter poſſet ei, ſi vellet, & filiam ſuam in uxorem dimittere, & miſericordiæ ſuæ gratiam impertiri: tamen non juſſa miſimus, ſed preces obtulimus.* Tum in epiſtola XXIII. ad Carolum: *Interea noverit dilectio veſtra, Balduinum, unde nobis intimaſtis, qui natam veſtram ſibi furto contra fas ſociavit, quem ideo venerandi Præſules Eccleſiam in regno veſtro gubernantes vinculis anathematis obligarunt, ad limina Apoſtolorum acceſſiſſe, ut a vinculis ſolveretur, atque per nos gratiam inveniret, Sedem adiiſſe Apoſtolicam. Nos autem non ſolum eum a vinculis minime abſolvimus, aut in communione noſtra recepimus; ſed potius tam præſumptuoſam temeritatem deteſtati ſumus. Verum quoniam ad divina ſe præſidia contulit, amatorumque Petri & Pauli Apoſtolorum Principum ſibimet expetiit affore ſubſidia, non potuimus omittere, quominus veſtram gratiam perciperet apud piam excellentiam veſtram interveniremus. Verum veſtram in omnibus præ oculis habentes dilectionem, quamquam ſciamus, & filiam veſtram, ſi libet, poſſe vos ei legaliter in uxorem dimittere, & pietatis veſtræ gratiam impertiri: tamen non juſſa miſimus, ſed preces obtulimus.*

Quinque obſervatu digna Nicolaus ſuggerit in epiſtolis. Unum, quod Balduinus ſine Caroli Regis conſenſu Judith

Vx

in conjugium elegerit, eamque ſibi furto contra fas ſociaverit. Alterum, quod Balduinus Judith volentem in vxorem acceperit. Tertium, quod legaliter poſſit Rex Balduino Judith in vxorem dimittere, eique miſericordiæ ſuæ gratiam impertiri. Quartum, quod excommunicatum ab Epiſcopis Galliæ Balduinum in ſuam admittere noluerit communionem. Quintum, quod Nicolaus Carolo non juſſa, ſed preces obtulerit pro Balduino.

Ex prima obſervatione conſtat, Balduinum in leges civiles, quæ raptum prohibent, peccaſſe: idem enim eſt hoc loco Judith Regis filiam ſine conſenſu Regis elegiſſe in conjugium, ac eandem ſibi furto contra fas junxiſſe. At ſibi contra fas & furto junxiſſe feminam, quid aliud eſt, quam ruptis civilium legum repagulis vxorem duxiſſe?

Ex ſecunda manifeſtum eſt, nomen & crimen raptus non in eo tantum quod aliqua mulier nolens rapiatur & invita, ſed & in defectu conſenſus eorum, quorum intereſt ex jure, conſiſtere. Cur enim alias Balduinus, qui Judith volentem in vxorem acceperat, raptus & furti accuſaretur? Quo fit, vt Judith raptus in defectu regii conſenſus omnino fundetur.

Ex tertia ſupponi a Pontifice liquet, ex voluntate Regis pendere, vt Balduinus Judith retineret in vxorem, vel non retineret. Rex enim ſi poſſit Judith Balduino in vxorem dimittere, eique hanc impertiri gratiam, poterit etiam non dimittere, eique hanc gratiam denegare. quo in caſu non eſſet amplius Matrimonium, ſed duorum male ſociatorum contubernium. Recte vero Pontifex dicit, Carolum poſſe legaliter Balduino Judith in vxorem dimittere, cum poſſit legum auctoritatem remittere, & quæ defuit, celebrandi Matrimonii licentiam indulgere.

Ex quarta colligitur laudabile Pontificis in retinenda Eccleſiæ diſciplina ſtudium. Siquidem Balduinum, quem juſte abſtentum noverat, in ſuam communionem recipere noluit. Sed cur Balduinus ab Epiſcopis Galliæ excommunicatus fuit, niſi quod civiles leges Gregorii II. anathemate communitas violaverat?

Ex quinta infertur, Carolum juſtiſſima de cauſa infenſum fuiſſe Balduino, quod pro eo Nicolaus Papa non juſſa, ſed preces tantum Regi obtulerit.

Verum hæc ferme omnia, quæ ex epiſtolis Nicolai Papæ obſervavimus, confirmat Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum, loco apud Flodoardum citato : *Ad cujus inſtar Apoſtolorum Vicarius, ad quorum limina confugerunt, & Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ ſummus Pontifex, quod in hominem Regem, & in leges ſæculi peccatum eſt, perdonari petiiſtis, vt quod in Regem cæli & terræ, & in leges cæleſtis regni offenſum erat, haberent inducias per pœnitentiam abolendi.* Peccavit ergo Balduinus & in Regem & in ſæculi leges, quibus prohibetur raptus. Peccavit quoque in canones, quibus qui contra civiles leges faciunt, Eccleſiaſtica communione privantur. Sed Hincmarus ſpeciatim dicit a Balduino peccatum eſſe in hominem Regem : quoniam multo gravior eſt offenſa in hominem, qua Rex, quam qua pater eſt; quippe major eſt Regis in ſubditos, quam patris in filios poteſtas. Filii paterno jure liberari poſſunt aliquando ; ſubditi regio nunquam poſſunt, ſi ſubditi remaneant : homo, qua pater, nullam legem Matrimonium dirimentem ſtatuere poteſt ; homo, qua Rex, legem Matrimonium dirimentem ſtatuere poteſt.

Verumenimvero Rex poſtea Nicolai precibus victus, vt Judith nuberet Balduino, conceſſit, quemadmodum teſtatur in eadem epiſt. Hincmarus : *Balduinus & Iudith jura legum ſæcularium, quæ elegerunt, exequi ſtuduerunt. Dominus enim noſter Rex filius veſter huic deſponſationi & conjunctioni intereſſe non voluit; ſed miſſis publicæ rei miniſtris, ſicut promiſit, ſecundum leges eos vxoria conjunctione ad invicem copulari permiſit, & honores Balduino pro veſtra ſolummodo petitione donavit.* Ecce tandem inſtauratum denuo conjugium juxta leges ſæculi, & receptam de obtinendo eorum, quorum intereſt, aſſenſu conſuetudinem. Quorſum vero his in omnibus Pontifex aut Epiſcopi non ſibi vindicant de valore contractus Matrimonii judicium ? Quorſum id legibus ſæculi, & earum aſſertoribus permiſit ? Noverat ſine dubio Pontifex, noverant Epiſcopi Galliæ, Chriſtum Principibus reliquiſſe auctoritatem ordinandi Ma-

Vu y

trimonium, quod cum legitimum, hoc eſt, ad optimarum legum amuſſim foret, tum demum ad Sacramenti conditionem eveheretur.

Hæc de Balduini & Judith conjugii hiſtoria, quam neque ex Halliano, neque ex Gillio, neque ex Belleforeſto, vel aliis recentioribus hiſtoricis, ſed ex quatuor hominibus oculatis teſtibus confecimus.

Caput V.

Alia exempla pro regio in Matrimonium jure ex Nicolai Papæ epiſtolis eruuntur.

De epiſtolis Nicolai Papæ, quas ſuperiori capite laudavimus, alia duo conjugiorum id genus exempla deduximus. Et primum quidem ex epiſtola ad Carolum nona: *Sanctorum*, inquit, *Apoſtolorum Petri & Pauli auxilium ipſe Balduinus magis, quam Regum fide quæſivit, noſtraque dilectione, quam vos luculenter habere agnoſcimus, jam dicto Balduino, quia & tale jam olim aliis eveniſſe Regibus ſcitur, indulgentiam pariter & plenariam gratiam largiamini, vt veſtræ amplitudinis benignitate fretus conſiſtat, maneatque inter ceteros vobis fideles ſecurus.* A Rege Nicolaus poſtulat, vt quam aliis in pari cauſa ſuperiores Reges impertierant, eam ipſe Balduino gratiam impertiret: vno verbo, vt ſicut alii Reges in civilibus legibus, quæ de Matrimonio latæ ſunt, diſpenſaverant, ſeu potius veniam fecerant, ſic & ipſe Carolus cum Balduino ſeſe gereret. Qui ergo infractæ legis veniam concedit, aut legis auctor eſt, vel auctori legis in pleno parive jure ſuccedit.

Alterum exemplum idem Nicolaus ſuppeditat in epiſtola XXIII. ad Carolum: *Non plane immemor*, inquit, *quod ante aliquot annos quidam, qui in hujuſmodi noxam incurrerat, memoriam & ſedem adiiſſet cæleſtis clavigeri, ejuſque Vicarii interventu apud piæ memoriæ Imperatorem non perdita conjuge pleniſſimam indulgentiam ſimul & gratiam percepiſſet.* Quibus ſup-

ponit Pontifex, hominem illum, de quo ſumit exemplum, perditurum eſſe conjugem, niſi ſolutis legum vinculis indulgentiam apud Imperatorem nactus eſſet. Quod ergo conjugem non amiſerit, qui poterat amittere, ex beneficio Principis, non ex juſtitia proceſſit.

Deinde cum Pontificem aptiſſima ſuum ad negotium exempla producere credendum ſit: inde ſequitur, illum optime noviſſe regiam in Matrimonium poteſtatem, & dudum legitime receptam de obtinendo Regis conſenſu in contrahendis procerum conjugiis conſuetudinem. Alioquin is non fuit Nicolaus, qui in vindicandis Eccleſiæ Sacramentis & cauſis ſolas preces adhiberet. Teſtatur hoc in Gallia Rothadi Epiſcopi ſuam in ſedem reſtitutio; teſtantur minaces ad Carolum noſtrum ea de re literæ; teſtatur attentatum a Lothario divortium. Conſtantiſſimum ergo debuit eſſe Caroli Regis jus in ſubditorum Matrimonium, in quo tam ſtudioſe tractando Pontifex ſolas preces adhibuit. Verum quid in Matrimonium poſſint Principes, Nicolaus ipſe docet prima parte tractatus noſtri art. I. cap. XII.

Caput VI.

Caroli Calvi pro regio in Matrimonium jure edictum refertur.

Est inter capitula Caroli Calvi capitulum XXX. quod inſcribitur, *Quando HLotarius ad oſculum receptus eſt.* In eo varia tractantur negotia, quæ ad publicam regni adminiſtrationem pertinent: pertinere vero Matrimonium nemo dubitat, de quo ſic ſtatuitur num. XXXI. *Si autem de iſtis partibus* (Galliæ) *in illis partibus* (Nortmannorum) *femina maritum, aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale neque legitimum, ſicut Leo in ſuis decretis, & ſanctus Gregorius in ſuis epiſtolis monſtrant, diſſolvatur; & cujus fuerit vir vel femina, mancipium ſuum quæque poteſtas recipiat, & ſuæ po-*

teſtatis homini conjungere faciat; & ſi infantes inde nati ſunt, ſecundum legem & antiquam conſuetudinem noſtram infantes matrem ſequantur. In illis autem regionibus, quæ legem Romanam ſequuntur, ſecundum eandem legem fieri exinde decrevimus. Ut conjugium dicitur legale ac legitimum, quod ſecundum leges a Principibus latas contrahitur; ſic & conjugium dicitur non legale nec legitimum, quod adverſus eaſdem leges contrahitur. & hoc ipſum eſt quod Carolus Calvus in ſe recipit: *Ludovicus Balbus obiit, duos filios relinquens, id eſt, Ludovicum & Carlomannum ex puella nomine Auſgard, interdicta a Carolo patre ſuo, quia ſine conſilio ſuo vxoravit eam; pater fili vxorem Adelheis conjunxit, quæ poſt mortem viri genuit filium, avi nomine, id eſt, Carolum.* Sic Reges violatas de non contrahendo, inſciis parentibus, Matrimonio civiles leges perpetuo ſunt vlti, & contracta liberorum Matrimonia diſſolverunt. Et quamvis tunc Matrimonium non minus quam hodie Sacramentum eſſet: id tamen non movit ſacerdotalem ordinem, vt de vſurpata a Principibus juriſdictione conquereretur.

Porro civiles illæ leges, quarum violationem vlciſcebantur noſtri Principes, novæ non erant, ſed antiquæ, & antiqua traditione confirmatæ.

In Digeſtorum libro XXIII. tit. II. de ritu nuptiarum, L. X. *Si ita pater abſit vt ignoretur vbi ſit, & an ſit, quid faciendum eſt, merito dubitatur; & ſi triennium effluxerit poſtquam apertiſſime fuerit pater ignotus, vbi degit, & an ſuperſtes ſit, non prohibentur liberi ejus vtriuſque ſexus Matrimonium vel nuptias legitimas contrahere.*

Iterum L. XI. *Si filius ejus, qui apud hoſtes eſt, vel abſit, ante triennium captivitatis vel abſentiæ patris vxorem duxerit, vel ſi filia nupſerit, puto recte Matrimonium vel nuptias contrahi, dummodo eam filius ducat vxorem, vel filia tali nubat, cujus conditionem certum ſit patrem non repudiaturum* Utraque lege quam neceſſarius ſit ad liberorum Matrimonium conſenſus parentum luculenter apparet. Ubi ſunt exceptiones, ibi regulæ firmantur in contrarium.

Iterum in Juſtinianæi cod. libro V. tit. IV. de nuptiis, L. XXI. *Nec filium quidem familias invitum ad vxorem ducendam*

cogi, legum diſciplina permittit: igitur, ſicut deſideras, obſervatis juris præceptis, ſociare conjugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen, ut contrahendis nuptiis patris tui conſenſus accedat.

Poſtremo in Inſtitutionum libri I. tit. X. de nuptiis: *Iuſtas autem nuptias inter ſe cives Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coeunt: maſculi quidem puberes; feminæ vero viripotentes, ſive patresfamilias ſint, ſive filiifamilias: dum tamen, ſi filiifamilias ſint, conſenſum habeant parentum, quorum in poteſtate ſunt. Nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio ſuadet: in tantum ut juſſum parentis præcedere debeat.* His autem legibus quatuor filiifamilias redduntur ad contrahendum Matrimonium uſque inhabiles, dum parentum conſenſus accedat, niſi quibus in eventis ponuntur exceptiones.

Tertullianus ad vetuſtiores leges reſpectum habet duobus in locis. Unus eſt in libri ad uxorem ſecundi capite IX. *Unde ſufficiam ad enunciandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignat benedictio, renuntiant angeli, pater ratum habet. Nam nec in terris filii ſine conſenſu patrum rite & jure nubunt. Iure* quidem ait, quia id civiles leges ſtatuunt. Alter eſt in libri de velandis virginibus capite XI. *De ceteris vero, id eſt, quæ deſponſatæ non ſunt, viderit parentum procraſtinatio ex anguſtiis & ſcrupuloſitate deſcendens.*

Baſilius Magnus Tertullianum ſequitur in can. XLII. *Quæ ſine his, qui poteſtatem habent, fiunt Matrimonia, ſunt fornicationes: neque ergo vivente patre nec domino ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio domini annuerint; tunc enim accipit firmitatem conjugium.*

Ambroſius Baſilium ſequitur in epiſtola LXXII. ad Cynegium: *Quam ingenuo te commendaſti pudore, quia de eo conſuleres, quod non probares; ſed morem gereres parenti, ut pietatem non læderes, ſecurus quod non aliud a me poſſet referri, niſi quod ſanctas deceret neceſſitudines. Ego vero libenter tua in me onera ſuſcepi, & avo neptem, ut opinor, refudi, quam neſcio plane qua opinione nurum ſibi fieri deſiderabat, ut avum ſocero mutaret. Plura non opus eſt, ne hoc quoque accedat ad verecundiam.*

Carthaginenſe Concilium IV. in can. XIII. *Sponſus &*

ſponſa cum benedicendi ſunt, a parentibus ſuis vel paranymphis offerantur.

Aurelianenſe Concilium IV. antiquas leges illas ſic exequitur in can. XXII. & ſeveritate excommunicationis corroborat: *Ut nullus per imperium poteſtatis filiam competere audeat alienam, ne conjugium, quod contra parentum voluntatem impie copulatur, velut captivitas judicetur; ſed, ſicut eſt prohibitum, non admittatur: ſi qui perpetraverint, excommunicationis ſeveritas pro modo piaculi imponatur.*

Pariſienſe Concilium III. can. VI. *Et quia vtilium rerum cœpit cauſa tractari, hoc vniverſitas præcavere quoque debet, tam Sacerdotes quam Principes, omniſque populus, vt nullus res alienas competere a Regis audeat poteſtate. Nullus viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere præſumat, aut Regis beneficio æſtimet poſtulandam. Quod ſi fecerit, ſimiliter ab Eccleſiæ communione ſemotus, anathematis damnatione plectatur.*

Toletanum Concilium III. can. X. *Pro conſultu caſtitatis, quod maxime hortamento Concilii proficere debet, annuente domino noſtro glorioſiſſimo Recaredo Rege, hoc ſanctum affirmat Concilium, vt viduæ, quibus placuerit tenere caſtitatem, nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur: quod ſi priuſquam profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate elegerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur, ne citra voluntatem parentum, vel ſuam coguntur maritos accipere. Si quis vero propoſitum caſtitatis viduæ vel virginis impedierit, a ſancta communione, & a liminibus Eccleſiæ habeatur extraneus.*

CAPVT

CAPUT VII.

Exemplum pro regio in Matrimonium jure ex Ludovico Balbo quæſitum refertur.

QUOD exemplum ex Ludovico Balbo quæſitum refetimus, traditur a Reginone lib. II. Chronici ann. DCCCLXXXVIII. vbi rem propriis vſurpatam oculis deſcribit. *Habuit autem Ludovicus Balbus*, (Caroli Calvi filius) *cum adhuc juvenilis ætatis flore polleret, quandam puellam nobilem, nomine Anſgard, ſibi conjugii fœdere copulatam, ex qua duos ſuſcepit ſilios elegantioris formæ ac ingentis animi virtute præſtantes; horum vnus Ludovicus, alter Carolomannus vocabatur. Sed quia hanc ſine genitoris conſcientia & voluntatis conſenſu ſuis amplexibus ſociaverat, ab ipſo patre ei poſtmodum interdicta, & interpoſito jurisjurandi ſacramento ab ejus conſortio in perpetuum ſeparata: tradita eſt autem ei ab eodem patre Adelheidis in Matrimonium, quam gravidam ex ſe reliquit.* Idem propemodum refert Marianus Scotus lib. III. Chronici anno DCCCLXXVIII.

Cur autem a quibuſdam hiſtoricis Sigeberto & aliis Anſgarde concubina, Adelheidis vxor vocetur, alia ratio nulla eſt, niſi quod Matrimonium Ludovici cum Anſgarde de facto, non de jure contractum eſſet. Quo fit etiam, vt quia Anſgarde apparebat legitima, nonnunquam vxor appellata fuerit, vt auctor eſt Hincmarus in edito apud Flodoardum de duabus Ludovici filii Caroli vxoribus opuſculo.

Ceterum Adelheidis *enixa puerum, cui nomen avi impoſuit, eumque Carolum vocitari fecit*, vt ſcribit Regino ad eundem annum. Hic autem Carolus Simplex poſtea dictus, ſolus legitimus fuit: Ludovicus vero & Carolomannus ſpurii, cum initum Ludovici Balbi cum Anſgarde connubium nullum fuiſſet. Quod & ipſe Ludovicus Balbus agnovit, vbi relicta Anſgarde, Adelheidem in vxorem accepit. Quocirca æquales

Xx

hiſtorici, prætermiſſis Ludovico & Carolomanno, Carolum Simplicem faciunt vnicum Ludovici Balbi heredem. Ado Viennenſis, *Ludovicus quoque filius*, inquit, *Caroli*, *Carolum*, *qui dictus eſt Simplex*, *heredem regni puerum dimiſit.* Ademarus, *Defuncto*, inquit, *Rege Ludovico*, *regnavit pro eo filius ejus*, *Carolus cognomento Inſipiens vel minor.* Fragmentum Hiſtoriæ Francicæ apud Petrum Pithœum : *Ludovicus poſt adminiſtratum biennio regnum anno ab incarnatione Domini* DCCC-LXXXVIII. *diem obiit vltimum*, *relinquens filium in cunis nomine Carolum*, *qui poſtea Simplex cognominatus eſt.* Hinc Ludovicus & Carolomannus cum hereditario jure regnare ſe non poſſe cernerent, ad regnandum eligi ſe curarunt. Qua de re ſic apud Flodoardum lib. III. hiſt. Remenſis cap. XIX. *Hincmarus ad filios quoque ipſius defuncti Regis* (Ludovici Balbi) *Ludovicum & Carlomannum pro electione canonica Tornacenſis & Noviomenſis obtinenda poſt obitum Ragenelmi Epiſcopi. Item pro electione jam facta, quam indigne tulerant ab ipſo Archiepiſcopo fuiſſe diſpoſitam. Item pro eadem re, oſtendens qualiter in electione ipſorum conſenſerit, quando electi ſunt ad regni principatum, & quæ ab eis pro hac electione mandata perceperit.* Huic electioni fidem quoque facit manuſcriptum ſancti Dionyſii chronicum apud Belleforeſtum, vbi memoriæ proditur, Ludovicum & Carolomannum fratris ſui Caroli defenſionem ac tutelam ſuſcepiſſe, vt obſiſterent Boſoni, qui eoſdem Ludovicum & Carolomannum aſſerens eſſe ſpurios, conabatur regnum invadere, atque vt ſatisfacerent Galliæ optimatibus, qui inter hujus temporis turbas cœperant oculos in verum regni heredem conjicere, quem nolebant hereditate fraudare. Quare Ludovicus & Carolomannus non tam Reges quam Regentes, vt loquuntur, ſeu Caroli tutores fuere. Et licet vncti fuerint, nihil omnino prodeſt, cum & Odo vnctus fuerit, qui ejuſdem Caroli tutor fuit. Utrumque teſtatur Aimoini continuator. *Carolus qui Simplex poſtea dictus eſt*, *in cunis avum agens*, *patre orbatus remanſit*, *cujus ætatem Franciæ primores incongruam*, *vt erat*, *exercendæ dominationi arbitrati*, *maxime cum jam recidivi Nortmannorum nuntiarentur motus*, *& Hugone Abbate jam defuncto non eſſet qui eorum furori obſi-*

ſteret, conſilium de ſummis ineunt rebus. Supererant duo filii, Roberti Andegavenſis Comitis. (qui fuit Saxonici generis vir) Senior ex his Odo dicebatur. Robertus alter patrem nomine referens; ſed ex his majorem natu Odonem Franci, Burgundiones, Aquitanenſeſque proceres congregati in vnum, licet reluctantem, tutorem Caroli pueri regnique, elegere gubernatorem, quem vnxit Gauterius Epiſcopus Senonum, qui mente benignus, & reipublicæ hoſtes arcendo ſtrenue præfuit, parvulum fovit, eique ſemper extitit fidelis: quo obeunte recepit regnum Carolus puer, qui vocabatur Simplex, filius Ludovici. Francos etiam Carolo Craſſo regni tuitionem commiſiſſe, minorenni adhuc Carolo Simplice, teſtatur Flodoardus lib. IV. hiſt. cap. V. *Totius itaque regni curam agens idem Domnus Archiepiſcopus Fulco literas dirigit Carolo Regis Ludovici Transrhenenſis filio pro tutela & defenſione Francorum regni, quod in his partibus a Normannis multipliciter opprimebatur.*

Quin autem mortuo Ludovico Balbo, magna in Galliis acciderit rerum perturbatio, negari non poteſt. Id enim Sigebertus in chronico teſtatur; ſed negari quoque non poteſt, quin contractum a Ludovico Balbo cum Anſgarde Matrimonium Franci judicarint vt invalidum, prognatoſque ex eo Ludovicum & Carolomannum tanquam ſpurios habuerint, ſive cum eis tuitionem regni commiſerunt, ſive cum eos ad regnandum elegerunt, non vera & legitima ſucceſſione, ſed electione ſola regnare poſſe arbitrati, quod genus electionis locum habere pridem deſiit.

CAPUT VIII.

Quædam in cauſis impedimentiſque Matrimonii conſtitutionum Caroli Calvi Capitula recenſentur.

CAROLUM Magnum excipit Carolus Calvus in capitulis, & primum quidem in edicto Piſtenſi num. XXXI. *Si de iſtis partibus in illis partibus femina maritum, aut maritus fe-*

minam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale, neque legitimum, ſicut Leo in ſuis decretis, & ſanctus Gregorius in ſuis epiſtolis monſtrant, diſſolvatur, & cujus fuerit vir vel femina, mancipium ſuum quæque poteſtas recipiat, & ſuæ poteſtatis homini conjungere faciat; & ſi infantes inde nati ſunt, ſecundum legem & antiquam conſuetudinem noſtram infantes matrem ſequantur: in illis autem regionibus quæ legem Romanam ſequuntur, ſecundum eandem legem fieri exinde decrevimus. Hic Carolus lata lege ſub pœna reſciſſionis præcipit, ne Franci cum Nortmannis conjugio jungerentur. Quod impedimenti dirimentis genus ad cultus diſparitatem referri poteſt, cum tunc temporis Nortmanni Chriſtianam nondum ſuſcepiſſent fidem.

Idem Carolus in capitulo apud Cariſiacum anno DCCCLXXVII. cap. VI. edixit: *Ne ſi ipſe moreretur, filia inconſulta matre nuberet de filiabus noſtris, cum quo honore ſecundum Dei voluntatem, & quali ſalvamento aut adjutorio conſiſtere debeant. Quod etiam parvulæ noſtræ filiæ datum habemus, aut deinceps dederimus, cum quali ſecuritate tenere poſſit. Et ſi Deus eam ad perfectam ætatem pervenire donaverit, in matris ſuæ ſit poteſtate, & a nullo contra ipſius voluntatem, vel marito tribuatur, vel ſacrum ei velamen imponatur.* Capitulum iſtud Carolus Calvus edidit, non qua pater, ſed qua Rex, vel Imperator, ne quis nobiſcum tricetur. Sola enim patris poteſtas, vt in reliquis hominibus, ſic in Rege ferendis legibus par eſſe non poteſt, quamvis debita parentibus reverentia & debitus honos idoneum ſit ſanciendæ legis argumentum. Sed legiſlatore opus eſt, cujuſmodi non eſt homo, qua parens, ſed qua Princeps. Qui perſpectos patriæ poteſtatis fines non haberet, iſtud ab Innocentio III. doceretur in cap. *Per venerabilem. Inſuper cum Rex ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine juris alterius læſione in eo ſe juriſdictioni noſtræ ſubjicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per ſeipſum non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubditis potuit diſpenſare.* Quemadmodum ergo Rex, vt pater illegitimos filios non poteſt natalibus reſtituere, ſed vt Princeps; ſic & filiæ, ne ſub pœna dirimendi Matrimonii contrahat inconſulta matre, non tanquam pater, ſed tanquam Princeps, Carolus interdixit.

CAPUT IX.

Jus regium in impedimentis Matrimonium dirimentibus & divortiis, a Conciliis Epiſcoporum Galliæ agnoſcitur.

HOc capite nobis efficiendum eſt, vt quam Reges in Matrimonia poteſtatem exercuerint, hanc eandem Gallicani Præſules in ſuis Synodis agnoſcant.

In Concilio Moguntiaco quod anno DCCCXIII. habitum eſt, can. LVI. *Si quis viduam vxorem duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu duabus ſororibus nupſerit, aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre & filio, tales copulationes anathematizari, nec vnquam amplius conjugio ſub magna diſtrictione copulari.* Hæc ex capitularibus, quæ ſuis canonibus Concilium inſerit; ſed hæc quæ reipſa ſunt juris civilis, & id genus alia effecerunt, vt Concilium Imperatorem ſic alloqueretur in præfatione: *De his tamen omnibus valde indigemus veſtro adjutorio atque ſana doctrina, quæ & nos jugiter admoneat atque clementer erudiat, quatenus ea, quæ paucis ſubter perſtrinximus capitulis, a veſtra auctoritate firmentur: ſi tamen veſtra pietas ita dignum eſſe judicaverit, & quidquid in eis emendatione dignum reperitur, veſtra magnifica Imperialis dignitas jubeat emendare, vt ita emendata nobis omnibus & cunctæ Chriſtianæ plebi ac poſteris noſtris proficiant ad vitam & ſalutem.* Ingenua Præſulum confeſſio in iis, quæ ad Imperatoriam dignitatem ſpectare crediderunt.

In Concilio Arelatenſi VI. can. XI. *De inceſtis conjunctionibus, ſicut a ſanctis Patribus inſtitutum eſt, nihil prorſus veniæ reſervamus, niſi cum adulterium ſeparatione ſeparaverint; inceſtos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam deſignare funeſtum eſt, hos eſſe cenſemus; ſi quis relictam fratris, quæ potius ſoror prius extiterat, carnali conjunctione violaverit; ſi quis fratris germanam vxorem acceperit; ſi quis novercam duxerit; ſi quis*

conſobrinæ ſuæ ſe ſociet; ſi quis relictæ, vel filiæ avunculi miſceatur, aut patris filiæ, aut privignæ ſuæ concubitu polluatur. Arelatenſes Patres canonis Summam ex lib. VII. Capitul. num. CCCXXXVII. deprompſerunt, & diverſis inceſtarum conjunctionum generibus amplificaverunt. Quare lex iſta ex civili jure deprompta, canonibus Arelatenſibus inſerta eſt; & quamvis lex ab Imperatore vim non habuiſſet antea, vt haberet ab eodem neceſſe eſſe conſentiunt, ſic ad Imperatorem ſcribentes capite vltimo: *Hæc igitur ſub brevitate, quæ emendatione digna perſpeximus, quam breviſſime adnotavimus, & Domino Imperatori præſentanda decrevimus, poſcentes ejus clementiam, vt ſi quid hic minus eſt, ejus prudentia ſuppleatur; ſi quid ſecus, quam ſe ratio habet, ejus judicio emendetur; ſi quid rationabiliter taxatum eſt, ejus adjutorio divina opitulante gratia perficiatur.* Arelatenſis Concilii Patres non ita ad Imperatorem, opinor, ſcriberent, niſi ſuis canonibus ineſſe nonnulla, quæ ad politicam rationem pertinerent, aliis verbis meram ſuorum canonum executionem poſtularent. Ad politicam autem rationem quid hic pertineret magis, quam inſtitutio legum, quæ contractum cum tali vel tali perſona Matrimonium dirimant? Nunc vero inſignem Epiſcoporum de regio in divortia, vel in affine divortiis negotium jure conteſtationem exhibeamus. Illam offert Hincmarus in opuſculo, quod de Lotarii & Tetbergæ Reginæ divortio compoſuit. *Fœmina quædam,* inquit, *non ignobilis genere, nomine Northildis, de quibuſdam inhoneſtis inter ſe & virum ſuum vocabulo Agembertum ad Imperatorem publice proclamavit, quam Imperator ad Synodum deſtinavit, vt inde epiſcopalis auctoritas quid agendum eſſet, decerneret. Sed Epiſcoporum generalitas ad laicorum ac conjugatorum eam remiſit judicium, vt ipſi inter illam & ſuam conjugem judicarent, qui de talibus negotiis erant cogniti, & legibus ſæculi ſufficientiſſime præditi, eorumque in legalibus judiciis eadem fœmina ſe ſubjiceret, & quod de quæſtione ſua decreviſſent, ſine repetitione teneret. Si vero crimen aliquod eſſet, vnde pœnitentiæ modum poſt illorum judicium ab epiſcopali auctoritate depoſceret, ſecundum quod ſacri canones præfixerunt, & imponere non negarent: nobilibus autem laicis ſacerdotalis diſcretio placuit, quia de ſuis con-*

jugibus eis non tollebatur judicium, nec a ſacerdotali ordine inferebatur legibus civilibus præjudicium, & legem proclamationi feminæ protulerunt, ac legali judicio terminum contulerunt. Cauſæ iſtius ordo notetur, & qui civilium atque Eccleſiaſticorum judiciorum fines demonſtrentur, diligentius obſervetur. Femina virum ſuûm in judicium coram Imperatore vocat, Imperator feminam ad Synodum Epiſcoporum mittit, Synodus ad ſæculares judices feminam remittit, tum vt laici de ſuis conjugibus judicent, tum vt laicis de vſurpata ab Antiſtitibus juriſdictione conquerendi tolleretur occaſio. Deinde ſi poſt laicorum ſententiam dignum pœnitentia crimen occurreret, tam femina quam vir ad Epiſcopos redeant, a quibus tum demum pœnitentiæ modus indicatur. Poſt tantos finium regundorum arbitros, qui Theologi ſæcularium Principum jura nunc imminuunt, nobiſcum dicant, placere requiri terminos, quos Hincmarus cum aliis Epiſcopis pegerit, iiſque parere. Ceterum quæ hic ſcribit Hincmarus, pluries repeto, digna ſcilicet quæ centies repetantur.

ARTICULUS III.

Impedimenta & cauſæ ejuſdem generis matrimoniales quæ ad tertiam Regum Galliæ ſtirpem pertinent, attinguntur.

CAPUT I.

Robertus Rex Galliæ contra Theodoſii legem ducens vxorem in cauſa fuit, cur Romanum Concilium regiam in Matrimonium poteſtatem confirmarit.

INSCRIPTIO capitis hujus paradoxum quid importat; ſed paradoxum illud eſſe deſinet, cum res ſincere ex duobus Romani Concilii, quod anno DCCCCXCVIII. habitum eſt, canonibus proponetur: ſic igitur ſe habent canones illi duo: nempe primus.

Ut Rex Robertus conſanguineam ſuam Bertam, quam contra leges in vxorem duxerat, derelinquat, & ſeptem annorum pœnitentiam agat, vt ſecundum præfixos Eccleſiaſticos gradus judicatum eſt: quod ſi non fecerit, anathema ſit. idemque de eadem Berta fieri præceptum eſt.

Secundus. *Erchambaldum Turonenſem Archiepiſcopum talis conjugii conſecratorem cum omnibus Epiſcopis, qui conſentientes interfuerunt his inceſtis nuptiis Regis & Berthæ conſanguineæ ſuæ, a ſacroſancta communione ſuſpendimus, donec ad hanc Sedem Apoſtolicam veniant ſatisfacturi.*

1. In canone primo Robertus Bertam Odonis Comitis filiam conſanguineam ſuam ducit in vxorem contra Theodoſii legem, qua ne quis tale Matrimonium contrahat, prohibetur. Romanum Concilium, cui Gregorius V. præfuit, decernit,

cernit, vt Rex Bertam dimittat, & ei, ſicut & Bertæ, propter admiſſum crimen annorum ſeptem pœnitentiam imponit. quo pacto Concilium Theodoſii legem in tantum exequitur, in quantum exequi potuit: atque ita Robertum & Bertam tractando regiam in Matrimonium poteſtatem confirmat; & id ſane dubitationem nullam habet.

II. In canone I. vt omnis tollatur tergiverſandi occaſio, Robertus contra leges, non contra canones in vxorem duxiſſe Bertam dicitur. Concilii Patres id omne quod in articuli III. capite I. de conſanguinitatis impedimento tradimus, pro eruditione ſua noverant. Quare mirum non eſt, ſi pro æquitate ſua ſecundum Theodoſii legem judicarunt.

III. Robertus Concilio paruit, & parendo quantum apud Sedem Apoſtolicam latæ ab Imperatoribus de Matrimonio leges valerent, luculenter oſtendit, & privato obſequio ſuo, quod ſemper prædicandum eſt, & nuſquam ſilendum, obſequendi legibus ejuſmodi exemplum præbet ampliſſimum, & æternam illis auctoritatem conciliat. In ſumma Rex & Sedes Apoſtolica in eo conveniunt, vt impedimenta Matrimonium dirimentia quæ ſtatuerunt Principes, diligenter obſerventur.

IV. In canone I. conſideranda ſunt duo, Matrimonii diſſolutio, & annorum ſeptem pœnitentiæ impoſitio: prius, quia ſæculi leges reſpicit, regiæ poteſtati aſſeritur; poſterius, quia peccati vindictam attinet, ſacræ Pontificum auctoritati vindicatur: ſic vtrique foro, quod ſuum eſt, Romana Synodus cum attribuat, quis deinceps vtriuſque fori jura vellet confundere ac permiſcere?

V. In vtroque canone Berta Roberti non commater, ſed conſanguinea tantum appellatur. Hinc erret neceſſe eſt Helgaudus Floriacenſis Monachus, cum in vita Roberti Regis ait: *Commatrem & ſibi propinquitatis vinculo nexam duxit vxorem, reprehenſus ab Abbone Floriacenſium a Deo prælecto Abbate, quam ſibi male copulaverat, dereliquit. Berta illi nomen fuit.* Hic error confirmatur a Leone IX. cum in epiſtola ad Henricum Regem apud Ivonem in decreti parte IX. de inceſta copulatione cap. VIII. ait: *Pater tuus Robertus laude & conſultu Epiſcopo-*

rum regni ſui Bertam matrem Odonis Comitis ſibi duxit vxorem, ob quam rem quoniam ſibi erat carnis affinitate conjuncta, ab anteceſſore noſtro cum Epiſcopis, qui placito interfuerunt, reprehenſi ſunt: poſtea ad Sedem Apoſtolicam venientes cum ſatisfactione, ſumpta pœnitentia, redierunt ad propria. Pontifex Bertam non Roberti commatrem, ſed carnis duntaxat affinitate conjunctam fuiſſe tradit. Robertus autem illa dimiſſa duxit Conſtantiam Willelmi Comitis Arelatenſis filiam, ex Blanca ſorore Fulconis Comitis Andegavorum.

VI. Ex ſecundo canone manifeſte quoque apparet, quanta fuerit Romæ in conſervanda Imperatoriarum legum, quæ ad reipublicæ bonum referuntur, auctoritate firmitas & conſtantia. Turonenſis Archiepiſcopus inceſti Matrimonii conſecrator, & conſentientes alii Epiſcopi a communione ſuſpenduntur Eccleſiaſtica, donec ad Sedem Apoſtolicam proficiſcantur, ſatisfacturi & rationem facti ſui reddituri. Cum vero profecti ſunt, quam ſatisfactionem & rationem reddiderint, memoriæ, quod ſciam, traditum non eſt: hoc ignorare totum cogimur.

VII. Ex vtroque canone manifeſte apparet Aquitanicæ hiſtoriæ auctorem neſciiſſe quid ſcriberet, cum hac de re ita ſcripſit: *Idem vero Rex* (Robertus) *in vxorem ſibi aſſumpſit matrem Odonis Comitis, Bertam nomine, qui eodem tempore puerulus erat. Illa autem commater ejuſdem fuerat Regis, idemque Rex filium ipſius de ſacro ſuſceperat lavacro: quod agnoſcens Papa Gregorius totam Franciam anathemate percuſſit.* Iterum alio in loco, quem Baronius ad annum DCCCCXCVIII. refert. *Dum enim de eodem Rege eadem mulier concepiſſet, credens ſe parituram filium, peperit monſtrum. quæ res Regem perterruit, & libellum repudii eidem mulieri dare compulit. quo facto abſolvi cum toto ſuo meruit regno.* Quæ de tota Francia anathemate percuſſa, & de totius regni abſolutione dicit, non modo falſa ſunt, ſed & Gregorio Papæ V. injurioſiſſima: quaſi vero id genus pœnæ mereretur Rex Galliæ, ſi cum ſua commatre duxiſſet Matrimonium, id eſt, Juſtiniani legem ſpreviſſet? Hoc exponere, & fabulam & injuriam confutare eſt.

Ceterum Bertam non commatrem Roberti, ſed conſan-

guineam duntaxat fuiſſe, Romanum Concilium in vtroque canone, & Leo IX. in epiſtola ad Henricum Regem, nos docent.

VIII. Quæ Petrus Damianus hac de re in epiſtola ad Deſiderium Caſſinenſem Abbatem ſcribit apud Baronium, expenduntur. Verba ſunt: *Sæpe Deus omnipotens terribile exhibet, etiam in hac vita, judicium, nec tamen miſeri homines deſinunt iterare plectendum. Nam Robertus Gallorum Rex avus iſtius Philippi, qui in paterni juris ſceptra ſucceſſit, propinquam ſibi copulavit vxorem, ex qua ſuſcepit filium, anſerinum per omnia collum & caput habentem: quos etiam virum & vxorem omnes fere Galliarum Epiſcopi communi ſimul excommunicavere ſententia. Cujus ſacerdotalis edicti tantus omnem vbique populum terror invaſit, vt ab ejus ſocietate vniverſi recederent, nec præter duos ſervulos ad neceſſarii victus obſequium illi remanerent: qui tamen & ipſi vaſa omnia, in quibus Rex edebat & bibebat, percepto cibo, abominabilia judicantes, pabula ignis exhibebant. His autem Rex coarctatus anguſtiis ad ſanum conſilium rediens, divortium fecit, inijtque legale connubium.* Hunc textum duas in partes divido. Poſterior eſt quæ ſic incipit, *quos etiam virum & vxorem*, & cetera vſque ad finem. Narratione iſta nihil eſt fabuloſius, ſive ſpectes latam ab vniverſis Galliarum Antiſtitibus excommunicationem, ſive ſpectes quæ excommunicationem hujuſmodi conſequuntur; nihil ab auctorum æqualium vel ſupparium teſtimonio magis vacuum; nihil indignius, quod a ſapiente viro literis prodatur. Secundus canon ad fabulam latæ ab vniverſis Galliarum Epiſcopis excommunicationis confingendam ſufficeret. Concilium ſtatuit, vt niſi & Bertam dimitteret, & indictam pœnitentiam ageret, anathemate percuteretur: non eſt anathemate percuſſus, quia Bertam dimiſit, & pœnitentiam egit, vel de ea modo tunc vſitato compoſuit; quæ vero his non concordant, pura puta ſunt cerebricoſorum hominum figmenta. Prior pars mirabilem, vt putat auctor, eventum continet. At ſi verum eſt quod ibi narratur, *Bertam peperiſſe filium anſerinum per omnia collum & caput habentem*, illud neceſſe eſt alterutro e duobus modis contigiſſe, deficientis a lege & diſpoſitione ſua naturæ errore, vel ſpe-

ciali Dei ſcelerum vltoris voluntate: ſi poſteriori contigit, profecto id habent Imperatores Theodoſius & alii, quo de conſanguinitatis impedimento Matrimonium dirimente ſibi ſumme gratulentur, Deo edicta ſua miraculis comprobante. Si prius contigit, id quoque habent Damianus, & ex eo ſapiens Baronius, quo meditata in eventum mirabilem ſua recoquant, & monſtrum priori modo contigiſſe pugnaciter contendant.

Et ſane quo argumenti genere Cardinales duo cupide vtuntur, vt Romani Pontificis ſupra Reges & regna poteſtatem aſſerant, eodem & illam penitus labefactare ſe viri prudentes non intelligunt. Nam ſi Romanus Pontifex violationem legis vnius, qua ne quis commatrem ducat in vxorem, Juſtinianus primum vetuit, & quam ſacerdotalis ordo in vſum admiſit, vlciſcatur, non modo Regem communione privat Eccleſiaſtica, ſed regnum etiam vniverſum interdicto ſubiicit. Quo, quæſo, pœnæ genere animadvertiſſet Regem, ſi Rex divina mandata perfregiſſet omnia, ſi certo quodam inſigni facinore totum corrupiſſet decalogum? Qui ſic agit Pontifex, nonne cum Stoicis & Joviniano putat peccata omnia eſſe paria, cum omnia pari pœna puniat, vel peccantem adverſus humanas leges hominem perinde caſtiget, ac ſi contra divinas peccaret? Cardinalis Damianus hoc loco id revocet in memoriam, quod in epiſtola XII. ſcribit Alexandro II. *Præterea duo quædam apud Apoſtolicam Sedem frequens vſus obtinuit, quæ ſi prudentia veſtra judicat, vt nobis videtur, omnino digna ſunt corrigi. Unum, quia cunctis fere decretalibus paginis anathema ſubjungitur: alterum, quia cujuſlibet Eccleſiæ filius, ſive clericus ſit, ſive laicus, exponere proprii exceſſus Antiſtitis prohibetur. Quorum primum quam ſit ſalutis immane periculum, & infinite patens vorago labentium, ac pernicies animarum, clementiæ veſtræ pietas non ignorat. Dicitur enim quiſquis hæc vel illa non fecerit, ſive certe quiſquis hoc quod ſuperius ſtatutum eſt, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema ſit, vbi notandum, quam lubrica, quam præceps ſubito ruendi illic procuretur occaſio, vt ante quis in æternæ mortis barathrum corruat, quam ſe vel leviter impegiſſe recognoſcat, & ſubſtratæ quodammodo tendi-*

culæ jam pes ejus innectitur, dum ſe liberis adhuc incedere greſſibus arbitratur. Delinquit itaque quiſquis ille eſt in illud Apoſtolicæ conſtitutionis edictum, & aliquando levi quadam ac perexigua offenſione tranſgreditur, & continuo velut hæreticus & tanquam cunctis criminibus teneatur obnoxius, anathematis ſententia condemnatur, & cum dictante juſtitia, alia ſit vltione plectendus, qui plus delinquit; alia, qui minus excedit: ſic graviter leviterque peccantibus, æqua cunctis & indifferens pœna, ſolius ſcilicet anathematis, irrogatur. Non tribunalium more, vel forenſis examinis, aut libertas ceditur, aut poſſeſſio confiſcatur, nec pecuniariæ multæ reus addicitur, ſed Deo potius omnium ſcilicet bonorum auctore privatur. Hanc itaque homo de homine pœnam ſumit, quam de ſui tranſgreſſione mandati ipſe quoque Deus omnipotens non præſumit. Qui amat, inquit, aut patrem aut matrem pluſquam me, non continuo addidit, ſit anathematizatus, vel maledictus; ſed tantum ait, non eſt me dignus. Et in lege oculus pro oculo, dens pro dente, percuſſura pro percuſſura, aduſtio pro aduſtione duntaxat exigitur, nec continuo qui reus eſt, de ſynagoga projicitur, vel maledictione damnatur. Non enim ſecundum Stoicos omnia peccata ſunt paria, atque idcirco indifferenti ſunt vltione plectenda. ſed juxta modum culpæ temperanda ſemper eſt menſura vindictæ. Porro nec beatus Papa Gregorius, vel ceteri Patres, qui diverſis temporibus in Apoſtolicæ Sedis regimine floruerunt, hunc morem in ſuis reperiuntur obſervaſſe decretis; & vix eorum aliquando ſtatutis anathema ſubnectitur, niſi cum Catholicæ fidei clauſula terminatur. Quamobrem ſi ſanctæ prudentiæ veſtræ placet, hunc morem de cetero a decretalibus paginis amoveri præcipiat, & vel damni pecuniæ, vel alterius cujuſlibet vltionis calculum in earum tranſgreſſione præfigat, ne quod aliis eſt ad tuitionis munimenta proviſum, aliis ad perniciem perveniat animarum.

Caput II.

Uſus civilium legum in dirimendis Matrimoniis proponitur, ex quo regia in Matrimonium poteſtas elucet.

Ut vero civilium legum vſus in dirimendis Matrimoniis proponatur, vnus Ivo Carnotenſis ſufficiet, qui cum ſuo tempore communis Eccleſiarum Galliæ Magiſter fuerit, ceterorum teſtimonia ſupplebit.

Hæc igitur habet, & primum quidem in decreti parte IX. *Inter quas perſonas inceſta copulatio, inter quas legitimæ nuptiæ fiant. Liber* I. *Inſtitutionum titulo* X.

Cap. I. *Inter eas perſonas, quæ parentum liberorumve locum obtinent, inter ſe nuptiæ contrahi non poſſunt, veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & vſque ad infinitum: & ſi tales perſonæ inter ſe coierint, nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicuntur. Et hæc adeo vera ſunt, vt quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco ſibi eſſe cœperunt, non poſſint inter ſe Matrimonio jungi, in tantum, vt etiam diſſoluta adoptione idem jus maneat: itaque eam, quæ per adoptionem filia aut neptis eſſe cœperit, non poteris vxorem ducere, quamvis eam emancipaveris.*

Inter eas quoque perſonas quæ ex tranſverſo gradu cognationis junguntur, eſt quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta. Sane enim inter fratrem ſororemque nuptiæ prohibitæ ſunt, ſive ab eodem patre eademque matre nati fuerint, ſive ex alterutro eorundem. Et ſi qua per adoptionem ſoror tibi eſſe cœperit, quandiu quidem conſtat adoptio; ſane inter te & eam nuptiæ conſiſtere non poſſunt, filiam vxorem ducere non licet; ſed nec neptem fratris vel ſororis ducere quis poteſt, quamvis quarto gradu ſit. Cujus enim filiam vxorem ducere non licet, ejus neque neptem permittitur; ejus vero mulieris, quam pater tuus adoptavit, filiam, non videris impediri vxorem ducere, quia neque naturali, neque civili lege tibi conjungitur. Duorum autem fratrum ſororumve liberi, vel

fratris & ſororis, jungi non poſſunt.

Item. Amitam, licet adoptivam, vxorem ducere non licet. Item nec materteram, quia parentum loco habentur. Qua ratione verum eſt, magnam quoque amitam & materteram magnam prohiberi vxorem ducere. Affinitatis quoque veneratione a quarundam nuptiis abſtinere neceſſe eſt, vt ecce privignam aut nurum vxorem ducere non licet, quia vtraque filiæ loco ſunt.

Item. Mariti autem filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito, vel contra, Matrimonium recte contrahunt, licet habeant fratrem vel ſororem ex Matrimonio poſtea contracto natos, ſi vxor tua poſt divortium ex alio filiam procreaverit: hæc quidem privigna non eſt tua.

Item. Si adverſus ea quæ diximus, aliqui coierint, nec vir, nec vxor, nec Matrimonium intelligitur, nec dos. Itaque qui ex eo coitu naſcuntur, in poteſtate patris non ſunt, ſed tales ſunt, quantum ad paternam poteſtatem pertinet, quales ſunt hi, quos mater vulgo concepit. Nam nec ſi patrem habere intelliguntur, cum his etiam incertus eſt coitus; vnde ſolent ſpurii appellari, vel a Græca voce σποράδην *concepti, quaſi ſine patre filii. Sequitur ergo, vt & diſſoluto tali coitu dotis exactioni locus ſit.*

Ut notabilis ſit, qui cum his nuptias conſtituerit, cum quibus fieri non poſſunt, Pandectarum lib. III. *tit.* II.

Cap. II. *Si cum ea quis nuptias vel ſponſalia conſtituerit, quam vxorem ducere non poteſt, vel fas non eſt, erit notatus. De pœna ejus qui inceſtum contraxerit, novellarum conſtitutionum* XXXII. *cap.* I.

Cap. III. *Si quis nefarium & inceſtum atque damnandum Matrimonium contraxit, liberos autem ex priore legitimo Matrimonio non habuerit, ſtatim ſuis facultatibus careat, dos quæ ei data eſt, fiſci juribus vindicetur: poſt publicationem autem, & cinguli patiatur amiſſionem, & exilio puniatur. Quod ſi vilior ſit, corporali quæſtioni ſubſiſtat, & vxor ejus contra leges eaſdem nupta, pœnas patiatur ſæculi, ſi nulla juſta excuſetur ignorantia.*

Ut liberi ex alia conjuge nati bona inceſtuoſi patris accipiant.

Cap. IV. *Si autem liberi ſint, & inceſtas nuptias contraxerint, illi ſive liberi legitimi, (quod forte ex alio Matrimonio procreati ſint) in pœnam patris, ſui juris fiant, & paternas accipiant fa-*

ciltates: ſic tamen vt patri ſuo alimonias præbeant, & quæ neceſſaria ſunt, adminiſtrent.

Deinde in variis epiſtolis, in epiſtola CXXIX. ad Gaufridum Vindocinenſem Comitem, qui in vxorem ducere volebat Vicecomitiſſam Bleſenſem, cujus ille conſanguineus erat. *Tibi mando*, inquit, *& per legem Chriſtianam interdico ferales inceſtas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimos de iis heredes ſuſcipere.* Quid eſt nuptias lege defendere, niſi aut eaſdem eſſe civilium legum inſtitutioni conſentaneas probare? Matrimonium quippe legitimum illud eſt, quod legali inſtitutione vel provinciæ moribus contrahitur.

In epiſtola CXXXIV. ad Danubertum Senonenſem Archiepiſcopum, de alio caſu Ivo ſic decernit: *Quidquid pater naſcente virgine juraverit, cum ad annos ratiocinales perducta eſt, niſi ipſa virgo conſentiat, etiam vivente patre ſecundum leges irritum erit. Unde in legibus Romanis Iuſtiniani Imperatoris ita habetur: Sponſalia ſicut nuptiæ conſenſu fiunt contrahentium, & ideo ſicut in nuptiis, ita & in ſponſalibus filiasfamilias conſentire oportet.* Ubi Matrimonium, quo de loquitur, ſecundum leges irritum eſſe ſcribit, civiles, non Eccleſiaſticas intelligit, vt locus epiſtolæ fidem facit ampliſſimam.

In epiſtola CLXVII. ad Hildebertum Cenomanenſem Epiſcopum, de homine qui aliam duxerat vxorem contra conjugale pactum, quod cum alia muliere contraxerat prius: *Cum præterita ætate Siguinus Apoſtolicæ Sedis legatus apud nos eſſet, & ſimilis cauſa ad noſtras aures delata eſſet, prolatis legibus juſtum eſſe judicamus & legitimum.* De legibus civilibus ex more loquitur, non de Eccleſiaſticis ſeu canonibus: quod ergo Matrimonii contractus juſtus ſit ac legitimus, ex legibus Ivo pendere credidit.

In epiſtola CCXXI. ad Joannem Aurelianenſem Epiſcopum, de libero viro, qui neſciens ancillam duxerat vxorem, ſed poſtea cognita veritate illam dimiſerat: *Si decreta Patrum & leges ſæculi ſuper hoc conſulere volumus, reperiemus quia inter ingenuos & æquales tantum legitima conſtat eſſe conjugia; & vbi aliter per ignorantiam evenerit, licita fore divortia.* Ex decretis Patrum cognoſcimus juſtas eſſe leges,

quæ

quæ ejuſmodi Matrimonia prohibent.

In epiſtola CCXLII. ad Audoenum Ebroicenſem Epiſcopum, in eam rem ipſam, quæ cuidam negotium faceſſerat, hanc laudat novellam Juſtiniani: *Si quis per errorem ancillam mulierem duxerit vxorem, liberam eſſe eam putans; vel e contrario, ſi libera mulier ſervo per errorem juncta ſit, poſteaquam veritas reperta fuerit, dicendum eſt omnino nuptias non conſtitiſſe. Inter liberam enim & ancillam, ſervum & liberam mulierem nuptiæ contrahi non poſſunt. In tali ergo contractu quod lex damnat, non homo, ſed juſtitia ſeparat, quia quod contra leges præſumitur, per leges diſſolvi meretur.* De legibus, vt apparet, non de canonibus verba facit.

Ex hoc autem propoſito in dirimendis Matrimoniis civilium legum vſu colliguntur duo. Unum Gallicanos Præſules legitimam in ſæcularibus Principibus ferendi leges, quæ Matrimonium dirimant, poteſtatem agnoviſſe, nec agnoſcere verius potuiſſe, quam eas leges in dirimendis Matrimoniis adhibere. Alterum, quod adhibeant, regio ſeu civili in Matrimonium juri nihil obeſſe, quia cum civiles leges in judicandis Matrimoniis adhibent, non ſua, ſed Principum auctoritate Matrimonia diſſolvere ſe profitentur. Quare Principes ſoli, vt ſint civilium legum auctores, non ſunt tamen earundem ſoli vindices. Hoc ipſum teſtantur Reges, & inprimis Lotarius in reſcripto, quod inter Longobardorum leges lib. XI. tit. LVII. refertur. *Volumus*, inquit, *vt cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege vult vivere, & tali lege, quali vivere profeſſi ſunt, vivant: illique denuntietur, vt hoc vnuſquiſque tam judices quam Duces, vel reliquus populus ſciat, quod ſi offenſionem contra eandem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere, per diſpenſationem Pontificis & noſtram ſubjacebunt.* Ceterum ex hoc Lotarii reſcripto cum multa fiunt a Pontificibus circa impedimenta Matrimonium dirimentia, qua ratione fiant, apparet, & validiſſime ex iis confirmantur, quæ art. II. cap. VI. de diſpenſationibus dicuntur.

CAPUT III.

Regia in Matrimonia procerum poteſtas ex beato Bernardo deducitur.

REGIAM in Matrimonia procerum poteſtatem deducimus ex epiſtola CCXXII. Bernardi, in qua vir ſanctus Galliæ Regem & Comitem Theobaldum inter ſe conciliare conatur. Sancti Bernardi verba ſunt hæc : *Sed Rex aliud addit adhuc, quod Matrimoniis ſibi moliatur conjungere contra ejus fidelitatem, Comitem Flandrenſem & Sueſſionenſem, & de fidelitate quidem ſuſpicio eſt, non certitudo. Porro inanes ſuſpiciones certis pactionibus præjudicare, quale ſit, vos videritis: quanquam id omnino credendum non fuerit de tali viro. Nunquid enim hoſtes ſunt Regis, quibus alligatur Comes, & non magis ejus, & ejus amici? Nonne conſanguineus Regis, & ſicut fatetur, baculus regni Comes Flandrenſis eſt? quid ergo contra Regis fidelitatem facit ejus homo & fidelis ipſius, ſi aliis ejus amicis ſuorum Matrimoniis copulatur?* Summa totius loci eſt, Bernardum in impediendis procerum regni conjugiis jus regium agnoſcere, dum impediendi legitima cauſa ſubſiſtit. Hæc eſt regni conſuetudo, quam ſemper in vſu fuiſſe diximus.

Ceterum huc ſpectat, quod a Belleforeſto commemoratur in vita Philippi Pulcri, nempe ſe in veteri manuſcripto legiſſe, *antiquam eſſe in Gallia legem, qua cautum erat, ne quis quantacunque auctoritate polleret, ſine conſenſu Regis extra regni fines Matrimonium iniret.* Hac lege ſeu conſuetudine, quæ vim legis habet, vbique coercentur regni proceres, cum vbique locorum retento hereditario vel in regnum, vel in ampliſſimas regni poſſeſſiones jure Matrimonium contrahant.

Dicet vero quis nullam eſſe apud beatum Bernardum vel Belleforeſtum de reſciſſione Matrimonii mentionem; ſed de exilio vel exheredatione, qua qui ſine conſenſu Regis contrahunt, puniuntur. Sed hæc objectio, quæ ad Belleforeſtum

magis quam ad beatum Bernardum ſpectat, facile diluitur. Exilium quippe vel exheredatio pœna illius eſt, qui contra legem vel conſuetudinem Matrimonia dirimentem contrahere auſus eſt: vel e duabus pœnis non negata vna, quæ gravior hominum ſenſu percipitur, hanc alteram Belleforeſtus ad majorem metum expreſſit.

CAPUT IV.

Sub Ludovico Craſſo regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUÆ pro retinenda regia in Matrimonium poteſtate Ludovicus Craſſus geſſit, Joannes Tilius hæc dicenda ſuggerit in collectorio Regum & rerum Francicarum his verbis : *Alter filius Theobaldi magni Bleſenſium & Campanorum Comes extitit, Henricus cognomento Largus, Campaniæ Briæque Comes, cui Iolandis ſoror Balduini Comitis Flandriæ & Hannoniæ deſponſata fuit; ſed hujus, ſicut & vnius e filiabus magni illius Theobaldi Comitis, cum Sueſſionenſium Comite ſponſalia reſcidit. Poſtea Henricus Largus filiam Ludovici junioris vxorem accepit.* At cur id fecit Rex, quia ſine ſuo conſenſu contraxerant? quo jure ſponſaliorum fœdera diſſolvit? Regio ſane. Sed quem ob finem? publicum, & publicæ ſalutis quietem. A quo Pontifice reprehenſus eſt Rex? a nullo: quippe nondum erant, qui Regibus auctoritatem in cauſas & impedimenta Matrimonii abrogarent. Cur beati Bernardi conſiliis hac in parte Ludovicus non ceſſit, quia regno expedire Rex ipſe judex peridoneus non cenſuit. Jurane ſacerdotalis ordinis ſic læſit? minime vero: quis enim crederet Regi a beato Bernardo indultum fuiſſe, a quo Herodes alter appellatus eſt in iis literis, quas ad Honorium II. pro Henrico Senonenſi & ceteris provinciæ Epiſcopis miſit.

CAPUT V.

Sub Philippo Auguſto regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUÆ pro retinenda regia in Matrimonium poteſtate Philippus Auguſtus geſſit, ex variis monimentis repetimus. Et primo quidem ex actis Autiſiodorenſium Pontificum in vita Hugonis de Noeriis Epiſcopi, vbi Philippus conſentit in Matrimonium Hervei Nivernenſium Comitis, cui Matildis Petri Cortinæi Autiſiodorenſis Comitis filia nupſit. *Giemum*, inquiunt acta, *caſtrum nobiliſſimum Hervei de Douziaco Comitis Nivernenſis in proprietatem regiam devenit juxta pactorum formam, quoniam Dominus Rex Philippus conſenſerat & fecerat, vt ipſe* (Herveus) *filiam Comitis Autiſiodorenſis, cui filiæ competebat jure hereditario Comitatus, haberet vxorem.* Et poſt alia: *Quam* (Matildem) *favore regio favente duxerat in vxorem.* Quid juris, quidve eſſet conſuetudinis Regum Galliæ in Matrimonia procerum, hæc acta teſtantur.

Deinde ex archivis regiis in arca Tornodorenſium & Autiſiodorenſium, vbi Petri Cortinæi pactum aſſervatur: *Ego Petrus Comes Tornodorenſis & Altiſiodorenſis notum facio omnibus, ad quos literas præſentes pervenerint, quod ego habeo in conventione, cariſſimo Domino meo Philippo illuſtri Francorum Regi, quod ipſum bona fide juvabo toto poſſe meo quandiu vixero contra omnes homines, qui poſſunt vivere & mori; & quod ei non deficiam, quandiu rectum mihi voluerit facere in curia ſua, & quoquo modo accideret, quod Herveus Comes Nivernenſis Matildem filiam meam non haberet in nulla arte, in nullo ingenio, & nullo modo ſufferrem, nec eſſem in auxilium & conſilium, quod Comes Namurci Philippus, nec alius eam haberet in vxorem, niſi eſſet per conſenſum & voluntatem, & per os Domini mei Regis Philippi, ſed ſuper hoc omni poſſe meo eſſem in nocumentum & diſturbationem. Hæc autem faciam jurari Domino Regi ab omnibus illis mi-*

litibus & hominibus Comitatuum Altiſiodori & Tornodori, qui hæc nondum juraverunt, quos in manu mea teneo. Ita quod ſi exirem de aliqua iſtarum conventionum, ad Dominum Regem irent cum omnibus feodis ſuis abſque fide mentiri. Caſtrum etiam Cortenaii cum omnibus pertinentiis ejus Domino Regi & heredibus ejus mitto in deperditum, ſi has conventiones ei non tenerem & facerem jurari ab omnibus militibus & hominibus Cortenaii & Caſtellaniæ, qui nondum juraverunt. Ita quod ſi hoc non tenerem, milites & homines irent ad Dominum Regem, in dominium ejus & heredum ejus in perpetuum. Quod vt firmum ſit & ſtabile, præſentem paginam ſigilli mei munimine feci roborari. Actum apud Monſemargum anno ab Incarnatione Domini MCXCIX. *menſe Decembri.*

Idem Philippus a Matilde Nivernenſium Comitiſſa paris conventionis accepit literas, quæ ſic ſe habent : *Ego Matildis Nivernenſis Comitiſſa notum facio vniverſis præſentes literas inſpecturis. Quod ego juravi ſuper ſacroſancta*, &c. *Cariſſimo Domino meo Philippo Dei gratia illuſtri Francorum Regi : quod ego faciam eidem bonum & fidele ſervitium contra omnes homines & feminas, qui poſſunt vivere & mori, & quod me non maritabo niſi per gratiam & voluntatem ipſius. De his autem conventionibus firmiter tenendis dedi plegios eidem Domino Regi meos homines, quos mecum habebam per ſacramentum eorum tali modo, quod ſi ego, quod abſit, deficerem de dictis conventionibus tenendis Domino Regi, ipſi tenerentur venire ad Dominum Regem cum omnibus terris & feodis ſuis, quæ de me tenent, & ipſum contra me juvarent, donec eſſet ei emendatum ad gratum ſuum, & quotieſcunque Dominus Rex me requiſierit, ego faciam ei habere talia ſacramenta hominum meorum, qui non fuerunt mecum coram Domino Rege de omnibus illis; ſed quos habere potero bona fide, & ſine malo ingenio, & ſimiliter fidelitates villarum mearum. Quod vt firmum ac ſtabile perſeveret, præſentes literas ſcribi feci, & ſigilli mei appoſitione muniri. Actum Meleduni anno Domini* MCCXXI. *menſe Februario.*

Alia charta iiſdem in archivis extat, data anno Domini MCC. menſe Maio, & ſic ſe habet : *In nomine Patris*, &c. *Philippus Dei gratia*, &c. *notum*, &c. *quod de feodo illo integre*,

quod cariſſimus nepos & fidelis noſter T. quondam Comes Trecenſis, de nobis tenebat B. vxorem ejus Comitem Trecenſem in feminam Ligiam, recepimus, ſicut de Bail, & de dotalitio, ſuo ad vitam ſuam ſalvis conventionibus, quæ in charta data Senonis ejuſdem Comitiſſæ continetur, quam ſuper juravimus. Siquidem quod conventiones illas, quæ ſcriptæ ſunt in charta iſta ei bona fide tenebimus & ſervabimus, ſicut feminæ noſtræ Ligiæ videlicet, quod filiam ſuam quam nobis tradidit, cuſtodiemus & nutriemus bona fide & ſine malo ingenio, nec eam poterimus maritare, donec ad ætatem duodecim annorum pervenerit; elapſis vero duodecim annis prædicta filia maritabitur conſilio & aſſenſu & voluntate noſtra & cariſſimæ matris noſtræ & matris ſuæ & Baronum, quorum nomina ſcripta ſunt in hac charta, vel illorum, qui terras eorundem tenebunt, ſi ipſi deceſſerint. Hi ſunt Barones Willelmus Remenſis Archiepiſcopus, Odo Dux Burgundiæ, Comes Lugd. Guido de Dampetra, Gaucher de Caſtell. Gaufrid. de Iouiſvill. Gaufrid. de Montemirabil. Gaufridus Mareſchalus Campaniæ, Clarembaldus de Capis, Willelmus Comes Iovigni. Et ſi prædicti Barones nequiverint concordare de illa maritanda, vbi major pars prædictorum concordabit, maritabitur. Ita tamen, quod prædicti Barones ſecuros nos faciant, quod nullum damnum ſive nocumentum de maritagio illo nobis vel regno Franciæ poterit evenire; immo ſervitium noſtrum habebimus, ſicut de aliis feodis noſtris habere debemus, has conventiones proſequemur & tenebimus de alio infante, quem dicta Comitiſſa nobis tradet, ſi de marito ſuò gravida fuerit, ſi infans filia fuerit; ſi vero filius, cum ad ætatem tenendi terram pervenerit, reddemus ei vel juſto heredi caſtella, quæ pro iſtis conventionibus tenemus, & conventiones nobis propter hoc factas quittabimus, ſalvo rachato noſtro, &c. Actum Senonis ann. MCCII.

Alia charta, quæ apud Curiam Rationalium Pariſ. habetur in *libro Principum*, & ſic loquitur: *Philippus Dei gratia Francorum Rex, omnibus Ballivis, Præpoſitis, & ſervientibus Comitis Campaniæ, ad quos literæ præſentes pervenerint, ſalutem.* Et poſt alia: *Ad hæc nullo modo volumus, quod Erardus de Rameruco filiam Comitis Henrici habeat in vxorem; ſed id fieri modis omnibus prohibemus, quia ſi fieret, contra nos fieret. Et præterea*

dictum eſt nobis, quod in eo gradu conſanguinitatis ſeſe attingunt quod non poſſunt, nec debent legitime copulari. Actum apud Compendium anno Domini MCCXIV. *menſe Martio.*

Porro autem cum ingenuum ſit profiteri per quos profecimus, has & ſimiles chartas identidem communicarunt mecum viri duo clariſſimi & de literis bene meriti Petrus Puteanus, & Antonius Vionius Herouvallius, qui Regum commentarios, monumenta rerum inter proceres geſtarum, & Gallicæ vetuſtatis exempla inveſtigarunt & perſcrutati ſunt. Puteanum quoad vixit, parentis inſtar habui & veneratus ſum; Vionium vt hominem literatorum omnium opportunitatibus & ſtudiis cupidiſſime inſervientem colui hodieque viventem colo.

Idem Philippus a Matilde Flandriæ Comitiſſa Philippi Alſatiæ Comitis vidua publicæ ſecuritatis literas accepit, quibus ea ferebatur conditio, vt ſi quando ab Odone III. Burgundiæ Duce ſepararetur, nuſquam citra Regis ipſius voluntatem nuberet: hanc anno MCXCV. factam eſſe conventionem Tilius in collectorio teſtatur.

Idem Philippus ab Anna Burgundiæ Duciſſa pactum accepit, quo ſe nulli nupturam eſſe ſine illius conſenſu promiſit, & plurimorum optimatum nomina ſyngraphaſque in ſecuritatem dedit ad annum MCCXVIII. vt habetur in Archivis regiis, in arca Burgundiæ. Hæc pauca de multis, quibus ſibi regnique tranquillitati conſulit Philippus. Ut non vna eſt, ſed multiplex procurandæ publicæ ſalutis via; ita non vna eſt, ſed multiplex ordinandi inter optimates conjugii ratio.

Dicet vero quis, ſi in conſuetudine regni poſitum erat, inſtitutoque majorum, vt proceres ſine Regum aſſenſu non contraherent Matrimonium, tot pactis & conventionibus quid opus erat? ad majorem ſcilicet regni ſecuritatem vinculum vinculo ſuperponendum fuit. Quotidie ſacramentum fidelitatis exigitur a civibus aliquo magiſtratu vel præfectura donatis, qui alias Regibus naturali jure obſtringuntur.

CAPUT VI.

Ludovicus VII. legem de conſobrinis Matrimonio non jungendis ab Imperatoribus latam, & ab ordine ſacerdotali confirmatam agnoſcens, divortium cum uxore fecit.

ANONYMUS monaſterii ſancti Dionyſii Monachus, quomodo id geſtum fuerit, narrat in Ludovici VII. Hiſtoria capite XXIX. *Interea aliqui venerunt ad Regem de cognatione ſua progeniti, qui ortum & derivationem parentelæ ſuæ noverant, & dixerunt ei: Sicut verum erat, quod inter ſe & Alienordem uxorem ſuam erat conſanguinitatis affinitas talis, quod inter eos, quibus de jure lex matrimonialis non poterat convenire, & inde per juramentum probationem legitimam offerebant. Quibus Rex ſic reſpondit, quod contra Deum & contra legem Eccleſiæ eam nolebat habere, volens per omnia ſtatuta Eccleſiæ & legem Matrimonii inviolabiliter obſervare: & ut iſtius veritas poſſet veracius indagari, die Martis ante feſtum Paſchatis floridi in caſtro Baugenciaci, Hugonem Archiepiſcopum Rotomagenſem, & Lanfredum Burdigalenſem cum pluribus ſuis Coepiſcopis & Baronibus Franciæ, fecit ſolenniter convenire. Ante quorum præſentiam ſteterunt illi, qui genus inter Regem & Reginam ſe probaturos obtulerant, qui etiam ejuſdem generis erant parentes & cognati: & per juramentum ſuum dixerunt, quod Rex & Regina ſeſe cognatione contingebant, & quod ſecundum Deum & legem conjugalem debebat inter eos divortium celebrari. Quo ſufficienter probato, in præſentia Prælatorum fuit inter eos per conſenſum partium Matrimonium diſſolutum. Deinde ſic accidit, quod Alienordis Regina cum rediret ad terram propriam poſt diſceſſum a regno Franciæ, a Duce Normanniæ Henrico, qui poſtea fuit Rex Angliæ, fuit ſolenniter deſponſata. Et Rex Ludovicus duas filias, quas ſibi Alienordis Regina pepererat, duobus viris illuſtribus Matrimonio copulavit: majorem natu, Mariam nomine Henrico Comiti Campaniæ, & minorem fratri ſuo Theobaldo Comiti Bleſenſi, quæ Alaidis voca-*

vocabatur. Rex qui ſecundum legis præceptum volebat vivere, præcipientis vt homo ſecundum legem Eccleſiæ feminam ſibi conjungeret, & eſſent duo in carne vna, de conſilio Prælatorum & Principum in ſpe heredem legitimum procreandi, qui poſt deceſſum ſuum nobile regnum Franciæ gubernaret, in quandam puellam nobiliſſimam, Conſtantiam nomine, filiam Regis Hiſpaniæ, animum convertit.

Matthæus Pariſienſis in Hiſtoria Regum Angliæ obſervat divortium hoc anno MCL. contigiſſe, & gradum conſanguinitatis fuiſſe quartum, qui Ludovicum inter & Alienordem intercederet. Hoc impedimenti genus, quod a Theodoſio Imperatore ortum habet, ſi Rex perſpectum habuiſſet atque animadverſum, cum Alienorde nunquam contraxiſſet Matrimonium, vt ex hiſtorica narratione ſatis ſuperque liquet. Cum enim antiqua lege conſobrinorum nuptias vetante, ſeipſum ad eas celebrandas inhabilem fuiſſe redditum agnovit, confeſtim de faciendo cogitavit divortio, etiamſi jam duas ex Alienorde filias ſuſcepiſſet. Id in aliud, quam in religionem, qua ducebatur, transferri merito nequit. Quod autem Imperatoriam ſeu civilem legem hiſtoricus appellat legem vel ſtatutum Eccleſiæ, ſic appellare potuit, ſive quia Eccleſia, quæ eſt fidelium aut Catholicorum congregatio, legem vel ſtatutum per Imperatores tulerat, ſive quia illam ſacerdotalis ordo, cui forte nomen Eccleſiæ tribuit, in vſum admiſit, & Gregorius II. anathemate olim aſſeruit.

Ceterum quæ vis impedimento Matrimonii per ignorantiam illata fuerat certa quadam juris via, quæ poteſtatem non excedebat regiam, vt retineretur Matrimonium, auferri vel temperari potuit. Rex optimus auferri vel temperari noluit; nempe vt quod prius irritum fuerat, ratum deinceps haberetur. Offerebat ſe illa in integrum reſtitutio, hanc recuſavit, vt antiquæ legi ſuum conſtaret robur, ſua conſtaret auctoritas.

CAPUT VII.

Sub Ludovico VIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

LUDOVICUS VIII. etſi triennio tantum regnavit, ſuam tamen in Matrimonia ſubditorum auctoritatem exercuit apud Tilium. Ille ſiquidem pleniſſime vetuit, ne Erardus de Brena & Regis Cypriorum filia ſimul Matrimonium inirent, quod illud regno pernicioſum foret. Res ſic ſe habet in epiſtola, quam Ludovicus VIII. nondum Rex ad Joannem Regem Jeroſolymitanum ſcripſit : *Excellentiſſimo & cariſſimo conſanguineo ſuo Ioanni Dei gratia illuſtri Regi Ieruſalem, Ludovicus Domini Regis Franciæ primogenitus, ſalutem & ſinceri amoris conſtantiam. Scire vos volumus, quod conſuetudo antiqua & per jus approbata talis eſt in regno Franciæ, quod nullus ante vnum & viginti annos poteſt vel debet trahi in cauſam de re, quam pater ejus teneret ſine placito, cum deceſſit. Hujus ratione conſuetudinis cariſſimus Dominus & genitor noſter & nos ſtatuimus & conceſſimus cariſſimæ amicæ noſtræ Trecenſi Comitiſſæ & Theobaldo præſentibus & audientibus nobis ipſis, quod ſi filiæ Comitis Henrici, vel aliqui pro ipſis, vellent prædictum Theobaldum vel matrem ejus trahere in cauſam de terra, quam pater ejus tenuit, nos non audiremus inde verbum, donec idem Theobaldus haberet viginti & vnum annos, nec ipſum, nec matrem ejus antea in cauſam trahi permitteremus; præcipue cum de teſtimonio multorum nobilium virorum, quibus fidem bene adhibere debemus, bene conſtet, quod cariſſimus quondam conſanguineus noſter Comes Henricus, cum vellet Hieroſolymam proficiſci, totam terram ſuam dimiſit, & dedit fratri ſuo Theobaldo quondam Comiti Trecenſi, ſi ipſum Comitem Henricum de tranſmarinis partibus contingeret non redire. Ad hæc nullo modo volumus, quod Herardus de Rameruco filiam Comitis Henrici habeat in vxorem; ſed id fieri modis omnibus prohibemus, quia ſi fieret, contra nos fieret. Et præterea dictum*

eſt nobis, quod in eo gradu conſanguinitatis ſeſe attingunt, quod non poſſunt nec debent copulari. Actum apud Compendium anno Domini MCCXIV. *menſe Martio.* Hæc ex Chartulario Campaniæ, quod in Bibliotheca Thuana aſſervatur. Ludovicus ſubditos, vt optimus parens filios, officii ſui monet, ne locus vindictæ detur. Porro autem quod modis omnibus prohibetur, etiam ſub pœna nullitatis prohibetur: nullitas enim ſeu contracti Matrimonii diremptio modus eſt certiſſimus, quo Matrimonia a Principibus prohiberi poſſe demonſtratum eſt.

CAPUT VIII.

Sub ſancto Ludovico regia in Matrimonium poteſtas retenta.

LUDOVICVS IX. qui in propagandis Eccleſiæ finibus ſanctiſſime obiit, quanta foret cum in diſponendis, tum etiam in prohibendis conjugiis auctoritate, factis & legibus commonſtravit.

Inprimis anno MCCXXVII. ab vtriuſque ordinis Armoricæ proceribus accepit literas, quibus pollicentur ſe Iolandem Petri Maucleri Ducis Armoricæ filiam, Joanni Regis Galliæ fratri, cui jam deſponſata fuerat, cuſtodituros, donec Joannes ille annum ætatis XIV. attigiſſet, aut ſaltem Dux Petrus Iolandem Anglorum, vel alicui alii Francorum hoſti non elocaret. Belleforeſtus hoc tradit in annalibus, & Tilius in collectorio Regum & rerum Francicarum.

Deinde a Joanna Flandriæ Hannoniæque Comitiſſa certum accepit diploma, quo illa promiſit ſe nunquam daturam Simoni Montfortio fidem conjugii, & quantumvis daret, eam tamen non ſervaturam. Ita Tilius in collectorio.

Tum anno MCCXXXIII. ſic cum eodem Rege paciſcitur: *Ego A. Duciſſa Burgundiæ notum facio univerſis præſentes literas inſpecturis, me ſupra ſacroſancta juraſſe cariſſimo Domino meo Lu-*

dovico Dei gratia Regi Franciæ illuſtri, quod non maritabo me, neque maritum accipiam, niſi de voluntate & licentia ipſius Domini Regis. Dominus autem Rex mihi benigne conceſſit, quod nullam vim mihi faciet de me maritanda, neque per preces importunas, neque alio modo. In cujus rei memoriam præſentes literas ſigillo noſtro feci ſigillari. Actum Remis, anno Domini MCCXXXIII. *menſe Auguſto.* Hæc ex archivis regiis in arca Burgundiæ.

Deinde ad annum MCCXXXIV. idem Dux Armoricæ Petrus eidem ſancto Ludovico promiſit ſe ſuam filiam non traditurum hoſtibus regni Galliæ in vxorem. Ex archivis regiis in arca Armoricæ.

Poſtremo Matildis Boloniæ Comitiſſa eodem anno eidem Regi promiſit ſe ſine conſenſu illius, & Reginæ matris non contracturam Matrimonium. Ex iiſdem archivis in arca Boloniæ. Sic ad antiquam regni conſuetudinem, quæ Matrimonia procerum ſine Regis conſenſu celebrata dirimebat, varia accedunt pacta & pignora, quibus tranquillitati publicæ conſulitur.

Quas autem de Matrimonio leges edidit, eas nobis Guillelmus Nangiacus præbet in geſtis hujus ſanctiſſimi Regis. *Ex debito*, inquit Rex, *regiæ poteſtatis pacem & quietem ſubditorum, in quorum quiete quieſcimus, præcordialiter affectantes, & adverſus injurioſos & improbos, qui tranquillitati eorum invident & quieti, zelum habentes indignationis ad hujuſmodi propulſandas injurias, & ſtatum regni reformandum in melius, hæc quæ continentur inferius, duximus ordinanda. Inter alia prohibentes inſuper Ballivis noſtris, ne quandiu Ballivi fuerint, ſibi vel ſuis liberis, fratribus vel ſororibus, nepotibus vel conſanguineis, vel vnicuique de familia ſua Matrimonia copulent cum perſonis ſuæ Balliviæ ſine noſtro ſpeciali conſenſu.* Et poſt alia: *Prohibitionem iſtam, quam facimus de Matrimoniis non copulandis, non extendimus ad majores & alios officiales minores, qui Majorias & Præpoſituras & alia officia tenebant in locis manſionum ſuarum, dum tamen hæc faciant ſine noſtra vel alterius læſione.* Nemo dubitare jure poteſt quin hujus prohibitionis ea ſit materia, quæ legem Matrimonia dirimentem ferat. Unde hujus prohibi-

tionis cauſas ad regiæ poteſtatis officium ſpectare affirmat Ludovicus. Nova non eſt beati Regis ſanctio. Repetitur ex digeſtorum libro XXIV. L. XXXVIII. *Si quis officium in aliqua provincia adminiſtrat, inde oriundam vel ibi domicilium habentem vxorem ducere non poteſt.*

Caput IX.

Sub ſancto Ludovico Clemens IV. regiam in Matrimonium poteſtatem agnoſcit.

Quid Rex Galliæ juris habeat in Matrimonia procerum, colligitur ex quadam Clementis IV. epiſtola, quam ad Henricum Regis Navarræ germanum ſcripſit anno Pontificatus primo. Illa autem ſic ſe habet: *Dilecto filio nobili viro Henrico cariſſimo in Chriſto filii noſtri illuſtris Regis Navarræ germano. Etſi conjunctio copulæ conjugalis in quarto conſanguinitatis & affinitatis gradu ſacris ſit interdicta canonibus, Apoſtolicæ tamen Sedis providentia, rigorem conſuetudine temperans ſuper his diſpenſat interdum, & quod negat juris ſeveritas, de gratia benignitatis indulget, præſertim cum neceſſitas exigit, & cauſa rationabilis id expoſcit. Nos igitur attendentes, quia cariſſimus in Chriſto filius noſter illuſtris Rex Navarræ tuus frater diu ſine liberis fuit, & te ac ipſum duntaxat ſuperſtites habeat tanta domus, quam ſiquidem numeroſæ prolis acceſſu cuperemus ex omni latere ſtabiliri, tuis ſupplicationibus inclinati, vt liberius & honeſtius ad majorem tui ſplendorem generis tibi valeas conjugem ſociare, vt * cum qualibet muliere nobilis viri Simonis Comitis Leiceſtriæ, & omnium adhærentium ei dumtaxat exceptis, etiamſi quarto conſanguinitatis vel affinitatis gradu conjuncta fuerit, & aliud canonicum non obſiſtat hac vice impedimentum Matrimonii contrahendi, dum tamen de cariſſimi in Chriſto filii illuſtris Regis Franciæ ac præfati Regis Navarræ fratris conſilio & aſſenſu id facias, liberam tibi auctoritate præſentium concedimus facultatem. Nulli ergo,* &c. *Datum Peruſii octavo Calendas Maii anno primo.*

Hic Pontifex ea tantum lege diſpenſat, vt Henrici Matrimonio conſentiant & Rex Galliæ & Rex Navarræ. Quod autem Rex Navarræ conſenſum vti neceſſarium præbere deberet, obſcura ratio non eſt: Henrici frater erat. Regis vero Galliæ conſenſus æque neceſſarius fuit, tum quia Simon Comes Leiceſtriæ ſubdebatur Regi, Gallus quippe origine, & Comitis Montfortii germanus; tum quia Rex Navarræ Henrici frater propter Comitatum Campaniæ Regis erat ve-ctigalis, & ab ſupremo illius dominio pendebat.

Ceterum cur Pontifex in diſpenſatione conditionem de obtinendo conſenſu Regum Galliæ & Navarræ adhibuit, niſi quod noſſet Matrimonium ejuſmodi fore irritum, ſi repugnarent, aut pro more non conſentirent.

His accedit charta quædam, quæ apud Curiam Rationalium Pariſ. extat in libro Principum: hæc autem ſic ſe habet. *Gie Iehans Sires de Ioinville Senechaus de Champaigne feiz aſſavoir à tous cels qui ces lettres verront, que je jure mon tres-chier Signor Th. par la grace de Dieu Rois de Navarre, Conte Palatins & de Brie, comme à mon Signor lige ſur la foi que je li doi, que ne m'allieray au Conte de Bar, ne par mariage, ne par autre choſe, ne à lui, ne à autrui encontre lui, & nommément je ne prendrai à femme la fille le Conte de Bar, ſe par l'otroi Monſignor devant dict*, &c. *L'an de Noſtre Seignor* JESVS CHRIST MCCXXXIX. *le* 1. *jour de Mai.* Quod Latine dicitur: *Ego Ioannes Ionville Dominus notum facio omnibus, has præſentes literas inſpecturis, quod juratus polliceor cariſſimo Domino meo Theobaldo Dei gratia Regi Navarræ, Comiti Palatino Campaniæ & Briæ, tanquam Domino meo ligio in fidem, quam illi debeo, me neque matrimonio, neque alia re vlla cum Barrenſi Comite initurum amicitiam: maxime vero me filiam Barrenſis Comitis non ducturum in vxorem, niſi memoratus Dominus meus concedat*, &c. *Actum anno Domini noſtri* JESV CHRISTI MCCXXXIX. *prima die menſis Maii.*

CAPUT X.

Sub Philippo Pulcro regia in Matrimonium poteſtas retenta & vindicata.

QUONIAM vero non minus in confirmandis quam in permittendis procerum regni conjugiis regia poteſtas elucet, commemorabimus quædam procerum conjugia, quæ Philippus IV. cognomento Pulcher confirmavit.

Anno igitur MCCXCVIII. confirmavit Matrimonium illud, quod Margareta Valeſia fratris ſui Caroli, Valeſiorum Comitis filia cum Guidone Caſtillonæo Bleſenſium Comite contraxit.

Anno MCCCVIII. confirmavit Matrimonium illud, quod Joannes II. Drocenſium Comes cum Peronella Sallienſi Gaufridi Luſignani vidua contraxit.

Anno MCCCXI. ratum habuit Matrimonium illud, quod Robertus Bolonienſis Comitis filius cum Catharina Joannis Viennenſis Delphini filia contraxit.

Anno MCCCXII. ratum habuit Matrimonium illud, quod Philippus Tarentinus Princeps cum Catharina Valeſia Conſtantinopolis Imperatrice contraxit.

Anno eodem confirmavit Matrimonium illud, quod Carolus Valeſius, Alenconiorum Comes, filius alter Caroli fratris ſui, cum Joanna filia Jovignienſis Comitis contraxit.

Hæc de procerum Matrimoniis, quæ Philippus IV. confirmavit: nunc referendum eſt Matrimonium, quod filia Guidonis Flandriæ Comitis cum Eduardo Anglorum Rege contraxit. In eo quanta Rex auctoritate valuit, non obſcure demonſtravit. Ex optimis auctoribus hiſtoria conjugii iſtius repetenda eſt. De illo inprimis ſic ſcribit Wandeburchius in vita Guidonis: *Gallum Regem, quod inter alia dominationis arcana unitas inunitaſque Anglorum atque Flandrorum inter ſe vires potentiamque vehementer extimeſceret, graviter hujus contra-*

ctus matrimonialis offendit nuntius. Rex Guidonem Comitem, vbi Lutetiæ Pariſiorum ille venit, comprehendi atque in cuſtodiam abduci jubet, tanquam læſæ majeſtatis reum, quod cum Eduardo Angliæ Rege Franci nominis hoſte capitali affinitate contraxiſſet: animo tamen haud deſtitutus firmatoque vultu adverſus metum, nihil ſe cur tam indignis haberetur modis, criminiſque cujus accuſaretur, reus eſſet, commiſiſſe affirmabat: præſertim quando odii, quod inter Gallum Anglumque ſubortum erat Reges, ne minimus quidem rumor ad eum fuiſſet perlatus, nec veriſimile eſſet, ſi vel minimi ſibi delicti conſcius fuiſſet, in Galliam, niſi fide accepta, vim abfuturam, venturum fuiſſe in judicium. Itaque cum ex parium Franciæ conſilio admiſſus fuiſſet, ita factum excuſavit, impoſitumque crimen diluit, vt ne ſuſpicionem quidem vllam delicti in judicum animis relinqueret. Omnium itaque ſententiis tanquam innocens abſolutus in Flandriam cum comitatu ſuo omni rediit, ſola filia Philippa relicta, quæ impediendæ affinitati illi apud Reginam ſpecie honoris manere coacta fuit; ſed haud multo poſt nimio animi mœrore, quod cui a patre pacta fuiſſet, nubere non poſſet, deceſſit. In hac narratione notamus duo. Unum, Guidonem perduellionis reum fuiſſe habitum: at quam ob cauſam, niſi quia legi vel conſuetudini regni contraiviſſet, aut ſaltem contraiviſſe judicatus fuiſſet? Qua de re ſic alter auctor æqualis Joannes Victorinus in Memoriali hiſtoriarum ad annum MCCXCIV. *Comes Flandriæ cum filia ſua per Regem Franciæ detentus eſt, quoniam volebat eam ſine Philippi Regis aſſenſu filio Regis Angliæ primogenito deſponſare.*

Alterum, Guidonem a Parium Franciæ Senatu ideo fuiſſe abſolutum, quod de ſubito Gallum inter & Anglum odio nihil penitus inaudiverat. De hoc tamen Parium Senatuſque judicio ab auctoribus ſynchronis, qui tunc manebant Pariſiis, nihil traditur; vnde illud a Wandeburchio imminuendi criminis cauſa dictum crediderim. Rem vero ita præter Joannem Victorinum refert Nangiacus in chronico nondum edito ad annum MCCXCIV. *Guido Comes Flandriæ occulte Regi Angliæ contra Dominum ſuum Regem Franciæ confœderatus, veniens cum quadam filia ſua Pariſius, quam volebat in Angliam Regi Angliæ deſponſandam mittere, juſſu Regis Franciæ cum illa*

in

in cuſtodiam detinetur; ſed ipſa poſtmodum remanente cum pueris regalibus educanda, Comes ſatis cito poſtea liberatur. Recentiores quidam Hiſtorici ſcribunt, Bonifacium VIII. ſub pœna diri fulminis præcepiſſe Regi, vt Guidonis filiam reſtitueret; ſed id falſo ſcribunt, & quod ex incerto rumore a Jacobo Meiro, auctore non ſynchrono, proditum eſt, id illis tanquam ratum fixumque tradere placuit. Immo vero Joannes Victorinus rei geſtæ teſtis oculatus ad annum MCCXCVII. memorat Guidonem propter ſuam in Philippum IV. rebellionem, a Bonifacio piorum cœtu ſubmotum fuiſſe. *Rex*, inquit, *Philippus non valens per ſe vel per alium prædicti Guidonis Flandrenſis Comitis pertinaciam flectere, vt ei, ſicut conſueverat & debebat, obediret, & a rebellione ceſſaret, hoc Papæ per nuntios & literas intimavit, qui eum Romæ excommunicavit, niſi reſipiſceret, vel abſtineret, vel deſiſteret ab incœptis.* Et poſt alia: *Guido Comes Flandriæ contumax, inobediens & rebellis erga dominum ſuum Regem Francorum repertus, immo & ipſius Papæ indignationem incurrit.*

Deinde anno MCCXCIX. *Guido Comes Flandriæ iterum excommunicatus eſt a Papa ſolenniter minante, quod condemnaretur, niſi erga Regem Franciæ quodcunque prius commiſerat, emendaret.* Hæc autem cum ita geſta fuiſſe credendum ſit, nulla veritate nititur, quod a recentioribus quibuſdam, & cum primis a Meiro ſcriptum ſignificavimus. Deinde cur jus Regis in vaſallum impedire voluiſſet Bonifacius, qui jus idem in Philippum Regem vſurpare tentavit? Novis ſcriptoribus quidvis ſcribendi cauſam præbuerunt graviſſima odia, quæ aliquot poſt annos inter Philippum & Bonifacium exarſerunt: ſicque perturbato rerum & temporum ordine poſteriores Hiſtorici, quod non fecit Pontifex, ei tribuerunt, eum eſſe rati Bonifacium, cui ceteroqui peſſima quæque tribui poſſent.

Ex his autem, quæ ſive ex Lamberto Wandeburchio, Victorino & Nangiaco, ſive ex theſauro chartarum Regis jam retulimus, apparet verum illud eſſe, quod Belleforeſtus in vita Philippi Pulcri memoriæ prodidit, ſe nimirum e veteri manuſcripto didiciſſe, *antiquam eſſe in Gallia legem, qua cautum erat, ne quis quantacunque valeret auctoritate, ſine conſenſu Regis*

extra fines regni Matrimonium iniret. Hic non moror eos, qui hæc omnia vt eludant, tricantur ſuper poteſtate ferendarum legum, quæ Matrimonia dirimant, cum his & aliis id genus effugiis & vanis diſtinctionibus ſatisfactum ſit prima parte tractatus.

Ad ſancitas de Matrimonio conſtitutiones quod attinet, Philippus & ejus filii ſolenne de non contrahendo ſine conſenſu Regis Matrimonio ſacramentum ediderunt, quod a publicis regni miniſtris voluerunt præſtari. Illud extat in diplomate Ludovici Francorum & Navarræ Regis ſuper pluribus edictis pro reformatione regni ad annum MCCCII. Pariſiis die Lunæ poſt mediam Quadrageſimam, ad annum MCCCXV. quo iterum probata ac confirmata fuerunt Pariſiis menſe Novembri.

Sequitur forma juramenti, per quam debent jurare Seneſchalli, Ballivi, Iudices, Vicarii, Vicecomites, Præpoſiti, & alii Officiales noſtri juriſdictionem habentes. Item jurabunt, quod durante adminiſtratione ſua non contrahent, nec in perſonis ſuis, quantum in eis erit, permittent filiis aut filiabus ſuis, fratribus, ſororibus, nepotibus, aut neptibus, aut conſanguineis Matrimonium cum aliquo vel aliqua ſub adminiſtratione ſua, prædicta adminiſtratione ſua durante, nec ponent in monaſteriis religioſarum vel religioſorum aliquas de prædictis perſonis, nec acquirent eis beneficia Eccleſiaſtica ſeu poſſeſſiones, niſi de noſtra proceſſerit gratia & licentia ſpeciali, perſonis duntaxat exceptis, quæ habent officia ſeu adminiſtrationes in locis, vnde traxerunt originem, vel in quibus manſionem habent, ſeu larem fovent, quibus liceat Matrimonium contrahere, parentes ſeu amicos in religionem ponere, & poſſeſſiones emere, dum tamen id ſine fraude & cupiditate qualibet faciant, jure regio in omnibus & per omnia obſervato & penitus illæſo. Hæc de Officiariorum ſacramento, qui tunc temporis præcipuæ regni totius partes cenſebantur, vt tradit Antonius Fontanon lib. II. tom. II. Edictorum & Conſtitutionum Regum Galliæ.

Porro autem quadam factum eſt cautela, ſi verbis Ivonis vti liceat, vt procerum & officiariorum ordines quanto firmius in conſpectu Dei & hominum ligarentur & ſolennius,

tanto robuſtius & devotius ab ipſis obedientia Regibus exhiberetur, & vt ſi qui vellent impoſterum ab hoc propoſito recedere, teſtimoniis pluribus convincerentur. Unde hæc ſacramenta & alia id genus pactionum genera nihil ſunt aliud præter quædam religionis & fidelitatis vincula, quibus humanæ levitati providetur, & illius caſibus occurritur. Ac proinde regium in contrahendo conſenſum exquirendi obligationem cum ex conſuetudine vel lege regni, tum ex fidelitate & ipſa naturali ſubjectione quæſitam, pactis & ſolennibus ſacramentis firmare & augere honeſtum eſt, & pro inſtabilitate perſonarum vinculum vinculo ſuperponere quam optimum.

CAPUT XI.

Sub Philippo Pulcro Bonifacius VIII. regiam in Matrimonium poteſtatem agnoſcit.

BONIFACIVS VIII. inſigni facinore teſtatus eſt ſupremam Regum ac Principum in impedimenta Matrimonii procerum auctoritatem. Etenim cum ſibi Reges omnes in temporalibus ſubeſſe crederet, tanquam totius orbis domino, flagitavit primum a Philippo Pulcro, vt filias non cuiquam nuptum daret, quam admoneretur ipſe, & communicaretur ſecum: ſed non multo poſt ſuſpicatus, ſe nihil conſecuturum ab Rege, precibus adjunxit interdictum, quo vetuit, ne ſine ſua ſpeciali permiſſione Sancium IV. Caſtellæ Regem, vel hujus filios conjugali liberorum, fratrum & ſororum affinitate ſibi devinciret. Sed neglecto Bonifacii interdicto, Margareta primogenita Philippi filia nupſit Ferdinando IV. Caſtellæ Regis Sancii filio. Hæc Tilius in collectorio. Sic igitur Bonifacius præter ſuam opinionem jus regium in impediendis procerum regni Matrimoniis confirmavit. Quod autem Philippum Galliæ Regem in temporalibus ſubeſſe ſibi crederet Bonifacius, erravit: quod errore hoc

ſuppoſito, Philippum non potuiſſe filias cuiquam elocare crederet, quin aſſentiretur, non erravit; cum qui ſupremo alicui domino in temporalibus ſubeſt, ſine illius aſſenſu connubia celebrare nulla poſſit.

Ceterum, quod Bonifacius crederet, Regem Galliæ & alios ſibi ſubeſſe in temporalibus, erraviſſe docuit poſtea Clemens V. qui cap. *Meruit. de privilegiis*. Bonifacii correxit errorem. Docuerunt & alii Pontifices, qui libros Alexandri Carrerii hac de re contra Bellarminum editos non ita pridem damnarunt. Acceſſi & ego pluribus ad amicos epiſtolis in parte ſeptima Epiſtolarum noſtrarum.

CAPUT XII.

Sub Philippo Longo cum Regente, tum Rege, regia in Matrimonium poteſtas retenta.

PHILIPPVS V. qui & Longus dictus eſt, regii in Matrimonia procerum juris egregium ſe præſtitit defenſorem. Etenim poſt obitum Ludovici Hutini, cum Regentis provinciam ſuſtineret, ad annum MCCCXVI. XVII. Julii cum Odone Burgundiæ Duce icit fœdus, quo convenit inter ſe, Joannam Hutini ex priori vxore filiam non iri elocatum, niſi de conſenſu illius, qui regnum Franciæ regeret. Fœderis hæc eſt ſumma ex Gallico Latine verſa: *Item volumus, & voluimus, conſenſimuſque, Ioannam Ducis Burgundiæ neptem cum omnibus terris eidem Duci propter educationem tradi: ſed optima ſecuritate data, quod non elocabitur, niſi de conſenſu noſtro, vel illius, qui in Gallia Regentis munere fungeretur, patrhi noſtri Valeſii, aut noſtri cariſſimi conſobrini Philippi filii ejus, ſi dictus noſter patruus Valeſius deficeret; noſtri cariſſimi patrui Ludovici Eburonicum Comitis, aut illius filii natu majoris, ſi dictus noſter patruus Ebroicenſis Comes deficeret; noſtri cariſſimi fratris a Marchia, aut illius filii natu majoris, ſi dictus noſter cariſſimus frater a Marchia deficeret; & ſi deficerent omnes, aliorum totidem qui*

ad Francicum genus propius attinerent. Hæc ex theſauro chartarum Regis, arca Burgundiæ, quæ pro regio in Matrimonia procerum jure geſſit, procuratione regni Franciæ Navarræque ſuſcepta, donec vxor Hutini Clementia pareret. Sed poſtquam mortuo, qui ex ea natus eſt, Joanne, Philippus regium nomen ſumpſit, hæc alia pro eodem jure præſtitit: ad annum quippe MCCCXX. & MCCCXXI. duabus diverſis literis conſenſit in Matrimonium, quod Margareta Claromontenſis cum Joanne Henrici domini de Sulleyo filio contraxit.

CAPUT XIII.

Sub Carolo Pulcro regia in Matrimonium poteſtas retenta.

CAROLUS Pulcher duo præbet exempla, quibus regiam in Matrimonia procerum auctoritatem exercuit. Siquidem anno MCCCXXII. confirmavit Matrimonium, quod Petrus I. Borbonii Dux cum Iſabella Valeſia Caroli Comitis Valeſii filia inivit.

Deinde anno MCCCXXV. ratum habuit conjugium, quo Aliſia Arturi I. Armoricæ Ducis filia nupſit Buchardo Vindocinenſi Comiti. Deſignatum jam ab anno MCCCXX. conjugium abſolvi nec debuit, nec potuit, donec ab Rege confirmaretur. O felicem ætatem, in qua Reges nulla procerum vel optimatum diremerunt Mattimonia, quia nulla ſine Regum conſenſu celebrata traduntur! Confirmantis ex jure Matrimonia procerum regni eadem eſt, quæ dirimentis ſeu impedientis poteſtas. In confirmandis procerum, quam in dirimendis Matrimoniis glorioſius elucet regia poteſtas. In vno procerum obſequium laudandum eſt; in altero rebellio caſtiganda.

CAPUT XIV.

Sub Philippo Valeſio regia in Matrimonium poteſtas retenta.

PHILIPPVS Valeſius Joanni primogenito filio copiam fecit, vt Mariam filiam ſuam primogenitam nuptum Petro Alfonſi XI. Regis Caſtellæ primogenito daret. Hæc Tilius in collectorio Regum & rerum Francicarum. Qui vero Reges cum filiis vel regni proceribus de celebrando Matrimonio diſpenſant, vetandi ne celebretur, jus proprium vel aliunde quæſitum habent. Sed quo jure, proprione, an alieno, prima tractatus parte demonſtratum eſt. Quoniam vero non ſemper occurrunt Matrimonia, quæ permittantur, vel quæ impediantur, hoc caput vnico diſpenſationis exemplo abſolvetur. Deinde non omnia referre poſſum, nec conſtitui.

Excerptum ex publicis ſupremi Pariſiorum Senatus tabulis, quæ ſic inſcribuntur: *Status, concordiæ, articuli, petitiones, proteſtationes, & continuationes annorum* CCCXXVIII. XXIX. XXX. XXXI. XXXII. *&* XXXIII. II. *vol. année mil* CCC. XXIX.

Philippes par la grace de Dieu Roys de France. A nos amés & feaus l'Eveſque de Beauvés, l'eſleu d'Avranches, Pierre de Cuigneres Chevalier, & Pierre de Villebreme, ſalut & dilection. Comme noſtre amée & feal la Dame de Eſtrepigny nous ait fait humblement ſupplier & requerre, qu'il nous pleuſt à li faire delivrer & bailler la garde de Marie ſa fille, comme elle ſoit & doie eſtre plus curieuſe & diligent de la bien garder & nourrir que nul autre, & plus li ſoit honeſte choſe d'eſtre aveo li, que avec vn eſtrange: Nous enclinans à ſa ſupplication, voulons & vous mandons, que priſe & receuë de ladite Dame bonne ſeureté & caution, juſques à la ſomme de trente mil livres pariſis, que elle ne fera ou ſouffrra aliener par non de mariage ſadite fille, avecques

quelque perſonne que ce ſoit, ſans noſtre gré & aſſentement eſpecial, vous li baillez de par nous en garde le corps de ladite Marie ſa fille, ſauve en ce & en autres choſes pour raiſon d'icelle garde noſtre droit. Et parmi ladite caution dites de bouche, ou mandés de par nous à noſtre amé & feal Mahi de Trie Mareſchal de France, par devers lequel ladite Marie eſt orendroit de noſtre volenté & commandement, qui la meſte & delivre tantoſt par devers ladite Dame de Eſtrepigny ſa mere, pour la garder de par nous, & nourrir en la maniere que deſſus eſt dit. Donné à Arcies le XXIV. *jour de Ienvier.*

Laquelle Dame preſente en noſtre Court le XV. *jour de Fevrier enſuivant, en baillant caution pour ravoir ſa fille, ſi comme il eſt contenu en noſtredit mandement, obligea tous ſes biens, meubles & non meubles, & avec ce ou cas la où ladite caution ne ſouffiroit, elle bailla en plege le Chancelier, le Seigneur de Partenay, Robert de Preaus, Raoul de Chauvigny, & Regnaut de ſainte More, & les promiſt à garder de tous dommages, ſe aucuns en avoient pour reſon de ce par ſa defaute.*

Quod Latine dicitur: *Philippus Dei gratia Rex Franciæ, dilectis & fidelibus noſtris Epiſcopo Bellovacenſi, Electo Abrincenſi, Petro de Cugneriis Equite, & Petro Villebremenſi, ſalutem & dilectionem. Dilecta & fidelis noſtra domina de Eſtrepignyo cum a nobis ſuppliciter petiit, vt ei daremus Mariæ filiæ ſuæ cuſtodiam, & aliunde credibile eſt filiam a matre diligentius, quam ab alio quoquam cuſtoditum ac nutritum iri, & eidem filiæ honeſtius cum matre quam cum externa muliere manere: matris petitioni annuentes, volumus & vobis præcipimus, vt accepta prius ab eadem domina ad ſummam vſque mille & triginta libellarum Pariſienſium ſponſione idonea, qua filiam nulli vnquam ſine ſpeciali Regis aſſenſu nupturam eſſe pollicebitur, eidem dominæ Mariam filiam ejus in fidem & tutelam conferatis, ſalvo cum in hac, tum aliis in rebus propter eam tutelam jure noſtro. Præterea Matthæo de Tria Franciæ Mareſchallo, a quo prædicta Maria, quid nobis placuit, reſciet, coram dicite vel nomine noſtro ſcribite, vt eam matri ſuæ dominæ de Eſtrepignyo in manus tradat, & vt mater filiam auctoritate noſtra tueatur, & modo ſupradicto nutriat. Datum Arceis* XXIV. *die Ianuarii.*

Prædicta domina in noſtra Curia ſe ſiſtens XV. *Februarii die inſequenti, ſatiſdando, vt filia ad eum modum reciperet, quo in noſtris continetur mandatis, mobilia & immobilia bona omnia oppigneravit; & ſi caſus inciderit, in quo ſatiſdatio non ſufficeret, pro ea Cancellarius, Dominus de Partenaio, Robertus de Pratellis, Radulfus de Chauvignyo, & Reginaldus de ſancta Maura ſpoponderunt, quos ab omni detrimento, ſi quod propter hoc culpa ſua contingeret, liberaturam ſe eſſe promiſit.*

Hæc autem ſunt inſtabilitatis humanæ vincula, quibus optimates vtriuſque ſexus redduntur inhabiles ad contrahendum ſine Regis aſſenſu Matrimonium, ne contracta ſine aſſenſu tali Matrimonia tranquillitatem ac pacem publicam regni conturbent.

CAPUT XV.

Sub Joanne Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

INDVBITATVM fuiſſe vſum regii in Matrimonia procerum juris, quod perſequimur, conſtat ex iis, quæ ſub Joanne I. Galliæ Rege acta ſunt. Oratores enim Joannis Regis confecto ad annum MCCCLIII. VI. Januarii die, publico inſtrumento Petri Caſtellæ Regis oratoribus promiſerunt, eum eidem Petro literas ab Rege Joanne daturum, quibus ejuſdem Caſtellæ Regis Matrimonium cum Blancha Borbonia initum confirmaret: quippe quod initum anno ſuperiori Matrimonium Regis caruerat aſſenſu.

Joanna Philippi Burgundiæ Ducis filia cum Joanni Regi reddita eſſet, fœdere inter eundem Regem & Comitem Sabaudiæ icto convenit, vt cuicunque placeret Regi nuberet, excepto Delphino primogenito illius. Ex theſauro chartarum Regis. In conjugio, quod inter Margaretam Ludovici Malleani Flandriæ Comitis filiam, & Edmûndum Eduardi Anglorum Regis filium contractum eſt, jus regium eminere ſic

ſic obſervamus ex Jacobo Meyro, qui hujus hiſtoriam lib. XIII. annalium ad annum MCCCLXV. pertexuit. *Ludovicus*, inquit, *Princeps in Angliam ad Eduardum Regem trajecit: indictus conventus eſt ad Duberim portum, vbi filiam ſuam petentibus Flandriæ civitatibus, Edmundo Eduardi Regis filio deſpondit: quæ tamen deſponſatio, quod facta eſſet invita pene omni dignitate Gallica, non ſervata eſt. Fingebatur enim quoddam obſtaculum cognationis, quod ſolvere nollet Urbanus V. ne nihil haberet excuſationis pacti reſciſſio.* Duo narrat Hiſtoricus conjugii obſtacula. Unum, quod deſponſatio repugnantibus Gallis facta ſit, vnde non ſervatam fuiſſe deſponſationem ait. Alterum, fictum cognationis impedimentum, quod tollere Pontifex noluerit, *ne*, inquit auctor, *nihil haberet excuſationis pacti reſciſſio.* Non quod prius impedimentum non ſufficeret, vti conſtat, ſed vt factum vinculum vero vinculo inditum omnem tergiverſandi auferret occaſionem. Quod autem Rex Galliæ Pontificem, vt diſpenſationem cognationis denegaret, non rogavit, ſicut ante annos aliquot Emmanuel Suierus aſſeruit, docet conſcripta ab auctore ſynchrono Urbani V. vita. *Per id tempus Philippus junior inter filios præfati Ioannis Francorum Regis, Margaretam filiam Ludovici Comitis Flandriæ, relictam Philippi Ducis Burgundiæ, duxit in vxorem.* Et poſt alia: *In iſtorum autem matrimoniali copulatione neceſſaria fuit Apoſtolica diſpenſatio propter conſanguinitatem, qua ſatis de proximo jungebantur, quam memoratus Urbanus Papa gratioſe conceſſit, licet eam per prius Regi Angliæ in perſona vnius ex filiis ſuis denegaſſet, in quo nullam ſibi fecit injuriam, cum hoc non a juſtitia, ſed a ſui maxima gratia dependeret: & ſibi licuit prout ſibi placuit, alteri concedere, & ſibi denegare. & quod ſic factum fuerit, a Deo creditur ordinatum.* At probet hic Suierus Galliæ Regem feciſſe id quod narrat, tametſi fieri potuerit ſine vlla Gallici juris imminutione. Quis enim neſcit Regem potuiſſe ſuum in dirimendo hoc conjugio jus aliunde tueri, quod aperto marte vix fortaſſis conſervaſſet: ſive quod Flandriæ Comes ſolus, ſive quod Anglis junctus, Regi Galliæ par eſſet reſiſtendo?

Excerptum ex vno e commentariis Curiæ Rationalium Pa-

riſienſ. inſcripto : *Regiſtrum donorum per Regem Ioannem factorum a* X. *die Novembris anni* MCCCLIII. *vſque ad* V. *diem Martii an.* MCCCLIV. *folio.* LXIV. *v.*

Ioannes Dei gratia Francorum Rex, vniverſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem. Expoſuit nobis Colardus de Salcibus, Baillivus noſter Vitriaci, quod cum ipſe Matrimonium contrahi procuraverit de Colardo filio ſuo cum filia Radulphi de Dargiers militis, in ſua Ballivia commorantis, timeatque ne eidem imputari poſſet in futurum, quod hoc juxta ordinem facere non poteſt, abſque emenda erga nos incurrenda: notum facimus, quod attentis gratis ſervitiis per eum nobis factis, eidem omnem emendam quam propter præmiſſa incurrere potuit, remittimus & donamus, nonobſt. &c. *Datum Pariſius die* XV. *Iunii anno* MCCCLIV. *per Regem ad relationem conſilii, in quo vos & Dominus Cathal. eratis.* POTIN.

Ex hoc quidem inſtrumento apparet, eos qui contracturi erant Matrimonium, ſubjacere mulctæ, quam ſubiiſſent, ſi clam Rege contraxiſſent Matrimonium: concludi tamen non poteſt, Regem jure reddendi ſubditos ad contrahendum Matrimonium inhabiles carere. Jus eſt, quo Reges vti poſſunt, quomodo & quo tempore expedire judicant: id in prima parte tractatus affluenter comprobatum eſt. Hoc igitur in loco pœna illius, qui non ſervaſſet quod ſervandum erat, non conſiſtit in diſſolutione Matrimonii, ſed in mulcta quæ indicta erat. Huc ſpectant ea quæ dicuntur jura meræ facultatis.

CAPUT XVI.

Sub Carolo V. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

BITVRIGVM Dux cum vellet Mariam filiam Bernardo Armeniaci Comiti collocare in Matrimonium, ampliſſimamque ex hereditatibus dotem conficere, id agendi poteſtatem accepit a Carolo V. Galliæ Rege, vt ſcribit Tilius in collectorio.

In publico inſtrumento, quod Carolus anno MCCCLXXIV. die V. Octobris ſuper educatione primogeniti filii ſui confecit, Principum atque optimatum regni ſacramentum extat, quo obſtringunt ſeſe nullum cum hoſtibus Gallici nominis Matrimonium celebraturos. Illud autem ſic ſe habet Latine verſum: *Ego talis, &c. ſuper ſancta Dei Evangelia juro, & corporis mei fide polliceor, me quoad vivam, fidelem fore & vere obſequentem meo metuendiſſimo & ſupremo Domino Domino Carolo Regi Franciæ, perſonam illius, honorem, ſtatum, dominium, ditiones & alia jura regni pro virili ſervaturum & defenſurum, atque ad ſervandum defendendamque adjuturum contra omnem hominem, qui vivere & mori poteſt, bonum & fidele conſilium ei daturum, ſi quando petere a me dignetur, communicata mihi arcana regni cuſtoditurum, utilitatem procuraturum, incommoda propulſaturum, & ſi propulſare non poſſim, ei denuntiaturum, ſuper illius morte, captivitate, detrimento, ſive in corpore, ſive in bonis non conſenſurum, nullum fœdus ſive Matrimonio, ſive quavis alia ratione cum illius hoſtibus rebellibus & contumacibus percuſſurum, nulli ſerviturum, opem vel conſilium laturum contra ipſum vel ipſius regnum. Ita me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Evangelia, & præſentes Sanctorum reliquiæ.* Hæc in theſauro chartarum Regis, in arca procurationum regni, & Regum natu minorum. Qui ut jura Regum in Matrimonii contractus imminuant, in ſola ejuſmodi ſacramenta poteſtatem impediendi Matrimonia procerum transferunt. Hoc inprimis ſacramentum expendant, in quo quæ proceres ſervaturos ſe ſolenni juramento proteſtantur, eos aliis ad ea ſervanda nominibus obſtringi competient. Inſanus profecto ſit, qui negaret, ante præſtitum hoc ſacramentum ad procurandam Regis regnique ſalutem Principes atque optimates obligari.

Sed diluenda nunc eſt objectio, quæ ex Lucemburgicæ domus hiſtoria duci poſſet. Valeranus Comes ſancti Pauli, cum eſſet in Anglia captivus, ſine conſenſu Caroli V. uxorem ex matre ſororem Regis Angliæ duxit, ut refertur in ea hiſtoria, quam Nicolaus Vignerius vernacule conſcripſit. At Valeranum Carolus non reſciſſione Matrimonii, ſed alia mulctavit pœna: nempe quas habuit in regno poſſeſſiones occupavit. Verum

reſpondemus primo concludi quidem inde Matrimonium illud a Carolo non fuiſſe reſciſſum; ſed quod non potuerit jure reſcindi, non concludi. Reſpondemus ſecundo, quoad vixit & reſtitit Carolus, id eſt, aliquot menſium ſpatio, nullum reipſa fuiſſe Matrimonium, quod non alio modo quam ſola ditionum Comitis occupatione teſtari voluit, cum nec tempus, nec politica ratio quidquam aliud ſuaderent. Nuptiæ contractæ fuerant anno MCCCLXXIX. & Carolus obiit XVI. Calendas Octobris ann. MCCCLXXX. quo duorum Ducum opera, Andegavenſis & Brabantini, rediit Comes in Galliam, & in gratiam alterius Regis, qui quod patri juſtam ob cauſam Matrimonium diſplicuit, ob ſimilem cauſam probavit, immo & occupata ab eo dominia reddidit. At pater improbando Matrimonium, & filius probando, vnum vtrique ſtatuerunt: in hac ſcilicet conſiliorum varietate & temporum diverſitate, fixam in tuenda Galliæ pace concordiaque perſeverantiam.

CAPUT XVII.

Sub Carolo VI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

CAROLVS VI. veniam dedit Joanni I. hujus nominis Duci Borbonii, vt cum Maria Bituricenſis Ducis filia Matrimonium contraheret, vt ſcribit Tilius in collectorio.

Ad annum MCCCCI. Archambaldus Graillius Fuxenſis Comes, & Benarni Vicecomes, cum ſe vaſallum Regis agnoſceret, eidem Regi promiſit, ſe ſine illius conſenſu filios ſuos Matrimoniis non illigaturum. Ejuſmodi autem eſt ſacramentum: *Præterea promittimus & juramus prout ſupra, quod aliquos liberorum noſtrorum nullatenus maritabimus, nec patiemur aut procurabimus Matrimonio copulari, niſi cum ſubditis & benevolis dicti ſuperioris Domini noſtri Regis: volumuſque & præcipimus, quibus ſupra nominibus, omnibus liberis noſtris prædictis,*

quod ſimiliter promittant & jurent. Et jam dicti Ioannes & Gaſto filii noſtri de mandato & auctoritate noſtris juraverunt, nullatenus contrarium ſe facturos: & alios liberos noſtros prædictos ad hujuſmodi juramentum præſtandum auctoriſamus ad plenum. Hæc ex theſauro chartarum Regis in arca Fuxenſi. Qui antiqua regni conſuetudine & lege jam erant ad contrahendum Matrimonium inhabiles, hoc iterum ſacramento inhabiles redduntur.

CAPUT XVIII.

Sub Carolo VII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

INTER Carolum VII. & Joannem Armoricæ Ducem convenit, ejuſdem Ducis filium non contracturum Matrimonium cum Ludovici Amboſii filia, quin Rex Carolus aſſentiretur. Quod vterque Dux, pater & illius filius, ſcripto confirmavit anno MCCCCXXXI. ex theſauro chartarum Regis in arca Armoricæ.

Regia in Matrimonium procerum auctoritas plurimum elucet in eo conjugio, quod Carolus Caroleſii Comes, & poſtea Burgundiæ Dux, contraxit cum Iſabella Caroli I. Borbonii filia. Sed hoc conjugium ita celebratum eſt: *Anno* MCCCCLIII. *menſe Martio Philippus Bonus Burgundiæ Dux, de celebrandis filii Caroli Caroleſii Comitis cum Iſabella Caroli Ducis Borbonii filia nuptiis egit. Sed antequam vltra progrederetur, noſſe voluit, vtrum Borbonii Dux & Duciſſa parentes gratum id haberent. Qui gratum id habere ſe reſponderunt, modo Carolo VII. Regi placeret; ſed brevi ea ſuper re voluntatem Regis exquirerent. Philippus quippe non ſolum erat Princeps ortus ex proſapia regia, ſed & Dux Brabantiæ, & Comes Hanoviæ & Holandiæ: qua ratione tanquam extraneus Princeps haberi poterat. Anno vero* MCCCCLIV. *idem Philippus Dux cum hoc perfici Matrimonium optaret, & Iſabellæ parentes ad illud perficiendum invitaſſet, con-*

venit inter eos, vt Rex Carolus adiretur, illius conſenſum obtinendi cauſa. Tunc ad Regem miſſa eſt Claromontenſis Comitiſſa, Caroli VII. filia & vxor Claromontenſis Comitis, quæ rem ita prudenter geſſit cum Rege, vt illius conſenſum obtinuerit: atque ſic brevi Philippus nuptias celebrari curavit. Unde obſervandum eſt, non ante celebraſſe illas nuptias, quam vnum annum cum dimidio Regis conſenſum exſpectaſſet. Hæc Matthæus Deſcouchy in manuſcripta Caroli VII. Hiſtoria, quæ ab anno MCCCCXLIV. ducit initium, & deſinit ad annum MCCCCLXI. ſed quæ Gallice dicit, Latine vertimus, & velut in compendium miſimus. Illuſtre porro exemplum eſt, quo regia in optimatum conjugia poteſtas declaratur, & validiſſime confirmatur.

Non potuerunt in Gallia pro gravi crimine haberi tractatæ a Principibus inſcio Rege nuptiæ, niſi viguerit lex aut recepta conſuetudo, qua ne quis id moliri auderet, caveretur. Duo proponam exempla, quibus cum ex admiſſo crimine, tum ex illius vindicta jus Regis in Matrimonia Principum conſtabit. Unum eſt Joannis IV. Armeniaci Comitis, qui clam Rege noſtro Carolo de celebrandis inter filiam ſuam & Regem Angliæ nuptiis egit. Hoc & aliis criminibus commotus Rex Comitem & vniverſa illius bona capi decreto ſuo juſſit. Affines & amici Comitis cum inſontem eum eſſe crederent, audiri ſe ſuper negotio Comitis a Rege poſtularunt: quod conceſſit; ſed id coram Conſilio ſuo fieri voluit. Quæ Comes & illius majores pro Regibus & regno ſtrenue geſſerant, in medium adducunt, Comitemque inique habitum conqueruntur. Tunc regius in cauſis criminum Patronus Joannes Barbinus, qui aderat, reſpondere jubetur. Trium vero dierum inducias petiit, & conſecutus eſt. His diebus elapſis Patronus pro Rege dixit in Conſilio, adverſariorum orationi reſpondit, & quæ accuſatus Comes contra Regem & ſubditos admiſerat, ſpeciatim redarguit. Præcipuum crimen in eo erat, *quod*, vt ait Matthæus Deſcouchy, *fœdus inierat cum Henrico Angliæ Rege, eique in vxorem tradiderat filiam ſuam, ac multa Regi regnoque pernicioſiſſima promiſerat. Sed illud Matrimonium inſcio Rege nec debuit, nec potuit tractare ſecundum edicta regia, quæ dudum in Gallia viguerant. Immo*

eandem eſſe aliorum Principum rationem hiſtoricus noſter adjungit. Patronus Regis concluſit, quidquid adverſus Armeniacum Comitem actum fuerat, jure actum fuiſſe; hac in cauſa Regi ab vniverſis ejus popularibus opem eſſe ferendam; immo Regem ipſum ad vindicandum id facinoris genus teneri; bona omnia Comitis regali fiſco addicenda eſſe, atque in ipſum Comitem ſupplicio corporis animadvertendum. Qui negotium Comitis tractabant, mutato conſilio veniam precantur. Hujus obtinendæ cauſa, Comitis amici pedibus Regis ſeſe advolvunt: tunc humili dejectione Rex motus capta bona ea conditione reſtitui jubet, vt Comes ſervandæ, quæ ſuper agitata per Advocatum regium quæſtione fieret, conventionis pignora præberet; & tandem poſt magnam & celebrem Principum regiæ proſapiæ, Conſiliariorum magni Conſilii, & multorum Curiæ Parlamenti Senatorum deliberationem, Rex Armeniaco Comiti & illius filio abolitionem facti decrevit.

Obſervandum vero eſt, in literis abolitionis hæc conceptis verbis exprimi: *Tribus abhinc annis tres Anglos, qui adverſariorum noſtrorum partes ſequuntur, ad dictum noſtrum conſobrinum Comitem Armeniacum ſeorſim veniſſe, quos ſine venia noſtra ac permiſſu recepit, & cum quibus de celebrandis cujuſdam filiæ ſuæ cum noſtro nepote, & adverſario Angliæ Rege, nuptiis tractavit, quod facere non debuit.* Hæ porro literæ abolitionis in ſupremo Toloſæ Senatu admiſſæ ſunt, die XIV. Maii ann. MCCCCXLVI.

Alterum exemplum eſt Alenconii Ducis, quem conceſſa vitæ vſura carcer habuit vſque ad obitum Caroli VII. quod præter Regis conſcientiam de Matrimonio filii cum filia Ducis Eboracenſis egiſſet. Hanc rem accurate deſcribit Monſtreletus volum. III. in Carolo VII. *Anno* MCCCCLVI. *Lutetiæ Pariſiorum juſſu Regis captus Dux Alenconius a Comite Dunenſi Melodunum ad Regem ductus & convictus, cum Anglis inſcio Rege egiſſe, vt filia Ducis Eboracenſis filio ſuo nuptum daretur, indeque ipſis in Normanniam ingreſſum præberet: quod crimen ipſe vltro confeſſus eſt, atque ob id in ergaſtulum conjectus vſque ad mortem Regis.* Legat nunc qui voluerit, & relegat Alenconii

Ducis hiſtoriam, ſemper inveniet, attentatas ab eo nuptias primam mali labem extitiſſe, & ceterorum originem criminum, quæ furtivis nuptiis vti fundamento deinceps inædificata ſunt.

Ex iis autem, quæ pro retinenda regia in Matrimonium procerum auctoritate Carolus ſtrenue fecit, facile diluitur objectio, quæ ita comparari poſſet. Ludovicus Delphinus, qui poſtea Rex fuit hujus nominis vndecimus, vivente Carolo VII. Carlottam Sabaudi filiam accepit vxorem, non requiſito Regis aſſenſu: & tamen Matrimonium valuit. Reſpondemus primo, vt hujus facti veritas expendatur, ſciendum eſſe, quod Delphinus geminam a Rege ſeceſſionem fecerit: vnam anno MCCCCXL. quæ exiguum ad tempus; alteram anno MCCCCLVI. quæ ad obitum vſque Regis duravit. At Delphino nupſit Carlotta anno MCCCCLII. juxta Monſtreletum, vel anno MCCCCLIII. juxta Belleforeſtum: quibus annis ſumma Regis patris cum Delphino filio viguit concordia. Præſumpto igitur Regis aſſenſu nuptiæ celebrari potuerunt. Neque vero Alanus Quadrigarius, Monſtreletus, Comminius, Guaguinus, Æmilius, Tilius, Hallianus diſſentientem Carolum meminerunt. Res erat cum primis memoraru digniſſima. Verum vt cum prius Delphini Matrimonium non diſſentiente Rege factum referunt, illum conſentientem credimus: ſic & in poſteriori non abfuiſſe idoneum Regis conſenſum autumamus. Reſpondemus ſecundo. Si quis expreſſum Regis conſenſum deſiderat, replicatis Burgundiæ annalibus inveniet, Delphinum in vrbe, cui nomen Forum Seguſianorum, inita Regem inter & Sabaudiæ Ducem pace Matrimonium cum Carlotta contraxiſſe. Hæc apud Petrum Matthæum lib. I. vitæ Ludovici XI. Huc quoque ſpectat, quod Paradinus lib III. chronici Sabaudiæ cap. XLIV. commemorat. *Hiſtoriæ*, inquit, *non conſentiunt: vnis quidem memoratur, conciliatam ipſo Delphini conjugio pacem; alteris vero promiſſam Delphino Carlottam eidem tunc fuiſſe conceſſam.* Inde apparet, falſum eſſe, quod nonnulli dicunt, cauſam, cur in odium Regis venerat Sabaudus, ex eo natam eſſe, quod ſine illius aſſenſu Delphino nupſiſſet Carlotta.

Odium

Odium illud aliam habuit originem, ſed non omnibus animadverſam. Quare Guaguinus illius ferme temporis ſcriptor profitetur, ſe admiſſi in Regem criminis modum ſcribere non poſſe, quem a majoribus non acceperat. Reſpondemus tertio, in omnibus pacis conditionibus, quas Burgundus per Croium Carolo pro reditu Delphini propoſuit, illam de peractis inſcio Rege nuptiis locum haud vltimum tenuiſſe, cum maxime vno poſt alteram ſeceſſionem anno Carlotra, cum qua præ juvenili ætate, vt quidam volunt, Matrimonium nondum conſummaverat, Namurcum ad Ludovicum acceſſit: ſed nulla penitus inter pacis conditiones ejus rei incidit mentio.

CAPUT XIX.

Sub Ludovico XI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUI quod Delphinus Caroli VII. filius cum Carlotra Sabaudi filia contraxit Matrimonium, nobis objiciunt: ſi vere objicerent, aliam tunc fuiſſe Ludovici Delphini, aliam nunc eſſe Ludovici Regis conditionem agnoſcerent. Quæ enim Ludovicus vt Delphinus geſſiſſet male, vt Rex emendando confirmaret, ratumque haberet. Nempe regiæ in Matrimonia procerum auctoritatis vindicem ſe præbuit juxta ac majores. Sed id videndum eſt. Carolo VII. Rege Joannes II. Alenconii Comes e regio genere conjectus fuerat in carcerem, quod filiam primogenito Eboracenſis Ducis filio tradere in vxorem voluiſſet: propter hoc crimen Vindocini anno MCCCCLVIII. die X. Octobris in Comitem ſupplicium mortis decernitur. Sed ſuſpenſo decreto in carcere captivus detinetur ad obitum vſque Caroli VII. Ludovicus Caroli filius, vbi patri ſucceſſit, Comitem Alenconii carcere liberat, reſciſſoque mortis decreto veniam concedit, Ludovico ab eodem Comite datis anno MCCCCLXI. die XII. Octobris literis,

quibus inter cetera continetur, Ludovicum Regem Renati & Catharinæ filiorum Comitis cuſtodiam ſibi reſervaſſe, & de illorum Matrimoniis diſponendi poteſtatem, vt cui mulieri placeret Regi, Renatus conjungeretur, & cui viro Catharina nuberet. Prætetea ſi quid quod in damnum Regis poſſet cedere, moliretur, ſeu conjugali liberorum fœdere, ſeu alia quavis ratione clam Rege, & ſine expreſſo illius juſſu, caſſam eſſe & irritam, quam acceperat gratiam, conſenſit.

Ludovicus XI. anno MCCCCLXV. ratum habuit Matrimonium, quod Petrus II. Borbonii Dux cum Maria Aurelianenſi filia Caroli Aurelianenſis Ducis ab anno MCCCCLXI. contraxerat, menſe Septembri.

Renatus Alenconii Dux & Perticenſium Comes in poteſtatem Ludovici XI. Regis cum venit, inter alia pactorum genera iſtud primum fuit, vt non ante vxorem duceret, quam Matrimonio Rex aſſentiretur. Immo hac ipſa conventione vniverſos Alenconienſis Ducatus & Perticenſis Comitatus vaſallos teneri voluit Renatus. Quod ſi ſecus attentaretur omnibus coactionibus & pœnis, quibus Rex voluerit, ſubjicerentur & Dux & populares Ducis. Hoc refert Ægidius Bry Pariſienſis Cauſidicus in hiſtoria Comitum Alenconii & Perticæ lib. v. cap. x.

Ceterum ex hac & ſimilibus conventionum generibus obſervandum eſt, & quod Reges ſummam in Matrimonia procerum & vaſallorum auctoritatem habere ſe crediderint, & quod licet in novis ad regnum acceſſionibus principatuum jus nullum in Matrimonia Principum acquirant, quod cum ex ſupremo dominio, tum ex ſubditorum conditione non debeatur, hoc ipſum tamen conſueverunt in ſuis pactis ſtipulari, vt Principes & regni optimates ad ſervandam pacem, & retinendum bonum publicum multis nexibus obſtringantur. Hoc a nobis monendum fuit ſæpius, ne ex eo quod ex benignitate Regum proficiſcitur, Regum ipſorum auctoritatem elevandi quis anſam arripiat.

Nunc diluenda eſt objectio, quæ ex conjugio Mariæ heredis Burgundiæ cum Maximiliano ſic duci poſſet. Ludovicus

XI. omnes adhibuit machinas, vt Maria non nuberet Maximiliano, ſed fruſtra; nec tamen conjugium illud dictum eſt vnquam a Ludovico nullum. Reſpondemus primo, quam quæſtionem armorum vi & conſerta manu dirimere non poterat, verbis dirimere non curaviſſe, cum præſertim cauſæ nihil ac juri ſuo profuiſſet. Supremo Domino ad retinendam juris rationem nonniſi bellum ſupereſt. Ad quem, quæſo, pro vindicanda confugiſſet injuria, vel coram quo judice diſceptaſſet Rex, qui nullum in temporalibus ſuperiorem præter Deum agnoſcit? quemadmodum de Rege Galliæ teſtatur Innocentius III. Reſpondemus ſecundo, vno poſt contractum Matrimonium circiter anno Ludovicum Regem illud tacito conſenſu ratum habuiſſe, cum Sixti IV. Pontificis hortatu Ludovicus & Maximilianus datis ad annum induciis reconciliati ſunt; & poſt annos quatuor Margareta Maximiliani filia in Galliam adducta eſt ſpe conjugii cum Delphino ineundi. Reſpondemus tertio, non videri exemplum eſſe omnino conſentaneum, tum quia Maximilianus neutiquam Ludovico ſubdebatur, tum quia Maria Regi ex omni parte vectigalis non erat. Plures enim ac potiores ditiones habebat dominio Regis ſolutas, quam ab eo Rege pendentes. Quod cum ita ſit, non immerito dubitaretur, num vt pro pendentibus a Rege ditionibus fiſco, ſic legi ſeu conſuetudini Matrimonium dirimenti Maria ſubjiceretur. Quare non miror, quod Rex prudens & ſimulationis peritus ejuſmodi Matrimonium irritum non declaravit. Verum quia de hoc capite nihil ab aliis concluſum vidi, meum interim ſuſpendo judicium de illa quæſtione, quæ ſic proponeretur: Utrum initum in pari prorſus caſu Matrimonium contra Regum Galliæ, Hiſpaniæ, vel aliarum gentium voluntatem valeret, necne. Reſpondemus quarto, licet daretur legem vel conſuetudinem regni nonnihil paſſam eſſe detrimenti, cum Ludovicus, ne Maria Maximiliano nuberet, vetuit, totum iſtud a Carolo filio Rege in integrum reſtitutum eſſe.

CAPUT XX.

Sub Carolo VIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

AD annum MCCCCLXXXVIII. Franciſcus Armoricæ Dux ſancito fœdere quod apud Jalignium extat, ſe ſine Regis aſſenſu filias ſuas non elocaturum promiſit Carolo VIII. Fœdus illud & conſtituta decem mille nummorum aureorum mulcta, & præcipuarum Ducatus vrbium oppigneratione communitum eſt, quo regia in Matrimonia procerum auctoritas ſecurius retineretur.

In hiſtoria conjugii, quod Anna Britanniæ filia cum Maximiliano contraxit, jus regium eminere demonſtrandum eſt; ſed rem altius repetimus, vt quorundam tergiverſationibus occurratur. Duæ ſunt igitur de hoc conjugio narrationes hiſtoricorum oppoſitæ: vna eorum, qui conjugium vere quoad potuit in ſpeciem, initum per procuratores fuiſſe affirmant; altera eorum, qui negare videntur. Qui affirmant, ſunt Linturius in appendice ad Faſciculum temporum anno MCCCCXCI. Wimphelingius ibidem, Polydorus lib. 11. Hiſtoriæ Anglorum, Seſellius apud Jovium Pontanum lib. 11. de fortitudine, Comminius lib. 1. de bello Neapolitano, Mutius lib. XXIX. Germanic. chronic. ann. MCCCCXCI. Tritemius in chronic. Sponheimenſi ann. MCCCCXCI. Jovius lib. 1. Hiſt. Tilius in chronic. ann. MCCCCXCI. Sleidanus in deſcriptione Galliæ, Argentreus lib. XII. Hiſt. Britann. cap. LVI. Gordonus in chronologia ann. MCCCCLXXXIX. Spondanus in auctario ann. MCCCCLXXXIX. Petavius in Rationario temporum, & alii. Qui vero negare videntur, ſunt Guaguinus in epiſtola ad Wimphelingium, Nauclerus generat. L. ann. MCCCCXC. Belleforeſtus in Carolo VIII. ann. MCCCCXCI. & quidam alii. Horum autem vera ſi non ſit, ſed aliorum narratio, Matrimonium, quod Maximilia-

nus iniit cum Anna Armoricæ herede, ſolo regii conſenſus defectu nullum fuit, eamque Carolus VIII. Maximiliano ereptam legitime duxit in vxorem.

Ex Ducum vero Armoricæ archivis, quæ Argentreus ipſe revolvit, deceptos fuiſſe Guaguinum, Nauclerum, Belleforeſtum & alios, probatu non eſt difficile. Quo enim pacto revinceretur Argentreus, cum & ſe datum quatuor procuratoribus ad contrahendum diploma vidiſſe, & Matrimonium per eos tunc ſolenni ritu factum fuiſſe, atque inſuper mandata Maximiliani & Annæ deinceps his verbis concepta reperiri teſtentur: *Maximilianus & Anna Rex & Regina Romanorum, Dux & Duciſſa Britanniæ.* Quis nunc crederet, Guaguinum, Nauclerum & alios ejuſdem opinionis hiſtoricos abrogare velle fidem Argentreo, qui hæc monimenta omni exceptione majora vidit? Non enim Guaguinus & Nauclerus ii ſunt, qui ſibi hoc ſumant, vt falli non potuerint. Plus vni certe oculato teſti, modo corruptæ fidei non probetur, tribuendum eſt, quam centum aliis, qui teſtantur id quod non viderunt, aut quinetiam teſtantur id non eſſe geſtum, quod reipſa geſtum eſt. Neque vero vnus conrractum a Maximiliano per procuratores Matrimonium teſtatur Argentreus; ſed omnes illi, quos retulimus, & inprimis Linturius, qui *Regem Romanorum per Legatos de præſenti contraxiſſe cum Duciſſa Britanniæ* dicit, & plures verſus, contumelioſaſque in Carolum epiſtolas ac declamationes cupidiſſime refert.

Verum a Polydoro rationem, cur Annam a Maximiliano diſſociaverit Carolus; & a Seſellio, cur Annam ſuam fecerit vxorem, ediſcamus. Primum a primo ſcriptore ſic accipio. *Franci*, inquit, *Annæ auribus inſtillabant, facta cum Maximiliano ſponſalia nullius eſſe momenti, quod injuſſu Caroli Regis, ad quem dominii Britanniæ proprietas pertineret, facta forent.* Alterum ab altero ſic audio. *Carolus*, inquit, *Annam Maximiliano deſponſatam ſibi junxit, non regia libidine, aut ſuperbia inductus, ſed impulſus temporum ac bellorum neceſſitate, vt provincia illa tantæ opportunitatis ad arcendas Anglorum claſſes, redemptis eo conjugio provincialium animis, priſtinæ quieti redderetur.* Quinam autem Franci fuerint, a quibus illa potiſſimum

Ddd iij

acceperat Polydorus, traditur a Bacono fuiſſe Franciſcum Lucemburgicum, Carolum Marignianum, & Robertum Guaguinum, tres ad Regem Angliæ miſſos a Carolo oratores, quorum vltimus in ea, quam coram Anglo habuit, oratione ſignificavit, *neminem eſſe, qui ignoret, Regem Galliæ ſupremum eſſe Britannici Ducatus dominum, atque idcirco ad eum ſolum de Matrimonio Annæ heredis diſponendi poteſtatem attinere: vno verbo, jus privati dominii, non vero quoddam ſtatus negotium eſſe.* Ceteri ſcriptores quamvis eandem cum Polydoro ſolvendi conjugii cauſam non meminerint, non tamen negarunt; ſed ea, quæ & communis & communi Francorum ſermone ferebatur, omiſſa, privatas alias, magiſque pro tempore politicas commemorarunt. Curioſi ſi velint, legant Hiſtoriam Caroli a Jalignio ſcriptam, & inter capita fœderis, quod inter Regem & Britanniæ Ducem apud Andegavos initum eſt, reperient, Ducem illum filias elocare ſine Regis conſenſu non poſſe. Hoc quidem in fœdere nullum jus novum Regi quæſitum; ſed vetus, a quo forſan Dux tentabat deficere, novis pactionibus aſſertum. Quam ob cauſam poſt obitum Ducis renovatum eſt in Armorica bellum. *In Britones*, ait Guaguinus, *Franciſco Duce defuncto, arma a Carolo ſumpta ſunt: ſuperſtites erant Franciſco filiæ duæ, quibus vna appellatione Anna nomen erat. In has donec fidei jura ſecundum fundi leges perſolviſſent, neve inconſulto Rege nuberent, bellum indicitur.*

Agnoſcit ergo Guaguinus cum in habita coram Angliæ Rege oratione, tum in hoc loco jura Regum Galliæ in filiarum Ducis Britanniæ Matrimonia, quæ inſcio Rege Carolo fieri non debere, aut poſſe manifeſte concludit. Cur vero contractum & ratum habitum a Maximiliano per procuratores cum Anna Matrimonium neſcierit, aut diſſimulaverit in ſua ad Wimphelingium epiſtola, diſquirere non mihi operæpretium videtur. Si enim neſcht, cur illius ignorantia rei geſtæ veritati noceret, ſi forte diſſimulavit cauſam cur id fecerit, ignoramus. Utut ſit, Guaguinum Wimphelingius graviter redarguit in ſecunda epiſtola, cui non reſpondit. *Dicis*, inquit ille, *de Matrimonio Maximiliani ni-*

hil cuiquam Britonum conſtare, & tamen procuratorium ipſum vehementer impugnas: videor mihi, ni fallor, quandam in verbis tuis controverſiam videre. Dicis Regem noſtrum non habuiſſe ratum conjugium per procuratores initum; quam verum id ſit, audiat Rex tuus, non Regem noſtrum, ſed univerſos Principes, qui ſuperioribus diebus de hoc conjugio ceteriſque rebus tractaturi Nurembergæ convenerunt, & cetera.

Porro vero ab illis, qui jura Regum & Imperatorum formalibus metiuntur argutiis, libenter contaremur, an Romanus Pontifex, qui hæc vidit & tacuit, Matrimonium ignoraverit eſſe Sacramentum: cur Regem violatæ religionis non accerſiit: cur ſecundis nuptiis Carolo & Maximiliano non interdixit, donec de primis judicaret: cur Maximilianus, qui a Germanis quibuſdam & Italis duplici affectus injuria dicebatur, ad Pontificem receptum non habuit. Sed occurrit non magnæ fidei recentior hiſtoricus, qui Carolum a Pontifice diſpenſationem petiiſſe referat. At ex incerto rumore, aut ex falſa animi apprehenſione loquitur, neque ex veteribus vllum diſpenſationis teſtem appellat. In conjugio, quod irritum eſt & nullum, diſpenſatio, qua illud ſolveretur, ridicula foret. Nullos ſane tunc alios Carolus conſuluit præter ſuos Theologos, eoſque Pariſienſes, qui cum noviſſent Matrimonium Annæ cum Maximiliano initum, regii conſenſus defectu non valere, domino ſuo licere, ſi vellet, cum Anna celebrare nuptias affirmarunt.

Reliquum eſt modo, vt Franciſci Salerni Siculi notas in hanc hiſtoriam diſpungamus. *Excitatis*, inquit, *inter Carolum & Maximilianum propter Annæ conjugium bellis commotum Alexandrum VI. nuncios ad eos Reges deſtinaſſe: inter pacis fœdera illud inprimis fuiſſe, vt Carolus Annam ſibi in vxorem retineret: Carolum ad Alexandrum miſiſſe oratores, qui tranſactorum confirmationem poſtularent. Ita poſt Arnoldum Ferronum lib.* I. *Beuf. lib.* IV. *&* V. *Polyd. Virgilius lib.* XXVI. *Nauclerus generat.* L. *Sabellicus Ennead.* X. *lib.* VIII. *Bzovius tom.* XVIII. *ann.* MCCCCXCIII. In hac objectione reperiuntur omnino tria, quæ diſpungenda ſunt. Unum, Alexandrum Pontificem nun-

cios ad conciliandos Reges deſtinaſſe. Alterum, inter pacis fœdera illud inprimis fuiſſe, vt Carolus Annam in vxorem retineret. Tertium, Carolum ad Alexandrum miſiſſe oratores, qui tranſactorum confirmationem poſtularent.

Franciſcus Salernus Ferrono & Nauclero imponit, cum de tribus objectionis capitibus ne vnum quidem verbum habeant. Sabellicus nec de ſecundo, nec de tertio quidquam tradit. Ipſum audiamus lib. VIII. Ennead. X. *Exarſit diverſa parte hoſtile odium inter Maximilianum Regem & Carolum VIII. qui in Galliis late per id tempus regnabat. Erat Maximiliani filia Carolo deſponſa: duxit tamen is in vxorem Caroli Ducis Burgundiæ filiam, quo Matrimonio erat puella orta. Hanc Gallus ex improviſo repudiat, junxitque ſibi ex citeriore Britannia novam conjugem Annam Franciſci illius terræ Ducis filiam, quæ a patre heres relicta dotale ſecum trahebat omne Britannicum nomen; & quod multo atrocius viſum eſt, erat hæc Maximiliani conjux promiſſa, aut certe facta ſpes erat connubii. Prior conjux Carolo Burgundiæ Duce genita fato deceſſerat. Traxiſſet duplex contumelia vtramque gentem in fœdum certamen, niſi cum aliarum gentium, tum Venetorum Legati & Leonellus Concordienſis Antiſtes a Pontifice ad id in Galliam miſſus, interveniſſent, qui Regum animos lenire adorti precibus hortatuque, ægre tenuerunt, vt armis abſtineretur.* Sicule tuam fidem. Qui Pontifex & Veneti miſerunt Legatos, qui futurum inter duos Reges bellum extinguerent: colligis id egiſſe Pontificem, vt Carolus Annam in vxorem retineret.

Polydorus de tribus capitibus nihil aut parum habet: ipſum quoque audiamus poſt recenſitam Galli cum Anglo contentionem. *Inter hæc Alexander VI. Romanorum Pontifex, qui Innocentio paulo ante mortuo ſucceſſerat, ad Carolum legarat Leonellum Epiſcopum Concordienſem, virum ſumma juſtitia operaque probata, cui inter cetera mandata dederat negotium reconciliandæ concordiæ inter Reges. Is in Galliam profectus, poſtquam mandata Pontificis expoſuerat, ac eam fere rem, quam poſtulaſſet, a Rege facile impetrarat; aliam deinde rem, quæ in motu erat, aggreſſurus, Carolum Principeſque Francos eſt multis verbis hortatus ad pacem inter ſe & Henricum conciliandam: a qua vbi ſenſit Francorum animos non abhor-*

abhorrere, idem apud Anglum officium facturus, in Angliam quamprimum proficiſcitur, cui venienti oratores Anglici cum Francis ad Caletum obviam fuere. Ibi de communi negotio, vbi poſtquam inter ſe aliqua commodum contulerunt, ille in Angliam, iſti ad Carolum ſunt profecti. Henricus accepit Leonellum venientem, audivitque benigne ſe luculenta oratione ad conſervandam retinendamque amicitiam Francorum hortantem, eique ſuum deſiderium planum fecit, quod erat, vt jam in honeſto otio per iſtas exitioſas inimicitias acquieſcere ſibi liceret. Leonellus cognita Regis ſententia, quaſi de pace nihil actum eſſet, quod amplius dubitaret, propere in Gallias revertitur, cupidus, vt Concordienſem decebat Epiſcopum, ab omnibus ſuperioris temporis injuriis funditus evulſis, reducendæ confirmandæque concordiæ. Tum vbi dixit, nullam Carolum inter & Henricum firmam iniri potuiſſe concordiam, ſubjungit: *Dum hæc in Anglia gerebant, Maximilianus domabat Flandros, a quibus per tumultum captus atque in cuſtodiam traditus eſt, & ſtatim atque liberatus eſt, de vindicando ſe contra Gallum cogitat, quod repudiarat filiam ſuam, & vt ſuſpicabatur, Annam præripere volebat, eamque ſibi copulare. Interea Carolus Annam Britannorum Principem in fidem recepit, in Matrimoniumque duxit. Hoc vbi Maximilianus reſcivit, nimia ira percitus, quod Francus non ſatiatus injuria repudiatæ filiæ, etiam Annam ſibi pactam eripuiſſet, Deum tantorum facinorum vltorem devocare, ac omnia in Carolum maledicta conferre, eidem jamjam ſexcentas mortes intentare. Sed poſt paulum vt ſe collegit, ſuum decus armis vlciſcendi exiſtimans, continuo oratores ad Henricum miſit cum mandatis, ad quem & literas dedit, quibus commonefaciebat Regem, vt quamprimum exercitum pararet, vt Franco bellum inferret. Cedit promiſſis Maximiliani Henricus VII.* Et poſt alia: *Verum Maximiliano non animus vlciſcendi, ſed facultas belli gerendi defecit, qui & pecunia & milite in terra Flandrica parum omnino amica carebat.* Siccine tuam rurſus fidem! Ubinam apparet apud Polydorum Romani Pontificis ad Carolum & Maximilianum legatio? Ubinam præcipuum inter pacis fœdera caput, quo Carolus Annam retineret in vxorem? Ubinam Carolus ad Alexandrum VI. miſit oratores, qui tranſactorum confirmationem poſtularent? Tam igitur

Polydorus de tribus objectionis tuæ capitibus hic egit, quam de tribus capellis.

De Beuterio judicium ferre non poſſum, nec tu forſan ferre potuiſti, cum nondum, vt opinor, publici juris ſit. Tamen non dicet quis temere eum, qui editis auctoribus affingit non ſua, ineditis longe facilius affingere.

Unus ſupereſt Bzovius ſcriptor recentiſſimus, qui tria illa objectionis capita refert. Sed cum ex Ferrono, Nauclero, Sabellico & Polydoro referat, is perinde ac Franciſcus Salernus Siculus falſum omnino refert. Deinde vt figmentis ſuis tempus aptaret Bzovius, anno MCCCCXCIII. ſcribit, ſub initium menſis Januarii ann. MCCCCXCII. Maximilianum cum Anna Matrimonium contraxiſſe. *Maximilianus*, inquit, *hoc tempore cælebs initio menſis Ianuarii præteriti anni duxerat vxorem Annam Franciſci Britannorum Ducis filiam, vt per illius conjugium principatu potiretur.* Huic vni falſitati reliquæ ſuperſtruuntur, quod ſic oſtenditur: Argentreus indigena ſcriptor in Hiſtoria Britannica refert lib. XIII. cap. LVI. Maximilianum per ſuos procuratores cum Anna celebraſſe nuptias anno MCCCCXC. XII. Novembris: a quo tempore ad annum vſque MCCCCXCI. publica diplomata fuerunt ſub hoc titulo expedita; *Maximilianus & Anna Rex & Regina Romanorum, Dux & Duciſſa Britanniæ.* Deinde narrat Anglorum Regem anno MCCCCXCI. XIX. Octobris ad Annam Romanorum Reginam dediſſe literas, quas eodem lib. ſed cap. LVIII. deſcribit. Hæc de Matrimonio Maximiliani. De Matrimonio vero Caroli memorat, eodem cap. per nobiles feminas cœptum illud fuiſſe a die XIX. Octobris ann. MCCCCXCI. fœdus cum Carolo faciendum Annæ perſuaderi. Tum XIX. Novembris ann. MCCCCXCI. imperaſſe Carolum, vt milites ſui Britanniæ finibus excederent. Deinde XVI. Decembris ejuſdem anni MCCCCXCI. Carolum cum Anna Matrimonio junctum fuiſſe.

Quæro nunc a Bzovio, quonam pacto potuit Alexander, qui creatus eſt Pontifex anno MCCCCXCII. III. Idus Auguſti, Leonellum Concordienſem Epiſcopum ad illos Reges ablegare, qui efficeret, vt Carolus Annam in vxorem retine-

ret? Secundus propemodùm annus erat a contracto Caroli cum Anna Matrimonio, cum juxta Bzovii chronologiam Alexander miſerat Legatum, qui de conciliandis inter ſe Regibus, & de gemina Matrimoniorum diremptione tractaret. Hoc enim cum Bzovio ſuo machinetur Siculus noſter, patrio more gerras agit. Alexander vero miſerat Legatum, qui effecerit tandem, vt Carolus Annam in vxorem retineret. Quid inde juris ad Alexandrum potius quam ad Venetos pacis per ſuum quoque Legatum auctores, ac fœderis arbitros pertineret? Nam effectum a Pontifice, vt Carolus Annam in vxorem retineret, cum aliud ſit nihil, niſi vt quam legitime ſibi copulaverat vxorem, retineret: id negotii genus ab aliis Principibus æque atque ab Alexandro tractari potuit.

Verum adhuc Siculus noſter objicit: *Argentreus cap.* LVIII. *recenſet Sedem Apoſtolicam ob pacis bonum, aliaque pacis commoda Matrimonia diſſolviſſe, ac reipſa hoc in conjugio, de quo loquimur, ſanctam Sedem executam aſſeverat.* Hanc Hiſtoriam ita verſat ille, quaſi vellet perpetuo mentiri. Hæc autem tradit Argentreus in Latinum fideliter verſa: *Perſuadebatur Duciſſæ, quæ ſuum eſſe legitimum conjugium* (cum Maximiliano) *credebat, quoties optimæ boni publici contigerant occaſiones, ſanctam Sedem vltro diſpenſaſſe in primo etiam gradu conſanguinitatis.* Hæc duntaxat Argentreus, quæ non tam illius ſunt quam nobilium feminarum, quæ quibuſvis idoneis rationibus ſeu veræ, ſeu fictæ forent, tentabant eo Annam adducere, vt repudiato Maximiliano, quicum non potuerat Matrimonium injuſſu Regis vere contrahere, Carolum adamaret, & in maritum acciperet. Mulieres mulieris religionem religione ſolvebant, non Alexander, qui nondum erat Pontifex, vt jam probavimus. Neque vero Bzovius pontificiæ diſpenſationis meminit, aut Argentreus, qui ſatis teſtatur alias, nullam Pontificis interveniſſe diſpenſationem. *Mulierum*, inquit, *& aliorum* (nempe Theologorum) *perſuaſionibus victa manus dedit, fœduſque conjugii ictum fuit.*

Una reſtabat difficultas expedienda, vt Regis Matrimonium perficeretur. Hoc in negotio plures diſpenſationes ha-

bere oportuiſſet. Alteram pro Anna Britanniæ herede, alteram pro filia Maximiliani; ſed neutra, ni fallor, habita eſt, cum vt narrat Polydorus, & repudiationi filiæ, & præſumpto Annæ conjugis raptui vehementer repugnarent Maximilianus & Reges alii : qua Ferdinandus, qui Maximiliani conſanguineus erat : qua Henricus VII. Angliæ Rex, qui propter ſua commoda Maximiliano favebat. Non capit hoc loco Siculus noſter, diverſa eſſe iſta duo : oportet habere diſpenſationem, ſi tamen oportet, & reipſa diſpenſationem habere; ſicut oportet Argentreum legere, vel fideli interprete vti, vt intelligeret, & aliud Argentreum reipſa legiſſe, & legendo intellexiſſe.

Ceterum non aſſequor, quid ſibi velit Siculus noſter, aſſerens cum Bzovio teſte ſuo, propter Matrimonium illud fuiſſe punitum Carolum, quod videlicet proles ante eum defuncta ſit. Cur autem punitus fuiſſet a Deo, ſi vt volunt, accedente Maximiliani conſenſu, facta pace, reſciſſo per Pontificem Annæ conjugio priori, Carolus ſoluta per eundem Pontificem lege conſanguinitatis, Annam ſibi legitime conjunxit? Cur, inquam, punitus fuiſſet, ſi non peccavit? Si quid enim hac in re peccatum ſit, a dante legis immunitatem Pontifice, peccatum eſt. Unde autem Siculus noſter ſuſpicatur, Regem propter peccata Pontificis punitum fuiſſe? Congruentius ſuſpicaretur Alexandrum illaudabili morte periiſſe, vel quia non potuit Maximiliani conjugium ſolvere, & Carolo indulgere, vt alterius vxorem duceret, vel ſi potuit, juſtam, cur id omne præſtiterit, cauſam non habuiſſe. Nos vero quia ſcimus judicia Dei capi non poſſe, nec ejus vias indagari, abſtruſa divinæ providentiæ conſilia non ſcrutamur curioſius, ſed admiramur omnino, & vnicum hoc profitemur: apud Deum quippe injuſtam non eſſe cauſam, cur filius Caroli ante patrem interierit, & cur Alexander Hiſpanus genere, cum alios tollere veneno cogitaret, eodem ſeipſum ſuſtulerit. Quis vero & quantus fuerit Carolus, qui ſcire volet, legat Simonetam Cotnu Abbatem, qui epiſtola prima Caroli dotes ac virtutes dignis præconiis attollit.

His adjungimus decerptum ex recenſione, ſeu, vt vulgo

dicitur, inventario antiqui dominii Navarræ exemplum, quo conſtat hunc Regem domino Alibreto permiſiſſe, vt filiam ſuam Carolo Croio nuptui daret. Sic autem eo loci ſcriptum habetur: *Literæ, quibus apparet, quomodo Carolus VIII. dat licentiam domino d'Albret tractandi de Matrimonio Lodoicæ d'Albret illius filiæ, cum Carolo Croio Principe de Chymay, licet foret alienigena, & a partibus Regis Romanorum ſtaret.* XV. *Aprilis anno* MCCCCXCVI. Hæc ex Gallico ad verbum Latine reddidimus.

CAPUT XXI.

Sub Ludovico XII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

SUB hoc Rege præſto ſunt exempla ſeu monumenta duo, quibus regia in Matrimonium procerum auctoritas mirifice commendatur. Unum eſt percuſſum inter Ludovicum XII. & Ferdinandum Regem Hiſpaniæ fœdus, quo neptem ſuam Germanam Fuxenſem Ferdinando in vxorem traditurum ſe promiſit, quod & præſtitit. Porro fœdus illud Bleſis percuſſum eſt anno MDV.

Alterum eſt ejuſmodi: Ludovicus XII. cum anno MDVI. filiam ſuam Claudiam Franciſco I. elocavit, Principum regiæ ſobolis & optimatum regni conſenſum habere ſcripto prius voluit. Legi ſeu conſuetudini regni ſubjici non dedignatur, quo regii in Matrimonia procerum conſenſus neceſſitatem ſic oſtendat.

Caput XXII.

Sub Franciſco I. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Oblata occaſione regiam in Matrimonia procerum & aliorum poteſtatem non potuit non retinere Franciſcus I. qui rara temporum felicitate ſenſit ipſe id eſſe ab optimo Rege præſtitum, quod a proceribus regni præſtandum eſſe omnis retro ætas docuit. In Hiſtoria Fuxenſi, quam Petrus Olhagaraius ante annos aliquot edidit, narratur conjugium, quod Joanna Albretana juſſu Regis Franciſci I. cum Guillelmo Clivenſium Duce contraxit.

Verum diluenda nunc eſt objectio, quæ ex hoc Matrimonio ſic duci poſſet. Poſt obitum Franciſci I. agente Henrico II. hoc conjugium nullum fuiſſe a Romano Pontifice declaratum eſt, quod quidquid Joanna fecerat, invita fecerat. Hæc objectio non nobis, ſed adverſariis potius incommodat, quod Rex a nullo reprehenſus, parentibus invitis, Joannam non ita perfecte conſentientem Clivenſium Duci deſpondit, vt potentiſſimum Principem arctiori nexu ſibi devinciret, & regni ſaluti ac ſecuritati adverſus imminentem Cæſarem provideret. Hoc autem recte fieri potuiſſe, Theologorum teſtimoniis & firmiſſimis rationibus probatum eſt in prima parte tractatus.

Deinde quod hanc affinitatem vt prohiberet Cæſar, magnis copiis in Menapios deſcendit, & tota fere provincia in ſuam poteſtatem redacta eo adducit Clivenſem, vt ſupplex a ſe tanquam ſupremo domino veniam peteret, & Gueldria Xuphanienſique Comitatibus acquiſitis pro ſummo beneficio duceret, in antiquum patrimonium & dignitatem renuntiata Gallo affinitate reſtitui. Conſentiens huic rei Clivenſis Mariam Ferdinandi Cæſarei fratris filiam in vxorem accepit, atque ita novo neceſſitudinis nodo Cæſari obſtrictus, a Gallo

deficiens contra eundem arma ſumpſit. Verum qui, quæſo, poſtulante Henrico II. Matrimonium Joannæ cum Clivenſi judicatum fuiſſet irritum, ſi plures annos ante ſuſceptum ab Henrico II. regnum Gallorum affinitati renuntiaverat Clivenſium Dux?

Tum quod Rex, vbi vidit Clivenſem ab affinitate ſua jamdudum abductum, Joannam Antonio Borbonio Vindocinenſi nuptum collocavit. Cum enim prior ſponſus diſceſſit a pactis, ducta Ferdinandi filia, liberum Joannæ fuit alii nubere.

Præterea nullus hiſtoricorum, qui has omnes nuptias ſcribendo attigerint, interventus pontificii meminerunt, cum meminiſſe potuerint & debuerint. At illi profecto bene multi ſunt. Ferronus, Paradinus, Belcarius, Cormerius, Belleforeſtus, Thuanus, Chappuſius, Gordonus, Favinus, Spondanus, Dupplex ſatis curioſe proſecutus ea omnia, quæ Pontifices in quavis occaſione & arduis in rebus egerunt, & in quibus pontificia elucet auctoritas. Olhagaraius vero vnus recentiſſimus ſcriptor, quod factum fuiſſe divinavit, ſuis ipſe monimentis commendari voluit: ac proinde cauſæ nihil eſt, cur illi ſine teſte loquenti credamus.

Denique etiamſi quod memoriæ prodidit Olhagaraius, verum eſſet; nihil inde tamen adverſus regiam auctoritatem colligeretur, cum vtrumque agentibus Regibus abſolutum fuiſſe narret. Si Matrimonium illud nullum fuit, quia cum Clivenſium Dux foret Imperatoris cliens, non poterat illud, renuente Imperatore, contrahere, cauſam juvat Principum, non adverſariorum. Si vero nullum, quia cum Joanna vndecim tantum annorum eſſet, idonee conſentire vix potuit, nemini nocet aut prodeſt.

Dicet vero quis, hinc ſequi Matrimonia Principum auctoritate, ſed inconſulto Pontifice permiſſa, cum graves in ſe difficultates pati, tum plurium ſcandalorum fontem eſſe poſſe. Atenim hæc mala præter rectam Principum voluntatem eveniunt. Quinetiam ex Lucio Marinæo Siculo conſtat, non meliora fuiſſe aliquando Matrimonia, quæ Pontificum nutui permiſſa ſunt. Hunc, ſi placet, videamus auctorem lib. x.

Hiſt. Hiſpaniæ. *Tireſia poſt hæc a Rege, vt nuptiæ & Matrimonium ſolenniter celebrarentur, efflagitante de Regis ipſius Matrimonio cum Leonora Alfonſi Caſtellæ Regis filia, Legatis vltrō citroque miſſis agi cœptum eſt, & a multis Rex Iacobus perſuaſus, vt Alfonſi Caſtellæ Regis filiam potius habere vellet vxorem, quam Tireſiam Ioannis Bidauræ, Legatos ad Caſtellam miſit ad Matrimonium conficiendum. Quod cum intellexiſſet Tireſia, ſtatim procuratores in Caſtellam miſit, qui die, quo ſponſalia fierent, Matrimonium quod Rex Iacobus Tireſiæ fide, jurejurando, teſtibuſque confirmaverat, publice denuntiarent.* Et paullo poſt: *Tireſia ſibi periculum metuens a Rege, parvo ſuorum conſanguineorum comitatu clam fugiens, Romam ſe contulit. Hinc Regi literas citatorias miſit, quibus eum provocabat ad cauſam pacti Matrimonii coram ſummo Pontifice diſputandam. Pontifex autem partibus auditis, cum Tireſia ſine teſtibus Matrimonium ſola probare non potuiſſet, Iacobo Regi (Aragonum) permiſit, vt cum Leonora Caſtellæ Regis filia Matrimonium contrahere poſſet, quam Rex auctoritate pontificia vxorem duxit, ex qua filium progenuit Alfonſum. Ceterum Rex Iacobus & ejus vxor Leonora poſt confectas nuptias, & Alfonſo filio jam adulto apud Pontificem Romæ, nec opinantes delati fuere, propterea quod conſanguinitatis gradu conjunctiſſimi Matrimonium contrahere ſine conſenſu ſummi Pontificis non poterant. Quamobrem Legatos Rex ad Pontificem miſit oratum, vt conſummatum jam connubium confirmaret. Gregorius autem ſummus Pontifex, quoniam Rex Iacobus & Tireſiam primam conjugem deceperat, & Leonoram ſibi cognatione valde proximam dolis ſubreptitiis vxorem duxerat, illorum Matrimonium non ſolum confirmare noluit, ſed etiam diſſolvit, & in perpetuum divortium nuntiavit. Verumenimvero facto divortio cum Leonora conjuge juſſu Pontificis Alfonſus ejus filius, matris injuriam & ſeparationem moleſte ferens, Iacobo patri, qui eam ſibi conſanguinitate conjunctam vxorem duxerat, bellum intulit, totamque fatigavit Hiſpaniam, donec res inter patrem & filium, quæſtioque mirabilis arbitrio regni commiſiſſet, prudenterque diſcuſſa finem bellis impoſuit.* Ecce tibi Matrimonium vnius Pontificis auctoritate contractum; & diremptum alterius juſſu, quamvis ex eo adulti jam filii procreati fuiſſent. Unde poſtea armatus eſt in patrem

trem filius, & regnum Hiſpaniæ graviſſimis bellis emotum. Quæ cum ita ſeſe habeant, non magis in Reges mala, quæ ex Matrimonio, cujus meminit Olhagaraius, quam in Pontifices damna, quæ ex conjugio, cujus meminit Matinæus, transferenda nobis videntur.

CAPUT XXIII.

Sub Henrico II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

HENRICVS II. legem tulit, qua patentibus copiam facit exheredandi filios, qui adverſus illorum conſenſum vxores ducerent. Quod Regem primum ad hoc impulit, notum eſt ex Thoma Cormerio, qui vitam Henrici II. Latine ſcripſit. *Cujus*, inquit, *ſcribendæ legis Mommorantium Magiſtrum Equitum Henrico Regi fuiſſe auctorem ferunt, cum miſſo Romam filio Franciſco, vt initam de nuptiis cum Pienna pactionem Pontifex reſcinderet, is prolatando, & quaſi ambigui juris rem ad conſilium identidem revocando, ſe Mommorantii poſtulatis duriorem præbere videretur.* Qua vero ratione potuerit ad Romanum Pontificem adire Henricum, qui nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcebat, vt Innocentius III de Rege Galliæ fatetur in cap. *Per venerabilem.* id obſervandum eſt neceſſario, ne quis inde poteſtatis regiæ & civilis jura imminuendi anſam arripiat.

Ceterum vbi lata eſt lex, cenſuerunt Doctores alii per eam Matrimonia quæ contra voluntatem Regum facta fuerant, irrita eſſe, quod Henricus nulla ratione deroget antiquis Principum edictis, quibus ejuſmodi conjugium reſcinditur; quin potius novam & graviorem pœnam adjiciat, cum liberi nec generali Matrimonii reſciſſione, nec levioribus pœnis avocarentur. Alii vero docuerunt Regem intacta Matrimonii firmitate refractariis liberis ſolam exheredationis pœnam inflixiſſe, non quod Rex legem Matrimonium diri-

mentem ſtatuere non potuerit, ſed quod certis de cauſis noluerit. Diſcimus iſtud ex Antonio Contio, qui legem Henrici II. tunc commentariis illuſtravit, vbi docet Principum leges pro triplici perfectione triplicem vim ſortiri. *Lex*, inquit, *perfectiſſima reipſa id quod factum eſt, reſcindit; lex perfecta non reſcindit, niſi politicorum Magiſtratuum miniſterio. Lex minus perfecta infligit tantum pœnas, ſed non ſolvit id quod factum eſt.* Porro ſive hanc, ſive illam opinionem ſequaris, id habebis ſemper, quo regia in Matrimonium & impedimenta Matrimonii poteſtas agnoſcatur. Sed ad rem quod attinet, certum eſt primo Henricum potuiſſe legem condere, quæ Matrimonia dirimeret, quemadmodum prima parte tractatus art. 1. & art. 11. demonſtratum eſt. Etenim qui expeditam ferendæ ejuſmodi legis poteſtatem habet, ejuſmodi ferre legem cur non poſſet? Certum eſt deinde Henrici Regis auctoritatem, cum circa filiorum, qui renuentibus parentibus Matrimonium contrahunt, hereditatem ſine dubio verſatur, circa ipſum quoque Matrimonii contractum verſari poſſe. Jus enim ad hereditatem parentum ex Matrimonio, tanquam rivus a fonte, & tanquam proprietas a ſuo ſubjecto manat. Ut autem ejuſdem eſt ſcientiæ ſubjectum & proprietas; ita & ejuſdem eſt fori jus ad hereditatem parentum, & Matrimonium: qui hoc ignorat, omnis expers ſit Philoſophiæ neceſſe eſt. Itaque cum Rex circa exheredationem tanquam circa propriam materiam verſatur, circa ipſum quoque Matrimonii contractum tanquam circa propriam materiam occupatur. Quemadmodum autem Rex liberos qui Matrimonium contrahunt ſine conſenſu parentum, inhabiles ad paternam hereditatem efficit; ita & ad Matrimonium contrahendum inhabiles efficere poteſt, dum reipublicæ expedire judicat.

Caput XXIV.

Sub Henrico III. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Henricvs III. in generalibus regni Comitiis, quæ anno MDLXXVI. Bleſis habita ſunt, hanc dirimentem clandeſtina Matrimonia legem tulit. Hæc quia Gallice lata eſt & pluries edita, eam Latine verſam tantum ſic deſcribo. *Ad occurrendum abuſibus & damnis, quæ ex Matrimoniis clandeſtinis oriuntur, decrevimus & decernimus, quod ſubditi noſtri cujuſcunque ſtatus, qualitatis & conditionis exiſtant, contrahere valide non poterunt ſine publicis bannorum proclamationibus cum competenti temporis intervallo, quorum non poterit obtineri diſpenſatio, niſi poſt primam proclamationem factam, idque ſolum propter aliquam vrgentem & legitimam cauſam, & ad requiſitionem præcipuorum & propinquiorum parentum a partibus contrahentibus commiſſorum, poſt quæ banna publice contrahent. Atque vt ritus, ſeu forma, quæ in dictis Matrimoniis obſervata fuerit, teſtimonium dari poſſit, iis intererunt ſaltem quatuor perſonæ fidei dignæ, quarum nomina in commentarios referentur ſub pœnis per Concilia latis. Injungimus Curatis, Vicariis & aliis, vt de eorum, qui Matrimonium contrahere volent, conditione diligenter inquirant: & ſi ſint filiifamilias, aut ſub alterius poteſtate conſtituti, ſtrictiſſime vetamus, ne ad dictorum Matrimoniorum celebrationem vlterius procedant, niſi ipſis de conſenſu patrum, matrum, tutorum, aut curatorum conſtet: alias tanquam fautores criminis raptus punientur.* Hæc eſt lex a Rege & generalibus totius regni Comitiis condita, ex qua quid Reges in Matrimonium poſſint, non obſcure ſignificatur. Parum diſſimilem legem tulerat Tridentinum Concilium; ſed illam Galliæ Reges in auctoritatem noluerunt admittere, quod ejuſmodi legis conſtitutionem ad ſe pertinere dicerent. Cum enim lex, quæ Matrimonium dirimit, ex natura ſua civilis ſit, vt antea demonſtravimus, ci-

vilem auctoritatem reſpicit, a qua feratur; ſed qua ratione ab Eccleſia, quatenus Clericorum cœtus ferri poſſit, antea quoque oſtendimus. Sed vtut ſit, pari reipſa lege, licet non eadem prorſus ratione, & Chriſtianæ reipublicæ ſaluti, & Matrimoniorum hôneſtati conſultum eſt. Quare *per hoc*, inquit Sotus, *nihil derogatur auctoritati Eccleſiaſticæ, ſed potius conducitur Eccleſiæ paci. Nec debent Prælati gravate ſuſcipere, ſi quid temporali paci viderint neceſſarium ſæculares Principes ſtatuant. Nec eſt cur illis ſe opponant, ſed permittant potius Matrimonium legibus humanis ordinandum, cum officium humanum ſit; & addant poſtea ipſi, ſi videbitur, quod ad bonum religionis pertinet.* Et vero licet edictum Bleſenſe nunc quoad ſingula capita non ſervetur, id conſentientibus Regibus cum fiat, ex eo nihil vel edicto, vel auctoritati, qua ſancitum eſt, derogatur. Sed cur non ſervetur integrum, cauſam, quæ idonea ratione comprobetur, nullam video: capita in quibus non ſervatur, æque ac alia, in quibus ſervatur, ad publicam ſpectant vtilitatem. Cum varias in partes commutationem hanc agitavi, illius ſe mihi, velim nolim, objiciunt argumenta duo. Primum, quod in rebus humanis nihil eſt firmum & ſtabile. Deinde quod ad privatum ſæpe trahuntur commodum, quæ ad bonum ſunt commune præfixa: ſic accidit, cum hujus vel illius hominis Matrimonium diminuta lege ratum declaratur, quod integra & plena lege irritum declararetur.

Porro autem cum tunc ageretur de tollendis e regno multis & gravibus malis, quæ illi clandeſtina importabant Matrimonia, & præſentiſſimum quæreretur remedium, quod deeſſe videbatur, inventum eſt in lege, quæ per ſaturam prudentiſſime conſtituta eſt. Hæc nempe comprehendit capita numero quatuor, ſolennem futuri Matrimonii denunciationem, quæ recepto dudum apud Gallos loquendi more bannorum proclamatio dicitur; parochialem Preſbyterum; fidele teſtium præſentium quatuor chirographum; expeditum & conſtantem parentum, aut ſi parentes deſint, tutorum ſeu curatorum conſenſum. Et quamvis lex capita hæc quatuor continere videatur æqualiter; nihilominus tamen ſolennis futuri Matrimonii denunciatio principatum tenet. Id ex ver-

bis liquido patet: *Ad occurrendum abuſibus & damnis, quæ ex clandeſtinis Matrimoniis oriuntur, decrevimus & decernimus, quod ſubditi noſtri cujuſcunque ſtatus, qualitatis & conditionis exiſtant, contrahere valide non poterunt ſine publicis bannorum proclamationibus, cum competenti temporis intervallo, quorum non poterit obtineri diſpenſatio, niſi poſt primam proclamationem factam, idque ſolum propter aliquam vrgentem & legitimam cauſam, & ad requiſitionem præcipuorum & propinquiorum parentum a partibus contrahentibus commiſſorum.* Profecto vix aliud ſtatui potuit, quod clandeſtino contrahendi Matrimonii conſilio magis opponeretur, & damnis, quæ ex occultis & furtivis oriuntur nuptiis, validius occurreret. Quo enim magis publice fit aliquid, eo magis ei quod fit clanculum, obſiſtit. Exinde ſolvendæ quidem legis venia permittitur: ſed iis certe conditionibus, quæ niſi ſerventur, periculum eſt omnino, ne quia tunc clandeſtinum, vanum atque irritum ſit Matrimonium, quod contrahitur: viderint ii, qui veniam illam poſtulant, & qui poſtulantibus concedunt. At vero legem ſolvere, cum ex illius præſcripto ſolvenda eſt, ad illius conditorem pertinet, nimirum ad Henricum, vel ad eum, qui Henrico III. in regni gubernatione ſucceſſit: & ſi quis alius definitam in lege veniam concedit, expreſſa vel tacita Regis auctoritate concedit; alioqui conceſſa venia nihil plane valeret. Id enim, niſi me mea fallit opinio, exigit neceſſaria rerum conſequentia. Non ibunt inficias, qui noverint, legem clandeſtinum Matrimonium dirimentem, ex ſe ſuaque natura civilem, non ſpiritualem eſſe, naturali, non ſupernaturali ordine contineri, vt ea demonſtrant omnia, ex quibus lex iſta ſpeciem ſuam repetit, & a ſpirituali & ſupernaturali ſecernitur.

Deinde Regis ſubditos ad contrahendum Matrimonium inhabiles reddere, ad primam attinet & præcipuam regni functionem, liberorum videlicet procreationem & communitatis conſervationem: quæ duo civilia ſunt, & ordinis mere naturalis, aut certe alia nulla, quæ ſint, vt ita dicam, magis civilia & naturalioris ordinis, aſſignabuntur vnquam. Hoc ſæpius inculcandum eſt, quia pauci rem ex ſuis momentis ex-

pendunt; ſed ex vanis quibuſdam præjudiciis, quæ per connubialis materiæ ignorantiam ſumuntur. Hæc autem ex auctorum ſuorum manibus effluunt & diſpereunt, ſimul ac tanguntur.

His autem ex cauſis facile intelligitur, quid ſibi velint illi Tridentinæ Synodi Theologi, cum apud Cardinalem Pallavicinum in ſuis de hac materia concertationibus dixerunt tum demum, Eccleſiam perſonas poſſe ad contrahendum Matrimonium inhabiles reddere. Noverant viri e Schola Philoſophorum politi, in proprietate ſermonis enunciari, Eccleſiam, quæ fidelium eſt ſeu Catholicorum congregatio, perſonas poſſe ad contrahendum Matrimonium inhabiles efficere, cum hoc ipſum per aliquam ſui partem, nimirum ſupremos Principes, efficit. Noverant ex Philoſophia juſtam eſſe enunciationem hanc, homo intelligit, homo videt, homo audit, homo ambulat, etiamſi per vnam tantum ſui partem intelligat, videat, audiat, ambulet. Hoc qui negaret, theatris omnibus explodendus judicaretur. Noverant deinde viri in Scriptura & Catholicæ Eccleſiæ traditione exercitatiſſimi, nullum eſſe Scripturæ locum; non illum, *Paſce oves meas;* non illum, *Qui vos audit, me audit;* non illum, *Si Eccleſiam non audierit;* non illum, *Quodcunque ligaveris;* non alium, quo juxta vnanimem conſenſum Patrum accepto probetur, Eccleſiam, qua Clericorum cœtus eſt tantum, poſſe legem clandeſtinum Matrimonium dirimentem conſtituere. Hunc autem probandi modum haud rejicerent illi Theologi, cum recte tenerent quid in ſeſſione IV. circa Scripturæ intelligentiam præſcriptum fuerit. Unde profectus eſt hic articulus profeſſionis fidei. *Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam niſi juxta vnanimem conſenſum Patrum accipiam & interpretabor.* Qui contra de intelligentia Scripturæ ſentiret, eum ſchiſmaticorum numerum ſine dubio augeret, & ſe Theologica profeſſione indignum oſtenderet.

Nunc demonſtrandum eſt, Bleſenſe edictum ſeu legem comprehendere capita illa quatuor, quæ ſurſum verſus retro-

quæ in Conciliis, ſeu particularibus, ſeu generalibus de Matrimonio recte ineundo propoſita & decreta reperiuntur.

Atrebatenſis Synodus, quam Franciſcus Richardotus Epiſcopus ad annum MDLXVII. habuit, in titulo de Matrimonio: *Clandeſtina vero Matrimonia appellamus, quæ per verba de præſenti ſine proclamatione bannorum contrahuntur, & ſine ſolennitate Eccleſiæ, vel quæ per verba de futuro per carnalem copulam ante lapſum tempus proclamationis bannorum & benedictionem ſubſecuta, præſumptione juris & de jure contracta conſummantur.* Sic clandeſtinum ſcelus in defectu proclamationis bannorum conſiſtit.

Cameracenſis Synodus, quam Maximilianus a Bergis Archiepiſcopus ad annum MDLXVII. habuit de Matrimonio cap. III. *Inſuper vt ab ipſis ſponſalibus ad Matrimonii celebrationem certus quidam ac debitus ordo ſervetur, decretis Concilii Tridentini inhærendo præcipimus, vt antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio vtriuſque contrahentium Parocho tribus continuis diebus dominicis aut feſtivis a ſe diſtantibus (generali & antiquo Eccleſiæ more) in Eccleſia inter Miſſarum ſolennia publice denuncietur, inter quas Matrimonium ſit contrahendum.* Sic generalis & antiquus mos eſt Eccleſiæ, vt clandeſtini Matrimonii vitandi cauſa, ſolennis futuri Matrimonii denunciatio fiat, vti facienda hac in Synodo præſcribitur.

Sueſſionenſis Synodus, quam Carolus Rucyenſis Epiſcopus ad annum MDLXI. habuit: *Præcipimus Sacerdotibus, vt proclamationes bannorum per tres dies dominicales vel dies feſtos a ſe tribus diebus diſtantes, palam & publice in pronis Eccleſiarum, quarum Parochiani ſunt, proponant & proclament, præcaventes ne eos ad ſolenniſationem admittant, niſi prius proclamatis bannis.* Synodus majorum veſtigia inſiſtit, dum ita bannorum proclamationem fieri præcipit.

Pariſienſis Synodus, quam Euſtachius Bellayus Epiſcopus ad annum MDLVII. habuit, cap. XXXII. *Clandeſtina Matrimonia dicuntur, quæ nec palam nec publice, neque cum tanta quanta debent in facie Eccleſiæ fieri ſolennitate, neque ſine proprio Parocho, & cum juſtis ſiunt teſtibus.* Matrimonia non ſiunt palam & publice, neque cum tanta quanta debent ſolennitate fieri,

cum Matrimonii contrahendi denunciatio non fit, quomodò facien lam eſſe mox vidimus.

Senonenſis Synodus, quam Ludovicus Borbonius Archiepiſcopus Cardinalis ad annum MDLIV. habuit: *Matrimonia dicuntur eſſe & ſunt clandeſtina, quando contrahuntur non in facie Eccleſiæ, non ſolenniter, non palam & publice, non coram parochiali Presbytero, & præſentibus teſtibus, bannis tamen non proclamatis, vel etiam proclamatis bannis, ſi hujuſmodi Matrimonia propter probabilem cauſam fuerint ab Eccleſiaſtico judice prohibita, ac quando alio quoviſmodo clam & occulte inita ſunt, nullis præſentibus, per quos probari poſſint fuiſſe contracta.* Hac in conſtitutione capita illa quatuor, quæ lex Bleſenſis habet, comprehenduntur.

Pariſienſis Synodus, quam Stephanus Poncherius Epiſcopus ad annum MDXV. habuit, de Sacramento Matrimonii: *Nos ſub graviſſimis pœnis prohibemus, neminem clandeſtine contrahere, id eſt, ſine tribus bannis in die feſti aut in vigilia, in prono Veſperarum, aut Miſſæ feſti, in Eccleſia cum ſolennitate aſſueta prius proclamatis, die media inter quamlibet & Eccleſiæ ſolenniſationem & vltimum bannum.* Et paullo poſt: *Item nullus admittat ad benedictionem nuptialem de extranea diœceſi exiſtentes, niſi tribus bannis prius proclamatis, & debita certificatione Curati ſuæ diœceſis, aut aliarum perſonarum fidei dignarum, partes illas contrahentes ab earum juventute cognoſcentium.* Infra: *Item cum clandeſtina conjugia ſacræ prohibeant ſanctiones, & a prædeceſſoribus noſtris fuerint hujuſmodi conjugia in eorum ſacris Synodis, repetitis vicibus, generaliter interdicta: nos ſanctionum ipſarum, dictorumque prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes,* &c. Sic ab antiqua Eccleſiæ traditione venit, vt ſolennis futuri Matrimonii denunciatio ter fiat, quia furtivis nuptiis nihil magis opponitur.

Tolosana Synodus, quam Ludovicus Aurelianenſis Archiepiſcopus ad idem tempus habuit, de Matrimonio: *Dolentes referimus vſque adhuc toleratam peſſimam illam conſuetudinem, imo potius corruptelam, a jure reprobatam, quæ contra omnem ſanctiſſimam juris ſanctionem, & totius Eccleſiæ Gallicanæ approbatam conſuetudinem in noſtra Tolosana diœceſi inolevit: vtpote quod Matri-*

Matrimonium contrahentes in loco privato, clandeſtine per laicos Sacerdotibus ſacramentorum miniſtris ejectis: verius tam grave facinus fugientibus, non editis bannis .·.·. auſu temerario contrahere præſumunt. Ad Gallicanæ Eccleſiæ conſuetudinem pertinet, vt fiat bannorum proclamatio, ſine qua Matrimonia clandeſtine contrahuntur.

Lingonenſis Synodus, quæ ann. MCCCCIV. celebrata eſt, *Matrimonium*, inquit, *dicitur clandeſtinum multis modis. Primo, cum non habentur teſtes, ſeu exhibentur, qui ſint parentes, cum ſit Matrimonium. Secundo, cum ſit Matrimonium per verba de præſenti, non cum ſolennitate debita, vt cum non datur honor & benedictio in facie Eccleſiæ. Tertio, cum ſit Matrimonium per verba de præſenti, bannis non præmiſſis, ſeu denunciatione bannorum non facta. Quarto, cum contraxit, bannis etiam proclamatis, ſine licentia Epiſcopi, qui ſemel & antea erat ligatus cum alia per verba de futuro vel præſenti. Quinto, cum quis obtinet remiſſionem bannorum, & poſtmodum reperitur impedimentum canonicum. Sexto, cum quis de licentia Epiſcopi vel alterius contrahit in alio loco, quam in ſua parochia, & poſtmodum reperitur impedimentum canonicum. Clam enim dicitur quid fieri quod celatur, & ſi controverſiam timuit, aut timere debuit.* Hic inter omnes clandeſtini conjugii modos eminet proclamationis bannorum omiſſio.

Synodales conſtitutiones Sanctonenſis diœceſis, quæ ad annum MCCLX. editæ ſunt, de clandeſtinis Matrimoniis ita decernunt: *Clandeſtinum Matrimonium dicitur tribus modis; ſcilicet cum non habentur teſtes, vt extra de clandeſtina deſponſatione. C. Quod nobis. Item cum non ſit cum ſolennitate, vt* XXX. *quæſt.* V. *Aliter. Item quando ſit non præmiſſa denunciatione, vt extra de clandeſtina deſponſatione. C. Cum inhib.* Hæc tria in edicto Bleſenſi reperiuntur.

Innocentius III. in lib. IV. decret. tit. I. de ſponſal. cap. XXVII. ad Bellovacenſem Epiſcopum: *Cum in tua diœceſi .·.·. ſane quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus Matrimonium contrahere, bannis, vt tuis verbis vtamur, in Eccleſiis editis, ac nullo contradictore publice comparente, licet fama privatum impedimentum deferat parentelæ, cum ex parte contrahentium juramenta majorum de ſua propinquitate, vt ſuſpicionis tollatur ma-*

teria, offeruntur, quid tibi ſit faciendum in caſibus hujuſmodi quæſiviſti. Hic occurrunt maxime duo quæ notentur. Et primum quidem, quod ante Pontificis hujus ætatem apud Gallos erat in more poſitum inſtitutoque majorum, vt ſolennis futuri Matrimonii denunciatio fieret in Eccleſiis, ne Matrimonium clam & non publice contractum diceretur, & vt alias impedimenta, ſi qua forent, apertam in lucem proderentur. Deinde, quod Gallicanæ Eccleſiæ conſuetudo tam æqua & honeſta viſa eſt Innocentio, vt eam canoni LI. Lateranenſis Concilii paullo poſt habiti inſerendam, & reliquis communicandam Eccleſiis cenſuerit. Hic autem canon eſt ejuſmodi.

Cum inhibitio copulæ conjugalis ſit in tribus vltimis gradibus revocata, eam in aliis volumus diſtricte obſervari. Unde prædeceſſorum noſtrorum inhærendo veſtigiis, clandeſtina conjugia penitus inhibemus, prohibentes etiam ne quis Sacerdos talibus intereſſe præſumat. Quare ſpecialem quorundam locorum conſuetudinem ad alia generaliter prorogando ſtatuimus, vt cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Eccleſiis per Presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, vt infra illum, qui voluerit & valuerit, legitimum impedimentum opponat; & ipſi Presbyteri nihilominus inveſtigent, vtrum aliquod impedimentum obſiſtat; cum autem probabilis apparuerit conjectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſſe, donec quid fieri debeat ſuper eo, manifeſtis conſtiterit documentis.

Hæc ſufficiunt, vt manifeſtis conſtet indiciis, Henricum III. & celebrata Bleſis regni comitia nihil prætermiſiſſe, quod ad legem contra clandeſtinum Matrimonium conſtituendam merito requireretur. Et cum ex pluribus Conciliis, & antiqua Gallicanæ Eccleſiæ conſuetudine, quam Innocentius III. vindicavit in Lateranenſi Concilio, aſſumpſerunt bannorum proclamationem, parochialis Preſbyteri præſentiam, teſtes quatuor & parentum conſenſum: ea procul dubio aſſumpſerunt, quæ politici ſtatus & naturalis ordinis limitibus continentur. Nempe recta tendunt ad rite celebrandum Matrimonii contractum, a quo ſpeciem repetunt, & diſtinguuntur. Neque enim ex perſonis aſſumentium illa ca-

pita quatuor ad dirigendum ſuum in finem Matrimonium; ſed ex natura rerum aſſumptarum æſtimanda ſunt quæ aſſumuntur. Manumiſſio ſive fiat ab Epiſcopis, ſive fiat à Principibus, ejuſdem ſemper eſt naturæ & ordinis, vt antea vidimus.

CAPUT XXV.

Articulus Henrici III. Regis, & procerum reſponſio in Comitiis Sangermanenſibus adducitur, & in bonum ſenſum explicatur.

QUI nodum in ſcirpo quærunt, vt regni legem ac conſuetudinem eludant, mirum in modum jactant propoſitum anno MDLXXXII. in Sangermanenſibus Comitiis a Rege articulum XXI. & ad eum factam a proceribus reſponſionem. Sed placet hic vtrumque Latinitate donatum referre, quo facilius, quid ſibi voluerint Rex & proceres, appareat.

ARTICVLVS REGIS.

Nullus Princeps, aut Coronæ Officiarius, Dux, Marchio, Comes, aut provinciæ Prorex poteſt de Matrimonio cum feminis alienigenis tractare ſine expreſſo Regis conſenſu, idque ſcripto, ſub pœna privationis ſtatuum, titulorum, ſuarum dignitatum & dominiorum, ac præcipuam illorum juriſdictionem ad regiam loco viciniorem reducendi.

PROCERVM RESPONSIO.

Contrahere Matrimonium apud exteras nationes ſine regiæ majeſtatis conſenſu antea non eſt habitum pro crimine, immo indifferenter & abſque diſtinctione permiſſum. Hoc crimen fuit a nobis talis naturæ judicatum, vt licentia & tolerantia videantur dediſſe aliquam juſtitiæ legem, & legitimam excuſationem; vnde fit, vt omnes vnanimi conſenſu cenſuerimus ſufficere edicta ſuper hac re

condendo apponere veſtram velle majeſtatem, vt pœnæ prohibitioneſque ſint duntaxat pro futuro, exiſtimantes hanc appoſitam clauſulam idem eſſe ac generalem abolitionem. Qui vt a proceribus contracta cum alienigenis feminis Matrimonia tueantur, & ſe ab Regis aſſenſu quem neceſſarium eſſe contendimus, eximant, hoc adferunt reſponſum, vix diceres, quam male de Sangermanenſium Comitiorum optimatibus mereantur. Etenim aperte produnt, quod in illorum optimatum gratiam occultari debuit, reſponſum in cæca Galliæ nocte editum, confuſum omnino ac ſecum pugnans: quæ tria & reſponſo & reſpondentibus omnem abrogant auctoritatem. Verum illa tria de hoc reſponſo ſigillatim demonſtremus.

Ad primum autem quod attinet, quis neſcit, quo tempore hæc qualiacunque habita fuerint Comitia, & graviſſimis tumultibus & bellorum civilium diſcordiis, ſic vniverſa fuiſſe perturbata, vt in tanta rerum caligine, & præcipitantia ipſa, pondereque cadentis veluti regni locus deliberationi veræ nullus daretur? Nam ſi vel vnicum temporis momentum ad replicandos majorum libros adhibuiſſent illi proceres, ſtatim occurriſſet ſumptum de contractis filiæ Guidonis Flandrici cum Eduardo Anglorum Rege nuptiis ſupplicium: occurriſſet Joannes IV. Armeniaci Comes, qui a Carolo VII. judicatus eſt reus, quod clam illo de celebrandis inter filiam ſuam & Regem Angliæ nuptiis egiſſet: occurriſſet carcer in quem conjectus eſt Dux Alenconius, quod præter ejuſdem Regis conſcientiam de Matrimonio filii cum filia Ducis Eboracenſis tractaſſet: occurriſſet Anna Armoricæ heres, cujus cum Maximiliano Matrimonium, quod inſcio Carolo VIII. Rege contractum erat, reſciſſum fuit, eaque tunc hoc conjugio libera Carolo Regi VIII. nupſit: occurriſſet denique ex altera Regum ſtirpe Carolus Calvus, qui condita lege Francorum cum Nortmannis, id eſt, cum alienigenis, Matrimonium ſub pœna reſciſſionis prohibuit. *Si quis*, inquit, *de iſtis partibus in illis partibus femina maritum, aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non eſt legale, neque legitimum, diſſolvatur.* At hæc & ſimilia, rem prout par erat

expendentibus cum occurriſſent, optimates in regnum bene affectos ſic reſpondiſſe quis crederet?

Quod autem confuſum omnino ſit reſponſum, ſola lectio declarat; atque vt cetera prætermittam, quæſtiones duas, vnam de auctoritate contracti inſcio Rege Matrimonii, alteram de pœna contrahentium, ſic involvit, vt cui, ſive huic, ſive illi, ſive vtrique volueris accommodari reſponſum, accommodabitur. Cur vero de quæſtione prima reſponderi non debuit, dici fortean non improbabiliter poſſet, tum quia magnatum nullus, opinor, dubitabat, quin eorum conjugia, de quibus in articulo ſit mentio, ſi Regis conſenſu carent, omni jure ac robore careant: tum quia vix ignoraſſent filii, quod eorum parentes ante annos nonaginta tres noverant, poſterorumque memoriæ tradiderant, contractum a Maximiliano cum Anna Britanniæ herede Matrimonium ex ſolo Regis diſſenſu caſſum atque irritum fuiſſe. At relicta quæſtione prima, cur de altera reſponderint proceres, inde ortum eſt, quod nullum aliud certa fixaque lege definitum ſupplicii genus, ſed vagum tantum fuerit, ac veluti arbitrarium, quo qui cum alienigenis mulieribus clam Rege Matrimonium contraherent, plecterentur, aut ſi quod definitum olim fuerit, & temporum lapſu, & criminis infrequentia jam obſoleviſſet. Quod ſi hanc interpretationem procerum reſponſionis obſcuritas pateretur, nihil eſſet, cur contra regiam in Matrimonia Principum poteſtatem opponeretur.

Denique quod ſecum pugnet procerum reſponſio, nemo eſt, qui non videat, ſi Matrimonium contrahere cum alienigenis mulieribus ad illud vſque tempus non fuerat crimen, ſed indifferenter & abſque diſtinctione permiſſum: quare fuit judicatum a proceribus crimen, idque talis conditionis, vt licentia & tolerantia viſæ ſint aliquam juſtitiæ dediſſe legem & legitimam excuſationem? Secundo, quare cum licentia & tolerantia reſpiciunt præteritum tempus, eodem tempore fuit id Matrimonii genus, crimen indifferenter & abſque diſtinctione permiſſum? Nonne licentia & tolerantia, quæ in criminibus dant aliquam juſtitiæ legem, contrarium aliquando in rebus non permiſſis vſum arguunt? Tertio, a

quo ſumitur legitima excuſatio, niſi ab ejus rei obſervatione, quæ antea certa lege vel conſuetudine, quæ vim legis obtinebat, cavebatur? Quarto, ſi Matrimonium contrahere cum alienigenis erat indifferenter & abſque diſtinctione permiſſum: quare dominus Alibretus diplomate licentiam a Carolo VIII. quæſivit tractandi de Matrimonio filiæ cum Carolo Croio Principe de Chymay, qui erat alienigena? Quinto, quid ſibi vult iſtud, in ſtatuendis pœnis clauſulam pro futuro addere, idem erit atque generalis abolitio, niſi antea fuerint leges, & iterata legum prævaricatio? Horum igitur omnium quæ cum primis reſponſi verbis conſonantia, contrahere Matrimonium apud exteras nationes non eſt habitum pro crimine, immo indifferenter, & abſque diſtinctione permiſſum?

Hactenus de illa procerum reſponſione, quæ ſi nobis non proſit, obeſſe profecto non poterit. Articulus vero Regis, cum præter generalem Matrimonii reſciſſionem, quam tacite involvit, antiquas pœnas revocet, vel novas ſtatuat, quæ ſit regia in Matrimonium optimatum poteſtas, oſtendit. Cuique in ſua cauſa credendum eſt, dum juxta legem naturalem loquitur. Regem autem dum edicit, Principes vel optimates regni ſui non poſſe ſine ſuo conſenſu Matrimonium contrahere, legi naturali convenienter loqui pars tractatus prima cumulatiſſime demonſtrat.

Caput XXVI.

Sub Henrico IV. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Ut oſtendamus ſub hoc Rege regiam in Matrimonium procerum auctoritatem retentam eſſe ac vindicatam, unicum ſufficit exemplum, quod memoriæ prodidit Carolus Bretus ex generali Regis Advocato factus utriuſque Conſiſtorii Conſiliarius, in libri de ſupremo Regis dominio capite

VIII. *Inter præcipua capita*, inquit, *quibus damnatus eſt ad mortem Carolus Contaldus Mareſchalus Bironius, hoc recenſetur vnum maximum, quod nuptias vnius e Ducis Sabaudiæ filiabus occulte ambiverat, cui jam a duobus annis Henricus IV. bellum indixerat, vt Saluſſiæ principatum ab eo per civiles Galliæ motus occupatum armis reciperet.* Ex hoc autem ſupplicii genere, quo & quali Matrimonii impedimento nonnunquam coerceantur optimates regni, qui non aſſequatur facile, nemo eſt, niſi prius regiæ ſeu civilis in Matrimonium poteſtatis voluerit oblivifci.

CAPUT XXVII.

Sub Ludovico XIII. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

SUPEREST Bleſenſis edicti de clandeſtinis Matrimoniis renovatio ſeu inſtauratio, quam a Rege & regiæ dignitatis adminiſtris humanarum rerum inconſtantia ſemel atque iterum extorſit. Semel anno MDCXXIX. *Statutum*, inquit Rex, *Bleſenſe de Matrimoniis clandeſtinis ad amuſſim ſervabitur, & illi* (ſcilicet verbis non vſui) *addendo volumus omnia Matrimonia contradicti ſtatuti tenorem contracta declarari invalide contracta, obligabunturque judices Eccleſiaſtici cauſas matrimoniales convenienter huic articulo dijudicare.* Iterum anno MDCXXXIX. in ejuſdem Regis declaratione ſeu edicto de celebrandis Matrimoniis & contra raptores articulo 1. *Volumus quadrageſimum ſtatuti Bleſenſis articulum de Matrimoniis clandeſtinis accurate ſervari, atque illud interpretando ſtatuimus, vt bannorum proclamatio fiat a Parocho vniuſcujuſque contrahentium partium, cum conſenſu patrum, matrum, tutorum, aut curatorum, ſi ſint filiifamilias, aut in aliena poteſtate conſtituti: atque vt Matrimonii celebrationi quatuor teſtes fide digni interſint præter Parochum, qui partium conſenſum recipiet, & eas in Matrimonium conjunget juxta conſuetam in Eccleſia formam. Omnibus*

tam ſecularibus quam regularibus Presbyteris expreſſiſſime prohibemus, ne vllum Matrimonium celebrent, niſi veros inter & ordinarios Parochianos ſine permiſſione ſcripta a partium Curatis, vel ab Epiſcopo diœceſano, nonobſtantibus conſuetudinibus immemorabilibus & privilegiis, quæ in contrarium poſſunt allegari: & ſtatuimus, vt bonus & fidelis fiat commentarius tam de Matrimoniis quam de publicatione bannorum aut diſpenſationum & permiſſionum, quæ conceſſæ fuerint. Sic poſt Henricum III. Ludovicus XIII. contrahendi Matrimonii, ne clam iis, quorum noſſe intereſt, contrahatur, rationem præſcribit. Qua in re, quæſo, quid agit aliud, quod agere eum poſſe non doceat communis Theologorum Schola, qui Regibus quæſitam jure naturali ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia poteſtatem ſuis rationibus confirmant.

At illud repugnat, inquit Optatus Gallus, *Tridentino Concilio, quod in decreto de reformatione pauciores requirit teſtes quam iſtud edictum.* Negamus enimvero repugnare legi, quæ nec recepta eſt auctoritate Regis & regni, nec promulgata; & eam ob cauſam perinde ſe habens, quaſi nunquam lata fuiſſet. Legi autem, quæ ſic ſe habet, quid repugnat? præſertim cum lex Concilii de clandeſtinis Matrimoniis politicam rationem involvat, immo ſit ex ſe ſuaque natura civilis, vt docuimus. *Non poteſt autem Papa*, vt ait Bellarminus, *vt Papa* (ac proinde Sacerdotes reliqui) *ordinarie legem condere vel confirmare, aut infirmare legem Principum, quia non eſt ipſe Princeps Eccleſiæ politicus; tamen poteſt illa omnia facere, ſi aliqua lex civilis ſit neceſſaria ad ſalutem animarum, & tamen Reges non velint condere.* Cum ergo Rex Galliæ contra clandeſtinum Matrimonium legem tulerit; tantum abeſt, vt repugnet Eccleſiæ, vt conſulat magis, ſi Bellarmini mentem capias. Quare quidam Pariſienſis Theologus, cum, ni fallor, in Tridentini & Bleſenſis ſtatuti ſcopum & finem qui in vtroque par eſt, inſpiceret potius, quam in ipſummet ſtatutum, & ſtatuentium jura, Tridentinum de clandeſtinis Matrimoniis ſtatutum in Gallia receptum eſſe tradidit, qui ceteroquin affirmat, *per conſtitutiones Concilii prædicti, quibus jus novum poſitivum inducitur, Gallos in conſcientia minime obli-*

obligari, & reliqua, quæ perſequitur Andreas Duvallius lib. de ſuprema Romani Pontificis auctoritate part. III. quæſt. VII. At decretum de reformatione Matrimonii novam eſſe conſtitutionem nemo neſcit. Deinde cum in Bleſenſi ſtatuto, & in illius renovatione & confirmatione, Rex legitimo jure vtatur, nemini repugnare cenſendus eſt. Quod non advertens Optatus Gallus, temere aſſeruit articulum primum regiæ declarationis Tridentino Concilio adverſari.

Sed audiat Ambroſium Catharinum, qui huic Concilio interfuit. *Repcriuntur autem, qui dicunt, civiles leges non eſſe ſequendas, cum eis canones adverſentur. Quo in loco videndum eſt, qua ratione confecti ſint iſti canones ad ſtatuendum contra jus civile. Oportet autem canones civilem aliquam legem irritantes ab aliqua ſolida ratione proficiſci; nulla vero poteſt eſſe alia ratio, niſi quia forte viderint, quod a lege civili conſtitutum erat, vel contra jus divinum eſſe, vel contra jus naturale.*

Audiat Petrum Sotum, qui & Tridentino Concilio interfuit. *Non eſt legi vel conſuetudini reipublicæ auferendum, vt illegitimos aliquos, ſi velint, reddere poſſint; ſed potius, ſi opus foret, confirmandum eſſet ab Eccleſia.*

Legat Matthæum Kelliſonum in Belgio ſcribentem, *poſſe Principem impedimenta ponere hujus*, (contractus Matrimonii) *ſicut & aliorum contractuum, ita vt non ſolum peccent contrahentes, verumetiam & irritus ſit Matrimonii contractus, niſi fiat cum talibus & talibus conditionibus, tali vel tali ſolennitate, vel numero teſtium, tali gradu affinitatis.*

Evolvat Bonacinam Mediolani, & Candidum Romanum Pœnitentiarium Romæ docentes, *poſſe Principes & impedimenta Matrimonium dirimentia ſtatuere, & præſcribere formam, ſub qua celebrandum eſt.* Neque vero quod aliqui Doctores hoc aut illo decretalium capite hanc poteſtatem Principibus abrogatam eſſe dixerint, hoc eſt, in pura facti quæſtione erraverint, a latione legis, quæ Matrimonium dirimat, abſterreatur Princeps, vel affirmare quis audeat, in Belgio, Mediolani & Romæ arma cadi, quibus ſchiſma confletur.

Porro neceſſe non eſt, vt conſequentes edicti regii ſeu

declarationis articulos ab Optati calumniis & impetitionibus liberemus. Nam everſo, cui calumniæ & impetitiones nituntur, falſo, temerario, & ab inſtitutionibus Chriſti alieno principio, neceſſariis labefactatæ motibus ſubruuntur.

Caput XXVIII.

Sub eodem Rege Ludovico regia in Matrimonium quod Joannes Baptiſta Gaſto Aurelianenſis Dux cum Margareta Lotharinga contraxit, poteſtas retenta.

Exempli hujus, quo regia in Matrimonia procerum auctoritas elucet, veritatem commendant ſelecta quædam Regis & Pariſienſis Senatus monimenta; & primum quidem data ad Nicolaum Jaium Senatus Principem epiſtola, quæ ſic ſe habet.

DE PAR LE ROY.

Monſieur le Iai, mon intention eſtant de faire proceder à la declaration de la nullité du mariage de mon frere le Duc d'Orleans avec la Princeſſe Marguerite de Lorraine: je fais entendre bien particulierement à ma Cour de Parlement par mes Lettres cloſes de ce jour ce que je deſire eſtre fait en cela par les voies de droit & accouſtumées: & c'eſt choſe de tres-grande importance, non ſeulement au bien de mon ſervice, mais auſſi au repos de l'Etat. Ie vous ai bien voulu faire particulierement celle-ci, pour vous dire que vous aiez de voſtre part à contribuer en cette action tout ce qui dépendra de l'autorité de voſtre charge, & que vous jugerez en voſtre conſcience y devoir eſtre fait. A quoi m'aſſeurant que vous vous emploirez avec fidelité & affection, je prierai Dieu qu'il vous ait, Monſieur le Iai, en ſa ſainte grace. Ecrit à Saint Germain en Laie le 11. *jour de Ianvier* MDCXXXIV. Quod Latine dicitur.

EX PARTE REGIS.

Domine Iai, ego plane volens vt recuperatoria veluti actione caſſum atque irritum declaretur Matrimonium, quod Aurelianenſis Dux frater meus cum Margareta Principe Lotharinga contraxit, Pariſienſi Senatui meo clauſis hocce die literis ſpeciatim ſignifico id quod hac in re fieri cupio conſueto juris ordine. Atque vt non obſequii ſolum noſtri, ſed regni etiam quieti plurimum intereſt: has ad te dedi literas, quibus te moneam, vt quidquid ex tui muneris auctoritate pendet in conſcientia tua faciendum eſſe ſentias, id totum hoc in negotium ſtudioſe conferas & fideliter. Orabo Deum, Domine Iai, vt te gratum ſibi acceptumque conſervet. Datum Sangermanopoli ad Laliam ſilvam, anno MDC. XXXIV. *quarto Nonas Ianuarii.*

Rex eodem & anno & die & loco idem aliis literis generali ſuo Cognitori ſignificat, præcipitque vt ſcriptas de Matrimonio Ducis Aurelianenſis literas offerat Senatui, & neceſſariam huic rei diligentiam adhibeat. Is Cognitor erat Matthæus Molæus, vir antiquæ probitatis, & in tractandis cauſis exercitatiſſimus, in quibus quid agendum eſſet, ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore ſtatuebat. Hæ autem literæ ſunt ejuſmodi.

DE PAR LE ROY.

Noſtre amé & feal, comme nous faiſons entendre à noſtre Cour de Parlement par nos Lettres cloſes de ce jour ce qui eſt de noſtre volonté & intention en la declaration de la nullité du mariage de noſtre tres-cher & tres-aimé frere le Duc d'Orleans avec la Princeſſe Marguerite de Lorraine: nous les avons bien voulu accompagner de la preſente, pour vous dire que vous aiez à preſenter noſdites lettres à noſtredite Cour de Parlement, & à faire de voſtre part toutes les pourſuites, diligences & requiſitions qui ſeront neceſſaires en cette action, en voſtre loiauté & conſcience, ſelon que nous nous en repoſons ſur voſtre ſuffiſance, fidelité & affection à noſtre ſervice, ſi n'y faites faute: car tel eſt noſtre plaiſir.

Donné à Saint Germain en Laie le 11. *jour de Ianvier* MDCXXXIV.
Quod Latine dicitur.

EX PARTE REGIS.

Amice & fidelis noſter, cum ſtatuimus ad noſtram Parlamenti Curiam, clauſis hoc die literis, noſtra conſilia deferre circa declarationem veſtri, quod contracto inter cariſſimum ac dilectiſſimum fratrem noſtrum Aurelianenſem Ducem & Margaretam Principem Lotharingam Matrimonio intervenit: tunc ſimul volumus tibi ſcribere & mandare, vt noſtras ante dictas literas noſtræ Parlamenti Curiæ offeras, & quidquid neceſſario agendum & poſtulandum fuerit, fideliter ac religioſe agas & poſtules: atque inde in tuo erga nos ſtudio, fide & captu totum negotium repono. Interim ne quid deſideretur, & ſis in culpa, cave diligentiſſime: noſtrum enim eſt ejuſmodi placitum. Datum Sangermanopoli ad Laliam ſilvam, anno MDCXXXIV. *quarto Nonas Ianuarii.*

Procurator & Advocati regii primariam Senatus Curiam pridie Nonas ejuſdem menſis ingreſſi ſunt, & Hieronymus Bignonius frequentiſſimo Senatui acceptas ab Rege obtulit literas, quæ ſic ſe habent:

DE PAR LE ROY.

Nos Amez & Feaux, les divers ſujets de mécontentement que nous a donné noſtre couſin le Duc de Lorraine depuis quelques années, nous ayant obligé d'entrer en perſonne pluſieurs fois dans ſon pais avec nos gens de guerre, pour tirer raiſon par les armes des offenſes qu'il avoit eſſayé de nous faire autant de fois, qu'avec reſpect qui nous eſt deu, & les ſatisfactions convenables, il nous a fait connoiſtre vne veritable envie de reprendre les exemples de ſes predeceſſeurs, & rentrer en noſtre amitié: nous avons de bon cœur oublié tout le paſſé pour l'y recevoir, & avons mépriſé tous les moyens que l'occaſion nous auroit mis entre les mains de nous venger de luy, afin de faire voir à tout le monde que noſtre intention n'eſtoit pas de luy faire la guerre pour profiter à ſes dépens, ni le dépouiller de ſes Etats; mais ſeulement pour l'obliger à l'avenir

à vne meilleure conduite envers nous, & l'y tenir engagé par le dépoſt de quelques-vnes de ſes places entre nos mains, ſans leſquelles la raiſon ne nous pouvoit permettre aprés les choſes paſſées de prendre vne entiere confiance en ſes promeſſes. Mais comme la plus eſſencielle condition & le principal fondement des traitez que nous avons faits avec luy, a eſté le deſaveu qu'il a toûjours fait du pretendu mariage de noſtre frere & Duc d'Orleans avec la Princeſſe Marguerite ſa ſœur, auquel il nous avoit ſouventefois proteſté qu'il ne voudroit jamais conſentir contre noſtre intention, ſuivant ce que nous luy avons franchement declaré, qu'il ne pouvoit ſe porter à vne action ſi prejudiciable à noſtre autorité & au bien de noſtre Etat, ſans nous offenſer ſenſiblement, & nous obliger à nous en reſſentir contre luy par toutes les voies que Dieu a miſes au pouvoir des Souverains, pour reprimer les injures qui leur ſont faites; nous n'avions pu ajouſter foy à tous les bruits qui auroient couru dudit mariage, juſques à ce que ledit Duc nous la fiſt luy-meſme declarer de ſa part par noſtre couſin le Cardinal de Lorraine ſon frere. Cette declaration ſi contraire aux aſſeurances qu'il nous avoit tant de fois reïterées auparavant de n'y entendre jamais contre noſtredit gré, nous ayant obligé au reſſentiment que peut meriter la grandeur d'vne ſi ſenſible offenſe, nous fit prendre reſolution au mois d'Aouſt dernier de luy faire la guerre, & de la commencer par le ſiege de ſa Ville capitale, que nous faiſons promptement inveſtir par l'armée que nous avions lors ſur la frontiere de ſon païs. Cependant comme nous eſtions en chemin pour nous y rendre en perſonne, & reduire en paſſant le reſte de ſes places en noſtre obeïſſance: ledit Duc reconnoiſſant ſa faute, & qu'il ne pouvoit la reparer à noſtre contentement, qu'en ſe ſoûmettant ſur le fait dudit mariage entierement à noſtre diſcretion, nous fit offrir par ledit Cardinal ſon frere de remettre ladite Princeſſe entre nos mains, pour la faire conduire en France, & ordonner ſur tous ſes intereſts ce que nous jugerions raiſonnable. Cette propoſition comme l'vnique reparation à l'offenſe que ledit Duc nous auroit faite, nous euſt aucunement pu ſatisfaire, ſi elle euſt eſté executée de bonne foy; mais l'evaſion de ladite Princeſſe, que l'on fit en meſme temps ſauver de Nancy en habit déguiſé, par le moyen d'vn de nos paſſeports que nous avions donné audit Cardinal, du-

quel on abuſa, pour rendre la tromperie qui nous fut faite plus inſigne; & ſon evaſion ſuivie de ſa retraite parmi ceux qui ne deſirent que le trouble & la ruine de cét Etat, fit bien-toſt paroiſtre que ledit Duc n'avoit jamais eu cette bonne intention, & découvroit à jour vne partie des conditions ſecretes & des deſſeins cachez, par leſquels cette alliance avoit eſté clandeſtinement contractée: deſquels Dieu nous ayant fait la grace de nous garantir juſques-là, nous avons reſolu d'y remedier encore avec plus de ſeureté pour l'avenir, ſelon les loix & les couſtumes de noſtre royaume: leſquelles ayant pourveu à l'honneur & intereſt des perſonnes privées en ſemblables occaſions, doivent eſtre d'autant plus exactement executées pour la ſatisfaction des Rois, que le repos de tous les peuples ſoûmis à leur autorité peut eſtre ſouvent confirmé ou détruit par les alliances des perſonnes qui ont l'honneur de leur toucher de ſi prés: leſquelles demeurant dans le devoir, & ſe conformant aux juſtes volontez de celuy en la main duquel reſide la puiſſance ſouveraine, peuvent attirer autant de contentement dans la famille royale, que de benedictions dans tout l'Etat, que leur conduite contraire peut cauſer dans tous les deux de troubles & de diſcordes. Auſſi croirions-nous de faillir à tout ce que nous devons à tous nos ſujets & à nous-meſmes, ſi en diſſimulant le rapt d'vn fils de France, conduit pendant ſa minorité chez les étrangers par vn mauvais conſeil, nous avions donné ſujet par noſtre tolerance de faire à l'avenir de ſemblables entrepriſes contre la dignité de nos ſucceſſeurs, & l'honneur de noſtre Couronne. C'eſt pourquoy voyant que les circonſtances & les ſujets dudit pretendu mariage, deviennent tous les jours plus dangereux & plus prejudiciables au repos de noſtre Etat par la mauvaiſe diſpoſition des eſprits qui l'ont pratiqué dés le commencement, & qui le fomentent encore à preſent pour continuer à nous déplaire: nous avons reſolu d'en faire declarer la nullité par toutes les voies accouſtumées, ſuivant le droit que nous nous ſommes ſpecialement reſervé par les dernieres conditions de paix que nous avons accordées audit Duc; & cependant de faire intenter pardevant vous vne action de rapt alencontre de luy par noſtre Procureur General: auquel ayant ordonné de faire toutes les pourſuites & requiſitions neceſſaires en ladite action ſuivant le devoir de ſa charge, nous

avons bien voulu vous en donner avis, afin qu'ayant jugement d'vne affaire de ſi perilleuſe conſequence, vous apportiez de voſtre part ce que vous connoiſtrez en vos conſciences d'y devoir contribuer pour noſtre ſatisfaction & celle du public, ſelon la rigueur des loix & des couſtumes obſervées de tout temps en noſtre royaume: Car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Saint Germain en Laye le 11. jour de Ianvier MDCXXXIV. Quod Latine dicitur.

EX PARTE REGIS.

Amici & fideles noſtri, offenſiones variæ, quas a conſobrino noſtro Duce Lotharingiæ dudum accepimus, nobis belli contra ipſum inferendi cauſam ſæpius dederunt. Sed vt jus noſtrum teneremus, & illius injuriam perſequeremur, quoties nos ipſi cum exercitu Lotharingiam intravimus, Dux toties debita nobis cum obſervantia & convenienti ſatisfactione, deceſſorum exempla ſequi, & nobiſcum reconciliari integro ſe animo ac libero velle ſignificavit. Tunc injurias & offenſiones quaſcunque communis concordiæ gratia voluntaria quadam oblivione contrivimus, & quam offerebat occaſio vlciſcendi rationem omnem omnino neglevimus, vt nemo non agnoſceret nolle nos cum illo bellum facere, vel ex illius damnis proficere, vel eum ditione ſpoliare. Sed voluimus tantum, vt impoſterum erga nos ſe gereret prudentius, & ad id nexu obligaretur: ſcilicet vt duas apud nos quaſdam vrbes deponeret, alioquin in eo fidentiam certa cum ſpe collocare non poſſemus. Nam ſtipulationes, conventa & promiſſa, quæ olim fecit, nec ſervavit vnquam, perpetuam nobis objiciunt diffidentiam. At vero cum Dux Lotharingiæ Matrimonium, quod inter fratrem noſtrum Aurelianenſem Ducem & Principem Margaretam ejuſdem Ducis ſororem, contractum præſumebatur, inficiatus eſt ſemper, & a ſe abalienavit, conteſtans ſæpius nolle ſe ei, nobis invitis & repugnantibus, conſentire. Et cum præcipua conditio & fundamentum pactorum quæ nos cum illo fecimus, hæc fuit inficiatio, abalienatio & conteſtatio, jactatis de hocce Matrimonio rumoribus, fidem habere nullam potuimus, donec conſobrinus noſter Cardinalis Lotharingus Ducis frater nobis ex parte illius denuntiaverit, conſentiente & agente ſe celebratum fuiſſe Matrimonium. Denuntiatio hæc præce-

dentibus conventis & toties repetitis ſponſionibus tam contraria, nos ad offenſionis tantæ vltionem impulit, effecitque vt Auguſto menſe proximo conſtituerimus illi bellum indicere, & illud inchoare ab obſidione vrbis primariæ, quam tunc copiæ noſtræ in Lotharingiæ finibus diſtributæ illico circumierunt. Interim cum illuc progrederemur, & per viam reliquas Lotharingi Ducis vrbes ſub imperium ditionemque noſtram ſubjungeremus; ille majeſtati noſtræ ſtatim occurrit, culpam confeſſus, & agnoſcens ſe veniam aliter deprecari non poſſe, niſi quidquid erat Matrimonii, prudentiæ & cognitioni noſtræ penitus ſubjiceret, ſubjecit. Nam ad hanc rem conficiendam opera Cardinalis fratris ſui pollicitus eſt & detulit, ſe in manus noſtras Margaretam Principem traditurum, vt illa in Franciam deduceretur, & noſtris commodis & rationibus inſervitturum vti apte congruenterque judicaremus. Propoſita conditio hæc tanquam vnica illatæ nobis injuriæ emendatio, quodammodo ſatisfacere poterat, ſi bona fide executioni fuiſſet demandata. Sed effugium Margaretæ Principis, quæ mutata veſte & habitum diſſimilem fortunæ ſuæ induta, & abuſu fidei publicæ quam Cardinali dederamus, Nanceio exiit, apertam in lucem prodidit Lotharingi Ducis dolum, malum & nefaria conſilia, quibus clam & furtim contractum fuerat Matrimonium. Deinde Margareta Ducis ſoror ſe recepit apud eos, qui nihil aliud quam regni noſtri perturbationem atque excidium vehementius cupiunt. At præterquam, quod Deus nos ab illis malis hactenus eripuit, decrevimus cautione & diligentia majori ſaluti publicæ impoſterum ſubvenire, prout ferunt regni leges ac mores, qui cum privatorum hominum honori & vtilitati in occaſione pari proſpexerint, ad regiæ dignitati ſatisfaciendum accuratius ſervari debent ac diligentius. Pax regnorum & tranquillitas aſtruitur vel deſtruitur connubiali fœdere, quo proceres & optimates inter ſe conjunguntur. Hi dum ſe in officio continent, & ſe ad juſtum ſupremi domini ſui arbitrium fingunt & accommodant: hinc jucunditatis & gaudii tantum ad regiam familiam alliciunt & trahunt; inde quoque regno toti benedictionis tantum impertiuntur, quantum & familiæ regiæ & regno toti malorum & diſcordiarum adferunt, dum nec ſe in officio continent, nec ſe ad juſtum ſupremi domini ſui arbitrium fingunt & accommodant. Itaque crederemus, & nobis ipſis & noſtris ſubditis deeſſe,

eſſe, in vtroſque peccare, ſi raptus crimen, quod in filium Franciæ minorem natu apud exteros fallaci perductum conſilio admiſſum eſt, diſſimularemus, & toleratione noſtra cauſam paris deinceps admittendi contra noſtram & ſucceſſorum dignitatem criminis praberemus. Hinc fit vt perſpectis omnibus præſumpti hujus Matrimonii cauſis & circumſtantiis, quæ in dies ſingulos regno noſtro periculoſiores evadunt pravo affectu illorum, qui Matrimonium tractarunt ab initio & fovent adhuc in regii nominis contemptum, ſtatuimus, vt illud nullum atque invalidum de more, & ſervato juris ordine pronuntietur, & prædicto Duci lis raptus coram vobis intendatur a generali Cognitore noſtro, cui in mandatis dedimus, vt quidquid hoc in negotio agendum eſt, ſtudioſe ac diligenter agat. Atque hæc vobis mandare voluimus, vt ad tantæ tamque periculoſæ rei judicium, quod laturi eſtis, quantum in cujuſque animo roboris eſt nervorum & fidei & ſcientiæ adhibeatis, & juxta leges & conſuetudines immenſo tempore obſervatas hoc in regno, noſtræ & omnium exſpectationi ſatisfacere poſſitis: ſic noſtrum eſt ejuſmodi placitum. Datum Sangermanopoli ad Laliam ſilvam anno MDCXXXIV. *quarto Nonas Januarii.*

His autem perlectis literis Cognitor generalis poſtulat a Senatu, vt & in Aurelianenſis Ducis Matrimonium & in raptus crimen, quo ſe Duce Lotharingiæ obſtrinxit, inquiratur. Tunc decreta eſt inquiſitio, & inquirendi provincia tribus Senatoribus demandata quarto Nonas Januarii. Cognitor in manus vnius ex his tribus plures tradit articulos, qui revocantur ad hæc capita duo: *Filios Franciæ Matrimonium ſine conſenſu Regis contrahere non poſſe. Lotharingiæ Ducem clientem dedititium, ſeu, vt vocant, ligium, Franciæ Coronæ vaſallum eſſe propter Barenſem Ducatum, eamque ob cauſam feodorum legem violaſſe, quod ſororem ſuam Aurelianenſi Duci auſus fuerit elocare, diſſentiente ſupremo domino ſuo.*

Advocatus regius Hieronymus Bignonius eruditam & nomini ſuo reſpondentem orationem habuit, cujus ſumma eſt, *Dominum Aurelianenſem Ducem habendum eſſe vt pupillum, vt ſubditum, vt præcipuum regni heredem: vt pupillum, non poſſe legitimas nuptias celebrare ſine tutoris aſſenſu, quem Gallica natio*

ſub pœna nullitatis ſemper exegit: vt ſubditum & conditionis iſtiuſmodi ſubditum, non poſſe quoque eas celebrare nuptias ſine ſupremi domini ſui nutu & arbitrio: vt præcipuum regni heredem, id multo minus poſſe cum extranea muliere contrahere Matrimonium, quin Rex conſentiat. Uno verbo prohibitionem factam a patre pupillo, a domino vaſallo, a Rege ſubdito, impedimentum eſſe quo Matrimonium dirimitur: ſcilicet prohibitione facta pupillus, vaſallus, ſubditus ad contrahendum ſine conſenſu patris ſeu tutoris, domini & Regis Matrimonium inhabilis efficitur.

His autem præmiſſis omnibus, quæ in publicorum judiciorum forma ſervantur, Pariſienſis Senatus anno MDCXXXIV. Nonis Septembris declaravit, *Matrimonium, quod Aurelianenſis Dux Regis frater vnicus cum Margareta Lotharinga contraxit, nullum & invalide contractum eſſe.*

Hoc idem cenſuit Gallicanæ Eccleſiæ Clerus in generalibus Comitiis, quæ anno MDCXXXV. Lutetiæ Pariſiorum habuit. Si quis autem Cleri requirat ſententiam, hæc eſt: *Galliæ conſuetudine non eſſe conceſſum, vt regiæ ſobolis Principes, & ii præſertim, qui viciniores ſunt heredes Coronæ, ſine Regis conſenſu nuptias celebrent, multo minus contra voluntatem & interdictum illius. Has porro nuptias ſeu conjugia illegitima eſſe, invalida & nulla defectu conditionis, ſine qua memorati Principes valide contrahere non poſſunt Matrimonium. Hanc demum Galliæ conſuetudinem rationi conſentaneam eſſe, veterem & legitima præſcriptione conſtabilitam, & Eccleſiaſtica auctoritate firmatam.* Sic ergo cenſuit anno MDCXXXV. Nonis Julii.

Hanc Gallicani Cleri ſententiam & multorum Theologorum reſponſa, quæ exſcriptis rei geſtæ actis (verbalem proceſſum dicunt) inſeruntur, Aurelianenſis Dux cum vidiſſet, anno MDCXXXV. XVII. Calend. Septembris, Lutetiæ publicum confecit inſtrumentum, quo nullum eſſe recognovit Matrimonium cum Principe Margareta olim contractum.

Inſtrumentum porro ſic ſe habet: *Nous Gaſton fils de France, frere vnique du Roy, Duc d'Orleans, de Chartres, de Valois, & Comte de Blois, ayant veu l'avis donné au Roy noſtre tres-ho-*

noré Seigneur & frere, par nos tres-chers & bien-aimez les Prelats aſſemblez en noſtre ville de Paris, repreſentant le Clergé de France ſur le ſujet des mariages des Princes du ſang & des heritiers preſomptifs de la Couronne, par lequel ils affirment en leurs conſciences leſdits mariages eſtre nuls, lorſqu'ils ſont faits ſans le conſentement du Roy. Ayant veu en outre les réponſes d'vn grand nombre de Docteurs & Religieux inſcrées dans le procés verbal deſdits ſieurs du Clergé aſſemblez le mois de Iuin MDCXXXV. *à Paris, qui ſont d'vn meſme avis; & de plus conſideré que ledit avis eſt fondé ſur la couſtume du royaume: Nous avons cru, ſuivant icelle couſtume, eſtre obligez en conſcience d'y acquieſcer, reconnoiſtre nul le mariage fait entre nous & la Princeſſe Marguerite de Lorraine, & declarer comme nous faiſons, que nous ne tiendrons jamais à l'avenir ladite Dame pour noſtre épouſe, & ne ferons aucune action ni acte contraire à la preſente declaration, que nous faiſons volontairement, mais par les veritables ſentimens de noſtre conſcience: en témoin dequoi nous avons ſigné la preſente de noſtre main, & à icelle fait appoſer le cachet de nos armes. Fait à Paris le* XVI. *jour d'Aouſt* MDCXXXV. *Signé,* GASTON. *Et plus bas, Par Monſeigneur,* GOVLAS. Quod Latine dicitur.

Nos Gaſto Regis frater vnicus, Aurelianenſis, Carnotenſis, & Valeſius Dux & Comes Bleſenſis, vbi eam vidimus, quam cariſſimi & amantiſſimi noſtri Antiſtites in hac Pariſienſi vrbe congregati, & Gallicum Clerum repræſentantes, de Matrimoniis Principum regii ſanguinis, & viciniorum regni heredum, Regi honoratiſſimo domino & fratri dixerunt ſententiam, qua hujuſmodi Matrimonia nulla eſſe religioſe affirmant, cum illa ſine Regis conſenſu fiunt: vbi præterea vidimus inſerta regeſtis Gallicani Cleri reſponſa Doctorum & Religioſorum complurium, qui omnes in eandem opinionem conſentiunt: vbi tandem placita omnium in regni conſuetudine poſita eſſe ac fundata perſpeximus, conſuetudini huic bona fide ſtandum eſſe credidimus, vt ei ſtamus, & initum inter nos & Margaretam Principem Lotharingam conjugium fuiſſe nullum & invalidum agnoſcimus, & nos eandem Dominam pro ſponſa & vxore noſtra nuſquam habituros declaramus, nec facturos quidquam declarationi huic, quam libenter præbemus, contrarium,

religione certa ducti pollicemur. In cujus rei teſtimonium præſentes literas manu propria ſubſcripſimus, & gentilitio ſtemmate obſignari curavimus. Datum Pariſiis anno MDCXXXV. XVII. *Calend. Sept. Signatus* GASTO, *& infra, Per dominum*, GVLASIVS.

Hinc progreſſu temporis Aurelianenſis Dux, cum in gratiam Regis redeundum ſibi eſſe ſerio cogitaret, anno MDCXXXVI. III. Idus Decembris, ſcriptis literis a Rege ſupplex flagitavit inter alia, vt ſibi liceret Margaretam Lotharingam in vxorem retinere. Rex vero cum aliis de cauſis, tum inſtaurandæ pacis gratia in illud Matrimonium conſenſit, quod Aureliæ ſcripto teſtatus eſt anno MDCXXXVII. III. Idus Februarii. Sic Matrimonium, quod nullum antea, illegitimum & invalidum erat, verum, legitimum & validum eſſe cœpit. Enimvero Gaſto Franciæ & Margareta Lotharinga memores eorum, quæ cum a Rege & a Pariſienſi Senatu, tum a ſeipſis geſta fuerant, vt ſibi Matrimonio & futuræ ſoboli providerent amplius, idem ſuum Matrimonium de novo ratum habere voluerunt. Quamobrem anno MDCXLIII. VII. Calend. Junii iterum contraxerunt in caſtro Meudonis coram Pariſienſi Archiepiſcopo, & aliis teſtibus qui ad hoc vocati fuere, vt in publico, quod tunc confectum eſt, inſtrumento habetur. Archiepiſcopi autem verba hæc ſunt, quæ audito mutuo conjugum conſenſu protulit: *Et ego conjungo vos in Matrimonium in quantum eſt opus, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.* Ceterum hæc eſt veriſſima hiſtoria conjugii, quod Aurelianenſis Dux cum Margareta Lotaringi Ducis ſorore contraxit, in quo, ſi caput rei conſideres, idem accidit, quod in Matrimonio Balduini & Judith accidiſſe vidimus.

CAPUT XXIX.

Hodiernus regiæ in Matrimonium poteſtatis vſus conſtat ex natalium reſtitutione.

DE reſtitutione natalium paucis agendum eſt, atque ex jure reſtituendi naturæ & antiquæ ingenuitati regiam in diſponendis Matrimoniis auctoritatem deducendum. Quod vt fiat, ſciendum inprimis duos eſſe generales hujus ad ingenuitatem reſtitutionis modos, cum videlicet illegitimus procreatus eſt filius, vel ex prohibitis nuptiis, vel ſine nuptialium documentorum confectione: tum hanc natalium reſtitutionem non ex ipſa natura, ſed ex legibus ortum habere. Neque enim a principio, inquit Imperator, quando ſola natura ſanciebat, hominum antequam ſcriptæ provenirent leges, fuit quædam differentia naturalis atque legitimi; ſed antiquis parentibus antiqui filii mox vt procedebant, fiebant legitimi. Denique jus reſtituendi natalibus ad ſolum Regem ſpectare, certum eſt, vt & Sangermanenſia Comitia ſub Henrico III. & longe antea Innocentius III. agnoverunt. Cujus hæc ſunt verba in cap. *Per venerabilem. Inſuper cum Rex* (Galliæ) *ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine juris alterius læſione, in eo juriſdictioni noſtræ ſe ſubjicere potuit, in quo videretur aliquibus quod per ſeipſum non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubditis potuit diſpenſare.* Quo factum eſt, vt noluerit natalibus reſtituere Guillelmi Comitis Montiſpeſſulani filios, cum Regem Galliæ ſuperiorem Comes haberet.

Hæc autem cum ita ſeſe habeant, quid eſt aliud legitimis natalibus reſtituere, niſi natalium ſupplere auctoritate ſuprema defectum? At quando ſupplendus eſt iſte defectus, niſi cum ex vetitis nuptiis, aut ſine nuptialium inſtrumentorum confectione quis procreatus eſt? Hoc autem vel illo modo quis procreatur illegitimus, vbi præſcriptas in contrahendo

Matrimonio leges parentes non ſervarunt. Cum igitur natalium defectum reparare, & legitimam efficere prolem certa quædam ſit legum diſpenſatio, quæ quia ſervatæ non fuerunt a contrahentibus, illegitimum Matrimonium fuit, vt natalium reſtitutio, ſic & harum legum inſtitutio ad Regem pertinet.

Hoc loco prætermittendum non eſt illuſtriſſimum exemplum, quod pro hoc regio jure commemorat Durandus in IV. ſent. diſt. XLI. quæſt. III. *Alii dicunt, quod in terris non ſubjectis temporali dominio Papæ legitimatio facta per eum non valet quoad ſucceſſionem, quæ eſt præjudicialis legitimo heredi, licet valeat quoad actus ſpiritales & dignitates Eccleſiæ: & hoc de facto tenuit in regno Franciæ. Quin primogenitus Comitiſſæ Flandricæ legitimatus per Papam non ſucceſſit in Comitatu, ſed alius minor, qui erat legitimus.*

CAPUT XXX.

Hodiernus regiæ in Matrimonium poteſtatis vſus conſtat ex dirimentium impedimentorum diſpenſatione cum heterodoxis.

REX Galliæ veniam facit iis, qui ſeorſim a Catholicis per religionem ſentiunt, vt in certis quibuſdam conſanguinitatis gradibus Matrimonium contrahant. Hæc autem cum iis hominibus diſpenſandi conſuetudo nova quidem eſt: ſed novitatis iſtius robur eſt antiquitas, in qua diſponentibus Regibus conſobrina legitima fiebat vxor. Diſpenſandi formulam retulimus, qua Reges in Italia quondam vtebantur. Quod cum Matthæus Galenus & jus regium ipſum expenderet, non ita pridem in ſuis catecheſibus aſſeruit, *ſaniſſimos quoſque Theologos non arbitrari tantum penes Eccleſiam jus eſſe perſonas ineptas* (ad conjugium) *decernendi, verumetiam Regibus Imperatoribuſque poteſtatem ducendarum cognatarum faciendi, quoties id rerumpublicarum vtilitas tran-*

quillitaſque poſtularit. Atenim dici ſine piaculo nequit, regiam cum heterodoxis diſpenſationem non valere, tum quia qui dirimentem Matrimonia legem ferre poteſt, eandem, ſi neceſſitas exigat, ſolvit: tum quia Rex & Pontifex graviſſime peccarent, ille diſpenſando, hic ejuſmodi diſpenſationem permittendo. Quod enim ii, quibus venia conceditur, ſummum non agnoſcant Pontificem, illud Regi nullum jus novum, quod ex poteſtatis civilis natura non habeat, tribuit, ſed efficit, vt jure, quo non vtebatur, ſed vti poterat, nunc vtatur. Quare cum ab Romano & aliis Epiſcopis de vſurpata poteſtate & juriſdictione non coarguatur, nec ex principiis Theologicis, quæ prima tractatus parte deduximus, coargui merito poſſit, vel ex hoc vno conſtaret, Regem ſuo, nec alieno jure his in diſpenſationibus vti. Deinde cum eadem ſit ferendi, quæ ſolvendi legem poteſtas, Rex poſſet adhuc impedimentum Matrimonium dirimens inſtituere, ſi quod publicæ tranquillitati conduceret.

Caput XXXI.

Ad ſolutionem objectionum, quæ ſuis locis dilutæ ſunt, mantiſſa.

AD finem hujus ſecundæ partis quatuor obſervamus, diluendis objectionibus, quæ vel jam factæ ſunt, vel fieri poſſent, vtilia. Unum eſt, aſſerto jam ex ſuis veriſque principiis regio in Matrimonia procerum jure, nullum opponi poſſe exemplum, quod rebellionis indicium non ſit, & publicæ ſeditionis incentivum. At quæ regna, quæ imperia tuta forent, ſi præteritarum rebellionum indiculus in auctoritatem admitteretur?

Alterum, hæc quæ producerentur exempla, regiam poteſtatem honeſtare, non dedecorare magis, quam adverſa Romano in pectore vulnera, quæ plagarum ſunt juri regio infixarum confeſſio. Quaſi vero factio & effrænis nonnullorum

procerum ſuperbia Regibus obeſſet contra quos nulla ſit præſcriptio, cum in aliis, tum in iis maxime, quibus principatus integratur. Quod enim optimates quidam aut proceres regni cedere noluerint aliquando, vel edomari non potuerint: id non juri, ſed injuriæ temporum deputandum eſt.

Tertium, Regis alicujus ſua abutentis poteſtate exemplum ſi daretur, ceteris non obeſſe Regibus, qui non privato ſtudio, ſed publica regni vtilitate ducti, nuptiarum facultatem ei adimerent ſæpe, cui vitam alioquin adimere jure poſſent.

Quartum, conſultius fore, Principes illos, qui inſciis vel invitis Regibus celebrarunt nuptias, excuſare, quam cujuſpiam memoriam vti ſopitos jam cineres profana manu ventilare, & rediviva rebellionis opinione diffamare. At vero excuſari facile poſſent, vel quod alii poſtea Regis conſenſum ſibi compararint: vel quod alii facti Reges, vt Ludovicus XI. ſua Matrimonia, quæ ante fuerant irrita, rata fecerint: vel quod ipſi Reges rerum ſuarum neceſſitate compulſi, quem negaverant, conſenſum dederint: vel quod cum ipſi diſerte non repugnarunt, idoneum præbuiſſe conſenſum dicantur. Si cujus autem Principis exemplum nulla ex his rationibus purgari poſſet, illud millies potius quam regia periclitetur auctoritas. Quid enim abſurdius, quam vt ſingulari facinore, quod vel jure caret, vel de quo ſaltem an careat, ambigitur, regia, eaque tot tantiſque, vt viſum eſt, nixa rationibus poteſtas imminui cenſeatur.

TERTIA

TERTIA PARS TRACTATUS, de jure Principum ſæcularium Chriſtianorum in ſanciendis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

ARTICULUS I.

Quid in cauſis impedimentiſque Matrimonii quidam Imperatores cum Græci, tum Latini poſt diviſum Imperium egerint, attingitur.

DE tribus hic ſpeciatim monendum eſſe Lectorem puto. Unum eſt, ſermonem haberi de ea Romani Imperii diviſione, quæ tempore Caroli Magni facta eſt, non de nonnullis aliis diviſionibus, quibus ante Carolum, hic vel ille Imperator Romanum Imperium in plures partiebatur.

Alterum, in prima tractatus parte, art. III. delibata jam eſſe, quæ ante hanc Imperii diviſionem ad cauſas impedimentaque Matrimonii ſpectant. Quare ne actum agam, hæc non repeto. De hoc argumento diſſerendi ille, quam iſte, commodior viſus eſt locus.

Tertium, in hoc articulo non referri omnia quæ poſt diviſum Imperium in cauſis impedimentiſque Matrimonii quidam Imperatores egerint. Jam enim in ſecunda parte art. II. retulimus, quæ Carolus Magnus, & alii Imperatores iidem ac Reges Galliæ in cauſis impedimentiſque Matrimonii ſtatuerunt.

CAPUT I.

Sub Baſilio Macedone regia in Matrimonium poteſtas retenta.

A Græcis initium ſumimus, quorum primus eſt Baſilius Macedo, qui ab anno Chriſti DCCCLXVII. vſque ad annum DCCCLXXXV. Orientale rexit Imperium. Is hac ſua novella quartas nuptias prohibuit: *ut eadem jura procedant, in tertio quoque conjugio, quæ in quarto, manifeſtum omnibus eſto futurum, vt ſi quis auſus fuerit ad quartas nuptias non nuptias accedere, non ſolum pro nullis habeantur hæ nuptiæ, nec liberi ex his procreati pro legitimis agnoſcantur, verumetiam & paris pollutorum ſcortationis ſordibus ſubjiciantur.* Id genus ſtatuit impedimenti, quo contractum Matrimonium dirimatur. Neque reperio ſummum Pontificem, vel Orientis Epiſcopos hoc impedimentum reſcidiſſe, vel vſurpatam in eo ſtatuendo ſacerdotalem juriſdictionem conqueſtos eſſe.

Ad calcem epiſtolarum Photii, quæ Græco-Latinæ nuper prodierunt, quinque ex veteri codice Orientali adjiciuntur epiſtolæ, quarum vltima ad contractum inſciis parentibus Matrimonium ſpectat. Eſt autem ejuſmodi: *Pervenerunt ad nos literæ ſanctitatis tuæ Deo dilectæ, poſtulantes a mediocritate noſtra ſententiam ferri de Presbytero, qui præter voluntatem parentum, non exſpectato eorum conſenſu, liberos ipſorum coronaverat: quorum poſtea ſtudio ſeparati, cum aliis perſonis ad nuptiarum communionem cum veniſſent, opera parentum ab alio Presbytero benedictionem acceperunt. De primo itaque Presbytero ſic decernimus: ſiquidem contrariæ parentum voluntatis ignarus, ex inſcitia, in coronandis iſtis, quæ convenerunt, perſonis in errorem lapſus talis cum ſit, non prorſus latæ culpæ obnoxius, tanquam de voluntario peccato damnandus eſt; non tamen tanquam omnis culpæ expers dimittendus. Oportuit enim ipſum accurate ſciſcitatum reſciviſſe, num voluntate parentum, qui ad nuptias coibant,*

conjugium contraherent. Idcirco ordinis ſui jacturæ talis non ſubjicitur, ſed ad tempus conſtitutum ſacro celebrando prohibebitur, tum eam, quæ in reliquis cernitur, auſteritatem jejuniis ſcilicet & orationibus ſubibit. Tempus autem pœnæ ſubeundæ, vel ad quadraginta dies, vel bis totidem extendatur, pro ratione ipſius in pœnitentia fervoris, ne amplius in ejuſmodi quid delicti ex incuria, animive ignavia incidat. Hoc igitur obtineat, ſi ad inſcitiam peccatum referat. Quod ſi voluntatem parentum conſenſui huic & conjugio adverſari ſciret, & ejus non ignarus, tum naturalem legem, tum ſpiritualem contempſit, quorum utraque irritum conjugium pronuntiat, parentibus aſſenſus ſui ſuffragium non ferentibus, pœnæ rite obnoxius eſto. Si tamen parentes, poſtquam ætas liberorum per leges idonea ad nuptias eſſet, dilato per longum temporis ſpatium conjugio, neceſſitatem ipſis liberis præbuerint etiam invitis parentibus ad nuptias accedendi, tum nec leges hujuſmodi nuptias irritas faciunt, & qui intereſt Sacerdos, & eis benedicit, nulla culpa tenetur. Ratum autem ſit hujuſmodi conjugium, judice ex cauſæ notitia cuſtodiam liberorum, & legitimam ipſorum voluntatem improbitati parentum præferente. De primo itaque Presbytero iſta nobis jus ſuggerit.*

De ſecundo autem nec ſimplex eſt conſideratio. Nam ſi conjugii prioris ignarus fuerit, nullo jure culpæ tenetur. Præſentia enim parentum in nuptiis magnum momentum illi ad abſolutionem impendit, qui ideo ad anteactorum inquiſitionem non venit, quod præſentia parentum ea ad examen revocari non ferret. Quod ſi factum conjugium, & ſecutam copulam carnalem noverit, quoniam quaſi ex neceſſitate non ſunt in cœlibatu continendi, qui a priori conjugio diſceſſerunt, ſed legitimo conjugio vinciendi, ne in fornicatione verſentur; non quidem ad finem arcebitur ſacrorum præſidatu, qui nuptias conſecravit, ſed moderatiores quaſdam pœnas ſubibit; ſcilicet quod, cum factas ante nuptias manifeſtum eſſet, quæ quidem fornicationis crimen evadere non poſſunt, auſus ſit eos, qui flagranti peccati crimine tenebantur, tanquam puros & inculpatos ſacerdotali benedictione dignari, & virginitatis coronis eos, qui ipſam male depoſuerant, ornare. Quod ſi prius conjugium ex aſſenſu parentum proceſſerit, a quo deinde præter rationem diſceſſerint, prior quidem Presbyter omnis culpæ abſolvetur;

ſecundus, ſive interfuerint parentes, ſive non, Sacerdotio excidet. Nam alienum a ſacris legibus conjugium, nec abſentia & diſſenſus parentum facit, nec præſentia & aſſenſus aut quod profanatum eſt, ſanctitati reſtituit. Hæc epiſtola comprehendit diſciplinam, quæ Photii tempore in Orientali Eccleſia vigebat legum ſubſidio, quas Imperatores tulerant.

Caput II.

Sub Leone VI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Secundus eſt Leo VI. Baſilii ſucceſſor, cujus conſtitutiones ſunt duæ ad Stylianum, xxiii. & xxiv. quibus hic Orientis Imperator, cognomento Sapiens ſeu Philoſophus, ſuam in Matrimonium poteſtatem exponit.

Prior eſt ea qua ſtatuit, ne Præſides in provinciis ſuis domeſtica ſponſalia contrahant: Et illa ſic ſe habet: *Dignum hercle humano ingenio magiſtratuumque virtute, ſi qui in magiſtratum aſſumuntur, eo quod ſupra multos alios gloria & honore tenentur, religioſe præcepta Dei obſervarent & cuſtodirent, provideque ſubditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent: at quia ſunt quos ferox iniquuſque animus e recta præceptorum ſemita exorbitans, in perverſam tyrannicamque cupiditatem ducit, & pro reipublicæ cura efferati animi propoſitum exhibere facit, tanquam illos refrænatura lex vetus ſtatuit, ne Præſides in ſuis provinciis contractus & ſponſalia ineundi facultatem haberent: atque hanc quidem in eis rationem, quam in filiis, nepotibus & aliis conſtituiſſet, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam quod deſit, optimæ legi adjicientes ſtatuimus, ut quibus præſidatus obvenit, quemadmodum filios alioſque virilis ſexus cognatione domeſticos, ita quoque filias, aliaſque feminini ſexus perſonas, in ſuis quique provinciis in Matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim cauſæ eſt, quare filius, & ſi quis alius virilis ſexus eſt, decreto obnoxius ſit; filia vero a legis*

obſervatione libera permaneat: cum præſertim virilis ſexus ſæpenumero multis & modis & exercitiis filii, conjugi, aliiſque quos affinitas conjunxit, vtilis eſſe poſſit? Nam dignitates fortaſſe conſecutus, aut mercatura aliqua inſtituta, aliave ſuſtentandæ vitæ cura ſuſcepta, neque ſibi, quomodo dixi, neque aliis propinquis inutilis fuerit, quæ vt muliebris ſexus jubeat, non fere idoneus eſt.

Poſterior, qua ſtatuit, ne filii naturales cum adoptivis Matrimonia contrahant: Et illa ſic ſe habet: *Multi dum priſca tempora laudibus celebrant, prima in illis ordinandis conſtituendiſque rebus triluere volunt: atque illa in pleriſque recentiora vincere ſcio quidem & ego; veruntamen in nonnullis vinci etiam video: & cum non pauca ſint, in quibus a recentioribus illa ſuperentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conſpicitur, quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum circa divinum ſacrificium divinoſque cantus faciebant, & qui adoptari vellent, id illis ſimpliciter fieri lex permittebat. Unde vſuveniebat perſæpe, vt ſororis appellatio in vxoris tranſiret, & quæ puella paullo ante filia dicta eſſet, nurus nomine compellaretur, aut filius qui eſſet, pro eo gener agnoſceretur, quando videlicet naturalis quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, & matrimoniali commercio inter ſe jungerentur, ac ſus deque iſthæc actio haberetur: quod cum ſacrum miniſterium non interveniſſet, nullum inde ad matrimonialem conſuetudinem exiſteret obſtaculum. Ceterum olim cum decenti ratione non adoptaretur, quanquam Matrimonium infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum nunc cum adoptio ſecundum ritus tum decoros, tum juſtos fiat, & per ſacroſanctum ſacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus ſubeant naturaliter geniti, nulla amplius reliqua ratio eſt, vt filii adoptivi cum naturaliter genitis in Matrimonium connectantur. Quocirca etiam ſtatuimus, vt qui eodem modo fratrum nomen ſubierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in Matrimonium jungi liceat.* Hæc Leo Sapiens, qui ab anno DCCCLXXXVI. vſque ad annum DCCCXCI. Imperator fuit. Quo jure in conſtitutione priori vtitur, eodem & vſi ſunt Reges Galliæ, vt in ſuperiori tractatu vidimus.

CAPUT III.

Sub Alexio Commneno regia in Matrimonium poteſtas retenta.

TERTIVS Alexius Commnenus, ex cujus *de nuptiis & ſponſalibus contrahendis* novella, quæ ad rem faciunt, decerpimus. *Si nihil aliud eſt regnum, quam legitima quædam præfectura, nihilque leges aliud, quam integritatis reipublicæ cuſtodes, procul removentes & expellentes ea, quæ ſtatui civili nocent. Si denique leges ferre Principibus licet, profecto Imperatorum opus eſt ad commune reipublicæ commodum ab iis, qui rerum potiuntur, legum expoſitionem perfici.* Et poſt alia: *Hoc inſtituto majeſtas quoque noſtra Leonis Imperatoris conſtitutioni novellæ innixa, quæ definit, vt prima contrahentium conventio, videlicet ipſa ſponſalia ſacræ benedictionis initiationem habeant, & ſtatutum certumque tempus ætatis, quod ad nuptialem quoque conjunctionem ſufficere jus antiquum ſancivit, illa proprie ſponſalia ſtatuit eſſe, dubioque procul eandem cum nuptiis vim obtinere, quæ etiam tempus illud, quod Imperatoris domini Leonis conſtitutio determinavit, ſacraſque preces comitantes habuerunt. Nuptiæ autem legitimo tempore, quod antiquæ recentioreſque leges, & a nobis promulgata novella conſtitutio definierunt, vna cum ſolennibus earum obſervationibus celebrantur, nec licebit vlli ſubditorum noſtrorum in vniverſum quidquam adverſus hæc præſenti poteſtatis noſtræ conſtitutione vetita & interdicta facere, niſi forte (qualia multa frequenter accidunt) Imperator ipſe per diſpenſationem quandam ſponſalia cum copulatione, quæ fit ſacris votis intervenientibus, intra definitos annos perſonis, quæ deſpondentur, ex decreto permittat. Nam licet iis quibus a Deo diſpenſatio rerum mundi hujus eſt commiſſa, ſupra leges diſpenſare. Itaque licebit hoc Imperatoribus quotieſcunque voluerint in anguſtius cogere ſpatium, atque contrahere per diſpenſationem, & vtraque ſponſalia, videlicet tam ea, quæ ſecundum jus vetus a non minoribus ſeptem annis peragi debere ſancitum*

eſt, adeoque perfecta ſponſalia dicuntur, quanquam ſecundum Leonis legem, conceptis ſacris precibus contrahuntur, perfectaque ſponſalia ſunt. Et poſt alia: *Ex legibus enim Imperatoribus tam condere leges eſt permiſſum quam diſpenſare.* Hic Imperatores vt leges ferunt, quibus Matrimonium inſtituitur; ſic & aliquando veniam legum illarum infringendarum impertiuntur. Porro Alexius ab anno MLXXXIII. vſque ad annum MCXVIII. Orientalis Imperii habenas tenuit.

CAPUT IV.

Sub Manuele Commneno regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUARTVS Manuel Commnenus, qui & de ſuo in ſtatuendis impedimentis Matrimonii jure, & de procerum conjugiis ſic ediſſerit: *Tam ſanctiſſimus Patriarcha, quam Chriſti Pontificum conventus, etiam modo de divinorum ſacrorumque canonum obſervatione ſoliciti, receptamque vſu in actibus ſynodicis de communibus cauſis conſuetudinem retinentes, ad religioſam quoque majeſtatem noſtram referre decreverunt, quæ eſſent abs ſe ſtatuta, recteque definita de iis, quæ in diſceptationem ſynodicam vocata fuerant, an ſcilicet ii, qui ſeptimo ſe gradu ſanguinis contingunt, propinquitatem cognationis haud ignorantes; & curioſe tamen Eccleſiam de futuro contractu non conſulentes, atque ita in Matrimonium coeuntes, indirempti quidem manere; ſed pœnis ſubjici debeant; an potius talis facinoris reos divelli abs ſe invicem oporteat. Et quidem expoſitum de hac quæſtione ſcriptum poteſtati noſtræ obtulerunt, jus majeſtati noſtræ debitum, ſeu Principi gubernationis ſtatum integrum ſervantes, & ipſam quoque cenſuerunt interrogandam, an ejus etiam judicio, quæ decreta eſſent, probarentur: hoc inprimis eſſe neceſſarium perſpexerunt, idque rectiſſime, ac juſta ſane de cauſa.* Et poſt alia: *Et quoniam ſæpenumero multa Matrimonia contrahuntur cum perſonis Imperatorii generis, aliiſque nobiliſſimis & dignitate conſpicuis, itidem-*

que cum perſonis exterarum regionum, quibus Reges & Principes preſunt, in hanc reginam vrbium venientibus, quæ non ſine poteſtatis juſſu omnino perfici non ſolum æquiſſimum erat: ſed majeſtatem quoque noſtram certiorem reddi de his, quæ de hac neceſſaria quæſtione ſancita per Synodum eſſent, ne fortaſſe per oblivionem illicitus aliquis ejuſmodi contractus ſacriſque canonibus legumque edictis haud reſpondens accidat, idque hac ipſa in vrbe, quæ & ceteris omnibus ob imperii mitram ac diadema, & legibus in vniverſum regitur. Sic ille qui ab anno MCXLII. vſque ad annum MCLXXX. Orienti præfuit. Hæc autem non ante quis expendet pro merito, quam obſervaverit, ab ipſo Patriarcha & ſynodicis Epiſcoporum conventibus regiam ſeu imperatoriam in cauſas impedimentaque Matrimonii poteſtatem agnoſci. Quod quanquam neceſſarium non ſit, vtile tamen eſt, vt qui hac in quæſtione injuriam Sacerdotio fieri contendunt, ab ipſius Sacerdotii Præſidibus coarguantur, & quod in alios conjiciunt, telum recipiant. Ad generis autem Imperatorii homines quod attinet, Commnenus aperte ſignificat, eos Matrimonia celebrare non poſſe, quin Imperator conſentiat.

Caput V.

Quod Matthæus Monachus ſeu Blaſtares tradit de cauſis apud Orientales impedimentiſque matrimonialibus, refertur.

Hic auctor cum in Alphabetico ſyntagmate de cauſis & impedimentis matrimonialibus tractat, quæ Juſtinianus Imperator in novella CXVII. olim conſtituerat, deſcribit hoc modo in capite XIII. litera Γ.

De Matrimonii ſolutione multis in locis multæ leges tractant: ſed perfectius novella Iuſtiniani, quæ diſerte cauſas exponit, ob quas maritus aut vxor conjugi repudium mittere poteſt, aut dotem lucrari, proprietate tamen ejus ſuſceptis ex eodem Matrimonio liberis ſalva, vel liberis nullis exiſtentibus, expers culpæ perſona pro-

proprietate quoque frui poteſt. Nam licet mortalibus olim permiſſum erat, tam ex priſcis legibus, quam longa conſuetudine Matrimonia impune ſolvere, vt ſcilicet vir conjugi diceret: Uxor tuas ipſa res tibi agito: ac viciſſim hac illi: Tuas marite res tibi agito. Quemadmodum apud Hebræos etiam olim lege receptum erat, vt uxori libellum repudii maritus mitteret: tamen vti nunc comparatæ res ſunt, apud Chriſtianos hoc abrogatum eſt. Cauſæ vero nominatim enumeratæ ſunt a religioſis Imperatoribus, ob quas ſolas Matrimonium ſolvere licet, cum abſque harum vna nefas ſit dirimi.

CAVSÆ VXORIS.

Ac maritus quidem vxori repudium mittit, & dotem ejus lucratur, vt dictum eſt propter has cauſas.

I. *Si quibus adverſus majeſtatem Principis ineuntibus conſilia mulier conſcia ſit, idque marito ſuo non patefecerit.*

II. *Si adulterii mulier accuſata & ſecundum leges adulterii convicta fuerit.*

III. *Si quocumque modo vitæ mariti fuerit inſidiata, vel cum aliis id molientibus eſſet conſcia, marito non patefecerit.*

IV. *Si contra mariti voluntatem cum viris extraneis compotet aut lavet.*

V. *Si contra mariti voluntatem extra domum maneat, niſi forte apud ſuos parentes, vel ab ipſomet abſque cauſis indicatis expulſa, parentibus ei nullis exiſtentibus, foris noctem tranſegerit.*

VI. *Si ad Circenſes vel ſpectacula vel arenam accedat ſpectandi cauſa, ignorante vel prohibente marito.*

Ceterum Scripturæ dictum illud, quo traditur adulterio pollutam ad maritum ſuum non redire; de marito intellige, qui eam non vult recipere: quippe ſi maritus crimen condonat, citra prohibitionem intra biennium eam recipi ſecundum novellam Iuſtiniani & Leonis illius Sapientis.

CAVSÆ MARITI.

Uxor autem marito repudium mittit propter has cauſas, cum & dotem ſuam & donationem viri propter nuptias recipere poſſit, liberis conſimiliter in donatione conſervando dominio, ſive proprietate, vel liberis non extantibus, etiam dominium ejus habere.

I. Si adverſus majeſtatem Principis vel ipſe quid molitus fuerit, vel aliquibus molientibus ipſe conſcius id Principi non patefecerit, vel per ſe, vel per quamcumque perſonam.

II. Si quocumque modo vitæ conjugis inſidiatus fuerit.

III. Si pudicitiæ conjugis inſidias ſtruens aliis eam ſtuprandam tradere conatus fuerit.

IV. Si maritus vxore adulterii accuſata rem non probaverit.

V. Si alia cum muliere coeat in eadem domo vel eadem civitate, ac monitus ab vxore vel parentibus ejus vel quovis alio non velit abſtinere.

In his non ſolum donationem ante nuptias maritus loco pœnæ amittit, verumetiam trientem reliquarum ipſius facultatum, præterquam quod eas quoque pœnas ſuſtinet, quas ipſa mulier erat latura, ſi condemnata fuiſſet: non tamen aut mulier arbitratu ſuo divertere poteſt a marito, aut maritus ab ipſa, ſine judicio & ſententia judicum, quemadmodum diverſæ Iuſtiniani novellæ ſtatuunt, ac propterea qui ducit vxorem non ita diremptam, adulterium committit.

SOLVTIO MATRIMONII CITRA POENAM, DEQVE MATRIMONIO, QVOD EXERCITATIONIS PIÆ CAVSA SOLVITVR.

Abſque pœna Matrimonium ſolvitur, cum elapſo triennio maritus cum vxore coire nequit, licet ipſe divortium fieri nolit, manente penes virum donatione ante nuptias, nec quidquam ſuarum rerum pœnæ loco amittente.

Solvitur etiam Matrimonium, cum altera pars exercitio ſacro ſe dedit ad viam meliorem tranſiens, & vitam in puritate degendam eligens. Tunc enim tam virum, quam mulierem ad præclariora ſe conferentem, divortendi recedendique poteſtatem habere jubemus, exiguo quodam deſertæ parti ſolatio relicto. Quidquid enim contrahentes pacti ſunt, vt a morte lucro alterius cederet, id habere oportet ab altero deſertum, ſive vir, ſive mulier ſit, quando & ipſe quantum quidem ad conjugem attinet, mori videtur, alterum vitæ iter cum altero commutans. Etenim tonſura recte ſit, etiam alterutro conjugum invito. Dicimus etiam bona gratia fieri divortium. Perſona quoque derelicta poteſt alind ad Matrimonium accedere; ſed hoc vxori Epiſcopi ordinati non eſt datum, ideoque

cum ejus conſenſu fieri ordinationem oportet, atque ita ſequi cenſuram ejus citra recuſationem.

Solvitur etiam Matrimonium, cum maritus aut uxor in captivitatem venerit, ac per quinquennium non conſtat an vivat necne.

Si vero præter ſtatutas, inquit, a nobis cauſas auſi quidam fuerint Matrimonium ſolvere: jubemus, ſiquidem habeant deſcendentes vel ex hoc ipſo, vel ex alio Matrimonio, ut iis ipſorum facultates dentur, & in monaſterium ipſi injiciantur, omni vitæ ſuæ tempore, & monaſterio pars ex ipſorum bonis tribuatur. Sin deſcendentes nullos habeant, ſed aſcendentes, ut ii tertiam bonorum partem conſequantur, ſi ſolutioni Matrimonii non conſenſerint. Quod ſi nec aſcendentes nec deſcendentes extent: jubemus omnia bona monaſteriis, in quæ concluſi fuerint, attribui. Quinetiam hæc inſtrumenta nefaria conficientes, ſubjici pœnis corporalibus, & in exilium mitti præcipimus. Sin autem ii qui divortium facere conati fuerunt, rurſus in Matrimonium coire voluerint, antequam in monaſteria miſſi ſunt, id agendi licentiam ipſis concedimus, & prædictas pœnas eis remittimus, adeoque facultates ſuas retinere poterunt. At una perſona Matrimonium revocare volente, ſi altera quoque perſona non conſenſerit, adverſus eam pœnæ ratæ ſint, quæ renuit. Hæc autem fieri jubemus, interveniente providentia religioſiſſimorum Epiſcoporum.

Quod ſi per conſenſum utriuſque partis, vel amore pudicitiæ, Matrimonium ſolutum fuerit: jubemus, ut ſtatim utraque pars ad vitam ſolitariam accedat, ita quidem ut a pœnis immunes maneant. Quod ſi quis eorum vel ad alias nuptias convolaverit, vel in fornicationem inciderit, omnia ipſius bona liberi accipient. Sin liberi nulli extent, fiſcus ſuccedet.

Utrum autem Blaſtares hæc omnia hiſtorice potius quam uſuario genere, vel contra ſuis indiderit commentariis, mihi prorſus incompertum eſt. Dico hæc omnia, quod mihi compertum ſit, tunc apud Orientales adulterii cauſa Matrimonium diremptum eſſe, cum Florentina Synodus celebrata eſt. Id vero diſciplinæ genus ortum habet ex verbis Chriſti apud Matthæum duobus in locis.

Prior eſt in cap. V. verſ. XXXII. *Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, det ei libellum repudii. Ego autem*

dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Hic, vt apparet, exceptio ponitur a Moſaica lege, in qua vxor per repudii libellum dimittebatur, non quoad torum modo, ſed etiam quoad conjugii vinculum: ſic intelligendus videtur ex ſubjecta materia locus.

Poſterior in cap. XIX. verſ. III. & inſequentibus: *Acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem quacunque ex cauſa. Qui reſpondens ait illis: Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & feminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque jam non ſunt duo, ſed vna caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Verborum Chriſti facilis & expeditus apparebit ſenſus, ſi cominus ſpectentur interrogantes Chriſtum Phariſæi, reſpondens Phariſæis Chriſtus, & a Chriſto facta, vt decuit, ad mentem interrogantium Phariſæorum reſponſio. Ut ergo Phariſæi Chriſtum de vxoris dimiſſione & quoad torum & quoad vinculum interrogabant, ſic & Chriſtum de eadem dimiſſione reſpondiſſe omnino credibile eſt. Sed quoniam relata Chriſti verba non omnes vno eodemque ſenſu accipiunt, referre ſervato temporis ordine conſtitui teſtimonia Patrum, qui materiam hanc ſuo quiſque tempore tractarunt vſque ad Tridentinum Concilium.

I. Occurrit primus Juſtinus martyr, qui ad annum Chriſti centeſimum quinquageſimum claruit. Hic in apologia pro Chriſtianis prima narrat factum cujuſdam mulieris, quæ virum male moratum propinquiorum conſilio & emendationis ſpe diu ſuſtinuit; ſed ille *poſtquam Alexandriam profectus, multo deterior factus eſſe dictus eſt, fœmina miſſo illi qui apud vos dicitur repudii libello, ab eo ſic ſejuncta eſt.* Maritus ille commiſſis,

vt facile conjicitur, adulteriis deterior evaſit. Juſtinus miſſum a femina marito repudii libellum minime reprehendit: reprehenſurus ſine dubio, ſi quid vel Chriſti Evangelio, vel derivatæ ab initio Chriſtianorum diſciplinæ contrarium importaſſet.

II. Tertullianus in libri IV. contra Marcionem capite XXXIV. *Dico illum* (Chriſtum) *conditionaliter nunc feciſſe divortii prohibitionem; ſi ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat. Qui dimiſerit, inquit, vxorem, & aliam duxerit, adulterium commiſit; & qui a marito dimiſſam duxerit, æque adulter eſt: ex eadem vtique cauſa, qua non licet dimitti, vt alia ducatur. Illicite enim dimiſſam pro indimiſſa ducens, adulter eſt. Manet enim Matrimonium, quod non rite diremptum eſt. Manente Matrimonio nubere, adulterium eſt. Ita ſi conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit: & quod non prohibuit in totum, permiſit. Aliud eſt vbi cauſa ceſſat, ob quam prohibuit.* Et poſt alia: *Nam & in Evangelio Matthæi: Qui dimiſerit, inquit, vxorem ſuam præter cauſam adulterii, facit eam adulterari: atque ita adulter cenſetur & ille, qui dimiſſam a viro duxerit. Ceterum præter ex cauſa adulterii, nec creator disjungit, quod ipſe ſcilicet conjunxit.* Deinde in libri de Monogamia capite IX. *Ceterum & alia ratio conſpirat, imo non alia; ſed quæ initii formam impoſuit, & voluntatem Dei movit ad prohibitionem repudii: Quoniam qui dimiſerit vxorem ſuam præterquam ex cauſa adulterii, facit eam adulterari, & qui dimiſſam a viro duxerit, adulterat vtique.* Et paullo poſt: *Adulteratur autem, ſicut ſupra præſtruximus, qui aliam carnem ſibi immiſcet ſuper illam priſtinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut conjunctam deprehendit: ideoque abſtulit repudium, quod ab initio non fuit, vt quod ab initio fuit, muniat duorum in vnam carnem perſeverantiam, nec neceſſitas vel occaſio tertiæ concarnationis irrumpat, ſoli cauſæ permittens repudium, ſi forte prævenerit, cui præcavetur.* De Tertulliano ſic Joannes Maldonatus in caput XIX. Matthæi ſic cenſet: *Legimus nonnullos auctores veteres in ea fuiſſe ſententia, Tertullianum libro IV. contra Marcionem, ſcilicet vt liceret marito, dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducere.*

III. Clemens Alexandrinus in libro II. ſtromatum rem

breviter ſic attingit. *Quod autem*, inquit, *conſulit Scriptura uxorem ducere, nec a conjugio unquam permittit diſcedere, legem aperte conſtituit: Non dimittet uxorem præterquam propter fornicationem. Adulterium autem exiſtimat conjungi Matrimonio vivo altero ex ſeparatis.* Nempe ſi præter fornicationis cauſam Matrimonio conjungatur. Si quis autem Clementem non ſic intelligat, poſterior pars periodi primæ cum periodo prima non bene conveniret: poneretur exceptio, & ſtatim auferretur.

IV. Origenes Clementis diſcipulus ſe & magiſtrum explicabit tractatu VII. in Evangelium Matthæi. *In novo*, inquit, *Teſtamento quoque ſunt, non ſecundum veram juſtitiam, ſed ſecundum duritiam cordis hominum carnalium conſtituta, ut puta propter duritiam cordis veſtri lex data eſt, dicens: Bonum eſt mulierem non tangere: propter fornicationem autem unuſquiſque propriam habeat uxorem, & unaquæque proprium virum, & cetera. Si autem hoc propter duritiam cordis noſtri mandatum eſt, quanto magis illud propter duritiam cordis noſtri eſt, quod alibi dicit de viduis volentibus iterum nubere, quod ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim nubere quam uri. Scio enim quoſdam, qui præſunt Eccleſiis, extra Scripturam permiſiſſe, aliquam nubere viro priori vivente, & contra Scripturam quidam fecerunt dicentem: Mulier ligata eſt quanto tempore vivit vir ejus. Item vivente viro adultera vocabitur, ſi facta fuerit alteri viro. Non tamen omnino ſine cauſa hoc permiſerunt: forſitan enim propter hujuſmodi infirmitatem incontinentium hominum, pejorum comparatione, quæ mala ſunt, permiſerunt adverſus ea, quæ ab initio fuerunt ſcripta. Dico autem vobis, quod quicunque dimiſerit uxorem, niſi ob cauſam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur.* Et quibuſdam interpoſitis: *Poſt hoc autem Dominus non permittit propter aliam aliquam cauſam uxorem dimittere, niſi propter ſolam cauſam fornicationis, dicens: Quicunque dimiſerit uxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Quærendum eſt autem ſi propter ſolam cauſam fornicationis dimittere jubet uxorem. Quod ſi mulier non fuerit fornicata, ſed aliud quid gravius fecerit, ut puta venefica inveniatur, aut interfectrix communis infantis nati, aut in quocunque homicidio, aut exportans domum, & male diſpergens*

ſubſtantiam viri, aut furta viro faciens: ſi juſte hujuſmodi mulier dimittatur, cum Dominus excepta cauſa fornicationis dimittere vetet. In Origenis contextu notanda ſunt duo maxime; & primum quidem, quod Catholici fuerunt Antiſtites, qui ad vitandum incontinentiæ peccatum nonnullis mulieribus permiſerint, vt alii viro priori vivente nuberent: at eos Antiſtites fuiſſe tunc ab aliis vel in Synodo, vel extra Synodum objurgatos, nec dicit Origenes, nec vlla vetus memorat hiſtoria; ſicque ceterorum qui rem noverunt, ſilentium duci poteſt in conſcientiam. Deinde quod Origenes Matrimonium propter adulterii crimen dirimi putat juxta Scripturam.

v. Eliberitanum Concilium quod anno circiter CCCV. celebratum vulgo traditur, in canone IX. *Fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxerit, prohibeatur, ſi nubat: ſi autem duxerit, non prius communionem accipiat, quam is quem reliquit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.* De hoc Concilio Maldonatus ita cenſet: *Scribit etiam Origenes hoc loco quoſdam ſua ætate Catholicos Antiſtites permiſiſſe iis, quorum vxores adulterium admiſiſſent, vt iis dimiſſis ducerent alias. Idemque in Concilio Eliberino conceſſum eſt.* Ut auctor hic ita cenſeat, exiſtimet neceſſe eſt eandem eſſe viri & vxoris rationem: viri quidem, cum ille dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducit; vxoris vero, cum illa dimiſſo propter adulterium viro, alteri nubit. Nihilominus apud Matthæum viri quam vxoris cauſa planior atque expeditior eſt: nam ibi viro quidem conceditur, vt dimiſſa propter adulterium vxore, aliam poſſit ducere; ſed vxori non conceditur, vt viro propter adulterium dimiſſo, poſſit alteri nubere. Quidquid id eſt, exemplum, quod Juſtinus mox retulit, Eliberitanorum Patrum cauſam adjuvat. Deinde cum apud beatum Paulum par ſit viri in vxorem, & vxoris in virum poteſtas, Eliberitani Patres ex conceſſa viro facultate, conceſſam eſſe vxori parem facultatem collegerunt; ſed conceſſa vxori facultas ita temperatur: Femina, quæ dimiſſo propter adulterium viro nupſit alteri, non prius communionem accipit, quam is quem reliquit, de ſæculo exierit,

id eſt, demigrarit ab hominibus; & tamen ſubnectitur exceptio, *niſi forte neceſſitas infirmitatis communionem dare compulerit.* Atque ita non improbantur ſecundæ nuptiæ, nec decernuntur vt invalidæ, quia mulier ad priorem maritum redire, aut ei reconciliari non cogitur. Eliberitani Patres totum hoc Eccleſiaſticæ diſciplinæ, non dogmati tranſſcribunt.

VI. Arelatenſe Concilium I. quod anno CCCXIV. habitum eſt, in canone X. *De his*, inquit, *qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & ii ſunt adoleſcentes, & prohibentur nubere: placuit, vt in quantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus vxoribus, licet adulteris, alias accipiant.* Ex hoc canone colliguntur tria. Primum eſt, ante tempus iſtud, fuiſſe qui prohibuerint, ne quis vxorem ſuam in adulterio deprehenſam dimitteret, & ea dimiſſa aliam duceret. Alterum, Arelatenſis Concilii Patres expenſa rurſus examinataque re prohibitionem in conſilium vertiſſe. Quo modo ſat prope accedunt ad Origenem, qui Chriſtum narrando potius quam jubendo locutum eſſe ſibi ſumit. Tertium, Chriſti verba jam ab initio ſubobſcura viſa fuiſſe, & eam ob cauſam varie intellecta.

Porro quantæ Arelatenſe Concilium auctoritatis eſſe debeat, cum ex aliis, tum ex eo quoque quod in eo Epiſcopi interfuerint ſexcenti, demonſtratur. Cumianus Preſbyter, qui ante annos pluſquam mille claruit, in epiſtola XII. ad Segienum Huenſem Abbatem id ſcribit: *Item Arelatenſi Synodo ſexcentorum Epiſcoporum confirmante primo in loco de obſervatione Paſchæ, vt vno die vno tempore per totum terrarum orbem obſervetur.* Ado Viennenſis in chronici ætate VI. id quoque ſcribit: *Uno eodemque tempore & illud ſacratiſſimum Concilium apud Arelatem ſexcentorum Epiſcoporum colligitur, Marino tunc Epiſcopo ejuſdem civitatis.* Hinc mirum non eſt, Arelatenſe Concilium II. quod anno CCCCLI. habitum eſt, in canone XVIII. dixiſſe quæ ſequuntur: *Ad Arelatenſis Epiſcopi arbitrium Synodus congreganda, ad quam vrbem ex omnibus mundi partibus, & præcipue Gallicanis, ſub Marini tempore legimus celebratum fuiſſe Concilium.* At quæſtio hæc nuſquam agitata eſt in Concilio, quod fuerit numeroſius. Romanæ Eccleſiæ Legati quatuor adfuerunt.

VII.

VII. Lactantius Firmianus in libro de divinis Inſtitutionibus ſexto cap. XXIII. *Hæc ſunt quæ ad continentiam præcipiuntur a Deo; ſed nequis divina præcepta circumſcribere ſe putet poſſe, adduntur illa, vt omnis calumnia & occaſio fraudis removeatur, adulterum eſſe, qui a marito dimiſſam duxerit; & eum, qui præter crimen adulterii vxorem dimiſerit, vt aliam ducat.* Hæc ille qui ad annum CCCXX. claruit; ſic auctore Lactantio adulter non eſt, qui dimiſſa pro adulterii crimine vxore, aliam ducit.

VIII. Imperator Conſtantinus ad annum Chriſti CCCXXXI. legem tulit, qua certas ob cauſas datur libellus repudii: *Placet mulieri non licere propter pravas ſuas cupiditates marito repudium mittere, exquiſita cauſa velut ebrioſo aut aleatori aut mulierculario, nec vero maritis per quaſcunque occaſiones vxores ſuas dimittere; ſed in repudio mittendo a femina hæc ſola crimina inquiri, ſi homicidam, vel medicamentarium, vel ſepulcrorum diſſolutorem maritum ſuum eſſe probaverit, vt ita demum laudata omnem ſuam dotem recipiat. Nam ſi præter hæc tria crimina repudium marito miſerit, oportet eam vſque ad aciculam capitis in domo mariti deponere, & pro tam magna ſui confidentia in inſulam deportari. In maſculis etiamſi repudium mittant, hæc tria crimina inquiri convenit, ſi mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiare voluerit*, & cetera, vt ſupra, in ſecunda parte tract. art. II. cap. II. Conſtantinus legem hanc inconſultis Sacerdotibus tuliſſe quis crederet? Nemo ſane, niſi qui de Imperatore tanto nihil vnquam inaudiverit.

IX. Hilarius Pictavienſis Epiſcopus qui ad annum CCCL. claruit, canone IV. in Matthæum. *Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit vxorem, det illi repudium*, &c. *æquitatem in omnes concilians, manere eam maxime in conjugiorum pace præcepit, legi addens plura, nihil demens. Nec ſane profectus argui poteſt. Nam cum lex libertatem dandi repudii ex libelli auctoritate tribuiſſet, nunc marito fides Evangelica non ſolum voluntatem pacis indixit, verumetiam reatum coactæ in adulterium vxoris impoſuit: ſi alii ex diſceſſionis neceſſitate nubenda ſit, nullam aliam cauſam deſinendi a conjugio præſcribens, quam quæ virum proſtitutæ vxoris ſocietate polluerit.* Periodus tota quid Hilarius ſentiat, facile oſtendit. Scri-

Mmm

pturam intelliget, quomodo illa intelligendam ſe præbet: licere videlicet marito, dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducere.

x. Inter eos canones, qui dicuntur Apoſtolorum, quadrageſimus-octavus huc reipſa non ſpectat, licet aliquibus ſpectare videatur. Eſt ejuſmodi: *Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimiſſam duxerit, communione privetur.* Coercet eos, qui qualibet ex cauſa potius, quam qui ex adulterio dimiſſis vxoribus, alias ducebant. Non enim canon dicit: *Si quis laicus vxorem propriam pellens ob adulterium, alteram vel ab alio dimiſſam ob adulterium duxerit, communione privetur.* Sed ſimpliciter dicit: *Si quis laicus vxorem propriam pellens, aliam vel ab alio dimiſſam duxerit.* Atque ita canon antecedentibus prodeſſe poteſt, obeſſe non poteſt apud eos, qui præjudiciis nullis occupantur, apud æquos rerum æſtimatores.

XI. Baſilius Magnus qui ad annum CCCLXV. floruit, in canone IX. ad Amphilochium: *Domini ſententia juxta ſenſus conſequentiam æque viris ac mulieribus convenit, quod non liceat a Matrimonio diſcedere, excepta cauſa fornicationis. At vero conſuetudo non ita ſe habet; ſed in mulieribus quidem nimiam adhiberi ſeveritatem reperimus, dicente ſane tum Apoſtolo: Qui adhæret meretrici, fit vnum corpus. Tum Hieremia: Si fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum ſuum, ſed polluta polluetur. Et rurſus: Qui habet adulteram, ſtultus eſt & impius. Conſuetudo vero etiam adulterantes viros, & qui in fornicationibus verſantur, mandat a mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimiſſo habitat, neſcio an poſſit adultera appellari. Crimen enim hic attingit mulierem quæ dimiſit: quam ob cauſam a conjugio receſſit. Sive enim pulſata verbera non ferens, pati ſatius erat, quam a conjuge ſeparari, ſive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipſa digna eſt excuſatio: ſin autem quod ipſe vivat in fornicationibus, non eſt ejuſmodi obſervatio in more Eccleſiaſtico poſita, ſed etiam ab infideli viro non eſt juſſa mulier ſeparari; ſed ad extremum manere propter incertitudinem eventus. Quid enim ſcis, mulier, an virum ſis ſervatura? Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit: relictus vero eſt dignus venia, & quæ cum eo habitat, non ideo condemnatur,*

Si tamen vir ab vxore diſcedens acceſſerit ad aliam, eſt ipſe adulter, quoniam facit eam adulterari; & quæ cum eo habitat, eſt adultera, eo quod alienum virum ad ſe traduxerit.

Hic, vt apparet, Baſilius viros & mulieres, qui qualibet ex cauſa dirimebant Matrimonium, & ſe magis ad Moyſis, quam ad Chriſti legem accommodabant, coarguit. Deinde præ ſe fert, quod ex Domini ſententia viris æque ac mulieribus vetetur a Matrimonio diſcedere, excepta cauſa fornicationis: quod ergo viri & mulieres perperam faciebant, non poſita fornicationis cauſa, jure poterant facere, poſita fornicationis cauſa. Huc ſpectant verba hæc: *Non licet a Matrimonio diſcedere, excepta cauſa fornicationis*; quæ intelligenda ſunt, habito reſpectu cum ad Chriſtum, qui ad Phariſæorum interrogantium mentem ſinceriſſime reſpondit: tum ad Patrum traditionem ab initio ad tempus vſque Baſilii deductam, non habito reſpectu ad nonnullos e Schola Theologos, qui ſibi extra Scripturam & traditionem intus canunt, qui Chriſtum verbis ancipiti & vario ſenſui expoſitis docentem Chriſtianos & Judæos, velint nolint, inducunt: Chriſtianos quidem ſeu Chriſtianæ religionis candidatos, in cap. V. Matthæi; Judæos vero in cap. XIX.

Balſamon in hunc canonem: *Sanctus interrogatus, quid debet fieri conjugibus, ſi quis ex ipſis ſe ad aliud Matrimonium contulerit, vel etiam fornicatus fuerit; fecit reſponſum ex diverſis Scripturis & ex conſuetudine quæ tunc ſervabatur. Quia autem quæ in hoc canone ſita ſunt,* CXVII. *Imperatoris Iuſtiniani novella, quæ in tit.* VII. *lib.* XXVIII. *poſita eſt; penitus immutavit: lege eam ſimiliter, &* CXI. *novellam, &, vt ſemel dicam, a primo capite ejuſdem tit. vſque ad* VI. *& ſcies, quot modis ſolvantur conjugia, & quomodo a lege civili puniuntur, qui adulterantur e conjugibus; vel etiam fornicantur: preterea autem & qui preter rationem vitæ ſocietatem relinquunt. Lege item canonem* XCVI. *Concilii in Trullo, & quæ in eum ſcripta ſunt. Lege etiam jura, quæ vſque ad finem vſque primi capitis* XI. *tit. præſentis operis ſita ſunt: ſimiliter & interpretationem* V. *cap. ejuſdem tit. & ex his omnibus fuſe de his intelliges.*

Zonaras in eundem canonem: *Ne ſolvantur nuptiæ, excepta*

fornicationis cauſa, Dominus præcepit. Hoc igitur præceptum ex æquo magnus hic Pater viris & mulieribus convenire aſſerit, ita vt nec viro ſuam dimittere vxorem, nec vxori a viro abſcedere permiſſum ſit; ſed conſuetudo non eodem modo ſe habet in viris qui relinquunt vxores, & mulieribus quæ idem faciunt. Mulier ſiquidem quæ a viro ſecedit, alterique adjungitur, adultera judicatur, nec amplius a viro ſuo, niſi is voluerit, recipietur. Virum autem, etiamſi fornicatus fuerit aut adulteratus, mulier relinquere haud poteſt. Ac ſi deinceps relictus cum altera vitam agat, quæ illi adjungitur, nequaquam, ait, adultera judicabitur. Crimen ſiquidem illius eſt, quæ virum ſuum reliquit; nec enim ei a viro diſcedere conceſſum eſt. Sed ſive ſe cum illa acerbe gerat, ferre oportet, ſive pecuniæ jacturam patiatur, dum videt ab eo dotem abſumi, ſive tangatur zelotypia, quod cum aliis, vt vir corrumpatur, obdurandum eſt, nec a viro abſcedendum. Si enim cum infidelis ſit alter ab eo ſecedere ipſo invito conjugum, alteri vetitum eſt beati Pauli decreto, quonam modo illi impune erit, qui aliam ob cauſam conjugium ſolvit. Quamobrem quæ a viro abſceſſit, ſi cum altero habitavit, adultera judicatur: ſi vero cum relicto viro conjuncta legitime fuerit, neque vt adultera, neque vt fornicaria condemnatur. Et vir vxorem ſuam dimittens & ducens aliam, adulter eſt, & vxorem cum alio mixtam adulteram facit. Et quæ ejuſmodi viro habitat, non ignorans ab eo vxorem, quam habuerat, dimiſſam, adultera eſt. Alienum namque virum ad ſe traduxit. Sed hæc quidem hic magnus Pater ex ea quæ tunc obtinebat Eccleſiaſtica conſuetudine aſſerit. Verum ex ea quæ poſtea edita eſt de divortiis Imperatoris Iuſtiniani novella libro XXVII. *Baſilicorum tit.* VII. *poſita, præter alias cauſas ob quas conjugia ſolvere mulieribus datum eſt, illa quoque recenſetur, vt ſi in eadem domo aut vrbe vir alteri commiſceatur, atque ab vxore admonitus, tamen ab illius commercio nequaquam abſtineat, nuptias diſſolvere mulieribus ob zelotypiam permiſſum ſit.*

XII. Gregorius Nazianzenus, qui ad annum CCCLXXX. claruit, in oratione XXXI. de Matrimonio ſic diſſerit: *Lex quidem omnes ob cauſas libellum dat repudii. At Chriſtus non ob omnes, ſed ſeparari tantum ab adultera vxore permittit, idque propterea, quia impudica genus corrumpit & adulterat. Reliquis*

autem omnibus in rebus animi æquitate ac patientia vti jubet. Igitur cetera omnia patienter, moderate ac ſapienter feramus, vel, vt rectius loquar, ſapienter & moderate ferre quicunque Matrimonii jugum ſubiiſtis. Sic ille dictus αὐτομυματικῶς Theologus, qui conſtituta inter antiquam legem & novam antitheſi perſpicue ſignificat, in nova licere viro dimiſſa propter adulterium vxore aliam ducere, cum in antiqua dato repudii propter quaſcunque cauſas libello licebat aliam vxorem ducere. Deinde cum ceteris in cauſis viros cohortatur ad patientiam, confirmat exceptionem, quæ in adulterio mulieris conſiſtit. Hic ſponte diſſilit non ſatis ingenioſa illa quoad torum & quoad vinculum diſtinctio, cum in veteri lege & quoad torum & quoad vinculum ſolvebatur Matrimonium: & in nova licet propter alias cauſas quoad torum ſeparatio. Hoc autem facile capiunt, qui nec communi ſenſu carent, nec præjudiciis ducuntur, ſed qui omnia qua fide ſuſcipiunt a Patribus, eadem & filiis conſignant.

XIII. Ambroſius Nazianzeno æqualis in libri I. de virginibus capite I. *Quomodo autem Dominus divortium præcepiſſet, cum ipſius ſit ſententia, quia nemo dimittere debet vxorem, excepta cauſa fornicationis?* Non addit ſecundum quid, ſed ſimpliciter, nempe vt liceat poſtea aliam vxorem ducere. Id nomen ipſum, *divortium* quo vtitur, importat.

Deinde libro VIII. in caput XVI. beati Lucæ. *Quam periculoſum ſi fragilem adoleſcentulæ ætatem errori offeras! quam impium, ſi ejus deſtituas ſenectutem, cujus defloraveris juventutem. Ergo inhonoratum ſtipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperii ſui poſſeſſione detrudat, & ruſticum laboris effœtum agro ſuo propulſet agricola. An quod in ſubditos nefas eſt, in comparem fas eſt? Dimittis ergo vxorem, quaſi jure ſine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, ſed divina prohibet.* Egregiis comparationibus in eos invehitur, qui vxores dimittebant ſine crimine, id eſt, ſine adulterio. Qui putabant id ſe facere jure poſſe, quia ſic fiebat in lege Moſaica; id putabant ſibi licere, quod lex humana non prohibebat, non advertentes quod divina prohibebat. Hæc autem prohibet ne vxor a viro dimittatur, excepta for-

nicationis cauſa, quam *crimen* appellat Ambroſius: qui & paullo poſt de Paulo locutus ait: *Idem Apoſtolus negavit legis eſſe divinæ vt conjugium qualecunque ſolvatur.* Cum ſic, inquam, diſſerit, omnino ſignificat: aliquod eſt conjugium, quod jure ſolvi poſſit, nimirum illud, in quo vxor committebat adulterium. Huc ſpectat exceptio, quam Ambroſius Chriſtum imitatus ſemel atque iterum apponit: ſemel in priori, iterum in poſteriori teſtimonio.

XIV. Aſterius Amaſenus Epiſcopus qui ad annum CCCLXXX. enituit, homilia in locum Evangelii ſecundum Matthæum. *An liceat homini quacunque ex cauſa vxorem dimittere.* Et paullo poſt initium: *Ecce Martimonium, id eſt, res humanæ vitæ maximi, velut ad normam hic dirigitur, fineſque certi definiuntur ejus & con.rihendi & diſſolvendi. Quibus diligenter vterque cœtus & ſexus attendat, quo tum feminæ, tum viri, quæ propria cujuſque ſint, condiſcant. An liceat viro qualibet cauſa conjugem repudiare: hoc quidem Iudæorum problema: ſcopum autem interrogationis hunc invenio. Quoniam feminæ faciliores ad credendum, & ad miracula Chriſti celebranda, fidemque de divinitate ejus amplectendam propenſiores eſſe viderentur, (vt & fuiſſe poſtremo patuit ex earum multitudine, quæ Servatorem cum ad ſupplicii locum duceretur, proſecuta eſt, & paſſionem ejus miſerabiliter deflevit) vt offenſam & odium apud hunc ſexum ei conciliarent, doloſam iſtam interrogationem, & hæc verborum quaſi retia fabricati ſunt. Verum ille dolum ſibi inſtructum vi divinitatis animadvertens, & leniora levioraque docere & præcipere ſolitus, inſidias eorum eluſit, ac ſecundum mulieribus reſponſum dedit: atque ita Phariſæos quæſtioni intentos inhianteſque, tanquam lupos inanes prædaque expertes ablegavit. Ipſa, ait, creatio conjunctionis, non divortii ſcopum oſtendit, primuſque nuptiarum auſpex & conciliator extitit ipſe conditor vniverſi, qui & primus, quos finxerat homines conjugali inter ſeſe vinculo copulavit, & poſteris velut perpetua quadam ſerie convivendi cohabitandique neceſſitatem impoſuit, legis inſtar divinæ colendam & obſervandam. Qui autem nexu tam arcto junguntur, non amplius duo ſunt, verum vna caro. Quare quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Hæc Phariſæis dicta tum fuere. Audite jam vos mulierum inſtitores, qui ceu veſtes ſubinde*

eas mutatis, qui thalamos tam ſæpe & facile ſtruitis, quam nundinarum tabernulas, qui dotem ac bona ducitis conjuges ad quæſtum ac negotiationem habetis, qui vel leviter offenſi libellum repudii conſcribitis, multaſque velut viduas in vita relinquitis. Exiſtimate & omnino vobis perſuadete Matrimonia morte tantum & adulterio dirimi. Et quibuſdam interpoſitis: *Hactenus quidem vapulet maritus, crebriſque denſæ nivis inſtar ingratitudinis criminibus pulſetur: quod ſi forte adulterii culpam objicit, eamque divortii rationem reddit, omnem ſtatim accuſationem a marito injuria hac affecto in adulterum transferam, & pro hoſte probus, poſthac illi defenſor ac propugnator aſſiſtam. Laudabo eum qui fugiet inſidiatricem, qui vinculum abrumpet, quod eum aſpidi, quod echidnæ copulavit. Huic enim primum dat veniam ipſe conditor univerſi, tanquam juſto dolore percito, meritoque domus peſtem & exitium domo exigenti. Nam cum duplici fine Matrimonia contrahantur, benevolentiæ & liberorum quærendorum, neutrum in adulterio obtinetur. Nec enim affectui locus, vbi in alterum animus inclinat, ac ſobolis omne decus & gratia perit, quando liberi confunduntur.* Cum ait Matrimonia morte tantum & adulterio dirimi. Nullus eſt, opinor, diſtinctioni, cujus ſupra num. XII. memini, locus. Quis enim vir ſanæ mentis diceret, Matrimonia quoad torum duntaxat, non quoad vinculum morte dirimi? Aſterius porro in Armenia ſecunda claruit, & in Nicænæ Synodi ſecundæ actionibus IV. & VI. & ab Hadriano I. in libro de imaginibus laudatur.

XV. Joannes Chryſoſtomus Aſterio æqualis homilia XXVI. in Geneſim; *Audi iterum ipſum Chriſtum dicentem diſcipulis: Dico enim vobis: Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa ſtupri, facit illam adulterari. Quam excellens benignitas! etiamſi infidelis fuerit, vel pagana, retine: ſi autem in te peccaverit, & fœderum obliviſcatur, & magis aliorum prætulerit communionem, licet tibi eam ejicere & repellere.* Deinde in caput III. Eſaiæ: *Ei, qui haberet vxorem compertam fornicationis, permiſit a ſe repellere; ei vero, qui gentilem conjugem haberet, non item conceſſit, etiamſi peccatum perfidiæ gentilis in ipſum redundet; illud vero reſiliat in hominem.* Denique in homilia XVII. in Matthæum: *Siquidem reliquit viro vnum expulſionis mo-*

dum, dicendo, excepta cauſa fornicationis, alioquin in eandem rurſus turpitudinem remearent. Hæc tria doctoris tanti loca funiculum triplicem efficiunt, qui ne a magiſtris nodum in ſcirpo quærentibus facile abrumpetur.

XVI. Innocentius I. Chryſoſtomo æqualis, in epiſtolæ ad Exuperium Toloſanum Epiſcopum capite VI. *De his enim requiſivit dilectio tua, qui interveniente repudio alii ſe Matrimonio copularunt, quos in vtraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel vxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, neque poſſunt adulteri non videri, in tantum, vt etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur ſecundum illud, quod legimus in Evangelio: Qui dimiſerit vxorem ſuam, & duxerit aliam, non mœchatur. Similiter & qui dimiſſam duxerit, mœchatur; & ideo omnes a communione fidelium abſtinendos.* Pontifex cum laudat Evangelium, Marci ſcilicet vel Lucæ, is debet notatam bis a Matthæo exceptionem ſubintelligere, ne obreptum illi videatur: quæ enim tacenda non eſt veritas, taceretur. Sed exceptionem ſciens, opinor, & prudens omittit, vt propoſitæ ab Exuperio quæſtioni reſpondeat, alioquin Evangelio Matthæi vim inferret, quod nefas eſſet de tanto Pontifice ſuſpicari. Deinde ſublata de induſtria exceptione, nec habito ad Exuperii quæſtionem reſpectu vllo, novitati ſtuderet. Exuperius per verba hæc: *De his requiſivit dilectio tua, qui interveniente repudio alii ſe Matrimonio copularunt;* non requirit de iis, qui interveniente propter adulterium repudio; ſed de iis ſimpliciter qui interveniente repudio alii ſe Matrimonio copularunt. Ex quæſtione æſtimanda eſt reſpondentis intentio. Denique ſi quo ad perſcrutandam Innocentii mentem lumine indigeremus, illud ſuppeditaret nobis Gregorius II. cum propoſitis a Bonifacio Moguntino Antiſtiti quæſtionibus reſpondet. At quid illud ſit, ſuo loco videbimus.

XVII. Auctor Commentariorum, qui inter Ambroſii opera extant in beati Pauli epiſtolas: ſic ergo ſcribit in prioris ad Corinthios epiſtolæ caput VII. *Non enim permittitur mulieri, vt nubat, ſi virum ſine cauſa fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiæ, aut ſi licite impellente laſcivia vſum quærat vxoris, quia inferior*

rior non omnino hac lege vtitur, qua potior: ſi tamen apoſtatet vir, aut vſum quærat vxoris invertere, nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum, (& virum vxorem non dimittere) ſubauditur autem, excepta fornicationis cauſa; & ideo non ſubjecit, dicens: Sicut de muliere, quod ſi diſceſſerit, manere ſic: quia viro licet ducere vxorem, ſi dimiſerit vxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur vir ſicut mulier. Hæc ille, qui duo evidenter proponit: viro licere dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducere; & vxori non licere, viro propter adulterium dimiſſo, alii nubere: quæ opinio a nonnullis perperam attributa eſt Ambroſio, quod crederent Ambroſium commentariorum iſtorum auctorem eſſe. Si auctor ſit non Remigius, ſed Hilarius Romanæ Eccleſiæ Diaconus, vt a multis creditur veriſimilius; hic Innocentio æqualis ad intelligendum Innocentium conducere adhuc poterit.

XVIII. Hieronymus in libro 1. contra Jovinianum: *Qui ſemel duxit vxorem, niſi ex conſenſu, non valet ſe abſtinere, nec dare repudium non peccanti.* Ac proinde dare poteſt repudium peccanti, id eſt, fornicanti. Et quibuſdam interpoſitis: *Docet* (Paulus) *juxta ſententiam Domini, vxorem, excepta cauſa fornicationis, non repudiandam, & repudiatam, vivo marito, alteri non nubere, aut certe viro ſuo reconciliari debere.* Hoc in loco Hieronymus in ea eſt ſententia, vt putet viri & vxoris conditionem parem non eſſe in eo, quod attinet adulterium. Vir dimiſſa propter adulterium vxore aliam poteſt ducere; ſed vxor viro propter adulterium dimiſſo non poteſt alteri, quandiu dimiſſus vivit, nubere. Eliberitanum Concilium hac in re Doctori ſancto præivit.

Deinde in caput XIX. Matthæi: *(Dico autem vobis quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem,* &c.) *Sola fornicatio eſt, quæ vxoris vincat affectum, imo cum illa vnam carnem in aliam diviſerit, & ſe fornicatione ſeparaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui adulteram tenet, ſtultus & impius eſt. Ubicunque eſt igitur fornicatio & fornicationis ſuſpicio, libere vxor dimittitur.* Hoc perſpicuum eſt, nec in tali conditione vxore dimittitur, niſi vt alia, ſi dimittens velit, ducatur. Pergit

Nnn

Hieronymus : *Et quia poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob ſecundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, ſic priorem dimittere jubetur vxorem, vt ſecundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit, tale eſt; ſi non propter libidinem, ſed propter injuriam dimittis vxorem: quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo.* Violatæ legis redarguit maritum, qui non propter adulterium, ſed propter aliam cauſam vxorem repudiat, vt aliam ducat. Mox eundem maritum accuſat imprudentiæ, quod expertus infelices priores nuptias novarum ſe immittat periculo. Ad hæc cum Hieronymus vxorem appellat innocentem, eam intelligit, quæ per adulterium repudii cauſam non dedit; non eam, quæ aliis inquinata non ſit vitiis: quorum ergo maritus vult vxorem dimittere, & aliam ducere. Quod marito haud licere contendit Hieronymus, qui pergit: *Necnon quia poterat evenire, vt juxta eandem legem vxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur, ne ſecundum accipiat virum. Et quia meretrix, & quæ ſemel fuerat adultera, opprobrium non timebat, ſecundo præcipitur viro, quod ſi talem duxerit, ſub adulterii ſit crimine. (Dicunt ei diſcipuli ejus: Si ita eſt cauſa homini, &c.) Grave pondus vxorum eſt, ſi excepta cauſa fornicationis eas dimittere non licet. Quid enim ſi temulenta fuerit, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi vaga, ſi jurgatrix, ſi maledica, tenenda erit iſtiuſmodi? Volumus, nolumus, ſuſtinenda eſt. Cum enim eſſemus liberi, voluntarie nos ſubjecimus ſervituti.* Sic fornicationis exceptionem, qua marito licet dimiſſa vxore aliam ducere, confirmat enumeratione vitiorum, propter quæ non licet marito, dimiſſa vxore, aliam ducere.

Tum in epiſtola XXX. ad Oceanum: *Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis, & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam: quidquid viris jubetur, conſequenter redundat in feminas. Neque enim vxor adultera dimittenda eſt, & mæchus tenendus.* Et poſt alia: *Igitur & Fabiola, quia perſuaſerat ſibi & putabat a ſe virum jure dimiſſum, nec Evangelii vigorem noverat, in quo nubendi vniverſa cautio viventibus viris feminis amputatur, dum multa diaboli vitat vulnera, vnum*

incauta vulnus accepit. Sed quid ergo in abolitis & antiquis moror, quærens excuſare culpam, cujus pœnitentia in ipſa confeſſa eſt. Quis hoc crederet, vt poſt mortem ſecundi viri in ſemet reverſa, quo tempore ſolent viduæ negligentes jugo ſervitutis excuſſo agere ſe liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis, ſaccum indueret, vt errorem publicum fateretur, & ſola vrbe ſpectante Romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium, Epiſcopo, Presbyteris & omni populo collacrymantibus, ſparſum crinem, ora ſqualida & ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret? Fornicationis exceptionem confirmat, & in ceteris virum & vxorem in parem ſortem deputat.

Poſtremo in epiſtola CXLVII. ad Amandum Preſbyterum: *Quærendum ab eo, id eſt, a me, vtrum mulier relicto viro adultero & ſodomita, & alio per vim accepto, poſſit abſque pœnitentia communicare Eccleſiæ vivente adhuc eo, quem prius reliquerat: quod legens illius verſiculi recordatus ſum: Ad excuſandas excuſationes in peccatis. Omnes enim homines vitiis noſtris favemus, & quod propria facimus voluntate, ad naturæ referimus neceſſitatem. Quomodo ſi dicat adoleſcens: Vim patior corporis, me ad libidinem ardor impellit, ipſa organa genitalium membrorum, & compoſitio corporis femineos quærit amplexus. Et rurſum homicida: In egeſtate, inquit, eram, indigebam cibo, tegmen corporis non habebam: ideo alienum ſanguinem fudi, ne ipſe fame & frigore morerer. Reſponde itaque ſorori, quæ a nobis ſuper ſuo ſtatu quærit, non noſtram, ſed Apoſtoli ſententiam. An ignoratis, fratres: ſcientibus enim legem loquor, quoniam lex dominatur homini, quanto tempore vivit. Mulier enim, quæ ſub viro eſt, vivente viro, aſtricta eſt legi. Quod ſi mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt a lege viri: ergo vivente viro adultera erit, ſi duxerit alterum virum. Et in alio loco: Mulier alligata eſt, quanto tempore vivit vir ejus: ſi autem dormierit vir ejus, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in Domino. Omnes igitur cauſationes Apoſtolus amputans, apertiſſime definivit, vivente viro, adulteram eſſe mulierem, ſi alteri nupſerit. Nolo mihi præferas raptoris violentiam, matris perſuaſionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam, ſervorum inſidias atque contemptum, damna rei familiaris.*

Quandiu vivit vir, licet adulter ſit, licet ſodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apoſtolus hæc propria auctoritate decernit; ſed Chriſto in ſe loquente, Chriſti verba ſecutus eſt, qui ait in Evangelio: Qui dimittit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari; & qui dimiſſam acceperit, adulter eſt. Animadverte quid dicat: Qui dimiſſam acceperit, adulter eſt; ſive ipſa dimiſerit virum, ſive a viro dimiſſa ſit, adulter eſt, qui dimiſſam acceperit. Unde & Apoſtoli gravem conjugii ſarcinam intelligentes: Si ita eſt, inquiunt, non expedit homini vxorem accipere ad quos Dominus: Qui poteſt, inquit, capere capiat. Et quibuſdam interpoſitis: *Ergo & ita ſoror, quæ, vt dicit, vim paſſa eſt vt alteri jungeretur. Si vult corpus Chriſti accipere, & non adultera reputari, agat pœnitentiam, ita duntaxat vt ſecundo viro, qui non appellatur vir, ſed adulter, a tempore pœnitentiæ non copuletur.* Hæc paullo longiora deſcripſi, vt ad plenum & perfectum agnoſcatur, quæ ſit Hieronymi circa divortium ſententia, ea ſcilicet, quam ab initio expoſuimus, vt nempe viro liceat, dimiſſa propter ſolum adulterium vxore, aliam ducere; vxori vero non liceat, dimiſſo propter adulterium, vel quid aliud viro alteri nubere, atque iſtud obſervatione ſumma dignum eſt, Eccleſiarum magiſtrum dixiſſe nuſquam maritum illum, qui dimiſſa propter fornicationem vxore, aliam ducit: adulterum eſſe, cum toties dixerit vxorem, qui dimiſſo propter fornicationem viro alteri nupſerit, adulteram eſſe, & eum adulterum eſſe, qui dimiſſam a viro propter illud crimen vxorem duxerit. Et hac in re Hieronymus conſenſit cum Hilario Romanæ Eccleſiæ Diacono, a quo aliis in rebus plurimum diſſenſit, vt nos docet Luciferiani & orthodoxi altercatio.

XIX. Auguſtinus multis in locis quæſtionem hanc agitat.

Primus eſt in libri contra Adimantum capite III. *Si quis ergo relinquit regnum cælorum, dum non vult relinquere vxorem, non ferentem Chriſtianum virum improbatur a Domino. Et item: Si quis vir relinquit vxorem, dato libello repudii, cum cauſa non exiſtat aut fornicationis, aut obtinendi regnum cælorum, impro-*

batur a Domino. At dato libello repudii propter fornicationem, maritus poteſt aliam vxorem ducere.

Alter eſt in libri octoginta trium quæſtionum quæſt. LXXXIII. *Si Dominus dimittendæ conjugis ſolam cauſam fornicationis admitti, & paganum conjugium dimitti prohibet; conſequens eſt vt paganiſmus fornicatio non deputetur. Solam autem fornicationis cauſam exceptam facere Dominum, cum de dimittenda conjuge loquitur in Evangelio, manifeſtum eſt*, &c.

Tertius eſt in libri de bono conjugali capite VII. *Qui dimittit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari, vſque adeo fœdus illud initum nuptiale cujuſdam ſacramenti res eſt, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat, quandoquidem vivente viro, a quo relicta eſt, mœchatur, ſi alteri nupſerit, & ille hujus mali cauſa eſt, qui reliquit. Miror autem, quemadmodum liceat dimittere adulteram vxorem, ita liceat ea dimiſſa alteram ducere. Facit enim de hac re ſancta Scriptura difficilem nodum, dicente Apoſtolo, ex præcepto Domini mulierem a viro non debere diſcedere, quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari: cum recedere vtique & manere innupta, niſi ab altero viro, non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non eſt, faciat eum mœchari: reconciliari autem viro, vel tolerando, ſi ſe ipſe continere non poteſt, vel correcto forſitan juſte poteſt. Quomodo autem viro poſſit eſſe licentia ducendæ alterius, ſi adulteram reliquerit, cum mulieri non ſit nubendi alteri, ſi adulterum reliquerit, non video.* Hac ratione quæ in comparatione ſita eſt, quæſtionem videtur involvere, quæ ſine comparatione, vt in Scripturis jacet, involuta non eſt; nempe viro licere, dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducere.

Quartus in libri I. de ſermone Domini in monte capite XV. *Exoritur hic altera quæſtio, cum Dominus cauſa fornicationis permittat dimitti vxorem, quatenus hoc loco intelligenda ſit fornicatio: vtrum quouſque intelligunt omnes, id eſt, vt eam fornicationem credamus dictam, quæ in ſtupris committitur: an quemadmodum Scripturæ ſolent fornicationem vocare, ſicut ſupra dictum eſt, omnem illicitam corruptionem, ſicut eſt idololatria vel avaritia, & ex eo jam omnis tranſgreſſio legis propter illicitam concupiſcentiam. Sed conſulamus Apoſtolum, ne quid temere dica-*

mus : His qui ſunt in conjugio, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Poteſt etiam fieri vt diſcedat ea cauſa, qua Dominus permiſit, aut ſi feminæ licet virum dimittere, etiam præter cauſam fornicationis, & non licet viro, quid reſpondebimus de hoc quod dixit poſterius : Et vir vxorem ne dimittat. Quare non addidit, excepta cauſa fornicationis, quod Dominus permittit? niſi quia ſimilem formam vult intelligi, vt ſi dimiſerit, (quod cauſa fornicationis permittitur) maneat ſine vxore, aut reconcilietur vxori. Non enim male reconciliaretur vir illi mulieri, quam cum lapidare nemo auſus eſſet, dicit ei Dominus: Vade & vide deinceps ne pecces. Quia & qui dicit: Non licet dimittere vxorem, niſi cauſa fornicationis; cogit retineri vxorem, ſi cauſa fornicationis non fuerit : ſi autem fuerit, non cogit dimittere, ſed permittit. Sicut dicitur : Non licet mulieri nubere alteri viro, niſi viro ſuo mortuo; ſi ante viri mortem nupſerit, rea eſt; ſi poſt viri mortem non nupſerit, non eſt rea: non enim juſſa eſt nubere, ſed permiſſa. Si enim par forma eſt in iſto jure conjugii inter virum & mulierem, vſque adeo vt non tantum de femina idem Apoſtolus dixerit : Mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir; ſed etiam de illo non tacuerit dicens : Similiter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Si ergo ſimilis forma eſt, oportet intelligi non licere mulieri virum dimittere, niſi cauſa fornicationis, ſicut & viro. Et poſt alia : *Quapropter ſi licet, vt dimittatur conjunx infidelis, quamvis melius ſit non dimittere, & tamen non licet ſecundum præceptum Domini, vt dimittatur conjunx, niſi cauſa fornicationis. Fornicatio eſt etiam infidelitas. Quid enim tu dicis, Apoſtole? Certe vt vir fidelis conſentientem ſecum habitare mulierem infidelem non dimittat. Ita, inquit. Cum ergo hoc & Dominus præcipiat, ne dimittat vir vxorem, niſi cauſa fornicationis; quare hic dicis : Ego dico, non Dominus, quia ſcilicet idololatria, quam ſequuntur infideles, & qualibet noxia ſuperſtitio fornicatio eſt. Dominus autem permiſit cauſa fornicationis vxorem dimitti, ſed quia permiſit, non juſſit, dedit locum Apoſtolo monendi, vt qui voluerit, non dimittat vxorem infidelem, quo ſic fortaſſe fieri poſſit fidelis.* Et poſt alia: *Cum autem ait, excepta cauſa fornicationis, non dixit, cujus ipſorum, viri an*

feminæ. Non enim tantum fornicantem vxorem dimittere conceditur; ſed quiſquis eam quoque vxorem dimittat, a qua ipſe cogitur fornicari, cauſa fornicationis vtique dimittit, velut ſi aliquem cogat vxor ſacrificare idolis. Qui talem dimittit, cauſa fornicationis dimittit, non tantum illius, ſed & ſuæ: illius, quia fornicatur; ſuæ, ne fornicetur. Nihil autem iniquius, quam fornicationis cauſa dimittere vxorem, ſi & ipſe convincitur fornicari. Occurrit enim illud: In quo enim alterum judicas, temetipſum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abjicere vxorem, prior debet eſſe a fornicatione purgatus. Quod ſimiliter etiam de femina dixerim.

Quintus in libri de fide & operibus capite XIX. *Quiſquis etiam vxorem in adulterio deprehenſam dimiſerit, & aliam duxerit, non videtur æquandus eis, qui excepta cauſa adulterii dimittunt & ducunt. Et in ipſis divinis ſententiis ita obſcurum eſt, vtrum & iſte, cui quidem ſine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, ſi alteram duxerit, vt quantum exiſtimo venialiter ibi quiſque fallatur.*

Sextus in libri I. de adulterinis conjugiis cap. VIII. *Illud ergo quod Dominus non quidem in ſermone ipſo, qui exponebatur a nobis, ſed tamen alibi ait: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ex cauſa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Si hoc modo intelligendum eſt, vt quicunque in cauſa fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchetur, non videtur in hac cauſa par forma eſſe mariti & vxoris, quandoquidem etiamſi cauſa fornicationis diſceſſerit a viro, & alii nupſerit, mœchatur, vir autem ſi eadem cauſa vxorem dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchatur. At ſi par eſt forma in vtroque, vterque mœchatur: ſi ſe alteri junxerit, etiam cum ſe a fornicante disjunxerit; parem vero eſſe formam in hac cauſa viri atque mulieris, ibi oſtendit Apoſtolus, quod ſæpe commemorandum eſt, vbi cum dixiſſet: Uxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir; adjecit atque ait: Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Cur ergo, inquis, interpoſuit Dominus cauſam fornicationis, & non potius generaliter ait: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur, ſi & ille mœchus eſt, qui dimiſſa fornicante muliere alteram ducit. Credo, quia illud quod majus eſt, hoc*

Dominus commemorare voluit. Majus enim adulterium eſſe quis negat, vxore non fornicante dimiſſa alteram ducere, quam ſi fornicantem quis dimiſerit, & tunc alteram duxerit: non quia & hoc adulterium non eſt; ſed quia minus eſt, vbi fornicante dimiſſa altera ducitur.

Septimus in ejuſdem libri capite XXV. *His ita pro meo modulo pertractatis atque diſcuſſis, quæſtionem tamen de conjugiis obſcuriſſimam & implicatiſſimam eſſe non neſcio. Nec audeo profiteri, omnes ſinus ejus vel in hoc opere, vel in alio, me adhuc vel jam poſſe, ſi vrgeas, explicare.* Hæc notanda confeſſio.

Superſunt alia beati Auguſtini loca, quæ poſt interpoſitam Milevitanam Synodum referemus, cum in libris Synodum hanc ſubſequentibus exiſtant.

XX. Milevitana Synodus ſecunda, quæ anno CCCCXVI. habita eſt in canone XVII. qui eſt centeſimus ſecundus Africani codicis: *Placuit vt ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa a marito alteri conjungatur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur: quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. In qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.* Ad legem imperialem quod attinet, nondum annus erat centeſimus, quod Imperator Conſtantinus legem de hac materia tulerat: eam in ſecunda parte tractatus art. II. cap. II. deſcripſimus. Miror cur Milevitani Patres legem illam non viderint; aut ſi viderint, quomodo recordati non fuerint. Digna lex erat, quæ attenderetur a Milevitanis Patribus, & ab Auguſtino maxime, qui in literis & libris, vbi de Donatiſtarum cauſa diſputat, Imperatorem Conſtantinum tam frequenter laudat & prædicat. Locum vnum e pluribus, qui eſt in epiſtola CLXVI. ad Donatiſtas, objicio. *Scitote*, inquit, *quod primi majores veſtri cauſam Cæciliani ad Imperatorem Conſtantinum detulerunt.* Et poſt alia: *Sed quia Conſtantinus non eſt auſus de cauſa Epiſcopi judicare, eam diſcutiendam atque finiendam Epiſcopis delegavit: quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſiæ cum multis collegis ſuis.* Et paullo poſt: *Iterum tamen clementiſſimus Imperator eos Epiſcopos judices dedit apud Arelatum Galliæ civitatem, & ab ipſis veſtri ad ipſum*

ipſum Imperatorem appellarunt, donec ipſe cauſam cognoſceret, & Cæilianum innocentem, illos calumnioſos pronuntiaret. Et paullo poſt: *Tunc Conſtantinus prior contra partem Donati ſeveriſſimam legem dedit.*

Octavus Auguſtini locus eſt in libri I. Retractationum capite XIX. *Non quia omne peccatum fornicatio eſt. Neque enim omnem peccantem perdit Deus, qui quotidie Sanctos ſuos exaudit, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra, cum perdat omnem qui fornicatur ab eo. Sed quatenus intelligenda atque limitanda ſit hæc fornicatio, & utrum etiam propter hanc liceat dimittere uxorem, latebroſiſſima quæſtio eſt: licere tamen propter iſtam, quæ in ſtupris committitur, nulla quæſtio eſt. Et ubi dixi hoc permiſſum eſſe, non juſſum; non attendi aliam Scripturam dicentem: Qui tenet adulteram, ſtultus & impius eſt.*

Nonus in libri II. Retractationum capite LVII. *Scripſi duos libros de adulterinis conjugiis, quantum potui ſecundum Scripturas cupiens ſolvere difficillimam quæſtionem: quod utrum enodatiſſime fecerim, neſcio; imo vero non me perveniſſe ad hujus rei perfectionem ſentio, quamvis multos ſinus ejus aperuerim: quod judicare poterit quiſquis intelligenter legit.* Hæc duobus in his locis ille annis poſt Milevitanum Concilium decem, quod maxime conſiderandum eſt.

Decimus in tractatu IX. in Joannis Evangelium: *Futuri erant, de quibus dixit Apoſtolus: Prohibentes nubere, & dicentes, quod malum eſſent nuptiæ, & quod diabolus eas feciſſet, cum idem Dominus dicat in Evangelio interrogatus, utrum liceat homini dimittere uxorem ſuam ex qualibet cauſa, non licere excepta cauſa fornicationis. In qua reſponſione, ſi meminiſtis hoc ait: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Et qui bene eruditi ſunt in fide Catholica, noverunt quod Deus fecerit nuptias. Et ſicut conjunctio a Deo, ita & divortium a diabolo ſit; ſed propterea in cauſa fornicationis licet uxorem dimittere, quia ipſa eſſe uxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non ſervavit.* Hæc ille in tractatu, quem poſt editos Retractationum libros ſcripſit, ubi tractatuum in Joannis Evangelium mentionem nullam facit, facturus aliquam ſine dubio, ſi eos ante ſcripſiſſet.

Undecimus in epiſtola LXXXIX. ad Hilarium quæſt. IV.

An hoc eos movet quod ait Dominus: Quicunque dimiſerit omnia ſua propter me, accipiet in hoc ſæculo centuplum, & in futuro vitam æternam poſſidebit. Aliud eſt, dimiſerit; aliud eſt, vendiderit. Nam & in iis, quæ dimittenda mandavit, etiam vxor commemorata eſt, quam nullis humanis legibus licet vendere, Chriſti autem legibus nec dimittere, excepta cauſa fornicationis. Et paullo poſt: *Hic ille quid eligat, niſi Chriſtum, & dimittat vxorem propter Chriſtum. Ambobus quippe Chriſtianis Dominus præcepit, ne quiſquam dimittat vxorem, excepta cauſa fornicationis.* Mihi reipſa incompertum eſt, vtrum Auguſtinus epiſtolam ad Hilarium ante vel poſt libros Retractationum ſcripſerit, necne. Poſt Retractationes ſcripſiſſe veriſimilius eſt, cum epiſtolæ teſtimonium ad Auguſtini tractatum IX. in Joannem magis quam ad alia loca, quæ ex libris ante Milevitanam Synodum editis repetuntur, accedat.

Et primum quidem his omnibus Auguſtini teſtimoniis inter ſe collatis auctor ſibi ipſe videretur contrarius, & ob id minori fide dignus, niſi diverſa ſpectentur tempora, quibus animum ad ſcribendum appulit. In prioribus teſtimoniis non loquitur, vt in decimo loquitur. *In cauſa fornicationis licet vxorem dimittere, quia ipſa eſſe vxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non ſervavit.* Hæc clariora ſunt iis, quæ ante Milevitanam Synodum exaravit.

Deinde hoc idem ipſum poſſumus recipere propter illa teſtimonia duo, quæ ex libro .I. & II. Retractationum retulimus. Prius rem conficit: *Licere propter fornicationem, quæ in ſtupris continetur, dimittere vxorem, nulla quæſtio eſt.*

Tum, vt ita loqueretur, adduci potuit ex Arelatenſis & Eliberitani Concilii canonibus, quos ævi progreſſione vidiſſe & examinaſſe credibile eſt.

Poſtremo Milevitana Synodus non impedit quominus quæ ante illius celebrationem Auguſtinus tractaverat, retractaverit & emollierit: tantum abeſt vt relatum illius canonem, novis & auctoritatibus & rationibus communierit, & ab omni impetitione defenderit.

Bellarminus vt ſorex ſuo ipſius periit indicio, cum in

libro I. de Matrimonii ſacramento cap. XVII. *Canones*, inquit, *Milevitani Concilii Auguſtino præcipue auctore compoſiti editique fuerunt: quare cum Auguſtinus integris libris diſputaverit, in nullo caſu, ne fornicationis quidem, licitum eſſe, vivente conjuge, ad alind tranſire conjugium; dubium eſſe non debet, quæ ſit canonis illius ſententia.* Omnino prodit ſe ne torvis quidem oculis aſpexiſſe illos Auguſtini commentarios, ex quibus teſtimonia ſat multa in medium adduximus.

XXI. Auctot Commentariorum in omnes beati Pauli epiſtolas apud Hieronymum: ſic ille ſcribit in prioris ad Corinthios epiſtolæ caput VII. *Præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Prohibet quacunque ex cauſa, ne aliis conjungantur ſecundum conſuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur.* Apparet ſermonem eſſe de vxoris dimiſſione, quam apud Judæos quacunque ex cauſa, & apud Chriſtianos ex ſola fornicationis cauſa ſequitur aliarum nuptiarum celebratio. Hic ſenſus, velis nolis, vnicuique advolat ad pectus.

XXII. In Calchedonenſis Concilii actione III. certus quidam libellus admittitur, quem Sophronius contra Dioſcorum obtulit, & de eo ſic conqueritur. *Hic* (Dioſcorus) *conjugem meam, nomine Theodotam, ex qua & filios ſuſcepi, neque repudio conſequente, neque triſti aliquo commiſſo, ſed in communi connubio conſtitutam, deſiderio iniquo captus raptam apud ſe habuit.* Sermonem inſtituit de repudio propter adulterium, quo tunc de more ſolvebatur Matrimonium. Quo vero ſpectet triſte aliquod commiſſum, edoceri vellem. Sed vſque dum edocear, dicam quod in mentem mihi venit: adnotat vtrumque vel alterutrum e duobus flagitiis, veneficio vel homicidio, quæ Conſtantinus Imperator lege *Placet mulieri* adulterio conjunxit. Hæc ad annum CCCCLI.

XXIII. Theodoretus, qui eidem Calchedonenſi Concilio interfuit, in libri V. de hæreticis fabulis capite XVI. *Sic rurſus*, inquit, *lex antiqua damnat adulterium; Evangelica vero etiam turpem concupiſcentiam per laſcivum aſpectum ingredientem, adulterium vocat: antiqua eum, qui vxorem odio habeat, dimit-*

tere illam juſſit: nova autem adulterum appellat repudium citra fornicationem. Qui enim, inquit, vxorem dimittit, excepta fornicationis cauſa, mœchari eam facit.

Deinde in ejuſdem libri capite XXVI. de Matrimonio: *Ipſe autem Dominus non ſolum non prohibuit Matrimonium, ſed & in nuptiis convivatus eſt, & vinum ſine cultura productum nuptiis donum dedit. Legem porro Matrimonii adeo confirmavit, vt eum, qui excepta fornicationis cauſa Matrimonium ſolvere velit, alia lege inhibeat. Quicunque, inquit, vxorem ſuam dimittit, niſi ob fornicationem, facit eam mœchari.* Sic Matrimonium ſolvi poteſt ob fornicationem. Quo ſane ſoluto, id eſt, dimiſſa propter fornicationem vxore, poteſt alia duci.

Denique in ſermone IX. de legibus. *At naturæ opifex, quia humanam creans naturam, vnum principio virum & fœminam vnam formavit, etiam Matrimonium ſolvi vetat, vnicamque hujus dirimendi cauſam aſſignavit eam, quæ maritalem copulam vere divellit. Omnis enim qui dimittit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Quibus verbis cetera vxoris vitia ferri jubet, ſeu loquax ſit illa, ſeu temulenta, ſeu convitioſa: ſin vero nuptiarum leges tranſiliat, in alium procax intendat; tunc denique copulam ſolvi jubet.* Hæc ille Græcorum Patrum eruditiſſimus, & in Scripturis ſacris exercitatiſſimus. Quin autem Theodoreti verba ſint omni luce clariora, nemo niſi ſit diſputator litigioſiſſimus, dubitare merito poteſt.

XXIV. Sanctus Patricius, qui alter eſt Hibernorum Apoſtolus, hac ætate claruit, & ſecundam habuit Synodum, in qua decernit cap. XXVI. quæ ſequuntur: *Item non licet viro dimittere vxorem, niſi ob cauſam fornicationis, ac ſi dicat ob hanc cauſam. Unde ſi ducat alteram velut poſt mortem prioris, non vetant.* Hæc ille, qui a Celeſtino Pontifice Romano conſecratus in Hiberniam abiit Evangelium Chriſti annunciaturus. Quis vero cum ratione diceret, Patricium diſciplinam doctrinæ Sedis Apoſtolicæ contrariam regioni huic importaſſe?

XXV. Concilium Veneticum, quod anno circiter CCCCLXV. coactum eſt, in canone 11. *Eos quoque, qui relictis vxo-*

ribus ſuis, ſicut in Evangelio dicitur, excepta cauſa fornicationis, ſine adulterii probatione, alias duxerint, ſtatuimus a communione ſtatim arcendos. Cautionem juſtam adhibet, ne quis vir abutatur Evangelio, quod ait virum ob vxoris adulterium, poſſe eam dimittere. Igitur ſtatuit Synodus, ne vir dimiſſa vxore prius aliam ducat, quam probaverit, id peccati genus ab vxore commiſſum eſſe. Nam fieri poterat, & fortaſſis factum jam erat, vt vir ob fictum vxoris adulterium, vxorem dimiſiſſet, & aliam duxiſſet. Id collegimus ex relato canone, quia ex malis moribus bonas ortas eſſe leges, nemo neſcit.

XXVI. Agathenſe Concilium, quod anno MDVI. celebratum eſt, Venetici Concilii viam inſiſtit, & quoſdam viros Evangelio abutentes corrigit can. XXV. *Hi vero ſæculares, qui conjugale conſortium culpa graviore dimittunt, vel etiam dimiſerunt, & nullas cauſas diſſidii probabiliter proponentes, propterea ſua Matrimonia dimittunt, vt aut illicita, aut aliena præſumant: ſi antequam apud Epiſcopos comprovinciales diſcidii cauſas dixerint, & prius vxores quam judicio damnentur, abjecerint, a communione Eccleſiæ & ſancto populi cætu, pro eo quod fidem & conjugia maculant, excludantur.* Agathenſis Concilii Patres vſum, quo viri dimiſſis propter adulterium vxoribus alias ducunt, retinent: ſed abuſum, quo viri, dimiſſis ob fictum adulterium vel ob alias cauſas vxoribus, ducebant alias, tollunt, & prævaricatores Eccleſiaſticis pœnis coercent, & modum præterea, quo tollatur abuſus, conſtituunt.

XXVII. Avitus Viennenſis Epiſcopus, qui ad annum DXV. claruit, in epiſtola XLIX. ad Anſemundum: *Deinde ex duobus eligat, vtrum velit, ſi primus in puellam carne peccavit, adhuc exſpectat quod prædicit Apoſtolus: Si quis templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus: ſi autem corruptionem, quam non inchoaverat, gravavit augmento, quid excogitari turpius, quid horribilius poteſt, quam vt illum nec hoc prohiberet a meretrice, propter quod ſolum Deus ſeparari virum permittit a conjuge?* Jacobus Sirmondus veteris iſtius monetæ ſpectator oculatiſſimus, poſtrema verba ſic intelligit in ſuis ad ea notis. *Hinc patet perſuaſum adhuc illis temporibus in Gallia fuiſſe, propter for-*

nicationem ſeparari virum ab vxore, & aliam ducere Chriſti permiſſu licuiſſe. Quod ex Concilio quoque Venetico can. I I. *manifeſtum eſt: Eos qui relictis vxoribus ſuis*, &c. vt ſupra num. XXV.

XXVIII. Ferrandus Diaconus circa annum DXL. in Parænetico ad Reginum Comitem num. XIX. *Et quia in lege non licet occidere, non licebit in Evangelio vel iraſci. In lege namque adulterium vetabatur: in Evangelio etiam videre ad concupiſcendum mulierem pars eſſe perpetrati adulterii judicatur. In lege libellus repudii ſufficiebat ad conjuges ſeparandos: in Evangelio ſine fornicationis crimine nulla Matrimonii dividendi cauſa permittitur.* Hæc plana & aperta ſunt.

XXIX. Juſtinianus Imperator ad idem tempus in novella CXVII. *Si de adulterio maritus putaverit poſſe ſuam vxorem convinci, oportet prius virum inſcribere mulierem, aut etiam adulterum; & ſi hujuſmodi accuſatio verax eſſe oſtenditur, tunc repudio miſſo habere virum ſuper ante nuptias donationem & dotem*, & cetera, quæ in parte I I. tractatus art. I I. cap. I I. referuntur.

XXX. Primaſius Uticenſis in Africa Epiſcopus ad annum DL. in caput VII. prioris ad Corinthios epiſtolæ: *Hic proprie loquitur ad conjugatos, ne dimitterent vxores, & alias ducerent aut pulcras, aut divites, ſicut Judæi faciebant. Uxorem a viro non diſcedere: Si quis dimiſerit vxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari; quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, non ita diſcedere vt alii nubat: ſi ob aliquam cauſam diſceſſerit, alii non nubat.* Non dicit: Si quis adulteram vxorem dimiſerit, aliam ne ducat. Hoc, inquam, vt de vxore dimiſſa propter adulterium, dicit, alii non nubat. In ea fuit ſententia, vt quidam alii fuere, conditionem viri vxorem propter adulterium dimittentis, & vxoris propter adulterium dimiſſæ, parem non eſſe.

XXXI. Gregorius I. qui ad annum DC. floruit in libri IX. epiſtola XLIV. ad Hadrianum Notarium: *Agathoſa latrix præſentium queſta eſt, maritum ſuum contra voluntatem ſuam in monaſterio Urbici Abbatis eſſe converſum, quæ quia ad ejuſdem Abbatis culpam & invidiam non eſt dubium pertinere, experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquiſitione diſcutiat, ne forte cum*

ejus voluntate converſus ſit, vel ipſa a ſe mutare promiſerit. Et ſi hoc repererit, & illum in monaſterio permanere provideat, & hanc, ſicut promiſit, mutare compellat. Si vero nihil horum eſt, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod viro licet relinquere vxorem, prædictam mulierem commiſiſſe cognoveris, ne illius converſio vxori relictæ in ſæculo fieri poſſit perditionis occaſio: volumus, vt maritum ſuum illi, etiamſi tonſuratus ſit, reddere omni debeas excuſatione ceſſante. Quia etſi mundana lex præcipit, converſionis gratia vtrolibet invito poſſe ſolvi conjugium: divina hoc tamen lex fieri non permittit. Nam, excepta fornicationis cauſa, vir uxorem dimittere nulla ratione conceditur: quia poſtquam copulatione viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte converti, & ex parte in ſæculo remanere. Ex epiſtolæ contextu apparet facile Romanam Eccleſiam in ea eſſe ſententia, vt putet maritum poſſe vxorem ſuam propter admiſſum fornicationis crimen dimittere, & aliam ſi velit ducere: id poſtea confirmabunt alii Pontifices.

XXXII. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, qui ad annum DCXXX. illuſtravit Hiſpaniam, in libri II. de Officiis capite XIX. *Prohibet Dominus dimitti vxorem quacunque ex cauſa, ne alii conjungatur ſecundum conſuetudinem Judæorum, quam Dominus interdicit, dicens: Qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum, vt ait Hieronymus, adulterium, quod vxoris vincat affectum, imo cum illa vnam carnem in aliam diviſerit, & ſe fornicatione ſeparaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui adulteram tenet, ſtultus & impius eſt. Ubicunque eſt igitur fornicatio & fornicationis ſuſpicio, libere vxor dimittitur. Quid ergo ſi ſterilis, ſi deformis, ſi ætate vetula, ſi fœtida ſi temulenta, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi fatua, ſi vaga, ſi jurgatrix, ſi maledica, tenenda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta & tenenda.* Hieronymi ſententiam probando ſuam facit. Præterea, quid ſibi velit ex comparatione Judæorum & Chriſtianorum, facile intelligitur. Judæi quacunque ex cauſa dimittebant vxores, & alias ducebant, Chriſtiani non item: non enim dimittunt vxores, & alias ducunt, niſi vxores adulterio ſe pol-

luerint; & ſi alia de cauſa dimiſſis vxoribus ducunt alias, mœchantur. Hæc videtur Iſidori ſententia.

XXXIII. Eligius Noviomenſis Epiſcopus ad annum DCLV. quæſtionem hanc ſic paucis abſolvit: *Nec quiſquam legitimam vxorem ſuam quacunque ex cauſa dimittere auſus ſit, cum Dominus ipſe dicat: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, eum facere illam mæchari.* Tunc ob tale crimen non dimittebatur vxor, niſi vt alia duceretur. Id notat Audoenus Rotomagenſis Epiſcopus in libri II. de vita ſancti Eligii capite XVI.

XXXIV. Toletanum Concilium XII. quod anno DCLXXXI. celebratum eſt, in canone VIII. *Præceptum*, inquit, *Domini eſt, vt excepta cauſa fornicationis vxor a viro dimitti non debeat; & ideo quicunque citra culpam criminis prædicti vxorem ſuam quacunque occaſione reliquerit, quia quod Deus conjunxit, ille ſeparare diſpoſuit, tandiu ab Eccleſiaſtica communione, & a cœtu omnium Chriſtianorum maneat alienus, quandiu, & ad ſocietatem relictæ conjugis redeat, & partem ſui corporis honeſta lege conjugii ſinceriter amplectatur & foveat. Ita tamen, vt qui jam admoniti a Sacerdote ſemel bis terve vt corrigerentur, ad torum ſuæ conjugis noluerint redire, & a palatinæ dignitatis officio ipſi ſe ſeparabunt, & inſuper generoſæ dignitatis teſtimonium, quandiu in culpa fuerint, amiſſuri ſunt.* Sic caſtigabantur in Hiſpania, qui in vxoribus fingebant crimen adulterii, & lege Chriſti abutebantur, qua dimiſſa propter verum, non fictum adulterium vxore, aliam ducere licebat.

XXXV. Theodorus Cantuarienſis Epiſcopus, qui ad annum DCLXXX. enituit, hæc habet inter ſuos canones: *Ut nulli liceat, niſi legitimum habere connubium, nullus inceſtum faciat, nullus conjugem propriam, niſi, vt ſanctum Evangelium docet, fornicationis cauſa, relinquat. Quod ſi quiſquam propriam expulerit conjugem legitimo ſibi Matrimonio conjunctam, ſi Chriſtianus eſſe recte voluerit, nulli alteri copuletur: ſed ita permaneat, aut priori reconcilietur conjugi.* nempe ſi vxorem dimittat extra fornicationis cauſam. Id ita edixiſſe Theodorum Beda ſcribit duobus in locis. Primus eſt in libri quem de Theodori vita compoſuit capite V. Alter eſt in libri

libri IV. Hiſtoriæ Anglorum capite V.

XXXVI. Venerabilis Beda, qui ad annum DCC. ſplenduit in Anglia, lib. II. in caput x. Marci, ad illud, *Quicunque dimiſerit,* &c. *Una ergo ſolummodo cauſa eſt carnalis fornicatio, una ſpiritalis timor Dei, ut uxor dimittatur, ſicut multi religionis cauſa feciſſe leguntur. Nulla autem cauſa eſt Dei lege præſcripta, ut vivente ea quæ relicta erat, alia ducatur.* Fornicationis exceptionem, quæ a Marco non ponitur, ex Matthæo ſupplet. In poſtremis verbis libertas ſtatuitur, vt vivente ea quæ relicta erat, alia ducatur, vel non ducatur. Deinde in expoſitione prioris ad Corinthios epiſtolæ, cap. VII. *His qui ſunt in conjugio, præcipit per Apoſtolum Dominus, uxorem a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Poteſt enim fieri ut diſcedat ea cauſa, qua Dominus permiſit, aut ſi feminæ licet virum etiam dimittere præter cauſam fornicationis, & non licet viro, quid reſpondebimus? De hoc quod dicit poſterius, & vir uxorem ne dimittat: quare non addidit, excepta cauſa fornicationis, quod & Dominus permittit, niſi quia ſimilem formam vult intelligi, ut ſi dimiſerit, quod cauſa fornicationis permittitur, maneat ſine uxore?* Et paullo poſt: *Si Dominus dimittendæ conjugis ſolam cauſam fornicationis admittit, & paganum conjugium dimitti prohibet, conſequens eſt ut paganiſmus fornicationi non deputetur: ſolam autem fornicationis cauſam exceptam facere Dominum, cum de dimittenda conjuge loquitur, in Evangelio manifeſtum eſt.*

XXXVII. Gregorius II. qui ad annum DCCXXVI. Sedi præſidebat Apoſtolicæ, quæſtionem ſimpliciter decidit in ea ad Bonifacium Moguntinum Epiſcopum epiſtola, qua variis illius interrogationibus reſpondet. Reſponſio II. eſt hujuſmodi: *Nam quod propoſuiſti, quod ſi mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? bonum eſſet, ſi ſic permaneret, ut abſtinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum eſt, ille qui ſe non poterit continere, nubat magis: non tamen ſubſidii opem ſubtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, & non culpa deteſtabilis excludit.* Hic primo Matrimonium ſolvitur propter illam infirmitatem, quæ impedit, quominus vxor viro ſuo debitum poſſit reddere; tunc vir poterit aliam

ducere. Deinde Matrimonium ſolvitur propter adulterium, quod culpam deteſtabilem appellat; ſed diligenter obſervandum eſt, quomodo Pontifex reſponſiones ſuas præmuniat in exordio epiſtolæ. *In iiſdem*, inquit, *literis quædam ſubnexuiſti capitula, ſciſcitando qualiter teneat vel doceat hæc Apoſtolica Romana Eccleſia. Bene ſatis, quia beatus Petrus Apoſtolus & Apoſtolatus & Epiſcopatus principium extitit, & conſulenti tibi de ſtatu Eccleſiæ, non ex nobis quaſi ex nobis, ſed ejus gratia, qui aperit os mutorum, & linguas infantium facit diſertas, qualiter tenere debeas Apoſtolici vigoris doctrinam, dicimus.* Hoc autem ita poſito dubitari non poteſt, quin quæ reſpondet Gregorius, hæc Apoſtolici vigoris & Romanæ Eccleſiæ doctrinam præ ſe ferat.

XXXVIII. Vetus Pœnitentiale Romanum, quod Antonius Auguſtinus edidit, vbi vxori adulteræ ſic agenda pœnitentia præſcribitur: *Contigit tibi vt vxor tua te conſcio & hortante cum alio viro, illa autem nolente adulterium perpetraret, ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & ſeptem annos, vnum ex his in pane & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia: ſi autem vxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa & tuo juſſu, ſe renuente & luctante adulterata ſit, ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit, tantum in Domino. Tu autem ſine vxoria ſpe in perpetuum maneas: illa, ſi conſentiens fuerat, eadem jejunet quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Hic de viro, qui dimiſſa propter adulterium vxore, aliam ducit, nihil ſtatuitur: nullus præſcribitur agendæ pœnitentiæ modus, quid ita? Sentiant alii quæ voluerint: videtur mihi vir ille extra culpam eſſe, quia quæſito ſibi per Matthæi Evangelium jure vtitur. Porro autem vetus Pœnitentiale Romanum hujus, & poſteriorum ætatum liber eſt, qui & auctoribus æquipollet quamplurimis.

XXXIX. Vermerienſe Concilium, quod anno DCCLII. habitum eſt, in canone II. *Si quis cum filiaſtra ſua manet, nec matrem, nec filiam ipſius poteſt habere, nec ille, nec illa aliis ſe poterunt conjungere vllo vnquam tempore: attamen vxor ejus, ſi ita voluerit, ſi ſe continere non poteſt, ſi poſteaquam cognovit, quod cum filia ſua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium*

cum eo non habet, niſi voluntate abſtinet, poteſt alii nubere.

XL. Forojulienſe Concilium, quod anno DCCXCI. factum eſt, Evangelii verba ſic aliter interpretatur, in cap. x. *Item placuit vt reſoluto fornicationis cauſa jugali vinculo, non liceat viro quandiu adultera vivit, aliam vxorem ducere, licet ſit illa adultera; ſed nec adulteræ, quæ pœnas graviſſimas vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito. Nam etſi legatur in ſacris Evangelicis paginis ſola fornicationis cauſa dixiſſe Dominum dimittere virum vxorem ſuam; non tamen legitur conceſſiſſe aliam vivente illa in conjugio ſibi ſociare: prohibuiſſe quidem modis omnibus non ambigitur. Ait enim: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur: quæ ita definire proſpeximus, vt juxta ejuſdem Domini melliſluam vocem, nemo hæc interdicta violator inculcare præſumat. Sed quoniam in medio ambiguus interponitur ſermo, id eſt, niſi ob fornicationem, quæri nimirum poteſt, vtrum ad ſolam licentiam dimittendi vxorem, qui dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationem, an etiam ad vtrumque dictum refertur? hoc eſt ad alium vivente illa accipiendam, quaſi dixerit: Qui dimiſerit vxorem ſuam, & aliam, niſi ob fornicationem, duxerit, mœchatur; & idcirco peritiſſimi viri beati Hieronymi libellum commentariorum recenſeri nobis ſtudioſe mandavimus, anxie vtique cognoſcere feſtinantes, qualiter idem fameſiſſimus Doctor hæc ſacrata Dominica verba juxta capacioris ingenii ſui ſubtilitatem ſenſiſſe monſtraretur. Cujus nimirum ſenſum ſagaciter explorantes, in promptu nihilominus patuit, ad ſolam dimittendi vxorem licentiam pertinere. Nam cum more ſuo vir ſanctus hujus capituli ſummatim ſeriem exponendam tranſcurreret, inter cetera & poſt pauca ſic ait. Et quia poterat, inquit, ſic accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob ſecundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, ſic priorem jubetur dimittere vxorem, vt ſecundam prima vivente non habeat. Non enim debet imitari malum adulteræ vxoris; & ſi illa duo, imo vnam carnem per ſciſſuras fornicationum diviſit in tres, dividet in quatuor. Unde patenter debet intelligi, quandiu vivit adultera, non licet viro, nec poteſt impune ſecundas contrahere nuptias.*

1. Periodus prima capitis hujus videtur ſecum pugnare.

Nam ſi reſolutum ſit propter fornicationem jugale vinculum, nihil obſtat, quominus vir dimiſſa ob fornicationem vxore, aliam ducat: non obſtat adulterii committendi periculum, quia reſolutum eſt prius jugale vinculum.

II. Si quæ ſuo loco ad Hieronymi loca quatuor annotavimus, Forojulienſe annotaſſet Concilium, fortaſſis aliter ſenſiſſet ac ſenſit.

III. Si vir qui vxorem adulterii convictam dimiſit, continere ſe non poſſit, quid faciet? Revocabit, inquiet, vxorem adulteram, etiamſi adulterium fini Matrimonii directe opponatur. Itane tantum pietatis, tantum juſtitiæ?

IV. Si mulier viris addicta pluribus liberos (quod tamen raro accidit) procreat, cujus erunt? an viri legitimi? an eorum qui adulteri eſſe non deſierunt? an etiam eorum qui novi adulteri eſſe cœperunt? Item cujus heredes? Vide ac circumſpice quanta in confuſione & perturbatione Chriſtiana verſaretur reſpublica, ſi huic credatur Concilio, jubente cum primis Domino, quod dictu nefas eſſet.

V. Vir de mala fortuna ſe contriſtaret, & vxor adultera, cui pœnæ nihil imponitur, de bona gauderet. Quis hic æqualitatem inveniet?

VI. Ab hoc diſciplinæ genere Romana Eccleſia per Gregorium II. & per ſuum vetus Pœnitentiale plurimum recedit. Hiſtoriam narro, nec præjudicare quidquam aut cuiquam volo. Non memini tamen legere me fuiſſe multos, qui tunc Concilii hujus placitum amplexi ſint; fuiſſe vero, qui contra ſenſerint, mihi pro comperto eſt.

XLI. Ad iſtud tempus ſpectare poſſunt formulæ veteres tunc irreprehenſæ, in quibus propter alias cauſas, quam propter adulterium, libellus repudii datur. Nam ſi propter alias cauſas quam propter adulterium dabatur libellus ille, multo magis propter adulterium, cujus in Evangelio fit mentio, daretur. Marculfus Monachus in libello II. formularum, cap. XXX. hanc de libello repudii formulam præſcribit: *Dum & inter illum & conjugem ſuam illam non caritas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & ob hoc pariter converſare minime poſſunt: placuit vtriuſque voluntatibus, vt ſe a conſortio*

ſeparare deberent : quod ita & fecerunt, & cetera, quæ ſupra relata in ſecunda parte tractatus art. II. cap. II.

Deinde inter veteres formulas, quæ ſecundum legem Romanam dicuntur, cap. XIX. vbi libellus hic repudii refertur. *Certis rebus & probatis cauſis inter maritum & vxorem repudiandi locus patet : idcirco quia inter illum & conjugem ſuam illam non caritas ſecundum Deum, ſed diſcordia regnat, & illorum nulla eſt voluntas pariter converſandi ; placuit vtriuſque voluntatibus, vt ſe a conſortio conjugali ſeparare deberent : quod ita & fecerunt*, &c.

XLII. Carolus Magnus, qui anno DCCC. Occidentis Imperator renuntiatus eſt, in libro V. Capitularium num. XIX. *Si quis homo*, inquit, *habens mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater, vel illa femina, qui adulterium perpetrarunt, interim quod vivunt, nunquam amplius habeant conjugium ; ille vero, cujus vxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet vxorem accipere aliam.*

XLIII. Adalardus Corbeienſis Abbas, qui Carolo Magno Imperatore claruit, & ei ſupervixit, ſuam ita dicit ſententiam apud eum, qui illius res geſtas memoriæ prodidit. *Unde factum eſt*, inquit, *cum idem Imperator Carolus Deſideratam Deſiderii Italorum Regis filiam repudiaret, quam ſibi dudum etiam quorundam Francorum juramentis petierat in conjugium, vt nullo negotio beatus ſenex perſuaderi poſſet, dum adhuc eſſet tiro palatii, vt ei quam vivente illa Rex acceperat, aliquo communicaret ſervitutis officio ; ſed culpabat modis omnibus tale connubium, & gemebat puer beatæ indolis, quod & nonnulli Francorum eo eſſent perjuri, atque Rex illicito vteretur toro, propria ſine aliquo crimine repulſa vxore.* Sic Adalardus & ſcriptor vitæ illius ſibi ſumunt, illicitum non fuiſſe torum, cujus mentionem faciunt, ſi propria vxor ob crimen fuiſſet dimiſſa.

XLIV. Romana Synodus, quam Eugenius II. habuit anno DCCCXXVI. in capite XXXVI. *Nulli liceat, excepta cauſa fornicationis, adhibitam vxorem relinquere, & aliam copulare ; alioqui tranſgreſſorem priori convenit ſociari conjugio*, id eſt, ſi ob aliam cauſam vxorem repudiet.

XLV. Paſchaſius Radbertus Corbeienſis Abbas, qui ad

Ppp iij

annum DCCCXL. floruit, libro IX. in Matthæum: *Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi cauſa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Ecce de tam lata occaſione, qua Iudæi male abutebantur in repudiandis conjugibus, quam brevis & abſoluta Domini ſententia eſt, qua ſola fornicatio eſſe dicitur, quæ vxoris vincat affectum, quoniam & ipſa eſt quæ carnem prius dividit in duas.* Et paullo poſt: *Sic demum de divortio diſputandum, quia non omne conjugium a Deo eſt, neque per Deum; alioqui quomodo Apoſtolus diceret: Infidelis ſi diſcedit, diſcedat: in quo nimirum oſtendit non omne conjugium a Deo eſſe quod ſolvendum eſt: quapropter etſi adulteratur vxor aut vir, non eſt conjunctio Dei, cum quibus Dei lex non eſt, neque lex naturæ ſervatur. Quicunque ergo ſeu quæcunque contra Dei mandatum, mœchus eſt, jam ipſe ſe a ſuo corpore ſeparavit, & ab ea gratia, quæ eſt in legitimo Matrimonio; maxime quia ſe tulit membrum Chriſti, & factus eſt membrum meretricis, cum qua meretricatus eſt. Id ergo non æſtimo leve eſſe, ſi meretrix retineatur, & alutatur ſe male duabus in partibus, cum jam quæ adultera eſt, nulli eſſe videtur legitima vxor. Unde ſicut crudelis eſt & iniquus, qui caſtam dimittit qualibet ex cauſa vxorem, ſic fatuus & injuſtus, qui retinet meretricem aut flagitioſam. Videtur namque patronus turpitudinis ejus eſſe, qui crimen celat & conſentit vxori. Sicut e contrario præmium poſſidet nuptiarum e duabus, cum vnam faceret caſtitas carnem.* Infra: *Verumtamen quia jam aliam vivente illa, quæ adultera eſt, non licet accipere, ſicut nec viro alii nubere, ſi fuerit prior adulter & reprobatus ab ea:* Infra: *Quanquam enim licite dimittatur vxor ob cauſam fornicationis, ſeu a viro diſcedente vxore, manet tamen vinculum prioris conjugii, propter quod fit reus adulterii, qui dimiſſam duxerit, etiam ob cauſam fornicationis, aut vir dimiſſus, ſi aliam duxerit.* Radbertus hæc & alia ſcribit vſus Auguſtini libro I. de nuptiis & concupiſcentia: qua de re rurſus poſtea in Ivone Carnotenſi. Porro a duabus Romanis Synodis, quæ illius celebratæ ſunt tempore, diſſentit.

XLVI. Chriſtianus Drutmarus ſua in Matthæum expoſitione cap. XI. *Ego autem dico vobis, quod omnis qui dimiſerit vxo-*

rem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulteratur. Simplex Domini præceptum eſt, quod ſi & propter fornicationem dimiſerit, nec ille debet aliam habere, quoadusque illa vivit, nec illa alium: ſi autem legaliter occiderit eam in judicio, tunc poterit alteram habere.

XLVII. Romana Synodus, quam Leo IV. anno DCCCLIII. habuit, in capite XXVI. *Nulli liceat, excepta cauſa fornicationis, adhibitam vxorem relinquere, & deinde aliam copulare; alioqui tranſgreſſorem convenit priori ſociari conjugio.*

Luitprandus in vita Leonis IV. hoc ipſum tradit ab eo ſtatutum num. XXXVI. *Ut nulli liceat, excepta cauſa fornicationis, vxorem relinquere, & aliam ſibi copulare; alioqui convenit tranſgreſſorem priori ſociari conjugio.* Sic anni ſunt octingenti quinquaginta plus minus, quod de ſoluto ob adulterium Matrimonio, Romana ita ſentiebat Eccleſia.

Utraque Synodus extat in Romana collectione bipartita, quam Franciſcus Cardinalis Barberinus anno MDCLXII. Romæ edi curavit, approbante ſacri palatii Magiſtro, & Alexandro VII. nuncupavit. In nuncupatione de contentis in hac collectione Synodis ita cenſet: *Concilia vetera novem cum duabus & quinquaginta epiſtolis Pontificum priſcorum, aliquot item literis & conſtitutionibus Imperatorum, aliaque nonnulla Eccleſiaſticæ antiquitatis monumenta pretioſa, quæ omnia Lucas Holſtenius partim e Vaticana, cui cuſtos erat appoſitus, partim ex aliis Bibliothecis aut archiis ſtudioſe collecta producere, dum viveret, in lucem juſſu tuo, beatiſſime Pater, ac ſumptu cœperat: ea ego adjectis, quæ deerant, integre excuſa, ac quoad licuit e ſchedis editoris poſthumis emendata & ornata offero ecce ſanctitati tuæ, non vno ad id nomine adſtrictus.* Et poſt alia: *Eruditorum qui hæc viderunt, concors opinio eſt, multa in hac collectione reperiri, quæ orthodoxum dogma ſanciant, quæ jura vetera Sedis Apoſtolicæ illuſtrent.* Et poſt alia: *Fortunet vtinam factum cæleſte numen, & quem ſperavimus fructum vel eruditionis vel exempli ſalutaris, tum orthodoxi, tum errantes ex hiſce percipiant.*

XLVIII. Iſaacius Lingonenſis Epiſcopus, in canone V. tit. III. de adulteris cap. I. *Si quis homo habens mulierem legiti-*

mam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina, qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant amplius conjugium: ille vero, cujus vxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet vxorem accipere aliam. Hoc caput ex Capitularibus Caroli Magni deſumptum probando ſuum fecit.

XLIX. Nicolaus Papa I. in reſponſione ad conſulta Bulgarorum, cap. XCVI. *Quidquid mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, vel ſi te accuſaverit, non eſt, excepta cauſa fornicationis, rejicienda.* Ad mentem Romanarum Synodorum, quarum canones mox relati ſunt, ni fallor, reſpondet anno DCCCLXVI. cur enim aliter reſponderet?

L. Hincmarus Remenſis, Nicolao æqualis, in opuſc. XXXVII. num. IV. *Hujus proculdubio ſacramenti* (Matrimonii) *res eſt, vt mas & femina connubio copulati, quandiu vivunt, inſeparabiliter conjuncti perſeverent, nec liceat excepta cauſa fornicationis a conjuge conjugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & in Eccleſia, vt vivens cum vivente in æternum nullo negotio ſeparetur in civitate Dei noſtri & in monte ſancto ejus.*

Deinde in libro de divortio Lotharii & Tetbergæ, interrogatione XXI. *Fit & interdum cauſa non contemnenda interveniente, quod erat illicitum, licitum, cum legaliter initum conjugium diſſolvi permittitur cauſa infidelitatis. Unde Paulus dicit: Si quis frater, & poſt, vel cum cauſa fornicationis vxor relinquitur, de qua ibidem Paulus dicit: De his autem, qui Matrimonio juncti ſunt,* &c. *Quod æqua lance penſatur, vt ſi dimiſerit, in cœlibatu permaneat. quæ disjunctio inter fideles poſt initum conjugium fieri non poteſt, niſi cauſa fornicationis & amore continentiæ.* Et poſt alia: *Hujus proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas & femina connubio copulati, quandiu vivunt, inſeparabiliter perſeverent, nec liceat excepta cauſa fornicationis a conjuge conjugem dirimi.* Hæc lumen ferunt ſecum, nec aliunde proculdubio requirunt.

LI. Joannes VIII. qui ab anno DCCCLXXIII. vſque ad annum DCCCLXXXII. Romanam gubernavit Eccleſiam, in epiſtola LXV. ad Ederedum gentis Anglorum Archiepiſcopum: *His autem quos aſſeris vxores proprias contra præceptum*

Domini

Domini relinquere, præcipimus neque virum ab vxore, neque vxorem a viro, niſi cauſa fornicationis, diſcedere: quod ſi ob aliud diſceſſerit, manere innuptum vel innuptam, aut ſibi mutuo reconciliari, quoniam dicente Domino: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet; & ideo cum priorem legitimo ſibi Matrimonio junctam quiſquam deſerere nequeat, illi conceditur aliam vivente priore conducere. Quid clarius vel expreſſius?

LII. Nannetenſe Concilium, quod circa annum DCCCC. celebratum eſt, in canone XII. *Si cujus vxor adulterium perpetravit, & hoc a viro deprehenſum fuerit & publicatum, dimittat vxorem, ſi voluerit, propter fornicationem; illa vero ſeptem annis publice pœniteat: vir vero ejus illa vivente nullatenus accipiat aliam vxorem. Quod ſi voluerit adulteram ſibi reconciliari, licentiam habeat: ita tamen vt pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia poſt ſeptem annos ad communionem vterque accedat.* Si vir adulterio, quod commiſit vxor, conſenſerit, facile capio, cur vir & vxor eandem agere pœnitentiam debeant. Si vero vir, vt apparet, in cauſa non fuit, cur vxor adulterium perpetraverit, non omnino capio, qua lege, quo jure, & qua æquitate vir & vxor innocens & nocens ad eandem agendam pœnitentiam adſtringantur. Ut miſſum interim faciam repudium, quod viro tunc juxta Romanæ Eccleſiæ diſciplinam licuit: quare ex his duobus capitibus inſignite minuitur canonis hujus auctoritas.

LIII. Theophylactus Achridæ Archiepiſcopus, qui ad annum MLX. eminuit, in Matthæi caput. V. *Dare autem jubet dimiſſæ libellum abſolutorium, quem vocant repudiarium, ita vt jam non ad ipſum accedat, & ex hoc fiat confuſio, viro alteri cohabitante. Ego autem dico vobis, quod quiſque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Non ſolvit Moſaica lege, ſed corrigit, exterrens virum, vt ne abſque cauſa odio habeat vxorem. Nam ſi juſta de cauſa dimiſerit eam, nempe fornicantem, nulli condemnationi eſt obnoxium: quod ſi abſque fornicationis cauſa, condemnandus eſt, cogit eam mœchari; ſed qui etiam accipit eam, mœchus eſt. Niſi enim accepiſſet, rediiſſet vtique, & ſubdita fuiſſet viro.* Deinde in caput XIX. *Ego autem dico vobis, inquit, quod bo-*

num eſt uxorem, quæ fornicata eſt, ejicere tanquam adulteram. Si quis autem ejecerit aliquam, quæ non eſt fornicata, auctor fuit illi adulterii.

LIV. OEcumenius Theophylacto proxime ſubjicitur, etiamſi qua ætate vixerit, incertum ſit. Sic ergo ſcribit in caput VII. prioris ad Corinthios epiſtolæ, ad illud: *Uxor a viro non ſeparetur. Quoniam legem manifeſte a Domino poſitam dicturus eſt, propterea ait: Non ego, ſed Dominus: quæ autem lex, ne fiat diviſio, niſi in cauſa ſtupri.* Et paullo poſt: *Melius, inquit, eſt vt non ſeparetur: quod ſi etiam ſeparata fuerit, maneat habens virum, etſi non commixtione, tamen affectu: ſic vt non adducat ſibi alium virum. Uxor non dimittit, niſi quiſpiam acceſſerit in cauſa ſtupri; nam hæc Chriſti lex eſt.* Si quid autem in Theophylacto & OEcumenio difficultatis ſubeſſet, facile dilueretur ex diſciplina, quæ hac in re inter Græcos ſervata eſt. Theodorus Balſamon, Joannes Zonaras, & Matthæus Blaſtares ſuppetias venirent.

LV. Turonenſe Concilium, quod anno MLX. Stephanus Cardinalis Preſbyter & Nicolai II. Legatus habuit, in capite IX. *Qui ſuam vxorem ſine Epiſcopali judicio dimittens, aliam duxit vel duxerit, donec ſe fructuoſæ tradat pœnitentiæ, a corpore & ſanguine Domini noſtri* JESV CHRISTI, *& a liminibus Eccleſiæ ſit excluſus & alienus.* Concilium eos, qui Chriſti verbis abutebantur, corrigit, ſcilicet vt non ante viri vxores ſuas propter adulterium ejiciant, & alias ducant, quam Epiſcopali judicio comprobatum fuerit adulterium.

LVI. Gregorius VII. qui anno MLXXIII. cœpit Apoſtolicæ Sedi præſidere, in libri V. epiſtola XLVIII. ad Hubertum Genuenſem Epiſcopum: *Scriptum eſt quippe de conjugali vinculo: Quod Deus conjunxit homo non ſeparet; & veritas omnino prohibet, ne vir vxorem ſuam, niſi forte cauſa fornicationis, relinquat.* Exceptionem ita proponit, vt inde ſignificet maritum tunc aliam poſſe vxorem ducere. Pontifex, opinor, non ignorabat, quid Stephanus Nicolaii II. Legatus in Turonenſi Concilio ante paucos annos ſtatuerat.

LVII. Lanfrancus Cantuarienſis Archiepiſcopus, qui ad annum MLXXX. fulgebat in Anglia, epiſtola X. ad Thomam

Eboracenſem Epiſcopum. *De his autem, qui vxores deſponſatas cauſa fornicationis relinquere, aliaſque ſibi conjungere volunt, (Hoc enim veſtra prudentia a me requiſivit) Dominus* JESVS CHRISTVS *quid ſentiendum ſit, in Evangelio ſecundum Marcum apertiſſime dicit: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam; & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alium duxerit, mœchatur. Item ſecundum Lucam: Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & ducit alteram, mœchatur. Sunt etiam de hac re plurimæ ſanctorum Patrum auctoritates; ſed vbi ſol lucet, candelabrum ad proferendum lumen proferri minime oportet. In his verbis Dominicis luce clarius liquet, quia vivente viro vel vxore extraneam copulam quærere, nulli eorum licet.* Cur Lanfrancus quæſtionem per Marcum & Lucam ſolverit, nulla facta mentione Matthæi, a quo ponitur exceptio, vix aſſequi poſſum. Si hæc quæ retulimus, intelligantur, habito reſpectu ad id quod in prioris ad Corinthios epiſtolæ caput VII. ita ſcribit: *Quod ſi diſceſſerit, diſcedere non poteſt, excepta cauſa fornicationis;* difficultatem patientur nullam. Sed ſi habito reſpectu nullo ad iſtud ſcripſit, difficultatem patientur maximam, quæ in eo conſiſtit, vt dicatur obreptum Lanfranco fuiſſe. Nam hic tacetur, quod apud Matthæum ſemel atque iterum exprimitur: ſemel in capite V. iterum in cap. XIX. Si poſterius hoc priori anteponitur, Lanfranci teſtimonium caducum & infirmum eſt; ſi vero prius poſteriori anteponitur, Lanfranci teſtimonium conſervandæ traditioni poterit inſervire.

LVIII. Anſelmus Lanfranci ſucceſſor, vel, vt alii volunt, Herveus Dolenſis Monachus, in caput V. Matthæi: *Hic autem præcipit non dimittere vxorem, niſi tantum excepta cauſa fornicationis: ſi enim ruperit legem conjugii, poteſt eam homo a ſe ſeparare, vt commixtionem illam auferat ſibi quam violavit; ſed tamen ſacramentum conjugii remanet, vt non aliam ducat.* Deinde in caput XIX. *Poſtquam mulier quæ eſt juncta viro, & vna in carnali copula, in aliam carnem illam vnitatem tranſmiſerit, & fornicatione illam diviſerit, non amittit quidem vinculum conjugii, ſed meretur non amplius carnaliter cum viro ſuo copulari, qui contra copulationem peccavit: & quia vinculum conjugii remanet,*

Qqq 3

ideo addit : Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Auctoris ſeu Anſelmi, qui ad annum MC. claruit, ſeu Hervei, qui ad annum MCXV. vixit, mens eſt perſpicua; ſed quam ſecum importat difficultatem, hæc diluenda fuit: nempe quid vir faciet, ſi ſe continere non poſſit. Deinde cum ait vxorem adulteram mereri, vt non amplius cum viro ſuo copuletur: quid inde mali vel pœnæ infertur vxori adulteræ, quæ perſeverabit in adulterio, & aliis faciet copiam ſui? Efficiendum fuit, vt difficultas hæc legiſlatoris ſapientiæ non obeſſet.

LIX. Ivo Carnotenſis Epiſcopus, qui circa idem tempus eluxit, in epiſtola CXXV. ad Daimbertum Senonenſem Archiepiſcopum : *De Hieroſolymitanis, quorum vxores fornicatæ ſunt, bene mihi videtur ſentire ſanctitas veſtra, quia ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam oportet eos, aut ad proprias vxores redire, aut eis viventibus ſine vlla carnis commixtione manere; alioquin ii qui nunc adulteras mulieres abhorrent, adulteri reputabuntur, & adulterorum pœna apud Deum judicabuntur, ſecundum illud Apoſtoli: Fornicatores & adulteros judicabit Deus. Unde Auguſtinus in libro de decem chordis: Non adulterabis, id eſt, non ibis ad alienam aliquam præter vxorem tuam.* Item in libro de nuptiis & concupiſcentia: *Uſque adeo manent inter viventes ſemel inita jura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe conjuges etiam ſeparati, quam cum his, quibus aliis adhæſerunt.* Et paullo poſt : *Manet inter viventes quoddam conjugale, quod nec ſeparatio, nec cum alio copulatio poſſit auferre. Inde etiam Hieronymus ad Oceanum: Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis, & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris præcipitur, hoc conſequenter redundat ad feminas. Neque enim adultera vxor dimittenda eſt, & vir mœchus retinendus. His & aliis ejuſmodi auctoritatibus freti, ſi quando apud nos cauſa fornicationis tale divortium contigerit, cenſura Eccleſiaſtica cogimus ſeparatos vel ſibi reconciliari, vel ſine ſpe manere conjugii.*

1. Locus e libro de decem chordis ad inſtitutum minime pertinet. Auguſtini verba ſunt: *Dicitur: Fili, non mœchaberis, id eſt, non ibis ad aliquam aliam præter vxorem tuam.* Hæc quæſtionem quid attinent?

11. Locus e libri I. de nuptiis & concupiſcentia capite x. ſic ſe habet: *Quoniam ſane non tantum fœcunditas, cujus fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cujus vinculum eſt fides; verumetiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apoſtolus: Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Hujus proculdubio ſacramenti res eſt, ut mas & femina connubio copulati, quandiu vivunt, inſeparabiliter perſeverent, nec liceat excepta cauſa fornicationis a conjuge conjugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, ut vivens cum vivente in æternum nullo negotio ſeparetur. Cujus ſacramenti tanta obſervatio eſt in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa vel nubant feminæ, vel ducantur uxores, nec ſterilem conjugem fas ſit relinquere, ut alia fœcunda ducatur: quod ſi quiſquam fecerit, non lege hujus ſæculi, ubi interveniente repudio ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia. Quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis illorum Iſraelitis permiſiſſe teſtatur; ſed lege Evangelii reus eſt adulterii, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit. Uſque adeo manent inter viventes ſemel inita jura nuptiarum, ut potius ſint inter ſe conjuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quam cum his, quibus aliis adhæſerunt. Cum aliis quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrum conjuges permanerent. Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium poteſt cum quo prius adulterium fuit: ita inter viventes manet quoddam vinculum conjugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre.* At ſi Ivo teſtimonium hoc integrum, & cetera, quæ ſuo loco ſupra deſcripſimus, perlegiſſet, fortaſſis id non ſenſiſſet quod ſenſit, nec id feciſſet quod fecit. Ivonis conſilio tunc obſtitiſſent verba hæc: *Nec liceat excepta cauſa fornicationis a conjuge conjugem dirimi.*

Hic operæpretium eſt animadvertere Hieroſolymitanorum nomine Orientales intelligi, apud quos tunc propter fornicationem ſolvebatur Matrimonium, ut æqualis Ivoni Joannes Zonaras teſtatur. Sic Ivo & luculentum & pro ſe & pro Orientalibus teſtimonium præbet.

LX. Zacharias Chryſopolitanus Epiſcopus in libri III. in vnum ex quatuor capite XCX. ad illa verba: *Dico autem, quia quicunque dimiſerit vxorem*, &c. *Ex hoc loco nonnulli æſtimant, quod qui vxorem fornicariam dimiſerit, illa vivente aliam legitime ducere poſſit. Si quis vero non ob fornicationem, ſed propter aliud dimiſerit vxorem, facit quod non licet; & ſi duxerit aliam vivente illa, conſtat quia mœchus eſt: quacunque autem ex cauſa dimiſſam quicunque duxerit, reatum adulterii incurrit. Etenim ſi vir repudiavit eam, non tamen ob fornicationem, manet ex vtraque parte conjugium; ſi ſit ei violentia, ſit repudium. Si vero vxor repudiata fuit, quia vnam carnem in aliam diviſerit, & ſe fornicatione a marito ſeparaverit; culpa ſua, vt autumant, a vinculo conjugii ſolvit, ſed ipſa manet obligata. Hinc Ambroſius in primam epiſtolam ad Corinthios: Hoc vult Apoſtolus, vt ſi mulier diſcedat propter malam converſationem viri, aut innupta maneat, aut viro ſuo reconcilietur. Non enim permittitur mulieri vt nubat: ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit aut apoſtaſiæ, aut ſi impellente laſcivia vſum quærat vxoris invertere, quia inferior non hac lege omnino vtitur, qua potior: ſi tamen apoſtatet vir, aut vſum quærat vxoris invertere; nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum. Et vir vxorem non dimittat, ſubauditur, excepta cauſa fornicationis; ideo non ſubjecit, ſicut de muliere dicens: Quod ſi diſceſſerit, manere*, &c. Hæc ille, qui Ivonis æqualis fuit, & ab Ivone in tantum diſſentit, in quantum diſſentire poteſt.

LXI. Rupertus Tuitienſis Abbas, Ivonis & Zachariæ æqualis, idem cum Zacharia cenſet: ſic enim ſcribit libro V. in Matthæum: *Una dumtaxat cauſa eſt, propter quam dimittere liceat* (vxorem) *etiam invitam, & tecum habitare conſentientem, ſcilicet fornicatio: ſola enim cauſa iſta te liberat, vt non judiceris feciſſe illam mœchari, cum alius eam duxerit, quia prius illa mœchata eſt, quam tu illam dimiſeris. Lex quoque vbi dixit antiquis dare libellum repudii, non omnino de iſto judicio tacuit: quod ſcilicet & qui dimiſit & qui duxit, vterque adulterii reus eſt. Quid ergo amplius hic dixit, quam dictum eſt antiquis; videlicet quod in Evangelio cauſa iſta non recipienda ſit, vt vxorem ſuam propter odium dimittat quis, nec aliam prorſus*

ob cauſam hoc licitum ſit, niſi ob illam quam dixit cauſam fornicationis, quæ ſola cum interciderit, reatu mœchiæ non involvitur is qui dimiſit. Hæc ſunt perſpicua.

LXII. Magiſter ſententiarum, qui ad annum MCL. claruit, in quartum diſt. XXXI. *Separatio autem gemina eſt, corporalis ſcilicet & ſacramentalis. Corporaliter poſſunt ſeparari cauſa fornicationis, vel ex communi conſenſu cauſa religionis, ſive ad tempus, ſive uſque in finem. Sacramentaliter vero ſeparari non poſſunt, dum vivunt, ſi legitimæ perſonæ ſint. Manet enim vinculum conjugale inter eos, etiamſi aliis a ſe diſcedentes adhæſerint. Unde Auguſtinus: Uſque adeo manent inter viventes ſemel inita jura nuptiarum, ut potius ſint inter ſe conjuges etiam ſeparati, quam cum aliis quibus adhæſerunt*, & reliqua quæ habet Ivo Carnotenſis.

LXIII. Alexander III. qui ad annum MCLXX. claruit, in appendice Lateranenſis Concilii, part. V. de conjugatis & ſponſis monaſterium ingreſſis, cap. VIII. *Sane quod Dominus ait in Evangelio: Non licet viro uxorem ſuam niſi cauſa fornicationis dimittere; intelligendum eſt ſecundum interpretationem ſacri eloquii, de his, quorum Matrimonium eſt carnali copula conſummatum, ſine qua conſummari non poteſt; & ideo ſi prædicta non fuerit a viro ſuo cognita, licitum eſt ei ad religionem tranſire.* Deinde part. VI. cap. XXV. *Quia igitur nemini licet uxorem ſuam ſine manifeſta cauſa fornicationis dimittere, & tunc eam vel ſibi reconciliare debet, aut ipſa vivente ſe continere.* Tum part. XXXVII. cap. III. ad Baionenſem Epiſcopum: *Quoniam ex multis auctoritatibus, præcipue ex Evangelica veritate apparet, nemini licere excepta cauſa fornicationis dimittere: conſtat, quod ſive mulier lepra percuſſa fuerit, ſive gravi aliqua infirmitate detenta, non eſt propterea a viro ſuo ſeparanda.*

LXIV. Clemens III. qui ad annum MCXC. Romanam adminiſtravit Eccleſiam, ad hæreſim extendit cauſam Judaiſmi ſeu paganiſmi. Id inter alios æqualis Clementi Robertus Corzon tradit in ſumma quæſt. de impedimentis Matrimonii. *Uxor*, inquit, *relicta fide manet libera a Matrimonio: non enim uxor gentilis aut Iudæi debet eſſe melioris conditionis, ut poſſit libere tranſire ad ſecunda vota, quam uxor hæretici converſa*

ad fidem. Quod conceſſit Clemens III. in illa Decretali Laudabilem. *nec dicit hæc ad paria eſſe judicanda; ſed Innocentius qui modo præſidet, hæc revocavit.* Ex MS. cod. cœnobii ſancti Victoris ad Lutetiam.

Ea de re ſic ipſe Innocentius in lib. IV. decret. tit. XIX. de divortiis cap. VII. ad Ferrarienſem Epiſcopum: *Quanto te novimus in canonico jure peritum . . . . Sane tua F. intimavit, quod altero conjugum ad hæreſim tranſeunte, qui relinquitur, ad ſecunda vota deſiderat convolare: quod utrum fieri poſſit, per tuas nos duxiſti literas conſulendos. Nos igitur conſultationi tuæ reſpondentes diſtinguimus, licet quidam prædeceſſor noſter ſenſiſſe aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem Catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæreſim, vel decidat in gentilitatis errorem.* Et paullo poſt: *Si vero alter fidelium conjugum vel labatur in hæreſim, vel tranſeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc caſu is qui relinquitur, vivente altero poſſit ad ſecundas nuptias convolare, licet in hoc caſu major appareat contumelia Creatoris.* Bellarminus in libri IV. de Rom. Pont. capite XIV. hanc veluti Pontificum duorum *ἀντινομίαν* ſeu diſſenſionem ita diluit: *Nec Celeſtinum*, (Clementem dicere debuit) *nec Innocentium aliquid de ea re certi ſtatuiſſe; ſed utrumque reſpondiſſe, quod ſibi probabilius videbatur. Id quod manifeſte colligitur ex verbis Innocentii, qui cum dicit, prædeceſſorem ſuum aliter ſenſiſſe, indicat in opinione rem totam adhuc poſitam fuiſſe.* Si Clemens & Innocentius contendantur inter ſe, Clemens ad deceſſores ſuos magis, ut vidimus, accedit, quam Innocentius; & tamen apud homines rerum matrimonialium minus peritos, Innocentius ſine dubio prævalet: uſque adeo veritati nocet Eccleſiaſticæ traditionis ignoratio. Quidquid id eſt, Bellarminus in opinione, quæ Clementi probabilior, Innocentio minus probabilis viſa eſt, putat conſiſtere: hoc autem non ſatis attendunt, qui controverſiæ hujus deciſionem non diſciplinæ, ſed dogmati accenſent.

LXV. Innocentius III. qui ad annum MCCX. claruit, in lib. IV. decret. tit. XIX. de divortiis cap. VIII. ad Tiberiadenſem Epiſcopum: *Sane veridica hæc ſententia probatur, etiam*

iam de teſtimonio veritatis teſtantis in Evangelio: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur Si ergo vxore dimiſſa duci alia de jure non poteſt, fortius & ipſa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu, cum non ad imparia judicentur, circa Matrimonium reprobandam. Pontifex hoc ratiocinando dixit, non habito reſpectu ad veterem Romanæ Eccleſiæ traditionem, quam Gregorius II. Eugenius II. Leo IV. Joannes VIII. & vetus Pœnitentiale Romanum exponunt. Quidquid id eſt, traditioni huic, quam Innocentius III. videtur ignoraſſe, nihil aut parum obeſt, ſi Bellarminus audiatur in libri IV. de Roman. Pontific. capite III. ita ſcribens: *Summus Pontifex cum totam Eccleſiam docet in his quæ ad fidem pertinent, nullo caſu errare poteſt.* At Innocentius cum variis privatorum hominum conſultationibus reſpondet, privatos docet homines, non totam Eccleſiam. Hoc ipſum adhuc confirmat, ſi confirmandum eſſet, Melchior Canus, in libri VI. de locis capite VIII. cum ait: *Nicolaus eo loco, quod ad hanc quæſtionem attinet, decrevit. Non enim illi propoſita fuerat quæſtio: An baptiſmus in nomine Chriſti collatus eſſet validus; ſed an baptizatus a pagano vel Iudæo, verum baptiſmi ſacramentum ſuſcepiſſet. Aliter autem & in tranſcurſu cum huic quæſtioni propoſitæ reſponderet, de ſuo non interrogatus adjecit, baptiſma in nomine Chriſti conferri: qua in re ſine dubio falli potuit.* Sed ne ſint iſta, quæ Bellarminus & Canus tam audacter pronuntiant, duobus in locis Innocentius rem abſolvit. Unus eſt in ſerm. II. de conſecratione Romani Pontificis: *In tantum, inquit, mihi fides neceſſaria eſt, vt cum de ceteris peccatis Deum judicem habeam, propter ſolum peccatum, quod in fide committitur, poſſem ab Eccleſia judicari.* Alter eſt in ſerm. III. de conſecrat. ejuſdem Pont. *Propter cauſam vero fornicationis Romana Eccleſia poſſet dimittere Romanum Pontificem, fornicationem non dico carnalem, ſed ſpiritualem, quia non eſt carnale, ſed ſpirituale conjugium, propter infidelitatis errorem.* Ceterum hæc adferenda neceſſario fuerunt ad ſuſſlaminandum in ſchola nonneminem, qui lente feſtinare non didicit.

LXVI. Sanctus Thomas, qui ad annum MCCL. floruit, in

Res plena æquitate & laude digna, vt de mendacio nemo lucretur, præſertim apud ſanctam & ſummam Sedem. Pallavicinus continuo pergit.

Hoc exemplar ab Oratoribus propoſitum videbatur alicui ex ipſis, aut ex ipſorum Conſiliariis notam hæreſis haud inuſturum opinioni contrariæ, ſed vim duntaxat habiturum ad infligendum anathema temerariis in eo vituperatoribus Eccleſiæ, quæ optimis nixa fundamentis, eam doctrinam, tametſi non tanquam fidei dogma, tradebat. Aliud fortaſſe ab aliis conſiderabatur, nimirum per eam ſanctionem non damnari tanquam hæreticam ſententiam oppoſitam, niſi poſita Eccleſiæ auctoritate, & non quaſi divinis literis evidenter id repugnaret: adeoque parci dignitati ſancti Ambroſii, qui, vt ipſi arbitrabantur, id ſcripſerat; & etiam Græcorum nomini, donec illis in comperto non eſſet ab Eccleſia oppoſitum doceri, & donec ejus auctoritati contumaciter iidem haud refragarentur. Et paullo poſt: *Poſtea cum ſuper ea re ſententiæ dicerentur, Andreas Eveſta Epiſcopus Legionenſis, poſtulatum rejecit, affirmans ab Eccleſia non vſurpari eam damnandi formulam: Si quis dixerit, Eccleſiam erraſſe. Hanc veritatem eſſe certam ac firmatam in Synodo Milevitana cap.* XIII. *in ſexta œcumenica & in Florentina, adduxitque ex Patribus Græcis Clementem Alexandrinum & Baſilium. Quod ſi quis ex aliis deerraverat contrarium opinatus; complures tamen eorum qui adducebantur, alio ſenſu locutos fuiſſe: quod ille palam fecit, eorum dictis expenſis. Et ſane creditum eſt, ſi Eveſta loquendi locus inter primos obtigiſſet, ſicut inter poſtremos debebatur in Conventu, tantum ab eo numerum aſſeclarum pertractum iri, quantus ad refellendam petitionem ſatis fuiſſet. Verum reipſa plura ſuffragia conſenſerant, vt Oratoribus ſatisfieret.* Hæc Pallavicinus.

1. Venetorum Oratores magna quidem ſuis ad Tridentinos Patres admonitionibus conſecuti ſunt, majora conſecuturi ſine dubio, ſi Orientalis Eccleſiæ opportunitatibus Romanæ & Occidentalis Eccleſiæ opportunitates admiſcuiſſent. Occidentalis & Romana Eccleſia in Arelatenſi Concilio I. *Viris adoleſcentibus conſulunt, vt dimiſſis propter adulterium vxoribus, non ducant alias:* haud conſultutæ tantum, ſed etiam prohibituræ, ✠ juxta evangelicam & apoſtolicam doctri-

nam prohiberi potuiſſe credidiſſent.

II. Hiſpanienſis Eccleſia, quæ Occidentalis pars eſt non minima, id in Eliberitano Concilio fecit, quod Venetorum cauſam adjuviſſet, & Andreæ Eveſtæ Legionenſi Epiſcopo linguam occluſiſſet. Joannes Maldonatus, & ipſe Hiſpanus, Concilium hoc a Venetorum partibus ſtare fatetur ingenue in caput XIX. Matthæi, licet ab eo Concilio diſſentiat.

III. Romana Eccleſia iterum in reſponſionibus, quas interroganti Bonifacio Moguntinenſi Epiſcopo per Gregorium II. dedit, pro Venetis nervoſe dixiſſet, ſed in duabus Synodis, quas Eugenius II. & Leo IV. habuerunt, & in vetere Pœnitentiali ſuo, quod publicam diſciplinam exhibet, & quod multorum inſtar eſt auctorum & librorum, omnino peroraſſet.

IV. Perorationi huic vt cumulus acceſſiſſent duo. Unum eſt fidei profeſſio, quam Romani Pontifices quatuor, Clemens IV. Gregorius X. Joannes XXI. & Nicolaus III. Orientalibus, vt eam in ſignum initæ cum Occidentalibus concordiæ ederent, obtulerunt. Hæc fidei profeſſio relata eſt ſupra num. LXVIII.

Alterum familiariſſima illa de Matrimoniorum diſſolutione collocutio, in quam Eugenius IV. & Latini cum Græcis edita jam fidei definitione Florentiæ venerunt. Repetitam ex propriis monumentis collocutionem ſupra num. LXXI. propoſuimus. Admiſſa collocutione Legati Venetorum ſuis inſeruiſſent commodis; rejecta, Romana incommodi multum cepiſſet Eccleſia.

V. Eveſta Legionenſis Epiſcopus de Milevitanæ Synodi canone XIII. non ita locutus eſſet, vt locutus eſt, ſi beatum Auguſtinum qui Synodo interfuit, de hac materia in libro de fide & operibus cap. XIX. in libro I. de ſermone Domini cap. XV. in libro I. de conjugiis adulterinis cap. VIII. & XXV. in libro I. Retract. cap. XV. & in libro II. earumdem Retract. cap. LVII. in tractatu IX. in Joannem, & in epiſtola LXXXIX. ad Hilarium quæſt. IV. differentem vel legiſſet, vel audiviſſet.

VI. Eveſta non laudaſſet Synodum ſextam pro Quiniſexta,

Propono vobis aliqua, vt fratribus, vt membris, vt Eccleſiarum ductoribus, & primo dico omnes conqueri de ſeparatione Matrimoniorum, idque correctione indiget. Et poſt alia : *Præſules ita reſponderunt : Æquiſſima ſunt quæ beatitudo veſtra dixit; ſed nos ad hæc dare perfectam reſponſionem non poſſumus. Sunt enim & alii Præſules & Imperator noſter : perfecte enim reſpondebimus cum illorum conſenſu. Privatim enim ex nobis reſpondemus ac dicimus, non eſſe hæc præſentis temporis, licet juſta & neceſſaria ſint. Nam dirimimus Matrimonia non ſine juſtis cauſis.* At quæ cauſæ ſint juſtæ, non explicant. Utut ſit : primo quidem Eugenii IV. & Latinorum Antiſtitum, qui Florentiæ cum Græcis celebrarunt Concilium, judicio patet, Matrimoniorum diſſolutionem quæ apud Orientales peragitur, ad fidei dogmata non pertinere. Nam poſtquam edita eſt fidei definitio circa eam controverſiam, quæ in negotio fidei Græcos & Latinos inter ſe commiſſos tenebat, Eugenius Græcos ſic allocutus eſt : *Nos fratres Dei beneficio ſumus fide conjuncti.* Sic autem Græcos allocutus non eſſet Pontifex, ſi ille & reliqui Præſules Latini credidiſſent Matrimoniorum diſſolutionem, quæ apud Orientalem fiebat Eccleſiam, in fidei dogmatibus vel reipſa collocari, vel poſſe collocari, ſervato ordine, qui generalibus in Conciliis hactenus ſervatus fuerat.

Deinde cum Eugenius & Latini Patres præ ſe ferunt, Matrimoniorum diremptionem illam, quæ apud Græcos frequentabatur, Eccleſiaſticæ diſciplinæ materiam eſſe, cum aiunt, illam *correctione indigere :* vt erant viri prudentes & docti, id ſibi conſtituebant ante oculos, quod Tertullianus in libri de velandis virginibus capite 1. ſcribit : *Hac lege fidei manente*, (quam ante propoſuerat, & eam omnino eſſe ſolam immobilem & irreformabilem dixerat,) *cætera jam diſciplinæ & converſationis, admittunt novitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente vſque in finem gratia Dei.*

Tum Eugenius & Latini probe noverant, dirempta non fuiſſe tantum apud Græcos propter adulterium Matrimonia. Nam ſi apud eos dirempta tantum fuiſſent propter adulterium Matrimonia, Latini a Græcis eam diſciplinæ hujus ſibi reddi minime petiviſſent rationem, quam Græci viciſſim a

Latinis ſibi reddi periviſſent. Nam Latini quondam & Romana potiſſimum Eccleſia dirimebant propter adulterium Matrimonia. Fuerunt igitur aliæ diſſolutionis Matrimoniorum capita, quæ Latinos ad quærendam a Græcis diſciplinæ ſuæ rationem commoverunt. Matthæus Blaſtares capita illa recenſet, & nos ſupra recenſuimus ex eo, qui & ex Juſtiniani novella CXVII. recenſuerat.

Poſtremo ex actis Florentinæ Synodi non apparet Græcos Latinis reddidiſſe rationem vllam diſciplinæ illius, quæ in Juſtiniani novella conſtituitur circa diſſolutionem Matrimonii. Quidquid in cauſa, potuiſſent Græci Latinis non immerito dicere, mirari ſe, cur ab eo tempore quo edita fuit Juſtiniani novella, & vſum in Orientali obtinuit Eccleſia, Latini a Græcis diſciplinæ hujus rationem in ſexta vel in ſeptima Synodo non poſtulaverint. Cur cum Photius Occidentalem in certis quibuſdam capitibus graviter perſtrinxit Eccleſiam, Nicolaus I. & reliqui Occidentis Epiſcopi Matrimoniorum diſſolutionem Photio non objecerint. Cur Latini de iſta Græcorum diſciplina conqueſti non ſint in octava Synodo. Cur Leo IX. ad Michaelem Cerularium ſcribens Conſtantinopolitanum Epiſcopum, de Matrimoniorum diſſolutione tacuerit, & eam taciturnitate ſua confoverit. Cur Innocentius III. tam perſpicax Pontifex, & Latini Antiſtites Græcis in Lateranenſi Concilio, cui ille præfuit, Matrimoniorum diſſolutionem non exprobraverint, quinetiam opprobraverint. Cur Eugenius IV. & Florentini Patres anno MCCCCXXXVIII. in memoriam non revocaverint profeſſionis fidei formulam, quam Clemens IV. anno MCCLXVII. Græcis præſcripſit, quam Gregorius X. illis anno MCCLXXIV. in Lugdunenſi Concilio propoſuit, quam Joannes XXI. iiſdem anno MCCLXXVII. & Nicolaus III. anno MCCLXXVIII. vt pax inter omnes redintegraretur Eccleſias, obtulerunt. Intercapedo annorum centum & ſexaginta effecit, vt in oblivionem Eugenii & Florentinorum Patrum venerit memorata profeſſionis fidei formula, ſub cujus finem legitur: *Tenet etiam & docet eadem Romana Eccleſia, ſeptem eſſe Eccleſiaſtica ſacramenta.* Et quibuſdam interpoſitis: *De Matrimonio*

tenet, quod nec vnus vir ſimul plures vxores, nec vna mulier ſimul habere permittitur plures viros. Soluta vero lege Matrimonii per mortem alterutrius conjugum, ſecundas & tertias nuptias & deinceps ſucceſſive, licitas eſſe dicit, ſi impedimentum canonicum & alia cauſa non obſiſtat. Sic excluduntur cetera, quæ de Matrimonio in Scholis traduntur, nec in formula exprimuntur. Latinis tunc Latinorum opera ſatisfeciſſent Græci, ſi quod iſti noſſe debuerant, noviſſent, aut ſi noverant, ingenue & ſine tergiverſatione vlla dixiſſent. Latini vero a Græcis ea ſuper re poſtulaſſent nihil, ſi quod a Clemente IV. Gregorio X. Joanne XXI. & Nicolao III. factum fuerat non ante immenſum tempus, recordati fuiſſent, aut recordari potuiſſent. Atque ita non omnes qui Florentinum celebrarunt Concilium, de traditionibus armati, & de conſuetudine ſuccincti fuerunt.

LXXII. Eugenius, ſeu poſt pacificum Græcorum diſceſſum continuata Florentiæ Synodus in decreto, quod pro Armenorum inſtitutione & concordia edidit, hac de re ita cenſet: *Quamvis autem ex cauſa fornicationis liceat tori ſeparationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas eſt, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum ſit.* Quæ verba ex beati Thomæ opuſculo de ſeptem ſacramentis repetuntur, non ex profeſſionis fidei formula, cujus modo mentionem fecimus, nec ex antiquioribus Romanæ Eccleſiæ monumentis, quorum vades exhibuimus Gregorium I. Gregorium II. & Petrum per os Gregorii loquentem, Romanas Synodos duas, vnam ab Eugenio II. alteram ab Leone IV. celebratam, Joannem VIII. & vetus Pœnitentiale Romanum. Doleo beatum Thomam ad iſtorum monumentorum formam non exegiſſe ſuum de ſeptem ſacramentis opuſculum. Nam ſi exegiſſet Eugenius decretum ſuum, aliter ſine dubio condidiſſet. Sed, vt verum fateor, excuſandus mihi videtur hic Pontifex, ſi decretum ſuis omnibus numeris abſolutum non ſit. Quo enim tempore illud condidit, vehementer occupatus erat in retinendo Pontificatu ſuo, quem illi Baſilienſe Concilium nuper abſtulerat. In id incumbebat totus, quia de ſumma rerum agebatur.

LXXIII. Chriſtophorus Marcellus, qui Romæ ſub Leone X. claruit, & poſtea Corcyrenſis Archiepiſcopus fuit, in libri I. de auctoritate ſummi Pontificis contra Lutherum capite XIX. ſectionis I. *Id vero*, inquit, *non ſolum dictu, ſed etiam creditu longe difficilius eſt, quod divino jure Romana Eccleſia ſit prima ſedes, cum facile vrgente cauſa alio transferri potuerit. Verum cum corporalis Matrimonii jura conſidero, ad ſpiritualis contemplationem meipſum converto. Et quemadmodum de illo ſcriptum eſt: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet, Matthæi* XIX. *ita de hoc ipſo ſentire ac palam fateri non erubeſco. Solvit homo ex cauſa conjugii nexum, quando adulterii facinus ſubeſſe deprehenditur. Solus plane, ait Dominus, honeſtæ voluptatis abuſus, quem fornicationem appellant, in cauſa eſt, cur relinquatur vxor: ſic legitima quædam majoris vtilitatis Eccleſiæ cauſa ſubeſſe poteſt, qua re hoc ipſum ſpiritale & divinitus inſtitutum conjugium diſſolvatur. Cumque id: Quod Deus junxit, homo non ſeparet; objectatur, ita intelligendum eſt, vt valeat, cum ea, qua conjunctio facta fuerit, perſtiterit cauſa: qua item deficiente, nexus ille diſſolutionem facillime patiatur. Quo etiam fit, vt corporale conjugium a Deo propterea inſtitutum ſit, vt vir cum peculiari vxore certam honeſtæ voluptatis vſu prolem ſuſcipiat, quæ cum abfuerit, incertæque ſuſcipiendæ prolis periculum manſerit, jam vnius viri propria & peculiaris vxor amplius dici non poteſt. Idcirco legitime faciendum eſt vtriuſque divortium, vt quod Deus conjunxiſſe ex cauſa viſus ſit, ex illius etiam defectu, homo ipſe ſe ſeparare poterit. Adde quæ ſolo divino conſilio & diſpenſatione ſtatuta ſunt, hominum auctoritas nequaquam invertere poteſt. At ſi præter id deſtinatus quoque requiratur eorum conſenſus, non indecens quiddam aut abſurdum videtur ex legitima cauſa mutari poſſe, & in melius ſuopte jure converti.* Hæc ſola lectione indigent vt intelligantur.

LXXIV. Deſiderius Eraſmus in annotationibus ad caput XIX. Matthæi. *Iudæi putabant ſibi licere quavis de cauſa quoties libuiſſet vxorem abjicere. Id Chriſtus adſtrinxit, vnicam duntaxat cauſam excipiens, nempe ſtupri. Annotavit hujus dictionis* ἔμφασιν *is quiſquis fuit, cujus extat homilia* XXXVIII. *inter mixtus Chryſoſtomi titulo.*

Deinde

Deinde in paraphraſi ad caput v. Matthæi : *Et quanquam lex optabat inter conjugatos amicitiam & concordiam eſſe perpetuam; tamen conſcia duritiei cordis Iudaici, ne quid committeretur ſceleratius, indulſit divortium, puta ne veneficium aut homicidium perpetraretur. At ego volo ſanctius & inviolatius eſſe Matrimonium inter novæ legis profeſſores. Quiſquis enim dimiſerit vxorem ſuam, niſi forte adulteram : jam enim vxor eſſe deſiit, quæ ſe miſcuit alteri.* Poſtrema verba hæc, quæ nonnullis apud Antonium Poſſevinum in apparatu ſacro diſplicuerunt Cenſoribus, beati ſunt Auguſtini tractatu ix. in Joannem. *Sed propterea*, inquit, *in cauſa fornicationis licet vxorem dimittere, quia ipſa eſſe vxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non ſervavit.* Cenſores hoc neſcierunt, niſi fortaſſis Auguſtinum in Eraſmo corrigere voluerint.

Eraſmus paullo poſt perſequitur : *Quod ſi lex hoc agit, vt ſanctum ſit conjugium, neque paſſim conceſſa divortia, nos legem non ſolvimus, ſed adjuvamus, qui nullum volumus eſſe divortium, excepta cauſa ſtupri.*

Tum in paraphraſi ad caput xix. *Ego qui non irrito legem, ſed abſolutiorem reddo, plane dico vobis, nefas eſſe præter mentem Dei & voluntatem Moſis, quod vulgo facitis quavis de cauſa repudiantes vxores veſtras. Nec ideo ratum eſt quod facitis, quia facitis impune. Multa ſunt apud Deum flagitioſa, quæ legibus humanis non puniuntur. Proinde ſcitote quod quiſquis ob quamlibet cauſam abjecerit vxorem, & alteram duxerit : vt adulterium committit ipſe, ita & vxori præbet adulterii cauſam, niſi forte quam repudiat, adulterio commeruit repudium. Nam quæ alteri viro ſui copiam fecit, jam vxor eſſe deſiit, & Matrimonii jus ademit ſibi, diviſa carne, quam Deus vnam & indiviſam eſſe voluit.*

Denique in paraphraſi ad caput x. Marci : *Iudæus ob oris halitum graviorem, ob oculi lippitudinem, aut aliud ſimile vitium repudiat vxorem, cum inter Evangelicos vna dumtaxat cauſa dirimat conjugium, hoc eſt, violata conjugii fides. Uxor enim, quæ ſui corporis copiam fecit alteri, jam, etiamſi non repudietur, deſiit eſſe vxor: & maritus, qui ſui corporis copiam fecit alienæ, jam ante divortium maritus eſſe deſiit.*

Pariſienſes Theologi, cum annus agebatur milleſimus quingenteſimus viceſimus ſextus, propoſitiones illas hæreſeos nota ſic affecerunt.

Hæ propoſitiones quatenus per eas prætendi videtur, Matrimonium per adulterium diſſolvi, quantum ad vinculum, hæreticæ ſunt. Et ſic probant: *Eſt enim vinculum Matrimonii jure divino indiſſolubile, vt ad Corinthios ſcribens Apoſtolus demonſtrat: Cum, inquit, his qui Matrimonio juncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem a viro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et rurſum: Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit, & eadem omnino eſt ratio de viro ſicut de muliere, quia ejuſdem beati Pauli ſententia: Sicut mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir; ita & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Tanta præterea eſt indiſſolubilitas Matrimonii, vt nec per hæreſim (quæ fornicatio eſt ſpiritualis) diſſolvatur.*

1. Sic brevi manu deciditur quæſtio, quam beatus Auguſtinus poſt editos a ſe de illa tractatus complures obſcuriſſimam, implicatiſſimam & latebroſiſſimam appellat. Beatus Paulus remittit ad Dominum, qui ſemel atque iterum permittit viro vxorem propter adulterium abjicere: ſemel in capite v. Matthæi, iterum in capite XIX.

Joannes Chryſoſtomus homilia XIX. in caput VII. prioris ad Corinthios epiſtolæ: *Quomodo enim quæ priori tempore eum dedecore affecit, & facta eſt alterius, & abolevit jus Matrimonii, poterit revocari ab eum, cui facta eſt injuria, & qui propterea manet vt ſoſpes & peregrinus. Præterea illic quidem poſt fornicationem maritus non eſt maritus; ſed mulier, licet cultrix idolorum, non amittit jus mariti.* Chryſoſtomus cenſuræ obeſſe poteſt, prodeſſe non poteſt.

Theodoretus locum Apoſtoli ſic intelligit; nam poſtquam illius verba retulit, ſubjungit: *Evangelicam legem revocat in memoriam. Dominus enim in ſacris Evangeliis dixit: Quicunque dimittit vxorem, præterquam cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Propterea adjecit, non ego, ſed Dominus. Hæc autem maneat innupta, vel viro reconcilietur. Non eſt contrarium illi. Nolite fraudare vos invicem, niſi forte ex conſenſu: illa enim dicta*

ſunt iis, qui non propter aliam cauſam, ſed propter ſolam continentiam ſeparantur. Hic autem iis legem ſtatuit, qui de aliis rebus contendunt; & conatur quidem infractum ſervare Matrimonii vinculum: condeſcendens autem imbecillitati, ei qui ſeparatur, continentiam præcipit; hac etiam ratione prohibens Matrimonii disjunctionem. Cum enim alteri conjungi prohibet, vtramque partem ad prius Matrimonium redire compellit. Theodoretus cum ita Pauli locum interpretatur, cenſuræ obeſſe poteſt, prodeſſe non poteſt.

Theophylactus in idem caput: *Iis autem qui Matrimonio juncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, quia Dominus lege ſancivit non debere fieri divortium, dempta fornicationis cauſa, propterea, non ego, inquit, ſed Dominus.* Cenſores non ita interpretantur Pauli locum: & quia non ita interpretantur, ab antiquis Eccleſiæ tractatoribus diſſentiunt: & quia diſſentiunt, de vi & auctoritate cenſuræ mirum quantum detrahunt.

Arelatenſe Concilium primum, quod vniverſam Occidentis repræſentabat Eccleſiam, a cenſura percellitur, vel cenſuram percellit in canone x. *De his qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & ii ſunt adoleſcentes & prohibentur nubere: placuit, vt in quantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus vxoribus, licet adulteris, alias accipiant.* Hic facit incontinentiæ periculum, vt viris adoleſcentibus non imponatur præceptum, ſed detur conſilium duntaxat, ne viventibus vxoribus adulteris mulieres alias ſibi conjungant in Matrimonium. Aliud enimvero eſt præceptum, aliud conſilium. Non exaggero, non argumentor: rei perſpicuitas argumentatione elevaretur.

Concilia, Patres, tractatores, qui decurſo Eccleſiaſticæ traditionis ſpatio eduntur & proferuntur in lucem, per hanc cenſuram ferunt incommodum, alii gravius, alii minus grave. Gravius quidem ii, qui divortium propter fornicationem licere ſentiunt, quia illorum ſententia hæreſeos notatur: minus vero grave, qui divortium propter fornicationem haud licere ſentiunt, quia contrariam opinionem hæreſeos nota non afficiunt, cum afficere deberent, ne ſibi noceret talis

moderata diſputandi ratio. Pariſienſes Theologi quatuor, Joannes Major, Joannes Gagnæus, Joannes Arboreus, & Claudius Guillaudus; qui poſt annum MDXXVI. in Evangelia & beati Pauli epiſtolas ſcripſerunt commentarios, & in iis Eraſmi opinionem redarguunt; ſed abſtinent ſe a nota cenſoria, quæ hæreſim importet: ſic omnes, dempto vno Guidone Carmelita, cujuſcunque ſint ſententiæ, in cenſuram incurrunt; & hæc eſt certa atque indubitata cenſuræ pernicies. Auctores illos quatuor ſpreviſſe potius quam non vidiſſe Facultatis cenſuram, quia modum excedit, aſſerenti, quod reſponderem expreſſi nihil, ſolidi nihil habere me, ſincere fateor. Qui vero apte congruenterque reſponderet, ei aſſentirer ſine controverſia, & vt homini de Facultate & de me bene merito gratias agerem, acturus ſi poſſem immortales. Hic niſi hiſtorici potius quam diſſertatoris partes obirem, & ne χρύψεως argueret, timerem; lubenti prolixoque animo præteriiſſem cenſuram, & ejus probationem, quæ propter tenuitatem ſuam notæ cenſoriæ & cenſorum nomini nec reſpondet, nec reſpondere poteſt. Obverſabatur mihi ante oculos Joannes Roffenſis Epiſcopus, qui in libro de vnica Magdalena ſcite ait: *Qui rationes invalidas & inefficaces affert, perinde eſt ac ſi nullas attuliſſet, imo longe fuiſſet ei ſatius nullas adduxiſſe. Cum enim quis ſententiam aliquam nulla fultam ratione producit in medium, ſimpliciter & nudis eam verbis aſſerens, dubitare adhuc de illo poſſumus, num abditum aliquid ſoliditatis habeat cui innitatur: quod hactenus non explicuit. Verum qui ſuam opinionem rationibus munit, quæ palam ſunt invalidæ, nullinſque extant roboris, profecto ſeipſum prodit hallucinatum fuiſſe, atque fallacibus inductum rationibus, vt ita opinaretur; ſuumque ita errorem ipſi manifeſtum facit, quando cunctis apertiſſime liquet, eum omni ſolida carere baſi.*

Quinetiam cum ad notæ cenſoriæ probationem, vt vidimus, nihil extra Scripturas eaſque breves adferatur, cenſores ſuam tacite faciunt propoſitionem, quam Eraſmus habet ſua in Hilarium præfatione. Hæc eſt ejuſmodi: *Hoc eruditionis Theologicæ eſt, nihil vltra quam ſacris literis proditum eſt, definire. Verum id quod proditum eſt, bona fide diſpenſare.* Pro-

poſitio ſic ab illis configitur: *Non eſt eruditionis Theologicæ, nihil de iis quæ ad fidem ſpectant definire, quam quod in ſacris literis formaliter & expreſſe habetur, aut quod ex illis clare deducitur; ſed impietatis Witclevicæ aut Luteranæ: quandoquidem auctoribus Dionyſio, Baſilio, Auguſtino, & aliis multis Catholicis Doctoribus non minus credenda ſunt, quæ a Chriſto ex Apoſtolorum traditione habemus de ſacramentis & nonnullis aliis, quam quæ in Scripturis ſanctis exprimuntur. Nec ſolis literarum monumentis jubet Apoſtolus fidem adhiberi, ſed & traditionibus nudo ſermone explicatis. Quare præſcripta propoſitio eſt falſa, impia, & Witclevicæ atque Lutheranæ perfidiæ conſentanea.* Et ſane vt probaretur, Eraſmi de divortio ſententiam dignam eſſe nota, quæ omnium graviſſima eſt, & ſimul dogma contrarium Catholica fide credendum, Scripturæ jungenda fuit, ſi jungi potuit Eccleſiæ traditio: non jungitur, ſed in Scriptura ſiſtitur, vt ſiſtendum eſſe præ ſe fert Eraſmi propoſitio, & ſiſtendum non eſſe demonſtrat cenſura Eraſmicæ propoſitionis.

LXXV. Thomas Cardinalis Caietanus in Matthæi caput v. *Cura fuit legiſlatori, vt dimiſſionem vxoris, ſi qua fieret, adjuvaret. (Ego autem dico vobis) novi Teſtamenti tempore: Quod omnis qui dimiſerit vxorem ſuam. Contextus invitat ad intelligendum de dimiſſione totali: quoniam de illa conſtat legem loqui dicentem: Qui dimiſerit vxorem, det illi libellum repudii, & illam corrigit ad literam* JESVS. *(excepta fornicationis cauſa) Lex vetus latum relinquit campum cauſis dimittendi vxorem:* JESVS *reſtringit vſque adeo vt ſolam cauſam fornicationis (proculdubio carnalis, quæ ſola directe contrariatur conjugali fidei) excipiat, (facit eam mœchari) dando dimiſſæ abſque fornicatione occaſionem mœchandi. (& qui dimiſſam) proculdubio abſque fornicationis cauſa (duxerit in vxorem, adulterat) non maritus, ſed adulter eſt. Ita quod dimittens vxorem abſque cauſa fornicationis, cauſat duo mala; ſcilicet, quod dimiſſa mœchetur, & quod accipiens ipſam ſit adulter. Hic eſt planus literæ ſenſus: nec hinc ſequitur quod lex novi Teſtamenti concedat viro propter vxoris fornicationem dimittere illam totaliter: quoniam textus iſte non eſt tota lex novi Teſtamenti. Sed bene ſequitur, quod ex hoc textu non eſt pro-*

hibita, non eſt illicita dimiſſio vxoris propter ipſius fornicationem, cum quo ſtat, quod ex alio textu ſit prohibita & illicita. Et rurſus ſequitur, quod dimittens totaliter vxorem propter ipſius fornicationem, non eſt cauſa, quod dimiſſa mœchetur, quoniam illa jam mœchata fuerat: ſicut lex diſponens, quod maritus occidens vxorem (niſi inventam in actu adulterii) decapitetur, non reddit occaſionem vxoris in flagranti reperta crimine licitam, ſed impunem a decapitatione. Rurſus ſequitur, quod in hoc textu nihil diſponitur de dimiſſa ob fornicationis cauſam, nec de ducente ipſam. Nec hoc eſt mirum, quia nec de ipſa dimiſſione, quæ fiebat per libellum repudii, diſponitur, an fuerit licita; ſed hoc alteri loco legis novæ reſervatur, ſcilicet ſequentibus, cap. XIX. *Conſidera, prudens lector, Evangelii textum, & teipſum Evangelio, non Evangelium tuo accommoda ſenſui.*

Deinde in cap. XIX. *Dico autem vobis (Quod quicunque dimiſerit) totaliter. De tali enim dimiſſione erat ſermo: nam vxorem dimittere abſque additione aliqua, ſignificat non dimittere ſecundum quid, puta quoad torum; ſed ſimpliciter & abſolute, quod eſt dimittere totaliter. Conſtatque de dimiſſione abſolute motam eſſe quæſtionem a Phariſæis & loqui Moyſen. (Uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, in vxorem mœchatur.) Textus iſte clare conſtituit mœchum facientem hæc duo: ſcilicet dimittere vxorem non fornicariam, & aliam ducere; & in promptu ratio mœchatus eſt, quia durat conjugium cum prima dimiſſa. Quid autem ſit in dimittente vxorem fornicariam, & aliam ducente, textus iſte nihil dicit. At ſi vrgens objeceris verba* IESV *non eſſe ſuperflua, & propter exceptionem fornicationis aliquid ſignificare diverſum ab aliis cauſis, fateor ſic eſſe. Et ſi inſtes illud diverſum nihil aliud eſſe, niſi quod propter fornicationem dimittens vxorem, & aliam ducens, non mœchatur: reſpondeo ſic ſonare textum, ſecundum planum literæ ſenſum. Sed quoniam non audeo apponere me contra torrentem Doctorum & judiciorum Eccleſiaſticorum, ideo dixi textum nihil diſponere de dimittente fornicariam. Intelligo igitur ex hac Domini* IESV CHRISTI *lege, licitum eſſe Chriſtiano dimittere vxorem ob fornicationem carnalem ipſius vxoris, & poſſe ducere aliam vxorem, ſalva ſemper Eccleſiæ definitione, quæ hactenus non apparet. Nam decretales Pontificia de hac mate-*

ria non ſunt definitivæ fidei, ſed judiciales facti: profitentur autem ipſimet Pontifices, vt patet in C. quarto de divortiis, & in C. Licet de ſponſ. duorum, Romanos Pontifices aliquando in his judiciis Matrimoniorum erraſſe.

Tum in caput x. Marci: *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam, pro in eam. Adverte quod Marcus non refert omnia, quæ* JESVS *dixit, omittens exceptionem, quam* JESVS *appoſuit, ſcilicet excepta fornicationis cauſa, vt clare patet Matth.* XIX.

Denique in prioris ad Corinthios epiſtolæ caput VII. *Non ſolum miror, ſed ſtupeo, quod Chriſto clare excipiente cauſam fornicationis, torrens Doctorum non admittit illam mariti libertatem.*

Hæc ille qui Romæ floruit ad annum MDXXV. & qui poſtea commentarios ſuos Clementi VII. dedicavit.

Ego ſatis memini legere me, fuiſſe qui Caietanum generatim & per averſionem redarguerint; ſed non memini legere me, fuiſſe qui quæ ex Caietani commentariis retulimus, referentes ſigillatim & καθ' ἕκαστα redarguerint. Cur autem id ita contigerit, neſcio. Præſtitiſſet tamen Caietani dicta poſteriori, quam priori dumtaxat modo redarguere, idque ſervatis pro Scripturæ intelligentia & interpretatione regulis, quas Joannes Chryſoſtomus & Cyrillus Alexandrinus tradiderunt. Hic in aſſertione XX. theſauri: *Primum quidem oportet eum, qui ad inveſtigationem ſacrarum Scripturarum accedit, obſervare tempus, quo aliquid dicitur, & perſona a qua dicitur, propter quid & de quo dicitur. Ita enim qui recte ſentire volunt, citra vllum errorem quæ ſcripta ſunt intelligent.* Ille in homilia ſuper illud Hieremiæ: *Non eſt in homine via ejus. Contextus* (Scripturæ) *omnem ſeriem, & pro quibus dicta ſunt illa, a quo vel ad quem, quam ob cauſam, quando & quomodo expendamus. Non enim dicere ſufficit, aliquid in Scriptura ſcriptum reperiri, neque temere avulſa ac diſcerpta divinitus inſpiratæ Scripturæ membra nuda, & a reliquo contextu ſerieque ſermonis ſejuncta ſumere, ac nimia licentia confidentiaque ipſis illudere: ſic enim prava dogmata multa in noſtram hanc ætatem invecta ſunt, dum negligentioribus perſuaſit diabolus, vt oblique diſtorta teſtimonia*

Scripturæ proferrent, vel additis ſubtractiſque nonnullis tenebras veritati offunderent.

LXXVI. Provinciale Concilium Moguntinum, quod anno MDXLIX. celebratum eſt, capite XXXVI. *Quod ſi*, inquit, *ob fornicationem, quæ ſola illis ſeparandi cauſa a Domino permiſſa eſt, conjuges ſe invicem diviſerint, manere debere innuptos, aut dimiſſo conjugi reconciliari, & neutri eorum, donec vixerit prior conjux, ad ſecunda tranſire Matrimonia poteſtatem eſſe.*

LXXVII. Ambroſius Catharinus Compſæ Archiepiſcopus, qui Tridentino Concilio interfuit, in tractatu de Matrimonio, qui cum aliis tractatoribus prodiit anno MDLII. cum privilegio Julii III. *Suſcipiam primum partes eorum, qui in viro etiam quoad vinculum dicunt Matrimonium dirimi, vt poſſit aliam ducere. Stat ſententia Domini apud Matthæum his verbis: Quicunque vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, dimiſerit, & aliam duxerit, mœchatur. Hæc vna oratio, niſi vim literæ afferamus, profecto duarum orationum vim habet. Una eſt affirmativa continens hujuſmodi regulam: Si quis vxorem ſuam abſque cauſa fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, mœchatur. Altera eſt negativa, quæ continet exceptionem a regula propter particulam illam* niſi, *& eſt: Si quis vxorem ſuam ob fornicationem dimiſerit, & aliam duxerit, mœchatur. Si igitur ſic intelligitur hæc Domini ſententia, vt verba ipſa, quam manifeſtiſſime videntur porrigere, jam deciſa eſt quæſtio.*

Objiciunt illud ex beato Marco, quod ait Dominus: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, committit adulterium ſuper eam. Deinde ex beato Luca, vbi ait: Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur. Loquuntur ſine exceptione, ſed facile reſpondetur. Nam beatus Lucas & Marcus, quod erat regulare tradiderunt abſque præjuditio jam datæ exceptionis apud Matthæum. Non eſt enim novum, aliud exemplum per aliud declarari, & in alio poni regulam, in alio tradi exceptionem. Marcus porro, vt oſtenderet ſe loqui extra caſum adulterii, dicit: Quod ſi quis dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur ſuper eam, hoc eſt, in illam, ſeu in ejus injuriam. Quod ſi factum eſſet ex cauſa adulterii, non ſane diceretur in illam, id eſt, in ejus injuriam factum: quandoquidem prius ipſa mœcha fuiſſet,

ſit, & amiſiſſet jus ſuum ſuper viri corpus. Dices ex Auguſtino, per illa ſigna vniverſalia, quicunque & omnis, homo includitur. Omnem autem cauſam includi non eſt neceſſe. Unde & Dominus excipiens cauſam adulterii, vſus eſt illa voce, quicunque, dum ait: Dico vobis: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ex cauſa fornicationis, &c. Quamobrem ipſcmet beatus Auguſtinus in libro 11. Retractationum non perfecte ſe rem explicaſſe, ingenue fatetur. Ceterum non poteſt homo ſeparare quod a Deo conjunctum eſt; ſed ipſe qui conjunxit, poteſt etiam ſeparationem permittere. Quod ergo ſe vir ab adultera ſepararet, a Chriſti ſententia habet, qui eſt legiſlator, non ab vllius hominis auctoritate: & cum ab ea ſeparatus ſit, quid vetat quominus aliam ducere poſſit?

11. *Licita eſt dimiſſio vxoris ex cauſa adulterii, per quam tamen dimiſſionem illud proculdubio fit, ne ſint duo in carnem vnam, & tollatur ex parte viri obligatio adhærendi vxori ſuæ: ita vt ſolvatur vinculum Matrimonii, ſaltem ex parte viri, & hoc auctoritate Dei. Quid ergo mirum, ſi eadem auctoritate concedatur, aut potius expreſſe conceſſum ſuſtineatur, poſſe novum iniri conjugium cum adultera, quæ jus ſuum ſuo crimine perdiderit. Ex hoc tollitur argumentum ex horum vi verborum: Adhærebis vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Unde ex cauſa adulterii ſublata eſt illa obligatio adhærendi vxori ſuæ, cum ipſa carnem illam vnam diſciderit, & fecerit ad vnam carnem non eſſe duos, ſed plures; vnde & marito jus ſuum perdidit, & revera ſacramenti ſignificationem deſtruxit.*

Dices ex Paulo; ſi donec vivit vir, mulier alligata eſt, caſus adulterii, videlicet ſi vir adulterium commiſerit, non liberat eam a viro, ſeu a lege viri. Igitur nec e contra liberatur vir a jure mulieris, ſi illa fuerit adultera: ſed dicitur, quod poſita per adulterum regula non præjudicat exceptioni jam a Chriſto poſitæ: alioqui non poſſet virum in caſu adulterii dimittere, & debitum carnis illi adultero denegare, ſecundum communem Doctorum ſententiam. Beatus Ambroſius aut alius dat diſparitatem: ſic vt viro quidem liceat propter vxoris adulterium repudium dare, & aliam ducere; non ſic autem e converſo mulieri per adulterium viri.

III. *Si Matrimonium ſolvatur in cauſa adulterii, deſtruetur ſacramenti ratio ſeu ſignificatio, quia ſignificat conjugium illam conjunctionem, quæ eſt inter Chriſtum & Eccleſiam. At hæc eſt inſolubilis. Sed dicatur: Quomodo Matrimonium eſt inſolubile, cum morte ſolvatur id quod non eſt in conjunctione Chriſti & Eccleſiæ? Reſpondebunt forte, hoc quidem eſſe per accidens, ſed per ſe, & ex natura ſacramenti eſſe vt diſſolutionem non ferat. Idem ergo verſa vice reſpondebo, quod ſicut morte accedente ſolvitur Matrimonium per accidens, ita per adulterium ſolvi per accidens: at ſolvi tamen.*

IV. *Chriſtus nullo modo ſeparatur ab Eccleſia neque ſecundum torum, neque ſecundum vinculum. At hic concedunt ſeparationem propter adulterium, ſaltem ſecundum torum: quanquam revera hæc ſeparatio tori eſt etiam diſſolutio vinculi, ſaltem ex parte. Etenim conjux propter adulterium alterius conjugis liberatur a vinculo, quo ea antea tenebatur: ita vt non habeat vlterius poteſtatem corporis illius. Ubi eſt ergo illa ſignificatio indiſſolubilitatis Matrimonii?*

V. *Solvitur conjugium non conſummatum per ingreſſum religionis: poteſt inſuper, vt plures dicunt, ſeparari conjugium per ſeparationem Papæ: vbi ergo eſt hæc ſignificatio? Sed comminiſcuntur, conjugium ante copulam non ſignificare conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, ſed Chriſti cum anima. Si ergo ponitur, quod ante copulam mulier committat adulterium, tunc vir poterit licite illam dimittere, & aliam ducere, quia ſignificatio non obſtat: quod tamen neſcio an illi concedant.*

VI. *Si viro non liceret alteri nubere, ne ſignificatio ſacramenti violetur, nec licebit illi dimittere adulteram, & ſeparare ſeipſum perpetuo a toro, quia & in ejuſmodi ſejunctione violatur vinculum ſingulare, quod eſt vnam carnem eſſe, & hærere conjugi ſuæ; & ideo violatur ſignificatio, quia Chriſtus nunquam ab Eccleſia ſua ſeparatur. Quocirca neſcio quo pacto defendi poſſit, & non ſolvi vinculum per adulterium; ſed ſolummodo torum, quaſi vinculum tantum in hoc conſiſtat: vt alter ſcilicet non poſſit alteri jungi, & non in hoc videlicet ita conjuges eſſe carnem vnam, vt in ea quilibet eorum jus habeat. quod in hoc caſu non eſt. Adultera enim perdidit jus ſuum, vt omnes fatentur, ſi maritus eam dimittat.*

Ceterum indiſſolubilitas Matrimonii non proficiſcitur a ratione ſignificationis, ſed a natura rei & a verbo Domini, & ab ipſo facto, id eſt, ab ipſa carnali copula. Nam ipſe Dominus Deus, qui fidelium Matrimoniis aſſiſtit, indiſſolubili vinculo conjungens eos, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. *Quæ Domini verba omnino per adulterium violantur, quoniam non jam ſunt duo ad unam carnem, ſed plures. Denique propter mala, quæ ex hoc evenire poſſunt, æquum non eſt legem alioqui rectam aboleri.* Hæc Catharinus, qui videtur difficultates univerſas, quæ a ratione petuntur, exhauſiſſe.

LXXVIII. Tridentinum Concilium in ſeſſione XXIV. quæ anno MDLXIII. habita eſt, in canone VII. *Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum docuit & docet juxta evangelicam & apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero conjuge vivente aliud Matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero alii nupſerit; anathema ſit.*

At quomodo canon iſte conditus fuerit ex libro XXII. Tridentinæ hiſtoriæ, quam Sforza Cardinalis Pallavicinus compoſuit, diſcendum eſt. Sic enim in cap. IV. ſcribit: *Canon quoque paratus fuerat cum anathemate in eum, qui diceret, Matrimonia conſummata ob adulterium diſſolvi. Sed Oratores Veneti die* XI. *Auguſti, cum ipſis poſterior modulus oſtenſus eſt, ſolenniter expoſuerunt Conventui, Venetam Rempublicam ſemper conjunctiſſimam fuiſſe Apoſtolicæ Sedi, & Conciliis œcumenicis ejus auctoritate celebratis, pioque ſemper ſtudio amplexam ac veneratam decreta ſanctioneſque inde profecta, utpote divinam gloriam, animarum ſalutem, pacemque Chriſtianorum promoventia. Verum ab eo, quod ſeptimo canone parabatur, niſi moderatione aliqua reformaretur, inferri poſſe non modicam offenſionem Orientis Eccleſiæ; præſertim vero Venetorum inſulis, Cretæ, Cypro, Corcyræ, Hacyntho, Cephaleniæ, & aliis multis, non ſolum cum publicæ quietis, ſed cum Eccleſiæ Catholicæ detrimento. Compertum eſſe Patribus, tametſi Græca Eccleſia a Romana ex parte diſſentiret; non tamen eo deſperationis deventum eſſe, ut meliora ſperari non poſſent: præſertim cum Græci in ſubjectis Reipublicæ locis degentes,*

quamvis ſuo ritu viverent; tamen Præſulibus a Romano Pontifice aſſumptis obtemperarent. Eapropter tum rerum convenientia, tum Oratorum munere ſe compelli, ne ipſi eos populos percuti ſinerent ejuſmodi anathemate, quo ad tumultum integramque a Sede Apoſtolica ſeceſſionem provocarentur. Satis conſtare, in more poſitum apud Græcos, ut uxorem adulteram deſerant, & aliam ducant, veterrimam majorum conſuetudinem, ut ipſi dicunt, ſecuti: nec idcirco illos damnatos, aut anathemate perculſos fuiſſe ab ulla Synodo œcumenica, etiamſi Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ hujuſmodi mos liquido innotuiſſet. Exiſtimare igitur Oratores, ſui eſſe muneris, quam efficaciſſime poſſent, poſtulare ut voces illæ canonis adeo moderate lenirentur, ne Græcis detrimentum inferrent; præſertim intentato anathemate, quod dubium non erat confici poſſe, non ſolum nulla parta Eccleſiæ Catholicæ indignitate, ſed fortaſſe retenta plurimorum Doctorum reverentia. Poſſe quantum ipſi rebantur, & obtineri quod Synodus intendebat, & Reipublicæ ſatisfieri, canone ejuſmodi verbis conflato: Anathema ſit, ſi quis dixerit, ſacroſanctam Romanam, Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, quæ mater & magiſtra aliarum eſt, erraſſe aut errare, cum docuit & docet propter adulterium alterius conjugum Matrimonium non poſſe diſſolvi, nec utrumque, vel etiam innocentem conjugem, qui cauſam adulterio non dedit, debere novum Matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera alteram duxerit, & eam, quæ dimiſſo altero alii nupſerit. Propterea rogari Patres ab Oratoribus, ut vel ea, vel alia meliori ratione pro ipſorum prudentiſſimo arbitratu vellent in eo gratificari ſereniſſimæ Reipublicæ, quæ ſemper ſacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ obſecuta plane fuerat, & erat obſecutura.

Hic ſiſto tantiſper, ubi de Sede Apoſtolica ſermo inſtituitur. Oratores hi noverant Curiam tempori ſæpe, ſed Sedem Apoſtolicam veritati ſemper ſervire. Curiam privatis ſæpe, Sedem vero Apoſtolicam publicis commodis ſemper ſtudere, niſi forte, quod vitari aliquatenus vix poteſt, ſubreptio vel obreptio interveniat. Sed cum intervenit, notum eſt illud beati Bernardi in epiſtola CLXXX. ad Innocentium II. *Hoc ſolet habere præcipuum Apoſtolica Sedes, ut non pigeat revocare, quod a ſe forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum.*

nos præſtituerat. Tunc ab Imperatore, & a Græcis qui aderant, edita profeſſione, ii quæ ſequuntur, ſubjiciunt : *Confitentes vero hæc & approbantes, acceptantes & promittentes obſervare, vt ſuperius dictum eſt. Rogamus vero magnitudinem veſtram, vt Eccleſia noſtra dicat ſanctum ſymbolum prout dicebat ante ſchiſma vſque in hodiernum diem, & quod permaneamus in ritibus noſtris, quibus vtebamur ante ſchiſma : qui ſcilicet ritus non ſunt contra ſupradictam fidem, nec contra divina præcepta, nec contra vetus & novum Teſtamentum, nec contra doctrinam ſanctorum generalium Conciliorum, & Sanctorum receptorum per ſancta Concilia, quæ celebrata ſunt a ſpirituali dominatione Romanæ Eccleſiæ.* Hoc in tomo XIV. Eccleſiaſticorum Annalium, quos Odericus Rainaldus conſcripſit.

LXX. Guido Carmelita, qui ad annum MCCCXXX. floruit, in libro de Græcorum erroribus. *Decimus*, inquit, *error eſt Græcorum : dicunt enim quod divortia Matrimoniorum fieri poſſint juſta de cauſa pro libito voluntatis.* Id minime dicunt, vt ex Matthæo Blaſtare ſatis aperte colligitur. Guidonis impoſtura eſt : nam Græci minime dicunt ſe Matrimonium *pro libito voluntatis* diſſolvere.

Præterea hæc pugnant inter ſe, *juſta de cauſa*, & *pro libito voluntatis*. Sed Guido pergit : *Item Græci in hoc contra Chriſti doctrinam expreſſe dicunt hæreſim : nam Chriſtus præcepit, vxorem a viro non dimitti, niſi ob ſolam cauſam fornicationis : nec tunc viro licet aliam ducere.* Id continuo probat ex cap. V. & XIX. Matthæi, & cap. VII. prioris ad Corinthios epiſtolæ: *Mulier alligata eſt viro*, & cetera. Primus, quod ſciam, omnium Guido hæreſim hanc detexit, & detectam ita probavit. Sic philoſophari non didiciſſet in Romana Eccleſia, ſi quo tempore hanc Eccleſiam rexerunt Clemens IV. & Gregorius X. vixiſſet, & manum ferulæ Pontificum eruditione & pietate illuſtrium ſubduxiſſet: ſi quos videre potuit Pontifices Joannem XXI. & Nicolaum III. vidiſſet & allocutus fuiſſet. Joannes & Nicolaus in eo deſudarunt & elaborarunt quamplurimum, vt Græcos ad ineundam cum Latinis concordiam pertraherent, atque illam fidei profeſſionem, quam Clemens IV. compoſuerat, ſincere emitterent. Tunc decimum erro-

Rrr y

ſi ſextam nullos edidiſſe canones noviſſet : non novit. quod imperfectæ ſcientiæ indicium eſt certiſſimum. Experientia vero rerum magiſtra conſtat, ſcientiam minus perfecte comparatam in eo, qui præfervidi & tortuoſi eſt ingenii, mala multa, ſed bona pauca efficere poſſe; & ſi quæ bona efficiat, id caſui & fortunæ deputandum eſt.

VII. Eveſta non laudaſſet quoque Synodum Quiniſextam ſeu Trullanam, ſi editos a Balſamone & Zonara in illius Synodi canones commentarios perlegiſſet.

VIII. Eveſta Florentinam Synodum laudaſſet ſincerius quam laudavit, ſi ſciviſſet abſolutam fuiſſe Synodum hanc, cui Græci Patres interfuerant, cum quod citare voluit, & ſub nomine Florentinæ Synodi citavit, confectum eſt; ſcilicet decretum pro concordia Armenorum. Quidquid id eſt, ſupra expoſuimus num. LXXII.

IX. Cum Eveſta Clementem Alexandrinum adduxit, Origenem Clementis diſcipulum magiſtro longe ſuperiorem ac doctiorem adducere omiſit, & Conſtantinum Imperatorem, qui convenienter tractatui Origenis legem tulit anno CCCXXXI.

X. Baſilium quoque non adduxiſſet, ſi Baſilii canonem IX. & Balſamonis ac Zonaræ in eum commentarios legendo percurriſſet.

Porro autem Pallavicinus, vt ſancti Ambroſii auctoritatem, qua vtebantur Oratores Venetorum, elevet, Joannis Maldonati & Philippi Labbæi opinionem, vt in margine indicat, ſecutus, dicit commentarios in epiſtolas beati Pauli non eſſe Ambroſii; ſed vel Remigii, vel Hilarii Romanæ Eccleſiæ Diaconi ſchiſmatici. At ſi ſint Remigii ſeu Lugdunenſis, ſeu Remenſis, inde liquet horum commentariorum doctrinam Gallicanæ Eccleſiæ moribus non repugnaſſe. Remigius, vt ea ferebat ætas, vir erat doctiſſimus. Si vero ſint Hilarii Romanæ Eccleſiæ Diaconi, inde quoque liquet, horum commentariorum doctrinam ab Romana non abhorrere Eccleſia, dummodo non fuerit alia tunc in ea, alia tempore Gregorii II. Eugenii II. & Leonis IV. doctrina de ſolvendis ob adulterium Matrimoniis.

Hilarii ſchiſma a ferendo hac de re teſtimonio non excludet apud eos, qui noverint Hieronymum Catholicos & hæreticos Antiſtites in vnam aggregaſſe ſententiam, cum certus quidam epiſtolæ ad Galatas locus eundem Hieronymum & Auguſtinum inter ſe commiſſos acriter teneret: qui noverint, Hieronymum & Theodoretum in explicandis Scripturis Theodotionem, Symmachum & Aquilam citate, quamvis illi ab Chriſtiana religione defeciſſent: qui noverint Catholicis tractatoribus agnoſcentes duas in Chriſto voluntates hæreticos in ſexta Synodo adjungi: qui tandem noverint Stephanum I. Rom. Pont. vt ſuum de non rebaptizandis quibuſlibet hæreticis decretum confirmaret, ſic vſum fuiſſe diſciplina hæreticorum: *Si quis ergo a quacunque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, vt manus illi imponatur in pœnitentiam*, CUM IPSI HÆRETICI PROPRIE ALTERUTRUM AD SE VENIENTES NON BAPTIZENT, SED COMMUNICENT TANTUM.

Nunc ſupereſt, vt de vtroque canone, quem Pallavicinus exhibet, nonnihil dicamus. Si canon prior inter vulgatos Tridentini Concilii canones extaret, quinam ſubjicerentur anathemati, replicata traditionis memoria facile dijudicaretur; ſed quia non extat in dijudicanda re, tempus male collocaretur: abuti eſſet otio & literis, vt contentioſus funis duceretur. De poſterioti canone agendum eſt, qui inter vulgatos Tridentini Concilii canones extat, & quem Pallavicinus in Venetorum gratiam adornatum & emollitum eſſe ſignificat. In eo percutiuntur anathemate, qui dicunt *Eccleſiam errare*. Sunt, opinor, heterodoxi. Sed quid ibi nomine Eccleſiæ intelligatur, non eſt facile ſuſpicari. Nam quo tempore Florentina habebatur Synodus, Orientalis Eccleſia certa quædam dirimebat Matrimonia, nec illa dicebat Occidentalem Eccleſiam errare, quod non ſimiliter Matrimonium dirimeret, & viciſſim Occidentalis Eccleſia non dirimebat Matrimonia, nec illa dicebat Orientalem errare, quod illa dirimeret Matrimonia.

An autem canonis iſtius argumentum diſciplinæ ſit vel dogmatis, haud difficile conſtabit ei, qui derivatæ ab initio

Eccleſiæ circa Matrimonii diſſolutionem traditionis monumenta primum revolvet. Deinde revoluta monumenta illis aptabit regulis, quas Tridentinum Concilium ad ſanciendum dogma vel diſciplinam ſeſſ. IV. V. VII. XIV. cap. I. & V. ſeſſ. XXI. cap. IV. ſeſſ. XXIII. cap. I. ſeſſ. XXIV. in doctrina de ſacramento Matrimonii, præſcripſit. Addendus eſt articulus ex forma juramenti profeſſionis fidei. *Item ſacram Scripturam* ... (puta Matthæi cap. V. verſu XXXIII. cap. XIX. verſu IX. Marci X. verſu XI. Lucæ cap. XVI. verſu XVIII. cap. VII. prioris ad Corinthios epiſtolæ verſu X. & XI.) *juxta eum ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam niſi juxta unanimem conſenſum Patrum accipiam & interpretabor.*

Nunc ad finem decurſæ traditionis obſervatione nova confirmandum eſt, quod in parte II. tractatus art. II. cap. II. ſtatui, & argumentis VII. aſſerui, quæ videntur impedire, quominus facilitate tanta Conſtantini lex & Juſtiniani novella CXVII. de Matrimonio damnentur a quibuſdam recentioribus, quanta damnari ſolent. Igitur in decurſa traditione offendi neminem, qui Conſtantini legem vel Juſtiniani novellam ad examen revocaret & redargueret. Fuerunt quidam, qui ad caput V. vel XIX. Matthæi contra Judæos de libello repudii & de divortio varie diſputaverint; ſed qui cum Conſtantino vel Juſtiniano de ea re manum conſeruerint, & Imperatores ex jure manu conſertos ad Chriſtum vocaverint, non fuerunt.

Imperator Zeno novam fidei formulam ita varie conſcriptam, ut in eam hæretici perinde ac Catholici conſentirent, edidit, & Henoticum appellavit: Illud Catholici Antiſtites rejecerunt, & inter alios Felix III. ſtatim atque in Simplicii locum ſuffectus eſt. Nec Silveſter Papa, nec alii Epiſcopi Conſtantino reſtiterunt ferenti legem, cujus initium eſt: *Placuit mulieri non licere.*

Gregorius Mauritio reſtitit ferenti legem, qua *ne milites in monaſterio ſuſciperentur*, prohibuerat, Imperatoremque eo adduxit, ut legem ſuam emolliret. Æquales Juſtiniani

Vnu

Pontifices ei non reſtiterunt ferenti legem, quæ eſt de diverſis cauſis divortiorum.

Clemens IV. Gregorius X. Joannes XXI. & Nicolaus III. cum fidei formulam obtulerint Orientalibus, ut cum Occidentalibus redirent in gratiam, Orientales a ſervandis Conſtantini & Juſtiniani legibus non abſterruerunt. Non abſterrere in tali rerum circunſtantia, quid aliud eſt, quæſo, quam illorum diſciplinam aſſerere, & Venetorum cauſam apud Tridentinos Patres fortiter orare?

Eugenius IV. Græcorum circa Matrimonii diſſolutionem diſciplinæ, quæ Imperatorum edictis aſſeritur, non reſtitit, ratus eam ad fidei dogma non pertinere: ſed diſciplinæ tantum rationem petiit, non petiturus tamen omni ex parte, ſi vetus illi occurriſſet Romanæ & Occidentalis Eccleſiæ diſciplina. Non repetam, quæ ſuo loco in hanc rem diſſeruimus, etiamſi digna ſint quæ repetantur, infigantur & inculcentur.

Porro autem quidquid pro defenſione Imperatorum & Clementis III. dici poteſt, breviter complector. Imperatores & Clemens III. πορνείας ſeu fornicationis nomen, quo Chriſtus apud Matthæum utitur, non ſolum pro ſtupro, ſed etiam pro quibuſdam aliis criminibus in Scriptura expreſſis acceperunt, eoque ſic accepto ſuas de divortio leges condiderunt: nec Sacerdotes qui per orbem præſidebant Eccleſiis, repugnarunt, coram repugnaturi ſine dubio vel omnes, vel aliqui certe, ſi per leges hujuſmodi Chriſtiana fides ſeu religio in periculum veniſſet. Quinetiam ſi quid peccatum eſſet ab Imperatoribus, tunc & regnum agendo & ſacerdotium patiendo, parem culpam ſuſcepiſſent, aut oppido quam falluntur Romani Pontifices octo, Celeſtinus I. Leo I. Hilarus, Felix III. Gregorius I. Leo II. Gregorius VII. & Paſchalis II. quorum auctoritates in prima parte tractatus art. 1 cap. x1. deſcriptæ ſunt, & ut murus aheneus objectæ volentibus condemnare, quæ vetus non condemnavit Eccleſia; & ideo minus congruenter pronuntiare, cum ad pauca reſpiciunt.

Caput VI.

Sub Ludovico Germaniæ Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

VIDEAMVS modo an deterior ſit Regum Germaniæ, vel Imperatorum Occidentis, quam Orientis condi-tio Non commemoro hic, vt jam præmonui, quæ de cauſis impedimentiſque Matrimonii edixerunt Imperatores, qui vna Galliæ Reges fuerunt. De iis jam actum eſt in altera tractatus parte. Quod autem de Ludovico Germaniæ Rege, qui ab anno DCCCXL. vſque ad annum DCCCLXXVI. claruit, proponimus, narratur in chronico, quod in monaſterio ſancti Bertini fuiſſe ſcriptum videtur. *Ludovicus Germaniarum Rex hoſtem ſuam contra Vinedos directam, & proſpere agentem recepit, cujus filius & æquivocus contra patris voluntatem filiam Adalardi deſpondit; vnde ſatis animum patris offendit. Carolus obviam fratri ſuo Ludovico ejus colloquio fruiturus Coloniam pergit, & in talia collocutionum ſuarum verba patrem & filium de jam dicta præſumptione pacificat ea conditione, vt jam Adalardi filiæ non copuletur.* Sic igitur diſſolutum fuit illud conjugium, quia contra civiles leges initum, quibus, ne filii contra parentum voluntatem inirent, cautum eſt.

Caput VII.

Sub Henrico III. Imperatore regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUÆ pro conſervando ſuo in Matrimonium jure Henricus, qui ab anno MXLVII. vixit vſque ad annum MLVI. geſſit, ea ſic ſe habent lib. III. Annalium Flandriæ

Vuu ij

ad annum MLIX. quibus conſentiunt Annales Hannoviæ manuſcripti in Bibliotheca Navarrici in Pariſienſi Academia Collegii: *Balduinus Inſulenſis Flandriæ Comes, defuncto Hermanno Montenſi Comite, magnis viribus invaſit Hannoviam & Richildem Hermanni viduam, quæ Montenſem Comitatum & omnem Hannoviæ terram & jure dotis & procuratione liberorum poſſidebat, rapuit, filioque in Matrimonium collocavit. Tunc Leo IX. cujus neptis erat Richildis, & Henricus III. pro ſuo quiſque jure, adverſus Balduinum & viduam acerrime pugnarunt: ille dirarum fulmine, hic bellorum acerbitate. Dirarum cauſa fuit, quod Apoſtolicam Sedem de prohibitis gradibus non conſuluerat: bellorum cauſa, quod Hannovia imperialis juris eſſet.* Vel; vt Annalibus Hannoviæ ſcribitur: *Cujus* (Matrimonii) *ratione Imperator Henricus commovit bella contra dictum Balduinum, ex eo quod viduam, quæ erat ſub Imperatoris tutela, ſine cujus licentia rapuerat, & Matrimonio conjunxerat.* Matrimonium itaque, quod duplex reſcindebat caput, raptus & Imperatoris diſſenſus, pœna duplex excepit. Porro diuturnior fuit pugna Cæſaris, quam Pontificis, qui quod ſuum eſſe credebat, liberaliter conceſſit. Nonnulli tamen dixerunt, non eſſe indictum ab Leone decretum anathematis, niſi ea lege, vt adempto ſociali jure tori in perpetuum poſtea ſecubarent. Utut ſit de Leonis facto, ſucceſſor illius Victor II. in Agrippinenſi Synodo, & Henricus I. Rex Francorum, dicuntur auctores fuiſſe pacis, quæ Cæſarem inter & Comitem ſubſecuta eſt. Itaque Imperator de ſuo jure deceſſit: & ſic Matrimonium, quod diſſentiente Cæſare nullum erat, eo poſtea conſentiente ratum habitum eſt.

Ab hoc Imperatore aliud ſumamus exemplum, quod Antonius Bonfinius lib. II. decadis II. rerum Hungaricarum ita refert: *Sophiam filiam forma ſpectatiſſimam, quam paulo ante Philippo Franciæ Regis filio ſacra aſſeveratione ſpoponderat, reſciſſa affinitate conjugaturum in arctiſſimum æternæ pacis vinculum: quonam modo deſponſatam filio Regis Galliæ gnatam reſciſſa præſtantiſſima affinitate Andreæ filio ſpopondiſſet, niſi aliqua vehementi neceſſitate adactus ad eas conditiones deſcendiſſet.* Ex hoc certe videre licet, quouſque in reſcindendis aut curandis ſponſalibus,

progrediatur ratio publicæ ſaluris. Hoc eſt, vt diuturnum graveque bellum, quod Germanos inter & Hungaros ardebat, extingueretur.

CAPUT VIII.

Sub Henrico IV. Imperatore regia in Matrimonium poteſtas retenta.

HENRICVS IV. Henrici III. ſucceſſor, quam a majoribus impediendi pro bono Reipublicæ conjugia procerum auctoritatem acceperat, ita conteſtatus eſt apud Guillelmum Neubrigenſem lib. IV. de rebus Anglicis cap. XXXII. Res ſic ſe habet: Philippus Auguſtus Rex Galliæ poſtridie nuptiarum facti velut pertæſus, maleficorum artibus ab vxore avertitur, eam repudiare cogitat, conſilio favent Bellovacorum & Carnutum Præſules, Comitis Palatini filiam, quæ conſobrina Imperatoris erat, experiit, Imperator Francorum amantiſſimus vt Regi ſatisfaceret, Palatinum virum, vt ferebatur, in Imperio ſummæ poſt Cæſarem amplitudinis accerſivit: novi conjugii nuntius ad aures matris pervenit, hæc filiam de regio toro convenit, cum ea diligentius agit, ambæ præſumptum Iſburgic Reginæ divortium expendunt: ac tandem illud exemplum verita puella Regis nuptias abhorret, alium appetit conjugem, Henricum ſcilicet Saxonici Ducis filium; mater vero ad animum filiæ inclinata ei dicit: *Confide, filia, quia per maternam operam formidato liberata exemplo, optato potieris connubio. Mox eundem Henricum elegantiſſimum & ſtrenuiſſimum juvenem Regis Anglorum ex ſorore nepotem, virago mirabilis ſecretis literis advocavit. Ille feſtinus accurrit, filiam tradente matre accepit, & confeſtim ſolennis nuptiarum ritus peractus eſt. Interea*, inquit auctor, *novæ nuptæ pater ab Imperatore inductus, vt regiis filiam nuptiis honeſtaret, acta rei repente famam accepit: Imperator quoque rem audiens, credenſque hoc præter ejus conſcientiam fieri minime potuiſſe, acri contra eum*

Vuu iij

motu excanduit, & ad ſe vocatum mordaciter increpavit: tum quia juvenem oderat; tum quia factum erat aliter quam volebat; tum quia ſtomachanti atque objurganti ſatisfaciens: Per ſalutem, inquit, tuam, Imperator, mea hoc neque voluntate, neque conſcientia actum eſt. Sed conjugem meam conſobrinam tuam contemplatione juramenti olim a me & illa felicis memoriæ patri tuo Imperatori Duci Saxoniæ præſtiti abſentem me credo patraſſe. Unde tua mihi celſitudo ſuccenſet? Tum Imperator: Vade, inquit, & nebulone illo expulſo reſcinde quod actum eſt. Et ille: Noli, ait, ſic loqui, Imperator. Nam eouſque, ut dicitur, res proceſſit, ut abſque ſempiterno filiæ meæ dedecore reſcindi non poſſit. Hic primum advertatur, quid juris penes ſe eſſe Imperator agnoſcat, ratus hoc Matrimonium præter ſuam conſcientiam fieri minime potuiſſe. Deinde quid pro excuſatione adferat Palatinus Comes. Non dicit Principis hac in re neceſſarium non eſſe conſenſum, aut jure impediendi conjugia procerum carere, immo ei tacite conſentit. Quomodo igitur excuſat ſeſe? *Filia*, inquit, *jam nupſit alteri.* Sed qua id ratione factum? Volente quidem matre, & clam ſe; ſed Imperatore conſcio, qui nuper fatis conceſſerat. Poſtremo dum audita Comitis purgatione, inquit: *Vade, & nebulone illo expulſo reſcinde quod actum eſt.* Supponit profecto Matrimonium fuiſſe reſciſſioni obnoxium: de facto quippe, non de jure contractum, quia defuerat illius conſenſus. Neque vero ab Imperatoris conſilio recedit Comes. Sic Imperatori modeſte reſpondens: *Noli ſic loqui, Imperator nam eouſque res proceſſit, ut abſque ſempiterno filiæ meæ dedecore reſcindi non poſſit.* Id eſt, ſi Matrimonium, quod jam conſummatum eſt, ſolvatur, filia mea jam pro concubina habeatur neceſſe eſt. Ne tamen deinceps falſo cauſetur quis, Imperatori Comitem haud paruiſſe, audi cur res aliter ac primum voluit Imperator, evenerit ſine ullo juris ſui damno. Deſiit ille reſciſſionem urgere, ſeu quia deſiit Rex Galliæ filiam Comitis expetere, (compertum enim tunc eſt legitimum Regis cum Iſburge connubium,) ſeu quia paternæ poſtea voluntati ſuam accommodaverit, atque ita legitimum evaſerit Matrimonium.

Caput IX.

Sub Ludovico IV. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Ludovicus contractum inter Joannem Regis Bohemiæ filium, & Margaretam Karinthiæ Duciſſam, Matrimonium diſſolvit, quod Joannes ad opus Matrimonii foret inhabilis. En Ludovici diploma : *Ludovicus Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, vniverſis Chriſti fidelibus, quorum intereſt vel intereſſe poterit, in futurum manifeſtum eſſe volumus & facimus per præſentes. Quod in judicio coram nobis per ſe, ſeu per certos nuncios ſeu procuratores expoſuit illuſtris Margareta Duciſſa Karinthiæ & Tyrolis Comitiſſa, quod vir nobilis Ioannes Regis Bohemiæ filius, jamdudum ſibi Matrimonio copulatus, & poſtmodum in ætate debita conſtitutus, ac per tanta temporum ſpatia ſecum habitans, quanta ſufficiunt ac ſufficere debent ſecundum ſtatuta tam divinæ quam humanæ legis ad debitum carnalis copulæ per virum ſive maritum ſuæ vxori reddendum; eadem Margareta in ætate ſufficienti ſimiliter conſtituta, & ſeipſam, vt conveniens fuerat, præbente & exhibente ad præfatam copulam carnalem explendam, non potuit dictus Ioannes neque valuit, ſicuti neque valet, aut poteſt, nec vnquam poſſe creditur in futurum, eandem carnaliter cognoſcere ſibi conjugem Margaretam, quemadmodum multis, & quaſi omnibus poſſibilibus modis hoc tentans, eundem Ioannem impotentem, & omnino inhabilem ad opus præfatum ſe dicit expertam, ac adverſus eundem Ioannem, ſilique præfatum defectum inexiſtere coram nobis in judicio ſe reddidit per experimenta ſufficientia & teſtimonia qualibet ad hoc neceſſaria probaturam. Quare ſuper hoc habito maturo & deliberato conſilio ſuorum procerum & conſiliariorum omnium, noſtram clementiam atque juſtitiam vna cum præfatis imploravit & requiſivit inſtanter, vt eidem ſuper hoc providere de convenienti remedio dignaremur, & taliter etiam, quod per jus ſive ſententiam noſtram li-*

cite poſſet a ſupradicto Ioanne jam vocato marito ſive conjuge ſuo, de Matrimonio ſeparari propter caſum, ſive impedimentum prædictum, & ab eodem Ioanne totaliter ſic abſolvi, vt eidem de cetero ad nullum Matrimonii debitum teneretur; ſed poſſet de ſeipſa & ſuis omnibus ordinare, ſecundum quod ſibi expediens videretur. Nos vero, cujus debitum eſt omnibus ac ſingulis reddere juſtum ex officio & auctoritate, qua fungimur, præfatam Margaretam cum præfatis ſuis omnibus juſtitiam inſtantiſſime requirentibus & ſupplicantibus noſtris dignum duximus exaudire, & nihilominus abſque offenſa juris præfati Ioannis jam vocati conjugis ſui, ſi jus aliquod in contrarium habuiſſet, ad expeditionem ſeu terminationem litis præmiſſæ inter vocatos conjuges præfatos proceſſimus. In hac forma videlicet, quod vocatos conjuges præfatos citari fecimus atque vocavimus in judicio coram nobis, aſſignantes eiſdem ſecundum formam juris debitum atque tutum locum & temporis ſpatium, infra quod poſſent & deberent in judicio coram nobis comparere ad agendum & defenſandum, & cetera faciendum, quæ neceſſaria forent pro inquirenda veritate ſuper lite præfata. Verum & Margareta jam dicta per ſe, ſeu per ſuos certos nuncios, ſive procuratores ſufficienter comparuit in judicio coram nobis per omnes terminos ſibi aſſignatos, & cum omnibus probationibus & teſtimoniis ſufficientibus ad convincendum ſæpedictum Ioannem impotentem eſſe atque privatum naturali potentia ipſam carnaliter cognoſcendi, aut quamvis aliam mulierem, ſeipſam quoque virginem vſque in tempus & diem datæ præſentis reſcripti per ſufficientia teſtimonia demonſtravit. Supradictus vero Ioannes in præfatum judicium coram nobis impoſiti ſibi defectus per præfatam Margaretam veriſimiliter conſcius, nec per ſe, nec per aliquem legitimum nuncium, ſive procuratorem comparuit, tempore debito, ſive ſtatuto, nec quicquam in contrarium impoſiti ſibi defectus per Margaretam præfatam per ſe vel per alium allegavit; ſed contumax ex natura ſe convictum reddidit, atque confeſſum de his omnibus, quæ ſibi per prædictam Margaretam fuerant tam impoſita, quam probata, ſufficientia quidem ad Matrimonii divortium inter ipſam & præfatum Ioannem per ſententiam conſummandum. Nec poteſt, nec vnquam cum veritate poterit ſæpedictus Ioannes, aut quivis alter pro ipſo judicem vel locum comparendi

per

per nos ſibi aſſignatum allegare ſuſpectum. Nam hactenus retroactis temporibus, tam Ioanni Regi Bohemiæ patri ſuo, quam etiam Carolo de Bohemia fratri ſuo, pluries & locis pluribus noſtræ coactivæ poteſtati ſubjectis, fidum ac tutum placitandi nobiſcum aſſignavimus locum, in quo perſonaliter affuerunt, & cum omni tranquillitate manſerunt; ac inde abſque moleſtia qualibet ſecundum ipſum beneplacitum receſſerent: quod & ante dicto Ioanni benigne offerri fecimus, & acceptare contempſit, vt ſupra jam diximus. Per auctoritatem ergo nobis rite debitam & conceſſam, & legi divinæ conformiter, ſicuti certum eſt, & aſſerunt ſacræ Scripturæ, ſive divinæ leges atque civiles ſententiæ ſufficientes, ac comprobati Doctores, ad divortium ſive ſeparationem Matrimonii faciendam inter vocatos conjuges Ioannem & Margaretam prædictos procedere volentes atque debentes, infra ſcriptam ſententiam tulimus in hæc verba: Nos Ludovicus IV. Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus pro tribunali judice ſedentes in cauſa ſive lite divortii ſeu ſeparationis Matrimonii, quæ vertebatur inter illuſtres perſonas, Ioannem Regis Bohemiæ filium, requiſitum parte ex vna, & Margaretam Duciſſam Karinthiæ, & Tyrolis Comitiſſam, ex altera parte tanquam actricem, ac requirentem a dicto Ioanne jam vocato conjuge ſuo de Matrimonio ſeparari. Viſis & intellectis tam per nos quam præfatos Doctores juribus, rationibus, probationibus & teſtimoniis Margaretæ præfatæ, necnon contumacia jam dicti Ioannis: dicimus, diffinimus & determinamus, præfatam Margaretam ſeparari debere ſeu poſſe de Matrimonio a ſæpedicto Ioanne, eque converſo, cum iiſdem, vel ipſorum alteri id videbitur expedire. Ipſam quoque Margaretam hoc requirentem inſtanter, vt ſupra, ſeparamus, abſolvimus, & ſeparatam eſſe judicamus in Matrimonio a jam dicto Ioanne, per hanc noſtram ſententiam diffinitivam. Simili quoque modo ſupradictum Ioannem a præfata Margareta in Matrimonio per auctoritatem & per noſtram ſententiam diffinitivam ſeparantes. Ita videlicet quod de cætero præfatus Ioannes ſupradictæ Margaretæ in nullo Matrimonii debito teneatur, neque ſimiliter præfata Margareta ſupradicto Ioanni; ſed liberum ſit vtrique de corpore proprio ſive perſona & omnibus bonis propriis, juribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus facere vel diſponere, & quodlibet ordinare pro ſuæ propriæ libito voluntatis.

Ludovicus poſt diſſolutum iſtud Matrimonium, Margaretæ veniam fecit, vt Carolo Marchioni Brandeburgenſi conſanguineo ſuo nuberet. Diplomatis verba ſunt: *Nos Ludovicus IV. Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, univerſis Chriſti fidelibus, quorum intereſt, aut poterit intereſſe, notum eſſe volumus & facimus per ſeriem infra ſcriptam, quod in noſtra præſentia perſonaliter conſtituti illuſtres, Ludovicus Marchio Brandeburgenſis, & Margareta Duciſſa Carinthiæ ac Tyrolis Comitiſſa, poſt habitum ipſorum maturum ac deliberatum conſilium, animum atque actualem voluntatem habentes ſe invicem in Matrimonio legitime copulandi: dubitante tamen præfato Ludovico & Margareta, ne aliquo gradu affinitatis ſanguinis tale conjugium ſive Matrimonium humanarum legum aut Romanorum Principum ſtatuto, decreto vel ordinatione alia quomodolibet appellata, impedimentum aliquod pateretur: ſupplicaverunt ac petiverunt inſtanter, tale impedimentum conſanguinitatis, ſi quod inter ipſos affuerit vel adeſſet, per diſpenſationem noſtram relaxari, ac per noſtram auctoritatem atque ſententiam totaliter amoveri. Nos vero propter communem & evidentem Reipublicæ utilitatem manifeſte viſam ſequi, ad conjugium ſupradictum præfatum impedimentum affinitatis ſanguinis, ſi quod inter ipſos adeſſet, judicamus eſſe tollendum, & ſimpliciter amovendum. Cum gradus affinitatis ſanguinis, præſertim infra ſorores & fratres, Matrimonium non impediat, divinæ ſeu Chriſtianæ legis ſtatuto aliquo vel præcepto, quemadmodum certitudinaliter novimus tam per eos, quam per ſupradictæ legis divinæ idoneos ac probatos Doctores: idque etiam aſſerente beato Auguſtino lib.* XV. *de civitate cap.* XVI. *dum de talibus affinitatis ſanguinis gradibus tractans inquit, quod hoc videtur Matrimonium licitum fieri inter affines & conſanguineos, nec lex divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Quibus ſiquidem verbis duas ſententias expreſſit Auguſtinus: unam videlicet ſupradictam, quod lege divina legitimum Matrimonium fieri non eſt prohibitum inter perſonas ſanguinis affinitate conjunctas. Secundam vero ſententiam ſcire facit; videlicet, quod talis prohibitio Matrimonii inter conſanguineos fieri habeat auctoritate legiſlatoris humani, aut ejus principantis, ſupremi Principis Romanorum. Idem quoque concedere atque fateri convenit Romanum Epi-*

ſcopum, Papam vocatum, cum ſuorum Clericorum cœtu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nam præfatus Papa Romanus ſuper impedimento affinitatis ſanguinis per diſpenſationem tollendo a ſanguinis affinitate conjunctis, invicemque Matrimonium contrahentibus, ad ſuam auctoritatem aſſeris pertinere, ac in talibus Matrimoniis pluries diſpenſaverunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum. Quod ſi talis gradus affinitatis ſanguinis Matrimonium legitimum impediret, legis divinæ ſeu Chriſtianæ præcepto, non poſſet aliquis hominum, quinimo neque angelus de cælo, dictum impedimentum per diſpenſationem aliquo modo amovere; hoc Chriſto teſtante: Facilius eſt cælum & terram tranſire, quam unum apicem a lege cadere. Rurſuſque idem Dominus dixit: Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea permanebunt in æternum. Ex quibus manifeſte apparet, ac fateri cogitur Romanus Epiſcopus, & per factum confirmatur ipſius, quod gradus affinitatis ſanguinis non impediet Matrimonium fieri legis divinæ vel Chriſtianæ præcepto: & quod ſi gradus affinitatis ſanguinis quamquam licitum Matrimonium impediat fieri, hoc totum factum eſſet præcepto ſive ſtatuto legis humanæ. De cujus ſiquidem legis præceptis ſive ſtatutis diſpenſare ſolummodo pertinet ad auctoritatem Imperatoris ſeu Principis Romanorum. Nec obſtat dicere, præfata Matrimonia eſſe prohibita lege divina, eo quod mali moris ſunt: & propterea etiam peccata mortalia fore prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam diſpenſationem in his ad miniſtrum ſolummodo Eccleſiaſticum, Epiſcopum ſive Presbyterum pertinere. Hic enim ſermo rhetoricus ſive apparens, ſophiſticus eſt: falſum namque recipit, quoniam præfata Matrimonia non ſunt mali moris, præſertim in aliquo caſu. Nam & ipſa, tanquam in caſu licita, fieri concedit Romanus Epiſcopus. Nec etiam rurſus mali moris ſunt abſolute loquendo, quoniam non ſunt cum malitia convoluta confeſtim, veluti furtum & crimina reliqua: & propterea nec ſunt lege divina prohibita, quemadmodum dixit beatus Auguſtinus. Non ſyllogizatur autem, neque concluditur propterea, diſpenſationem de talibus ad Epiſcopum quemquam ſive Presbyterum pertinere. Eſto quod ſint abſolute prohibita lege divina, & ſub pœna damnationis æternæ: quoniam de his prohibitis nullus hominum, quinimo nec angelus de cælo, diſpenſare

poſſet vel ordinare ſive concedere quod licite fierent, ut deductum eſt ſupra. Unde etiam juxta prædicta, de præceptis ſacræ Scripturæ ſive mandatis loquens Apoſtolus; inquit: Et ſi angelus de cælo evangelizaret vobis aliud præter id, id eſt, contra id quod evangelizatum eſt a nobis, anathema ſit. Nec propter aliud, niſi quod evangelizata erant per Apoſtolum divina prohibita vel præcepta. Rurſus, quoniam præfata Matrimonia non fuerunt mali moris, neque prohibita ſecundum legem veterem, quamvis aliquando peccata ſiant, ſive fuerunt in antiqua lege, non quod ſunt abſolute, ſive confeſtim cum malitia convoluta, neque mali moris, ſed ſolummodo, quod lege prohibita fuerant: veluti carnes porcinas & beſtias non ruminantes comedere, quod ideo peccatum effectum eſt, quia prohibitum fuerat in lege Moſaica; non tamen propter malum, aut mali moris ex ſe, quemadmodum furtum, homicidium, falſum teſtimonium, & hujuſmodi reliqua, quæ prohibita ſunt legibus divinis & humanis, eoquod ex ſe mala ſunt, & mali moris, confeſtim cum malitia convoluta. Ex his igitur omnibus jam prædictis maniſeſte apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel utraque, auctoritatem diſpenſandi atque tollendi a Matrimonio impedimentum inter perſonas, & a perſonis ſanguinis affinitate conjunctis, ad Romanum Principem pertinere. Propter quod nos Ludovicus IV. Romanorum Imperator Auguſtus præfatum affinitatis ſanguinis impedimentum, ſi quod eſſet inter præfatos Ludovicum & Margaretam, quominus poſſent aut prohiberentur per humanæ legis aut Romanorum Principum ſtatuta ſeu decreta, vel alias ordinationes quomodolibet appellatas, in Matrimonio copulari, tollimus, & per noſtram auctoritatem atque ſententiam tenore præſentium totaliter amovemus. Concedentes eiſdem ac cuilibet ipſorum, ut abſque offenſa cujuſlibet juris humani, ſtatuti vel ordinationis alterius quomodolibet nominatorum licite ſe poſſint ac valeant in Matrimonio copulari. Abſolventes etiam eoſdem, ipſorumque legitimos filios & filias ac heredes nunc & in perpetuum a pœna qualibet reali, perſonali & infamiæ, & alia quavis quomodolibet nominata, ſi qua foret impoſita contrahentibus Matrimonium infra conſanguinitatis gradus aliquos nominatos per quemquam Principem, Romanum etiam, vel per leges, aut communitatem aliquam, collegium vel ſingularem perſonam, cujuſcunque auctoritatis vel dignitatis

exiſtant. Quibus omnibus & ſingulis, & a quibus excipimus caſum prædictum, de præfatis videlicet perſonis, Ludovicum & Margaretam jam dictos, & in quantum huic noſtro reſcripto ſive diſpoſitioni & conceſſioni noſtræ contradicunt, totaliter aut in parte, per hoc ipſum præſens noſtrum reſcriptum derogamus, & volumus derogari, eodem nihilominus ſemper in ſuo robore duraturo. Hæc apud Bzovium tomo XIV. ad ann. MCCCXL. num. VIII.

Ludovicus Romanorum Imperator, qui tam potuit in Occidentali imperio, quam Græcus in Orientali ſubditis veniam dare, vt in prohibito conſanguinitatis gradu Matrimonia contraherent, aut quam olim potuerunt in Italia Reges, quos nullus vnquam Pontifex de vſurpato Eccleſiæ jure poſtulavit. Etenim cum major non ſit in diſpenſatione, quam in legum latione poteſtas: quidni diſpenſaret Imperator in lege, quæ ab aliis Imperatoribus jam tum primum inſtituta eſt? Non ſum neſcius graviſſimas inter Ludovicum & tres continenter Pontifices interceſſiſſe inimicitias: ſed id vulnus refricare nec animus eſt, nec ad inſtitutum quicquam confert. Fuerit licet Imperator in aliis rebus aut iniquus, aut perduellis: hac in re non prius damnari poterit, quam alii Principes, qui pari vſi ſunt poteſtate, damnentur: quam Theologi omnes illi, qui jus ferendarum legum Matrimonia dirimentium tribuunt Principibus, damnentur: quam antiqui Pontifices, qui jus illud in Regibus & Imperatoribus agnoverunt, damnentur. Hic tamen ſcopulus eſt, ad quem ne allidant incauti, paucis præmonendum fuit.

Clemens VI. in ſententia, qua Ludovicum Imperio privatum denunciavit, inter ſeptem damnationis capita recenſet iſtud, quod nonnullos in prohibitis gradibus conjunxiſſet. Sed id fecit doctiſſimus Pontifex, non quod crederet legitimos Principes gradus affinitatis ſolo civili jure vetitos relaxare non poſſe: ſed quod Ludovicum Bavarum verum ac legitimum Imperatorem non eſſe, perſuaſum haberet. Qua in re Pontifex illatam legitimis Principibus injuriam vindicavit potius, quam vllum civili poteſtati, regiæ vel imperatoriæ, detrimentum attulit. Clemens enim cum Ludovicum pro Imperii invaſore duceret, non vltra quam alieni juris

Xxx iij

invaſorem in data diſpenſatione damnavit. Contra vero cum Ludovicus de facto (quod uti & jus Deo judicandum relinquimus) ſe pro vero Imperatore gereret, in concedenda illa conjugii licentia, civilis poteſtatis fines non tranſilivit, nec quod alienum erat, uſurpavit aut ſuo, aut aliquo Pontificis, qui rem ſuis momentis expenderit, ſenſu.

ARTICULUS II.

Quæ in cauſis impedimentiſque Matrimonii plerique Occidentalium partium Reges & Principes egerint, attinguntur.

IN hac tertia parte breviores erimus quam in ſecunda, quæ ſolos Galliæ Reges occupavit: brevitatis hujus cauſæ ſunt omnino duæ. Et primum quidem, quod Galliæ regnum cetera Occidentis regna & principatus diuturnitate temporis antecedat, eamque ob rem plura ſui in Matrimonium Principum & aliorum ſubditorum juris monimenta ſuppeditet. Deinde, quod non licuerit pleroſque aliarum Occidentis nationum libros & annales evolvere, in quibus quid Principes juris in Matrimonium procerum & aliorum retinuerint ſemper, contineri poteſt. Quæ tamen daturi ſumus, cordatis hominibus ſufficient, ſi illa præſertim prima tractatus parte ſuſtententur.

CAPUT I.

Sub Reccaredo Gothorum in Hiſpania Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

RECCAREDUS qui Gregorio I. Pontifice eminuit, ſuam in Matrimonium poteſtatem declarare non po-

tuit manifeſtius, quam ſtatuere leges, quibus ſubditorum conjugia diſponantur, impediantur vel permittantur. Hic ergo Rex in lib. III. legum Wiſigothorum cap. I. tit. I. edixit, vt tam Gotho Romanam, quam Romano Gotham Matrimonio ſociari liceat: *Sollicita cura in Principe eſſe dignoſcitur, cum pro futuris vtilitatibus beneficia populorum providentur: nec parum exultare debet libertas ingenita, cum fractas vires habuerit priſcæ legis abolita ſententia, quæ incongrue dividere maluit perſonas in conjuges, quas dignitas compares æquaverit in genere: ab hoc meliori propoſito ſalubriter cenſentes, priſcæ legis remota ſententia, hac in poſterum valitura lege ſancimus, vt tam Gothus Romanam, quam etiam Gotham Romanus, ſi ſibi conjugem habere voluerit, præmiſſa petitione digniſſima facultas eis nubendi ſubjaceat, liberumque ſit libero liberam quam voluerit, honeſta conjunctione conſulta, perquirendo proſapiæ ſolenniter conſenſu, Comite permittente, percipere conjugem.* Huic legi Pontificum nemo reſtitit, aut de vſurpato Sacerdotum jure conqueſtus eſt.

Deinde in lib. III. cap. I. tit. III. hanc de adulteriis inceſtivis legem tulit: *Nullus præſumat de genere patris vel matris, avi quoque vel aviæ, ſeu parentum, vxoris, fratris etiam deſponſatam, aut viduam, vel propinquorum ſuorum relictam, ſibi in Matrimonio copulare, vel adulterio polluere. Ita vt vſque ad ſextum generis gradum nulli liceat ſanguinis propinquitatem libidinoſe fœdare, vel in conjugio appetere, exceptis illis perſonis, quas per ordinationem atque conſenſum Principum ante hanc legem conſtat adeptas fuiſſe conjugium, quæ nequaquam per legis hujus edictum teneri poterunt ad reatum. Similis & de mulieribus ordo ſervandus eſt. Qui vero contra hanc conſtitutionem præſumpſerint facere, judex eos non differat ſeparare, vt a tam nefanda pollutione diviſi juxta qualitatem ſexus in monaſteriis delegentur, illic jugiter permanſuri.* An potuit, quæſo, Rex explicatius loqui, vel nervoſius? Qui contra Regis edictum Matrimonia contrahunt, ab judice (ni fallor, ſæculari) ſeparantur, & in monaſteria relegantur perpetuo manſuri.

CAPUT II.

Sub Ervigio & Egicane regia in Matrimonium poteſtas retenta.

HOc jus regium, qua ſecundas Reginarum Hiſpaniæ nuptias attinet, in duobus confirmatum eſt Conciliis, quorum vnum eſt Toletanum XIII. quod anno DCLXXXII. coactum eſt Ervigio Rege, cap. V. *Ne defuncto Rege, relictam ejus conjugem, aut in conjugio ſibi quiſquam, aut in adulterio audeat copulare. Non hoc ſecuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit eſſe permiſſum. Qui hanc ſententiam violare præſumpſerit, ſit ab omni Chriſtianorum communione ſeclufus, & ſulphureis cum diabolo contradendus ignibus exurendus.*

Alterum eſt Cæſarauguſtanum III. quod anno DCXCI. Egicanis Regis juſſu habitum eſt, de quo hæc Spondanus in Epitome Baronii: *Inter alia vero cum jam antea Toletanum decimum-tertium ſtatuiſſet de vxoribus Regum, ne poſt eorum obitum ad ſecunda vota tranſirent (ne videlicet occaſione nuptiarum Reginæ daretur alicui animus invadendæ tyrannidis) in præſenti nunc Cæſarauguſtano, quo facilius ejuſmodi pericula evitarentur, additum præterea eſt, vt relicta Regis poſt ejus obitum veſtem regiam deponeret, religioſamque induens cum monialibus in monaſterio vitam tranſigeret.* Hic notanda ſunt duo. Primum eſt, legem hanc, quæ ſecundas Reginarum Hiſpaniæ nuptias prohibet, ab Ervigio Rege conditam eſſe. Unde in Concilio Toletano dicitur obtuliſſe tomum, in quo indicat ſe velle leges conſtituere. Et ſane nulla lex eſt, cujus argumentum ad regiam auctoritatem magis referri debeat, quam quæ ſecunda Reginarum vota ſpectat.

Alterum, hanc legem ab Epiſcopis, qui hæc duo celebrarunt Concilia, duplici modo confirmatam eſſe: vno quidem, qua politicæ ſocietatis membra ſunt, & civilem perſonam ſuſtinent, dum ne Reginæ poſt obitum mariti nubant, tanta

cum ſeveritate decernitur. Altero vero, qua Clericorum duces & capita, Eccleſiaſticamque perſonam gerunt, dum legem, quæ Hiſpaniæ ſaluri, civium incolumitati & quieti plurimum conſulit, & a Rege, & a ſeipſis tanquam præcipuis regni partibus inſtitutam anathemate communiunt, & illius violatores ab omni Chriſtianorum communione ſecludunt, & ſulphureis ignibus cum diabolo exurendos tradunt: quo ex ſupplicii genere legem juſtiſſima de cauſa ſancitam eſſe perſuadent. Quod autem Epiſcopi qua Epiſcopi hanc legem non tulerint, confirmari poteſt ex iis, quæ prima tractatus parte art. IV. cap. III. diſputavimus.

CAPUT III.

Sub Henrico I. Caſtellæ Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

NUNC ad exempla veniendum eſt, quamvis vbi tam illuſtres ſunt leges, exempla non deſiderentur. Sub Henrico I. qui ad annum MCCXIV. regnabat, vnum ſuppeditat Rodericus Sanctius Palentinus Epiſcopus lib. III. Hiſt. Hiſpanicæ cap. XXXVIII. *Henricus hujus nominis I. cum eſſet puer annorum vndecim, ſtatim mortuo Alfonſo VIII. patre ſuo in regnum aſſumitur: matre ejus defuncta, regni gubernationem ſuſcepit nobiliſſima Domina Berengaria ſoror ſua.* Et poſt alia: *Alvarus Comes filius Nunii Comitis ſpecialem curam Regis ſuſcepit.* Et poſt alia: *Tentaverat Alvarus Henricum Regem puerum filiæ Regis Portugalliæ nuptui tradere, Regina & magnatibus invitis, idque de facto obtinuit. Et quia ſe contingebant conſanguinitatis gradu, nec ad quietem regni expediebat, ab Innocentio III. celebratum eſt inter eos legitimum divortium, ſuper quo emanavit illa famoſa Decretalis Etſi. de donationibus inter virum & vxorem.* Duo ex hac narratione colligimus. Primum quidem, Henricum cum filia Regis Portugalliæ, Regina & magnatibus invitis, Matrimonium contraxiſſe. Alterum vero, duas ob

cauſas factum fuiſſe divortium, tum quod ſeſe conſanguinitatis gradu contingerent, tum quod ejuſmodi conjugium publicæ tranquillitati multum incommodaret. Prima cauſa licet ad divortium ſufficeret, ſecundam tamen minus habuiſſe virium, nemo eſt qui merito repugnet; quod facilius primæ quam ſecundæ potuiſſet remedium adhiberi. Quæ gratia proletariis hominibus quotidie conceditur, Regibus ac Principibus cur denegaretur? vt interim ab ipſis Regibus impedimentum conſanguinitatis manaſſe taceamus.

Ceterum, ſi Sanctius, ſi Mariana, ſi alii Hiſpanicarum rerum ſcriptores Decretalem Innocentii repræſentaſſent integram, plurimum ex ea lucis huic rei affulſiſſet. Videſis illius Decretalis fragmentum, quod inter Innocentii Papæ conſtitutiones extat; ſed nihil vel ad propinquitatis gradum, vel ad regni quietem comperies.

CAPUT IV.

Sub Ferdinando V. vel ejus ſucceſſore regia in Matrimonium poteſtas retenta.

NON adferimus exemplum, quo quidem Matrimonium dirimi probetur; ſed quo ne illud contra regni pacem contrahatur, proviſum conſtat. Iſabella Ferdinandi, qui anno MCCCCLXXV. regnare cœpit, filia, cum a tribus potentiſſimis Principibus, Alfonſo Luſitaniæ Rege, Ferdinando Arragoniæ Principe, & Carolo Aquitaniæ Duce, Regis Gallorum fratre, ad nuptias expeteretur: *Rem*, inquit Lucius Marinæus lib. XIX. Hiſt. Hiſp. *illa detulit ad conſiliarios & regni proceres atque Pontifices, quos ſibi benevolos fideleſque cognoverat: qui prudenter omnia cogitantes, demum penſitatis omnibus competitorum partibus, & regni paci quietique futuræ conſulentes, Iſabellæ conſortium Ferdinandi Siciliæ Regis maxime convenire dixerunt.* Seu, vt refert Nebriſſenſis lib. 1. decad. 1. rerum geſtarum a Ferdinando & Iſabella: (poſtquam Cardinalis Al-

bienſis orationem præmiſit, & Iſabellam ſe erga Regem Galliæ excuſantem ſic induxit) *Simul etiam dicebat ſe agere Ludovico Regi gratias immortales pro eo animo, quem erga ſe reſque ſuas oſtendebat, quodque dignam exiſtimaret, cui fratrem Matrimonio conjungi peteret; ſed ea de re omnem curam in regni proceres optimateſque rejeciſſe, quandoquidem ſibi non eſſet pater qui patrimonium fundaret, neque frater qui vtriuſque parentis curam ſuſtineret. Rogabat præterea Cardinalem, vt ſe apud Regem excuſaret, quod non fuerit in poteſtate ſua, vt illius voluntati obſequeretur, quoniam hæc deliberatio jam non ex ſua, ſed ex optimatum conſultatione pendebat.* Quod pridem evenerat in Henrico, ne in ſe eveniret, Iſabella timuit. At cur timuit, niſi publica regni pax foret regula, ad cujus amuſſim contrahenda procerum Mattimonia exigerentur?

CAPUT V.

Sub Philippo II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUIBUS in litetis Philippus II. anno MDXCVIII. die VI. Maii omne jus Belgicarum provinciarum tranſſcripſit Iſabellæ filiæ, dum Archiduci Albreto nupſit, ſtatuitur, regii ſanguinis mulieres, & alias hujus loci Principes feminas non poſſe cuiquam nubere, quin idem Rex Philippus, vel ejus heredes, atque in regno Hiſpaniæ ſucceſſores conſentiant. Tranſſcriptionis articulus hic eſt: *Item tranſſcriptio ſeu ceſſio ea facta eſt conditione, vt Principes & domini harum provinciarum teneantur liberos conſilio & aſſenſu ejuſdem Hiſpaniæ Regis, heredum, & in Hiſpania ſucceſſorum in Matrimonio collocare.* Hac autem tranſſcriptione ii, de quorum Matrimonio agitur, ad contrahendum Matrimonium redduntur inhabiles, nec habiles fiunt, niſi tranſſcriptio ſervetur.

CAPUT VI.

Sub Alamannis & Bajuvariis regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUID Alamanni & Bajuvarii de cauſis impedimentiſque Matrimonii ſenſerint, aliunde ſciri melius nequit, quam ex eorum legibus, quarum ſpecimina quædam ſubjicimus ex titulo XXXIX. de illicitis nuptiis tit. VI. cap. I. *Nuptias prohibemus inceſtas: itaque uxorem habere non liceat ſocrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam ſororis, fratris uxorem, uxoris ſororem: filii fratrum, filii ſororum inter ſe nulla præſumptione jungantur. Si quis contra hæc fecerit, a loci judicibus ſeparetur, & omnes facultates amittat, quas fiſcus acquirat: ſi minores perſonæ ſunt, quæ ſe illicita conjunctione polluerunt, careant libertate, & ſervis fiſcalibus aggregentur.* Hæ communes ſunt Alamannis & Bajuvariis leges, ex quibus & quomodo, & inter quas perſonas, & a quibus judicibus Matrimonia dirimerentur, apparet.

CAPUT VII.

Sub Longobardorum Regibus regia in Matrimonium poteſtas retenta.

INTER Alamannorum, Bajuvariorum & Longobardorum leges reperiuntur iſtæ, quas Luitprandus Rex, qui anno DCCXII. regnare cœpit, tulit, lib. VII. cap. IV. *Hoc autem Deo annuente ſtatuere prævidimus, ut amodo nullus præſumat relictam de conſobrino, aut ſobrino ſuo uxorem ducere. Si quis autem hoc quod illicitum eſt, amodo facere præſumpſerit, amittat ſubſtantiam ſuam; & qui de tali conjugio nati fuerint, legitimi heredes non*

exiſtant, niſi parentes, propinqui; & ſi parentes & propinqui non fuerint, curtis regia ſuccedat. Hoc autem ideo affiximus, quia teſte Deo & Papa vrbis Romæ, qui in omni mundo caput Eccleſiarum Dei & Sacerdotum eſt, per ſuam epiſtolam nos adhortatus eſt, vt tale conjugium fieri nullatenus permitteremus. O illuſtre Pontificis exemplum! quicquid juris Regum eſt, ille non vendicat ſibi: ſed Reges ad ſancienda Matrimonii impedimenta paterna benignitate cohortatur.

Idem Luitprandus cap. v. *Item hoc cenſemus atque præcipimus, vt nullus præſumat commatrem ſuam ducere vxorem; ſed nec filiam, quam de ſacro fonte levaverit, neque filius ejuſdem præſumat filiam illius vxorem ducere, qui eum de fonte ſuſcepit, qui ſpirituales germani eſſe noſcuntur: & qui hoc malum facere tentaverit, perdat omnem ſuam ſubſtantiam; & filii, qui de tali illicito Matrimonio naſcuntur, heredes eſſe non debent, niſi propinqui, parentes; & ſi propinqui & parentes non fuerint, curtis regia ſuccedat ei. Ubi autem inventi fuerint, qui ſupraſcripta illicita conjugia contraxerint, de præſenti ſeparentur, & pœnæ ſupraſcriptæ ſubjaceant.* Hac lege Luitprandus ſpiritualem cognationem in impedimentum dirimens inſtituit, & natos ex contracto adverſus legem ſuam conjugio ſpurios, & ad paternam hereditatem ineptos decernit.

CAPUT VIII.

Sub Rogerio Siculorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

INTER Siculas conſtitutiones lib. III. cap. I. Rogerius, qui regnare cœpit anno MXC. ſic edicit: *Sancimus lege præſenti volentibus omnibus contrahere Matrimonium, neceſſitatem imponi univerſis hominibus regni noſtri, & nobilibus maxime, poſt ſponſalia celebrata, ſolennitate debita, & ſacerdotali benedictione præmiſſis, Matrimonium ſolenniter & publice celebrari, alioqui noverunt amodo morientes contra noſtrum regale edictum,*

neque ex teſtamento, neque ab inteſtato ſe habiturum heredes legitimos ex clandeſtino Matrimonio & illicito contra noſtram ſanctionem procreatos: mulieres etiam dotes aliis nubentibus legitime debitas non habere, rigorem cujus ſanctionis omnibus illis remittimus, qui promulgationis hujus tempore jam Matrimonium contraxerunt: viduis autem volentibus ducere uxorem, hujus neceſſitatis vinculum relaxamus. Ecce tibi Matrimonium clandeſtinum apud Siculos politicis legibus irritum.

Ceterum æquales Rogerio quinam Romani fuere Pontifices? Viri fortaſſe languidi, ignavi, debilitata virtute & fracto animo? Minime vero: fuere viri fortiſſimi, & acerrimi ſacerdotalis auctoritatis, & rerum ad eam ſpectantium defenſores ac vindices, Urbanus II. Paſchalis & Calliſtus II, ſucceſſores Gregorii VII: qui primus deturbandorum e ſolio Principum poteſtatem ſibi arrogavit. Pontifices illi tres, eorum quæ contra Henricum Imperatorem egerat Gregorius, confirmatores acceſſerunt. Urbanus II. Philippum Francorum Regem ab Eccleſia ſegregavit in Claromontenſi Concilio. Hos ergo Pontifices, Urbanum, Paſchalem & Calliſtum, qui noverit, hos in vindicandis ſacerdotalis ordinis juribus tardos ac remiſſos fuiſſe dicturus eſt nunquam, niſi mentiri velit impudentiſſime. Rogerium leges quas retulimus ferentem viderunt, & ſuo ſilentio comprobarunt: idque Gregorius VII. duobus in locis teſtatur. Prior eſt in libri II. epiſtola v. ad plures Archiepiſcopos & Epiſcopos, vbi ita ſcribit: *Vos fratres in culpa eſtis, quia dum perditiſſimis factis ſacerdotali vigore non reſiſtitis, proculdubio nequitiam conſentiendo fovetis.* Poſterior in libri III. epiſtola I. ad Epiſcopos, Abbates & Duces Romani Imperii: *Melius eſt nobis debitam mortem carnis per tyrannos ſi opertuerit ſubire, quam noſtro ſilentio, timore vel commodo, Chriſtianæ legis deſtructioni conſentire; ſanctos quippe Patres noſtros dixiſſe ſcimus: Qui pravis hominibus ſui conſiderat ione officii non contradicit, conſentit; & qui reſecanda non aufert, committit.* Igitur conticuerunt Urbanus, Paſchalis & Calliſtus, quia jure ſuo vtebatur Rex Siciliæ, nec eum extra ſæcularis poteſtatis metas excurrere judicarunt. Sic partici-

pes non fuerunt criminis, quod ex ſilentio Gregorius VII. impendere ſignificat.

Hugo Falcandus in Hiſtoria Siciliæ meminit Rogerii conſtitutionum, quas Guillelmus ſucceſſor vltra modum protenderat. *Enimvero*, inquit, *Regem, ſi ſua facta diſcutiat, magis debuiſſe mirari, quod regni proceres velut in ſervitutem ſe redigi tandiu ſuſtinuerint, quam quod adverſus eam multis injuriis provocati, vix tandem impatientia doloris exarſerint. Ut enim cetera quæ perpeſſi fuerant, omittantur, miſerrimum eſſe, vel apud ſervilis conditionis homines, filias ſuas innuptas domi toto vitæ tempore permanere: nec enim inter eos abſque permiſſione Curiæ Matrimonia poſſe contrahi, adeoque difficile permiſſionem hanc hactenus impetratam, vt alias quidem tunc demum liceret nuptui dari, cum jam omnem ſpem ſobolis Senatus ingruens ſuſtuliſſet; alias vero perpetua virginitate damnatas ſine ſpe conjugii deceſſiſſe. Nunc autem totius regni viros nobiles, ſeque cum illis hoc Regem poſtulare, hoc requirere, vt de his aliiſque perniciosis legibus antiquatis eas reſtituat conſuetudines, quas avus ejus Rogerius Comes a Roberto Guiſcardo prius introductas obſervaverit, & obſervari præceperit: alioqui ſi contra anteceſſorum ſtatuta niti voluerit, hoc eos minime diutius perpeſſuros.* Sic apud Siculos in more poſitum erat, vt viri nobiles non ante contraherent Matrimonium, quam Rex in illud conſentiret. Et quamvis Guillelmus I. Siciliæ Rex in vſu juris ſui modum haud ſervaret, & cum viris nobilibus hac in re paullo inhumanius ageret; tamen Pontifex, qui tunc Sedi præſidebat Apoſtolicæ, illum jure ſuo adeo non privavit, vt non correxerit, aut corrigendum ſuſceperit, quod corrigendum fuit. Tunc antiquatæ non ſunt, (vt viri nobiles poſtulabant) leges quibus Rex vtebatur immoderatius: ſed vſus retentus eſt commodior, & modus ſervatus convenienter edictis, quæ majores ſanxerant. Id cum in aliis, tum in eo quoque liquet, quod auctor poſtea hoc modo narrat: *Per idem tempus Richardus de Sagio Panormum veniens vxorem ſuam ſororem Bartholomæi Periſini ſecum adduxerat, vt ea dimiſſa neptem Archiepiſcopi Capuani nobiliſſimam meretricem, cujus amore dudum captus fuerat, Matrimonio ſibi conjungeret. Hic cum Apuliæ diu Capitaneus & Magi-*

ſter Comeſtabulus extitiſſet, toties aliis rebellantibus fidem inconcuſſam retinens, nunquam ab Rege defecit. Quem Regina benigne ſuſcipiens, dedit ei comitatum Richardi de Aquila Fundani Comitis, qui ſine ſpe reditus in Romanorum finibus exulabat. De ſolvendo quoque Matrimonio præcepit Curiæ familiaribus, vt convocatis Epiſcopis aliiſque perſonis, & auditis vtriuſque partis allegationibus, quod inde dictaret æquitas, expedirent. At illi rogaverunt Cardinales, vt ejuſdem intereſſent examinationi negotii, eo quod ipſi promptiorem harum rerum haberent notitiam, cum Romana Curia frequenter ſuper hujuſmodi cauſis cognoſceret. Ioannes ergo Neapolitanus eorum facile petitioni conſenſit. Epiſcopus autem Hoſtienſis viro honeſtatis non dubiæ, cum ſocium ſuum vidiſſet muneribus & gratia eſſe corruptum, eoque ipſo recte judicandi libertatem ſublatam, nullis precibus adduci potuit, vt eorum vellet judiciis intereſſe. Cauſa vero propter quam prædictus Richardus putabat oportere diſſolvi conjugium, hæc erat, quod ſe dudum ante contractum Matrimonium, cum quadam vxoris ſuæ conſobrina rem habuiſſe dicebat. Cujus rei teſtes proceſſerunt milites duo, hoc ſe vidiſſe certiſſime proteſtantes. Quod cum adverſa pars denegaret, eſſentque qui falſum eos perhibere teſtimonium probaturi aſſererent, cauſam ejuſmodi crederent; & ſi conſtaret, ad ſolvendum Matrimonium poſſe ſufficere. Sed vt objecti conſanguinitatis ſuæ criminis injuriam propulſarent, Cardinalis rem breviter ſatagens definire, prædictos teſtes jurare præcepit: inde ſoluto Matrimonio, & ab vtriuſque parte de non coeundo deinceps præſtito ſacramento, Richardo poteſtatem dedit ad ſecundas nuptias licite tranſeundi.
Ex his apparet non Romanum Pontificem, ſed Reginam præcepiſſe, vt matrimonialis cauſa, qua de agitur, a familiaribus Curiæ, ab Epiſcopis & Cardinalibus dijudicaretur.

CAPVT

CAPUT IX.

Sub Frederico II. Imperatore regia apud Siculos in Matrimonium poteſtas retenta.

QUÆ de Comitibus, Baronibus, & aliis Matrimonium contrahentibus ſtatuit Fredericus Imperator, hæc ſunt tit. XXI. cap. I. *Honorem diadematis noſtri debitum conſervantes, præſenti conſtitutione ſancimus vbique per regnum, vt nullus Comes, Baro, vel miles, vel quilibet alius, qui baronias, caſtra, vel feuda in capite a nobis tenet, vel ab alio, quæ in quaternionibus Doanæ noſtræ inveniuntur in ſcriptis, ſine permiſſione noſtra vxorem ducere, aut maritare filias, ſorores aut neptes, vel quaſlibet alias, quas ipſi poſſent aut debeant maritare, aut filios vxorare cum immobilibus aut mobilibus præſumat, huic legi conſuetudine, quæ in aliquibus regni partibus obtinuiſſe dicitur, nonobſtante.* In hac lege, tum ex illius fine, tum ex rei & pœnæ gravitate, non aliud præter impedimentum dirimens ſtatui aptiſſime colligitur.

Deinde aliam edidit conſtitutionem, qua vetat, ne ſine ſua vel Curiæ permiſſione cum alienigenis Matrimonium contrahatur. *Cum hereditarium regnum noſtrum Siciliæ, cujus præclara nobis hereditas laudabiles mores ſuorum incolarum conſueverit enutrire, ac proceſſu temporis habitatores ipſius ſervitii, & fidei exhibitione claruerunt. In neceſſitatibus dominorum ſæpe tam contigiſſe dolemus, quod poſt diverſarum mixturam gentium paſſa eſt ex alienis moribus regni ſinceritas corruptelam. Itaque ex quo homines regni Siciliæ ſe cum alienarum filiis miſcuerunt, denigrata eſt puritas hominum, & excreſcente dierum malitia, & infirmitate mentium inquinata, converſationibus & vſibus ceterorum veritas decrevit in populis, & ab illorum fermento grex eſt fidelium maculatus. Ne timeatur ergo deinceps cohabitantium in regno diverſitas nationum, magna illatura diſcrimina, vel ad regni magna incommoda progreſſura: volentes hominum diverſitatibus competens*

adhibere remedium, præſertim ne in regno noſtro gentium infirmitas nutriatur, edicto generali ſolenniter duximus ſtatuendum, vniverſis de regno & ſingulis inhibendo, vt nulli liceat amodo de filiis & filiabus regni Matrimonium cum exteris & alienigenis, qui, vel quæ non ſunt de regno, abſque ſpeciali requiſitione & mandato ac conſenſu noſtræ Curiæ contrahere; eo videlicet modo, vt nec aliqua regno nubere alienigenis audeat, nec aliqui filias alienigenarum ducere in vxores: eos qui contra præſumpſerint, bonorum omnium ſpoliatione multamus. Hæc ex legibus regni Siciliæ & Neapolis, quæ in vnum collectæ & promulgatæ fuerunt ab Imperatore Frederico ad annum MCCXXI. Sic Principes variis modis publicæ tranquillitati conſulunt, nunc impedimentis, quæ Matrimonia dirimant; nunc fortunarum abdicatione, quæ ſubditos nonnumquam ferit potentius.

CAPUT X.

Sub Haroldo Anglorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

QUO tempore Haroldus Anglorum Rex erat, eo vel maxime regiam in Matrimonium procerum auctoritatem viguiſſe docet Eadmerus in hiſtoria Novorum, vbi res Guillelmi Normanniæ Ducis, & Haroldi Regis Anglorum ſic perſequitur: *Dein venit nuncius in Angliam a præfato Willelmo directus, expetens ſororem Haroldi, juxta quod convenerat Willelmo & illi. ad quæ Haroldus hæc reſpondiſſe fertur: Soror mea, quam juxta condictum expetis, mortua eſt.* Et poſt pauca: *Si de filia ſua, quam debui in vxorem, vt aſſerit, ducere, agit ſuper Regem Angliæ, mulierem extraneam, inconſultis Principibus, me nec debere, nec ſine grandi injuria poſſe adducere noverit.* Hæc commentariis non indigent. Haroldus ab anno MXXXVI. ad annum MXL. regnavit. Verum quomodo David Alexandri Scotorum Regis frater vxorem habuit Matildem Comitis Valdeni filiam, tradit Hector Boethius lib.

XII. Hiſt. Scotorum. *His*, inquit, *rebus imminente Alexandro in Anglia David germanus ejus cum ſorore Matilde Regina degens, Matildem filiam heredem Voldioſi, alias Valdeni Comitis Hunditoniæ Northumbriæque, & Iudith neptis Guillelmi Nothi uxorem beneficio Regis duxit, qua de re Northumbriæ Comes effectus eſt.* In quo ergo ſtat Regis beneficium, niſi ea in gratia, qua Princeps ad contrahendum Matrimonium habilis efficitur?

CAPUT XI.

Sub Joanne Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

PONTIFICUM nemo Joannem Angliæ Regem accuſavit, quod primogenitam Gaufridi fratris ſui primogeniti filiam captivam tenuerit, veritus ne ſi potentiori Principi nuberet, ipſe ab eo de regno dejiceretur, paxque publica turbaretur. Illud ſic accidiſſe tradit Rigordus in geſtis Philippi Auguſti ad annum MCCXIII. *Elienordis primogenita filia Gaufridi, quondam Armoricæ Ducis, fratris Ioannis Regis primogeniti, tenebatur capta ab ipſo Ioanne, & incarcerata in Anglia: qui verens per eam amittere regni jura, eam Matrimonium contrahere cum aliquo non ſinebat; & ſic annis XVIII. elapſis poſtquam eam ceperat, ſub arctâ cuſtodia conſervabat.* Argutabantur forſan hic difficiles quidam magiſtri, hæc eſſe facta Regum, non jura. At reſpondemus facta quidem eſſe, ſed quæ ex certo jure trahi docuimus prima tractatus parte.

CAPUT XII.

Sub Richardo II. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

JOANNES Foreſterius in Chronico Angliæ nondum edito ad annum MCCCXCVIII. narrat illuſtre facinus, quo Richardus II. ſuam in Matrimonium auctoritatem confirmavit. Illud ſic ſe habet : *Richardus Angliæ Rex II. cum a Norfolcio Duce certior factus eſſet, Comitem Leceſtriæ, poſtea Henricum Regem hujus nominis IV. clam dixiſſe ſibi, eundem Richardum indignum eſſe qui regnaret, vtrumque regno extorrem fecit, Ducem in perpetuum, Leceſtriæ Comitem ad decem annos. Come. in Galliam ſe recepit ad Carolum VI. Regem, vbi quo certius ſuis conſiliis præſidium quæreret, Mariæ Ioannis Bituricenſis Ducis filiæ, & Philippi Atrebatenſis, Comitis Augenſis & Equitum Franciæ Magiſtri viduæ connubium ambivit. Angliæ Rex ambiti connubii monitus vbi fuit, ad Carolum VI. Regem miſit Saresberienſem Comitem, qui ei cauſas exilii Comitis Leceſtriæ exponeret, precareturque, vt huic Matrimonio non conſentiret, & ſua illud auctoritate impediret. Ea ſuper re in Conſilio Regis deliberatum eſt, vt per Ioannem Burgundiæ Ducem Comiti Leceſtrio diceretur, Regem conſobrinam ſuam proditori non elocaturum.* Sic Rex Angliæ in Rege Galliæ, & Rex Galliæ in Angliæ Rege impediendi Matrimonia procerum auctoritatem agnoſcit.

CAPUT XIII.

Sub Henrico VI. regia in Matrimonium poteſtas retenta.

HENRICVS VI. Angliæ Rex anno MCCCCXXVII. legem tulit, qua vetuit ne vllus cujuſcunque dignitatis ſit, cum femina regii generis Principe vel extranea, Matrimonium contrahere audeat, quin ante Rex conſentiat.

CAPUT XIV.

Sub Elizabetha regia in Matrimonium poteſtas retenta.

GUILLELMVS Camdenus in Hiſtoria Elizabethæ Reginæ ad annum MDLXII. & MDLXIII. narrat quomodo impedierit ne Maria Scotiæ Regina Carolo Archiduci Auſtriæ nuberet. Sic autem ſcribit: *Verum cum Cardinalis Lotharingus eodem tempore ageret cum Ferdinando Imperatore, vt illa nuberet Carolo Archiduci filio, qui Elizabethæ nuptias tunc ambivit, Elizabetha per Thomam Randolphum denuntiavit, ſi Cardinali (capitali Anglorum hoſti) de illis nuptiis auſcultaret, & amicitiam inter Angliam & Scotiam poſſe diſſolvi, & forſitan ſpem regni intercludi, qua ne excideret, amice monuit, vt ejuſmodi maritum in Anglia deligeret, in quo ipſi ſibi imprimis placeret: deinde ſuis & Anglis in pace colenda ſatisfaceret, ſibique viam ad ſucceſſionem certam in Anglia præmuniret, quæ declarari non poſſit, niſi prius conſtaret, quem in maritum illa adſciſceret.* Et poſt alia: *Cum bello civili in Gallia flagrante Guiſius Reginæ Scotorum avunculus cecidiſſet, dotalis pecunia e Gallia non ſolve-*

retur, Hamiltonius Dux Caſtri Heraldi Ducatu exueretur, & Scoti præfectura ſitellitii in Gallia excluderentur, illa ſane ægerrime tulit Cardinalis Lotharingus, alter ex avunculis, veritus ne hinc illa Gallis relictis ad Anglorum amicitiam ſe applicaret. Per Crocum iterum nuptias cum Carolo Auſtriaco, Comitatu Tyroli in dotem oblato, proponit: illa rem Elizabethæ impertit, quæ per Randolphum eadem quæ prius dixi, de marito adſciſcendo monuit. Quibus monitis obtemperans, non Carolo Archiduci filio, ſed Henrico Stuarto Andlei domino nupſit, ex quo Jacobum magnæ Britanniæ Regem ſuſcepit.

Præterea Camdenus ad annum MDLXII. refert quomodo diſſolutum ſit conjugium, quod Eduardus Seimorus Hertfordiæ Comes cum Catharina Greia contraxerat, inconſulta Regina. *At ſevere, ut multi exiſtimarunt, cum Catharina Greia Henrici Greii Ducis Suffolciæ filia, quæ Reginæ agnatione multo propinquior, actum. Illa enim Henrici VIII. ex altera ſorore proneptis, Henrico filio natu maximo Comitis Penbrochiæ enupta, & mox legitime repudiata, diu neglecta, jam gravida, & ad pariendum vicina, in arcem Londinenſem conjicitur, profeſſa ſe cum Eduardo Seimoro Hertfordiæ Comite legitimo Matrimonii nexu conjunctam eſſe, & ab eo gravidatam. Ille e Gallia revocatus, quo animi gratia bona cum Reginæ venia profectus erat, idem palam profeſſus, in eadem arce conditur.*

Archiepiſcopus Cantuarienſis & alii ad cognoſcendam cauſam & determinandam omni appellatione remota delegantur. Cumque teſtes Matrimonii intra præſcriptum tempus producere non poſſet, definitiva ſententia ab Archiepiſcopo pronuntiatur, illum illicitam & illegitimam carnalem copulam cum illa habuiſſe, & pro illo exceſſu illum & illam debite puniendos. Hanc ſententiam, ut injuſtam, iniquam & nullam Ioannes Haleſius, homo opinioſiſſimus, ſed eruditione multiplici impugnavit, eos legitimos eſſe conjuges ex ſolo ipſorum conſenſu argumentatus; unde & ille in cuſtodiam datus.

Illa mox filium primogenitum in carcere peperit, poſteaque & alterum corruptis cuſtodibus ex Hertfordio progenuit. Quod Eduardus Warnerus arcis Præfectus quaſi conſcius luit, loco emotus, cuſtodiaque traditus, & ipſe Hertfordius in camera ſtel-

lata triplici de crimine accuſatur, quod virginem regia ſtirpe natam in regia vitiarat, carcerem effregerat, & iterum compreſſerat. Ille proteſtatus ſe Matrimonium cum ea legitime contraxiſſe, non diſſimulavit, quin per fores carceris patentes eam adierat, ut de ſententia pronuntiata mœrentem ſolaretur, debitumque conjugale ſolviſſe. Unde pro ſingulis criminibus quinque millibus librarum multatus, & novem annis in cuſtodia detentus. Non deſtitit tamen a Iuriſconſultis perſuaſus contra Archiepiſcopi ſententiam appellationem interponere, & clandeſtino continuare; quam tamen his temporibus ſponte ac publice renuntiavit. Illa poſt aliquot annos, ut quæ tempore diſparata hic ſemel conjungam, gravi morbo correpta, coram Hoptono arcis Præfecto culpam a Regina, quod Matrimonium ea inconſulta contraxerat, deprecata, liberoſque & Hertfordii libertatem ejus fidei obteſtando commendans, pie & placide in Domino obdormivit. Et quamvis Eccleſiæ Romanæ communionem tenuiſſet Elizabetha: non aliter tamen, aut certe vix aliter pro conſuetudine regni patriæque ſalute feciſſet. Quod autem Juriſconſulti quidam legitimum eſſe Matrimonium illud docuerint, id ex falſo principio docuerunt, quo nulla dirimentia Matrimonium impedimenta reciperent, iiſque inſuperhabitis ſolo conjugum conſenſu fieri vellent. Sed homines falſo deluſi principio veræ de impedimentis dirimentibus doctrinæ, vel legitimis procurandæ ſalutis publicæ rationibus, nihil quicquam adferunt detrimenti.

CAPUT XV.

Aſſerta breviter in impediendis dirigendiſque procerum Matrimoniis conſuetudo Angliæ.

HANC porro Anglorum in impediendis dirigendiſque procerum Matrimoniis conſuetudinem obſervavit Michael Caſtelnaus, cum eſſet Galliæ Regis in Anglia Legatus. Eum igitur hac de re in ſuis commentariis diſſerentem audiamus. *Si in Anglia*, inquit, *Matrimonii contractus vel ſcri-*

pto vel teſtibus ratus non habeatur, ſeu, vt aiunt, verificetur ante ipſius conſummationem, liberi ante contractum nati, ſpurii cenſentur, nec poſſunt ſubſequenti conjugio legitimi fieri. Sed ſi partes contrahant Matrimonium, vxore jam prægnante, etiam partui vicina, modo nondum parturierit, in legitimis habebuntur, exceptis, vt dicitur, Principibus ex ſanguine regio procreatis, qui ſine Regis aſſenſu nequeunt ſibi feminam in Matrimonium collocare: alias hac illi pœna multantur, quod nimirum filii declarentur ſpurii, & conjugium nullum. Hæc ille Gallice, quæ in Latinum convertimus. Expende modo quem morem habeant Angli in dirimendis Matrimoniis, atque iis potiſſimum, quæ ſine Regum voluntate contrahuntur.

CAPUT XVI.

Sub Maccabæo Scotorum Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

AFFINES Anglis Scoti ſuppeditant nobis leges & exempla, quibus Matrimonia ſuorum ad publicum ordinarunt bonum, nec ab hoc per vllam ſacramenti rationem viri catholicæ religionis profeſſores revocari fuere. Quia vero bonæ leges ex malis oriuntur moribus, duas id generis a Maccabæo Rege, qui ad annum MXL. regnavit, latas referemus ex Boethio lib. XII. Hiſt. Scotorum. Una lex eſt hæc: *Capitis damnantur primates, qui alicujus regionis inter ſe affinitatem contraxerint.* Nonne ſupplicii genus illud aperit, a primatibus ſeu Principibus aliquando in regiam auctoritatem regnique pacem graviter peccatum fuiſſe, dum inconſulto Rege Matrimonia contraxerant? Quod autem regionum proceres & optimates Matrimonii reſciſſionem & exheredationem fortaſſis haud timuerint, inde factum eſt, vt Rex capitis ſupplicium decerneret, quo in paribus cauſis nullum eſſe certius dirimens impedimentum Matrimonii credidit. Quis enimvero ignorat, dum leve ſupplicium ſpernitur, gravius

vius a ſapienti Magiſtratu decerni poſſe?

Altera lex eſt iſta: *Præfectus ſi intra ditionis ſuæ fines, aut urbanis, aut ruſticis filium filiamque Matrimonio dederit, præfectura abdicator.* Hic officio ſeu munere privat hominem, qui contra impedimentum dirimens vxorem duceret, niſi velis relicto conjugio ſola præfectura ſpoliari, Regemque hic ea non vti poteſtate, qua Matrimonium ejuſmodi potuiſſet dirimere.

Caput XVII.

Sub Alexandro III. Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Quod iſto capite relaturi ſumus exemplum, memoriæ prodidit Georgius Buchananus lib. VIII. rerum Scoticarum. *Martha*, inquit, *Carictæ Comes jam nubilis, & patris, qui in bello ſacro deceſſerat, vnica heres, cum forte inter venandum conſpexiſſet Robertum Braſſium omnium æqualium adoleſcentium longe formoſiſſimum, eum in arcem ſuam propinquam benigne invitat, ac renuentem prope invitum ducit. Ibi cum ætas, forma, mores, genus facile mutuum amorem conciliaſſent, paucis conſciis Matrimonio copulantur. Id cum Rex, cui jus erat puellæ collocandæ, reſciſſet, licet vtrique graviter ſuccenſeret, tamen per amicos placatus fuit.* Hoc loco attendimus duo. Unum, penes Regem eſſe jus collocandæ puellæ: quod quia violatum eſt, Rex graviſſime ſuccenſuit. Alterum, per amicos placatum fuiſſe Regem, qui Matrimonium alioqui reſcindere potuiſſet; ſed interveniente Regis gratia, legitimum illud habitum eſt. Quare, vt Rex ſe & placatum eſſe, & ratum habere Matrimonium ſignificaret, paternam quam abſtulerat hereditatem, reſtituit, vt teſtatur Boethius lib. XIII. Hiſtoriæ Scotorum.

A Aaa

CAPUT XVIII.

Sub Roberto Rege regia in Matrimonium poteſtas retenta.

ALTERVM exemplum præbet idem Boethius lib. XVI. Hiſtoriæ Scotorum : *Sed priuſquam eam* (Euphemiam) *Robertus* (Stuartus nomine II.) *duxiſſet vxorem , conſuetudinem cum Elizabetha filia Adæ Muir Equitis aurati habuerat , quæ tres illi filios peperit , & duas filias , quarum cum altera Ioannes Doumbar , frater Georgii Comitis Merchiarum , priuſquam pater puellæ regnum adeptus eſſet , clandeſtinos congreſſus habuit , atque vxorem , patre ignorante , duxit. Ceterum in conſilio Perthi celebrato fuere nonnulli , qui Robertum inſtigarent , ad Ioannem Doumbar capitis arceſſendum propter læſæ majeſtatis crimen , quod inſcio patre filiam ſeduxiſſet , uti aiebant. Ad ea Georgius Doumbar fratris agens cauſam reſpondit , Ioannem Doumbar fratrem ſuum filiam ejus voluntate ipſius vxorem duxiſſe , nondum Regis , ſed Comitis duntaxat , ac domini Kothiſaï , Bothæ , Kamfrou , Boukil , & Stuarthrum , quæ loca , antequam Rex erat , poſſidebat. Ceterum Robertus memor , quantum Georgius in diſceptatione regni pro ipſo contendiſſet , non modo illius injuriæ oblitus fuit , ſed Moraviæ quoque Comitatu generum ſuum Ioannem Doumbar comiter appellans donavit.* Quibus tria notari neceſſe eſt. Unum , Joannem Doumbarium accuſari crimine majeſtatis , quod inſcio Roberto filiam ejus duxerat vxorem. Alterum , Georgii ad eam accuſationem reſponſum ejuſmodi eſſe , quo neget a fratre id commiſſum ; quod ſcilicet Roberti filiam nondum Regis , ſed Comitis tantum habuerat in Matrimonio. Unde ponit in tali caſu potuiſſe crimen majeſtatis inveniri : quod tamen non inveniretur , niſi lex aut recepta conſuetudo ita obtinuiſſet , vt Principes clam Rege non contraherent. Tertium , Regem propter accepta ab vtroque Doumbario obſequia & officia conſenſiſſe in Matrimonium , ſuoque conſenſu feciſſe

legitimum, immo & filiæ maritum Moraviæ Comitatu auxiſſe.

Aliud exemplum ſuggerit idem auctor lib. XIV. qua parte Mariorae Roberti Regis filiæ connubium deſcribit: *Ad hæc, vt Mariora ex magnatum conſilio elocetur, cui id videbitur ex vſu regni fore quam opportuniſſimum, nec eam rem diuturna accepit dilatio. Mariorам etenim communi omnium ſuffragio nobiliſſimo viro Waltero Stuart regni Seneſchallo pater Matrimonio copulavit.* Videſis, lector, his in exemplis regni Scotorum vſum, an patri Regi, an filiæ liberum fuerit cui voluiſſet nubere, quo conſilio, quove fine, & a quibus Matrimonium decretum.

CAPUT XIX.

Apud Polonos regia in Matrimonium poteſtas retenta & vindicata.

HISTORICOS inter alios ſelegimus Martinum Cromerum Warmienſem Epiſcopum, qui gentis ſuæ ſenſum & vſum in cauſis impedimentiſque connubialibus aperiret; ſed imprimis ex lib. II. de rebus Polonorum hanc legem deſumimus: *Primaria regni lex eſt, vt Senatu inconſulto Rex fœdus cum quoquam icere non poſſit.* At certe inter omnia fœdera nullum gravius vel majus eſt conjugali, quod ſi bene, multorum bonorum; ſi male fiat, infinitorum malorum vberrima ſeges eſſe conſuevit. Deinde lex generalibus concepta verbis vſu ſic obtinuit ab eo tempore, quo regnum Chriſti religionem ſuſcepit, vt ex libro III. de rebus Polonorum colligitur. Mieziſlaus quippe factus Chriſtianus priores vxores, quæ erant numero ſeptem, dimiſit: *Dambrowacamque Chriſtianam Boleſlai I. Boemorum Ducis filiam, virginem de Conſilii ſententia novo Matrimonio ſibi junxit.* Sic & Waldiſlaus lib. V. rerum Polonicarum: *De ampliſſimi Conſilii ſententia duxit Iuditham Wratiſlai Boemorum Principis filiam, ex Adheleida Andreæ Ungarorum Regis filia ſuſceptam.*

Caput XX.

Sub Jagellone Polonorum Rege regia in Matrimonium poteſtas elucet maxime.

Exemplvm vero omnium teſtatiſſimum eſt conjugium, quod inter Jagellonem & Hedvigim initum eſt, quodque ita narratur a Cromero in lib. xiv. de rebus Polonorum. Ludovico Ungarorum & Polonorum Rege mortuo, a proceribus itum eſt ad Comitia de creando Rege novo deliberaturis. Concilia diverſis in locis inſtituuntur tria. Unum apud Rodomiſcos, vbi decernitur, vt Poloni pactorum cum Ludovico initorum, & jurisjurandi ſui memores eſſent, neque Ludovici progeniem a regno excluderent. Alterum apud Vilnam, vbi Sigiſmundus Marchio Brandeburgenſis Rex antea deſignatus, & Oratores ab Elizabetha Ludovici vidua miſſi interfuerunt, ibique confirmatum, quod data Ludovico de filiabus ad regnum admittendis fides ſervaretur. Tertium apud Siradiam, vbi ad Reginam Elizabetham decernuntur Legati, vt Hedvigim filiam primo quoque tempore ad Polonos mitteret, diadema ſolenni ritu ſuſcepturam, & viro ſibi Poloniſque gratiſſimo nupturam. *Cui decreto adjectum eſt, vt Hedvigis adveniens, ſi Regina eſſe vellet, reciperet ſe de conſilio Polonorum nupturam.* Et paullo poſt: *Pacta cum Regina inita ſunt, nimirum vt ad tertium Idus Novembris (quæ dies divi Martini Epiſcopi memoriæ ſacra eſt) Hedvigis in Poloniam veniret, ac de ſententia ampliſſimi Senatus Matrimonium iniret.* Et propoſitis conditionibus nonnullis, Legati deſtinantur ad Jagellonem, vt eum ad contrahendum cum Hedvige Matrimonium, & capeſſendum regnum vocarent, ſi quæ propoſitæ conditiones fuerant, has vellet accipere. Ex his autem facile colligitur, quæ & qualis Polonorum fuerit in Regum ſuorum ac Reginarum Matrimonia poteſtas. Conſentiunt Poloni, vt Jagello Hedvigim in vxo-

rem ducat: ſed ea lege, vt Hedvigis adveniens, ſi Regina eſſe velit, recipiat ſe de Polonorum conſilio nupturam.

CAPUT XXI.

Apud Ungaros regia in Matrimonium poteſtas retenta, & maxime ſub ſancto Stephano primo Rege.

QUEM Ungari in cauſis impedimentiſque Matrimonii ſenſum & vſum habuerunt, dabit ſanctus Stephanus I. gentis ſuæ Rex Chriſtianus, & Evangelicæ legis nuncius. Et primo quidem in lib. II. Decretorum ſuorum cap. XXV. *Si quis militum impudicitia fœdatus puellam aliquam ſine conceſſione parentum ſibi in vxorem rapuerit, decernimus puellam parentibus reddi, etiamſi ab illo aliqua vis ſibi illata ſit, & raptor decem ſolvat juvenculos pro raptu, licet poſtea reconcilietur parentibus puellæ.* En impedimentum raptus. Deinde in eodem lib. cap. XXVIII. *De his, qui extra regnum ſuas fugiunt vxores, vt genus vtriuſque ſexus certa lege & abſque injuriis maneat & vigeat, in hoc regali Decreto ſtatutum eſt, vt ſi quis protervitate præditus propter abominationem vxoris patriam effugerit, vxor cuncta, quæ in poteſtate mariti habebantur, poſſideat, dum velit exſpectare virum, vt nemo in aliud conjugium cogere præſumat: & ſi ſponte nubere velit, liceat ſibi ſumptis congruis veſtimentis, & dimiſſis ceteris bonis, ad connubium ire; & ſi vir hoc audito redierit, ne liceat ſibi aliam ducere præter ſuam, niſi cum licentia Epiſcopi.* Sanctus Rex eſt, qui ad annum MXLVII. vixit, & qui talia decrevit, & Decreti ſui executionem ad judicium Epiſcopi remittit. Non memini me legere vllum Pontificem violatæ religionis accuſaſſe Stephanum, vel vſurpatæ Sacerdotum poteſtatis.

Caput XXII.

Sub Ladiſlao, Colomanno & Alberto regia in Matrimonium poteſtas retenta.

SANCTUS Ladiſlaus, qui ad annum MXC. claruit, in lib. I. Decretorum cap. XIII. de interfectione adulteræ, hæc ſtatuit: *Si quis vxorem ſuam cum altero viro adulterantem invenerit, ſponte puniat, de ſe rationem reddat; & ſi voluerit, aliam ducat.*

Idem cap. XX. *Si quis vxorem ſuam in adulterio deprehenderit, & in judicium ſtatuerit, ſecundum inſtituta canonum, pœnitentia imponatur: & peracta pœnitentia, ſi maritus voluerit, iterum recipiat; ſin autem non, quandiu ambo vixerint, innupti permaneant.*

Diſciplina hæc Colomanno placuit lib. II. Decretorum: poſtea tamen aliter ei viſum eſt cum Synodo Laurentii Strigonienſis Metropolitæ & comprovincialium, vbi de mulieribus a maritis fugientibus ſic conſtituitur: *Si qua mulier a viro fugerit ſuo, reddatur marito ſuo ſemel & bis; tertia vero vice, ſi nobilis eſt, adjiciatur pœnitentiæ ſine ſpe conjugii; ſi de plebe venundetur, ſine ſpe libertatis. Si quis vltro vxorem ſuam adulteram proclamaverit, ſi voluerit, maritetur: eodem modo, qui cum alterius vxore, vel qui cum marito alterius peccat, judicetur. Si quis puellam rapuerit vel violaverit, ſi nobilis eſt, canonicæ pœnitentiæ compoſitioni ſubjaceat: qui vero hoc perſolvere noluerit, vel non potuerit, tonſo capite, ſecundum judicium Regis Ladiſlai, venundetur. Si quis ſponſam rapuerit alterius, ſi illa non conſenſerit, reddatur proprio ſponſo. Raptor vero, ſi nobilis eſt, compoſitionem canonicam faciat, & ſine ſpe conjugii pœniteat; ſi non potuit compoſitionem dare, ſine ſpe libertatis venundetur. Si quis vxorem fugiens, ſe ſponte debitorem fecerit, vnde ſe expedire noluit propter odium quod in vxorem habet, ſemper in ſervitute permaneat: & ſi vnquam liber videatur, iterum venundetur; vxor*

vero ejus cui velit nubat. Scio quidem, non eandem fuiſſe olim apud omnes Eccleſias Matrimonii diſciplinam: ſed hæc Decreta ideo protuli a nullo tunc, quod legerim, Romano Pontifice reprehenſa, ut ſanctorum Regum in diſponendis conjugiis eluceret auctoritas.

Ceterum in eadem Synodo Strigonienſi clandeſtini Matrimonii ſtatuitur impedimentum: *De deſponſatione conjugali placuit ſanctæ Synodo, ut omnis conjugalis deſponſatio in conſpectu Eccleſiæ, præſente Sacerdote, coram idoneis teſtibus aliquo ſinſu ſubarrhationis & conſenſu utriuſque fieret, aliter non conjugium, ſed opus fornicationis reputetur.* Sic qui hanc non ſervant legem, ad contrahendum Matrimonium inhabiles redduntur, cum a Rege, tum a Synodo, qua politicam hac in parte perſonam gerit. Hoc enim impedimentum cum civilis lex ſit, ab aliis fieri non debet quam ab iis, qui civilem principatum habent, vel certe ratum haberi debet.

Idem Colomannus lib. I. Decretorum de Matrimonio Iſmaelitarum: *Iſmaelitarum vero nullus audeat filiam ſuam jungere Matrimonio alicujus de gente ſua, ſed noſtra.*

Albertus in ſuis Decretis ad annum MCCCCXIX. hæc ſanxit: *De maritationibus filiarum regiæ majeſtatis. Item quod de maritatione filiarum noſtrarum agemus cum conſilio Prælatorum & Baronum, ac nobilium regni noſtri Ungarici, necnon cognatorum & proximorum, atque ſubditorum regnorum ac Ducatuum noſtrorum.* At contracta adverſus hanc legem a filiabus Regum Mattimonia valuiſſe quis crederet? Hæc de legibus, nunc ad exempla veniendum eſt.

CAPUT XXIII.

Certis quibuſdam exemplis apud Ungaros regia ſeu civilis in Matrimonium poteſtas retenta confirmatur.

ANTONIUS Bonfinius quædam memoriæ prodidit exempla, in quibus alii ad Matrimonium coguntur,

alii ex Principum aſſenſu contrahunt, alii quid ſit juris penes Rempublicam in matrimonialibus cauſis declarant.

Imprimis ex lib. 1. Decadis II. *Poſt hæc pater, vt publicæ ſaluti de ſucceſſore conſuleret, Emericum parandis liberis haud intempeſtivum, digno conjugio obligandum eſſe cenſuit, ratus, neminem regno commodiorem futurum, ſi viveret: ſin minus ſanctiſſimam hinc prolem ſperari poſſe, & regendis Ungaris accommodatiſſimam. Quare excellentiſſimam forma & virtute virginem, ac regali genere natam, huic deſponſat pater, operamque liberis quandoque dandam edocet, ne legitimus idemque optimus, Pannoniæ regno ſucceſſor deſit. Quamvis hoc haud facile efficere potuit, quando non ſine multis eo precibus filium redegerat: ipſum tamen obtemperantiſſimum, & decenti conjugio jam obſtrictum, nunquam cum vxore rem patraſſe, ſed majorem, quam antea, ſi dici poteſt, caſtitatem ſervaſſe comperit.* Hæc duo ſancti, pater & filius, Stephanus & Emericus.

Deinde ex lib. VI. Decadis II. de Stephano II. *De optanda Regis vxore inter optimates agi cœptum eſt, cum cœlibatum ſuum intemperantiſſime duceret: quare cum precibus, tum publici periculi ratione eum ad vxorem ducendam impulerunt.* Non eſt, cur hoc in loco iteremus eandem eſſe ad Matrimonium cogendi, atque ab eo prohibendi rationem.

Tum ex lib. 1. Decadis III. *Maria Ludovici filia veluti pater teſtamento caverat: Sigiſmundo Brandeburgenſi Caroli Imperatoris filio, & adhuc puero, ex compacto ita nupſerat, vt ad maturas vſque nuptias virum non duceret, conſummatis nuptiis, Sigiſmundum regni conſortem pariter admitteret. Hanc vltro conditionem univerſa tunc Ungaria acceperat, cum immortalia Ludovici Regis beneficia omnes pariter obſtrinxerint.* Quibus verbis quid poteſt eſſe clarius? conditionem enim illam, ſi reſpuiſſent Ungari, nullum Matrimonium ſecutum fuiſſet, nullaque regni ſucceſſio.

Poſtremo ex Decadis V. libro 1. vbi Bonfinius narrat quam ardentiſſime Beatrix, quæ Matthiæ Regis vxor fuerat, Uladiſlai Matrimonio jungi percuperet. *Accedebat præterea non leviſſimi momenti res, quod Beatrix, quæ Matthiæ Regis fuerat vxor, Uladiſlai Matrimonium prope impatienti animo appetebat, vt in priſtina dignitate maneret: quæ ſi mulier deſpiceretur, haud*

cuique

cuique dubium erat, quin quorum ſe partibus adjunxiſſet, eiſdem regnum etiam opibus & copiis ſuis conciliatura eſſet. Quinetiam Ioannis Corvini adoleſcentia timorem non mediocrem faciebat, quem Maximilianus per Iacobum Sekellium quotidie præmiis & pollicitationibus ad defectionem ſollicitabat. Cujus rei Legati quoque aſſidue miſſi ſuſpicionem augebant. Igitur Rex his tantis ſubito difficultatibus objectis, omnibus mature quoad poſſit, ſibi occurrendum ratus, Sigiſmundum Quinqueeccleſiarum Antiſtitem, qui ſecum Budam acceſſerat, quod eum multum apud Corvinum valere auctoritate intelligebat, Tatam ad retinendum in officio adoleſcentem eveſtigio mittit, Reginæ vero nuptias in dies acrius flagitanti, eaſque niſi aſſequatur, exitium prope regno Ungariæ minitanti: quod tandem reſponſum det, etiam atque etiam conſultandum cum Patribus putat. Cum autem de ea re conſilium agitaretur, nemo reperiebatur præter paucos, quos pecuniis & præfecturis ipſa ſibi devinxerat, cui conjugium ejuſmodi probaretur. Regem mulieris imprimis ætas, ac nota ſterilitas deterrebat: Patres, quod timendum putabant, ne peregrinis gentibus regnum communicatum, brevi ad nominis interitum perveniret: Boemi præter cetera decretum etiam publicum proferebant, quo cautum erat, ne cui Boemiæ Regi viduam ducere liceret. Quia vero ſi poſtulantis Reginæ conditio aperte reſpueretur, nemini dubitandum videbatur, quin ſtatim bellum illa eſſet maximum, tum ſuis, tum aliorum opibus conflatura, haud quaquam ſponſalium ſpe dejiciendam eam exiſtimabant, quoad regnum eſſet abs tot imminentium bellorum fervoribus exolutum. Rex autem inſtante vehementius in dies muliere, atque procerum, quos poterat, animos muneribus & pecuniis corrumpente, veritus, ne ſi conſilium Patrum ſecutus falſis Reginam promiſſis tenuiſſet, parum ſincera fide rexiſſe tandem videretur, IV. *Nonas Octobris., Patribus procerumque principibus ſecreto accitis, ita omnes eſt allocutus: Cum me Regem declaratum Ungarorum nonnulli hortati eſſent, vt Beatricem Aragoniam mihi deſponderem vxorem, eorum haudquaquam, vt vere dicam, ab initio conſilium improbavi: ſic enim fore videbam, vt ducentis aureorum millibus ab ea nomine dotis acceptis, & trecentis millibus, quæ ex dote & ſortis ei jure debentur, quemadmodum ipſa pollicebatur, regno remiſſis, non Boemico ſolum exercitui, cui Matthias Rex multa ſtipendia*

debebat ſatisfacere, ſed Polonis etiam & Germanis, qui regnum prope ex compoſito invaſerunt, facilius poſſem occurrere. Poſt autem cum eadem nullis talibus promiſſis expletis, meum tamen adhuc Matrimonium affectaret, meque, ſi ſuam conditionem abnuerem, bello proſecuturam, atque ad hoſtes noſtros acceſſuram, eiſque Zolium, Dyoſgyurum, ac Strigonium tradituram ſe oſtenderet: neque externos jam ſolum Principes, amicos ac neceſſarios ſuos ad belli ſocietatem alliceret; ſed qui mihi ſtuderent, meque ab eo Matrimonio deterrent, hoſtium prope omnes numero duceret: fateor me cum tanta rei indignitate, tum multo magis perſpecta mulieris ſterilitate commotum, a priſtina omnino ſententia deſtitiſſe. Et ſi quam ſpem nuptiarum objeci, me idipſum communis ſalutis cauſa, vel auctoribus vobis egiſſe, cum dimiſſis omnibus Boemicis copiis, nullo alio modo infeſta Reginæ arma mihi ac regno meo imminentia propulſare commodius poſſem. Nunc vero cum vos in eadem perſtare ſententia videam, vt quo facilius mulieris potentiſſimæ inſidiæ declinentur, ejus ſponſalia ſimulentur, atque ars arte quodammodo deludatur, faciam: quod vobis placere ſentio. Si illud autem apud vos teſtatum relinquo, me non tam judicio meo, quam auctoritate veſtra ad hanc conſilii rationem accedere, id quod vobis prædictum volo, ne quis me fortaſſis contra dignitatem regiam vt perfidioſum aliquando inſimulare, aut hujus me conſilii, ſi quid præterea durius accidiſſet, auctorem reprehendere juſte poſſit. Cum omnes aſſenſi eſſent, haud ita multo poſt inſtante muliere, ſponſalia in hæc verba paucis adhibitis teſtibus paciſcitur, vt diceret, ſpondere ſe Reginam ex Antiſtitum procerumque voluntate ducturum. Hæc paullo longiora deſcripſimus, quo facilius conſtarent duo. Et primum quidem, quod apud Boemos decretum erat publicum, quo cavebatur, ne cui Boemiæ Regi viduam ducere liceret. Deinde regnorum pax & tranquillitas eſt tanti, vt cum illa ex procerum Matrimoniis pendeat vel maxime, procerum Matrimonia fieri nec debeant, nec poſſint, quin iis Reſpublicæ conſentiant, aut qui Reſpublicas gubernant. Ceterum in Uladiſlao & Beatrice factum eſt aliquid, quod auctore me non fieret; ſed hoc non agitur, ſed publica Boemiæ pax & tranquillitas, cui, vt apparet, aliter conſuli ac provideri non potuit, quam quo modo conſultum & proviſum

eſt. Attamen fuiſſe tunc qui vllam e rebus Matrimonium circumſtantibus Theologica ratione coargueri, legere me non memini. Theologicam rationem intelligo, quæ ex ſuis principiis Scriptura & Catholicæ Eccleſiæ traditione ducatur. Fortaſſis hic audiri poteſt illud Tertullianicum e libri de baptiſmo capite XVII. *Sufficiat ſcilicet in neceſſitatibus vt vtaris, ſicubi aut loci, aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur, cum vrget circumſtantia periclitantis.*

Caput XXIV.

Apud Navarræos regia in Matrimonium poteſtas retenta.

Annvs circumagebatur milleſimus ducenteſimus ſexageſimus octavus, cum Henricus Theobaldi Navarræ Regis filius, & Theobaldi junioris itidem Navarræ Regis frater ſchedulam confecit, qua ſe ſine Regis Navarræ conſenſu Matrimonium non eſſe contracturum pollicetur. Schedula ſeu charta hæc Pariſiis apud Curiam Rationalium extat in libro Principum, & ſic ſe habet: *Ie Henriz filz de Roy de Navarre, Cuens de Ronay, faz aſſavoir à toz celz qui ces preſentes lettres verrons, que je por ce que je voi & entends, qu'infinités de mals pourroient avenir, ſi je me mariois fors des poins du Royaume de France, à Monſignor mon frere le Roy de Navarre, à moy & à toz mes amis, à toz les ſougez Monſignor mon frere le Roy devant dict, & à mout d'autres. Et parce que je voi qu'il plaiſt à Monſignor le Roy mon frere & à mes autres amis, que je me marie dedans les poins dudit Royaume de France, où il y a aſſés femmes convenables pour moy: toutes choſes veuës & penſees, je por tot bien à avancier à non perir, & por tot mal abaiſſier de tant comme je puis, & je jure de tot mon bon gré, ſans force & ſans contrainte nule, que je ne me marirai & ne prendré femme nule quele quele ſoit fors des poins doudict*

Royaume de France, & qui doudict Royaume ne ſoit, s'en eſt par le commandement & par la volenté & par l'otroy Monſignor mon frere le Roy de Navarre avant dict. Et ce je jure de ſur Sains & ſur les Evangiles aux mieux & au plus certainement que je puis, & ſans jamais venir encontre en nule maniere quele quele ſoit, &c. *L'an de grace* MCCLXVIII. *le Mardi devant Paſques.* Quod Latine dicitur: *Ego Henricus Regis Navarræ filius, Ronenſis Comes, omnibus has præſentes literas inſpecturis denuncio, pervidere me & cognoſcere infinita mala, quæ domino meo fratri Navarræ Regi, mihi, & univerſis amicis meis, & cunctis domini mei fratris antedicti Regis ſubditis, & aliis quampluribus evenire poſſent, ſi uxorem extra regni Gallici fines ducerem. Et quia ſcio dominum ac fratrem meum Navarræ Regem velle, & alios familiares meos cupere, vt ducam uxorem intra fines regni Galliæ, vbi ſat multæ reperiuntur mulieres, quæ & dignitati & generi meo conveniunt: his rebus perſpectis & penſitatis omnibus, vt quidquid eſt boni promoveam, diſcrimen omne fugiam, & quidquid eſt mali longe propulſem pro viribus, libenti prolixoque animo, ſine vi & coactione vlla, juro me uxorem extra regni Galliæ limites nullam vnquam ducturum eſſe. Et ſi qua uxor extra illos limites ducenda eſſet, me, niſi conſentiente & volente domino meo antedicto Navarræ Rege, ducturum. Et id per Sanctos, & in codicem Evangeliorum juro: & ſi quid certius eſſet & auguſtius, per quod & in quod jurare poſſem, utique jurarem: ita vt modo & via quacunque conſtet, me nunquam facturum eſſe quidquam, quod ſacramento huic adverſetur,* &c. *Datum anno reparatæ ſalutis humanæ milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octavo, die Martis ante Paſcha.* Sic Henricus, decernente Rege Navarræ, ad contrahendum Matrimonium efficitur inhabilis, nec efficietur habilis, vſque dum impleverit, quod jurata promiſſione cautum eſt. Profecto meras ageret nugas, qui quod ita factum eſt, ita fieri non potuiſſe contenderet.

CAPUT XXV.

Lotharingiæ Duces ſuam in Matrimonium auctoritatem retentam vindicarunt.

HANC poteſtatem, quæ vt Regibus, ita & aliis ſupremis Principibus convenit, illuſtri confirmabimus teſtimonio illius inſtrumenti, quod anno MCCCCXXV. die Decembris XIII. confectum eſt. In hoc igitur inſtrumento Ducatus Lotharingiæ, *Barones, aliique nobiles viri Carolo VI. Duci promittunt, ſe Iſabellam filiam natu majorem, quæ tunc vxor erat Renati Andegavenſis, & per eam Barenſis Ducis, pro Duciſſa habituros, eique tanquam dominæ obedituros.* Sed adjiciunt, *quod ſi obeunte viro, Iſabella nuberet alteri ſine conſenſu Caroli patris, aut poſt hujus obitum, ſine conſenſu trium Ducatus Ordinum, neque ipſam habituros pro Duciſſa, neque ei tanquam dominæ obedituros, neque procreatos ex tali copulatione liberos pro Ducibus habituros, neque illis tanquam legitimis dominis obedituros: immo ſtatim atque celebratæ fuerint nuptiæ, Catharinam ſororem Iſabellæ natu minorem Badenſem Marchioniſſam pro Duciſſa habituros, eique tanquam veræ dominæ obedituros, neque ipſi tantum, ſed & iis, quos ex legitimo Matrimonio procrearet.* Hoc autem inſtrumentum aſſervatur in Nanceii Chartophylacio.

CAPUT XXVI.

Sabaudiæ Duces ſuam in Matrimonium ſuorum poteſtatem retentam demonſtrarunt.

PHILIBERTVS Emmanuel Sabaudiæ Dux anno MDLXXI. legem tulit, qua cautum eſt, ne quis ſubditus Matri-

monium cum exteris contrahat ſine ſuo conſenſu. Qua de re ſic Jacobus Auguſtus Thuanus lib. L. hiſt. ad annum MD-LXXI. *Cum vero Colinius ante quadriennium Carlottam Lavallam uxorem Aureliani amiſiſſet, de ſecundis nuptiis cogitanti de Iacoba Intramontana Claudii Batarnæi Antonini reguli pugna Sandionyſiana occiſi vidua, nobiliſſimæ & juxta opulentæ in Sabaudia familiæ herede, quæ proteſtantium doctrinæ in occulto favebat, mentio injecta eſt. Id cum reſciviſſet Philibertus Emmanuel Sabaudiæ Dux, publicationis bonorum addita pœna prohibuerat, ne quis ex ſua ditione injuſſu ſuo cum quoquam alterius ditionis Matrimonium aut affinitatem contraheret. Cumque Rex poſtea in rei commendationem ad Sabaudum ſcripſiſſet, ut edicti prohibitorii gratiam Intramontanæ faceret, nihil impetrari potuerat. Verum Intramontana, quæ Colinii amori ex illius virtutum prædicatione concepto periculum omne poſthaberet, injuſſu Sabaudi, & ſpreto proſcriptionis metu Rupellam ſub id tempus venit, & Colinium in maritum accepit.* Idem Sabaudiæ Dux Intramontanam juſſit in carcerem conjici, atque ita captiva deceſſit Jureæ anno MDXCVIII. quamvis pro ea Henricus IV. Sabaudum rogaſſet, ut teſtatur Petrus Matthæus in hiſtoria pacis. Si quis autem tergiverſetur, hoc Sabaudi edictum tale non eſſe, quod Matrimonium dirimat: illud profecto tale eſſe potuiſſe, prima tractatus pars oſtendit.

CAPUT XXVII.

Apud Florentinos Duces ſuprema civilis in Matrimonium procerum auctoritas apparet.

IN novo ſtatu ſeu principatu nec vetera, nec nova multa exempla eſſe poſſunt. Unum tamen dabit novus Florentiæ Ducatus, in quo examinando ſi quis caſte integreque verſetur, idipſum, quod in ceteris Imperiis vidimus, deprehendet. Illud mutuabimur ex tribus hiſtoricis, Joanne Neſtore, Aldo Manutio, & Joanne Baptiſta Cino, quorum primus Gallico,

duo alii Italico ſermone vitam magni Coſmi Etruriæ Ducis conſcripſerunt. Hic itaque magnus Etruriæ Dux renunciatus pacatis & amplificatis rebus ſuis animum ad nuptias appellit, Margaretam Auſtriacam Alexandri Ducis viduam poſtulat ab Imperatore, vt ſicut hereditati Alexandri, ita & ejus Matrimonio ſuccederet. Noluit Cæſar, cauſatus, quod Margaretam promiſerat Octaviano Farneſio Pauli III. vt volunt, nepoti. Statuerat Cæſar hac affinitate Pontificem in ſuas partes pertrahere, ab eoque magnam pecuniæ vim obtinere. Coſmus vbi vidit Margaretam Octaviano collocatam, expetiit ſororem Octaviani nomine Victoriam. Noluit adhuc Cæſar eam Coſmo concedere: verebatur quippe, ne ſi Romana potentia & amplitudo Florentinorum opibus conjungeretur, in Italia grande aliquod negotium ſibi accideret. Tunc Dux gemini fœderis ſpe dejectus paulo ſollicitior fuit: vſus tamen ſuorum conſilio, tertium a Cæſare vxorem efflagitat, ex qua liberos ſibi ſucceſſuros relinqueret. Ille vero qui antea ſemper promiſerat ſeſe Coſmo de muliere proviſurum, conjicit oculos in Leonoram Petri Toletani filiam, qui tunc vices Regis Neapoli gerebat, eamque ſibi conjunctiſſimam acceſſivit, & Coſmo nuptum dedit. Quod factum votis Imperatoris reſpondit, Leonora perpetuam viri cum illo ſic fovit amicitiam, vt quoties bella Cæſarianos inter & Gallos exarſerunt in Italia, a partibus Imperatoris ſtetit, ejuſque conatus pro virili juvit. Quis vero ex hac hiſtoria non advertit, Coſmum Etruriæ Ducem habuiſſe omnino perſuaſum, quod ſine Imperatoris conſenſu vxorem ducere ſe non poſſet? Non habetur quidem hoc loco diremptum Matrimonium; ſed ne dirimeretur, ſumma Ducis & Imperatoris cautione proviſum. Quaſi vero politica prudentia & auctoritas non æque in impediendis, ac in vindicandis peccatis elucerent, aut aliquando vitioſas partes ſanare, quam exſecare non præſtaret, ſumma Regum & Imperatorum felicitas ſubditorum obſequio magis, quam rebellione metienda eſt: neque malos cives caſtigandi jure, quia boni forent omnes aliquando, privandi ſunt Reges, qui neminem morte multarent.

CAPUT XXVIII.

Romani Pontifices ſuam in Matrimonium ſubditorum poteſtatem retentam demonſtrarunt tanquam temporales domini.

QUOD primæ tractatus partis art. 1. cap. XII. jus in terrenis Principibus Romani Pontifices agnoverunt, hoc & ipſe terrenus Princeps memorabili exemplo illuſtratum poſteris reliquit Paulus IV. Res ſic ſe habet. Cum in Tridentino Concilio Decretum illud, quo ne quis dominus ſuos ſubditos ad ineunda conjugia pœnis adigat aut minis, vetatur, ſic formaretur, vt nominatim Imperatorem & Reges comprehenderet, Guillelmus Caſſadorus Barcinonenſis Epiſcopus obſtitit, cauſatus, credendum non eſſe, Chriſtianos Principes ſeſe in Matrimoniis, niſi graviſſimis de cauſis & propter publicum bonum interpoſituros. Volebat quippe legitimas cauſas excipi, quibus quis ſubditus ab Imperatore vel Regibus ad Matrimonium cogeretur, & Decretum ita formari, vt eos ſolum caperet, qui contra jus & rectum ordinem adigunt ad Matrimonia. Quod & jure factum fuiſſe alibi ex auctoritate plurium Doctorum oſtendimus.

Porro Caſſadorus aiebat poſſe multos caſus occurrere, in quibus divinas & humanas leges impugnaturus ſit, qui dixerit, Principem non poſſe, & id præcipere, & ad Matrimonium contrahendum cogere. Tunc ille protulit exemplum, quo illud ſic a Paulo IV. factum anno MDLVI. IV. Non. Januarii conſtabat. *Paulus ſiquidem IV. monitorio quodam denunciaverat Ioannæ Arragoniæ vxori Aſcanii Columnæ, nequam e filiabus ſuis ſine licentia ſua collocaret in Matrimonium; ſi ſecus faceret, irritum fore, quantumvis conſummaretur. At illud ſapientiſſimus Papa, & notæ probitatis vir haud vnquam fuiſſet auſus, niſi liceret Principibus boni publici cauſa ſubditos ad conjugium cogere, aut ab eo contrahendo impedire.*

Cur.

Cur autem Paulus IV. id Joannæ Arragoniæ prohibuerit, fecit perduellionis crimen, quo Aſcanius Columna tenebatur: ac proinde timuit Paulus, ne elocatis filiabus novas ſibi affinitates adjungeret, quarum ope fretus in contumacia obfirmaretur. Hæc Petrus Suavis ita refert in libro VIII. hiſtoriæ Tridentini Concilii.

Ceterum, quod Paulus id genus Matrimonii non impedierit vt Pontifex, certum eſt, quia nullos vt Pontifex in cauſis temporalibus rebelles habuit, ſed tantum vt temporalis dominus: & eos habere cœpit, ex quo ſupremus in ejuſmodi cauſis dominus eſſe cœpit. Qua in re certa ſunt tria, & incertum vnum.

Et primo quidem certum eſt, fuiſſe tempus, quo Romanus Pontifex Imperatori vt temporali domino ſubderetur. Id profitetur Gregorius Magnus in lib. II. Indict. XI. epiſtola LXII. ad Mauritium Imperatorem ita ſcribens: *Omnipotenti Deo reus eſt, qui sereniſſimis dominis in omni quod agit & loquitur, purus non eſt: ego autem indignus pietatis veſtræ famulus in hac ſuggeſtione, neque vt Epiſcopus, neque vt ſervus, jure Reipublicæ, ſed jure privato loquor: quia, sereniſſime domine, ex illo jam tempore dominus meus fuiſti, quando adhuc dominus omnium non eras. Longino viro clariſſimo Stratore veniente dominorum legem ſuſcepi, ad quam fatigatus tunc ægritudine corporis reſpondere nil valui, in qua dominorum pietas ſanxit, vt,* &c. *Ego vero hac dominis meis loquens quid ſum, niſi pulvis & vermis?* Infra: *Dominis meis tacere non poſſum. Ad hoc enim poteſtas dominorum meorum pietati cælitus data eſt ſuper omnes homines, vt,* &c. Infra: *Ego quidem juſſioni ſubjectus eandem legem per diverſas terrarum partes tranſmitti feci: & quia lex omnipotenti Deo minime concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam sereniſſimis dominis nunciavi. Utrobique ergo quæ debui exſolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod ſenſi, minime tacui.*

Deinde in ejuſdem libri & Indict. epiſtola LXV. ad Theodorum medicum: *Quanta bona omnipotentis Dei & sereniſſimi domini mei Imperatoris habeam, lingua mea non ſufficit explere.* Infra: *Modo autem eidem domino aliqua ſuggeſſi.* Infra: *Quod ſi ideo sereniſſimus dominus noſter fecit, quia,* &c.

Tum in libri IV. epiſtola XXXI. ad Mauritium Imperatorem : *In ſereniſſimis juſſionibus ſuis dominorum pietas, dum me de quibuſdam redarguere ſtuduit, parcendo mihi minime peperci.* Infra : *Hoc tamen piiſſimo domino ſuggero.* Infra : *Sacerdotibus autem non ex terrena poteſtate dominus noſter citius indignetur.* Infra : *Inter hæc ergo incerta ad ſolas lacrymas redeo, petens vt idem omnipotens Deus piiſſimum dominum noſtrum ſua hic manu regat.*

Denique in ejuſdem libri epiſtola XXXII. ad eundem Imperatorem : *Piiſſimus atque a Deo conſtitutus dominus noſter inter ceteras Auguſtorum ponderum curas conſervandæ quoque ſacerdotali charitati rectitudine ſtudii ſpiritualis invigilat.*

Id profitetur Agatho in epiſtola ſynodica, quæ in Synodi VI. actione IV. lecta & approbata eſt. *His itaque*, inquit, *manſuetiſſimi rerum domini, divalibus apicibus animatus, & ad ſpem conſolationis de profundis angoribus alleviatus, orſus ſum melioris refectus confidentia paulatim iis, quæ per manſuetiſſimæ fortitudinis veſtræ ſacram dudum præcepta ſunt, efficaciter promptam obſequentiam exhibere, vt perſonas, quales ſecundum temporis hujus defectum ac ſervilis provinciæ qualitatem poterant inveniri, pro obedientiæ ſatisfactione inquirerem : & cum conſilio conſamulorum meorum Epiſcoporum, tam de propinqua hujus Apoſtolicæ Sedis Synodo, quamque de familiari Clero amatores Chriſtiani Imperii, & ſequenter de religioſis ſervis Dei, vt ad piiſſimæ tranquillitatis veſtræ veſtigia properarent, hortarer. Et niſi longus provinciarum ambitus, in quibus humilitatis noſtræ Concilium conſtitutum eſt, tanti temporis protelationem ingereret, olim hoc quod vix tandem nunc fieri potuit, ſtudioſa obedientia, famulatus noſter impleret. Sed dum de diverſis provinciis familiare nobiſcum Concilium congregatur, & dum perſonas, quaſdam de hac ſervili veſtri ſereniſſimi principatus Romana vrbe, vel de proximo dirigere procuramus, quaſdam de longe poſitis provinciis, in quibus verbum Chriſtianæ fidei ab Apoſtolicis exiguitatis meæ prædeceſſoribus miſſi prædicabant, remeare præſtolamur, non parvus temporum curſus elapſus eſt, vt corporales ægritudines mei famulatus ſilentio tranſeam, in quibus nec vivere licet, nec libet aſſiduis ægrimoniis laborantem. Ideoque, Chriſtianiſſimi domini & filii, ſecundum*

piiſſimam juſſionem a Deo protegendæ manſuetudinis veſtræ pro obedientia, quam debuimus, non pro confidentia eorum ſcientiæ quos dirigimus, præſentes conſamulos noſtros, Abundantium, Ioannem & Ioannem, reverendiſſimos fratres noſtros Epiſcopos, &c. Sic Pontifex ad Conſtantinum, Heraclium & Tiberium Imperatores ſcribit, quorum dominio ſubjici ſe multoties ſignificat.

Id profitetur Gregorius II. cum paucis, ſed efficacibus verbis, ad Leonem Iſaurum in poſteriori ſcribit epiſtola: *Pontifex introſpiciendi in palatium poteſtatem non habet, ac regias dignitates deferendi.*

Id teſtatur Luitprandus, ſeu quiſquis vitam Joannis XII. compoſuit. *Interea*, inquit, *Ioannes Pontifex ad defectionem ſollicitatus immemor juramenti præſtiti Adelberto* (rebelli) *ſe conjunxit.* Deinde in epiſtola, quam Otto Imperator cum Romana Synodo ad Joannem XII. qui Synodo adeſſe noluit, direxit. *Ioannes*, inquit, *oblitus juramenti & fidelitatis, quam mihi ſupra corpus beati Petri promiſit, eundem Adelbertum* (rebellem) *Romam venire fecit, & contra me defendit.* Hæc ad annum DCCCCLV. contigerunt, quo Joannes XII. Ottoni I. ſacramentum fidei præſtitiſſe dicitur.

Deinde certum eſt ad annum MCXCVIII. quo Innocentius III. Romanæ præſidere cœpit Eccleſiæ, jam deſiiſſe Romanum Pontificem Imperatori ſubeſſe, & cœpiſſe ſupremam in rebus temporalibus poteſtatem exercere. Id videre eſt in tit. *Qui ſint legitimi filii*, in cap. *Per venerabilem*, ubi res ita ſe habet ad Guillelmum Comitem Montiſpeſſulanum: *Per venerabilem fratrem noſtrum Arelatenſem Archiepiſcopum tua nobis humilitas ſupplicavit, ut filios tuos legitimationis dignaremur titulo decorare, quatenus eis quominus tibi ſuccederent, natalium objectio non noceret. Quod autem ſuper hoc Apoſtolica Sedes plenam habeat poteſtatem, ex illo videtur, quod diverſis cauſis inſpectis, cum quibuſdam minus legitime genitis, non naturalibus tantum, ſed adulterinis etiam diſpenſavit, ſic ad actus ſpirituales illos legitimans, ut poſſint in Epiſcopos promoveri: ex quo veriſimilius creditur, & probabilius reputatur, ut eos ad actus legitimare valeat ſæculares, præſertim ſi præter Romanos Pontifices inter homines ſuperiorem alium non cognoſcant, qui legitimandi habeat*

poteſtatem, quia cum major in ſpiritualibus tam providentia, quam auctoritas & idoneitas requiratur, quod in majori conceditur, licitum eſſe videtur & in minori. Et paullo poſt: *Videretur ſiquidem monſtruoſum, ut qui legitimus ad ſpirituales fieret actiones, circa ſæculares actus illegitimus remaneret. Unde cum in ſpiritualibus diſpenſetur, conſequenter intelligitur in temporalibus diſpenſatum. Id autem in Patrimonio beati Petri libere poteſt Apoſtolica Sedes efficere, in quo & ſummi Pontificis auctoritatem exercet, & ſummi Principis exequitur poteſtatem.* Et paullo poſt: *Super Eccleſiæ Patrimonio plenam in temporalibus gerimus poteſtatem.* Sic Innocentius deſignat eam terræ partem, vbi Romanus Pontifex, excuſſo imperii jugo, & veteri abjecta obedientia, exercebat ſummi Principis poteſtatem. Hanc terræ partem vocat, nunc beati Petri, nunc Eccleſiæ Patrimonium: quod an tunc iiſdem contineretur terminis, quibus Status, vt vocant, Eccleſiaſticus, ſeu Romani Pontificis Ditio hodie continetur, hujus loci non eſt diſquirere. Ad inſtitutum noſtrum ſatis eſt id noſſe quod modo indagamus, & mox obſervavimus.

Tum certum eſt intra annorum illorum, qui a Joanne XII. vſque Innocentium III. elapſi ſunt, ſpatium, Romanos Pontifices Occidentalium Imperatorum obedientiæ ſubductos fuiſſe, & a præſtando illis ſacramento fidei deſtitiſſe. Sed quo anno, quo Pontifice, quo Imperatore id contigerit, incertum eſt. Carolus Sigonius cum ad annum DCCCCLXXIII. quo a vita deceſſit Otto I. Italiæ ſtatum deſcribit: narrat quidem Imperatorem hunc Romano Pontifici Romanum Ducatum, Spoletanum, Thuſciam, Marchiam Anconitanam & Exarchatum conceſſiſſe; ſed aperte non dicit, num ſupremum dominium conceſſerit. Utut ſit, cum primum Romani Pontifices ſupremo in illis locis dominio potiri cœperunt, ii æque ac reliqui Principes potuerunt leges condere, quibus, ſi opus eſſet, Matrimonia dirimerentur.

Univerſi Tractatus concluſio.

CUM æterni legiſlatoris, a quo omnis poteſtas in cælo & in terra derivatur, inviolabili ſtatuatur lege, reddenda eſſe Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei: in hoc vniverſo tractatu, omni omnino ratione ſtuduimus, vt ab hac divina regula ne latum quidem vnguem diſcederemus. Neque vllus, opinor, veræ Theologiæ principiis imbutus, qui rectis oculis aſpiciat, ibit inficias. Oſtendimus itaque duplicem poteſtatem, qua Chriſtianorum Matrimonium regatur, temporalem & ſpiritalem a Deo conceſſam eſſe, & vtramque ſic inter ſe differre, vt temporalis ac politica poteſtas matrimonialis contractus, & eorum quæ ad eum validum vel invalidum reddendum pertinent, vel quæ civilem contractum perinde ſequuntur ac ſequerentur, ſi Sacramentum non eſſet, curam gerat. Spiritalis vero & ſacerdotalis rerum illarum temporalium fines tranſiliens, & vltimum æternæ vitæ finem intuens, Sacramento aliiſque rebus, quas Deus contractui Matrimonii jam legitime peracto ſuperadjecit, ordinandis diſponendiſque incumbat. Quo in negotio primum ante oculos ſemper habuimus Gelaſium & Nicolaum Pontifices, qui hanc vtramque poteſtatem propriis actibus a Chriſto diſtinctam fuiſſe conſtantiſſime docuerunt. Deinde beatum Auguſtinum tractatu CXV. in Joannem ex parte Chriſti Sacramentorum auctoris ita diſſerentem: *Audite omnia regna terræ, non impedio dominationem veſtram in hoc mundo, regnum meum non eſt de hoc mundo.* At juſtam quorumlibet Principum dominationem non impediret tantum, ſed vel nobiliſſima ſui parte mutilaret; ſi quia Matrimonium in Sacramentum inſtituit, id fecerit quod feciſſe volunt Baſilius Pontius, Hurtadus Mendoça, Antoninus Diana, Optatus Gallus: id eſt, ſi Chriſtianos Principes ſanciendarum pro bono pacis legum Matrimonia dirimentium jure privarit.

Verum abſit ab ordine ſacerdotali tam dura ſententia, qua

ſponſa a ſuo ſponſo tam vehementer diſſentiret, & religionem, cui propagandæ ſemper incubuit, Principibus ethnicis diſſuaderet, & Chriſtianis tandem a quo defenditur, ſuſpectam redderet ac formidoloſam. Porro de impedimentis Matrimonium dirimentibus, & eorum auctoribus ea diſſeruimus, quæ homini ad prudenter ſentiendum in hac materia parato, non ſenſuro autem nimis multa videri poſſunt. Illam, ſi Deo placet, ſecuti ſumus diſputandi methodum, quæ omnem finem faciat altercandi. Illam quæ exponi potuit, antiquitatem expoſuimus, vt quod nos forſan alteri alteris quibuſdam ſuſpecti non ita commode poſſumus, hoc priſcorum ſæculorum veneranda canities ab hac lite remotior decideret arbitrio. Univerſitatem vidimus, cum ad explendam curioſitatem omnem percurrimus Academiarum judicia, Imperiorum, Regnorum, Provinciarum leges, mores, exempla, & Romanorum Pontificum teſtimonia, quæ de vtraque memoria, nova & veteri ſpirant, & jura Principum in diſponendis Matrimoniis cumulatiſſime teſtantur. Sed quod ſpectat ad Principes & Imperia, credibile non eſt, tot ac tantos Principes, tot ac tanta Imperia in vnum, quod non fuiſſet ſuum, vſurpaſſe tandiu, vel in vnam intolerabili errore conſpiraſſe ſententiam, vel demum id permiſiſſe ſacerdotalem ordinem, qui prò illorum ſalute Deo juſto judici rationem redditurus eſt. Conſenſionem denique poſt exortas certe Lutheri novitates exhibuimus, omnium pene Magiſtrorum definitiones & placita ſectati: atque ita quidquid de nativo jure Principum non vnus aut duo tantum, ſed omnes propemodum vno pariter eodemque conſenſu aperte, frequenter, perſeveranter tenuiſſe, docuiſſe, ſcripſiſſe cognovimus; id nobis quoque intelleximus abſque vlla dubitatione tenendum, docendum, ſcribendum. Sed *abſit*, ait Gelaſius, *ab homine Chriſtiano, vt intimatam ſuis ſenſibus veritatem arbitretur injuriam*. Si quis igitur, vt cum Nicolao Oreſmio Pariſienſi Theologo, Caroli V. præceptori, & Lexovienſi tandem Epiſcopo, concludam, *amore veritatis inveniendæ his dictis voluerit contradicere vel contraſcribere, bene faciet: & ſi male locutus ſum, teſtimonium perhibeat de malo; ſed ſi cum ratione, ne ipſe videatur condem-*

nare quod non poterit impugnare. Quidquid id eſt, in omnem eventum ego de regia in Matrimonium poteſtate argumentatus, ea vtor proteſtandi formula, qua Joannes XXII. de viſione beatifica ſermocinatus, vti ſic voluit : *Ne quis ſiniſtre interpretari poſſit nos ſenſiſſe aliquid aut ſentire quod ſacræ Scripturæ obviet, aut fidei orthodoxæ : dicimus & proteſtamur expreſſe, quod quidquid in quæſtione ſeu materia viſionis animarum, videlicet an animæ a peccatis & pœnis peccatorum purgatæ videant divinam eſſentiam illa viſione, quam Apoſtolus vocat facialem, ſeu in quacunque alia materia, in ſermonibus & collationibus noſtris diximus, allegavimus, ſeu propoſuimus, non intendentes aliquid determinare vel decidere vel credere, quod eſſet quovis modo Scripturæ ſacræ obvium, vel contrarium fidei orthodoxæ; ſed illud ſolum tenere & credere, quod & Scripturæ ſacræ poteſt & poterat Catholicæ fidei convenire. Et ſi forſan in prædictis ſermonibus vel collationibus aliqua, quæ vel Scripturæ ſacræ, ſeu fidei orthodoxæ quovis modo eſſent vel viderentur obvia, ipſa præter intentionem a nobis fuiſſe prolata dicimus & aſſerimus, eaque revocamus expreſſe, non intendentes illis adhærere, nec ea in præſenti defendere, nec etiam in futurum.* Hæc apud Odoricum Raynaldum in tomo XV. Eccleſiaſticorum Annalium ad annum MCCCXXXIV. Quis, quæſo, in quavis materia non imitaretur hunc Pontificem, cum ait beatus Cyprianus : *Non vincimur, ſed inſtruimur, dum offeruntur meliora.*

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 18..

FINIS.

Addenda paginæ 16. *lin.* 12. *poſt* ſacramentum eſt.

XVI. Iſaacius Habertus in libro VI. de conſenſu Hierarchiæ & Monarchiæ, vbi regium de connubiis edictum tuetur: *Conſtantis*, inquit, *ac perſpicuæ veritatis eſt, Principis titulo ac poteſtate condendarum de Matrimonio legum, vim facultatemque in ſuo ordine ſupremam comprehendi: nominis enim regii amplitudine non ſola facultas, ſed etiam officium continetur inſtituendi decernendique omnia, quæ ad Reipublicæ finem bonumque cumulatiſſimum neceſſaria, vtilia, fructuoſa judicantur. Nihil autem ad Reipublicæ incolumitatem & conſervationem arctioris Matrimonio neceſſitatis eſt, ex quo videlicet ſibi ſeritur, ac veluti renaſcitur, ſemperque conſtat, & artificioſam quandam humano generi immunitatem elaborat. Unde prima legum omnium Dei ore dicta & promulgata lex de conjugio fuit. Quod ſapientiſſimi poſtea Philoſophorum Principibus tanquam Dei Proregibus incumbere docuerunt. Theologum vero ſimul cum Philoſopho agens ſanctus Thomas contra gentes, quam ſolido ſermone veritatem hanc ſuffulcit! Quando aliquid ad diverſos fines ordinatur, indiget habere diverſa dirigentia in finem, quia finis eſt proportionatus agenti*, &c. vt ſupra. Hæc ille, qui poſtea in Vabrenſem Epiſcopum evaſit.

Addenda paginæ 188. *lin.* 12. *poſt* excuſarentur.

Celeſtinus III. in epiſtola ad Michaelem Senonenſem Archiepiſcopum: *Cum in regno Galliæ Catholici ſemper æquitatis cultores fuerint Principes.* Infra: *Et quidem ſi magnitudo regia conſideraſſet attentius, attendiſſent & ſecum nihilominus, qui hujus præſumptionis cooperatores fuerunt, quantum ſit Matrimonii ſacramentum, non fuiſſet, vt credimus, hoc modo proceſſum. Conſtat enim cuique divinam paginam revolventi, quod ipſe Dominus Matrimonium inſtituit & in paradiſo, ante peccatum ad officium propter ſobolem propagandam, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. & extra paradiſum, ad remedium propter peccatum, propter fornicationem. Unde ipſe primus homo Spiritu ſancto afflatus inquit: Propter hoc relinquet homo patrem &*

matrem

matrem, & adhærebit vxori, & erunt duo in carne vna. Quanta ſit etiam Matrimonii dignitas, & quam circumſpecta debeat ad tractandum de eo procedere gravitas, Dominus innuit, qui cum interrogatus fuiſſet, ſi licitum eſſet vxorem dimittere, & quæſitum eſſet ab eo ſuper hereditate duorum fratrum communiter dividenda, in vno tacet, & in altero ſic reſpondet: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, præter cauſam fornicationis, mœchatur. Per hoc nimirum oſtendit, quod Eccleſia in cognitione Matrimoniorum, quaſi ceteris difficiliori, cum majori quam in aliis procedere debeat gravitate. Et cum ipſe alibi dicat: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet; adverti poteſt quam graviter ille delinquat, & quantum ſit ei ab ira ventura timendum, per quam tanti Sacramenti Chriſti & Eccleſiæ religio perturbatur. In ea epiſtola quam Radulfus de Diceto integram recenſet in libro chronicorum. At quantum ſit Matrimonii ſacramentum, Pontifex id cum ex veteri, cum ex novo fœdere confirmat.

Addenda paginæ 192. *lin.* 2. *poſt* Matthæi XIX.

Petrus Sotus, qui ex parte Romani Pontificis Tridentino Concilio interfuit in lect. 11. de Matrimonio: *Ad hoc igitur breviter dicimus: primo, inſtitutionem illam (de qua in Geneſi) etiam ad Sacramentum pertinere. De illa enim inquit Paulus: Sacramentum hoc magnum eſt. Propterea enim (vt ſuperius dicimus) omnia ibi facta prophetica fuerunt & ſupernaturalia, quanquam natura videretur perfici. Ubi igitur inſtitutum eſt Sacramentum hoc, ibi & ſignificatio & indiſſolubilitas (quæ ex ſignificatione eſt) inſtitutæ ſunt, hoc ipſum Chriſto Domino apud Matthæum aperte teſtante, & legem permittentem repudii libellum prohibente. Ait enim: Ab initio non ſic erat; ſed maſculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc relinquet homo,* &c. *vbi, vt poſtea dicetur, & vxorum pluralitas, & repudium tanquam contra primam inſtitutionem invecta rejiciuntur a Chriſto. Ex quo etiam ſecundo dicimus Sacramentum hoc peculiariter novæ legis eſſe, quia in ea probatur & reducitur ad priorem ſuam originem: itaque in eo loco Matthæi merito dicere poſſumus a Chriſto inſtitutum, vel potius confirmatum in Eccleſia: nam & quod nuptiis interfuerit Dominus,*

approbatio etiam fuit ipſius. Fuit igitur Matrimonium in lege veteri Sacramentum, Paulo id aperte teſtante. Nam & pluralitas illa vxorum, vt Auguſtinus inquit, gentium omnium Eccleſias ſignificabat conjungendas in Chriſto.

Addenda paginæ 460. *lin.* 32. *poſt* permiſſum ſit.

XII. Epiphanius Salaminæ ſeu Conſtantiæ in Cypro inſula Epiſcopus, Baſilio æqualis, in libris quos de hæreſibus ad annum CCCLXXVI. conſcripſit, in hæreſi LIX. quæ eſt Catharorum ſeu Novatianorum : *Ceterum in populo propter ejus imbecillitatem tolerari iſtud poteſt, vt qui vxore prima ſi contenti eſſe non poſſint, ea mortua, ſecundam ſibi copulent. Quamquam, qui unam duntaxat habuit, majori Eccleſiæ judicio honore dignus eſt. Sed cui mortua vna ſufficit, cum occaſione aliqua ſtupri,* πορνείας *adulteriique,* μοιχείας *aut alterius flagitii,* κακῆς αἰτίας, *cum ea divortium fecerit is : ſi alterum duxerit, aut alteri viro mulier nupſerit, ſacrarum literarum auctoritas ab omni culpa illos abſolvit, neque ab Eccleſia vel æterna vita rejicit, ſed propter imbecillitatem tolerandos exiſtimat. Non ita tamen, duas vt altera ſuperſtite vxores ſimul habeat; ſed vt ab vna ſeparatus, alteram ſibi legitime, ſi lubet, adjungat.* Hic doctiſſimus Antiſtes perinde loquitur, ac ſi tunc nulla fuiſſet ea de re quam tractat dubitatio.

Addenda paginæ 571. *lin.* 10. *poſt* deferendi.

Id profitetur Romanum Eugenii II. Concilium quod anno DCCCXXVI. coactum eſt. *In nomine Domini Dei Salvatoris noſtri* IESV CHRISTI, *imperante domino noſtro piiſſimo auguſto HLodouvico a Deo coronato magno Imperatore, anno* XIII. *& regni ejus anno* XIII. *ſed & HLothario novo Imperatore ejus filio anno* X. *Indict. IV. menſis Novembris die* XV. *Eugenius ſanctiſſimus*, &c. Sic Romanum Concilium, cujus caput erat Eugenius, Ludovicum Imperatorem dominum ſuum appellat, id eſt, Imperio ſubjectum.

Id profitetur apud Anaſtaſium Bibliothecarium Sergius II.

qui anno DCCCXLIV. Sedis Apoſtolicæ clavum tenere cœpit, vbi auctor narravit Ludovicum Lotharii Imperatoris filium ab Sergio Longobardorum Regem coronatum eſſe, ſubjicit: *His igitur peractis, a prædicto poſtulaverunt Pontifice, vt omnes primates Romani fidelitatem ipſi Ludovico Regi per ſacramentum promitterent, quod prudentiſſimus Pontifex fieri nequaquam conceſſit. Sed ſic orſus eſt illis: Quia, ſi vultis domino Lothario Imperatori hoc ſacramentum vt faciant, ſolummodo conſentio atque permitto; nam Ludovico ejus filio vt hoc peragatur, nec ego, nec omnis Romanorum nobilitas conſentit. Tunc demum in eadem Eccleſia ſedentes pariter tam beatiſſimus Pontifex, quam magnus Rex & omnes Archiepiſcopi atque Epiſcopi, ſtantibus reliquis Sacerdotibus, & Romanorum & Francorum optimatibus, fidelitatem Lothario magno Imperatori ſemper auguſto promiſerunt.*

Id profitetur Romanum Leonis IV. Concilium, cujus exordium ſic ſe habet: *In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Incipit ſancta ac veneranda Synodus, quæ per Domini gratiam, & ejus divinum conſilium congregata eſt in Eccleſia beati Petri Apoſtoli, anno ſcilicet Pontificatus ſanctiſſimi ac coangelici, & vniverſalis quarti Papæ Leonis ſeptimo, atque invictiſſimorum dominorum noſtrorum H Lotharii ac H Ludovici Imperatorum; anno quoque Imperii eorum quinto, & trigeſimo ſeptimo menſe Decembri, die* VIII. *Indict. II.* Sic Romanum Concilium quod habitum eſt anno DCCCLIII. Imperatores Lotharium & Ludovicum dominos ſuos nominat. Quo nomine Leo IV. & Præſules alii ſe in rebus terrenis Imperatoribus ſubditos eſſe luculenter oſtendunt.

Ad primam partem tract. art. IX. *cap.* IV. *Appendix in gratiam nonnullorum* ἐπιπολαζόντων*, qui caput hoc* IV. *cum aſſertione* V. *&* VI. *præcedentis capitis, conciliare non poſſunt, etiamſi facile conciliarent, niſi præjudiciis occupati nodum in ſcirpo quærerent.*

Rationum momenta XV. quibus invicte probatur nomen Eccleſiæ, quod habent canones duo ſeſſionis XXIV. Tridentini Concilii, de ſacerdotali ordine, quatenus talis eſt, intelligi non poſſe ſine ejuſdem Concilii injuria.

Si quis dixerit eos tantum conſanguinitatis ſeu affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, poſſe impedire Matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, non poſſe Eccleſiam in nonnullis diſpenſare, aut conſtituere, ut plures impediant & dirimant, anathema ſit.

Si quis dixerit non potuiſſe Eccleſiam conſtituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis errare, anathema ſit.

Canones hi duo anathemate feriunt Lutheri propoſitiones duas. Prima eſt: *Conjunctio viri & mulieris tenet, quocunque modo contra hominum leges contigerit.*

Altera: *Debent Sacerdotes ea omnia Matrimonia confirmare, quæ contra Eccleſiaſticas vel Pontificias leges fuerunt contracta, in quibus Papa diſpenſat, & quæ non ſunt in ſacra Scriptura expreſſa.*

Propoſitio prior tangit latam ab Imperatore Theodoſio legem, quam ab Ambroſio & Auguſtino illuſtribus Eccleſiarum magiſtris laudatam viderat Lutherus, & quæ præterea teſtimonium habet ſui in canone V. Lateranenſis Concilii, cui Calliſtus II. præfuit: *Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas divinæ & ſæculi prohibent leges.*

Propoſitio poſterior tangit maxime Pontificias ejuſdem Theodoſianæ legis diſpenſationes.

Facultas Pariſienſis Theologiæ propoſitiones duas Lutheri non ſeparatim ſed conjunctim damnandas eſſe cenſuit, ut jura civili & Eccleſiaſtico foro convenientia ſimul tueretur.

Cenſura eſt ejuſmodi : *Vtraque harum propoſitionum eſt falſa, & Eccleſiæ poteſtati impie derogativa.* Facultas hac in cenſura, vt jam monui, humanas leges, quibus dirimuntur Matrimonia, & Pontificias, quibus humanæ communiuntur per anathemata & ſpirituales pœnas, in vnum conjunxit : quod curioſa diligentique animadverſione indiget. Deinde quod in altera Lutheri propoſitione ſpectat perſonalem ſuppoſitionem, vt loquuntur Dialectici, in ſimplicem convertit. Quam enim diſpenſandi facultatem Novator Pontifici tribuit, eam Facultas Eccleſiæ vindicandam & aſſerendam eſſe duxit. Hic tractandi modus extraordinarius eſt, cum propoſitiones damnandæ damnari ſoleant vt jacent; ſed id non caret myſterio, quod præ ſe fert ſuppoſitionis perſonalis in ſimplicem converſio.

Tridentina Synodus Facultatem imitatur & ſubſequitur, cum in canone priori legum Matrimonia dirimentium diſpenſationem non Pontifici, cui a Luthero illa tribuitur, ſed Eccleſiæ tranſſcribit : atque iſtud, ni fallor, admirationis habet quamplurimum, cum Synodus Pontifici id omne ſemper tribuat, quod videatur poſſe tribui. Sic & in poſteriori canone poteſtatem inſtituendarum legum quæ Matrimonia dirimant, non Pontifici, ſed Eccleſiæ conſignat. Pariſienſes Theologi & Tridentini Patres cum agebant hocce modo, intelligebant viri prudentes, Chriſtianæ religioni, & publicæ diſciplinæ ſatis ſuperque ita conſultum iri.

Hic non ante rationum momenta exponam omnia, quam tria ſcitu neceſſaria notaverim. Primum eſt, ex ſuperiori Pariſienſium Theologorum, & Tridentinorum Patrum modo tractandi veram relatorum canonum ſumendam eſſe intelligentiam. Id diſcimus ex ſanctis Patribus, quos in materia non diſſimili nos docentes audire juvat.

Primus eſt Hilarius in libro de Trinitate quarto : *Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus.*

Alter eſt Ambroſius in libro III. de Virginibus : *Quoniam vero beati Ioannis Baptiſtæ non ſtrictim prætereunda eſt recordatio, intereſt, vt quis, & a quibus, & quam ob cauſam, quomodo*

& quo tempore ſit occiſus, advertere debeamus.

Tertius, Chryſoſtomus in homilia de verbis Jeremiæ (Non eſt in homine via ejus) cap. x. *Allatam in medium propheticam hanc ſententiam diligenter expendamus, quis eam protulerit, & quorum cauſa, quo tempore & quem alloquens, & quo in ſtatu res tum eſſent. Omnia denique perveſtigemus, quæ ad inveniendum vſui eſſe poſſint.*

Quartus denique Cyrillus Alexandrinus in theſauro, aſſertione xx. *Primum quidem oportet eum, qui ad inveſtigationem ſacrarum Scripturarum accedit, obſervare tempus, quo aliquid dicitur, & perſonam a qua dicitur, propter quid, & de quo dicitur.*

Lutherus igitur impedimenta dirimentia, & inprimis conſanguinitatis & affinitatis, quæ olim ſæcularium Principum auctoritate laudabiliter, vt in articulo III. primæ partis tractatus per plura capita vidimus, inſtituta, Eccleſiaſticis poſteà illata conſtitutionibus & variis modis aſſerta fuerunt, cum reprehendat: vel ex hoc vno manifeſtum eſt, quid definierit Synodus, & quam ad interpretationis lineam exponendi ſint canones noſtri duo. quæ impedimenta novator ille rejecerat, hæc Concilium retinuit, & retenta duplici anathemate communiit. Sic Tridentini Præſules & illorum Theologi, qui repetitam ab initio impedimentorum Matrimonia dirimentium hiſtoriam probe noverant, Theodoſii Magni & Juſtiniani & aliorum Principum leges a nobis ſupra deſcriptas adverſus Lutherum vindicarunt, & Chriſtianorum pacem ac tranquillitatem confirmarunt.

Alterum eſt, Eccleſiam apud Beatum Paulum Chriſti corpus ſemel atque iterum vocari. Semel in epiſtolæ ad Romanos capite XII. *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius membra.* Iterum in prioris ad Corinthios epiſtolæ capite XII. *Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus.* Et paullo poſt: *Nam & corpus non eſt vnum membrum, ſed multa. Si dixerit pes, quoniam non ſum manus, non ſum de*

corpore. Num ideo non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris, quoniam non ſum oculus, non ſum de corpore: num ideo non eſt de corpore? ſi totum corpus oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem poſuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore ſicut voluit. Auctor Commentariorum in hanc epiſtolam apud Hieronymum: *Per comparationem*, ait, *corporis oſtendit, non naturam membrorum, ſed officia eſſe diverſa, & neminem debere curare, cujus ſit officii, dum omnes uno eodemque ſpiritu animentur.* Theodoretus in eundem locum: *Chriſtum*, inquit, *hic commune Eccleſiæ corpus appellavit: quoniam hujus corporis caput eſt Chriſtus Dominus. Præcipit ergo in corpus intueri, & ſcire quod ex diverſis quidem membris eſt compoſitum. Unum autem corpus eſt & dicitur, & hinc intelligere, quod etiam Eccleſia vocatur corpus Chriſti Domini. Habet autem membra multa & differentia, & alia quidem majora, alia minora, alia præſtantiora, alia inferiora; ſed omnia tamen neceſſaria & utilia.*

Bellarminus in libro V. de Rom. Pont. cap. VII. cum in Pauli loca duo hæc inſpiceret, ſic deſcribit Eccleſiam: *Reges & Principes, Clerici & laici non faciunt duas reſpublicas, ſed unam, id eſt, unam Eccleſiam. Sumus enim omnes unum corpus, Rom.* XII. *& I. Corinth. cap.* XII. Hic Cardinalis Romanæ Eccleſiæ & Curiæ opportunitatum non negligens, cur in narratione ſua Reges Pontificibus antepoſuerit, fecerunt duo. Et primum quidem quod ſciret a Patribus & Eccleſiæ tractatoribus dici regnum & Sacerdotium, non Sacerdotium & regnum. Deinde quod Romanos Pontifices hunc ordinem ſervantes videret. Nicolaus enim I. ad Michaelem Imperatorem ita ſcribit in epiſtola VIII. *Sed cum ad verum ventum eſt, eundem Regem atque Pontificem ultra ſibi, nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum uſurpavit.* Alexander III. leges canonibus ſic anteponit in Appendice ad Lateranenſe Concilium cap. IV. de juramento: *Imperatorum ſecularium leges & Eccleſiaſticæ Patrum conſtitutiones viros religioſos in omnipotentis Dei ſervitio protegunt.* Nicolaum & Alexandrum præcedit Hiſpalenſis Synodus II. & cap. II. ſic loquitur: *Hoc enim & ſecularium Principum edicta præcipiunt, & Præſulum Romana decrevit auctoritas.*

Tertium eſt, Eccleſiam, quæ eſt Chriſti corpus, a Gelaſio Pontifice primo bifariam diſtribui in epiſtola VIII quam ad Anaſtaſium Imperatorem dedit: *Duo ſunt*, inquit, *quibus hic mundus principaliter regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regalis poteſtas, in quibus tanto gravius eſt pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipſis Regibus Domino in divino reddituri ſunt examine rationem.* Et quibuſdam interpoſitis: *Si enim quantum ad ordinem pertinet publicæ diſciplinæ, cognoſcentes imperium tibi ſuperna diſpoſitione collatum, legibus tuis ipſi quoque parent religionis Antiſtites, ne vel in rebus mundanis excluſæ videantur obviare ſententiæ: quo, rogo, te decet affectu eis obedire, qui pro erogandis venerabilibus attributi ſunt myſteriis?* Gallicana Eccleſia Gelaſii doctrinam comprobando ſuam fecit.

Carolus Magnus, qui de Chriſtiana religione tam bene meritus eſt in libro V. Capitularium, num. CLXVII. *Principaliter itaque*, inquit, *totius ſanctæ Dei Eccleſiæ corpus in duas eximias perſonas, in ſacerdotalem videlicet & regalem, ſicut a ſanctis Patribus traditum accepimus, diviſum eſſe novimus.*

Lupus Ferrarienſis Abbas in epiſtola LXXXI. ad Amulum Epiſcopum: *Idem Rex & Sacerdos Sacerdotum, qui ſolus potuit Eccleſiam regere, quam redemit, poſtquam humanitatem ſuam in cælum evexit, ſemper cum ſuis futurus divinitate, poteſtatem ſuam ad eandem gubernandam Eccleſiam in Sacerdotes diviſit & Reges.*

Nicolaus I. Lupum hunc inſignem virum excipit, & ita ſcribit ad Michaelem Imperatorem in epiſtola VIII. *Sed cum ad verum ventum eſt, eundem Regem atque Pontificem ultra ſibi, nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium uſurpavit: quoniam idem mediator Dei & hominum homo* CHRISTUS JESUS, *ſic actibus propriis & dignitatibus diſtinctis officia utriuſque poteſtatis diſcrevit: ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur.*

Nicolaum ſubſequuntur Concilia duo Galliæ. Unum, quod apud ſanctam Macram in pago Remenſi coactum eſt anno DCCCLXXXI. cap. I. *Hæc namque ſunt ſacerdotalis*

officii, & regii miniſterii : quia ſicut in ſacris legimus literis, duo ſunt, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regia poteſtas. Solus enim Dominus noſter JESUS CHRISTUS *vere fieri potuit Rex & Sacerdos. Poſt Incarnationem vero Domini, Reſurrectionem & Aſcenſionem ejus in cælum, nec Rex Pontificis dignitatem, nec Pontifex regiam poteſtatem ſibi vſurpare præſumpſit, ſic actionibus propriis dignitatibuſque ab eo diſtinctis, vt & Chriſtiani Reges pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium rerum curſu Regum diſpoſitionibus uterentur.*

Alterum apud Troſleium in pago Sueſſionenſi habitum anno DCCCCIX. cap. II. *In quo facto*, inquit, *pontificalem ſic exerimus auctoritatem, vt non obliviſcamur regiam a Deo conſtitutam eſſe ſublimitatem, dicente Apoſtolo, Subjecti eſtote Regi, quaſi præcellenti. Sicut enim regalis poteſtas ſacerdotali religioni ſe devote ſubmittit: ſic & ſacerdotalis auctoritas cum omni pietatis officio ſe regali dignitati ſubdere debet, ſicut ſanctus oſtendit Papa Gelaſius ad Anaſtaſium ſcribens Imperatorem: Duo ſunt, inquit, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regalis poteſtas, in quibus tanto gravius eſt pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipſis Regibus in divino reddituri ſunt examine rationem*, &c. *Ergo quia & Rex pro æterna vita indiget Pontificibus, & Pontifices pro temporalium rerum curſu regali indigent diſpoſitione, & a Rege obediendum eſt Pontificibus recta, ſancta & juſta ſuadentibus, & viciſſim a Pontificibus obediendum eſt Regi pietatis cultui religione, jure & ſolatio ſervienti.*

A tempore Gelaſii, qui anno CCCCXCVI. vitam depoſuit, vſque ad annum DCCCCIX. quo celebratum eſt Troſleianum Concilium, nec Romana, nec Gallicana Eccleſia cogitationem vllam ſuſcepit, vel de ſtatuendis legibus, quæ Matrimonium dirimant, vel de reddendis perſonis ad contrahendum Matrimonium inhabilibus, vel de conceſſione veniæ, qua conſobrina vxor juſta fieret ; & hoc eſt tam certum, quam quod certiſſimum. Ceteræ Occidentis & Orientis Eccleſiæ Romanam & Gallicanam imitabantur Eccleſiam, ſuis ſe finibus continebant. Profecto intelligebant omnes tria illa, de quibus non cogitarunt, ad regiam tantummodo

poteſtatem pertinere, cum in civili republica ſit nihil, quod ad eam magis intime pertineat.

Porro quæ notatæ ſunt epochæ duæ, præjudicium inferre nullum debent connubiali diſciplinæ, quæ vel Gelaſii tempus anteceſſit, vel Trioſleiani Concilii celebrationem ſubſecuta eſt. Imperatores ante Gelaſium ſuis legibus Matrimonium, quatenus in officium communitatis inſtitutum eſt, rexerunt. Imperatores & Reges poſt Trioſleianum Concilium jure ſuo tandiu ſunt vſi, quandiu ei conſervando ſtudioſe advigilarunt. Sed tandem aliquando regia poteſtas annorum vices experta eſt, & temporum detrimenta ſenſit: ita vt juris ſui memoriam pene amiſerit, & factum ſit continuo, vt hinc quibus ſoluti erant legibus, iis plane ſubjacuerint; inde quam contrahendi in gradu vetito Matrimonii concedebant ſubditis veniam, hanc illis & ipſis Regibus Pontifices, non Petri hac in re, ſed Theodoſii ſucceſſores conceſſerint. Hæc non juris eſt, ſed facti quæſtio, quam vulgus imperitorum fortaſſis neſcit; ſed quam eruditus in doctrina temporum nemo ignorat. Dicenda ſunt cum veritate, quæ vere geſta ſunt.

His autem tribus ita præmiſſis, exponenda ſunt rationum momenta xv. quibus invicte probatur, nomen Eccleſiæ, quod habent canones duo ſeſſionis xxiv. non poſſe intelligi de ſacerdotali ordine, quatenus ſacerdotalis ordo eſt, ſine injuria ejuſdem Concilii.

Ratio prima ex eo quæritur, quod Facultas Pariſienſis Theologiæ, & Tridentinum Concilium, vbi de Pontificia diſpenſatione agitur, ſuppoſitionem perſonalem in ſimplicem converterint, vt jam notavimus, & recte quidem. Nam in ſuppoſitione perſonali non erat ſemper verum dicere, veniam a Romano vel alio Pontifice datam eſſe, qua conſobrina legitima fieret vxor. Quid ita? Ab anno Chriſti CCCXCV. quo migravit Theodoſius ſenior, Imperatores & Reges vſque ad Gregorium VII. epocham multarum rerum, quarum diſcuſſio non eſt hujus loci, veniam illam dederunt: Gregorii ſucceſſores dare cœperunt. At in ſuppoſitione ſimplici ſemper erit verum dicere, Eccleſiam a tem-

pore Theodoſii dediſſe veniam, qua conſobrina vxor juſta fieret, etiamſi veniam illam aliter atque aliter dederit, nunc per Imperatores & Reges, nunc per Pontifices. Hoc tractatus noſtri pars prima demonſtrat in articuli capite VI. Accedit ſuperior notatio tertia, vbi Romani & Gallicani Præſules auctoritatem ſacram Pontificum, & regalem poteſtatem in Eccleſia concludunt. Sic priori canoni, in quo res hiſtorica tangitur, ſua tantum conſtabit veritas: non conſtabit, vt apparet, ſi Eccleſiæ nomine ſacerdotali ordo, quatenus talis eſt, intelligatur, & tunc Concilio fiet injuria.

In Occidente dixi, quia quo tempore in eo fieri a Pontificibus cœpit diſpenſatio, in Oriente facta non eſt, nec vllam ibi factam fuiſſe reperimus, quamdiu Orientale ſtetit Imperium. Præterea in Occidente Ludovicus IV. Imperator ad annum MCCCXL. Margaretæ Duciſſæ Carinthiæ permiſit, vt Brandeburgenſi Marchioni conſobrino ſuo nuberet.

Ratio ſecunda quæritur ex poſteriori canone, in quo reſpectus ad ſuperiorem ætatem habetur: *Si quis dixerit non potuiſſe Eccleſiam conſtituere impedimenta Matrimonium dirimentia.* At in ætate ſuperiori non auctoritas ſacra Pontificum, ſed regalis poteſtas leges Matrimonium dirimentes inſtituit, & cum primis eas, quibus Lutherus bellum indixit. quocirca ſi nomine Eccleſiæ ſacerdotalis ordo, quatenus talis, intelligatur, ſua canoni conſtare non poterit veritas, atque ita Concilio fiet injuria. Sed ſi nomen Eccleſiæ intelligatur juxta ſuperiores notationes, ſua canoni conſtabit veritas, nec Concilio fiet injuria.

Ratio tertia ex eo quæritur, quod ſi nomine Eccleſiæ ſacerdotalis ordo intelligatur, conſectarium ſit, Concilium eamdem tractans materiam nomen Eccleſiæ aliter atque aliter accepiſſe; in vtroque canone pro ſacerdotali tantum ordine, vt ponitur, ſed in capite de reformatione Matrimonii, vbi dicitur celebrandum eſſe Matrimonium *in facie Eccleſiæ*, pro fidelium collectione, vt Bellarminus tradit in ſuis ad Tridentinum Concilium declarationibus. *In facie*, inquit, *Eccleſiæ, Eccleſiæ nomen ſumi pro fidelium collectione.* Hanc loquendi formulam *in facie Eccleſiæ*, ſi tam brevi negotio fieri poſſet,

poſſet, quam poteſt facili, per traditionem ad beatum Paulum reduceremus, qui in prioris ad Corinthios epiſtolæ capite VIII. ſic ſcribit : *Oſtenſionem ergo quæ eſt caritatis veſtræ, & noſtræ gloriæ, pro vobis in illos oſtendite in faciem Eccleſiarum,* quæ aliæ non ſunt quam fidelium cœtus. His autem ita poſitis, Concilium eamdem tractans materiam, nomen Eccleſiæ non vno eodemque ſenſu, ſed aliter atque aliter acciperet, & lectores ſuos ambiguitate nominis ludificaretur; atque ita Concilio fieret injuria. non fieret, ſi nomen illud vſurparetur in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus perſonalibus ſuppoſitionibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes convenientem rectiſſime deſcenditur.

Ratio quarta ex eo quæritur, quod ſi nomen Eccleſiæ ſacerdotalem ordinem importaret, Concilium novo & inuſitato modo locutum eſſet. Quid ita ? antequam Tridentinum cogeretur Concilium, Eccleſia definita eſt nuſquam Clericorum, vel Sacerdotum primi & ſecundi ordinis cœtus. Qui accipiet Eccleſiam prout a beato Cypriano definitur, *Plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens*, vnum atque alterum feret incommodum : vnum quidem, quia definitio hæc non exhibet ſacerdotalem tantum ordinem ; alterum vero, quia ſacerdotalis ordo in ea definitione locum non habet digniorem, ſed plebs & grex. Siquidem locus in rei definitione dignior eſt, quem rectus, non obliquus caſus exprimit. Deinde Patres reliqui & tractatores Eccleſiam definierunt *Fidelium* ſeu *Catholicorum congregationem*. Atqui hæc definitio non favet iis, qui nomen Eccleſiæ in Tridentinis canonibus enunciatum accipiunt pro ſacerdotali ordine, & a Concilio acceptum eſſe maxime volunt : & ſic Concilio fit injuria, cum illud inducunt novo & inuſitato apud Patres & tractatores eccleſiaſticos modo locutum, & adverſus varia juris axiomata, quæ Matthæus Gribaldus in libro II. de ratione ſtudendi refert : *Verba in ſtatutis proprie accipi debent. L. 1. §. Si ii qui navem. de exercito actio. L. III. §. Hæc verba. Item verba debent intelligi ſecundum communem vſum loquendi. L. Librorum. §. Quod tamen Caſſius*, &c. *Item verba ſunt ſtri-*

ſte & proprie intelligenda. L. 1. §. Si ii qui navem. vt ſupra. Ceterum nulla fit Concilio injuria, dum nomen Eccleſiæ ſecundum propriam & receptam per ætates ſingulas definitionem accipitur, & ad ſuppoſitionem revocatur ſimplicem, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes reſpondentem rectiſſime deſcenditur.

Ratio quinta quæritur ex Sedis Apoſtolicæ Legatis, Præſulibus & Theologis, qui Tridentino Concilio interfuerunt. Hi numquam Eccleſiam Clericorum vel Sacerdotum primi & ſecundi ordinis, ſed Fidelium ſeu Catholicorum congregationem definierunt: Hoſius Varmienſis Epiſcopus, Cardinalis & Sedis Apoſtolicæ Legatus, qui vltimis Concilii ſeſſionibus, ac proinde ſeſſioni XXIV. in qua de Matrimonio agitur, præſedit, in libri de Symbolo cap. XIV. Martinus Pereſius in libri de divinis traditionibus parte II. aſſertione V. Simon Vigoreus ex Pariſienſi Theologo Narbonenſis Archiepiſcopus, in ſerm. XVIII. ſuper Symbolum: Melchior Canus in libri IV. de locis capite II. Petrus Sotus in Compendio catholicæ doctrinæ: Joannes Heſſelius in explicatione Symboli Apoſtolorum cap. LI. Alfonſus Salmeron in prolegomeno XLII. & in tomo III. part. II. tract. XXV. Gentianus Hervetus in catechiſmo. Nunc ſi nomen Eccleſiæ in laudatis canonibus accipiatur pro ſacerdotali ordine, illuſtriores & doctiores Concilii Præſules & Theologi, & cum primis Sedis Apoſtolicæ Legatus aliter in ſuis ſcriptis, aliter in illis canonibus loquerentur, & in iſtud juris axioma incurrerent: *Verba ideo inſtituta ſunt, non vt per ea ſe invicem homines fallant, ſed vt eis quiſque in alterius notitiam cogitationes ſuas proferat. C. Is autem* XXII. *q.* II. Matthæus Gribaldus ibidem. atque ita fit Concilio injuria. Non fiet injuria, ſi dicatur, quod vera cum ratione dicendum eſt, Concilium per illuſtriores & doctiores Epiſcopos & Legatum imprimis, qui ſeſſioni XXIV. præfuit, nomen Eccleſiæ vſurpaſſe in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus perſonalibus ſuppoſitionibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes congruentem rectiſſime deſcenditur.

Ratio ſexta ex iis quæritur, quæ geſta ſunt in Concilio, vbi inveniendus fuit modus, quo clandeſtinum Matrimonium caſſum & irritum declararetur. Tunc habitis vltro citroque diſputationibus, non potuit modus niſi vnicus inveniri, ſcilicet, reddendas eſſe perſonas ad ineundum Matrimonii contractum inhabiles. Invento huic modo reclamarunt quidam cauſati, eo vtendum non eſſe, quia ejuſmodi contractus Matrimonii ſic irritos & nullos facere, ad ſæculares Magiſtratus pertineret: non fallebantur, quia ad ſæculares Magiſtratus nihil verius pertinet ac certius, quam perſonas reddere ad ineundos quoſcumque contractus, etiam Matrimonii, quod eſt politicæ communitatis fundamentum, inhabiles. Reclamarunt quidem illi, ſed fruſtra, quod nullum alium modum, qui reſcindendo contractui ſufficeret, objecerint. Tridentini Patres excogitatum ad clandeſtini Matrimonii reſciſſionem modum, qui ad ſæculares Magiſtratus vnice pertinet, ſecuri, vt ſibi videbantur, de ſæcularium illorum Magiſtratuum conſenſu inſumpſerunt. inſumpſerunt enimvero, quia de proprio, vt ita dicam, fundo & penu nullum habuerunt, quem inſumerent. Quis autem crederet Tridentinos Patres ſi quem habuiſſent, eum reliquiſſe in præteritis? At quicumque hoc totum capiet, facile quoque capiet, cur nomen Eccleſiæ Tridentinis illatum canonibus pro ſacerdotali ordine haud vſurpaverint, ac proinde dum a nonnullis ita vſurpatur nomen Eccleſiæ, Concilio fit injuria. Sed nulla ei fit injuria, dum nomen illud ſumitur in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes conſentientem rectiſſime deſcenditur.

Ratio ſeptima ex iis quæritur, quæ poſt Tridentinum Concilium geſta ſunt ab Henrico III. Galliæ Rege, & Bleſenſibus Comitiis. Henricus & coacti in iis Comitiis trium ordinum Optimates, Tridentini Concilii decreto de reſcindendis Matrimoniis clandeſtinis conſentire noluerunt, perſuaſi juris eſſe regii & Rerumpublicarum perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles efficere, & hocce pacto clandeſtinum Matrimonium reſcindere. Sic edixerunt: Regio ſeu

Bleſenſi Edicto, nec Gallicani Præſules, vel Theologi, qui Tridentino interfuerant Concilio, & adhuc ſupererant, nec Romana repugnavit Eccleſia. Repugnaſſent ſine dubio, ſi hinc penes Regem & regni Comitia non fuiſſet edicere quod edixerunt; inde ſacerdotalis tantum juris eſſe decretum edere quod ediderunt, & nomen Eccleſiæ laudatis canonibus inſertum nonniſi pro ſacerdotali ordine vſurpari: quod dum a quibuſdam non ſatis advertentibus vſurpatur, Concilio fit injuria, & Sedi Apoſtolicæ ſancitorum a generalibus Conciliis canonum executrici, cujus modeſtia & ſilentium ducerentur in conſcientiam. At nulla Concilio vel Sedi Apoſtolicæ fit injuria, ſi nomen Eccleſiæ capiatur in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes concordantem rectiſſime deſcenditur.

Ratio octava quæritur ex Milevitani Concilii canone, qui ſic ſe habet: *Placuit vt ſecundum evangelicam & apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa a marito alteri conjungatur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconciliēntur. Quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur: in qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.* Quin autem Tridentini Patres canonem hunc probe noverint, momentis ſuis expenderint, & vt convenientiſſimæ diſciplinæ regulam ſibi propoſuerint, merito dubitari nequit; & qui dubitaret, mihi videretur de tantis Patribus male mereri. Milevitani Patres, quos inter beatus Auguſtinus pietate & doctrina excelluit, notanda maxime tria ſuggerunt, & primum quidem ſtatuunt, vt nec dimiſſus ab vxore vir, nec a viro dimiſſa vxor alteri conjungatur: deinde ſtatuunt, vt qui contempſerint, ad pœnitentiam redigantur: tum demum ſtatuunt, vt ab Imperatore lex petatur. In ſecundo, poteſtatem apud ſe aliam non agnoſcunt, quam imponendæ pœnitentiæ viro, qui dimiſſa vxore aliam duxerit, vel vxori, quæ dimiſſo viro alii nupſerit. In tertio, eam ab Imperatore petunt legem, non qua impoſita, vel imponenda ab Epiſcopis pœnitentia confirmetur vel exigatur, ſed qua initum facto divortio connubium ſub pœna reſciſſionis, vel alia graviori prohibeatur. Hoc prohibi-

tionis genus non petiiſſent ab Imperatore, ſi quam petebant ab Imperatore legem promulgari, eam ſe promulgare poſſe crediddiſſent. Id, ni fallor, docet communis hominum intelligentia. Hæc autem omnia Tridentini Patres, qui paſſim Auguſtino ſuis in decretis tantum tribuunt, cum intelligerent, a ferenda ex ſe lege quæ Matrimonium dirimeret, non potuerunt ſibi non cavere. Id genus prudentiæ Tridentinis Patribus qui voluerit denegare, deneget: ego denegare non poſſum. Hinc manifeſte conſequitur, vt ſapientiſſimi Præſules nomen Eccleſiæ canonibus ſuis inditum pro ſacerdotali ordine non acceperint: & qui eos accepiſſe diceret, ab illo fieret Tridentinis Patribus ſeu Concilio injuria. Non fieret injuria, ſi nomen illud acceperint, vt accepiſſe evincit hæc ratio, in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes congruentem rectiſſime deſcenditur.

Nona, quæritur ex Romana & Gallicana Eccleſia docentibus, duo eſſe, quibus, vt viſum eſt in notatione tertia, principaliter hic mundus regitur, auctoritatem ſacram Pontificum, & regalem poteſtatem. At in mundo, cujus mentionem faciunt, Chriſtiano, niſi Matrimonium, quod in officium naturæ & communitatis inſtitutum eſt, regia poteſtate gubernetur & dirigatur, nihil quod ſit alicujus ponderis, aſſignari poterit vnquam regia poteſtate gubernandum & dirigendum. Quare ſi tollatur e regia poteſtate matrimonialis contractus ſubditorum directio, abibit regnum in confuſionem & perturbationem. Tunc Reges non erunt Reges amplius, ſed vicarii eorum, qui matrimonialem contractum dirigent: hoc premimus, hoc vrgemus. Quæ Tridentini Patres cum tenerent egregie, nomen Eccleſiæ ſuis inſertum canonibus pro ſacerdotali ordine non acceperunt. Da oppoſitum: Romanæ & Gallicanæ Eccleſiæ & Concilio fiet injuria. non fiet, mihi crede, ſi dicatur nomen illud a Tridentinis Patribus acceptum eſſe in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes reſpondentem rectiſſime deſcenditur.

Ratio decima ex eo quæritur, quod leges Matrimonium dirimentes ad naturalem & civilem ordinem ſimpliciter & abſolute pertineant, eaſque Reges non alieno, ſed ſuo jure ferre poſſint, vt probant fere omnes Theologi, & cum primis qui Tridentino interfuerunt Concilio, Ambroſius Catharinus, Jacobus Naclanrus, Petrus Sotus & Dominicus Sotus, Magiſtri ex Ordine Prædicatorum celeberrimi, & quorum rationes pro jure Principum rem ita conficiunt, vt ſacerdotalem ordinem, quatenus talis eſt, a ferendis legibus, quæ Matrimonium diſſolvant, redditis ad illud contrahendum perſonis inhabilibus, excludant: non excluderent tamen, ſi vnuſquiſque in ſua diœceſi Epiſcopus, vt Romanus in beati Petri patrimonio Antiſtes, & ſummi Pontificis auctoritatem exerceret, & ſummi Principis exequeretur poteſtatem; ſed iſtud vere affirmateque dici non poteſt. Exinde ſequitur non poſſe ſine injuria Concilii doceri, nomen Eccleſiæ illius canonibus inſertum pro ſacerdotali ordine collocari: ſed removetur injuria, vt eam removeri cupio, ſi nomen Eccleſiæ collocetur in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes conſentaneam rectiſſime deſcenditur.

Ratio vndecima ex eo quæritur, quod Tridentina Synodus pugnaret ſecum, ſi nomen Eccleſiæ pro ſacerdotali ordine ſumeretur. Hinc diceret, vt ponitur, ſacerdotalem ordinem, quatenus talis eſt, jure proprio ferre poſſe leges, quæ ex natura ſua, objecto & fine civiles ſunt, & mere naturalis ordinis, quales ſunt eæ, quæ Matrimonium dirimunt, vt Theologi conſentiunt vniverſi; inde dictum hoc ſuum probare non poſſet, quomodo probandum eſſe ſtatuit in ſeſſione I V. cujus ſunt hæc verba: *Præterea ad coercenda petulantia ingenia decrevit*, (Synodus) *vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem Chriſtianæ doctrinæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione Scripturarum ſanctarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam*

ſacram interpretari audeat, etiamſi hujuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Hoc decretum in fidei confeſſionem tranſiit: *Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cujus eſt judicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, niſi juxta vnanimem conſenſum Patrum, accipiam & interpretabor.* At Scripturæ ſacræ locus nullus eſt; non ille, *Paſce oves meas;* non ille, *Quodcunque ligaveris;* non ille, *Qui vos audit, me audit;* non ille, *Qui Eccleſiam non audierit;* non alius quiſque ille ſit, quo juxta vnanimem conſenſum Patrum intellecto probetur, ſacerdotalem ordinem, vel vt eſt apud Gelaſium, auctoritatem ſacram Pontificum, ferre poſſe leges quæ Matrimonium dirimant, vel perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles reddere. Profecto non memini legere me vel ex Patribus antiquis vnum, qui laudata vel alia Scripturæ loca ad illam legumlationem flexerit; tantum abeſt, vt Patres cuncti vel fere cuncti flexerint. Hæc eſt contradictio, in quam qui nomen Eccleſiæ de ſacerdotali ordine Tridentinam Synodum intellexiſſe contendunt, eam audent conjicere: atque ita fit Synodo injuria, a qua nos ſumus immunes, cum nomen Eccleſiæ a Tridentina Synodo intellectum de ſacerdotali ordine negamus, & acceptum dicimus in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes convenientem rectiſſime deſcenditur.

Ratio duodecima ex iis quæritur, quæ geſta ſunt in Tridentino Concilio, dum certi quidam Epiſcopi petierunt inſtantiſſime, vt cum Synodi vel Concilii mentio in actis fieret, *Synodus vel Concilium vniverſalem repræſentans Eccleſiam* diceretur. Legati Sedis Apoſtolicæ petitioni huic vehementer repugnarunt cauſati, hanc loquendi formulam, nec in canonibus, nec in Conciliis antiquis reperiri: & eam ob rem formula prætermiſſa eſt. Nunc ego Legatorum ſincero animo prælitorum exemplum ſecutus, ingenue diſputo & conſtanter affirmo, nec in Conciliis, nec in canonibus antiquis inveniri, ſacerdotalem ordinem, vel auctoritatem ſa-

eram Pontificum, leges quæ Matrimonium dirimant, condidiſſe, vel quod in idem recidit, perſonas ad contrahendum Matrimonium inhabiles reddidiſſe. Id autem cum ita ſit, neceſſario ſequitur nomen Eccleſiæ Tridentinis illatum canonibus, ſacerdotalem non appellare ordinem, ſed Eccleſiam in ſuppoſitione ſimplici, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus juxta ſuperiores notationes conſentientem rectiſſime deſcenditur: alioqui fit injuria Concilio, quod erroris periculo exponeretur.

Ratio decima-tertia quæritur ex definitione, quæ in Florentina Synodo circa Romani Pontificis auctoritatem & auctoritatis limites facta eſt. Hæc autem ita ſe habet: *Item definimus ſanctam Apoſtolicam Sedem & Romanum Pontificem in univerſum orbem tenere primatum, & ipſum Romanum Pontificem ſucceſſorem eſſe beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere, & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi ac gubernandi univerſalem Eccleſiam a Domino noſtro* JESU CHRISTO *plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum & in geſtis œcumenicorum Conciliorum, & in ſacris canonibus continetur.* Sic legitur apud Blondum Eugenii IV. Notarium in decadis III. libro x. apud Marcum Vigerium Card. in decachordo chorda x. Joannem Roffenſem in articulo XXV. contra Lutheranas aſſertiones, Joannem Ekium in libro II. de primatu Petri cap. XXV. Albertum Pighium in libro IV. de Hierarchia Eccleſiaſtica capite ultimo. Editioni huic incorruptæ concordat textus Græcus, *καθ' ὃν τρόπον, καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται. Juxta eum modum, qui & in geſtis œcumenicorum Conciliorum, & in ſacris canonibus continetur.* Porro Florentina Synodus in prima editione ſui, & in editionis privilegio, quod conceſſit Clemens VII. octava Synodus vocatur. Hinc fit, ut geſta œcumenicarum Synodorum ſeptem tantum, Nicænæ, Conſtantinopolitanæ, Epheſinæ, Calchedonenſis, Conſtantinopolitanæ II. & Nicænæ II. intelligantur. His ita poſitis, præ me fero in Synodorum iſtarum canonibus & actis, quibus Romani Pontificis auctoritas

ritas ad gubernandam Eccleſiam circumſcribitur, nullos apparere canones, nulla legi acta, in quibus Romanus Pontifex, vel ſacerdotalis ordo leges Matrimonium dirimentes inſtituat, vel perſonas ad Matrimonium contrahendum reddat inhabiles. Qua de cauſa neceſſario dicendum eſt, legum illarum inſtitutionem, nec ad Romanum Pontificem, nec ad ſacerdotalem ordinem pertinere: tum nomen Eccleſiæ Tridentinis inſertum canonibus, ſacerdotalem ordinem non importare; ſed ſimpliciter Eccleſiam, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes cohærentem rectiſſime deſcenditur: alioqui Concilio Florentinæ definitionis non ignaro fit injuria, quia quod ſacerdotali ordini tribueretur, fundamentum nullum in canonibus & actis œcumenicorum Conciliorum ſeptem haberet.

Ratio decima-quarta inde quæritur, quod Theologiæ veræ principia duo, Scriptura & traditio, nihil objiciant, vi cujus nomen Eccleſiæ Tridentinis illatum canonibus, ad ſacerdotalem ordinem flectatur. Intelligenda eſt igitur ſimpliciter Eccleſia, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes reſpondentem rectiſſime deſcenditur, ad regalem ſcilicet poteſtatem.

Confirmatur hæc tota diſputandi forma: Bellarminus Romanæ & Gallicanæ Eccleſiæ doctrinam ſupra notatam, & deſcenſum hujuſmodi callebat, vbi libro III. de laicis cap. XXI. ſcribit: *Eccleſia paulatim progreſſa eſt, & omnia remedia experta. Primo ſolum excommunicavit* (hæreticos.) *Deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium, vltimo coacta eſt ad mortem venire.* Deinde ſub finem capitis XXII. *Eccleſia experta eſt omnes alias rationes, antequam ad vltimum ſupplicium veniret. Nam initio, vt ſupra diximus, ſolum excommunicabat: deinde videns hoc non ſufficere, addidit pœnam pecuniariam, tum amiſſionem bonorum, poſtea exilium, tandem huc devenit,* (ad vltimum ſupplicium) *vt ſatis patet ex variis legibus Imperatorum in C. tit. de hæreticis.* Hic nomen Eccleſiæ ſumitur in ſuppoſitione ſimplici, ex qua primum deſcenditur ad perſonalem, nimirum

ſacerdotalem ordinem ratione excommunicationis, qua percelluntur hæretici: deinde ad perſonalem aliam, nempe regiam poteſtatem ratione mulctæ pecuniariæ, amiſſionis bonorum, exilii, & vltimi ſupplicii, quo hæretici plectuntur. Hoc in loco factioſa, & juri regio ſtolide inimica gens diffugiet, & vocem comprimet indicem ignorantiæ ſuæ, niſi fortaſſe velit, ſacerdotalem ordinem in hæreticos animadvertere mulcta pecuniaria, amiſſione bonorum, exilio, & morte.

Ratio decima-quinta ex eo quæritur, quod ne humanis quidem rationibus, iiſque ſacerdotali ordini vt tali propriis, & ſophiſtica fraude carentibus, probari poſſit, ſacerdotalem ordinem, quatenus talis eſt, jure ferendarum legum Matrimonia dirimentium potiri. Humanæ rationes jus iſtud Principibus cum aſſerant, ſacerdotali ordini ſimul denegant, quia alio ſpectat ſacerdotalis ordo, alio ſpectat regia poteſtas. Deinde erudítiſſimi quique Theologi, cum nervis omnibus contenderunt, atque in hoc elaborarunt, vt jus ſtatuendi impedimenta Matrimonium dirimentia ſacerdotali vindicarent ordini, nihil plane profecerunt, vt in prima tractarus parte, art. I. cap. X. demonſtratum eſt. Concludunt ſacerdotalem ordinem, quem Eccleſiam vocant, poſſe impedimenta Matrimonium dirimentia inſtituere, quia Principes inſtituunt vel poſſunt inſtituere. Vitioſa eſt diſputandi methodus, in qua ab ordine vno ad alium, ab genere vno ad aliud tranſitur. Abſolvit omnia Martinus Rithovius Iprenſis Epiſcopus, dum apud Card. Pallavicinum in libro XXII. de hiſtoria Tridentini Concilii, capite IV. ſic loquitur: *Certum eſt non eſſe certam hanc poteſtatem in Concilio reddendi irrita Matrimonia, a compluribus Theologis, qui ibi aderant, id negari, & ex affirmantibus alias ab aliis Theologis rationes afferri, & alterius ab altero rationem confutari. Unde in comperto erat, rem in nebuloſo, non in ſolido verſari.* Quæ omnia cum ita ſint, viri prudentis non eſſet nomine Eccleſiæ ſacerdotalem ordinem intelligere, ne Concilio fieret injuria: ſed intelligenda eſt ſimpliciter Eccleſia, ex qua ad alteram e duabus ſuppoſitionibus perſonalibus veteri diſciplinæ & traditioni juxta ſuperiores notationes convenientem rectiſſime deſcenditur, ad regalem ſci-

licet poteſtatem. Sed fortaſſe quis dicet, Nemo id dixit hactenus. Quis ſcit? Sed quid tum? Hoc ita dicendum eſſe, ne fiat Concilio injuria, & veritati conſulatur, rationes ſingulæ quas propoſuimus, evincunt. Deinde argumentum nullum eſt, ſeu Theologicum, ſeu Philoſophicum, quo probetur, nomen Eccleſiæ ſine Concilii injuria de ſacerdotali ordine intelligendum eſſe. Tum inficialis eſt conjectura, qua qui vtuntur, ad pauca reſpiciunt, & continuo facile pronuntiant. Non omnis conjectura inficialis ad quidlibet probandum ſufficit. Hoc argumenti genus magno cum delectu, circumſpectione, & accurata conſideratione adhibendum eſt; idque maxime, cum ponderoſum & majeſtatis ſplendore lucens aliquod negotium tractatur. Exempli gratia: Qui in medium proferret laudatum in notatione tertia Gelaſium Antiſtitum Romanorum omnium primum eſſe qui dixerit: *Duo ſunt quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regalis poteſtas.* Et quia Gelaſius id Antiſtitum Romanorum omnium primus dixit, qui continuo ſibi ſumeret, Gelaſii dictum abjiciendum eſſe procul; audireturne? Minime vero. In Morboniam amandaretur. Ad hæc, qui pugnaret Gelaſium Antiſtitum Romanorum omnium primum eſſe qui dixerit: *Uniuſcujuſque Synodi conſtitutum, quod univerſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus, non aliquam magis exequi ſidem præ ceteris oportere quam primam.* Et quia Gelaſius id Antiſtitum Romanorum omnium primus dixit, qui putaret cenſoria ſeveritate damnandum eſſe; audireturne? Minime vero. εἰς κόρακας, vel εἰς κυνόσαργες ablegaretur. Ceterum qui conjecturam inficialem objiciunt, ſibi pro ſua auctoritate credi cupiunt, & quod ſibi fingunt, maxime volunt: egregie petunt principium; & quod in quæſtione verſatur, id pro cauſa dicti ſui adferunt, & præterea nihil.

Porro qui probat efficaciter, ſacerdotalis eſſe juris communione ſacramentorum Eccleſiæ privare eos, qui privationem ejuſmodi ſuis merentur criminibus, neceſſaria conſecutione negat regii eſſe juris id pœnæ genus reo cuiquam irrogare: ſic qui probat efficaciter, regii eſſe juris leges Matrimonium dirimentes inſtituere, conſecutione pari negat ſacerdotalis

eſſe juris id genus legum inſtituere. Parium eadem eſt natura & eadem conditio. Ceterum qui ratiocinando aliquid poteſt aſſequi, hoc aſſequetur facile, niſi fortaſſis hinc illi diſpliceat mutua Regnum inter & Sacerdotium concordia, inde aperta juris in Matrimonium regii demonſtratio.

Succenturiantur rationes numero tres, quæ ad regiam auctoritatem attinent. Prima eſt, qui nomen Eccleſiæ Tridentinis inſertum canonibus ad ſacerdotalem tantum ordinem flectunt, eos clam fovere opinionem, quæ directam ſacerdotalis ordinis, vel Pontificum ſupra Regum temporalia poteſtatem conſtituit. Nam ſummi in temporalibus Principis auctoritatem exercet, qui fert leges ex natura ſua, fine & objecto civiles, quibus hinc dirimatur Matrimonium, inde perſonæ ad illud contrahendum inhabiles reddantur, id eſt, ad primam eamque præcipuam politicæ communitatis functionem, ex qua & ejuſdem communitatis conſervatio, &, vt plurimum, pax & publica Regnorum & Imperiorum tranquillitas pendet. Hæc legumlatio non ad Regum modo ſubditos, ſed ad ipſos etiam Reges omnino pervadit: ita vt qui tam ex ſubditis, quam ex Regibus procreabuntur filii, legitimi non ſint, nec heredes, ſed ſpurii, & ad cernendam parentum hereditatem inepti: quæ duo ad ſæcularem ſtatum maxime ſpectant, vel nihil ſpectabit vnquam. Magnifice nugaretur qui adferret, argumento quidem iſto confici, poſſe leges Matrimonium dirimentes a Regibus ferri; ſed ſacerdotalem ordinem, quem homines literate periti vocant Eccleſiam, ab illa legumlatione non excludi. Qui hoc adferret, nullatenus adferret, ſi apud Bellarminum vel oſcitanter legiſſet in libri 1. de Matrimonio capite XXI. Quod *eadem poteſtas ad duo diverſa tribunalia æque immediate & proprie pertinere non poſſit.* Neſcio an proferam Homericum illud, quod lippis notum eſt ac tonſoribus: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Altera conſiſtit in hypotheſi, quæ ſic fieret: Rex noſter, vt heterodoxo, ſic & orthodoxo cuidam det veniam, qua conſobrinam in vxorem ducat, & liberos ſuſcipiat. His poſitis, excitetur de Matrimonio, & ſuſceptis liberis contro-

verſia, & ea deferatur ad Magiſtrum Ill. cui non placet aſſertionum noſtrarum cum Tridentinis canonibus conciliatio. Si judicet irritum eſſe Matrimonium, & ſuſceptos ex eo liberos ſpurios eſſe, nec heredes ſacerdotalis veniæ defectu, captus eſt : quia ſic tuetur opinionem eorum, qui ſacerdotalem vel Pontificiam auctoritatem ſupra Regum temporalia conſtituunt. Si judicet legitimum eſſe Matrimonium, & ſuſceptos ex eo liberos legitimos eſſe heredes, nullus eſt: quia factum de Tridentinis canonibus præjudicium abalienabit a ſe, & conciliationem noſtram non poterit non approbare. Ceterum homo perverſe religioſus coegit me fictam adhibere hypotheſim, quo validior appareret noſtra conciliatio, & errore pulſo, & regnante veritatę, ſuum vnicuique jus aſſereretur.

Tertia eſt ejuſmodi : Si per nomen Eccleſiæ Tridentinis canonibus illatum ſacerdotalis tantum ordo intelligeretur, & abrogaretur regia, quam in articulo 1. tractatus noſtri deſcripſimus, & ſuis confirmavimus momentis, in Matrimonium poteſtas; his canonibus regno vel reipublicæ plus inveheretur damni, quam invehitur in ſeſſione XXV. conſtitutione XIX. quæ eſt ejuſmodi : *Deteſtabilis duellorum vſus, fabricante diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Chriſtiano orbe penitus exterminetur. Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quicunque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati, ac juriſdictione & dominio civitatis, caſtri aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, quod ab Eccleſia obtinent, privati intelligantur, & ſi feudalia ſint, directis dominis acquirantur. Qui vero pugnam commiſerint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant.* Vis rationis hujus quæ in comparatione conſiſtit, vltro ſe objicit. Magnum quidem damnum eſt, quod ex hac conſtitutione ad Reges & paucos eorum ſubditos pervenit; ſed majus eſſet, quod ex duobus Tridentinis canonibus inveheretur. Nam Reges & eorum ſubditos vniverſim attin-

git. Et primum quidem e nutu ſacerdotalis ordinis pende-ret nonnunquam, vt Regum Matrimonium legitimum eſſet, vel non legitimum, ſi venia conſobrinæ in vxorem ducendæ negaretur, & quæ inde orta eſſet proles, non legitima, vel certe dubia cenſeretur. En præſens civilis belli rato finiendi argumentum. Deinde Regum filii vtroque parente invito, & ſpretis regni legibus, quam vellent vxorem, etiam reipublicæ inimicam acciperent, & confeſtim ad arma procederetur, & cuncta reſpublica vel regnum variis ſeditionibus & diſcordiis concuteretur. Tum populi non poſſent in partem turbarum non venire propter ſua Matrimonia, & aditæ, vel adeundæ hereditatis jura, de quibus aliquando diſceptaretur, & lites ad annos multos prorogarentur. In hac ratione ad hominem diſputo, poſtquam ad rei veritatem ante ſatis ſuperque diſputavi.

Reliquum eſt modo, vt Appendicis hujus lectorem de duobus admoneam. Unum eſt, illos, qui nomen Eccleſiæ Tridentinis inditum canonibus pro ſacerdotali tantum ordine contendunt accipi, de Tridentina Synodo tam male mereri, vt nihil ſupra poſſit. Hanc tollunt in altum, quo lapſu graviore ruat. Alterum, illos ipſoſmet occultos quidem, ſed capitales nihilominus regiæ poteſtatis hoſtes eſſe ea in re, quæ regnorum & rerumpublicarum baſis & fundamentum eſt perpetuum.

LYON

Digitized by